ORATIO CICER

PARS III

vimarium pleng et
ver kan nicht schreigen

Pro Marco Marcello

Z Z Z Z

Serius aut citius metam properamus
ad unam

O homo homo quã te desmendio

homo
O O homo homo Quã te demencia cepit

Serius O.

M. TVLLII CICERONIS ORATIONVM Pars III.

A' CAELIO SECVNDO CVRIONE, post aliorum omnium correctiones, summo studio emendata, & Scholijs artificium indicantibus, & lectionis varietate, vbi opus est, ad marginem appositis, illustrata.

In qua numeri paginarum, Aldi & Nizolij numeris respondent.

Ex libris [illegible]

BASILEÆ,
Impensis LVDOVICI REGIS.

M. DCXV.

[illegible]
1645

CÆLIVS SECVNDVS CVRIO, MATTHAEO Cognetio, Clariss. Viri MATTHAEI Cognetij Galliæ Regis Consiliarij, & ad Heluetios Legati, F.

S. P. D.

VONIAM de Patre tuo viro clarissimo accepi, Matth. suauissime, te in linguis atque artibus ingenuis percipiendis, diligentem pro ista tua ætate operam nauare, existimaui à me quoque pro amicitia nostra, tua ista studia, qua possem ratione, adiuuari debere. Etsi enim isthic præceptores habes doctissimos, & diligentissimos, quorum alter do-

minationi suæ priuatim, alter in schola te & doctrina & exemplo erudire potest: tamen haud à re fore putaui, si accederem ipse, vel adiutor, si mea opera aliquid prodesse possim: vel si id non possim, saltem hortator. Et quoniam in omni genere optima semper proponenda, tu verò in Latina lingua percipienda potissimùm verfaris: necesse erit, te in eius linguæ principem totis viribus intueri, eumque ducem sequi, in quo nihil obscœnum, nihil sordidum, nihil insolens aut barbarum inuenies, sed omnia casta, pura, vsitata, Latina. Hæc sunt fundamenta Romanæ linguæ, hæc materia. Delectus enim verborum origo est elegantiæ. Vt
in

in ædificiis, niſi materiæ delectus habetur, nulla eſt nec elegantia, nec firmitas: ſic in oratione extruenda, niſi verbis iis vtare, quæ à magnis orationis architectis probata ſunt, oleum & operam perdideris, atque ab elegantium aurib. tua reſpuetur oratio. Quoniam verò propria virtus orationis eſt, vt intelligatur: intelligi autem non poſſit, niſi, quæ inuenta ſunt verba pura, latina, bona, aptè collocentur: tibi aliquandiu hîc conſiſtendum erit, donec non ſolùm & iſta puerili conſuetudine verba connectere didiceris, ſed etiam hac oratoria, collocare, & tanquam coagmentare atq; conſtruere. Ita enim eſt natura comparatum, vt quæ ordine

certo ſunt collocata, ea nō modò firmitatem habeant maiorem, verùm etiam venuſtatem: id quod in ædificiis arte atq; induſtria fabricatis & conſtructis, & in mũdi totius cōpoſitione elucet: in quo tantã habet ordo vim, vt paullũ immutatæ partes cohærere non poſſint: tantam pulchritudinem, vt nulla ſine eō ſpecies, nullus eſſe poſſit ornatus. In hac autem verborũ collocatione, Cicero adeò vnus inter omnes excellit, ac præſtat, vt qui ab eius more, rationéve paullò diſceſſerit longiùs, is ſtridere, non dicere, rudere, non loqui videatur. De ornatu porrò, ſiue eo, qui ex ſimplicibus verbis exiſtit, ſiue ex coniunctis elucet, quid dicam? cuius in hoc tanta

vis eſt, tanta venuſtas, tantus lepos, vt omnia Iſocratis Myrothecia, omnes Demoſthenis arculas, omnia Ariſtotelis pigmenta optima ratione conſumſiſſe videatur. Nihil enim tam molle, tam tenerũ, tam flexibile, quàm oratio: nihil quod magis artificis arbitrio verſari & fingi poſſit, ſiue humilem ac tenuem velis: ſiue plenam & grandem: ſiue inter vtramque mediam: propria ſunt ſingulis generibus verborum ſententiarumque lumina & inſignia, quibus eam diſtinguere, inſignire, atq; illuminare poſſis. Quòd ſi hæc omnia ita moderanda ſunt, vt rerum, vt perſonarum dignitates fuerunt: ſi doctrina fulcienda, ſi certo ordine

& modo differenda, à quo præterquam ab vno Cicerone exempla ſumemus? Nam ſi is eſt eloquens, qui & humilia ſubtiliter, & magna grauiter, & mediocria temperatè poteſt dicere: certè aut hic vnus, aut nemo apud Latinos præterea eſt requirendus. Huic diuinæ prouidentiæ munere datum eſt in dicendo, quod Tireſię Thebano in vaticinando ferunt: Solus vti ſaperet, reliquis volitantibus vmbris. Magno enim mentis acumine, atque iudicio, quid, quo quidque loco, & quomodo eſſet dicendum, & vidit, & diuinis tot orationibus atq; monumentis, expreſſit. Quamobrem hunc te, mi Matthæe, dies & noctes verſare velim, hunc admirari,

ri, hunc amare, si fieri possit, ad verbum ediscere. Reipsa pòst, vbi firmior ætas tua, quæ nunc tenera est, accesserit, & vnà iudicium maturius senties, priuatis & publicis negotiis obeundis, siue tibi dicendum, siue scribendum, fructum vberrimum, quem ex huius lectione atque imitatione perceperis. Audiui ego Iacobum Sadoletum virum disertissimũ, & prudentissimum dicere, se vno Cicerone magistro didicisse, non modò benè dicẽdi artem, verùm etiam benè viuendi, beneq; Rem publ. gerendi: quanquam bene viuendi præcepta malo te à sacris literis, quàm vel à Cicerone, vel à quouis alio mortalium accipere: quod quidem te facere non am-
 bigo,

bigo, cùm cuius ſis filius, & à quibus inſtituare, cogito. Contigit enim tibi diuino beneficio pater, eruditione, pietate, vita probatiſſimus: qui ob rarā quandam prudentiam, fidem, moderationem, regiis libellis pręfectus eſt: necnon difficilibus & grauibus Regni Galliæ negotiis tractandis, & aliâs ſæpè adhibitus, & nunc Regij conſilij particeps, ad Heluetios legatus: quam legationem tot tantiſque difficultatibus implicatam, hoc præſertim turbulentiſſimo ac periculoſiſſimo Galliæ ſtatu, ſumma fide & prudentia moderatur. Habes igitur domeſticum exemplum, in quo tibi benè agendi neceſſitas imponitur, & à quo aber-

aberrare turpiſſimum fuerit. Sed vt ad Ciceronem redeamus, ego, vt antea dixi, quo vel hortator, vel adiutor ad hæc præclara linguarum & eloquentiæ ſtudia capeſſenda venirem, tibi hanc tertiam Ciceronis orationum Partem, à nobis hoc tempore & emendatam, & artificij notatione adornatam, mittere volui, atque tuo nomini inſcriptam apparêre: nonnihil præter alia, rationem huius temporis, & Galliæ veſtræ ſtatum ſecutus. Nam huius voluminis orationes ferè omnes habitæ ſunt quo tempore Romana reſpublica diſſenſionibus & bellis ciuilibus agitabatur. qua in re imaginem Galliæ, cuiuſmodi nunc eſt, cùm proximè

ximè hasce orationes percurrerem, & percurrendo recognoscerem, non sine magno animi mei dolore cõtemplabar: quod dum facerem, continere me non potui, quin exclamarem: O calamitosum, ô funestum, ô luctuosùm nobilissimi regni statum. Sed me in tantis malis vna consolabatur spes, fore, vt breui aut pactione, aut victoria bonorum, pacaretur. Eminent autem inter cæteras huius Voluminis maximè in M. Antonium Reipub. statum, ne rationem reddere cogeretur suarum actionum, conuellentem, armisque turbantem, orationes XIV. quas ad imitationem Demosthenis scripsit Orator, atque eam ob caussam Philipp. appellauit.

uit. In quibus quanta in ſcribendo Latini ſermonis puritas requiratur, intelliges, cùm videbis Ciceronem in Antonij Oratione, piiſſimus tanquam parum Latinam vocem reiicere, & aliarum quarundã vocum abuſum improbare. Adiecimus iis ad extremum eiuſdem Orationem de Pace, ſiue pacis & concordiæ ſuaſionem pulcherrimam, in Dionis hiſtoria repertam: quæ ſi ſuo loco reponenda eſſet, ante primã Philippicam locum haberet, vel ipſo Cicerone teſte, qui ſe eam orationem habuiſſe initio primę Philippicæ teſtatur. Quinetiam principium Piſonianæ orationis aliquot verſibus ex Aſconij Pediani Commẽtariis auximus, ne
nihil

nihil hanc editionem ab aliis differre arbitrere. His igitur bonis ſi tu vti noueris, tui parentis inprimis, deinde etiam noſtræ & reliquorum, qui tuis ſtudiis fauent, omnium de te expectationi ſatisfeceris. Sed fac quæſo meum hoc munus, hancq́ue meam hortationem, ab amore in te, parentemq́ue tuum clariſſimum, atque ſapientiſſimum virum profectam, tibi gratam iucundamq́ue fuiſſe intelligam.

Vale. Baſileæ, Calend. Septembr. 1562.

IN-

INDEX TERTII VOLVMINIS.

In M.

PRO P. SEXTIO, ORATIO XXXIV.

SI quis antea, iudices, mirabatur, quid esset, quòd pro tantis opibus reipubl. tantaq; dignitate imperij nequaquam satis multi ciues forti, & magno animo inuenirentur, qui auderent se, & salutem suam in discrimen offerre pro statu ciuitatis, & pro cōmuni libertate ex hoc tempore miretur potius, si quem bonum, & fortem ciuem viderit, quàm si quem aut timidum, aut sibi potiùs, quàm reip. consulentem. nam, vt omittatis de vniuscuiusq; casu cogitando recordari, vno aspectu intueri potestis eos, qui cum senatu, cum bonis omnibus rempubl. afflictam excitarint, & latrocinio domestico liberarint, mœstos, sordidatos, reos de capite, de fama, de ciuitate, de fortunis, de liberis dimicantes: eos autem, qui omnia diuina, & humana violarint, vexarint, perturbarint, euerterint, non solùm alacres lætosq; volitare, sed etiam voluntarios fortißimis, atq; optimis ciuibus periculum moliri, de se nihil timere. in quo cùm multa sunt indigna, tum nihil minus est ferendū, quàm quòd iam non per latrones suos, non per homines egestate, & scelere perditos, sed per vos nobis, per optimos viros optimis ciuibus periculum inferre conantur: & quos lapidibus, quos ferro, quos facibus, quos vi, manu, copijs delere non potuerunt, hos vestra auctoritate, vestra religione, vestris sententijs se oppressuros arbitrantur. ego autem, iudices, qua voce mihi in agendis gratijs, com-

Accusatus Sextius de vi publica: defenditur statu iuris: non vim esse à Sextio illatã, sed repulsã. Exorditur ab admiratione, in qua est attentio: mox fauorē conciliat à reo, ab aduersariis, & à suo officio. Est autē hoc exordium totum Politicum. Contentio cū articulo. Odiū in aduersarios cōfert, repetitionibusque verborū varietate auget

memorandoq; eorum, qui de me optimè sunt meriti, beneficio esse vtendum putabam, ea nunc vti cogor in eorum periculis depellendis: ijs potissimùm hæc vox seruit, quorum opera & mihi, & vobis, & populo R. restituta est. & quanquam à Qu. Hortensio, clarissimo viro, atq; eloquentissimo, caussa est P. Sextij perorata: nihilq; ab eo prætermissum est, quod aut pro rep. conquerendum fuit, aut pro reo disputandum: tamen aggrediar ad dicendum, ne mea propugnatio ei potissimum defuisse videatur, per quem est perfectum, ne ceteris ciuibus deesset, atque ego sic statuo, iudices, à me in hac caussa, atque hoc extremo dicendi loco, pietatis potius quàm defensionis: querelæ quàm eloquentiæ, doloris quàm ingenij partes esse susceptas. itaq; si aut acrius egero, aut liberius, quàm qui ante me dixerunt: peto à vobis, vt tantum orationi meæ concedatis, quantum c[illegible]pio dolori, & iustæ iracundiæ concedendum putetis. neq; enim officio coniunctior dolor vllius esse potest, quàm hic meus, susceptus ex hominis de me optimè meriti periculo: neque iracundia magis vlla laudanda, quàm ea, quæ me inflammat eorum scelere, qui cum omnibus salutis meæ defensoribus bellum esse sibi gerendum iudicauerunt. sed quoniam singulis criminibus ceteri responderunt, dicam ego de omni statu P. Sextij, de genere vitæ, de natura, de moribus, de incredibili amore in bonos, de studio conseruandæ salutis communis, atq; ocij: contendamq;, si modò id consequi potero, vt in hac confusa, atque vniuersa defensione nihil à me, quod ad vestram quæstionem, nihil quod ad reum, nihil quod ad rempub. pertineat, prætermissum esse videatur. & quoniam in grauissimis temporibus ciuitatis, atq; in ruinis euersa

À sua persona.

Crebra crebris non contraria, sed differentia relata.

Præmonitio & ratio ex caussis.

Propositio generalis.

Partitio.

euersæ atq; afflictæ reipub. P. Sextij tribunatus est à fortuna ipsa collocatus: non aggrediar ad illa maxima atque amplißima prius, quàm docuero, quibus initijs, ac fundamentis hæ tantæ summis in rebus laudes excitatæ sint. Parente P. Sextius natus est, iudices, homine, vt plerique meministis, & sapiente, & sancto & seuero: qui cùm tribunus pleb. primus inter homines nobilißimos temporibus optimis factus esset, reliquis honoribus non tam vti voluit, quàm dignus videri. eo auctore duxit honestißimi, & spectatißimi viri C. Albini filiam: ex qua hic est puer, & nupta iam filia, duobus his grauißimis ac sanctißimis viris sic probatus fuit, vt vtrique eorũ & charus maximè: & iucundus esset. ademit Albino soceri nomen mors filiæ, sed charitatem illius necessitudinis, & beneuolentiam non ademit. hodie sic hunc diligit, vt vos facillimè potestis ex hac vel aßiduitate eius, vel solicitudine, & molestia iudicare. duxit vxorem patre viuo optimi & calamitosißimi viri filiam L. Scipionis. clara in hoc P. Sextij pietas extitit, & omnibus grata, quòd & Maßiliam statim profectus est, vt socerum videre, consolarique posset fluctibus reip. expulsum, in alienis terris iacentem, quem in maiorum suorum vestigijs stare oportebat: & ad eum filiam eius adduxit, vt illo insperato aspectu, complexuque si non omnem, at aliquam partem mœroris sui deponeret: & maximis officijs & illius ærumnam, quoad vixit, & filiæ solitudinem sustentauit. possum multa dicere de liberalitate, de domesticis officijs, de tribunatu militari, de prouinciali in eo magistratu abstinentia: sed mihi ante oculos obuersatur reipub. dignitas, quæ me ad sese rapit, hæc minora relinquere hortatur. Quæstor hic C. Antonij collegæ

Narratio altius repetita & longius in totam ferè orationem producta, quæ vicem suppleat confirmationis, & fidei.

Sextij pietas in socerum.

Res à Sextio

In Quæstura gestæ. collegæ mei, iudices, fuit sorte, sed societate consiliorum meus. impedior nonnullius officij, vt ego interpretor, religione, quò minùs exponam, quàm multa ad me detulerit, quantò anteprouiderit. Atque ego de Antonio nihil dico, præter vnum, nunquam illum in illo summo timore ac periculo ciuitatis, neq; communem metum omnium, neq; propriam nõnullorum de ipso suspicionem aut inficiando tollere, aut dissimulando sedare voluisse. in quo collega sustinendo atq; moderando si meam in illum indulgentiã cõiunctam cum summa custodia reip. laudare verè solebatis: par propè laus P. Sextij esse debet; qui suum ita consulem obseruauit, vt & illi quæstor bonus, & vobis omnib. optimus ciuis videretur. idem, cùm illa coniuratio ex latebris, atq; ex tenebris erupisset, palamq; armata volitaret, venit cũ exercitu Capuã: quam vrbem propter plurimas belli opportunitates ab illa impia & scelerata manu attentari suspicabamur: & inde M. Aulanum, tribunum militum Antonij, præcipitem eiecit, hominem perditum, & nõ obscurè Pisauri, & in alijs agri Gallici partibus in illa cõiuratione versatum. idemq; C. Marcellũ, cùm is non solùm Capuam venisset, verùm etiã se, quasi armorũ studio, in maximã familiã coniecisset, exterminandum ex illa vrbe curauit. qua de caussa & tum conuentus ille Capuæ (qui propter salutẽ illius vrbis cõsulatu conseruatam meo, me vnum patronum adoptauit,) huic apud me P. Sextio maximas gratias egit: & hoc tẽpore ijdẽ homines, nomine cõmutato coloni decurionesq; fortissimi atq; optimi viri, beneficium P. Sextij testimonio declarãt, periculumq; decreto suo deprecãtur. Recita, quæso, P. Sexti, quid decreuerint Capuæ decuriones: vt iam virilis tua vox possit aliquid signifi-

Ex pari.

A voce tanquã à signo.

significare inimicis nostris, quidnam, cùm se corroborarit, effectura esse videatur? DECRETVM DECVRIONVM: *non recito decretum officio aliquo expressum, vicinitatis, aut clientelæ, aut hospitij publici, aut ambitionis, aut cõmendationis gratia: sed recito memoriam perfuncti periculi, prædicationẽ amplissimi beneficij, vocem officij præsentis, testimonium præteriti temporis. Atq; illis temporib. ijsdem cùm iam Capuam metu Sextius liberasset: vrbẽ senatus atq; omnes boni, deprehensis atq; oppressis domesticis hostibus, me duce, ex periculis maximis extraxissent: ego literis eum Capua accersiui cum illo exercitu, quem tum secum habebat. quibus hic literis lectis, ad vrbem confestim incredibili celeritate aduolauit. atq; vt illius temporis atrocitatem recordari possitis, audite literas, & vestram memoriam ad timoris præteriti cognitionem excitate,* LITERÆ CICERONIS COS. *hoc aduentu P. Sextij tribunorum ple. nouorũ, (qui tum extremis dieb. cõsulatus mei, res eas, quas gesseram, vexare cupiebant) reliquiq; coniurationis impetus, & conatus sunt retardati. ac posteaquam est intellectum, Catone tribuno pl. fortissimo atq; optimo ciue, rempub. defendente, per seipsum senatum populumq; R. sine militum præsidio tueri facilè maiestatem suam, & dignitatem eorum, qui salutem cõmunem periculo suo defendissent: Sextius cũ illo suo exercitu summa celeritate est Antonium consecutus. hîc ego quid prædicem, quibus hic rebus consulem ad rem gerendam excitarit? quot stimulos admouerit homini studioso fortassis victoriæ: sed tamen nimium cõmunem Martem, belliq; casum metuenti? longum est ea dicere, sed hoc breue dicam. si M. Petreij non excellẽs animo &*

A testimoniis.

Distributio cum similiter cadentib.

A suo testimonio.

Ex caussis. amore reip. virtus, non summa auctorit. s apud milites, non mirificus vsus in re militari extitisset: neq; adiutor ei P. Sextius ad excitandum Antonium, cohortandum, impellendum fuisset datus: illo in bello esset hyemi locus, neque vnquam Catilina, cùm è pruina Apennini, atque è niuibus illis emersisset, atque æstatem integram nactus, Italiæ caulas, & pastorum stabula *præclara cepisset, sine multo sanguine, ac sine totius Italiæ vastitate miserrima concidisset. Hunc igitur animum ad tribunatum attulit P. Sextius: vt quæsturam Macedoniæ relinquam, & aliquando ad hæc propria veniam. quanquam non est omittenda singularis illa integritas prouincialis: cuius ego nuper in Macedonia vidi vestigia, non pressa leuiter ad exigui prædicationem temporis, sed fixa ad memoriam illius prouinciæ sempiternam. verùm hæc ita prætereamus, vt tamen intuentes & respectãtes relinquamus. ad tribunatũ, quia ipse ad sese iam dudum vocat, & quodam modo absorbet orationem meam, contento studio, cursuq; veniamus. de quo quidem tribunatu ita dictum à Q. Hortensio, vt eius oratio non defensionem modò criminum videretur continere, sed etiam memoria dignã reip. capessendæ auctoritatem, disciplinamq; præscribere. sed tamen, quoniam tribunatus quidẽ totus P. Sextij nihil aliud, nisi meum nomen caussamq; sustinuit: necessariò mihi de ijsdem rebus esse arbitror, si non subtilius disputandum, at certè, iudices, dolentius deplorandum. qua in oratione si asperius in quosdam homines inuehi vellem: quis non cõcederet, vt eos, quorum sceleris furore violatus essem, vocis libertate perstringerem? sed vt agam moderatè, huius potius tempori seruiam, quàm dolori meo: si qui occul-

*prædari cœpisset.

Præteritio.

Transitio.

Præmunitio ad concilian dum.

occultè à salute nostra dissentiunt, lateant: si qui fece-
runt aliquid aliquando, atq; ijdem nunc tacēt, & qui- Naufragium metaphora pro interitu, & ruina.
escunt, nos quoq; simus obliti: si qui se offerunt insolen-
ter, & insectantur, quoad ferri poterunt, perferemus:
neq; quenquam offendet oratio mea, nisi qui se ita ob-
tulerit, vt in eum nō inuasisse, sed incurrisse videamur.
sed necesse est, antequam de tribunatu P. Sextij dicere
incipiam, me totum superioris anni reip. naufragium
exponere. in quo colligendo, ac reficienda salute com-
muni omnia reperientur P. Sextij dicta, facta, consilia
versata. Fuerat ille annus in reip. magno motu, & mul- Similitudo.
torum timore tanquam intentus arcus in me vnum sic-
ut vulgò ignari rerum loquebantur: re quidem vera, in
vniuersam remp. traductione ad plebem furibundi ho-
minis, ac perditi, mihi irati, sed multò acrius ocij, & cō- Articulus.
munis salutis inimici. hunc vir clarißimus, mihiq; mul-
tis repugnantibus amicißimus, Cn. Pompeius omni cau-
tione, fœdere, execratione deuinxerat, nihil in tribu- Breuis & plenissima vituperatio.
natu contra me esse facturum. at ille nefarius, ex omniū
scelerum colluuione natus, parum se fœdus violaturum
est arbitratus, nisi ipsum cautorem alieni periculi suis Allegoria.
proprijs periculis terruisset: hanc tetram immanemq;
belluam, vinctam auspicijs, alligatam more maiorum,
constrictam legem sacratarum catenis, soluit subitò
*legē vinculis consul, vel, vt ego arbitror, exoratus, vel, * al. lege curiata.
vt non nemo putaret, mihi iratus, ignarus quidem certè
& imprudens impendentium tantorum scelerum ac Clodium intelligit.
malorū qui tribunus pleb. fœlix in euertenda rep. fuit,
nullis suis neruis: qui enim in eiusmodi vita nerui esse
potuerunt, hominis fraternis flagitijs, sororijs stupris o-
mni inaudita libidine infamis? sed fuit profectò quædā

Correctio. illa reip. fortuna fatalis, vt ille cæcus atq; amens tribunus pleb. nancisceretur. quid dicam, consules? hoccine
Dissolutum. vt ego appellem nomine, euersores huius imperij? proditores vestræ dignitatis? hostes bonorum omnium? qui ad delendum senatum, affligendũ equestrem ordinem, extinguenda omnia iura, atque instituta maiorum, se illis fascibus, ceterisq; insignibus summi honoris atq; imperij ornatos esse arbitrabantur? quorum, per deos immortales, si nondum scelera vulneraq; inusta reip. vultis recordari, vultum atq; incessum animis intueamini, facilius facta eorum occurrent mentibus vestris, si ora ipsa oculis proposueritis. alter vnguẽtis affluens calamistrata coma, despiciens conscios stuprorum, ac veteres vexatores ætatulæ suæ, puteali & fœneratorũ gregibus [a] inflatus, atq; perculsus, olim, ne Scyllæo illo æris alieni in freto ad columnam adhæresceret, in tribunatus portum perfugerat. contemnebat equites R. minitabatur senatui: venditabat se operis, atq; ab ijs se ereptũ, ne de ambitu caussam diceret, prædicabat: ab ijsdemq; se, etiam inuito senatu, prouinciam sperare dicebat: eamq; nisi adeptus esset, se incolumem nullo modo fore arbitrabatur. alter, ô dij boni, quàm teter incedebat, quàm truculentus, quàm terribili aspectu vnum aliquem te ex barbatis illis, exemplũ imperij veteris, imaginẽ antiquitatis, columẽ reip. diceres intueri. vestitus asper, nostra hac purpura plebeia ac penè fusca, capillo ita horrido, vt Capua, in qua ipse tum imaginis formandæ caussa, duumuiratum gerebat, Seplasiam sublaturus videretur. nam quid ego de supercilio dicam? quod tum hominibus non supercilium, sed pignus reip. videbatur. tanta erat grauitas in oculo, tanta frontis contractio, vt illo supercilio

Euidentia siue demonstratio.

a al. infractus atque compulsus.

Allegoria.

Exclamatione & demonstratione oratoria amplificat.

a Respublica tanquã Atlante cœlum, niti videretur. erat deniq; hic omnium sermo. Est tamen reip. magnum firmumq; subsidium: habeo, quem opponam labi illi, atq; cœno. vultu medius fidius collegæ sui libidinem, leuitatemq; franget. habebit senatus in hunc annum quem sequatur: non deerit auctor, & dux bonis. mihi deniq; homines præcipuè gratulabantur, quòd habiturus essem contra tribunum pl. furiosum & audacem, cùm amicum, & affinem, tum etiam fortem & grauem cõsulem. atq; eorũ alter fefellit neminem. quis enim clauum tãti imperij tenere, & gubernacula reip. tractare in maximo cursu ac fluctib. posse arbitraretur, hominem emersum subitò ex diuturnis tenebris lustrorum, ac stuprorũ, vino, ganeis, lenocinijs, adulterijsq; confectum, cùm is præter spem in altißimo gradu alienis opibus positus esset, qui non modò tempestatem intueri impendentem temulẽtus, sed ne lucem quidem insolitam aspicere posset? alter multos planè in omnes partes fefellit: erat enim hominũ opinione nobilitate ipsa, blanda conciliatricula, commendatus. omnes boni semper nobilitati fauemus, & quia vtile est reip. nobiles homines esse dignos maioribus suis, & quia valet apud nos clarorum hominũ & benè de rep. meritorũ memoria etiam mortuorũ. quia tristem semper, quia taciturnũ, quia subhorridum atq; incultum videbant: & quòd erat eo nomine, vt ingenerata familiæ frugalitas videretur: fauebant, gaudebant, & ad integritatem maiorum spe sua hominem vocabant, materni generis obliti. ego autem (verè hoc dicam iudices) tantum esse in homine sceleris, audaciæ, crudelitatis, quantum ipse cum rep. sensi, nunquam putaui, nequam esse hominem, & leuem, & falsa opinione,

a al. annus ille. Similitudo grandis, sed ridicula. Prosopopœia siue mimesis, cũ denominatione.

Gabinius.

Ex antecedẽtibus, siue repugnãtibus, Articulus.

Conciliatricula blanda, nobilitas. Ex caussis.

De Pisone loquitur, cuius mores vitãq; describit.

errare hominum, ab adolescentia commendatum scie-
bam. etenim animus eius vultu, flagitia parietib. tege-
bantur. sed hæc obstructio nec diuturna est, nec obdu-
cta ita, vt curiosis oculis perspici non poßit. videbamus
genus vitæ, desidiam, inertiam: inclusas eius libidines,
qui paulò propius accesserunt, intuebantur. denique, etiã
sermonis ansas dabat, quibus reconditos eius sensus te-
nere possemus. laudabat homo doctus philosophos ne-
scio quos: neque eorum tamen nomina poterat dicere: sed
eos tamẽ laudabat maximè, qui dicuntur præter cæte-
ros esse auctores, & laudatores voluptatis: cuius & quo
tempore, & quo modo, non quærebat: verbum ipsum
omnibus modis animi, & corporis deuorabat: eosdemque
præclarè dicere aiebat, sapientes omnia sua caussa fa-
cere: remp. capessere hominem benè sanum non opor-
tere, nihil esse præstabilius ociosa vita, & plena, & con-
ferta voluptatibus: eos autem, qui dicerent dignitati
esse seruiendum, reip. consulendum, officij rationem in
omni vita non commodi esse ducendam, subeunda pro
patria pericula, vulnera excipienda, mortem oppeten-
dam, vaticinari atque insanire dicebat. ex his aßiduis
eius quotidianisque sermonibus, & quòd videbam, quibus
cum hominibus in interiore ædium parte viueret, &
quòd ita domus ipsa fumabat, vt multa eius sermonis
indicia redoleret, statuebam sic, boni nihil ab illis nu-
gis expectandum, mali quidem certè nihil pertimescen-
dum. sed ita est, iudices: vt, si gladium paruo puero, aut
si imbecillo seni, aut debili dederis, ipse impetu suo ne-
mini noceat: sin ad nudum vel fortißimi viri corpus ac-
cesserit, poßit acie ipsa & ferri viribus vulnerari: ita,
cum hominibus eneruatis, atque exanguibus consula-

tus tan-

A signis.

Ansas sermonis, trãslatio à vasis quæ ansis capiuntur.

A secta Epicurea vitupe rat Pisonem.

Academicorũ præcepta.

Vaticinari, pro delirare.

Colligit à signis.

Similitũdo elegans.

tus tanquam gladius esset datus: qui per se pungere neminem vnquam potuissent, hi, summi imperij nomine armati, remp. contrucidauerunt: fœdus fecerunt cum tribuno pl. palàm, vt ab eo prouincias acciperent, quas ipsi vellent: exercitum, & pecuniam, quantam vellent, ea lege, si ipsi prius tribuno pl. afflictam remp. tradidissent: id autem fœdus meo sanguine ictum sanciri posse dicebant. qua re patefacta, (neq; enim dißimulari tantum scelus poterat, nec latere) promulgantur vno eodemq; tempore rogationes ab eodem tribuno de mea pernicie, & de prouincijs cõsulum nominatim. hic tum senatus solicitus, vos equites excitati, Italia cuncta permota. omnes deniq; omnium generum, atq; ordinũ ciues summæ reip. à consulibus atq; à summo imperio petendum esse auxilium arbitrabãtur: cùm illi soli essent, præter furiosum illum tribunum, duo reip. turbines, qui non modò præcipitanti patriæ non subuenirent, sed etiã nimiùm tardè concidere mœrerent. flagitabatur ab his quotidie cùm querelis bonorum omnium, tum etiam precibus senatus, vt meam caussam susciperent, agerent aliquid, deniq; ad senatum referrent. hi non modò negando, sed etiam irridendo, amplißimum quenq; illius ordinis insequebãtur. hic subitò, cùm incredibilis in Capitolium multitudo ex tota vrbe cunctaq; Italia conuenisset, vestem mutandam omnes, meq; etiam omni ratione priuato cõsilio (quoniam publicis ducibus resp. careret) defendendum putarunt, erat eodem tempore senatus in æde Cõcordiæ (quod ipsum templum repræsentabat memoriam consulatus mei) cùm flens vniuersus ordo Cincinnatum consulem orabat. nam alter ille horridus & seuerus, consultò se domi continebat. qua tum

Contrucidauerunt, verbum factum cõiunctione.

Ex cõsequentib. & signis, per digestionem.

Imago, turbines vẽti sunt omnia turbantes.

super-

Denominatio. *superbia cœnum illud, ac labes, amplißimi ordinis preces & clarißimorum ciuium lacrymas repudiauit? me ipsum vt contempsit heluo patriæ? nam quid ego patri-*
Correctio. *monij dicam? quod ille, cùm quasi quæstum faceret, amisit? cùm venisset ad senatũ, vos, vos, inquã, equites R.*
Geminatio. *& omnes boni, veste mutata, vt pro meo capite ad pedes lenonis impurißimi proiecistis, cùm, vestris precibus à latrone illo repudiatis, vir incredibili fide, magnitudi-*
Exclamatio pathetica, cũ digestione. *ne animi, constantia, L. Mummius ad senatum de rep. retulit, senatusq́ue frequens vestem pro mea salute mutandam censuit. ô diem illum, iudices, funestum senatui bonisq́ue omnibus, reip. luctuosum, mihi ad domesticum mœrorem grauem, ad posteritatis memoriam gloriosum. quid enim quisquã potest ex omni memoria sumere illustrius, quàm pro vno ciue & bonos omnes priuato consensu, & vniuersum senatum publico consilio mutasse vestem. quæ quidem tũ mutatio non deprecationis caus-*
Ex toto. *sa est facta, sed luctus. quẽ enim deprecarentur, cùm omnes essent sordidati? cumq́ue hoc satis esset signi esse improbum, qui mutata veste non esset? hac mutatione vestis facta, tanto in luctu ciuitatis, (omitto, quid ille tri-*
Definitio è partibus. *bunus omnium rerum diuinarũ humanarumq́ue prædo, fecerit, qui adesse nobilißimos adolescẽtes, honestißimos equites R. deprecatores salutis meæ iusserit, eosq́ue operarum suarum gladijs & lapidibus obiecerit: de consulib. loquor, quorum fide resp. niti debuit) examinatus euolat ex senatu, non minus perturbato animo, atque vultu, quàm si antè annis paucis in creditorum conuentum*
Auget comparatione. *incidisset; aduocat concionem: habet orationem talem consul, qualem nunquam Catilina victor habuisset: errare homines, si etiam tum senatum aliquid in repub.*

posse

posse arbitrarentur: equites verò R. daturos illius diei pœnas, quo me consule cum gladijs in cliuo Capitolino fuissent: venisse tempus ijs, qui in timore fuissent, (coniuratos videlicet dicebat) vlciscendi se. si dixisset hoc solùm, omni supplicio esset dignus: nam ratio ipsa consulis perniciosa potest rempub. labefactare. quid fecerit videte. L. Lamiam (qui cùm meipsum pro summa familiaritate, quæ mihi cum fratre, cum patre eius erat, vnicè diligebat, tum pro rep. vel mortem oppetere cupiebat) in concione relegauit, edixitq́; vt ab vrbe abesset millia passuum ducenta, quòd esset ausus pro ciue, pro benemerito ciue, pro amico, pro rep. deprecari. quid hoc homine facias? aut quò ciuem importunum, aut quò potius hostem tam sceleratū reserues? qui, vt omittam cætera, quæ sunt ei cum collega immani impuroq́; coniuncta atq; communia, hoc vnum habet proprium, vt expulerit ex vrbe, relegarit non dico equitem R. non ornatißimum, atque optimum virum, non amicißimum reipub. ciuem, non illo ipso tempore vnà cum senatu & bonis omnibus casum amici reiq́; pub. lugentem, sed ciuem Rom. sine vllo iudicio * aut edicto ex patria consul eiecerit. nihil acerbius socij Latini ferre soliti sunt, quā id, quod perrarò accidit, ex vrbe exire à consulibus iuberi. atq; illis tum erat reditus in suas ciuitates, ad suos lares familiares: & in illo communi incommodo nulla in quenquam propria ignominia nominatim cadebat. hoc verò quid est? exterminabit ciues R. edicto consul à suis dijs penatibus? expellet a patria? deliget quem volet, damnabit atque eijciet nominatim? hic, si vnquam vos eos, qui nunc estis in rep. fore putasset, si denique imaginem iudiciorum, aut simulacrū aliquod futurum in ci-

Ex minore.

Oratio gradatim ascendens.

* al. fortè, et edicto.

Auget comparatione.

Indignatione mouet à rei indignitate.

in ciuitate reliquum credidisset, vnquam ausus esset senatum de rep. tollere? equitum R. preces aspernari? ciuium deniq; omnium, nouis & inauditis edictis, ius, libertatemq; peruertere? Et si me attentissimis animis summa cum benignitate auditis, iudices: tamen vereor, ne quis forte vestrûm miretur, quid hæc mea oratio tam longa, ac tam altè repetita velit, aut quid ad P. Sextij caussam, eorum, qui ante huius tribunatum remp. vexarunt, delicta pertineant, mihi autem hoc propositum est ostendere, omnia consilia P. Sextij, mentemq; totius tribunatus hanc fuisse, vt afflictæ & perditæ reip. quantum posset, mederetur. ac si in exponendis vulneribus, illis, de me ipso plura dicere videbor, ignoscitote. nam & illam meam cladem vos, & omnes boni maximum esse reipub. vulnus iudicastis: & P. Sextius est reus non suo sed meo nomine: qui cùm omnem vim sui tribunatus in mea salute consumpserit, necesse est meam caussam præteriti temporis cum huius præsenti defensione esse coniunctam. Erat igitur in luctu senatus: squalebat ciuitas publico consilio mutata veste: nullum erat Italiæ municipium, nulla colonia, nulla præfectura, nulla Romæ societas vectigalium, nullum collegium, aut concilium, aut omnino aliquod commune consilium, quod tum non honorificentissimè decreuisset de mea salute. cùm subitò edicunt duo consules, vt ad suum vestitum senatores redirent, quis vnquam consul senatum ipsius decretis parêre prohibuit? quis tyrannus miseros lugere vetuit? parúmne est Piso, (vt omittam Gabinium) quòd tantum homines fefellisti, vt negligeres auctoritatem senatus? optimi cuiusq; consilia contemneres? remp. proderes? consulare nomen affligeres? etiámne

[Margin: Anteoccupatio ad renouandã attentionem.]

[Margin: Narrationis scopus.]

[Margin: Dilatat ex verbo, per distributionem.]

[Margin: Amplificat decreti indignitatem.]

edicere audeas, ne mœrerent homines meam, suam, reip. calamitatem? néve hunc suum dolorem veste mutata significarent? nam siue illa vestis mutatio ad luctũ ipsorum, siue ad deprecandum valebat, quis vnquam tam crudelis fuit, qui prohiberet quenquam aut sibi mœrere, aut ceteris supplicare? quid? sua sponte homines in amicorum periculis vestitum mutare non solent? pro te ipso Piso nemóne mutauit? ne isti quidem, quos legatos, non modò nullo S.C. sed etiam repugnante senatu, tute tibi legasti?

Expolitio dialemmatica per collationem.

ergo hominis desperati & proditoris reip. casum lugebunt fortasse qui volent: cuius florentissimi beneuolentia bonorum & optimè de salute patriæ meriti periculum coniunctum cum periculo ciuitatis lugere senatui non licebit?

Ex minore.

Iidem consules, (si appellandi sunt consules, quos nemo est, qui non modò ex memoria, sed ex fastis euellendos non putet) pacto iam fœdere prouinciarũ producti in circo Flaminio in concionem ab illa furia, ac peste patriæ, maximo cum gemitu vestro, omnia, quæ tum contra me, contraq; remp. dixerãt, voce ac sententia sua comprobauerunt.

Correctio.

Furiã appellat Clodiũ, vt nos diabolum solemus appellare.

Iisdem consulibus sedentibus, atque inspectantibus, lata lex est, nẽ auspicia valerent, ne quis obnunciaret, ne quis legi intercederet, vt omnibus fastis diebus legem ferre liceret, vt lex Aelia, lex Fusia ne valeret. qua vna rogatione, quis est, qui non intelligat, vniuersam remp. esse deletam?

Pergit recensere cetera consulum facinora cõtra remp.

Iisdem consulibus inspectantibus, seruorum delectus habebatur pro tribunali Aurelio, nomine collegiorum, cùm vicatim homines conscriberentur, decuriarentur ad vim, ad manus, ad cædem, ad direptionem incitarentur. Iisdem consulibus arma in templum Castoris palàm comportabantur: gradus eiusdem

Ad manus incitare, i. ad pugnam.

Similiter desinentibus.

Suauitatem conciliat orationi toti sequentibus duabus penè longis continuationib.

dem templi tollebantur, armati homines forum, & conciones tenebant: cædes, lapidationes fiebant, nullus erat senatus, nihil reliqui magistratus: vnus omnem omnium potestatem armis, & latrociniys possidebat, non aliqua vi sua, sed cùm duos consules à rep. prouinciarum fœdere retraxisset: insultabat, dominabatur, alŷs pollicebatur, terrore ac metu multos, plures etiam spe, & promissis tenebat. quæ cùm essent eiusmodi, iudices, cùm senatus duces nullos, ac pro ducibus proditores, aut potius apertos hostes haberet: equester ordo reus à consulibus citaretur: Italiæ totius auctóritas repudiaretur: alŷ nominatim relegarentur: alŷ metu ac periculo terrerentur: arma essent in templis, armati in foro, eaq; non silentio consulum dißimularentur, sed & voce & sententia comprobarentur: cùm omnes vrbem nondũ excisam, & euersam, sed iam captam, atq; oppressam videremus, tamen his tantis malis, tanto bonorum studio, iudices, restitissemus: sed me alŷ metus, atq; aliæ curæ, suspicionesq; mouerunt. exponam enim hodierno die, iudices, omnem rationẽ facti & cõsilŷ mei, neq; huic vestro tanto studio audiendi, neq; verò huic tantæ multitudini, quãta mea memoria nunq̃ vllo in iudicio fuit, deero. Nã si ego in caussa tam bona, tanto studio senatus, consensu tam incredibili bonorum omnium, tam parato, tota deniq; Italia ad omnem contentionem expedita, cessi tribuni pl. despicatißimi hominis, furori, contemptißimorũ consulum leuitatem, audaciamq; pertimui: nimium me timidum, nullius animi, nullius consilŷ fuisse confiteor. Quid enim simile fuit in Qu. Metello? cuius caussã, etsi omnes boni probabant, tamen neq; senatus publicè, neque vllus ordo propriè, neque suis decretis Italia tota suscepe-

Trãsitio, qua renouat auditores.

Suam fugam excusat dissimili exẽplo.

ſceperat. ad ſuam enim magis quandam ille gloriam, quàm ad perſpicuam ſalutem reip. ſpectârat, cùm vnus in legem per vim latam iurare noluerat: deniq; videbatur ea conditione tam fortis fuiſſe, vt cum patriæ charitate conſtantiæ gloriam commutaret. erat autem ei res cum exercitu C. Marij inuicto: habebat inimicum C. Marium, conſeruatorem patriæ, ſextum iam illum conſulatum gerentem: res erat cum L. Saturnino iterum tribuno pleb. vigilante homine, & in cauſſa populari ſi non moderatè, at certè populariter abſtinenterq; verſato. ceßit, ne aut victus à fortibus viris cum dedecore caderet, aut victor multis & fortibus ciuibus remp. orbaret. meam cauſſam ſenatus palam, equeſter ordo acerrimè, cuncta Italia publicè, omnes boni propriè enixeq; ſuſceperant: eas res geſſeram, quarum non vnus auctor, ſed dux omnium voluntatis fuiſſem, quæq; non modò ad ſingularem meam gloriam, ſed ad ſalutem communem omnium ciuium & propè gentium pertinerent: ea conditione geſſeram, vt meum factum ſemper omnes præſtare tueriq; deberent. erat autem mihi contentio non cum victore exercitu, ſed cum operis conductis, & ad diripiendam vrbem concitatis. habebam inimicum non C. Marium, terrorem hoſtium, ſpem, ſubſidiumq; patriæ, ſed duo importuna prodigia, quos egeſtas, quos æris alieni magnitudo, quos leuitas, quos improbitas tribuno pl. conſtrictos addixerat. nec mihi res erat cũ Saturnino, qui, quòd à ſe quæſtore Oſtienſi per ignominiã ad principem & ſenatus & ciuitatis M. Scaurũ rẽ frumentariã tranſlatã ſciebat, dolorẽ ſuum magna contentione animi perſequebatur: ſed cum ſcurrarum locupletum ſcorto, cũ ſororis adultero, cum ſtuprorũ ſacerdote, cũ venefico, cum teſta-

Altera pars collationis, in qua attende in diſtributione aduerbiorum varietatem.

Repetitio.

Clodij deſcriptio.

testamentario, cum sicario, cum latrone. quos homines si id, quod facilè factu fuit, & quod fieri debuit, quodq; à me optimi & fortißimi ciues flagitabant, vi armisq; superassem: non verebar, ne quis aut vim vi repulsam reprehenderet, aut perditorum ciuium, vel potius domesticorum hostium morte mœreret. sed me illa mouerunt. omnibus in concionibus illa furia clamabat, se, quæ faceret contra salutem meam, facere auctore Cn. Pompeio clarißimo viro mihiq; & nũc, & quoad licuit, amicißimo. M. Crassus, quo cum mihi erant omnes amicitiæ necessitudines, vir fortißimus, ab eadem illa peste infestißimus esse meis fortunis prædicabatur. C. Cæsar, qui à me nullo meo merito alienus esse debebat, inimicißimus esse meæ saluti ab eodem quotidianis concionibus dicebatur. his se tribus auctorib. in consiliis capiendis, adiutoribus in re gerenda esse vsurum dicebat. ex quib. vnũ habere exercitum maximum in Italia, duos qui priuati tum essent, & præesse, & parare si vellent, exercitum posse, idq; facturos esse dicebat. nec mihi ille iudicium populi, nec legitimam aliquam contentionem, nec disceptationem, aut caussæ dictionem, sed vim, arma, exercitus, imperatores, castra denunciabat. quid ergo? inimici oratio, vana præsertim, tam improbè in clarißimos viros coniecta me mouit? me verò non mouit illius oratio, sed eorũ taciturnitas, in quos illa oratio tam improba conferebatur. qui quanquam ob aliam caussam tacebant, tamen hominibus omnia timentibus tacendo loqui, non infitiando confiteri videbantur. illi autẽ aliquo tum timore perterriti (quòd acta illa, atq; omnis res superioris anni labefactari a prætoribus, infirmari à senatu atque principibus ciuitatis putabant) tribunũ popularem à se aliea

Vim vi repellere iure naturæ licet.

Terroris caussæ.

Articulus cũ interpretatione rhetorica.

Ex signo.

Declinatio breuis à proposito.

alienare nolebant, suaq; sibi propiora pericula esse, quàm mea, loquebantur. sed tamen & Crassus à consulibus meam caussam suscipiendam esse dicebat, & eorum fidem Pompeius implorabat, neq; se priuatum caussæ publicè susceptæ defuturum esse dicebat: quem virum studiosum mei, cupidißimum reip. conseruandæ. domi meæ certi homines ad eam rem compositi monuerunt, vt esset cautior: eiusq; vitæ à me insidias apud me positas esse dixerunt: atq; hanc ei suspicionem alij literis mittendis, alij nuncijs, alij coràm ipsi excitauerunt: vt ille, cùm à me certè nihil timeret, ab illis, ne quid meo nomine molirentur, sibi cauendũ putaret, ipse autem Cæsar, quem maximè ignari homines veritatis mihi esse iratum putabant, erat ad portas, erat cum imperio, erat in Italia eius exercitus, inq; eo exercitu ipsius tribuni pl. inimici mei fratrem præfecerat. hæc ego cùm viderem, (neq; enim erant occulta) senatum, sine quo ciuitas stare non posset, omninò de ciuitate esse sublatum: consules, qui publici consilij duces esse deberent, perfecisse, vt per ipsos publicum consiliũ funditus tolleretur. eos, qui plurimum possent, opponi omnibus concionibus falsò, sed formidolosè tamen, auctores ad perniciem meam: conciones haberi quotidie contra me: vocem pro me, ac pro rep. neminem mittere: intẽta signa legionum existimari ceruicibus ac bonis vestris, falsò. sed putari tamen coniuratorum veteres copias, & effusam illam ac superatam Catilinæ manum importunam, nouo duce, & insperata commutatione rerum esse renouatam: hæc cùm viderem, quid agerem, iudices? scio enim, tum non mihi vestrum studium, sed meũ propè vestro defuisse: contenderemq; contra tribunum pleb. priuatis armis? vicissent impro-

Communicatio.

Contentio.

improbos boni, fortes inertes, interfectus esset is, qui hac vna medicina sola potuit à reip. peste depelli. quid deinde? quid reliquiarum restaret? quid deniq; erat dubium, quin ille sanguis tribunitius, nullo præsertim publico consilio profusus, consules vltores, & defensores esset habiturus? cùm quidem in concione dixisset, aut mihi semel pereundum, aut bis esse vincendum. quid erat, bis vincere? id profectò, vt, cum amentißimo tribuno pl. cùm decertassem, cum consulibus, ceterisq; eius vltoribus dimicarem. ego verò, si mihi vni pereundum fuisset, ac non accipienda plaga mihi insanabilis, illis mortifera, qui imposuissent: semel perire tamen, iudices, maluissem, quàm bis vincere. erat enim illa altera eiusmodi contẽtio, vt neq; victi, neq; victores remp. tenere possemus. quid, si in prima contentione vi tribunitia victus, in foro cum multis bonis viris cõcidissem? senatum consules, credo, vocassent, quem tutum de ciuitate delerant ad arma vocarent, qui ne vestitu quidem defendi remp. siuissent: à tribuno pl. post interitum meum dißidissent, qui eandem horam meæ pestis & suorum præmiorum esse voluissent. vnũ enim mihi restabat illud, quod forsitan non nemo vir fortis, acris animi magniq; dixerit, Restitisses, repugnasses, mortem pugnans oppetisses. de quo te, te inquam, patria obtestor & vos penates patriq; dij, me vestrarum sedium templorumq; caussa, me propter salutem meorum ciuium, quæ mihi semper fuit mea carior vita, dimicationem cædemq; fugisse. etenim si mihi in aliqua naue cum meis amicis nauiganti hoc iudices accidisset, vt multi ex multis locis prædones classibus eam nauem se oppressuros minitarentur, nisi me vnum sibi dedissent: si id vectores negarent, ac me-

cum

Ironia.

Sentẽtia politico homine digna.

Subiectio.

Occupatio.

Restitisses, i. resistere debuisses.

Obtestatio grauis ad fidem.

Fictũ exemplũ, quo valde sibi & vnà Sextio iudices conciliat.

eum simul interire, quàm me tradere hostibus mallent: iecissem me ipse potius in profundum, vt ceteros conser-uarem, quàm illos mei tam cupidos non modò ad certam mortem, sed in magnum vitæ discrimẽ adducerem. cùm verò in hanc reipub. nauem, ereptis senatui gubernacu-lis, fluitantem in alto tempestatibus seditionum ac di-scordiarum, armatæ tot classes, nisi ego vnus deditus es-sem, incursuræ viderentur, cùm proscriptio, cædes, di-reptio denunciarentur: cùm alij me suspicione periculi sui non defenderent, alij vetere odio bonorum incita-rentur, alij inuiderent, alij obstare sibi me arbitraren-tur, alij vlcisci dolorem suum aliquem vellent, alij rem ipsam publicam, atque hunc bonorum statum ociumq́; odissent, & ob hasce caussas tot tamq́; varias me vnum deposcerent: depugnarem potius cum summo, non dicam exitio, sed periculo certè vestro, liberorumq́; vestrorum, quàm non id quod omnibus impendebat, vnus pro omni-bus susciperem ac subirem? victi essent improbi: at ci-ues, at ab eo priuato armato, qui sine armis etiam remp. consul cõseruârat. sin victi essent boni, qui superessent? nónne ad seruos videtis rem venturam fuisse? an mihi ipsi, vt quidam putant, fuit mors æquo animo oppeten-da. quid? tum mortémne fugiebam? an erat res vlla, quam mihi magis optandam putarem? aut ego illas res tantas in tanta improborũ multitudine cùm gerebam, non mihi mors, non exilium ob oculos versabantur? non hæc deniq́; à me tum, tanquam, fata, in ipsa re gerenda concinebantur? an erat mihi in tanto luctu meorum, tanta disiunctione, tanta acerbitate, tanta spoliatione omnium rerum, quas mihi aut natura, aut fortuna de-derat, vita retinenda? tam eram rudis? tam ignarus

Translatis verbis illuminat orationem.

Distributio.

Dilemma.

Ex antecedentibus.

Ex caussis.

Interrogãdo repetendo.

Idē aliis atq; aliis verbis dicendo sententiis, exemplis de vita, morte, gloria, auget, exornat, probat.

rerum? tam expers cōsilij, aut ingenij? nihil audieram? nihil videram? nihil ipse legendo, quærendoq́; cognoueram? nesciebam vitæ breuem esse cursum, gloriæ sempiternum? cùm esset omnibus definita mors, optandū esse, vt vita, quæ necessitati deberetur, patriæ potius donata, quàm reseruata naturæ videretur? nesciebam inter sapientissimos homines hanc contentionem fuisse, vt alij dicerent animos hominum sensusq́; morte restingui: alij autem tum maximè mentes sapientum ac fortium virorum, cùm è corpore excessissent, sentire ac vigere? quorum alterum fugiendum non esse, carere sensu: alterum etiam optandum meliore esse sensu. denique cùm omnia semper ad dignitatē retulissem, nec sine ea quicquam expetendū esse homini in vita putassem: mortem, quam etiam virgines Athenis, regis opinor Erechthei filiæ, pro patria contempsisse dicuntur, ego, vir consularis, tantis rebus gestis, timerem? præsertim cùm eius essem ciuitatis, ex qua Qu. Mutius solus in castra Porsenæ venisset, eumq́; interficere proposita sibi morte conatus esset? ex qua P. Decius primùm pater, post aliquot annos patria virtute præditus filius, se, ac vitam suam, instructa acie pro salute populi Rom. victoriaq́; deuouisset? ex qua innumerabiles alij, partim adipiscendæ laudis, partim vitandæ turpitudinis caussa, mortem in varijs bellis æquissimis animis oppetissent. in qua ciuitate ipse meminissem patrem huius M. Crassi, fortissimum virum, ne videret victorem viuus inimicum, eadem sibi manu vitam exhausisse, qua mortem sæpè hostibus obtulisset? hæc ego & multa alia cogitans, hoc videbam: si caussam publicam mea mors peremisset, neminem vnquam fore, qui auderet suscipere contra improbos ciues reipub.

Dilemma.

Externo exemplo ex minore.

A domesticis siue patriis exemplis, sed antiquis.

Ab exemplo recentiore.

Ex caussis.

salutem. itaq; non solũ si vi interissem, sed etiam si morbo extinctus essem, fore putabam, vt exemplum reip. conseruandæ mecum simul interiret. quis enim vnquam, me a senatu populoq; R. tanto bonorum omnium studio restituto (quod certè si essem interfectus, nunquam accidere potuisset) vllam reip. partem cum sua minima inuidia auderet attingere? seruaui igitur remp. discessu meo, iudices: cædem à vobis liberisq; vestris, vastitatem, incẽdia, rapinas meo dolore luctúq; depuli, & vnus rempub. bis seruaui, semel gloria, iterum ærumna mea. neq; enim in hoc me hominẽ esse inficiabor vnquã, vt me optimo fratre carißimis liberis, fidißima coniuge, vestro conspectu patria hoc honoris gradu sine dolore caruisse gloriér. quod si fecissem, quod à me beneficium haberetis, cùm pro vobis ea, quæ mihi essent vilia, reliquissem? hoc (meo quidem animo) summi in patriam amoris mei signum esse debet certißimum, quòd, cùm abesse ab ea non possem sine summo dolore, hunc me perpeti, quàm illam labefactari ab improbis, malui. memineram, iudices diuinum illum virum, atq; ex ijsdem, quibus nos radicibus natum ad salutẽ imperij huius, C. Marium, summa senectute, cùm propè vim iustorum armorum profugisset, primò fenile corpus paludib. occultasse demersum, deinde ad infirmorũ ac tenuißimorum hominũ Minturnensium misericordiã confugisse, inde nauigio perparuo, cùm oẽs portus terrásq; fugeret, in oras Africæ desertißimas peruenisse. atq; ille vitam suã ne inultus esset, ad incertißimã spem reip. conseruãdæ reseruauit: ego, qui (quemadmodum multi in senatu me absente dixerũt) periculo reip. viuebam, quiq; ob eam caussam consularium literis

A suo dolore meritum auget.

A simili exẽplo, suum factum probat.

de senatus sententia exteris nationibus commendabar, nónne, si meam vitam deseruissem, remp. prodidissem? in quo quidē nunc, me restituto, viuit mecum simul exemplum fidei publicæ, exemplum reip. defendendæ. quod si immortale retinetur, quis non intelligit immortalem hanc ciuitatē futuram? nam externa bella regum, gentium, nationū, iampridem ita extincta sunt, vt præclarè cum ijs agatur, quos pacatos esse patiamur. denique ex bellica victoria non ferè quenquam est inuidia ciuium consecuta. domesticis malis, & audacium ciuium cōsilijs sæpè est resistendū, eorumq; periculorū est in rep. retinēda medicina: quam omnem, iudices, perdidissetis, si meo interitu senatui populoq; R. doloris sui de me declarandi potestas esset erepta. quare moneo vos adolescentes, atq; hoc meo iure præcipio, qui dignitatē, qui remp. qui gloriā spectatis, ne (si qua vos aliquando necessitas ad remp. contra improbos ciues defendendam vocabit) segniores sitis, & recordatione mei casus à consilijs fortibus refugiatis, primum non est periculum, ne qui vnquam sint in ciuitate eiusmodi consules, præsertim si erit his id, quod debetur persolutum: deinde nunquā iam, vt spero, quisquam improbus consilio & auxilio bonorum se oppugnare rempubl. dicet, illis tacentibus: nec armati exercitus terrorem opponet togatis: neq; erit iusta caussa ad portas sedenti imperatori, quare terrorem suum falsò iactari opponiq; patiatur. nunquā enim erit tam oppressus senatus, vt ei ne supplicandi quidē ac lugendi sit potestas: tā captus equester ordo, vt equites R. à consule relegentur. quæ cùm omnia, atq; etiam multò alia maiora, quæ consultò prætereo, accidissent: videtis me tamen in pristinā meam dignitatem, breui temporis dolore interiecto,

Ab euentu. Ex antecedentibus.

Declinatio breuis p adhortationē, qua ostendit caussis sublatis, non esse deinceps casus euētusq; metuendos.

iecto, reip. voce esse reuocatum. Sed ut reuertar ad illud, quod mihi in hac omni est oratione propositum, omnibus malis illo anno scelere consulum rempub. esse confectam: primùm illo ipso die, qui mihi funestus fuit, omnibus bonis luctuosus, cùm ego me è complexu patriæ, conspectuq; vestro eripuissem, & metu periculi vestri, non mei, furori hominis, sceleri, perfidiæ, telis, minisq; cessissem: patriamq;, quæ mihi erat charissima, propter ipsius patriæ charitatē reliquissem: cùm meum illum casum tam horribilem, tam grauem, tam repentinum non solùm homines, sed tecta vrbis ac templa lugerent: nemo vestrum forum, nemo curiam, nemo lucem aspicere vellet: illo, inquam, ipso die, die dico? immò hora, atq; etiam puncto temporis eodem mihi reiq; publicæ pernicies, Gabinio & Pisoni prouincia rogata est. prô dij immortales, custodes, & conseruatores huius vrbis, atque imperij: quænam in illa repub. monstra, quæ scelera vidistis? ciuis erat expulsus is, qui rempub. ex senatus auctoritate cum omnibus bonis defenderat, & expulsus non alio aliquo, sed eo ipso crimine. erat autem expulsus sine iudicio, vi, lapidibus, ferro, seruitio deniq; concitato: lex erat lata, vasto ac relicto foro, & sicarijs seruisq; tradito: & ea lex, quæ vt ne ferretur, senatus fuerat veste mutata. hac tanta perturbatione ciuitatis, ne noctem quidem consules inter meum discrimen & suam prædā interesse passi sunt: statim, me perculso, ad meum sanguinem haurien-dum, & sperante etiam rep. ad eius spolia detrahenda, aduolauerunt. omitto gratulationes, epulas, partitionē ærarij, beneficia, spem, promissa, prædam: lætitiam paucorum in luctu omnium. vexabatur vxor mea: liberi ad necē quærebantur: gener, & Piso gener, à Pisonis cōsulis

Reditus ad rem.

Articulus.

Superlatio.

Reuocatio verbi & correctio.

Expolitio, ad amplificandum.

Articulus.

Imago. 17. b.

Effectorum conglobatio per præteritionem.

pedibus supplex reijciebatur: bona diripiebantur, eaq; ad consules deferebantur: domus ardebat in palatio consules epulabantur: quòd si meis incommodis lætabantur, vrbis tamen periculo commouerentur. sed vt à mea caussa iam recedam: reliquas illius anni pestes recordemini: sic enim facillimè perspicietis, quantam vim omnium remediorum à magistratibus proximis resp. desiderarit: legum multitudinem, cùm earum, quæ latæ sunt, tum verò quæ promulgatæ fuerunt: nam latæ quidem sunt consulibus illis tacentibus, immò verò approbantibus etiam: vt censoria notatio & grauißimum iudicium sanctißimi magistratus de rep. tolleretur: vt collegia non modò illa vetera, contra S.C. restituerentur, sed ab vno gladiatore innumerabilia alia noua conscriberentur: vt remißis semißib. & trientibus, quinta propè pars vectigalium tolleretur: vt Gabinio pro illa sua Cilicia (quam sibi, si remp. prodidisset, pactus erat) Syria daretur: vt vni heluoni bis de eadem re deliberandi, & rogata lege, potestas fieret prouinciæ commutandæ. mitto eam legem, quæ omnia iura religionum, auspiciorum, potestatum, omnes leges, quæ sunt de iure & de tempore legum rogandarum, vna rogatione deleuit. mitto omnem domesticam labem. etiam exteras nationes, illius anni furore conquassatas videbamus. lege tribunitia Matris Magnæ Peßinuntius ille sacerdos expulsus, & spoliatus sacerdotio est, fanumq; sanctißimarum atque antiquißimarum religionum venditum pecunia grandi Brigitaro, impuro homini, atque indigno illa religione, præsertim cùm eam sibi ille non colendi sed violandi caußâ appetisset: appellati reges à populo, qui id nunquam ne à senatu quidem postulassent: reducti exu-

Transitio.

Legis tribunitiæ capita reip. perniciosa.

Leges alias præteritione vituperat.

eti exules Byzantium condemnati, tum cùm indemnati ciues è ciuitate eÿciebantur. Rex Ptolemeus, qui si nondum erat ipse à senatu socius appellatus, erat tamen frater eius regis, qui, cùm esset in eadem caussa, iam erat à senatu honorem istum consecutus: erat eodem genere, ijsdemq; maioribus, eadem vetustate societatis: deniq; erat rex si nondum socius, at non hostis pacatus, quietus, fretus imperio populi Rom. regno paterno atque auito, regali ocio perfruebatur. de hoc nihil cogitante, nihil suspicante, eisdem operis suffragium ferentibus, est rogatum, vt sedens cum purpura, & sceptro, & illis insignibus regÿs præconi publico subÿceretur: & imperante populo Rom. qui etiam bello victis regibus regna reddere consueuit: rex amicus, nulla iniuria commemorata, nullis repetitis rebus, cùm bonis omnibus publicaretur. multa acerba, multa turpia, multa turbulenta habuit ille annus: tamen illi sceleri, quod in me illorum immanitas edidit, haud scio, an rectè hoc proximum esse dicam. Antiochum illum magnum maiores nostri magna belli contentione terra mariq; superatum, intra montem Taurum regnare iusserunt. Asiam, qua illum multarunt, Attalo (vt is regnaret in ea) condonauerunt. cum Armeniorum rege Tigrane, graue bellum perdiuturnumq; gessimus, cùm ille iniurÿs in socios nostros inferendis bello propè nos lacessisset. hic & ipse per se vehemens fuit: & acerrimum hostem huius imperÿ Mithridatem, pulsum Ponto opibus suis regnoq; defendit: & Lucullo summo viro, atque imperatore, pulsus, animo tamen hostili cum reliquis copiis suis in pristina mente permansit. hunc Cn. Pompeius, cùm in suis castris supplicem abiectumq; vidisset, erexit: atque insi-

Regis Ptolemæi indigna publicatio describitur ab adiūctis.

Euidentia.

Repetitio.

Amplificat comparatione exemplorum.

Plutar. in Pompeio.

insigne regium, quod ille de suo capite abiecerat, reposuit, & imperatis certis rebus regnare iussit, nec minus & sibi, & huic imperio gloriosum putauit, constitutum à se regem, quàm cōstrictum videri. Tigranes igitur, qui & ipse hostis fuit populi R. & acerrimum hostem in regnum recepit, qui conflixit, qui signa cōtulit, qui de imperio penè certauit, regnat hodie, & amicitiæ nomen ac societatis, quod armis violârat, id precibus est consecutus. ille Cyprius miser, qui semper socius, semper amicus fuit, de quo nulla vnquam suspicio durior aut ad senatum, aut ad imperatores nostros allata est, viuus (vt aiunt) est, & videns, cum victu ac vestitu suo publicatus. en, cur ceteri reges stabilem esse suam fortunā arbitrentur: cum hoc illius funesti anni perdito exemplo videant per tribunum aliquem, & sexcentas operas se fortunis spoliari, & regno omni posse nudari. at etiam eo negotio M. Catonis splendorem maculare voluerūt, ignari, quid grauitas, quid integritas, quid magnitudo animi, quid deniq; virtus valeret: quæ in tempestate sæua quieta est, & lucet in tenebris & pulsa loco, manet tamen, atque hæret in patria splendetq; per se semper, neq; alienis vnquam sordibus obsolescit. non illi ornandum M. Catonem, sed relegandum: nec illi cōmittendum illud negotium, sed imponendum putauerunt: qui in concione palàm dixerint, linguā se euellisse M. Catoni, quæ semper contra extraordinarias potestates libera fuisset. sentiēt, vt spero, breui tempore, manere libertatem illam, atque hoc etiam, si fieri poterit, esse maiorem. quòd cum consulibus illis M. Cato, etiam cùm iam desperasset aliquid auctoritate sua proficere posse, tamen voce ipsa ac dolore pugnauit, & post meum discessum iis Pisonem verbis, flens

[Margin notes: Prouerbium. — Ironia indignantis. — Expolitione virtutis propria vis ostēditur. — Contentio. — A signis.]

flens meum & reip. ∞sum, vexauit, vt illum, hominem perditißimum, atque impudentißimum, penè iam prouinciæ pœniteret. cur igitur rogationi paruit? quasi verò ille non in alias quoque leges quas iniustè rogatas putaret, iam antè iurarit. non offert se ille istis temeritatibus, vt, cùm reip. nihil prosit, se ciue remp. priuet. consule me, cùm esset designatus tribunus pl. obtulit in discrimen vitam suam: dixit eam sententiam, cuius inuidiam capitis periculo sibi præstandam videbat: dixit vehemẽter, egit acriter: ea, quæ sensit, præ se tulit: dux, auctor, actor rerum illarum fuit: non quò periculum suum non videret: sed in tanta reipub. tempestate nihil sibi, nisi de patriæ periculis cogitandum putabat. consecutus est ipsius tribunatus. quid ego de singulari magnitudine animi eius, ac de incredibili virtute dicam? meministis illum diem, cùm, templo à collega occupato, nobis omnibus de vita eius viri & ciuis timentibus, ipse animo fortißimo venit in templum, & clamorem hominum auctoritate, impetum improborum virtute sedauit. adijt tum periculum, sed adijt ob caussam, quæ quanta fuerit, iam mihi dicere non est necesse. at si isti Cypriæ rogationi sceleratißimæ non paruisset, hæreret illa nihilominus in rep. turpitudo. regno enim iam publicato, de ipso Catone erat nominatim rogatum quod ille si repudiasset: dubitatis, quin ei vis esset allata, cùm omnia acta illius anni per illum vnum labefactari viderentur? atque etiam hoc videbat: quoniam illa in repub. macula regni publicati maneret, quam nemo posset iam eluere: quòd ex malis boni possent in republ. prouenire, id vtilius esse per se conseruari, quàm per alios amitti. atque ille etiamsi alia quapiam vi expelleretur illis temporib.

Opponit alia Catonis fortiter facta.

Ratiocinatio ex caussis.

ex hac vrbe, facilè pateretur. etenim qui superiore anno senatu caruisset: quò si tum veniret, me tamen socium suorum in rep. consiliorum videre posset: is æquo animo tum me expulso, & meo nomine cùm vniuerso senatu, tum sententia sua condemnata, in hac vrbe esse posset? ille verò eidem tempori, cui nos, eidem furori, eisdem consulibus, eisdem minis, insidijs, periculis cessit. luctum nos hausimus maiorem: dolorem ille animi nō minorem. his de tot, tantisq; iniurijs in socios, in reges, in liberas ciuitates, consulum querela esse debuit. in eius magistratus tutela reges, atque exteræ nationes semper fuerunt, ecquæ vox vnquam est audita cōsulum? quanquam quis audiret, si maximè quæri vellet? de Cyprio rege quererentur. qui me ciuem, nullo meo crimine, patriæ nomine laborantem, non modò stantem non defenderunt, sed ne iacentem quidem protexerunt? cesseram, si alienam à me plebem fuisse vultis, quæ non fuit, inuidiæ: si commoueri omnia videbantur, tempori: si vis suberat, armis: societas magistratuum, pactioni: si periculum ciuium, reip. cur, cùm de capite ciuis, (non disputo, cuiusmodi ciuis) & de bonis proscriptio ferretur, cùm & sacratis legibus, & XII. tabulis sancitum esset, vt neque priuilegium irrogari liceret, neque de capite, nisi comitijs centuriatis, rogari, nulla vox est audita consulum? constitutumq; illo anno est, quantum in illis duabus huius imperij pestibus fuit, iure posse per operas concitatas quemuis ciuem nominatim tribuni pleb. consilio ex ciuitate exturbari? quæ verò promulgata illo anno fuerunt, quæ promissa multis, quæ conscripta, quæ sperata, quæ cogitata, quid dicam? qui locus orbis terræ iam non erat alicui destinatus? cuius negotij

Marginal notes: Articulus. — Acclamatio. — Similiter cadens & desinens. — Digestio & conglobatio caussarum dilēmatica. — ij. à Effectorum frequētatio, siue conglobatio.

gotij publici cogitari, optari, fingiq́ procuratio potuit, quæ non esset attributa atque descripta? quod genus imperij, quæ prouincia, quæ ratio auferendæ aut conflandæ pecuniæ non reperiebatur? quæ regio, oráve terrarum paulò erat latior, in qua non regnum aliquod statueretur? quis autem rex, qui illo anno nō aut emendum sibi, quod non habebat: aut redimendum, quod habebat, arbitraretur? quis prouinciam, quis pecuniam, quis legationem à senatu petebat? damnatis de vi, restitutio: consulatus pretio ipsi illi populari sacerdoti comparabatur. hæc gemebant boni, sperabant improbi, agebat tribunus pl. consules adiuuabant. hic aliquando serius, quàm ipse vellet Cn. Pompeius, inuitissimis ijs, qui mentem optimi ac fortissimi viri suis consilijs ac fictis terroribus à defensione mea salutis auerterant, excitauit illam suam non sopitam, sed suspicione aliqua retardatam consuetudinem reip. bene gerendæ. non est passus ille vir, qui sceleratissimos ciues, qui acerrimos hostes, qui maximas nationes, qui reges, qui gentes feras atque inauditas, qui prædonum infinitam manum, qui etiam seruitia virtute victoriaq́ domuisset, qui omnib. bellis terra mariq́ compressis, imperium populi R. orbis terrarum terminis definisset, remp. euerti scelere paucorum, quam ipse non solùm consilijs, sed etiam sanguine suo sæpè seruasset: accessit ad caussam publicam: restitit auctoritate sua reliquis rebus: de præteritis questus est, fieri quædam ad meliorem spem inclinatio visa est. decreuit senatus frequēs de meo reditu Kal. Iun. dissentiente nullo, referente L. Mummio, cuius in mea caussa nunquam fides virtusq́ cōtremuit, intercessit Ligus iste nescio qui, additamentum inimicorū meorum. res erat &

Digestio.

A rebus gestis repetitio.

caussa

caussa nostra eo iam loci, vt erigere oculos, & viuere videretur. quisquis erat, qui aliquam partem in meo lu-
Tmesis. ctu sceleris Clodiani attigisset, quocunque venerat, quod iudicium cumque subierat, damnabatur, inueniebatur nemo, qui se suffragium de me tulisse confiteretur. decesserat ex Asia frater meus magno squalore, sed multò
Pathos. etiam maiore mœrore. huic ad vrbem venienti tota obuiam ciuitas cum lacrymis gemituque processerat: loquebatur liberius senatus: concurrebant equites R. Piso, ille gener meus, cui fructum pietatis suæ neque ex me, neque à populo R. ferre licuit, à propinquo suo, socerum suum flagitabat: omnia senatus reijciebat, nisi de me primùm consules retulissent. quæ cùm res iam manibus teneretur: & cùm consules prouinciarum pactione libertatem omnem perdidissent. qui cùm in senatu priuatim, vt de me sententias dicerent, flagitabantur, legem illi se Clodiam timere dicebant: cùm hæc non possent iam diutius
Conspiratio in Pompeiū. sustinere, inter consilium de interitu Cn. Pompeij. quo patefacto, ferroque deprehenso, ille inclusus domi tam diu fuit, quàm diu inimicus meus in tribunatu. de meo reditu octo tribuni promulgarunt. ex quo intellectum est, non mihi absentia creuisse amicos, in ea præsertim fortuna, in qua nonnulli etiam, quos esse putaueram, non erant, sed eos voluntatem semper eandem, libertatem non eandem semper habuisse. nam ex nouem tribunis, quos tunc habueram, vnus me absente defluxit, qui cognomen sibi ex Aeliorum imaginibus arripuit, quò magis nationis eius esse, quàm generis videretur. hoc igitur anno magistratibus nouis designatis, cùm omnes boni omnem spem melioris status in eorum fidem conuertissent, princeps P. Lentulus auctoritate ac senten-

tia sua, Pisone & Gabinio repugnantibus, caussam suscepit: tribunisq; pl. octo referentibus, præstantissimam de me sententiam dixit. qui cùm ad gloriam suam, atq; ad amplissimi beneficij gratiam magis pertinere videret, caussam illam integram ad suum consulatum reseruari: tamen rem talem per alios citius, quàm per se tardius, confici malebat. hoc interim tempore P. Sextius, iudices, designatus iter ad C. Cæsarem pro mea salute suscepit. quid egerit, quantum profecerit, nihil ad caussam. equidem existimo; si ille (vt arbitror) æquus nobis fuerit; nihil ab hoc profectum: sin iratior, non multum: sed tamen sedulitatem, atq; integritatem hominis videtis. Ingredior iam in Sextij tribunatum: nam hoc primũ iter designatus reip. caussa suscepit. pertinere & ad concordiam ciuium putauit, & ad perficiendi facultatem, animum Cæsaris à caussa nõ abhorrere. abiit ille annus. respirasse homines videbantur, nondum re, sed spe reip. recuperandæ. exierunt malis ominibus, atq; execrationibus duo vulturij paludati: quibus vtinam ipsis euenissent ea, quæ tum homines precabantur, neq; nos prouinciam Macedoniam cum exercitu, neq; equitatũ in Syria, & cohortes optimas perdidissemus. ineunt magistratum tribuni pl. qui omnes de me promulgaturos confirmarant. ex his princeps emitur ab inimicis meis is, quẽ homines in luctu irridentes Gracchum vocabant: quoniam id etiam fatum ciuitatis fuit, vt illa ex vepretulis extracta nitedula rempub. conaretur arrodere. alter verò, non ille Serranus ab aratro, sed ex deserto Gauij Oleli horreo, calatis granis, in Calatinos ac Lælios insitus, subitò, nominibus in tabulas relatis, nomen suum de tabula sustulit. veniunt kalend. Ian. vos

Venit ad Sextij tribunatũ, vt ad suæ defensionis statum, qui est de vi, tandẽ perueniat.

Nitedulam pusillus, rufus. Irrisio ab Etymologia.

Admiratio ad amplificandum.

hæc melius scire potestis: equidem audita dico. quæ tum frequentia senatus, quæ expectatio populi, quæ concursus legatorum ex Italia cuncta, quæ virtus, actio, grauitas P. Lentuli consulis fuerit, quæ etiam collegæ eius moderatio de me: qui cùm inimicitias sibi mecum ex reip. dissensione susceptas esse dixisset, eas se patribus conscriptis dixit, & temporibus, & reipub. permissurum. tum princeps rogatus sententiam L. Cotta dixit id, quod dignissimũ rep. fuit. nihil de me actũ esse iure, nihil more maiorum, nihil legibus: non posse quenquam de ciuitate tolli sine iudicio: de capite non modò ferri, sed ne iudicari quidem posse, nisi comitijs centuriatis: vim fuisse illam, flammam quassatæ reipub. perturbatorumq́; temporum iure, iudicijsq́; sublatis: magna rerum permutatione impendente, declinasse me paululum, & spe reliquæ tranquillitatis præsentes fluctus, tempestatemq́; fugisse: quare, cùm absens remp. non minus magnis periculis, quàm quodam tempore præsens, liberassem, non restitui me solùm, sed etiam ornari à senatu decere. disputauit etiam multa prudenter: ita de me illum amentissimum, & profligatissimum hostem pudoris & pudicitiæ scripsisse quæ scripserat ijs verbis rebus, sententijs, vt etiam iure esset rogatum; tamen vim habere non posset. quare me, qui nulla lege abessem, non restitui lege, sed reuocari senatus auctoritate oportere. hunc, nemo erat quin verissimè sentire diceret. sed post eum rogatus Cn. Pompeius, approbata laudataq́; Cottæ sententia, dixit, sese ocij mei caussa, vt omni populari concitatione defungerer, censere, vt ad senatus auctoritatem, populi quoq́; Rom. beneficium erga me adiungeretur. cùm omnes certatim, aliusq́; alio grauius, atque orna-

L. Cottæ de Clodii actis sententia.

ornatius de mea salute dixisset, fieretq́; sine vlla varietate discessio: surrexit, vt scitis, Atilius hic Grauianus: nec ausus est, cùm esset emptus, intercedere: noctē sibi ad deliberandum postulauit. clamor senatus, querelæ, preces, socer ad pedes abiectus, ille se affirmare postero die morā nullam esse facturum. creditum est: discessum est. illi interea deliberatori merces, longa interposita nocte duplicata est. consecuti dies pauci omnino Ianuario mense, per quos senatum haberi liceret: sed tamen actum nihil. nisi de me. cùm omni mora, ludificatione, calumnia, senatus auctoritas impediretur. venit tandem consilij de me agendi dies, VIII. kal. Feb. princeps rogationis, vir mihi amicissimus, Q. Fabricius templum aliquanto ante lucem occupauit. quietus eo die Sextius, is qui est de vi reus. actor hic defensorq́; caussæ meæ nihil progreditur: consilia expectat inimicorum meorum. quid illi, quorum consilio P. Sextius in iudicium vocatur, quo se pacto gerunt? cùm forum, Comitium, curiam multa de nocte armatis hominibus, ac seruis plerisque occupauissent: impetum faciunt in Fabricium, manus afferunt: occidunt nonnullos: vulnerant multos, venientem in forum virum optimum, & constantissimum, M. Cispium, trib. pl. vi depellunt: cædem in foro maximam faciunt, vniuersiq́; districtis gladijs, & cruentis, in omnibus fori partib. fratrem meum, virum optimū, fortissimum, meiq́; amantissimum, oculis quærebant, voce poscebāt. quorum ille telis libenter in tanto luctu, ac desiderio mei non depugnādi, sed moriendi caussa corpus obtulisset suum, nisi suam vitā ad spem mei reditus reseruasset. subijt tamen vim illam nefariam consceleratorum latronum: & cùm ad fratris salutem à pop. R. petendam deprecandamq́; ve-

Breuitas.

Articulus, a 29.

Status.

Vim in aduersarios refert.

nisset, pulsus è Rostris, in Comitio iacuit, seq́ʒ seruorum & libertorum corporibus obtexit, vitamq́ʒ tum suam noctis, & fugæ præsidio, nō iuris, iudiciorumq́ʒ defendit. meministis tum, iudices, corporib. ciuium Tyberim compleri, cloacas referciri, è foro spongijs effundi sanguinem: vt omnes tantam illam copiam, & tam magnificum apparatum non priuatum, aut plebeium, sed patricium & prætorium esse arbitrarentur: nihilq́ʒ, nec ante hoc tempus, neqʒ hoc ipso turbulentissimo die criminationis esse in Sextium. atqui vis in foro versata est. certè: quando enim maior? lapidationes persæpè vidimus: non ita sæpè, sed nimium tamen sæpè gladios: cædem verò tantam, tantos aceruos corporum extructos, nisi fortè illo Cinnano, atqʒ Octauiano die. quis vnquā in foro vidit? quā ex concertatione animorum? nam ex pertinacia, aut cōstantia intercessoris oritur sæpè seditio, culpa, atqʒ improbitate latoris, commodo aliquo imperitis, aut largitione proposita: oritur ex concertatione magistratuum: oritur sensim ex clamore primū, deinde aliqua dissensione concionis: vix, serò & rarò ad manus peruenitur: nullo verò verbo facto, nulla concione aduocata, nulla promulgata lege, concitatam nocturnam seditionem, quis audiuit? an verisimile est, vt ciuis R. aut homo liber quisquam cum gladio in forum descenderit ante lucē, ne de me ferri pateretur, præter eos, qui ab illo pestifero, ac perdito ciue iampridē reip. sanguine saginātur? Hîc iā de ipso accusatore quæro, qui P. Sextiū queritur cum multitudine in tribunatu, & cum præsidio magno fuisse, num illo die fuerit? certè non fuit. victa igitur est caussa reip. & victa non auspicijs, non intercessione, non suffragijs, sed vi, manu, ferro. nam si obnūciasset Fabricio is tri-

Rem ante oculos ponit, ad permouendum.

Concedit factum, sed remouet à Sextio.

Ex caussis cōiectura.

A tempore.

is tribun.pl. qui seruasse de cœlo diceret: accepisset resp. plagam, sed eam, quam acceptam gemere posset. si interceßisset collega Fabricio, læsisset remp. sed remp. iure læsisset. gladiatores tu nouitios, pro expectata ædilitate suppositos, cum sicarijs è carcere mißis ante lucem in forum immittas? magistratus templo deycias? cædem maximam facias? forum purges? & cùm omnia vi & armis egeris, accuses eum, qui se præsidio munierit, nō vt te oppugnaret, sed vt vitam suam posset defendere? atqui ne ex eo quidem tempore id egit Sextius, vt à suis munitus, tuto in foro tum magistratum gereret, remp. administraret. itaq; fretus sanctitate tribunatus, cùm se non modò contra vim, & ferrum, sed etiam contra verba, atq; intercessionem legibus sacratis esse armatum putaret: venit in templum Castoris, obnunciauit consuli: cùm subitò manus illa Clodiana, in cæde ciuium sæpè iam victrix, exclamat, incitatur, inuadit: inermem atq; imparatum tribunum alij gladijs adoriuntur, alij fragmentis septorum, & fustibus: à quibus hic multis vulneribus acceptis, ac debilitato corpore, & contrucidato, se abiecit examinatus, neq; vlla alia re à se mortem, nisi opinione mortis, depulit. quem cùm iacentem, & conscisum plurimis vulneribus, extremo spiritu, exanguem, & confectum viderent, defatigatione magis & errore, quā misericordia, & modo, aliquādo cædere destiterūt. & caussā dixit Sextius de vi? quid ita? quia viuit. at id non sua culpa. plaga vna illa extrema defuit: quæ si acceßisset, reliquum spiritum exhausisset. accusa Letindium. nō percußit locū. maledicito Sabino, homini Reatino, cur tam temerè exclamarit occisum. ipsum verò quid accusas? nū defuit gladijs? num repugnauit? nū, vt gladiatorib. imperari

Interrogatio indignationis plena.

Ratio defensoris.

Tribunatus sacrosanctus.

Articulus.

Verbum factum coniunctione.

Ratiocinatio indignantis cum ironica remotione.

Collatio à partium remotione.

perari solet, ferrum non recepit? an hæc ipsa vis est, non posse emori? an illa, quòd tribunus pl. templum cruentauit? an quòd, cùm esset ablatus, primumq; resipuisset, non se referri iussit? vbi est crimen, quod reprehenditis? hic quæro, iudices: si illo die gens ista Clodia quod facere voluit, effecisset: si P. Sextius, qui pro occiso relictus est, occisus esset: fuistis ne ad arma ituri? fuistis ne vos ad patrium illum animum, maiorumq; virtutem excitaturi? fuistis ne aliquando remp. à funesto latrone repetituri? an etiam nunc quiesceretis, cunctaremini, timeretis, cùm remp. à facinorosißimis sicarijs, & à seruis esse oppressam, atq; occupatam videretis? cuius igitur mortem vlcisceremini. siquidem liberi esse, & habere remp. cogitaretis, de eius virtute viri quid vos loqui, quid sentire, quid cogitare, quid iudicare oporteat, dubitandum putatis? at verò ipsi parricidæ, quorum effrenatus furor alitur impunitate diuturna, adeò vim facinoris sui perhorruerant, vt, si paulò longior opinio mortis Sextij fuisset, Gracchum illum suum transferendi in nos criminis caussa occidere cogitarint. sensit rusticulus non incautus (neq; enim homines nequam tacere potuerunt) suum sanguinem quæri ad restinguendam inuidiam facinoris Clodiani: mulioniam penulā arripuit, cum qua primùm Romam ad comitia venerat: messoria se corbe contexit. cùm quærerent alij Numerium, alij Quinctiū, gemini nominis errore seruatus est. atque hoc scitis omnes, vsq; adeò hominē in periculo fuisse, quoad scitum sit Sextium viuere. quod nisi esset patefactum, paulò citius quàm vellem: non illi quidem morte mercenarij sui transferre potuissent inuidiam, in quos putabant, sed acerbißimi sceleris infamiam grato quodam scelere minuissent,

Communicatio.

Ex antecedentibus.

A signo.

Mulionia penula.

A fictione.

nuissent. at si tunc P. Sextius, iudices, in templo Castoris animam (quam vix retinuit) edidisset: nō dubito, quin, si modò esset in rep. senatus, si maiestas popul. R. reuixisset, aliquando statua huic ob remp. interfecto in foro statueretur. nec verò illorum quisquam quos à maioribus nostris morte obita positos in illo loco, atque in rostris collocatos videtis, esset P. Sextio aut acerbitate mortis, aut in remp. animo præponendus, qui, cùm caussam ciuis calamitosi, caussam amici, caussam benè de repub. meriti, caussam senatus, caussam Italiæ, caussam reipub. suscepisset, cumq; auspicijs religioni parens obnunciaret, quod senserat: luce palàm, à nefarijs pestibus in deorum hominumq; conspectu, esset occisus, sanctißimo in templo, sanctißima in caussa, sanctißimo in magistratu.

Ex caussis auget comparatione, & repetitione. b.21.

Ex repugnantibus. Occupatio, quam soluit ironia, & ornat similiter desinentib.

eius igitur vitam quisquam spoliandam ornamentis esse dicet, cuius mortem ornandam monimento sempiterno putaretis? homines, inquit, emisti, coegisti, parasti. quid vti faceret? senatum obsideret? ciues indemnatos expelleret? bona diriperet? ædes incenderet? tecta disturbaret? templa deorum immortaliū inflammaret? tribunos pl. ferro è rostris expelleret? prouincias, quas vellet, quibus vellet, venderet? reges appellaret? rerum capitalium condemnatos in liberas ciuitates per legatos nostros reduceret? principē ciuitatis ferro obsessum teneret? hæc vt efficere posset, quæ fieri nisi armis oppressa rep. nullo modo poterant. iccirco, credo, manum sibi P. Sextius, & copias comparauit. at nondū erat maturum: nondū res ipsa ad eiusmodi præsidia viros bonos compellebat: pulsi nos eramus, non omnino ista manu sola, sed tamen non sine ista; vos taciti mirabamini. captum erat forum anno superiore, æde Castoris,

Effectorum enumeratione vim factā ostendit.

tanquam arce aliqua à fugitiuis occupata: ferebatis, omnia hominum cùm egestate, tum audacia perditorum, clamore, concursu, vi, manu gerebantur: perferebatis. magistratus templis pellebantur: alij omnino aditu, ac foro prohibebantur nemo resistebat gladiatores ex prætoris comitatu comprehensi in senatum introducti confessi, in vincula coniecti à Milone, missi à Serrano: mentio nulla. forum corporibus ciuium R. constratum cæde nocturna non modò nulla noua quæstio, sed etiam vetera iudicia sublata. tribunum pl. plus viginti vulneribus acceptis iacentem, moribundumq́ vidistis: alterius tribuni pl. diuini hominis, (dicam enim, quod sentio, & quod mecum sentiunt omnes) diuini, insigni quadam, inaudita, noua magnitudine animi, grauitate, fide prædIti, domus est oppugnata, ferro, facibus, exercitu Clodiano, & tu hoc loco laudas Milonem, & iure laudas, quem enim vnquam virum tam immortali virtute præditum vidimus, qui, nullo præmio proposito, præter hoc, quod iam contritum & contemptum putatur, iudicium bonorum, omnia pericula, summos labores, grauissimas contentiones, inimicitiasq́ suscepit? qui mihi vnus ex omnibus ciuibus videtur re docuisse: non verbis, quid oporteret à præstantissimis viris in rep. fieri, & quid necesse esset oportere hominum audacium, euersorum reip. sceleri legibus & iudicijs resistere si leges non valerent, iudicia non essent, si resp. vi consensuq́ audacium armis oppressa teneretur, præsidio & copijs defendi vitam & libertatem necesse esse. hoc sentire, prudentiæ est: facere, fortitudinis: & sentire verò, & facere, perfectæ cumulatæq́ virtutis. adijt ad remp. tribunus pl. Milo: de cuius laude plura dicam: non quo aut ipse

Conduplicatio. Articulis distinguis orationem.

Platonis de rep. præcepta.

hæc

hæc dici, quàm existimari malit: aut ego hunc laudis fructum præsenti libenter impertiã, præsertim cùm verbis consequi non poßim: sed quod existimo, si Milonis caussam accusatores voce collaudatam probaro, vos in hoc crimine parem Sextij caussam existimaturos: adijt igitur T. Annius ad caussam reip. sic, vt ciuem patriæ recuperare vellet ereptum. simplex caussa, constans ratio, plena consensionis omnium, plena concordiæ, collegas adiutores habebat. consulis alterius summum studium, alterius animus penè placatus. de prætoribus vnus alienus, senatus incredibilis voluntas, equitum R. animi ad caussam excitati erecta Italia. duo soli erant empti ad impediendum: qui si homines despecti & contempti tantam rem sustinere non potuissent, se caussam, quam susceperat, nullo labore peracturum videbat, agebat auctoritate: agebat consilio: agebat per summum ordinem: agebat exemplo bonorum & fortium ciuium: quid rep. quid se dignum esset, quis ipse esset, quid esset, quid sperare, quid maioribus suis reddere deberet, diligentißimè cogitabat. huic grauitati hominis videbat ille gladiator se, si morib. ageret, parem esse non posse ad ferrum, ad faces, ad quotidianã cædem, incendia, rapinas se cum exercitu suo contulit. domũ oppugnare, itinerib. occurrere, vi lacessere, & terrere cœpit. non mouit hominẽ summa grauitate, summaq; constantia: sed quanquam dolor animi, innata libertas, prompta excellensq; virtus fortißimum virum hortabantur, vi vim, oblatam præsertim sæpius, vt frangeret, & refutaret: tanta moderatio fuit hominis, tantum consilium, vt contineret dolorem, neq; eadem se re vlcisceretur, qua esset laceßitus: sed illum tot iam in funeribus reip. exultantem ac tripudiantem,

Ex pari.

Dissolutum crebris epithetis ornatum.

Factum iure absoluto defendit, & repetitionibus auget.

Vim à Clodio factam ostendit.

Legũ laqueis, translatũ vt de Orat. 3. legum habenis, & imperii iugo.

legum, si posset, laqueis constringeret. descendit ad accusandum: quis vnquam tam propriè? reipubl. caussa, nullis inimicitijs, nullis præmijs, nulla hominum postulatione, aut etiam opinione id vnquam esse facturum. fracti erant animi hominis: hoc enim accusante, pristini illius sui iudicij turpitudinem desperabat. ecce tibi consul, prætor, tribun. pleb. noua noui generis edicta proponunt: ne reus adsit, ne citetur: ne queratur: ne mentionem omnino cuiquam iudicum, aut iudiciorum facere liceat. quid ageret vir ad virtutem, dignitatem, gloriam natus, vi sceleratorum hominum corroborata, legibus iudicijsq́; sublatis? ceruices tribunus pl. priuato præstantißimus vir profligatißimo homini daret? an caussam susceptam affligeret? an se domi contineret? & vinci turpe putauit & deterreri. etiam eripi reiecit: vt quoniam sibi in illum legibus vti non liceret, illius vim neque in suo, neque in reipub. periculo pertimesceret. quo modo igitur in hoc genere præsidij comparati accusas Sextium, cùm idem laudes Milonem? an qui sua tecta defendit, qui ab aris, focis ferrum, flammamq́; depellit: qui sibi licere vult tutò esse in foro, in templo, in curia: qui vitæ præsidium comparat: qui vulneribus, quæ cernit quotidie toto corpore, monetur, vt aliquo præsidio caput, & ceruices, & iugulum, ac latera tutetur: hunc de vi accusandum putas? quis enim vestrûm, iudices, ignorat, ita naturam rerum tulisse, vt quodam tempore homines, nondum neque naturali, neque ciuili iure descripto, fusi per agros, ac dispersi vagarentur, tantumq́; haberent, quantum manu ac viribus per cædem, ac vulnera aut eripere, aut retinere potuißet? qui igitur primi virtute & cõsilio præstanti extiterunt,

Ecce tibi, inexspectatũ.

Contentio per dubitationem.

Ex repugnãtibus.

Polysyndeton.

Digreßio in locum cõmunem, de vi, de iniuria & iure, ac de iuris origine.

titerunt, ij perspecto genere humanæ docilitatis, atque ingenij, dißipatos vnum in locum congregarunt, eosq́; ex feritate illa ad iustitiam, atq; mansuetudinem traduxerunt. tum res communem vtilitatem continentes, quas publicas appellamus: tum conuenticula hominum, quæ postea ciuitates nominatæ sunt: tum domicilia coniuncta, quas vrbes dicimus, inuento & diuino, & humano iure, mœnibus sepserunt. atq; inter hanc vitam perpolitam humanitate, & illam immanem nihil tam interest quàm ius, atq; vis. horum vtro vti nolimus, altero est vtendum. vim volumus extingui? ius valeat necesse est, id est iudicia, quibus omne ius cõtinetur. iudicia displicẽt, aut nulla sunt. vis dominetur, necesse est. hæc vident omnes, Milo & vidit, & fecit, vt ius experiretur, vim depelleret, altero vti voluit, vt virtus audaciã vinceret altero vsus necessariò est, ne virtus ab audacia vinceretur. eademq́; ratio fuit P. Sextij, si minus in accusando, (neq; enim per omnes fuit idem necesse fieri) at certè in necessitate defendendæ salutis suæ, præsidioq́; contra vim & manum comparando. ô dij immortales, quémnam ostenditis exitum nobis? quam spem reipub. datis? quotus quisque inuenietur tanta virtute vir, qui optimam quamq; caussam reipub. amplectatur, qui bonis viris deseruiat, qui solidam laudem, veramq́; quærat? cùm sciat illa duo reip. penè fata, Gabinium & Pisonem, alterum haurire quotidie ex pacatissimis atque opulentissimis Syriæ gazis innumerabile pondus auri, bellum inferre quiescentibus, vt eorũ veteres illibatasq́; diuitias in profundissimũ libidinũ suarum gurgitẽ profundat: villam ædificare in oculis omnium tantã, tugurium vt iam videatur esse illa villa, quã ipse tribunus pl. pictam

22.b Definitiones conglobatæ Arist. polit. lib.1.cap.1.

De off. lib. 1. de iure belli confugiendum est ad posterius si uti non licet superiore.

Exclamat in rei indignitatem, & aduersariis conflat inuidiã ex opibus & nimia potentia.

pictam olim in concionibus explicabat, quò fortissimum ac summum ciuem in inuidiam homo castus, ac non cupidus vocaret: alterum Thracibus, ac Dardanis primùm pacem maxima pecunia vendidisse, deinde, vt illi pecuniam conficere possent, vexandam his Macedoniam & spoliandam tradidisse? eundemq; bona creditorum ciuium Rom. cum debitoribus Græcis diuisisse? cogere pecunias maximas à Dyrrhachinis, spoliare Thessalos, certam Achæis in annos singulos pecuniam imperauisse: neque tamen vllo in publico, aut religioso loco signum, aut tabulam aut ornamentum reliquisse? hoc sic illudere, quibus omne supplicium, atque omnis iure optimo pœna debetur? reos esse hos duos, quos videtis? omitto iam Numerium, Serranum, Aelium, quisquilias seditionis Clodianæ. sed tamen hi quoque etiam nunc volitant, vt videtis: nec, dum vos de vobis aliquid timebitis, illi vnquam de se pertimescent. nam quid ego de ædile ipso loquar? qui etiam diem dixit, & accusauit de vi Milonem? neque hic tamen vlla vnquam iniuria adducetur, vt eum tali virtute, tantaq; firmitate animi se in rempub. fuisse pœniteat: sed, qui hæc vident, adolescentes quónam suas mentes conferent? ille, qui monimenta publica, qui ædes sacras, qui domus inimicorum suorum oppugnauit, excidit, incendit, qui stipatus semper sicarijs, septus armatis, munitus indicibus fuit, quorum hodie copia redundat, qui & peregrinam manum facinorosorum concitauit, & seruos ad cædem idoneos emit, & in tribunatu carcerem totum in forum effudit, volitat ædilis, accusat eum, qui aliqua ex parte eius furorem exultantem repressit: hic, qui se est tutatus sic, vt in priuata re deos penates suos, in rep. iura tribu-

Contẽtio indignantis.

Præteritio.

Ex cõtrariis.

Commoratio, ad indignitatem exaggerãdam.

tribunatus auspiciaq; defenderet: accusare eum moderatè, à quo ipse nefariè accusatur, per senatus auctoritatem non est situs nimirum hoc illud est, quod de me potissimum tu in accusatione quæsisti, quæ esset nostra natio optimatum: sic enim dixisti. Rem quæris præclaram iuuentuti ad discendum, nec mihi difficilem ad perdocendum. de qua pauca, iudices, dicam: & vt arbitror, nec ab vtilitate eorum, qui audient, nec ab officio nostro, nec ab ipsa caussa P. Sextij abhorrebit oratio mea. Duo genera semper in hac ciuitate fuerunt eorum, qui versari in republica atque in ea se excellentiùs gerere studuerunt: quibus ex generibus alteri se populares, alteri optimates & haberi, & esse voluerunt. qui ea, quæ faciebant, quæq; dicebant, multitudini iucunda esse volebant, populares: qui autem ita se gerebant, vt sua consilia optimo cuique probarentur, optimates habebantur. quis ergo iste optimus? quis? de numero si quæris, innumerabiles: neque enim aliter stare possemus. sunt principes cõsilij publici: sunt qui eorum sectam sequuntur: sunt maximorum ordinum homines, quibus patet curia: sunt municipales rusticique Romani: sunt negotia gerentes: sunt etiam libertini optimates. numerus, vt dixi, huius generis latè & variè diffusus est: sed genus vniuersum (vt tollatur error) breui circumscribi, & definiri potest. omnes optimates sunt, qui neque nocentes sunt, nec natura improbi, nec furiosi, nec malis domesticis impediti. esto igitur, vt hi sint (quam tu nationem appellasti) & qui integri sunt, & sani, & bene de rebus domesticis constituti. horum qui voluntati, commodis, opinioni in gubernanda republica seruiunt, defensores optimatum, ipsiq; optimates grauissimi & cla-

Obserua, nõ est situs à senatu, pro, nõ est p̃missus. Pręmunitio.

Digreditur in locũ commũnẽ de popularibus & optimatibus quæ ad duo genera reip. referenda sunt, popularium scilicet, atque optimatum. Optimates numero qui.

Optimatum vera descriptio.

Optimatum propositum in rep. gubernanda.

& clarißimi ciues nominantur, & principes ciuitatis: quid est igitur propositum his reipublicæ gubernatoribus, quod intueri, & quò cursum suum dirigere debeat? id quod est præstantißimum, maximeq́; optabile omnibus sanis, & bonis & beatis, cum dignitate ocium. hoc qui volunt, omnes optimates: qui efficiunt, summi viri, & conseruatores ciuitatis putantur. neque enim rerum gerendarum dignitate homines efferri ita conuenit, vt ocio non prospiciant: neque vllum amplexari ocium, quod abhorreat à dignitate. huius autem ociosæ dignitatis hæc fundamenta sunt, hæc membra, quæ tuenda principibus & vel capitis periculo defendenda sunt: religiones, auspicia, potestates magistratuum, senatus auctoritas, leges, mos maiorum, iudicia, iurisdictio, fides, prouinciæ, socij, imperij laus, res militaris, ærarium. harum rerum tot, atque tantarum esse defensorem, & patronum magni animi est, magni ingenij, magnæq́; constantiæ. etenim in tanto ciuium numero magna multitudo est eorum, qui aut propter metum pœnæ, peccatorum suorum conscij, nouos motus conuersionesq́; reipub. quærant: aut qui propter insitum quendam animi furorem, discordijs ciuium, ac seditione pascantur: aut qui propter implicationem rei familiaris communi incendio malint, quàm suo deflagrare: qui cùm auctores sunt, & duces suorum studiorum, vitiorumq́; nacti, in repub. fluctus excitantur. vt vigilandum sit ijs, qui sibi gubernacula patriæ depoposcerunt: enitendumq́; omni scientia, ac diligentia, vt conseruatis his (quæ ego paulò antè fundamenta, ac membra esse dixi) tenere cursum possint, & capere ocij illum portum & dignitatis. hanc ego viam, iudices, si aut asperam, atq; arduã, aut plenam esse

Idem sentit Aristoteles in Politicis.

Optimę reip. fundamenta & partes.

Tria genera hominum à quibus optimus reip. status perturbatur.

Finis optimæ reip.

esse periculorum, aut insidiarum negem, mentiar: præsertim cùm id non modò intellexerim semper, sed etiam præter ceteros senserim. maioribus præsidijs & copijs oppugnatur respub. quàm defenditur: propterea quòd audaces homines & perditi, nutu impelluntur, & ipsi etiam sponte sua contra rempub. incitantur: boni nescio quo modo tardiores sunt, & principijs rerum neglectis ad extremum ipsa denique necessitate excitantur. ita, vt nonnunquam cunctatione ac tarditate, dum ocium volunt etiam sine dignitate retinere, ipsi vtrunque amittant. propugnatores autem reipub. qui esse voluerunt, si leuiores sunt, desciscunt: si timidiores, desunt: permanent illi soli, atque omnia reipub. caussa perferunt, qui sunt tales, qualis pater tuus, M. Scaure, fuit: qui à C. Graccho vsque ad C. Marium seditiosis omnibus restitit: quem nulla vnquam vis, nullæ minæ, nulla inuidia labefecit: aut qualis Qu. Metellus patruus matris tuæ: qui cùm florentem hominem in populari ratione L. Saturninum censor notasset, cumq; insitiuũ Gracchum cõtra vim multitudinis incitatæ censu prohibuisset: cumq; in eam legem, quam non iure rogatam iudicarat, iurare vnus noluisset, de ciuitate maluit, quàm de sentẽtia dimoueri: aut (vt vetera exẽpla, quorum est copia digna huius imperij gloria, relinquã, néve eorum aliquem qui viuunt, nominem) qualis nuper Qu. Catulus fuit: quem neq; periculi tempestas, neq; honoris aura potuit vnquam de suo cursu, aut spe, aut metu dimouere. hæc imitamini per deos immortales, qui dignitatem, qui laudem, qui gloriam quæritis. hæc ampla sunt, hæc diuina, hæc immortalia. hæc fama celebrãtur, monimentis annaliũ mandãtur, posteritati propagãtur.

Improbi acriores ad euertendam, quàm boni ad cõseruandam remp. solent esse.

a 24.

Exẽplis quã optimates, quàm populares sint ostendit.

Hortatur ad optimorum imitationẽ ab honesto, & repetitionibus, & similiter desinentibus ornat.

Est la-

Dialogismus sentētiis bonis ornatus.

Est labor, non nego pericula magna, fateor: Multæ insidiæ sunt bonis, verißimè dictum est:

Sed te id, quod multi inuideant, multiq; expetant,
Inscitia sit, inquit, postulare, si tu laborem summa
cura efferas nullum.

idem alio loco dixit, quod exciperent improbi ciues.

À facili, vnde Romę dissidium olim oriri soleret, ostendit.

Oderint, dum metuant, præclara enim illa præcepta dederat iuuentuti: sed tamen hæc via, hæc ratio reipub. capessendæ olim erat magis pertimescenda, cùm multis in rebus multitudinis studium ac populi commodum ab vtilitate reipublicæ discrepabat. tabellaria lex à L. Caßio ferebatur. populus libertatem agi putabat suam: dissentiebant principes, & in salute optimatum temeritatem multitudinis, & tabellæ licentiam pertimescebant. Agrariam Ti. Gracchus legem ferebat: grata erat populo: fortunæ constitui tenuiorum videbantur. nitebantur contra optimates, quòd ea discordiam excitari videbant: & cùm locupletes possessionibus diuturnis mouerentur, spoliari repub. propugnatoribus arbitrabantur. frumentariam legem C. Gracchus ferebat: iucunda res plebi Romanæ. victus enim suppeditabatur largè sine labore: repugnabant boni, quòd & ab industria plebem ad desidiam auocari putabant, & ærarium exhauriri videbantur. multa etiam nostra memoria, quæ consultò prætereo, fuerunt in ea contentione, vt popularis cupiditas à consilio principum dißideret. nunc iam nihil est, quod populus à delectis, principibúsque dissentiat: nec flagitat rem vllam, neque nouarum rerum est cupidus: & ocio suo, & dignitate optimi cuiusque, & vniuersæ reipub. gloria delectatur. itaque homines seditiosi ac turbu-

Redit ad locum facilitatis, & concordiæ.

turbulenti, quia nulla iam largitione populum R. concitare possunt, quòd plebs perfuncta grauißimis seditionibus ac discordiis ocium malle videatur, conductas habent conciones neq; id agunt, vt ea dicant, aut ferant, quæ illi velint audire, qui in concione sunt: sed pretio ac mercede perficiunt, vt, quicquid dicant, id illi velle audire videantur. num vos existimatis Gracchos, aut Saturninũ aut quenquam illorum veterum, qui populares habebantur, vllum vnquam in concione habuisse conductum? nemo habuit: ipsa enim largitio, & spes commodi proposita, sine mercede vlla multitudinem concitabat. itaq; temporibus illis, qui populares erant, offendebant illi quidem apud graues & honestos homines, sed populi iudicÿs, atq; omni significatione florebant. his in theatro plaudebatur: hi suffragÿs, quod contenderant, consequebantur: horum homines nomẽ, orationem, vultum, incessum amabant. qui autem aduersantur ei generi, graues & magni homines habebantur: sed valebant in senatu multum, apud bonos viros plurimum: multitudini iucundi non erant: suffragÿs offendebatur sæpè eorum voluntas: plausum verò etiam si quis eorum aliquando acceperat, ne quid peccasset pertimescebat. attamen si qua res erat maior, idem ille populus horum auctoritate maximè commouebatur. nunc nisi me fallit, in eo statu ciuitas est vt, si operas cõductorum remoueris, omnes idem de repub. sensuri esse videantur. etenim tribus locis significari maximè populi Rom. iudicium, ac voluntas potest, concione, comitÿs, ludorum gladiatorumq; consessu. quæ concio fuit per hos annos, quæ quidem esset non conducta, sed vera, in qua populi Rom. consensus perspici posset? habitæ sunt multæ de

Collatio veterum popularium & nouorum.

Nouus ciuitatis status.

Probat à signis.

A concionibus per contentionẽ exemplorum.

Geminatio. me à gladiatore sceleratissimo, ad quas nemo adibat incorruptus, nemo integer, nemo illum fœdum vultũ aspicere, nemo furialem vocem bonus audire poterat. erant, erant illæ cõciones perditorũ hominũ necessariò turbulentæ. habuit de eodẽ me P. Lentulus consul concionem: concursus est populi R. factus: oẽs ordines, tota in illa concione Italia constitit: egit caussam summa cũ grauitate copiaq; dicendi, tanto silentio, tanta approbatione omniũ, nihil vt vnquã videretur tam populare ad populi R.

b 24. aures accidisse. productus est ab eo Cn. Põpeius, qui se non solùm auctorẽ meæ salutis, sed etiam supplicẽ po. R. exhibuit. huius oratio & pergrauis, & grata cõcioni fuit: sic cõtendo, nunquam neq; sententiã eius auctoritate, neq; eloquentiã iucunditate fuisse maiorem. quo silẽtio sunt auditi de me ceteri principes ciuitatis? quos ideirco non appello hoc loco, vt mea oratio, si minus de aliquo dixero ingrata: si satis de omnib. infinita esse videatur. cedo

A comitiorũ frequentia. nũc eiusdẽ illius inimici mei de me eodẽ ad verũ populũ in cãpo Martio concionẽ. quis non modò approbauit, sed nõ indignissimũ facinus putauit, illũ, non dicã loqui, sed viuere ac spirare? quis fuit, q nõ eius voce maculari rẽp. seq; si eũ audiret, scelere astringi arbitraretur? Venio ad comitia siue magistratuũ placet, siue legum. leges videmus sæpè ferri multas, omitto eas, quæ ferũtur ita, vix vt qui & hi ex alia tribu, q suffragiũ ferãt, reperiãtur. de me quẽ tyrãnum atq; ereptorẽ libertatis esse dicebat, in illa ruina reip. dicit se legẽ tulisse. quis est, qui se, cũ contra me ferebatur, iuisse suffragiũ confiteatur? cùm autẽ de me eodẽ ex S. C. comitijs centuriatis ferebatur, qs est qui nõ profiteatur se affuisse, & suffragiũ de salute mea tulisse? vtrá igitur caussa popularis debet videri, in qua

omnes

omnes honestates ciuitatis, omnes ætates, omnes ordines vnà cõsentiunt: an in qua furiæ cõcitatæ tanquã ad funus reip cõuolant? an sicubi aderit Gellius homo & fratre indignus, viro clarißimo, atq; optimo & ordine equestri, cuius ille ordinis nomen retinet, ornamẽta confecit: id erit populare? est enim homo iste pop. R. deditus. nihil vidi magis qui, cũ eius adolescentia in amplißimis honoribus summi viri L. Philippi vitrici florere potuisset, vsq; eò nõ fuit popularis, vt bona solus comesset: deinde ex impuro adolescente & petulante posteaquã rem paternam ab idiotarũ diuitijs ad philosophorũ regulam perduxit, Græculum se atq; ociosum putari voluit studio literarũ se subitò dedidit. nihil sanè à te iuuabatur. anagnostæ, libelli etiam pro vino sæpe oppignerabãtur: manebat insaturabile abdomen, copiæ deficiebãt. itaq; semper versabatur in spe rerum nouarũ, ocio & tranquillitate reip. consenescebat. ecqua seditio vnquã fuit, in qua non ille princeps? ecquis seditiosus cui ille non familiaris? ecqua turbulẽta concio, cuius ille non cõcitator? cui benè dixit vnquã bono? benè dixit? immò, quem fortem & bonum ciuem nõ petulantißimè est insectatus? qui, vt credo, non libidinis caussa, sed vt plebicola videretur, libertinã duxit vxorem. is de me suffragiũ tulit, is affuit, is interfuit epulis & gratulationib parricidarũ. in quo tamẽ est me vltus, cùm illo ore inimicos est meos suauiatus, qui quasi mea culpa bona perdiderit, ita ob eã ipsam caussam est mihi inimicus, quia nihil habet. vtrũ ego tibi patrimoniũ eripui, Gelli, an tu comedisti? quid? tu meo periculo, gurges, ac vorago patrimonij, heluabere. vt, si ego consul rep. contra te & gregales tuos defendiße, in ciuitate esse me nolles? te nemo tuorum videre vult oẽs aditũ. sermo-

Iocatur in vocabulo popularis & solus.

Libelli pro vino oppignerabãtur.

A cõiugatis

Correctio.

Locus ex ambiguo.

Ore scilicet fœtido. a 25.

nem, congressum tuum fugiunt: te sororis filius Postumus, adolescens grauis senili iudicio notauit, cũ in magno numero tutorem liberis non instituit: sed elatus odio, & meo & reip. nomine (quorum ille vtri sit inimicior, nescio) plura dixi, quàm dicendum fuit, in furiosissimum atq; egentißimum ganeonem. Illuc reuertor: contra me cùm sit actum, capta vrbe atq; oppressa, Gellium Firmidium, Titium, eiusdem modi furias illis mercenarijs gregibus duces & auctores fuisse: cùm ipse lator nihil ab horum turpitudine, audacia, sordibus, abhorreret at cùm de dignitate mea ferebatur, nemo sibi nec valetudinis excusationẽ, nec senectutis satis iustam putauit: nemo fuit, qui se non remp. mecũ simul reuocare in suas sedes arbitraretur. Videamus nunc comitia magistratuum: fuit collegium nuper tribunitium, in quo tres minimè, vehementer duo populares existimabantur. ex his, qui populares non habebantur, quibus in illo genere concionũ consistendi potestas non erat, duos à pop. R. prætores video esse factos: & (quantum sermonibus vulgi, & suffragiis intelligere potui) præ se po. R. ferebat, sibi illum in tribunatu Cn. Domitij animum constantem & egregium, atq; Qu. Ancharij fidem ac fortitudinem, etiamsi nihil agere potuisset, tamen voluntate ipsa gratum fuisse: iam de C. Fannio quæ sit existimatio, videmus: quod iudicium populi R. in honoribus eius futurum sit, nemini dubium esse debet quid populares illi duo quid egerunt? alter, qui tamen se cõtinuerat, tulerat nihil, senserat tãtum de rep. aliud, atq; homines expectabant. vir & bonus & innocens & bonis viris semper probatus, quod parum videlicet intellexit in tribunatu quid verò populo probaretur, & quod illum esse populum R. qui

A signo.

Illuc reuertor, formula ad propositũ redeundi notanda.

A magistratuũ comitiis.

Populus Ro. verus, & non verus.

qui in concione erat, arbitrabatur, non tenuit eum locum, in quem, nisi popularis esse voluisset, facilimè peruenisset. alter, qui ita se in populari ratione iactârat, vt auspicia, legem Aeliam, senatus auctoritatem, consulem, collegas, bonorum iudicium nihil putaret, ædilitatem petiuit cum bonis viris, & hominibus primis, sed nõ præstantissimis opibus, & gratia: tribum suam non tulit, Palatinam denique, per quam omnes illæ pestes vexare populum R. dicebantur, perdidit, nec quicquam illis comitiis, quod boni viri vellent, nisi repulsam tulit. videtis igitur populum ipsum, vt ita dicam, iam non esse popularem, qui ita vehementer eos, qui populares habentur, respuat: eos autẽ, qui ei generi aduersantur, honore dignissimos iudicet. Veniamus ad ludos: facit enim, iudices, vester iste in me animorum oculorumque contuitus, vt mihi iam licere putem remissiore vti genere dicendi. comitiorum & concionum significationes interdũ veræ sunt, nõnunquam vitiatæ, atque corruptæ: theatrales gladiatoriique cõsessus dicuntur omnino solere, leuitate nonnullorum, emptos plausus & exiles & raros excitare: attamen facilè est, cùm id fit, quemadmodũ, & à quibus fiat, & quid integra multitudo faciat, videre. quid ego nũc dicam, quibus viris, aut cui generi ciuium maximè applaudatur? neminem vestrùm fallit sit hoc sanè leue, quod non ita est: quoniam optimo cuique impertitur: sed si est leue homini graui leue est. ei verò, qui pendet à rebus leuissimis, qui rumore, & (vt ipsi loquuntur) fauore populi tenetur & ducitur, plausum, immortalitatẽ, sibilum, mortem videri necesse est. ex te igitur Scaure, potissimùm quæro, qui ludos apparatissimos magnificentissimosque fecisti. ecquis istorum popularium tuos ludos

Articulus cũ dissoluto.

Populus non popularis.

A ludorũ studio & plausu.

Hyperbole oratoria.

dos aspexerit? ecquis se theatro, populoq́; R. commiserit? ipse ille maximè ludius, non solùm spectator, sed actor & acroama, qui omnia sororis embolia nouit, qui in cœtum mulierum pro psaltria adducitur, nec tuos ludos aspexit in illo ardenti tribunatu suo, nec vllos alios, nisi eos, à quibus vix viuus effugit. semel, inquam, se ludis, homo popularis, commisit omnino, cùm in templo Virtutis honos habitus esset virtuti, Caijq́; Marij conseruatoris huius imperij monimentũ municipij eius, & reip. defensori sedem ad salutem præbuisset. quo quidẽ tempore quid populus R. sentire se ostenderit, vtroque in genere declaratum est: primò cùm audito S.C. ore ipsi atq; absenti senatui plausus est ab vniuersis datus: deinde, cùm senatoribus singulis spectatum è senatu redeuntibus. cùm verò ipse qui ludos faciebat, consul assedit stantes & manib. paßis gratias agentes & lacrymantes gaudio, suam erga me beneuolentiam ac misericordiam declararunt. at cùm ille furibũdus incitata illa sua vecordi mente venisset, vix se populus R. tenuit, vix homines odium suum à corpore eius impuro, atq; infando represserunt: voces quidem, & palmarum intentus, & maledictorum clamorem omnes profuderunt. sed quid ego populi R. animum virtutemq́; commemoro, libertatem iam ex diuturna seruitute respiciẽtis, in eo homine, cui tum petẽti iam ædilitatem ne histriones quidem coràm sedenti pepercerunt? nam cùm ageretur togata, simulans, vt opinor, caterua tota, clarißima contentione in ore impuri hominis imminens concionata est.

Embolia, id est, accessus, aditus, & sinus.

Ironia.

A suo exemplo.

Antithesis.

Togatæ comœdiæ nomen.

Huic vitæ tuæ——　　　　& post,

Principia atq; exitus Vitiosæ vitæ.

sedebat exanimatus: & is, qui antea cantorum conuicio

con-

conciones celebrare suas solebat, cantorum ipsorum vocibus eijciebatur. & quoniam facta mētio est ludorum, ne illud quidem prætermittā, in magna varietate sententiarum nunquam vllum fuisse locum, in quo aliquid à poeta dictum cadere in tempus nostrū videretur, quod aut populum vniuersum fugeret, aut non exprimeret ipse actor. & quæso hoc loco, iudices, ne qua me leuitate ductum ad insolitum genus dicēdi labi putetis, si de poetis, de histrionibus, de ludis in iudicio loquar. non sum tam ignarus, iudices, caussarum, non tam insolens in dicendo, vt ex omni genere orationem aucuper, & omnes vndiq; flosculos carpam, atq; delibem. scio quid grauitas vestra, quid hæc aduocatio, quid ille conuentus, quid dignitas P. Sextij, quid periculi magnitudo, quid ætas, qd honos meus postulet. sed mihi sumpsi hoc loco doctrinam quandā iuuentuti, qui essent optimates in ea explicanda demonstrandum est, non esse populares omnes eos, qui putentur. id facillimè consequar, si vniuersi populi iudicium verum & incorruptū, & si intimos sensus ciuitatis expressero. quid fuit illud, quod recenti nuncio de illo S.C. quod factū est in templo virtutis ad ludos scenamq; perlato, cōsensu maximo, summus artifex, & mehercule semper partium in rep. tanquam in scena, optimatium flens & recēti lætitia, & mixto dolore, ac desiderio mei, egit apertè multò grauioribus verbis meam caussam, quā egomet de me agere potuissem? summi enim poetæ ingenium non solùm arte sua, sed etiam dolore exprimebat.

Præmunitio qua excusat insolitam orationem de scenicis ludis.

Ineptias vitat, ostendēs ad rem pertinere, hanc de ludis scenicis digressionem.

Quàm enim certo animo, qui rempub. adiuuerit, steterit cum Achiuis.

Interfatur, & breuibus quasi scholiis poetæ mentem aperit.

Vobiscum me stetisse dicebat, vestros ordines demonstrabat, reuocabatur ab vniuersis.

re dubia, Nec dubitarit vitam offerre, nec capiti pepercerit.

hæc quantis ab illo clamoribus agebantur? cùm iam, omisso gestu, verbis poetæ, & studio auctoribus, & exspectationi nostræ plauderetur.

Summum amicum summo in bello.

nam illud ipse auctor adiungebat amico animo: & fortaßis homines propter aliquod desiderium approbabant:

summo ingenio præditum.

tum illa quanto cum gemitu populi Ro. ab eodem paulò pòst in eadem fabula sunt acta?

Cic. Tusc. 3. O pater.

me, me ille absentem, vt patrem, deplorandum putabat, quem Q. Catulus, quem multi alij sæpè in senatu patrē patriæ nominârant. quanto cum fletu de illis nostris incendijs, ac ruinis? cùm patrem pulsum, patriam afflictam deploraret, domum incensam euersamq́ue, sic egit, vt demōstrata pristina fortuna, cùm se conuertisset,

Hæc omnia vidi inflammari,

fletum etiam inimicis, atq́ue inuidis excitaret. prô dij immortales, quid illa, quemadmodum dixit idem? quæ mihi quidem ita & acta & scripta videntur esse, vt vel à Catulo, si reuixisset, præclarè posse dici viderētur: (is enim liberè reprehendere & accusare populi nonnunquam temeritatem solebat, aut errorem senatus)

Videtur Accij versus ex Andromacha tragœdia. Vid. Cic. Tusc. 2. & 3.

O ingratifici Argiui, inanes Graij, immemores beneficij.

Excusat à metu.

non erat illud quidem verum non enim ingrati, sed miseri, quibus reddere salutem, à quo acceperant, non liceret: nec vnus in quenquam vnquam gratior, quàm

in me vniuersi. sed tamen illud scripsit disertissimus poeta pro me, egit fortissimus actor, non solùm optimus, de me. cùm omnes ordines demonstraret, senatum, equites Romani vniuersum populum Rom. accusaret.

Exulare sinitis,[a] sistis pelli, pulsum patiemini:

quæ tum significatio fuerit omnium, quæ declaratio voluntatis ab vniuerso populo Rom. in caussa hominis non popularis, equidem audiebamus: existimare facilius possunt, qui affuerunt. & quoniam huc me prouexit oratio, histrio casum meum toties collacrymauit, cùm ita dolenter ageret caussam meam, vt vox eius illa præclara lacrymis impediretur. neq; poetæ, quorum ego semper ingenia dilexi, tempori meo defuerunt: eaq; populus R. non solùm plausu, sed etiam gemitu suo comprobauit. vtrùm igitur, hæc Aesopum potius pro me, aut Accium dicere oportuit, si populus R. liber esset, an principes ciuitatis? nominatim sum appellatus in Bruto Tullius: Qui libertatem ciuibus stabiliuerat: millies reuocatum est. parúmne videbatur, populum R. iudicare id à me, & à senatu esse constitutum, quod perditi ciues sublatum per nos criminabantur? maximum verò populi Rom. iudicium vniuerso consessu gladiatorio declaratum est: erat enim munus Scipionis, dignum & eo ipso, & illo Q. Metello, cui dabatur. id autem spectaculi genus erat, quod omni frequentia atq; omni genere hominum celebratur, quo multitudo maximè delectatur. in hunc consessum P. Sextius trib. pleb. cùm ageret nihil aliud in eo magistratu, nisi meam caussam, venit, & se populo dedit, non plausus cupiditate, sed vt ipsi inimici nostri voluntatem vniuersi populi viderent. ve-

[a] siuistis.

Pathos ab histrionis voce.

Aesopus, histrio: Accius Poeta fuit, & Brutus, tragœdiæ nomen.

A populi iudicio.

A signis.

nit. vt scitis, ad columnam Mœniam. tantus est ex omnibus spectaculis vsque à Capitolio, tantus ex fori cancellis plausus excitatus, vt nunquam maior consensio, aut apertior populi R. vniuersi fuisse vlla in caussa diceretur. vbi erant tum illi concionum moderatores, legum domini, ciuium expulsores? aliúsne est aliquis improbis ciuib. peculiaris populus, cui nos offensi inuisíq; fuerimus? equidem existimo, nullum tempus esse frequentioris populi, quàm illud gladiatorium: neq; concionis vllius, neq; verò vllorum comitiorum. hæc igitur innumerabilis hominum multitudo, hæc populi R. tanta significatio sine vlla varietate vniuersi, cùm illis ipsis diebus de me actum iri putaretur, quid declarauit, nisi optimorum ciuium salutem & dignitatem populo Rom. charam esse vniuerso? at verò ille tribunus pl. qui de me non patris, aui, proaui, maiorum deniq; suorum omniũ, sed Græculorum instituto, concionem interrogare solebat, vellétne me redire &, cùm erat reclamatum semiuiuis mercenariorum vocibus, populum R. negare dicebat. is cùm quotidie gladiatores spectaret, nunquam est conspectus cùm veniret: emergebat subitò cùm sub tabulas subrepserat, vt

A pop Rom. frequentia.

Antithesis.

Mater te appello.

dicturus videretur. itaque illa via latebrosa, qua spectatum ille veniebat, Appia iam vocabatur. qui tamen quoquo tempore conspectus erat, non modò gladiatores, sed equi ipsi gladiatorum repentinis sibilis extimescebant. videtisne igitur, quantum inter populum Rom. & concionem intersit? dominos concionum omni odio populi notari: quibus artem consistere in operarum cõcionibus non liceat, eos omni populi R. significatione decorari?

Cõclusio loci de vero populo, ac de veris popularibus.

rari? Tu mihi etiam M. Atilium Regulum commemo- *Refellit exẽplum aduersarii, quia nõ simile.*
ras, qui redire ipse Carthaginem sua voluntate ad sup-
plicium, quàm sine ijs captiuis, à quibus ad senatum mis-
sus erat, Romæ manere, maluerit? & mihi negas optan-
dum reditum fuisse per familias comparatas, & homi-
nes armatos? vim scilicet ego desideraui: qui dũ vis fuit,
nihil egi: & quem, si vis non fuisset, nulla res labefacta-
re potuisset? hunc ego reditum repudiarem, qui ita flo- *A studio Senatus.*
rens fuit, vt verear, ne quis me studio gloriæ putet iccir-
cò exisse, vt ita redirem? quem enim vnquam senatus
ciuem, nisi me, nationibus exteris commendauit? cuius
vnquam propter salutem, nisi meam senatus publicè so-
cijs pop. R. gratias egit? de me vno P.C. decreuerunt, vt
qui prouincias cum imperio obtinerent, qui quæstores
legatiq; essent, salutem & vitam meam custodirent, in
mea vna caussa post Romam conditam factum est, vt li-
teris consularibus ex S. C. cuncta ex Italia omnes, qui *Cõparatione exaggerat & superlatis verbis.*
remp. saluam vellent, conuocarentur. quod nunquam
senatus in vniuersæ reipub. periculo decreuit, id in vnius
mea salute conseruanda decernendum putauit. quem
curia magis requisiuit? quem forum luxit? quem æquè *a 26.*
ipsa tribunalia desiderauerunt? omnia discessu meo de-
serta, horrida, muta, plena luctus & mœroris fuerunt.
quis est Italiæ locus, in quo non fixum sit publicis moni-
mentis studium salutis meæ, testimonium dignitatis?
nam quid ego illa de me diuina senatusconsulta comme-
morem? vel quod in templo Iouis Optimi Maximi fa- *Pompeium intelligit.*
ctum est. cùm vir is, qui tripartitas orbis terrarum oras
atque regiones tribus triumphis adiunctas huic imperio
notauit, de scripto sentẽtia dicta, mihi vni testimonium *A senatus decretis.*
patriæ conseruatæ dedit, cuius sententiam ita frequen-
tissimus

tißimus senatus secutus est, vt vnus dissentiret hostis, idq; ipsum tabulis publicis mandaretur ad memoriam posteri temporis sempiternam: vel quod est postridie decretum in curia, populi ipsius R. & eorũ qui ex municipÿs conuenerant, admonitu: ne quis de cœlo seruaret? ne quis moram vllam afferret? si quis aliter fecisset, eum planè euersorem reip. fore, idq; senatum grauißimè laturum: & vt statim de eius facto referretur? qua grauitate sua cùm frequens senatus nõnullorum scelus audaciamq; tardasset, tum illud addidit. nisi diebus quinq;, quibus agi de me potuisset, esset actum, redirem in patriam dignitate omni recuperata. decreuit eodem tempore senatus, vt ÿs, qui ex tota Italia salutis meæ caussa conuenerant, agerentur gratiæ: atq; vt ÿdem ad res redeuntes, vt venirent, rogarentur. hæc erat studiorum in mea salute contentio, vt ÿ, qui à senatu de me rogabantur, ÿdem senatui pro me supplicarent. atq; ita in his rebus vnus est solus inuentus, qui ab hac tam impensa voluntate bonorum palàm dißideret: vt etiam Q. Metellus consul, qui mihi vel maximè & magnis contentionibus reip. fuisset inimicus, de mea salute retulerit. qui excitatus summa cum auctoritate P. Seruilÿ, quadam grauitate dicendi, cùm ille omnes propè ab inferis euocasset Metellos, & ad illius generis (quod sibi cum eo commune esset) dignitatem, propinqui sui mentem à Clodianis latrocinÿs reflexisset, cumq; eum ad domestici exempli memoriã & ad Numidici illius Metelli casum vel gloriosum, vel grauem conuertisset: collacrymauit vir egregius, ac verè Metellus, totumq; se P. Seruilio dicenti etiã tum tradidit, nec illam diuinã grauitatem plenã antiquitatis, diutius homo eiusdẽ sanguinis potuit sustinere,

Acclamatio.

& mecum absens summo suo beneficio rediit in gratiā. quod certè si est aliquis sensus in morte præclarorum virorum, cùm omnibus Metellis, tum verò vni viro fortissimo, & præstantissimo ciui, gratissimum fratri suo fecit, socio laborum, periculorum, consiliorum meorum. Reditus verò meus qui fuerit, quis ignorat? quemadmodum mihi aduenienti tanquā totius Italiæ atq; ipsius patriæ dexterā porrexerint Brundusini: cùm ipsis nonis Sext. idem dies aduentus mei fuisset, qui natalis idem carissimæ filiæ? quam ex grauissimo tum primum desiderio luctuq; conspexi: idem etiam ipsius coloniæ Brundusinæ: idem Salutis: cumq; domus eadem optimorum & doctissimorum virorum, Lenij Flaccij, & patris, & fratris eius, lætissima accepisset, quæ proximo anno mœrens receperat, & suo præsidio periculoq; defenderat? cumq; itinere toto vrbes Italiæ festos dies agere aduentus mei videbantur, viæ multitudine legatorum vndiq; missorum celebrabantur? ad vrbem accessus incredibili hominum multitudine & gratulatione florebat? iter à porta, in Capitolium ascensus, domum reditus erat eiusmodi, vt summa in lætitia illud dolorem, ciuitatem tam gratam, tam miseram, atq; oppressam fuisse? Habes igitur, quod ex me quæsisti, qui essent optimates. non est natio, vt dixisti: quod ego verbū agnoui: est enim illius, à quo vno maximè P. Sextius se oppugnari videt. hominis eius, qui hanc nationem deleri & concidi cupiuit: qui C. Cæsarem, mitem hominē & à cæde abhorrentem, sæpè increpuit, sæpè accusauit, cùm affirmaret illū nunquā, dum hæc natio viueret, sine cura futurū, nihil profecit de vniuersis: de me agere non destitit: me oppugnauit primùm per indicē Vectium, quem in concione de me

Dissolutio cum similiter cadentibus.

A restitutionis tempore tanquam à signo.

Ab Italiæ studio & concursu.

Reditus ad locum & digressionē de optimatib.

& de clarißimis viris interrogauit: in quo tamen eos ciuis coniunxit eodem periculo & crimine, vt à me inierit gratiam, quòd me cum amplißimis & fortißimis viris congregauit. sed postea mihi nullo meo merito, nisi quòd bonis placere cupiebam, omnes est insidias sceleratißimè machinatus. ille ad eos, à quib. audiebatur, quotidie aliquid de me ficti afferebat. ille hominem mihi amicißimum Cn. Pompeium monebat, vt meam domum metueret, atque à me ipso caueret: ille se sic cum inimico meo copularat, vt illum meæ proscriptionis, quam adiuuabat Sex. Clodius, homo ijs dignißimus, quibuscum viuit, tabulam esse, se scriptorem diceret: ille vnus ordinis nostri, discessu meo, luctu vestro palàm exultauit. de quo ego, cùm quotidie rueret, verbum feci, iudices, nunquam, neq; putaui, cùm omnibus machinis ac tormentis, vi, exercitu, copijs oppugnarer, de vno sagittario me queri conuenire. acta mea illi displicere, quis nescit? qui legẽ eam contemnat, quæ dilucidè vetat gladiatores biennio, quo quis petierit, aut petiturus sit, dare. in quo eius temeritatẽ satis mirari, iudices, non queo. facit apertißimè contra legem: facit is, qui neq; elabi ex iudicio iucunditate sua, neq; emitti gratia potest, neq; opibus & potentia leges ac iudicia perfringere. quæ res hominem impellit, vt sit tam intemperans? ista nimia gloriæ cupiditate familiam gladiatoriam, credo, nactus est speciosam, nobilem, gloriosam: norat studia populi: videbat clamores & concursus futuros, hac expectatione elatus homo, flagrans cupiditate gloriæ, tenere se non potuit, quin hos gladiatores induceret, quorum esset ipse pulcherrimus si ob eam caussam peccaret, pro recenti populi R. in se beneficio, populari studio elatus: tamen

Articulus cũ interpretatione.

Clodium intelligit, qui pulchri cognomentum habuit.

tamen ignosceret nemo. cùm verò ne de venalibus quidem homines electos, sed ex ergastulis emptos, nominibus gladiatorijs ornarit, & sortitò alios Samnites, alios prouocatores fecerit: tanta licentia, tanta legum contemptione non habitura sit exitum, non pertimescit? sed habet defensiones duas, primùm, do, inquit, bestiarios: lex est scripta de gladiatoribus festiuè. accipite aliquid etiam acutius. dicit se non gladiatores, sed vnũ gladiatorem dare, & totam ædilitatem in munus hoc transtulisse. præclara ædilitas, vnus leo, ducenti bestiarij. verùm vtatur hac defensione: cupio eum suæ causæ confidere: solet enim tribunos pl. appellare, & vi iudicium disturbare, cùm diffidit. quem non tam admiror, quòd meam legem contemnat, hominis inimici, quàm quòd se statuit omnino consularem legem nullam putare. Aciliam, Didiam, Liciniam, Iuniam contempsit: etiámne eius, quem sua lege, & suo beneficio ornatũ, munitum, armatũ solet gloriari, C. Cæsaris legem de pecunijs repetundis non putat esse legẽ? & aiunt alios esse, q. acta Cæsaris rescindãt, cũ hæc optima lex & ab illo socero eius, & hoc assecla negligatur? & cohortari ausus est accusator in hac caussa vos iudices, vt aliquando essetis seueri, aliquando medicinã adhiberetis reip. non est ea medicina, cùm sanæ parti corporis scalpellũ adhibetur, atq; integræ carnificina est ista, & crudelitas. ij medentur reip. qui exsecãt pestem aliquã & tanquam strumã ciuitatis. Sed vt extremũ habeat aliquid oratio mea, vt & ego antè dicendi finem faciam, quàm vos me tam attentè audiendi: concludã illud de optimatibus, eorumq; principibus, ac reip. defensoribus. vosq; adolescentes, & qui nobiles estis, ad maiorum vestrorum imitationem excitabo: & qui

Gladiatores cũ aliis gladiatoribus, bestiarij cum bestiis depugnabant.

In odiũ Cæsaris adducit.

A differentibus.

Attende iuuentutis cohortationẽ vtilissimam.

ingenio

ingenio, & virtute nobilitatem potestis cõsequi, ad eam rationem, in qua multi homines noui & honore, & gloria floruerunt, cohortabor. hæc est vna via, mihi credite, & laudis, & dignitatis, & honorũ, à bonis viris sapientibus, & benè natura constitutis laudari, & diligi: nosse descriptionem ciuitatis à maioribus nostris sapientissimè constitutam: qui cùm regum potestatem non tulissent, ita magistratus annuos creauerunt, vt consilium senatus reipub. præponerent sempiternum, deligerentur autem in id consilium ab vniuerso populo, aditusq́ue in illum summum ordinem omnium ciuium industriæ, ac virtuti pateret. senatum reipub. custodem, præsidem, propugnatorem collocauerũt. huius ordinis auctoritate vti magistratus, & quasi ministros grauissimi consilij esse voluerunt: senatum autem ipsum proximorũ ordinum splendore confirmari, plebis libertatem & commoda tueri, atque augere voluerunt. hæc qui pro virili parte defendunt, optimates sunt, cuiuscunque sint ordinis: qui autem præcipuè suis ceruicib. tanta munia, atque remp. sustinẽt, ij semper habiti sunt optimatium principes, auctores & conseruatores ciuitatis. huic hominum generi fateor, vt antè dixi, multos aduersarios, inimicos, inuidos esse, multa proponi pericula, multas inferri iniurias, magnos esse experiundos, & subeundos labores: sed mihi omnis ratio est cum virtute, non cum desidia: cum dignitate, nõ cum voluptate: cum ijs, qui se patriæ, qui suis ciuibus, qui laudi, qui gloriæ, non qui somno & conuiuijs, & delectationi natos arbitrantur. nam si qui voluptatibus ducuntur, & se vitiorum illecebris, & cupiditatum lenocinijs dediderunt: missos faciant honores: ne attingant remp. patiantur viros fortes, laborum patientes. frui-

Via laudis quæ sit.

Reip. breuis descriptio.

Nota senatus & magistratuum discrimen.

Optimates & optimatũ principes qui.

Crebra crebris & paria paribus relata.

tes, frui. qui autem bonam famam bonorum, quæ sola verè gloria nominari potest, expetunt, alijs ocium quærere debent, & voluptates, non sibi. sudandum est his pro communibus commodis, adeundæ amicitiæ, subeundæ sæpè pro rep. tempestates. cum multis audacibus, improbis, nonnunquam etiam potentibus dimicandum, hæc audiuimus de clarißimorum virorum consilijs & factis, hæc accepimus, hæc legimus: neq; eos in laude positos videmus qui incitarunt aliquando populi animos ad seditionem, aut qui largitione cæcarunt mentes imperitorum; aut qui fortes, & claros viros, & benè de rep. meritos in inuidiam aliquam vocauerunt: leues hos semper nostri homines, & audaces, & malos perniciosos ciues putauerunt. at verò, qui horum impetus, & conatus represserunt, qui auctoritate, qui fide, qui constantia, qui magnitudine animi, consilijs audaciũ restiterunt: ij graues, ij principes, ij duces, ij auctores huius dignitatis, atq; imperij semper habiti sunt. ac ne quis ex nostro, aut aliquorum præterea casu hanc vitæ viam pertimescat: vnus in hac ciuitate, quem quidem ego poßim dicere præclarè vir de rep. meritus, L. Opimius, indignißimè concidit. cuius monimentum celeberrimum in foro, sepulcrum desertißimum in littore Dyrrhachino relictũ est, atque hunc tamen flagrantem inuidiâ propter interitum C. Gracchi, semper ipse populus Rom. periculo liberauit. alia quædam ciuem egregium iniqui iudicij procella peruertit. cæteri verò, aut repentina vi perculsi, ac tempestate populari, per populum tamen ipsum recreati sunt atque reuocati: aut omnino inuulnerati, inuiolatique vixerunt. at verò ij, qui senatus consilium, qui auctoritatem bonorum, qui instituta maiorum neglexerunt,

Vera gloria.

Dissolutio.

a 27.

Ab exemplis generatim.

Repetitionibus auget.

Ab exemplo.

Inuulneratus rara vox.

runt, & imperitæ aut concitatæ multitudini iucũdi esse voluerunt, omnes ferè reip. pœnas aut præsenti morte,

Ab exemplis idque ex minore.

aut turpi exilio perpenderunt. quòd si apud Athenienses, (homines Græcos, longè à nostrorum hominum grauitate disiunctos) non deerant, qui remp. contra populi temeritatem defenderent, cùm omnes, qui ita fecerãt, è ciuitate eiicerentur: si Themistoclem illũ conseruatorem patriæ nõ deterruit à rep. defendenda nec Miltiadis calamitas, qui illam ciuitatem paulò antè seruârat: nec Aristidis fuga, qui vnus omnium iustißimus fuisse traditur: si postea summi eiusdem ciuitatis viri, quos nominatim appellari non est necesse, propositis tot exemplis iracundiæ leuitatisq́ popularis, tamen suam remp. illam

Ab honesto amplificat.

defenderunt: quid nos tandem facere debemus? primùm in ea ciuitate nati, vnde orta mihi grauitas, & magnitudo animi videtur: tum in tanta gloria insistentes, vt omnia humana leuiora videri debeant: deinde ad eam remp. tuendam aggreßi, quæ tanta dignitate est, vt eam defendentem occidere, nõ aliud sit, quàm oppugnantem

b 27.

rerum potiri? homines Græci, quos antea nominaui, iniquè à suis ciuibus damnati, atq; expulsi, tamen, quia benè sunt de suis ciuitatibus meriti, tãta hodie gloria sunt non in Græcia solùm, sed etiam apud nos, atq; in ceteris terris, vt eos, à quibus illi oppreßi sunt, nemo nominet, horum calamitatem dominationi illorum omnes ante-

Articulus.

ponant. quis Carthaginensiũ pluris fuit Annibale consilio, virtute, reb. gestis. qui vnus cũ tot imperatorib. nostris per tot annos de imperio, & de gloria decertauit? hunc sui ciues è ciuitate eiecerũt: nos etiã hostẽ literis nostris,

Ab exemplis Rom. decem virûm.

& memoriâ videmus esse celebratum. quare imitemur nostros Brutos, Camillos, Ahalas, Decios, Curios, Fabricios,

cios, Maximos, Scipiones, Lentulos, Aemilios, innumerabiles alios, qui hanc remp. stabiliuerunt: quos equidem in deorum immortalium cœtu, ac numero repono: amemus patriam, pareamus senatui, consulamus bonis, præsentes fructus negligamus, posteritati & gloriæ seruiamus: id esse optimum putemus, quod erit rectissimum: speremus, quæ volumus, sed quod acciderit, feramus: cogitemus denique, corpus virorum fortium, magnorumq; hominum esse mortale, animi verò motus & virtutis gloriam sempiternã: neq; hanc opinionem si in illo sanctissimo Hercule consecratam videmus (cuius corpore ambusto vitam eius, & virtutem immortalitas excepisse dicitur) minus existimemus eos, qui hanc tantã remp. suis cõsilijs aut laboribus, aut auxerint, aut defenderint, aut seruarint, esse immortalem gloriam cõsecuturos. Sed me repentè, iudices, de fortissimorum, & clarissimorum ciuium dignitate, & gloria dicentẽ, & plura etiam dicere parantem, horũ aspectus in ipso cursu orationis repressit (video P. Sextiũ, meæ salutis, vestræ auctoritatis, publicæ caussæ defensorem, propugnatorem, auctorem, reum: video hunc prætextatum eius filium, oculis lacrymantibus me intuentem: video Milonem, vindicem vestræ libertatis, custodem salutis meæ, subsidium afflictæ reip. extinctorem domestici latrocinij, repressorem cædis quotidianæ, defensorem templorum atque tectorum, præsidium curiæ, sordidatum & reum: video P. Lentulum (cuius ego patrem deum, & parentem statuo fortunæ, ac nominis mei & fratris, rerumq; nostrarum) in hoc misero squalore & sordibus: cui superior annus idem & virilem patris, & prætextatam populi iudicio togam dederit: hunc hoc anno in hac toga rogationis iniustissi-

Præcepta vere politica.

A præmio immortalitatis.

Ab Herculis exemplo.

Peroratio p commiserationem. a 28.

À sua persona, suisq; in patriam meritis.

mæ subitam acerbitatem pro patre fortissimo, & clarissimo ciue deprecantem. atque hic tot & talium ciuium squalor hic luctus, hæ sordes, susceptæ sunt propter vnum me, quia me defenderunt, quia meum casum luctumq; doluerunt, quia me lugenti patriæ, flagitanti senatui, poscenti Italiæ, nobis omnibus orantibus reddiderunt.

Geminatio.

quod tantum est in me scelus? quid tantopere deliqui illo, illo die, cùm ad vos indicia, literas, confessiones communis exitij detuli? cùm parui vobis? ac si scelestum

Ab enumeratione incõmodorũ.

est amare patriam, pertuli pœnarum satis. euersa domus est, fortunæ vexatæ, dissipati liberi, rapta cõiunx, frater optimus incredibili pietute, amore inaudito, maximo in squalore volutatus est ad pedes inimicissimorum: ego pulsus aris, focis, dijs penatibus, distractus à meis, carui

Diminutio.

patria, quam (vti leuissimè dicam) certè texeram: pertuli crudelitatem inimicorum, scelus infidelium, fraudem inuidorum. si hoc non est satis quòd hæc omnia delata videntur reditu meo: multò mihi, multò, inquam, iudices, præstat, in eandem illam recidere fortunam, quàm tantam importare meis defensoribus, & conseruatoribus, calamitatem. an ego in hac vrbe esse possum his pulsis, qui me huius vrbis compotem fecerunt? non

b 28. Similiter cadentia.

Pathos à pueri lacrymis.

ero, non potero esse, iudices: neq; hic vnquam puer, qui in lacrymis, qua sit pietate, declarat, amisso patre suo propter me, meipsum incolumem videbit. nec quotiescunq; me viderit, ingemiscet, ac pestem suam, & patris sui sese dicet videre. ego verò vos in omni fortunæ, quæcunq; erit oblata complectar: nec me ab ijs, quos meo nomine sordidatos videtis, vnquam vlla fortuna diuellet: neq; eæ nationes, quibus me senatus commendauit, quibus de me gratias egit, hunc exulem propter me, sine

Vehemens affectus.

A deorum & iudicum potestate.

me

me videbunt. sed hæc dij immortales, qui me suis templis aduenientem receperunt, stipatum ab his viris, & P. Lentulus consul, atq; ipsa resp. qua nihil est sanctius, vestræ potestati, iudices, commiserunt. vos hoc iudicio omnium bonorum mentes confirmare, improborum reprimere potestis: vos hîc ciuibus vti optimis, vos me reficere, & renouare remp. potestis. quare vos obtestor atq; obsecro, vt si me saluum esse voluistis, eos conseruetis: per quos me recuperastis.

Obtestatio ex effectis.

(****)

IN VATINIVM, INTERROGATIO XXXIV.

Interrogatio quia Vatini' testimoniũ dixerat in Sextium & testes interrogari solẽt, iudicialis est status coniecturæ. Exorditur à persona Vatinij, ut statim fidem eius detrahat testimonio. Cõcludit sententiam ex caussis, cum repetitionibus.

I, tua, tantummodo, Vatini, quid indignitas postularet, spectare voluissem, fecissem id, quod his vehementer placebat, vt te, cuius testimonium, propter turpitudinem vitæ, sordesq; domesticas, nullius momenti putaretur, tacitus dimitterem: nemo enim horum aut ita te refutandum, vt grauem aduersarium: aut ita rogandum, vt religiosum testem, arbitrabatur. sed fui paulò in te intemperantior fortasse, quàm debui: odio enim tui (in quo etsi omnes propter tuum in me scelus superare debeo, tamen ab omnibus penè vincor) sic sum incitatus, vt, cùm te non minus contemnerem, quàm odissem, tamen vexatum potius, quàm despectum vellem dimittere. quare ne tibi hunc honorem à me haberi forte mirere, quòd interrogem, quem nemo congressu, nemo aditu, nemo suffragio, nemo ciuitate, nemo luce dignum putet: nulla me ad id caussa impulisset, nisi vt ferocitatem tuam istam comprimerem, & audaciam frangerem, & loquacitatem paucißimis interrogationib. irretitam retardarem. etenim debuisti, Vatini, etiamsi falsò venisses in suspicionem P. Sextio, tamen mihi ignoscere, si in tanto hominis de me optimè meriti periculo, & tempori eius & voluntati parêre voluissem: sed hesterno pro testimonio esse mentitum, cùm affirmares nullum tibi omnino cum Albinouano sermonem, non modò de Sextio accusando, sed nulla vnquam de re fuisse, paulò antè imprudens indicasti. qui & T. Claudium tecum communicasse, & à te con-

consilium P. Sextij accusandi petisse & Albinouanum, b 29.
quem antè vix tibi notum esse dixisses, domum tuam ve-
nisse, multa tecum locutum dixeris: deniq; conciones P.
Sextij scriptas, quas neq; nosset, neq; reperire posset, te A confessione & inconstantia Vatinij.
Albinouano dedisse, easq; in hoc iudicio esse recitatas: in
quorum altero es confessus à te accusatores esse instru-
ctos, & subornatos: in altero inconstantiam tuam cùm
leuitate, tum etiam periurio implicatam refellisti: cùm
quem alienissimum à te esse dixisses, eum domi tuæ fuis-
se: quem præuaricatorem ab initio iudicasses, ei te, quos Ab impulsione, quòd iratus testimonium dixerit.
rogasset, ad accusandū libros dixeris dedisse. nimiùm es
vehemens feroxq; naturâ: non putas fas esse, verbum ex
ore exire cuiusquam, quod non iucundū, & honorificum
ad aures tuas accedat, venisti iratus omnibus. quòd ego,
simul ac te aspexi prius quā loqui cœpisti, cùm antè Gel-
lius (nutricula seditiosorū omnium) testimonium dice-
ret, sensi atq; præuidi: repentè enim te, tanquam serpens Imago & effictio.
è latibulis oculis eminentibus, inflato collo, tumidis cer-
uicib. intulisti. vt mihi renouatus ille tuus in te veterem
meum amicū, sed tamen tuum familiarem defenderim:
cùm in hac ciuitate oppugnatio soleat, qua tu nunc vte-
ris, nonnunquā, defensio nunquam vituperari. sed quæro
à te, cur C. Cornelium non defenderem? num legem ali- Ab enumeratione.
quam Cornelius cōtra auspicia tulerit? num Aeliā, num
Fusiam legem neglexerit? num consuli vim attulerit?
num armatis hominib. templū tenuerit? num interces-
sorem vi deiecerit? num religiones polluerit? ærariū ex-
hauserit? remp. compilarit? tua sunt, tua sunt hæc o-
mnia, Cornelio eiusmodi nihil obiectum est. codicē legis- Criminis relatio, cū iteratione.
se dicebatur: defendebatur testibus collegis suis, non re-
citandi caussâ legisse, sed recognoscendi. constabat ta- Ex caussa.

a 30. *men Corneliam consilium illo die dimisisse: intercessioni*
Ex pari, aut ex minore. *paruisse. tu verò, cui Cornelij defensio displicet: quam*
Quam caussam, id est, quem colorem. *caussam ad patronos tuos, aut quod os afferes? quibus iam præscribis, quanto illis probro futurum sit, si te defenderint, cùm tu mihi Cornelij defensionem in maledictis obijciendam putâris. attamen hoc, Vatini, memento: paulò post illam defensionem meam, quam tu bonis viris displicuisse dicis, me cùm vniuersi populi R. summa voluntate, tùm optimi cuiusq; singulari studio magnificentißimè post hominum memoriam consulem*
Contentio. *factum: omniaq; ea me pudenter viuendo consecutum esse, quæ tu impudenter vaticinando sperare te sæpè di-*
Ex caussa per ratiocinationem. *xisti. Nam quòd mihi discessum obiecisti meum, & quod horum, quibus ille dies acerbißimus fuit, qui idem tibi lætißimus, luctum & gemitum renouare voluisti: tantũ tibi respondebo, me, cùm tu, cæteræq; reip. pestes, armorum caussam quæreretis, & cùm per meum nomen fortunas locupletum diripere, sanguinem principum ciuitatis exorbere, crudelitatẽ vestram, odiumq; diuturnum, quod in bonos iam inueteratum habebatis, saturare cuperetis: scelus & furorem vestrum cedendo maluis-*
Cõcludit per Ironiam & contentionem. *se frangere, quàm resistendo. quare peto à te, vt mihi ignoscas, Vatini, cùm patriæ pepercerim, quam seruâram: & si ego te perditorem & vexatorem reip. fero, tu me conseruatorem, & custodem feras. deinde eius viri discessum increpas, quem vides omnium ciuium desiderio, ipsius deniq; reipub. luctu esse reuocatum? at enim dixisti, non meâ, sed reip. caußâ homines de meo reditu*
Concessio ab honesto. *laborasse. quasi verò quisquam vir excellenti animo in rempub. ingressus optabilius quicquam arbitretur,*
Ironia. *quàm se à suis ciuibus reipublicæ caußâ diligi. scilicet*

aspe-

aspera mea natura, difficilis aditus, grauis vultus, superba responsa, insolens vita: nemo humanitatem meam, *a 30.*
nemo consuetudinem, nemo consilium, nemo auxilium requirebat, cuius desiderio (vt hæc minima dicam) forũ *Intellectio hyperbolica.*
mœstum, muta curia, omnia denique bonarum artium studia siluerunt. sed nihil sit factum mea caussa: omnia *Redit ad concessionem, & ad suam laudem conuertit.*
illa S.C. populi iussa, Italiæ totius, cunctarum societatum, collegiorum omnium decreta de me, reip. caussa esse facta fateamur. quid ergo, homo imperitissime, solidæ laudis ac veræ dignitatis, præstantius mihi potuit accidere? quid optabilius ad immortalitatem gloriæ, atque ad memoriam mei nominis sempiternam, quàm omnes hoc ciues meos iudicare, salutem ciuitatis cum *Par pari refero.*
mea vnius salute esse coniunctam? quod quidem ego tibi reddo tuum. nam vt tu me charum esse dixisti senatui *Antithesis.*
populoq; R. non tam mea caussa, quàm reipub. sic ego te quanquam sis omni diritate, atque immanitate teterrimus, tamen dico esse odio ciuitati non tam tuo, quàm reipub. nomine. atque vt aliquando ad te veniam, de me *Sententia.*
hoc sit extremum: quid quisq; nostrûm de se ipso loquatur, non est sanè requirendum. boni viri iudicent: id est, *Diuisio.*
maximi momenti & ponderis. Duo sunt tempora, quibus nostrorum ciuium spectentur iudicia de nobis: vnum honoris, alterum salutis. honos tali populo R. voluntate paucis est delatus, ac mihi: salus tanto studio ciuitatis nemini reddita. de te autem homines quid sentiant, in honore experti sumus, in salute expectamus. & vt *Incipit Vatiniũ interrogare, & se cũ eo conferre, ad eius vituperationem amplificãdã.*
me cum homine vno non solùm impudentissimo, atque infimo conferam, de te ipso, homine & arrogantissimo, & mihi inimicissimo, quæro, Vatini: vtrum tandem putes huic ciuitati, huic reipub. huic vrbi, his templis, æra-

b 31. rio, curiæ, viris his, quos vides, horum bonis, fortunis, liberis, ciuibus, ceteris denique deorum immortalium delubris, auspicijs, religionibus, melius fuisse & præstabilius, me ciuem in hac ciuitate nasci, an te? cùm mihi hæc responderis, aut ita impudenter, vt manus à te homines vix abstinere poßint: aut ita dolenter, vt aliquando ista ilia, quæ sunt inflata, rumpantur: tum memoriter respondeto ad ea, quæ de te ipso rogârō. atque illud tenebricosißimum tempus ineuntis ætatis tuæ, patiar latere. licet impunè per me parietes in adolescentia perfoderis, vicinos compilaris, matrem verberaris: habeat hoc præmium tua indignitas, vt adolescentiæ turpitudo, obscuritate & sordibus tuis obtegatur. Quæsturam petisti cum P. Sextio, cùm hic nihil loqueretur, nisi quod agebat: tu de altero consulatu gerendo te diceres cogitare. quæro abs te, teneásne memoria, cùm P. Sextius quæstor sit cunctis suffragiis factus, tunc te vix, inuitis omnibus, non populi beneficio, sed consulis extremum adhæsisse? in eo magistratu, cùm tibi magno clamore aquaria prouincia sorte obtigisset, missus ne sis à me consule Puteolos, vt inde aurum exportari, argentumq́ue prohiberes? in eo negotio, cùm te non custodem ad continendas, sed portitorem ad patiendas merces missum putares, cumq́ue omnium domos, apothecas, naues, furacißimè scrutarere, homines q́ue negotia gerentes iudicijs iniquißimis irretires, mercatores è naui egredientes terrerēs, conscendentes morarere: teneásne memoria tibi in conuentu Puteolis manus esse allatas? ad me consulem Puteolanorum querelas esse delatas? post quæsturam exierísne legatus in vlteriorem Hispaniam C. Costonio proconsule? cùm illud iter Hispaniense

Rumpantur vtilia Codro.

Præteritio acerba.

De Vatinij quæstura.

Correctio cum agnominatione.

Legatio.

niense pedibus ferè confici soleat, aut si quis nauigare velit, certa sit ratio nauigādi, venerísne in Sardiniam, atque inde in Africam? fuerísne, quod sine S.C. tibi facere non licuit, in regno Hiempsalis? fuerísne in regno Mastanesosi? venerísne ad fretum per Mauritaniam? quem scias vnquam legatum Hispaniensem in illam prouinciam istis itineribus peruenisse? Factus est tribunus pleb. (quid enim te de Hispaniensib. flagitijs tuis sordidissimisq́ furtis interrogem?) quæro abs te primū, quod genus improbitatis, & sceleris in eo magistratu prætermiseris? ac tibi iam inde præscribo, ne tuas sordes cum clarissimorum virorum splendore permisceas. ego te quæcunque rogabo, neque de te ipso rogabo, neque te ex amplissimi viri dignitate, sed ex tuis tenebris extraham, omniaq́ mea tela sic in te conijcientur, vt nemo per tuum latus (quod soles dicere) sancietur. in tuis pulmonibus, ac visceribus hærebunt, & quoniam omnium rerum magnarum à dijs immortalibus principia ducuntur, volo vt mihi respondeas tu, qui te Pythagoricum soles dicere, & hominis doctissimi nomen tuis immanibus & barbaris moribus prætendere: quæ te tanta prauitas mentis tenuerit, qui tantus furor, vt, cùm inaudita & nefaria sacra susceperis, cùm inferorū animas elicere, cùm puerorum extis deos manes mactare soleas: auspicia, quibus hæc vrbs condita est, quibus omnis respub. atque imperium tenetur, contempseris, initioq́ tribunatus tui senatui denunciaris, tuis actionibus augurum responsa, atq́ eius collegij arrogantiam impedimento non futuram? secundùm ea quæro, seruarísne in eo fidem? num quando tibi moram attulerit, quo minus consilium aduocares, legemq́ ferres, quòd eo die sci-

b 31. Pedibus, id est, terra, non mari.

Tribunatus.

Præmunitio.

Religiosa sententia.

Magicas artes describit, & obijcit Vatinio.

res

a 23. res de cœlo esse seruatum? & quoniam hic locus vnus est, quem tibi cum Cæsare communem esse dicas: seiungam te ab illo, non solùm reip. caussa, verùm etiam Cæsaris: ne qua ex tua summa indignitate, labes illius dignitati aspersa videatur. primùm quæro, num tu senatui causam tuam permittas, quod facit Cæsar? deinde, quæ sit auctoritas eius, qui se alterius facto, non suo defendat? deinde (erumpet enim aliquando ex me vera vox, & dicam sine cunctatione, quod sentio) si iam violentior aliqua in re C. Cæsar fuisset: si eum magnitudo contentionis, studium gloriæ, præstans animus, excellens nobilitas, aliquò impulisset: quod in illo viro & tum ferendum esset, & maximis rebus, quas postea gessit obliterandum: id tu tibi furcifer sumes, & Vatinij latronis, ac sacrilegi vox audietur, hoc postulantis, vt idem sibi concedatur, quod Cæsari? sic enim ex te quæro: tribunus pl. fuisti: seiunge te à consule: collegas habuisti viros fortes nouem: ex his tres erant, quos tu quotidie sciebas de cœlo seruare, quos irridebas: quos priuatos esse dicebas: de quibus duos prætextatos sedentes vides. te ædilitiam prætextam togam, quam frustra confeceras, vendidisse: Tertium scis ex illo obsesso atq; afflicto tribunatu, consularem auctoritatem hominem esse adolescentem consecutum. reliqui sex fuerunt, ex quibus partim planè tecum sentiebant: partim medium quendam cursum tenebant. omnes habuerunt leges promulgatas, in his multas meus necessarius, etiam de mea sententia, C. Cosconius, iudex noster, quem tu disrumperis cùm ædilitium vides, volo, vti mihi respondeas, num quis ex toto collegio sit legem ausus ferre, præter vnum te? quæ tanta in te fuit audacia, quæ tanta vis, vt cùm tui

Margin notes: Cęsaris vitat offensionē. — Licentia. — In viris magnis quædā vitia esse ferenda. — A consule, id est, à Cæsare. — Tertius, fortè fuit Qu. Metellus. — Disrumperis indignaris.

*tui nouem collegæ ſibi timendum eſſe duxerint, id vnus tu emerſus è cœno omnium facilè omnibus rebus infimus, contemnendum, deſpiciendum, irridendum putares? num quem poſt vrbem conditam ſcias tribunum pleb. egiſſe cum plebe, cùm conſtaret ſeruatum eſſe de cœlo? ſimul etiam illud volo, vti reſpondeas, cùm te tribuno pleb. eſſet etiam tum in repub. lex Aelia, & Fuſia, quæ leges ſæpenumerò tribunitios furores debilitarunt, & repreſſerunt, quas contra præter te, nemo vnquam eſt facere conatus, quæ quidem leges anno poſt ſedentibus in templo duobus non conſulibus, ſed proditoribus huius ciuitatis, ac peſtibus, vnà cum auſpicijs, cùm interceſſionibus, cum omni iure publico conflagrauerunt: ecquando dubitaris contra eas leges cũ plebe agere, & conſilium conuocare? num quẽ ex omnib. tribunis pleb. quicunq; ſeditioſi fuerint: tam audacem audieris fuiſſe, vt vnquam contra legem Aeliam, aut Fuſiam conſilium cõuocaret? quæro illud etiã ex te, conatúsne ſis, voluerísne, deniq; cogitaris (eſt enim res eiuſmodi, vt, ſi tibi modò in mentem venit, nemo ſit, qui te vllo cruciatu eſſe * dignum putet) cogitarísne illo tuo intolerabili, non regno (nam cupis id audire) ſed latrocinio, augur fieri in Qu. Metelli locum, vt, quicunq; te aſpexiſſet, duplicem dolorem gemitumq; ſuſciperet, & ex deſiderio clariſſimi & fortiſſimi ciuis, & ex honore turpiſſimi, atq; improbiſſimi? adeóne non labefactatam remp. te tribuno, neq; conquaſſatam ciuitatem, ſed captam hanc vrbem, atq; euerſam putaris, vt augurem Vatinium ferre poſſemus? hoc loco quæro ſi id quod concupieras, augur factus eſſes: in qua tu cogitatione nos, qui te oderamus, vix dolorem ferebamus: illi autem, quibus eras in delicijs, vix*

b 32. Articulus & ſimiliter deſinens.

Gabinium & Piſonem intelligit.

Auguratus Vatinij.

* indignum, ſed melius eſt dignum.

Hypotheticum dilemmaticum.

Pō. & Cæſar.

riſum

a 33. *risum tenebant. sed quæro, si ad certa vulnera, quibus*
Reuocatio verbi. *putasti remp. deleri, hanc quoque mortiferam plagam*
Transitio à maiore. *inflixisses auguratus tui, vtrùm decreturus fueris id, quod augures omnes vsque à Romulo decreuerunt, Ioue fulgente cum populo agi nefas esse: an, quia tu semper sic egisses, auspicia fueris augur dissoluturus? Ac ne diutius loquar de auguratu tuo, quod inuitus facio, vt recorder ruinas reip. (neque enim tu vnquam stante non modò maiestate horum, sed etiam vrbe, te augurem fore putasti) verùntamen vt somnia tua relinquam, ad scelera veniam, volo vti mihi respondeas: cùm M. Bibulum consulem, non dicam benè de rep. sentientem, ne tu mihi homo potens irascare, qui ab eo dissensisti: sed hominem certè nusquam progredientem: nihil in rep. molientem, tantùm animo ab actionibus tuis dissentientē, cùm eum tu consulem in vincula duceres, & à tabula*
Tabula Val. locus in foro. *Valeria collegæ tui mitti iuberent: fecerísne ante rostra pontem continuatis tribunalibus, per quem consul*
Maiestatis crimen. *populi Rom. moderatißimus & constantißimus, sublato auxilio, exclusis amicis, vi perditorum hominum incitata, turpißimo miserrimoq́ spectaculo, non in carcerem, sed ad supplicium & ad necem duceretur? quæro, num quis ante te tam fuerit nefarius, qui id fecerit? vt sciamus, vtrum veterum facinorum sis imitator, an inuentor nouorum? idemq́ tu, tum his atque huiusmodi consilijs, ac facinoribus, nomine C. Cæsaris, clementißimi, atque optimi viri, scelere verò atque audacia tua M.*
Articulus. *Bibulū foro, curiâ, templis, locis publicis omnibus expulisses, inclusum domi contineres: cumq́ non maiestate imperij, non iure legum, sed ianuæ præsidio, & parietum custodijs cōsulis vita tegeretur: miserísne viatorem, qui*

M. Bi-

M. Bibulum domo vi extraheret, vt, quod in priuatis semper est seruatū, id de tribuno pl. consuli domus exilium esse non posset? simulq́; mihi respondeto tu, qui nos, qui de communi salute consentimus, tyrannos vocas, fueris̃ne non tribunus pleb. sed intolerandus ex cœno nescio quo, atque ex tenebris tyrannus? qui primùm eam remp. quæ auspicijs inuentis constituta est, ijsdem auspicijs sublatis conarere peruertere: deinde sanctissimas leges, Aeliam & Fusiam dico, quæ in Gracchorum ferocitate, & in audacia Saturnini, & in colluuione Drusi, & contentione Sulpitij, & in cruore Cinnano, & inter Syllana arma vixerunt, solus conculcaris, ac pro nihilo putaris: qui consulem morti obieceris, inclusum obsederis, extrahere ex suis tectis conatus sis: qui in eo magistratu non modò emerseris ex mendicitate, sed etiam diuitijs nos iam tuis terreas fueris̃ne tanta crudelitate, vt delectos viros & principes ciuitatis tollere, & delere tua rogatione conareris? cùm L. Vectium, qui in senatu confessus esset se cū telo fuisse, Cn. Pompeio, summo & clarissimo ciui, suis manibus necē afferre voluisse, in concionem produxeris, indicem in Rostris, in illo, inquam, augurato templo, ac loco collocaris, quò auctoritatis exquirendæ caussâ ceteri tribuni pleb. principes ciuitatis producere consueuerunt: ibi tu indicem Vectium linguam & vocem suam, sceleri & menti tuæ præbere voluisti, vt diceret L. Vectius in cōcione tua rogatus à te, se auctores, & impulsores, & socios habuisse sceleris illius, eos viros, quibus è ciuitate sublatis, quod tu eo tempore moliebare, ciuitas stare non posset? M. Bibulum, cuius inclusione contentus non eras: interficere volueras, spoliaueras consulatu, patriâ priuare cupiebas, L. Lucullum,

b 31.

Tyrannus.

Exēplis contrariis exaggerat.

Inuidiosum. Odiū conflāt ex crudelitate. ad Att. l. 2. penultima epistola.

Augurato tē plo. i. in loco & rostris. Liuius lib. 8. & Cic. pro lege Manilia.

Ex caussis interimentibus & effectis.

 cullum, cuius tu rebus gestis, quòd ipse ad imperatorias laudes à puero videlicet spectaras, vehementius inuidebas: C. Curionem, perpetuum hostem improborum omnium, auctorem publici consilij, libertate cõmuni tuenda maximè liberum cum filio, principe iuuentutis, cum reip. coniunctione etiam, quàm ab illa ætate postulandum fuit, delere voluisti: L. Domitium, cuius dignitas & splendor perstringebat, credo oculos Vatinij, quem tu propter commune odium in bonos oderas, in posterum autem propter omnium spem, quæ de illo est, atque erat, antè aliquãtò timebas: L. Lentulum, hunc iudicem nostrum, flaminem Martialem, quòd erat eo tempore

Ex caussis. Gabinij tui competitor, eiusdem Vectij iudicio opprimere voluisti. qui si tum illam labẽ, pestemq; vicisset, quod ei tuo scelere non licuit, resp. victa non esset: huius etiam filium eodem indicio, & crimine ad patris interitum aggregare voluisti, L. Paulũ, qui tum quæstor Macedoniam obtinebat: at quem ciuem? quem virum? qui duos nefarios patriæ proditores, domesticos hostes legibus exterminarat: hominem ad conseruandam remp. natum, in idem Vectij indicium, atq; in eundem hunc numerũ congregasti. quid ego de me querar, qui etiam gratias tibi agere debeo, quòd me ex fortissimorum ciuium numero seiungendum non putaris? sed qui fuit ille tantus furor tuus, vt cùm iam Vectius ad arbitriũ tuũ perorasset, & ciuitatis lumina notasset, descendissetq; de Rostris eum repentè reuocares, colloquerere populo Rom. vidente, deinde interrogares, ecquósnam alios posset nomina-

Articulus. re? inculcarisne, vt C. Pisonem, generũ meum, nominaret? qui in summa copia optimorum adolescentium, pari continentia, virtute, pietate reliquit neminem? item

M. La-

M. Laterensem, hominem dies ac noctes de laude, & de rep. cogitantem? promulgarísne improbissime & perditissime hostis quæstionem de tot amplissimis & talibus viris, indici Vectio præmia amplissima? quibus rebus omnium mortalium non voluntate, sed conuicio repudiatis, fregeris ne in carcere ceruices ipsi illi Vectio, ne quod indicium corrupti iudicij extaret, eiusq́; sceleris in te ipsum quæstio flagitaretur? Et quoniam crebrò vsurpas, legem te de alternis consilijs reijciendis tulisse: vt omnes intelligant te ne rectè quidem facere sine scelere potuisse, quæro, cùm lex esset æqua promulgata initio magistratus, multas etiam alias tulisses, expectarísne dum C. Antonius reus fieret apud Cn. Lentulum & Qu. Claudium? &, postquam ille est reus factus, statim tuleris in eum qui tuam post legem reus factus esset, vt homo consularis exclusus miser puncto temporis spoliaretur beneficio & æquitate legis tuæ? dices familiaritatem tibi fuisse cum Qu. Maximo. præclara defensio facinoris tui. nam Maximi quidem summa laus est. sumptis inimicitijs, susceptâ caussâ, quæsitore, consilioq́; delecto, commodiorem inimico suo contentionem reiectionis dare noluisse: nihilq́; Maximus fecit alienum aut sua virtute, aut illis viris clarissimis, Paullis, Maximis, Africanis: quorum gloriam huius virtute renouatam non modò speramus, verùm etiam iam videmus. tua fraus, tuum maleficium, tuum scelus illud est, te id, quod promulgasses misericordiæ nomine, ad crudelitatis tempus distulisse. ac nunc quidem C. Antonius hac vna re miseriam suam consolatur, quòd imagines patris & fratris sui, fratrísque filiam nòn in familia, sed in carcere collocatas audire maluit, quàm videre. Et quoniam pecu-

b 34.

Frangere gulam laqueo, dixit Sal. Catil.

Dissolutum.

Acclamatio cum interpretatione.

nias aliorum despicis, de tuis diuitijs intolerantissimè gloriaris: volo vti mihi respondeas, fecerísne fœdera tribunus pl. cum ciuitatibus, cum regibus, cum tetrarchis? erogarísne pecunias ex ærario tuis legibus? eripuerísne partes illo tempore carissimas, partim à Cæsare, partim à publicanis? quæ cùm ita sint, quæro ex te, sisne ex pauperrimo diues factus illo ipso anno, quo lex lata est de pecunijs repetundis acerrima? vt omnes intelligere possent, à te non modò nostra acta, quos tyrannos vocas, sed etiam amicissimi tui legem esse contemptam. apud quem tu etiam nos criminari soles, qui illi sumus amicissimi: cùm tu ei contumeliosissimè toties maledicas, quoties illi affinem te esse dicis. Atq; illud etiã scire ex te cupio, quo consilio, aut qua mente feceris, vt in epulo Q. Arrij familiaris mei cum toga pulla accumberes? quem vnquã videris? quem audieris? quo exemplo, quo more feceris? dices, supplicationes te illas non probasse. optimè. nullæ fuerint supplicationes. vidésne me nihil de anni illius caussa, nihil de eo, quod tibi cum summis viris commune esse videatur, sed de tuis proprijs sceleribus ex te quærere? nulla supplicatio fuerit: cedo, quis vnquam cœnauit atratus? ita enim illud epulũ est funebre, vt munus sit funeris, epulæ quidẽ ipsæ dignitatis. sed omitto epulum, populi R. festum diem argento, veste, omni apparatu ornatuq; visendo: quis vnquam in luctu domestico, quis in funere familiari cœnauit cum toga pulla? cui de balneis exeunti præter te, toga pulla vnquam data est? cùm tot hominũ millia accumberent, cùm ipse epuli dominus Q. Arrius albatus esset, tu in templum Castoris te cũ C. Fidulo atrato ceterisq; tuis furijs funestũ intulisti, quis tum non ingemuit? quis nõ doluit reip.

Inuidia ex potentia, odium ex rapinis cõstat.

A signo.

C. Cæsarem intelligit.

Ex repugnãtibus.

Nota morẽ Romanorũ, in funere, nõ atro sed albo colore vtentium.

Cãdidi enim putantur superi: inferi nigri & atri.

reip. casum? quis sermo alius in illo epulo fuit, nisi hanc tantam & tam grauem ciuitatem subiectam esse non modò furori, verùm etiam irrisioni tuæ? hunc tu morem ignorabas? nunquam epulum videras? nunquam puer aut adolescens inter coæuos fueras? Fausti adolescentis nobilissimi, paulò antè ex epulo magnificentissimo, famem illam veterem tuam non expleras? quem accumbere atratum videras, dominum cum toga pulla & eius amicos ante conuiuium? quæ te tanta tenuit amentia, vt tu nisi id fecisses, quod fas non fuit, nisi violasses, templum Castoris, nomen epuli, oculos ciuium, morem veterem, eius, qui te inuitârat, auctoritatem, parum putares testificatum esse, supplicationes te illas nõ putare? Quæro illud etiam ex te, quod priuatus admisisti: in quo certè iam tibi dicere non licebit, cum clarissimis viris caussam tuam esse coniunctam: postulatúsne sis lege Licinia & *Iulia? edixerítne C. Memmius prætor ex ea lege, vt adesses die tricesimo? cùm is dies venisset, fecerísne, quod in hac rep. non modò factum antè nunquam est, sed in omni memoria sit inauditum? appellarísne tribunos pl. ne caussam diceres? leuius dixi: (quanquam id ipsum esset & nouum & non ferendum) sed appellarísne nominatim pestem illius anni, furiam patriæ, tempestatem reipub. Clodium? qui tamen cùm iure, cùm more, cùm potestate iudicium impedire non posset, rediit ad illam vim & furorem suum, ducemq; se militibus tuis præbuit. in quo ne quid à me dictum in te potius putes, quàm abs te esse quæsitum, nullum onus imponam mihi testimonii: quæ mihi breui tempore ex eodem isto loco video esse dicenda, seruabo: téque non arguam, sed, vt in ceteris rebus feci, rogabo. quæro ex te,

b 35.

Famẽ illam veterem dicit, quia ex pauperrimo diues euaserat.

Exaggerat factũ ex adiunctis.

* Iunia.

Nouitate odiosum.

Denominatio.

Commoratio.

a 36. Vatini, num quis in hac ciuitate post vrbem conditam tribunos pleb. appellarit, ne caussam diceret? num quis reus in tribunal sui quæsitoris ascenderit, eumq; vi deturbarit? subsellia dissiparit? vrnas deleuerit? eas deniq; omnes res in iudicio disturbando commiserit, quarum rerum caussâ, iudicia sunt constituta? sciásne tum fugisse Memmium? accusatores esse tuos de tuis tuorumq; manibus ereptos? iudices quæstionum de proximis tribunalibus esse depulsos? in foro, in luce, inspectante populo R. quæstionem, magistratus, morem maiorum, leges, iudices, reum, pœnam esse sublatam? hæc omnia sciásne diligentiâ C. Memmij, publicis tabulis esse notata atque testata? atque illud etiam quæro, cùm, posteaquam es postulatus, ex legatione redieris, ne quis te iudicia defugere arbitraretur: teq;, cùm tibi, vtrum velles, liceret, dictitaris caussam dicere maluisse: qui consentaneum fuerit, cùm legationis perfugio vti noluisses, appellatione improbissimâ te ad auxilium nefarium confugisse? Et quoniam legationis tuæ facta mentio est, volo etiam audire de te, quo tandem S.C. legatus sis? de gestu intelligo quid respondeas: tuâ lege, dicis. es ne igitur patriæ certissimus parricida? sperásne id, vt patres conscripti ex repub. funditùs tollerentur? ne hoc quidem senatui relinquebas, quod nemo vnquam ademit, vt legati ex eius ordinis auctoritate legarentur? adeò ne tibi sordidum consilium publicum visum est, adeò afflictus senatus, adeò misera & prostrata respublica, vt non nuncios pacis ac belli, non curatores, non interpretes, non bellici consilij auctores, non ministros muneris prouincialis senatus more maiorum deligere posset? eripueras senatui prouinciæ decernendæ potesta-

Contentio.

Maiestatis arguit.

Articul. per verbi dilatationem.

Inconstantiam notat.

Occupatio.

Obiurgatio.

Repetitio.

*potestatem, imperatoris deligendi iudicium, ærarij di-
spensationem: quæ nunquam sibi populus* R. *appetiuit,* Ex minore.
*qui nunquam hæc à summi consilij gubernatione au-
ferre conatus est. age, factum est horum aliquid in alijs* Concessio ironica.
*rarò, sed tamen factum est, vt populus deligeret impe-
ratorem: quis legatos vnquam audiuit sine* S.C? *ante
te nemo, pòst continuò fecit idem in duobus prodigijs* Locus communis.
reip. Clodius. *quo etiam maiore es malo mactãdus, quòd
non solùm facto tuo, sed etiam exemplo rempub. vulne-* b 36.
*rasti: neq; tantùm es improbus ipse, sed etiam alios do-
cere voluisti. Atq; illud etiam audire à te cupio, qua-
re cùm ego legem de ambitu ex* S.C. *tulerim, sine vi tu-* Conuersio.
*lerim, saluis auspicijs tulerim, salua lege Aelia & Fu-
sia, tu eam esse legem non putes? præsertim cùm ego
legibus tuis, quoquo modo latæ sint, paream. cùm mea
lex dilucidè vetet, biennio quo quis petat, petiturúsve
sit, gladiatores dare, nisi ex testamento præstituta die:
quæ tanta in te sit amentia, vt ipsa petitione gladiato-
res audeas dare? num quem putes illius tui certissimi
gladiatoris similem tribunum pleb. posse reperiri, qui
se interponat, quo minus reus mea lege fias? ob hasce
omnes res scias te seuerissimorum hominum, Sabi-
norum, fortissimorum virorum, Marsorum & Peli-
gnorum tribulium tuorum, iudicio notatum: nec post* A tribulum iudicio.
*Romam conditam, præter te, tribulem quenquam
tribum Sergiam perdidisse. ac si hæc omnia conte-
mnis ac despicis, quòd ita tibi persuaseris, vt palàm
dictitas, te dijs hominibúsque inuitis, amore in te in-
credibili quodam* C. *Cæsaris omnia, quæ velis, consecu-
turum: ecquid audieris, ecquísnam tibi dixerit,* C. *Cæ-
sarem nuper Aquileiæ, cùm de quibusdam esset mentio*

facta, dixisse, C. Alfium præteritũ permolestè tulisse, quòd in homine summam fidem probitatémq; cognosset: grauiterq; etiam se ferre, prætorem aliquem esse factum, qui à suis rationib. dissensisset: tum quæsisse quendam, de Vatinio, quemadmodum ferret: ipsum respõdisse, Vatinium in tribunatu gratis nihil fecisse: qui omnia in pecunia posuisset, honore animo æquo carere debere. quòd si ipse, qui te, suæ dignitatis augendæ caußâ periculo tuo, nullo suo delicto ferri præcipitem est facilè passus, tamen te omni honore indignißimũ iudicat: si te vicini, si affines, si tribules ita oderunt, vt repulsam tuam triumphũ suum duxerint: si nemo aspicit, quin ingemiscat: nemo mentionem facit, quin execretur: si vitant, fugiunt, audire de te nolunt: cùm viderunt, tanquã auspicium malũ detestantur: si cogniti respuunt, tribules execrãtur, vicini metuunt, affines erubescũt, strumæ deniq; ab ore improbo demigrarũt, & alijs iam se locis collocarunt: si es odiũ publicum populi, senatus, vniuersorum hominũ: quid est, quamobrem præturã potius exoptes, quàm mortem? præsertim cùm popularem te velis esse, neq; vlla in re populo gratius facere poßis: sed vt aliquãdo audiamus, quàm copiosè ad interrogata respondeas: concludam iam interrogationem meam, teq; in extremo pauca de ipsa caussa rogabo. Quæro, quæ tanta in te vanitas, tanta leuitas fuerit, vt in hoc iudicio T. Annium ijsdem verbis laudares, quib. eum laudare & boni viri, & boni ciues consueuerunt, cùm in eundem nuper ab eadẽ illa deterrima furia productus ad populũ cupidißimè falsum testimonium dixeris? an erit hæc optio, & potestas tua, vt, cũ Clodianas operas & facinorosorũ hominum, & perditorũ manum videris, Milonem dicas, id quod in concione dixisti

A Cæsaris iudicio.

Conclusio rhetorica, siue cõtinuatio bene longa, ad odium Vatinij exaggerandum.

Hinc Vatinianum, odium, prouerbio celebratum. a 37.

gladiatoribus & bestiarijs obsedisse remp. cùm autem ad tales viros veneris, non audeas ciuem singulari virtute, fide, constãtia vituperare? sed cùm T. Annium tantopere laudes, & clarißimo viro nonnullam laudatione tua labeculam aspergas, (in illorum enim numero mauult T. Annius esse, qui à te vituperantur) verùm etiam quæro, cùm in rep. administranda T. Annio cum P. Sextio consiliorum omnium societas fuerit, (id quod non solùm bonorum, verùm etiam improborũ iudicio declaratum est: est enim reus vterque ob eandem caussam & eodem crimine: alter die dicta ab eo, quem tu vnum improbiorem esse, quàm te nonnunquam soles confiteri: alter tuis consilijs illo tamẽ adiuuante) quæro, qui poßis eos, quos crimine coniungis, testimonio disiungere? Extremum illud est, quod mihi abs te responderi velim, cùm multa in Albinouanum de præuaricatione diceres, dixerisne, nec tibi placuisse, nec oportuisse Sextium de vi reum fieri? quauis lege, quouis crimine accusandum potius fuisse? etiam illud dixeris, caussam Milonis, fortißimi viri, coniunctam cum hoc existimari? quæ pro me à Sextio facta sint, bonis esse grata? non coarguo inconstantiam orationis ac testimonij tui: quas enim huius actiones probatas bonis esse dicis, in eas plurib. verbis testimonium dixisti: qui cum autẽ eius caussam periculumq; coniungis, eum summis laudibus extulisti. sed hoc quæro, num P. Sextium, qua lege accusandum omnino fuisse negas, ea lege condemnari putes oportere? aut si te in testimonio consuli nolis, ne quid tibi auctoritatis à me tributum esse videatur, dixerisne in eum testimonium de vi, quem negaris reum omnino de vi fieri debuisse.

De bestiariis Digest. libr. 3. ad L. Cornel. de sicar. & de pœnis.

Ex pari.

Contentio sententiarũ.

PRO M. COELIO, ORATIO XXXV.

Status coniecturæ, an venenum pararit Cœlius Clodio. Forma orationis temperata. Exorditur à tempore per occupationẽ ad caussam extenuandã.

I quis, iudices, fortè nunc adsit ignarus legum, iudiciorum, consuetudinis nostræ, miretur profectò quæ sit tanta atrocitas huiusce caussæ, quòd diebus festis, ludisq; publicis omnibus negotijs forensibus intermissis, vnum hoc iudicium exerceatur: nec dubitet, quin tanti facinoris reus arguatur, vt eo neglecto, ciuitas stare non possit. idem, cùm audiat esse legem, quæ de seditiosis consceleratisq; ciuibus, qui armati senatum obsederint, magistratibus vim attulerint, rempub. oppugnarint, quotidie quæri iubeat: legem non improbet, crimen, quod versetur in iudicio, requirat. cùm audiat nullum facinus, nullã audaciam, nullã vim in iudicium vocari, sed adolescentem illustri ingenio, industria, gratia, accusari ab eius filio, quem ipse in iudicium & vocet & vocarit, oppugnari autem hunc opibus meretricijs: illius pietatẽ non reprehendat, muliebrem libidinem comprimendam putet, vos laboriosos existimet, quibus ociosis ne in cõmuni quidem otio liceat esse. etenim si attendere diligenter, existimare verè de omni hac caussa volueritis, sic constituetis, iudices, nec descensurũ quenquam ad hanc accusationem fuisse, cui, vtrum vellet, liceret, nec, cùm descendisset, quicquã habiturum spei fuisse, nisi alicuius intolerabili libidine & nimis acerbo odio niteretur. sed ego Atracino humanissimo atq; optimo adolescenti, meo necessario ignosco, qui habet excusationem vel pietatis, vel necessitatis, vel ætatis. si voluit accusare, pietati tribuo: si iussus est,

A rei & ab aduersariorũ persona.

Subiecta ratio.

Purgatio rhetorica per di

sus est, necessitati: si sperauit aliquid, pueritiæ: cæteris non modò nihil ignoscendum, sed etiam acriter resistendum. ac mihi quidem videtur, iudices, hic introitus defensiónis adolescentiæ M. Cœlij maximè conuenire, vt ad ea, quæ accusatores, deformandi huius caussâ, detrahendæ spoliandæq; dignitatis gratiâ dixerunt primùm respondeam. Obiectus est pater variè, quòd aut parum splendidus ipse, aut parum piè tractatus à filio diceretur. de dignitate Cœlius notis ac maioribus natu etiam sine mea oratione tacitus facilè ipse respondeat. quibus autem propter senectutem, quòd iam diu minus in foro vobiscum versatur, non æquè est cognitus, hi sic habeant: quæcunq; in equite R. dignitas esse possit, quæ certè potest esse maxima, eam semper in M. Cœlio habitam esse summam, hodieq; haberi, non solùm à suis, sed etiam ab omnibus, quibus potuerit aliqua de caussa esse notus. equitis autem Rom. esse filium, criminis loco poni ab accusatoribus, neque his iudicantibus oportuit, neq; defendentibus nobis. nam quod de pietate dixistis, est quidem ista nostra existimatio, sed iudicium certè parentis. quid nos opinemur, audietis ex iuratis: quid parentes sentiant, lacrymæ matris, incredibilisq; mœror, squalor patris, & hæc præsens mœstitia, quam cernitis, luctusq; declarat. nam quod est obiectum, municipibus esse adolescentem non probatum suis: nemini vnquam præsenti Puteolani maiores honores habuerunt, quàm absenti M. Cœlio: quem & absentem in amplissimum ordinem cooptauerunt, & ea non petenti detulerunt, quæ multis petentibus denegarunt: ijdemq; nunc lectissimos viros & nostri ordinis, & equitas R. cũ legatione ad hoc iudiciũ, & cũ grauissima, atq; ornatissima

gestionem, in qua tria tribus referuntur.

Refutatio criminum, quæ extra causam obiici solent.

I.

Odium iudicum in aduersarios concitat.

II.

A signo.

III.

Translata verba.

laudatione miserunt: videor mihi iecisse fundamenta defensionis meæ, quæ firmißima sunt, si nitantur iudicio suorum, neq; enim vobis satis cõmendata huius ætas esse posset, si non modò parenti tali viro, verùm etiam municipio tam illustri ac tam graui displiceret. equidem,

A suo exemplo.

vt ad me reuertar, ab his fontibus profluxi ad hominum famam, & meus hic forensis labor, vitaq; ratio dimanauit ad existimationem hominum paulò latius, commendatione ac iudicio meorum. nam quod obiectum est de

IV. crimen.

pudicitia, quodq; omnium accusatorum non criminibus, sed vocibus maledictisq; celebratum est, id nunquam tam acerbè feret M. Cœlius, vt eum pœniteat non deformem esse natum: sunt etenim ista maledicta peruulgata in omnes, quorum in adolescentia forma & species fuit liberalis. sed aliud est maledicere, aliud accusare.

Forma stupri caussa nõ necessaria.

Maledicere & accusare, quid differant.

accusatio crimen desiderat, rem vt definiat, nomine vt notet, argumento probet, teste confirmet. maledictio autem nihil habet propositi præter cõtumeliam: quæ si petulantius iactatur, conuitium: si facetius, vrbanitas nominatur. quam quidem partem accusationis admiratus sum, & molestè tuli potißimũ esse Atratino datam: neq; enim decebat: neq; ætas illa postulabat: neq; id, quod animaduertere poteratis, pudor patiebatur optimi adolescentis, in tali illum oratione versari. vellem aliquis ex vobis robustioribus hunc maledicendi locum suscepisset: aliquanto liberius, & fortius, & magis more nostro refutaremus istã maledicendi licentiam. tecum, Atratine, agã lenius, quòd & pudor tuus moderatur orationi meæ, & meum erga te parentemq; tuum beneficium tueri debeo. illud tamen esse admonitum volo: primùm qualis es, talem te esse existimes: vt, quantum à re-

Pudor adolescentiam decet.

Membratim dicit.

rum

rum turpitudine abes, tantum te à verborum libertate seiungas: deinde vt ea in alterum ne dicas, quæ cùm tibi falsò responsa sint, erubescas. quis est enim, cui via ista non pateat? qui isti ætati non poßit, quàm velit petulanter, etiamsi sine vlla suspicione, aut non sine argumento maledicere? sed istarum partium culpa est eorum, qui te agere voluerunt: laus pudoris tui, quòd ea te inuitum dicere videbamus: ingenij, quod ornatè politéque dixisti. verùm ad istam omnem orationem breuis est defensio. nam quoad ætas M. Cœlij dare potuit isti suspicioni locum, fuit primùm ipsius pudore, deinde etiam patris diligentiâ disciplináque munita: qui, vt huic virilem togam dedit: nihil dicam de hoc loco de me: tantum sit, quantum vos existimatis: hoc dicam, hunc à patre continuò ad me esse deductum. nemo hunc in illo ætatis flore vidit, nisi aut cum patre, aut mecum, aut in M. Craßi castißima domo, cùm artibus honestißimis erudiretur. nam quòd Catilinæ familiaritas obiecta Cœlio est, longè ab ista suspicione abhorrere debet: hoc enim adolescente scitis consulatum mecum petisse Catilinam. ad quem si acceßit, aut si à me disceßit vnquam, quanquam multi boni adolescentes illi homini nequam, atque improbo studuerunt, tum existimetur Cœlius Catilinæ nimium familiaris fuisse. at enim postea scimus, & vidimus esse hunc in illius amicis. quis negat? sed ego illud tempus ætatis, quod ipse sua sponte infirmum, aliorum libidine infestum est, id hoc loco defendo. fuit aßiduus mecum prætore me: non nouerat Catilinam: Africam tum prætor ille obtinebat. secutus est annus: caussam de pecunijs repetundis Catilina dixit: mecum erat hic, ille ne aduo-

Digreßio.

V.

Maledictum siue crimen.

Purgatio ab imprudẽtia.

aduocatus quidem venit vnquam. deinceps fuit annus, quo ego consulatum petiui: petebat Catilina mecum: nunquam ad illum accessit, à me nunquam recessit. tot igitur annos versatus in foro sine suspicione, sine infamia;

Ex caussis.

studuit Catilinæ iterum petenti. quem ergo ad finem putas custodiendam illam ætatem fuisse? nobis quidem olim annus erat vnus ad cohibendum brachium toga constitutus, & vt exercitatione ludoq; campestri tunicati vteremur: eademq; erat, si statim mereri stipendia cœperamus, castrensis ratio ac militaris. qua in ætate, nisi qui se ipse sua grauitate, & castimonia, & cùm disciplina domestica, tum etiam naturali quodam bono defenderat, quoquo modo à suis custoditus esset, tamen infamiam veram effugere non poterat. sed qui prima illi initia ætatis integra, atque inuiolata præstitisset, de

Membratim facta oratio.

eius fama ac pudicitia, cùm is iam se corroborauisset, ac vir inter viros esset, nemo loquebatur. studuit Catilinæ, cùm iam aliquot annos esset in foro Cœlius. & multi hoc idem ex omni ordine, atq; ex omni ætate fecerunt.

A moribus Catilinæ.

habuit enim ille, sicuti meminisse vos arbitror, permulta maximarum non expressa signa, sed adumbrata virtutum. vtebatur hominibus improbis multis, & quidem optimis se viris deditum esse simulabat. erant apud illum illecebræ libidinum multæ: erant etiam industriæ quidem stimuli ac laboris. flagrabant vitia libidinis apud illum: vigebant etiam studia rei militaris. neque ego vnquam fuisse tale monstrum in terris vllum puto,

Interrogationibus, & contentione amplificat.

tam ex contrarijs, diuersisq; inter se pugnantibus naturæ studijs cupiditatibusq; conflatum. quis clarioribus viris quodam tempore iucundior? quis turpioribus coniunctior? quis ciuis meliorum partium aliquando?

quis

quis tetrior hostis huic ciuitati? quis in voluptatibus inquinatior? quis in laboribus patientior? quis in rapacitate auarior? quis in largitione effusior? illa verò, iudices, in illo homine mirabilia fuerunt, cōprehendere multos amicitia, tueri obsequio, cum omnibus communicare quod habebat, seruire temporibus suorum omnium pecunia, gratia, labore corporis, scelere etiam si opus esset, & audacia: versare suam naturam, & regere ad tempus, atq; huc & illuc torquere & flectere: cum tristibus seuerè, cum remissis iucundè, cum senibus grauiter, cum iuuentute comiter, cū facinorosis audacter, cū libidinosis luxuriosè viuere. hac ille tam varia multiplicíq; natura, cùm omnes omnibus ex terris homines improbos audacesq; collegerat, tum etiam multos fortes viros & bonos, specie quadam virtutis assimulatæ, tenebat. neq; vnquam ex illo delendi huius imperij tam sceleratus impetus extitisset, nisi tot vitiorum tanta immanitas quibusdam facilitatis, & patientiæ radicibus niteretur. quare ista cōditio, iudices, respuatur, nec Catilinæ familiaritatis crimen hæreat: est enim commune cum multis, & cum quibusdam etiam bonis: me ipsum, me, inquam, quondam penè ille decepit, cùm & ciuis mihi bonus, & optimi cuiusq; cupidus, & firmus amicus, & fidelis videretur. cuius ego facinora oculis prius, quàm opinione, manibus antè, quàm suspicione deprehendi. cuius in magnis cateruis amicorum si fuit etiam Cœlius, magis est, vt ipse molestè ferat errasse se, sicut & nonnunquam in eodem homine me quoque erroris mei pœnitet, quàm vt istius amicitiæ crimen reformidet. itaq; à maledictis pudicitiæ ad coniurationis inuidiam oratio est vestra delapsa: posuistis enim, atque id

tamen

Attende admirabilem Catilinę naturam, nec minus admirabilem Ciceronis orationem.

Similiter definitia, cum adiunctione, & verborū proprietate dilucida oratio.

Ex caussis.

Concludit & suo exemplo probabile ostendit.

V I. crimen.

tamen titubanter, & strictim, coniurationis hunc propter amicitiam Catilinæ participem fuisse: in quo non modò crimen non hærebat, sed vix diserti adolescentis cohærebat oratio. qui enim tantus furor in Cœlio? quod tantum aut in moribus naturaq; vulnus, aut in re atq; fortuna? vbi deniq; in ista suspicione est Cœlij nomen auditum? nimiùm multa de re minimè dubia loquor: hoc tamen dico: non modò si socius coniurationis, sed nisi inimicissimus istius sceleris fuisset, nunquam coniurationis accusatione, adolescentiā suam potissimùm commendare voluisset. quod haud scio, an de ambitu, & de criminibus istius sodalium, ac sequestrium, quoniam huc incidi, similiter respondendum putem. nunquam enim tam Cœlius amens fuisset, vt, si se isto infinito ambitu commaculasset, ambitus alterum accusaret: neque enim eius facti in altero suspicionem quæreret, cuius ipse sibi perpetuam licentiam optaret: nec, si sibi semel periculum ambitus subeundum putaret, ipse alterum iterum ambitus crimine accerseret. quod quanquam nec sapienter, & me inuito facit, tamen est eiusmodi cupidus, vt magis insectari alterius innocentiam, quàm de se timidè cogitare videatur. Nam quòd æs alienum obiectum est, sumtus reprehensi, tabulæ flagitatæ: videte, quàm pauca respondeam. tabulas, qui in patris potestate est, nullas conficit: versuram nunquam omninò fecit vllam. sumtus vnius generis obiectus est, habitationis: triginta millibus dixistis eum habitare. nunc demum intelligo P. Clodij insulam esse venalē, cuius hic in ædiculis habitet, decem vt opinor, millibus: vos autē dum illi placere vultis, ad tempus ei mendacium vestrum accommodauistis. Reprehendistis, à patre quòd semigrarit.

Agnominatio. Refellit ex caussis.

VII.

Ex repugnātibus.

A signo.

IIX.

Ab enumeratione.

Falsum ostēdit.

IX.

rit. quod quidem iam in hac ciuitate minimè reprehendendum est. qui cùm ex reip. caussa esset mihi quidem molestam, tibi tamen gloriosam victoriam consecutus, & per ætatem magistratus petere posset: non modò permittente patre, sed etiam suadente, ab eo semigrauit:

Diluit ab eta[te] & caussis quasi emancipatione de sierit in patris potestate esse.

& cum domo patris à foro longè abesset: quo faciliùs & nostras obire domos, & ipse à suis coli posset, conduxit in Palatio non magno domum. quo loco possum dicere id quod vir clarissimus, M. Crassus cùm de aduentu regis Ptolemæi quæreretur, paulò antè dixit, Vtinámne in nemore Pelio, ac longius quidem mihi contexere hoc carmen liceret: Nam vnquam hera errans hanc molestiam nobis exhiberet, Medea animo ægra, amore sæuo saucia. sic enim, iudices reperietis, quod, cùm ad id loci venero, ostendam, hanc Palatinam Medeam, migrationémque huic adolescenti caussam siue malorum omnium, siue potius sermonum fuisse. quamobrem illa, quæ ex accusatorum oratione præmuniri iam & fingi intelligebam, fretus vestra prudentia, iudices, non pertimesco.

Principium vel caussa sine qua, Cic. in Top.

Allegoria.

Clodiam intelligit.

X.

aiebant enim fore testem senatorem, qui se pontificijs comitijs pulsatū à Cœlio diceret. à quo quæram, si prodierit, primùm, cur statim nihil egerit deinde, si id queri quàm agere maluerit, cur productus à vobis potius quàm ipse per se: cur tanto pòst potius, quam continuò queri maluerit? si mihi ad hæc acutè argutéq; responderit, tum quæram denique, ex quo iste fonte senator emanet: nam si ipse orietur, & nascetur ex sese, fortasse, vt soleo, commouebor: sin etiam vt riuulus accersitus, & ductus ab ipso capite accusationis vestræ, lætabor, cum tanta gratia, tantisq; opibus, accusatio vestra nitatur, vnum senatorem solum esse, qui vobis

Refellit ex coniecturæ locis.

Allegoria.

XI. vobis gratificari vellet, inuentum. Nec tamen illud genus alterum nocturnorum testium pertimesco. est enim dictum ab illis, fore, qui diceret, vxores suas à cœna redeuntes attrectatas esse à Cœlio. graues erunt homines, qui hoc iurati dicere audeant: cùm sit his confidendum, nunquam se ne congressu quidem, & constituto cœpisse de tantis iniurijs experiri. sed totum genus oppugnationis huius, iudices, & iam prospicitis animis, &, cùm inferetur, propulsare debebitis: non enim ab ijsdem accusatur M. Cœlius, à quibus oppugnatur, palàm in eum tela iaciuntur, clam subministrantur, neque id ego dico, vt inuidiosum sit in eos, quibus gloriosum hoc etiam esse debet, funguntur officio: defendunt suos: faciunt, quod viri fortissimi solent, læsi dolent: irati efferuntur, pugnant lacessiti. sed vestræ sapientiæ tamen est, iudices, non, si caussa iusta est viris fortib. oppugnandi M. Cœlium, ideo vobis quoque, vos caussam putare esse iustam alieno dolori potius, quam vestræ fidei, consulendi: quæ sit multitudo in foro, quæ genera, quæ studia, quæ varietas hominum, videtis: ex hac copia, quàm multos esse arbitramini, qui hominibus potentibus, gratiosis, disertis, cùm aliquid eos velle arbitrentur, vltrò se offerre soleant, operam nauare, testimonium polliceri? hoc ex genere si qui se in hoc iudicium fortè proiecerint, excluditote eorum cupiditatem, iudices, sapientia vestra, vt eodem tempore huius saluti, & religioni vestræ, & contra periculosissimas hominum potentias, conditioni omnium ciuiũ prouidisse videamini. equidem vos abducam à testibus, neque huius iudicij veritatem, quæ mutari nullo modo potest, in voluntate testium collocari sinam: si facillimè effingi, nullo negotio flecti, ac detorqueri potest: argumentis agemus

Calumniam esse innuit.

Cõmunitio.

Allegoria.

Digestio membratim facta.

Inuidiam ex potentia in aduersarios confert.

Locus contra testes.

agemus: signis omni luce clarioribus crimina refellemus: res cum re, caussa cum caussa, ratio cum ratione pugnabit. itaq; illam partem caussæ facilè patior grauiter, & ornatè à M. Crasso peroratam de seditionibus Neapolitanis, de Alexandrinorum pulsatione Puteolana, & de bonis Pallæ. vellem, dictum esset ab eodem etiam de Dione: de quo ipso tamen, quid est, quod expectetis, quod is, qui fecit, aut non timet, aut etiam fatetur? etenim reus, qui ductus est, & adiutor fuisse, & conscius, P. Ascitius, is iudicio est liberatus. quod igitur est huiusmodi crimen, vt qui commisit, non neget, qui non negauit, absolutus sit? id hic pertimescat, qui non modò à facto, verùm etiam à conscientiæ suspicione abfuit? & si Ascitio caussa plus profuit, quàm nocuit inuidia: huic oberit tuum maledictum, qui istius facto non modò non suspicione, sed ne infamia quidem est aspersus? at præuaricatione est Ascitius liberatus. perfacile est isti loco respondere, mihi præsertim, à quo illa causa defensa est. sed Cœlius optimam caussam Ascitij esse arbitratur: cuiusmodi autem sit, à sua putat esse seiunctam: neque solùm Cœlius, sed etiam adolescentes humanissimi, & doctissimi, rectissimis studijs, atque optimis artibus præditi, Titus Caiusq; Coponij, qui ex omnibus maximè Dionis mortem doluerunt, qui cùm doctrinæ studio, atq; humanitatis, tum etiam hospitio Dionis tenebantur. habitabat is apud L. Lucceium, vt audistis: fuerat ei cognitus Alexandriæ. quid aut hic, aut summo splendore præditus frater eius de M. Cœlio existimet, ex ipsis, si producti erunt, audietis. ergo hæc remoueantur, vt aliquando, in quib. caussa nititur ad ea veniamus. Animaduerti enim, iudices, audiri a verbu meum familiare L. Heren-

Polyptoton venuitum.

Reliqua crimina enumerat.

Ex remotione.

Occupatio.

A testibus.

Transitio.

L. Herennij oratione eludit, ad remittendos animos iudicũ. tennium perattentè. in quo etsi magna ex parte ingenio eius, & dicendi genere quodam tenebamini: tamen nonnunquam verebar, ne illa subtiliter ad criminandum inducta oratio, animos vestros sensim ac leniter accenderet. dixit enim multa de luxuria, multa de libidine, multa de vitijs iuuentutis, multa de moribus: & qui in reliqua vita mitis esset, & in hac suauitate humanitatis qua propè iam delectantur homines, versari periucundè soleret: fuit in hac caussa pertristis quidam patruus censor, magister: obiurgauit M. Cœlium, sicut neminem vnquam parens: multa de incontinentia, intemperantiaq; disseruit. quid quæritis, iudices? ignoscebam vobis attentè audientibus: propterea quòd egomet tam triste illud, & tam asperum genus orationis horrebam. ac prima pars fuit illa, quæ me minus mouebat: fuisse meo necessario, Bestiæ, Cœlium familiarem, cœnasse apud eum, ventitasse domum, studuisse præturæ. non me hæc mouent, quæ perspicuè falsa sunt: etenim eos vnà cœnasse dicit, qui aut absunt, aut quibus necesse est idem dicere. Neq; verò illud me commouet, quòd sibi in Lupercis sodalem esse Cœlium dixit. fera quædam sodalitas & planè pastorica, atque agrestis germanorum Lupercorum, quorum coitio illa syluestris antè est instituta, quàm humanitas, atq; leges: siquidem non modò nomina deferunt inter se sodales, sed etiam commemorant sodalitatem in accusando: vt ne quis id fortè nesciat, timere videatur. sed hæc omittam: ad illa, quæ me magis mouerunt, respondebo. deliciarum obiurgatio fuit longa, & ea lenior. plusq; disputationis habuit quam atrocitatis, quo etiam audita est attentius. nam P. Clodius, amicus meus, cùm se grauissimè vehementissimeq;

Prouerbiũ.

Breuitas.

Falsum ostẽdit, ex repugnantibus.

A venustate & consuetudine, crimen non esse ostendit.

Refellit à Clodij persona.

simeq; iactaret, & omnia inflammatus ageret tristissimis verbis, voce maxima, tametsi probabã eius eloquentiam, tamen non pertimescebam: aliquot enim in caussis eum videram frustra litigantem. tibi autẽ, Balbe, respondebo: primùm precario si licet, si fas est, defendi à me eum, qui nullum conuiuium renuerit, qui vnguenta sumserit, qui Baias viderit. equidem multos & vidi in hac ciuitate, & audiui, non modò qui primoribus labris gustassent genus hoc vitæ, & extremis, vt dicitur, digitis attigissent, sed qui totam adolescentiam voluptatibus dedissent, emersisse aliquando, & se ad frugem bonam, vt dicitur, recepisse, grauesq; homines atq; illustres fuisse. datur enim concessu omnium huic aliquis ludus ætati, & ipsa natura profundit adolescentiæ cupiditates: quæ si ita erumpunt, vt nullius vitam labefactent, nullius domum euertant, faciles & tolerabiles haberi solent. sed tu mihi videbare ex cõmuni infamia iuuentutis aliquam inuidiam Cœlio vellẽ conflare: itaq; omne illud silentium quod est orationi tributum tuæ, fuit ob eam caussam, quòd vno reo proposito de multorum vitijs cogitabamus: facilè est accusare luxuriem. dies iam me deficiet si quæ dici in eam sententiam possunt, coner expromere. de corruptelis, de adulterijs, de proteruitate, de sumtibus immensa oratio est. vt tibi reum neminem, sed vitia proponas, res tamen ipsa & copiosè & grauiter accusari potest. sed vestræ sapientiæ est, iudices, non abduci à reo, nec, quos aculeos habeat seueritas, grauitasq; vestra, cùm eos accusator erexerit in rem, in vitia, in mores, in tempora, emittere in hominem & in reum: cùm is non suo crimine, sed multorum vitio sit in quoddam odium iniustum vocatus. itaq; seueritati tuæ

Præmunitio.

Prouerbia.

Purgat ab ætate & à necessitate naturæ, & consuetudine.

Ex locis communibus amplam suppeditari dicendi materiam sed eis nihil effici nisi in personis probentur.

Deprecatur pręteritione.

vt oporteret, ita respondere non audeo. erat enim meum deprecari vocationem adolescentiæ, veniamq; petere: non inquam audeo: perfugijs non vtor ætatis: concessa omnibus iura dimitto, tantùm peto, vt, si qua est inuidia

Communib. peccatis, Cœlium, præter æquum grauandum nõ esse.

communis hoc tempore æris alieni, petulantiæ libidinum iuuentutis, quam video esse magnã, ne huic aliena peccata, ne ætatis, ac temporum vitia noceant, atq; ego idẽ, qui hæc postulo: quin criminibus, quæ in hunc propriè conferuntur, diligentissimè respondeam, non recuso.

Transit ad propria huius caussę crimina, in quibus propria constitutio cõiecturalis.

Sunt autem duo crimina, auri & veneni, in quibus vna atque eadem persona versatur. aurum sumtum à Clodia, venenum quæsitum, quod Clodiæ daretur, dicitur. omnia sunt alia non crimina, sed maledicta, iurgij petulantis magis, quàm publicæ quæstionis. adulter, impudicus, sequester, conuicium est, non accusatio. nullum est enim fundamentum horum criminum, nulla sedes. voces sunt contumeliosæ, temerè ab irato accusatore, nullo auctore, emissæ. horum duorum criminũ video fontem, video auctorem, video certum nomen & caput. auro opus fuit, sumsit à Clodia, sumsit sine teste: habuit, quamdiu voluit. maximum video signum eiusdem egregiæ

Breuitas.

familiaritatis. necare eandem voluit: quæsiuit venenum, solicitauit, quos potuit: parauit locum, constituit, attulit. magnum rursus odium video cum crudelissimo

Propositio.

dissidio extitisse. res est omnis in hac caussa nobis iudices cum Clodia muliere non solùm nobili, sed etiam nota. de

Coniugata, nobilis nota & nobilis ad claritatem, nota ad infamiam pertinet.

qua ego nihil dicam, nisi depellendi criminis caussa. sed intelligis pro tua præstanti prudentia, Cn. Domiti cum hac sola rem esse nobis: quæ si se aurum Cœlio commodasse non dicit, si venenum ab hoc sibi paratum esse non arguit: petulanter facimus, si matremfamilias secus

quàm

quàm matronarum sanctitas postulat, nominamus: sin istâ muliere remotâ, nec crimen vllum, nec opes ad op pugnandum Cœlium illis relinquentur: quid est aliud quod nos patroni facere debeamus, nisi vt eos, qui insectantur, repellamus? quod quidem facerem vehementius, nisi intercederent mihi inimicitiæ cum istius mulieris viro: fratrem volui dicere: semper hîc erro. nunc agam modicè nec longius progrediar, quàm mè mea fides. & caussa ipsa coget: neq; enim muliebres vnquam inimicitias mihi gerendas putaui: præsertim cum ea, quam omnes semper amicam omnium potius, quàm cuiusquam inimicam putauerunt. sed tamen ex ipsa quæram prius, vtrum me secum seuere, & grauiter, & priscè agere malit, an remissè, ac leniter & vrbanè. si illo austero more ac modo, aliquis mihi ab inferis excitandus est ex barbatis illis, non hac barbula, qua ista delectatur sed illa horrida, quam in statuis antiquis, & imaginibus vidimus: qui obiurget mulierem, & pro me loquatur, ne ista fortè mihi succenseat. existat igitur ex hac ipsa familia aliquis, ac potissimùm cæcus ille: minimum enim dolorem capiet, qui istam non videbit, qui profectò si extiterit sic aget, & sic loquetur: Mulier, q̄d tibi cum Cœlio? quid cum homine adolescentulo? quid cum alieno? cur aut tam familiaris huic fuisti, vt aurum commodares: aut tam inimica, vt venenum timeres: non patrem tuum videras? non patruum, non auum, proauum, atauum audieras consules fuisse? non deniq; modò te Q. Metelli matrimonium tenuisse sciebas, clarissimi & fortissimi viri, patriæq; amantissimi? qui, simul ac pedem limine extulerat, omnes propè ciues virtute, gloriâ, dignitate superabat? cui cùm ex amplissimo

Connexum ex antecedentibus.

Sarcasmos per correctionem.

Vrbanitas ex ambiguo qua vulgarem mulierem notat.

Prosopopœia, id est, fictę personæ inductio, siue cōformatio.

Dilemma.

A maiorum exemplis.

Articulus.

ſimo genere in familiam clariſsimam nupſiſſes, cur tibi Cœlius tam coniunctus fuit? cognatus? affinis? viri tui familiaris? nihil horum. quid igitur fuit, niſi quædam temeritas ac libido? nónne te, ſi noſtræ imagines viriles non cõmouebant ne progenies quidem mea, Quinta illa Claudia: æmulam domeſticæ laudis in gloria muliebri eſſe admonebat? non virgo illa Veſtalis Claudia, quæ patrem complexa triumphantem, ab inimico tribuno pleb. de curru detrahi paſſa non eſt: cur te fraterna vitia potius, quàm bona paterna, & auita, & vſque à nobis cùm in viris, tum etiam in fœminis repetita mouerũt? ideóne ego pacem Pyrrhi diremi, vt tu amorum turpiſsimorum quotidie fœdera ferires? ideo aquam adduxi, vt ea tu inceſtè vterere? ideo viam muniui, vt eam tu alienis viris comitata celebrares? ſed quid ego, iudices, ita grauem perſonam induxi, vt & verear, ne ſe idem Appius repentè conuertat, & Cœlium incipiat accuſare illa ſua grauitate cenſoria. ſed videro hoc poſterius; atq; ita, iudices, vt vel ſeueriſsimis diſceptatoribus M. Cœlij vitam me probaturum eſſe confidam. tu modò mulier, (iam enim ipſe tecum nulla perſona introducta loquor) ſi ea, quæ facis, quæ dicis, quæ inſimulas, quæ moliris, quæ arguis, probare cogitas, rationẽ tantæ familiaritatis, tantæ conſuetudinis, tantæ coniunctionis reddas, atq; exponas, neceſſe eſt accuſatores quidem libidines, amores, adulteria, Baijs acta conuiuia, comeſſationes, cantus, ſymphonias, nauigia iactant: ijdemq; ſignificant, nihil ſe te inuita dicere, quæ tu, quoniã mente, neſcio qua* efferata, atq; præcipiti & in forũ deferri iudiciumq; voluiſti, aut diluas oportet, & falſa eſſe doceas: vt nihil neq; crimini tuo, neq; teſtimonio credendum eſſe, fateare. ſin autẽ vrbanius

A mulierum exemplis.

Præciſio.

Repetitionibus auget.

Enumeratio adiunctorũ.

*effrenata.

Dilemmate conſtringit.

agere mauis, sic agam tecum: remouebo illum senem durum ac pene agreste: ex hisq; tuis sumam aliquem, ac potissimùm minimum fratrem tuum, qui est in isto genere vrbanissimus. qui te amat plurimum, qui, propter nescio quam, credo, timiditatem, & nocturnos quosdam inanes metus, tecum semper pusio cum maiore sorore cubitauit. eum putato tecum loqui: quid tumultuaris soror? quid insanis? quid clamore exorsa, verbis paruam rem magnam facis? vicinum adolescentulum aspexisti: candor huius te, & proceritas, vultus oculiq; * perpulerunt. sæpius videre voluisti: nonnunquam in iisdem hortis visa nobilis mulier: illum filiumfamiliâs, patre parco, ac tenaci, habere tuis copiis deuinctum nō potes: calcitrat, respuit, non putat tua dona esse tanti. confer te aliò, habes hortos ad Tiberim, ac diligenter eo loco præparasti, quò omnis iuuentus natandi caussa venit. hinc, licet, conditiones quotidie legas. cur huic, qui te spernit, molesta es? redeo nunc ad te Cœli vicissim, ac mihi auctoritatem patriam, seueritatemq; suscipio: sed dubito, quem patrem potissimùm sumam: Cæcilianúmne aliquem, vehementem, atque durum: Nunc enim demum mihi animus ardet, nunc meum cor cumulatur ira. an illum. O infelix: ô sceleste: ferrei sunt isti patres: Egóne quid dicam? egóne quid velim? quæ tua omnia tuis fœdis factis, facis, vt nequicquam velim. vix ferenda diceret talis pater: cur te in istam vicinitatem meretriciam contulisti? cur illecebris cognitis non refugisti? cur alienam vllam mulierem nosti? dede te, ac disiice: per me licebit. si egebis, tibi dolebit: mihi sat est, qui ætatis, quod reliquum est, oblectum meæ. huic tristi, ac decrepito seni responderet Cœlius, se

Festiuè incestum obiicit mulieri.

Altera prosopopœia.

Effictio.

*perculerũt

Id est, eligas tibi quotidie aliquem.

Comica prosopopœia.

A signis.

nulla cupiditate inductum de via decessisse. quid signi? nulli sumtus, nulla iactura, nulla versura. at fuit fama.

A loco & ex maiore.

quotusquisque istam effugere potest in tam maledica ciuitate? vicinũ eius mulieris miraris malè audisse, cuius frater germanus sermones iniquorum effugere non potuit?

Terent. Adelph. act. 1. scen. 1.

Leni verò & clementi patri, cuiusmodi ille est: Fores effregit? restituentur: discidit vestem? resarcietur:

Præteritione Clodiæ mores describit.

Cœlij caussa est expeditissima: quid enim esset, in quo se non facilè defenderet? nihil iam in istam mulierem dico: sed si esset aliqua dissimilis istius, quæ se omnibus peruulgaret, quæ haberet palàm decretum semper aliquem cuius in hortos, domum, Baias iure suo libidines omnium commearent: quæ etiam aleret adolescentes &

Digestio pro priis verbis dilucida.

parsimoniam patrum suis sumtibus sustentaret: si vidua libere, proterua petulanter, diues effusè, libidinosa meretricio more viueret: adulterum ego putarem, si quis

Occupatio comica.

hanc paulò liberiùs salutasset? dicet aliquis: hæc igitur est tua disciplina? sic tu instituis adolescentes? ob hanc caussam tibi hunc puerum parens commendauit & tradidit, vt in amore & voluptatibus adolescentiam suam

Propositio, qua optimũ vitæ cursum describit.

collocaret, & hanc tu vitam, atq; hæc studia defenderes? ego, si quis, iudices, hoc robore animi, atque hac indole virtutis, ac continentiæ fuit, vt respueret omnes voluptates, omnemq; vitæ suæ cursum in labore corporis, atque in animi contentione conficeret: quem non quies, non remissio, non æqualium studia, non ludi, non conuiuia delectarent: nihil in vita expetendum putaret, nisi quod esset cum laude, & cum dignitate coniunctum: hunc mea sententia diuinis quibusdam bonis instructum, atque ornatum puto.

Ratio ab exemplis.

ex hoc genere illos fuisse arbitror Camillos, Fabricios, Curios, omnesq;

Assumtio.

eos, qui hæc ex minimis tanta fecerunt. verùm hæc genera virtutum non solùm in moribus nostris, sed vix iam in libris reperiuntur. chartæ quoq; quæ illam pristinam seueritatem continebant, obsoleuerunt: neque solùm apud nos, qui hanc sectam rationemq; vitæ re magis, quàm verbis secuti sumus: sed etiam apud Græcos,

Græci magistri.

doctissimos homines, quibus, cùm facere non possent, loqui tamen & scribere honestè & magnificè licebat, alia quædam, mutatis Græciæ temporibus, præcepta extiterũt. itaq; alij voluptatis caussa, omnia sapientes facere dixerunt, neq; ab hac orationis turpitudine eruditi homines refugerunt:

Fines bonorum tres.

alij cum voluptate dignitatem coniungendam putarunt, vt res maximè inter se repugnantes, dicendi facultate coniungerent: illud vnum ad laudem cum labore directum iter qui probauerunt, propè iam soli in scholis sunt relicti:

Assumtionis ratio.

multa enim nobis blandimenta natura ipsa genuit, quibus sopita virtus conniueret: & interdum multas vias adolescentiæ lubricas ostendit, quibus illa insistere, aut ingredi sine casu aliquo, aut prolapsione vix posset: & multarum rerum iucundissimarum varietatem dedit, qua non modò hæc ætas, sed etiam iam corroborata caperetur.

Conclusio.

quamobrem, si quem fortè inueneritis, qui aspernetur oculis pulchritudinem rerum, non odore vllo, non tactu, non sapore capiatur, excludat auribus omnem suauitatem: huic homini ego fortasse, & pauci deos propitios, plerique autem iratos putabunt.

Epilogus moralis, adolescentibus nõ ingratus.

ergo hæc deserta via, & inculta, atq; interclusa iam frondibus & virgultis relinquatur: detur aliquid ætati: sit adolescentia liberior: non omnia voluptatibus denegentur: non semper superet vera illa & directa ratio: vincat aliquando cu-

Vitæ cursus optimo proximus.

dò cupiditas voluptasq́; rationem. dum modò illa in hoc genere præscriptio, moderatioq́; teneatur: parcat iuuentus pudicitiæ suæ, ne spoliet alienam, ne effundat patrimonium, ne fœnore trucidetur, ne incurrat in alterius domum atq; famam, ne probrum castis, labem integris, infamiam bonis inferat, ne quem interimat, ne intersit insidijs, scelere careat: postremò cùm paruerit voluptatibus, dederit aliquid temporis ad ludum ætatis, atq; ad inanes hasce adolescentiæ cupiditates, reuocet se aliquando ad curam rei domesticæ, rei forensis, reip. vt ea, quæ ratione antea non perspexerat, satietate abiecisse, experiendo contemsisse videatur. ac multi & nostra, & patrum maiorumq́; memoria iudices, summi homines, & clarißimi ciues fuerunt: quorum cùm adolescentiæ cupiditates deferbuissent, eximiæ virtutes, firmatâ iam ætate extiterũt. ex quibus neminem mihi necesse est nominare, vosmet vobiscũ recordamini: nolo enim cuiusquam fortis, atq; illustris viri, ne minimum quidem erratum, cum maxima laude coniungere. quod si facere vellem, multi à me summi, atq; ornatißimi viri prædicarentur, quorũ partim nimia libertas in adolescentia, partim profusa luxuries, magnitudo æris alieni, sumtus, libidines nominarentur: quæ multis postea virtutibus obtecta, adolescentiæ, qui vellet, excusatione defenderet. at verò in M. Cœlio (dicam enim iam cõfidentius de studijs eius honestis, quoniam audeo quædam fretus vestrâ sapientiâ, liberè confiteri) nulla luxuries reperietur, nulli sumtus, nullum æs alienum, nulla cõuiuiorum ac lustrorũ libido: quod quidem vitium ventris & gutturis, non modò non minuit ætas hominibus, sed etiam auget. amores autem, & hæ deliciæ, quæ vocantur, quæ fir-

Crebra crebris relata.

Exemplis in genere confirmat.

Argumentatio inflexa admodum. Ponitur igitur, primùm conclusio.

firmiore animo præditis, diutius molestæ non solent esse (maturè enim & celeriter deflorescunt) nunquam hunc occupatum, impeditumq́ tenuerunt. audistis cùm pro se diceret: audistis antea, cùm accusaret (defendendi hæc caussâ, non gloriandi loquor.) genus orationis, facultatem, copiam sententiarum atq́ verborum, quæ vestra prudentia est, perspexistis. atque in eo non solùm ingenium elucere eius videbatis: quod sæpè, etiamsi industria non aliter, valet tamen ipsum suis viribus: sed inerat, nisi me, propter beneuolentiam, fortè fallebat, oratio & bonis artibus instituta, & curâ & vigiliis elaborata. atque scitote, iudices, eas cupiditates, quæ obijciuntur Cœlio, atque hæc studia, de quibus disputo, non facilè in eodem homine esse posse: fieri enim non potest, vt animus libidini deditus, amore, desiderio, cupiditate, sæpè nimia copia, inopia etiam nonnunquam impeditus, hoc, quicquid est, quod nos facimus in dicendo, non modò agendo, verùm etiam cogitando posit sustinere. an vos aliam caussam esse vllam putatis, cur in tantis præmijs eloquentia, tanta voluptate dicẽdi, tanta laude, tanta gratia, tanto honore, tam sint pauci, semperq́ fuerint, qui in hoc labore versantur? omittendæ sunt omnes voluptates: relinquenda studia delectationis: ludus, iocus, conuiuium, sermo etiam penè omnium familiarium deserendus. quæ res in hoc genere homines à labore studioq́ dicendi deterret, non quo aut ingenia deficiant, aut doctrina puerilis. an hic, si sese isti vitæ dedisset, consularem hominem admodum adolescens in iudicium vocauisset? hic, si laborem fugeret, si obstrictus voluptatibus teneretur, in hac acie quotidie versaretur? appeteret inimicitias? in iudicium vocaret? subiret periculum

Assumtio. (margin, beside "occupatum, impeditumq́ tenuerunt. audistis cùm pro")
Propositio. (margin, beside "que scitote, iudices, eas cupiditates, quæ obijciuntur Cœ-")
Ratio. (margin, beside "lio, atque hæc studia, de quibus disputo, non facilè in eo-")
Expolitio ex caussis & signis. (margin, beside "do, verùm etiam cogitando posit sustinere. an vos aliam")
In hac acie, id est, in caussis & foro. (margin, beside "vocauisset? hic, si laborem fugeret, si obstrictus volupta-")

lum capitis? ipso inspectante populo R. tot menses aut de salute, aut de gloria dimicaret? nihil igitur illa vicinitas redolet? nihil hominum fama? nihil Baiæ denique ipsæ loquuntur? illæ verò non loquuntur solùm, verùm etiam personant, huc vnius mulieris libidinem esse prolapsam, vt ea non modò solitudinem, ac tenebras, atque hæc flagitiorum integumenta non quærat, sed in turpissimis rebus frequentißima celebritate, & clarißima luce lætetur. verùm si quis est, qui etiam meretricijs amoribus interdictum iuuentuti putet, est ille quidem valdè seuerus: negare non possum: sed abhorret non modò ab huius sæculi licentia, verùm etiam à maiorum consuetudine, atque concessis. quando enim hoc non factum est? quando reprehensum? quando non permissum? quando denique fuit, vt, quod licet, non liceret? hîc ego iam rem definiam: mulierem nullam nominabo, tantùm in medio relinquam. si qua nupta mulier domum suam patefecerit omnium cupiditati, palamque sese in meretricia via collocarit, virorum alienißimorum conuiuijs vti instituerit: si hoc in vrbe, si in hortis, si in Baiarum illa celebritate faciet: si denique ita sese geret, non incessu solùm, sed ornatu, atque comitatu, non flagrantia oculorum, non libertate sermonis, sed etiam complexu, osculatione, aquis, nauigatione, conuiuijs, vt non solùm meretrix, sed etiam procax videatur: cum hac si quis adolescens fortè fuerit, vtrùm hic tibi, L. Herenni, adulter, an amator, expugnare pudicitiam, an explere libidinem voluisse videatur? obliuiscor iam iniurias, Clodia: depono memoriam doloris mei: quæ abs te crudeliter in meos me absente facta sunt, negligo: ne sint hæc in te dicta, quæ dixi, sed ex te ipsa requi-

Occupatio.

Concessio cũ remotione.

A cõsuetudine, sed praua quæ sequenda non est.

Exemplum hypotheticũ, quo meretricem describit.

Adulterũ ab amatore distinguit.

ro, quoniam & crimen accusatores abs te, & testem eius criminis te ipsam dicunt se habere: si qua mulier sit huiusmodi, qualem ego paulò antè descripsi, tui dissimilis, vita institutoq; meretricio: cum hac aliquid adolescentem hominem habuisse rationis, num tibi perturpe aut perflagitiosum esse videatur? ea si tu non es, sicut ego malo: quid est quod obijciant Cœlio? sin eam te volunt esse, quid est, cur nos crimen hoc, si tu contemnis, pertimescamus? quare nobis da viam rationemq; defensionis. nam aut pudor tuus defendet, nihil à M. Cœlio petulantius esse factum: aut impudentia & huic & ceteris, magnam ad se defendendum facultatem dabit. Sed quoniam emersisse iam è vadis, & scopulos præteruecta videtur oratio mea, perfacilis mihi reliquus cursus ostēditur. Duo sunt enim crimina vna in muliere summorum facinorum: auri, quod sumptum à Clodia dicitur: & veneni, quod eiusdem Clodiæ necandæ causâ parasse Cœlium criminantur. aurum sumsit, vt dicitis, quod L. Luccei seruis daret, per quos Alexandrinus Dio, qui tum apud Lucceium habitabat, necaretur. magnum crimen, vel in legatis insidiandis, vel in seruis, ad hospitem domi necandum, solicitandis: plenum sceleris consilium, plenum audaciæ. quo quidem in crimine primùm illud requiram, dixeritne Clodiæ, quam ad rem aurum tuum sumeret, an non dixerit: si non dixit, cur dedit? si dixit, eodem se conscientiæ scelere deuinxit. túne aurum ex armario tuo promere ausa es? túne Venerem illam tuam spoliatricem spoliare ornamentis? ceterùm cùm scires quantum ad facinus aurum hoc quæreretur, ad necem scilicet legati, ad L. Luccei, sanctissimi hominis atq; integerrimi, labem sceleris sempiternis

Cōmoratio.

Complexio vtrinq; constringens.

Transitio allegorica.

Refutationis propositio, per diuisionem.

Complexione refellit ex adiunctis.

Obiurgatio.

terni: huic facinori tanto tua mens liberalis conscia, tua domus popularis ministra, tua denique hospitalis illa Venus adiutrix esse non debuit. vidit hoc Balbus: facinoris tantùm celatam esse Clodiam dixit, atque ita Cœlium ad illam attulisse se ad ornatum ludorum aurum quærere. si tam familiaris erat Clodiæ, quàm tu esse vis, cùm de libidine eius tam multa dicis: dixit profectò quò vellet aurum. si tam familiaris non erat, non dedit. ita si verum tibi Cœlius dixit, ô immoderata mulier, sciens tu aurum ad facinus dedisti? si non est ausus dicere, non dedisti. quid ego nunc argumentis huic crimini, quæ sunt innumerabilia, resistam? possum dicere mores M. Cœlij longißimè à tanti sceleris atrocitate esse disiunctos: minimè esse credendum, homini tam ingenioso, tamq; prudenti non venisse in mentem, rem tanti sceleris, ignotis alienisq; seruis non esse credendam. possum etiam illa & ceterorum patronorum, & mea consuetudine ab accusatore perquirere, vbi sit congressus cũ seruis Lucceij Cœlius? qui ei fuerit aditus? si per se, qua temeritate? si per alium, per quem? possum omnes latebras suspicionum peragrare dicendo: non caussa, non locus, non facultas, non conscius, non perficiendi, non occultandi maleficij spes, non ratio vlla, non vestigiũ maximi facinoris reperietur. Sed hæc, quæ sunt oratoris propria, quæ mihi, non propter ingenium meum, sed propter hanc exercitationem, vsumq; dicendi, fructum aliquem ferre potuissent, cùm à me ipso laborata proferri viderentur, breuitatis caussâ relinquo omnia: habeo enim, iudices, quem vos socium vestræ religionis, iurisq; iurãdi facile esse patiemini, L. Lucceium, sanctißimum hominem & grauißimum testem: qui tantum facinus in fa-

Venus pro amore, & libidine, Metonymia.

Antistrophon.

Præteritio.

A dissentaneis.

Coniecturæ locos omnes excutit negando.

Religionis, id est, integritatis & conscientiæ.

in famam atq; fortunas suas, neq; non audisset illatum
à Cœlio, neq; neglexisset, neq; tulisset. an ille vir, illa hu- A persona & caussa.
manitate præditus, illis studijs, artibus atq; doctrinâ, il-
lius ipsius periculum, quem propter hæc ipsa studia dili-
gebat, negligere potuisset? & quod facinus in alienum Ex minore, enthymemata quatuor.
hominem illatum seuerè acciperet, id omisisset curare in
hospite, quod per ignotos actum cùm comperisset, dole-
ret, id à suis tentatum esse negligeret? quod in agris, lo-
císve publicis factum reprehenderet, id in vrbe, ac suæ
domi cæptum esse leuiter ferret? quod in alicuius agre-
stis periculo non prætermitteret, id homo eruditus in in-
sidijs doctissimi hominis dissimulandum putaret? sed
cur diutius vos, iudices, teneo? ipsius iurati religionem,
auctoritatémq; percipite, atq; omnia diligenter testimonij
verba cognoscite. recita. TESTIMONIVM LVC- A testimonio.
CEII. Quid expectatis amplius? an aliquam vocem pu-
tatis ipsam pro se caussam, & veritatem posse mittere?
hæc est innocentiæ defensio, hæc ipsius caussæ oratio, hæc
vna vox veritatis. in crimine ipso nulla suspicio est, & in Ab enumeratione.
re nihil est argumenti: in negotio, quod actum esse dici-
tur, nullum vestigium sermonis, loci, temporis: nemo te-
stis, nemo conscius nominatur: totum crimen profertur Expolitio per collationem.
ex inimica, ex infami, ex crudeli, ex facinorosa, ex libi-
dinosa domo: domus autem illa, quæ tentata scelere isto
nefario dicitur, plena est integritatis, officij, religionis,
ex qua domo recitatur vobis iureiurando deuincta au-
ctoritas: vt res minimè dubia, tamẽ in cõtentione pona-
tur, vtrũ temeraria, ꝓcax, irata mulier finxisse crimen,
an grauis, sapiens, moderatusq; vir religiosè testimoniũ
dixisse videatur. Reliquum est igitur crimen de veneno,
cuius ego neq; principium inuenire, neq; euoluere exi-

tum,

tum possum. quæ fuit enim caussa, quamobrem isti mulieri venenum vellet dare Cœlius? ne aurum redderet? num petiuit? ne crimē hæreret? num quis obiecit? num quis deniq; fecisset mentionem, si hic nemini nomen detulisset? quin etiam Herennium dicere audistis, verbo se molestum non futurum fuisse Cœlio, nisi iterum eadem de re suo familiari absoluto, nomen hic detulisset. credibile est igitur tantum facinus nullam ob caussam esse commissum? & vos non videtis fingi sceleris maximi crimen, vt alterius caussa sceleris suspiciendi fuisse videatur? cui deniq; commisit? quo adiutore vsus est? quo socio? quo cōscio? cui tantum facinus, cui se, cui salutem suam credidit? seruísne mulieris? sic enim obiectum est. & erat tam demens hic, cui vos ingenium certè tribuitis, etiam si cetera inimica oratione detrahitis: vt omnes suas fortunas, alienis seruis committeret? at quibus seruis? refert enim magnopere id ipsum: hísne quos intelligebat non communi conditione seruitutis vti, sed licentius, liberius, familiarius cum domina viuere? quis enim hoc non videt, iudices, aut quis hoc ignorat, in eiusmodi domo, in qua materfamiliâs meretricio more viuat: in qua nihil geratur, quod forâs proferendum sit: in qua lustra, libidines, luxuries, omnia deniq; inaudita vitia atque flagitia versentur: hic seruos non esse seruos, quibus omnia committantur, per quos gerantur, qui versentur ijsdem in voluptatibus, quibus occulta credātur, ad quos aliquantum etiam ex quotidianis sumptibus, ac luxuria redundet? id igitur Cœlius non videbat? si enim tam familiaris erat mulieris, quam vos vultis: istos quoque seruos familiares esse dominæ sciebat. sin ei tanta consuetudo, quanta à vobis inducitur non erat:

Caussam tractat subiectione.

Nihil sine caussa.

Ab enumeratione.

Verisimile à Clodij moribus.

Dilemma.

quæ cum seruis potuit familiaritas esse tanta? ipsius autem veneni quæ ratio fingitur? vbi quæsitum est? quemadmodum paratum? quo pacto? cui? quo in loco traditum? habuisse aiunt domi, vimq; eius esse expertam in seruo quodam ad rem ipsam parato, cuius perceleri interitu, esse ab hoc comprobatum venenum. prô dij immortales, cur interdum in hominum sceleribus maximis aut conniuetis, aut præsentis fraudis pœnas in diem reseruatis? vidi enim, vidi, & illum hausi dolorē vel acerbißimum in vita, cùm Q. Metellus abstraheretur è sinu gremioq; patriæ, cumq; ille vir, qui se natum huic imperio putauit, tertio die pòst, quàm in curia, in Rostris, in rep. floruisset, integerrima ætate, optimo habitu, maximis viribus, eriperetur indignißimè bonis omnibus, atque vniuersæ ciuitati. quo quidem tempore ille moriens, cùm iam ceteris ex partibus oppressa mens esset, extremum sensum ad memoriam reipub. reseruabat: cùm me intuens flentem significabat interruptis, atq; morientibus vocibus, quanta impenderet procella vrbi, quanta tempestas ciuitati: & cùm parietem sæpè feriens eum, qui cum Qu. Catulo fuerat ei communis, crebrò Catulum, sæpè me, sæpißimè remp. nominabat, vt non tam se emori, quàm spoliari suo præsidio, cùm patriam, tum etiam me doleret. quem quidem virum si nulla vis repentini sceleris sustulisset, quonam modo ille furenti fratri suo patrueli consularis restitisset, qui consul incipientem furere atq; conantem, sua se manu interfecturum, audiente senatu, dixerit? ex hac igitur domo progressa ista mulier de veneni celeritate dicere audebit? nónne ipsam domum metuet, ne quam vocem eliciat? non parietes conscios, non noctem illam funestam ac luctuo-

Facultatem perficiendi, modúmque negat fuisse.

Exclamatio vehemens, cum digressione ad abducendos iudicum animos à causa.

Suspicionem facit, veneno sublatum à Clodio Metellum Clodiæ virum.

ſam perhorreſcet? ſed reuertar ad crimen. ſed enim hæc facta illius clariſsimi, ac fortiſsimi viri mentio, & vocem meam fletu debilitauit, & mentem dolore impediuit.

Reditus ad rem.

Sed tamen, venenum vnde fuerit quemadmodum paratum ſit, non dicitur. datum eſſe hoc aiunt P. Licinio, pudenti adoleſcenti & bono, Cœlij familiari. conſtitutum factum eſſe cum ſeruis, vt venirent ad balneas Xenias, eodem Licinium eſſe venturum, atq; ijs veneni pyxidem traditurum. Hîc primùm illud requiro, quid attinuerit illud ferri in eum locum conſtitutum? cur illi ſerui non ad Cœlium domum venerint? ſi manebat tanta illa conſuetudo Cœlij cum Clodia, tantaq; familiaritas: quid ſuſpicionis eſſet, ſi apud Cœlium mulieris ſeruus viſus eſſet? ſin autẽ iam ſuberat ſimultas, extincta erat conſuetudo, diſsidium extiterat: hinc illæ lacrymæ nimirũ. & hæc cauſſa eſt horum omnium ſcelerum atq; criminum.

Refellit à loco, per diuiſionem.

immò, inquit, cùm ſerui ad dominũ rem iſtam, & maleficium Cœlij detuliſſent, mulier ingenioſa præcepit ſuis, vt omnia Cœlio pollicerentur: ſed vt venenum, cùm à Licinio traderetur, manifeſtò comprehendi poſſet, conſtitui locũ iuſsit, balneas Xenias, vt eò mitteret amicos, qui deliteſcerent: deinde repente, cùm veniſſet Licinius, venenum traderet, proſilirent, hominemq; comprehenderent.

Imitatio Terentiana ex Andria.

quæ quidem omnia, iudices, perfacilem rationem habent reprehendendi. cur enim balneas publicas potiſſimùm conſtituerat? in quibus non inuenio, quæ latebra togatis hominibus eſſe poſsit: nam ſi eſſent in veſtibulo balnearum, non laterent: ſin ſe in intimũ conijcere vellent, nec ſatis commode calceati & veſtiti id facere poſſent, & fortaſſe non reciperentur: niſi fortè mulier potens quadrantaria illa permotione, familiaris facta erat

Refellit à loco minus idoneo, per diuiſionem.

Correctio iocoſa, nã Clodia à qua-

drante nummo ab amatore accepto Quadrantaria est appellata.

erat balneatori. atq; equidem vehementer expectabam, quínam isti viri boni, testes huius manifestò deprehensi veneni dicerentur: nulli enim sunt adhuc nominati: sed non dubito, quin sint pergraues, qui primùm sint talis fœminæ familiares, deinde eam prouinciam susceperint vt in balneas contruderentur: quòd illa, nisi, à viris honestißimis, ac plenißimis dignitatis, quàm velit, sit potens, nunquam impetrauisset.

Testiũ fidem eleuat, ironia.

sed quid ego de dignitate istorum testium loquor? virtutem eorum diligentiamq; cognoscite. in balneis delituerunt: testes egregios. deinde temerè prosiluerunt: homines grauitati deditos: sic enim fingunt, cùm Licinius venisset, pyxidem teneret in manu, conaretur tradere, nondum tradidisset, tum repentè euolasse istos præclaros testes sine nomine: Licinium autem, cùm iam manum ad tradendum pyxidem porrexisset, retraxisse, atq; illo repentino hominum impetu se in fugam coniecisse.

Veritatis vim, maximam esse.

ô magna vis veritatis, quæ contra hominum ingenia, calliditatem, solertiam, contraq; fictas omnium insidias, facilè se per se ipsa defendat.

Poetriæ, id est, Clodiæ, quæ poetarũ more hæc finxit. Ex euentis.

verùm hæc tota fabella veteris & plurimarũ fabularum poetriæ quàm est sine argumento? quàm nullum inuenire exitum potest? quid enim isti tot viri (nam necesse est fuisse nõ paucos, vt & comprehendi Licinius facilè posset, & res multorũ oculis esset testatior) cur Licinium de manibus amiserunt? qui minus enim Licinius comprehendi potuit, cùm se retraxit, ne pyxidem traderet, quàm si non retraxisset? erãt enim illi positi, vt comprehenderent Licinium, vt manifestò Licinius teneretur, aut cùm retineret venenum, aut cùm tradidisset.

A tempore & caussis.

hoc fuit totum consilium mulieris: hæc istorum prouincia, qui rogati sunt: quos quidem tu quamobrem temerè

 prosi-

prosiluisse dicas, atq; ante tempus, non reperio. fuerant hoc rogati, fuerant ad hanc rem collocati, vt venenum, vt insidiæ, facinus denique ipsum manifestò vt comprehenderetur. potuerúntne meliori tempore prosilire, quàm cùm Licinius venisset? cùm in manu teneret veneni pyxidem? quæ si cùm iam erat tradita seruis, euasissent subitò ex balneis mulieris amici, Liciniumq; comprehendissent: imploraret hominum fidem, atq; à se illam pyxidem traditam pernegaret. quem quo modo illi reprehenderent? vidisse se dicerent? primùm ad se reuocarent maximi facinoris crimen: deinde id se vidisse dicerent, quod, quo loco collocati fuissent, non potuissent videre. tempore igitur ipso se ostenderunt, cùm Licinius venisset, pyxidem expediret, manum porrigeret, venenum traderet. mimi ergo est iam exitus, non fabulæ: in quo cùm clausula non inuenitur, fugit aliquis è manibus, deinde scabella concrepant, aulæum tollitur. quæro enim cur Licinium titubantem, hæsitantem, cedentem, fugere conantem, mulieraria manus ista, de manibus emiserit? cur non comprehenderint? cur non ipsius confessionem multorum oculis, facinoris denique voce, tanti sceleris crimen expresserint? an timebant, ne tot vnum, valentes imbecillum, alacres perterritum superare non possent? nullum argumentum in re, nulla suspicio in caussa, nullus exitus criminis reperietur. itaque hæc caussa ab argumentis, à coniectura, ab ijs signis, quibus veritas illustrari solet, ad testes tota traducta est. quos quidem ego testes, iudices, non modò sine vllo timore, sed etiam cum aliqua spe delectationis expecto. prægestit animus iam videre, primùm lautos iuuenes mulieris beatæ ac nobilis familiares, deinde fortes viros, ab im-

Collatione refellit.

Soluit à signis.

Dissolutum.

Irridet technas similitudine fabulosa.

Similiter cadentia verba, & sonantia.

Contentio.

Distributio.

Irridet ac terret testes.

Imperatrix, rarum vocabulum.

ab imperatrice in insidijs atque in præsidio balnearum locatos. ex quibus requiram, quonam modo latuerint, aut vbi? alueúsne ille, an equus Troianus fuerit, qui tot inuictos viros, muliebre bellũ gerentes, tulerit, ac texerit? illud verò respondere cogam, cur tot viri ac tales hunc & vnum, & tam imbecillum, quàm videtis, nõ aut stantem comprehenderint, aut fugientem consecuti sint? qui se nunquam profectò, si istum in locum processerint, explicabunt. quàm volent, in cõuiuijs faceti, dicaces, nonnunquam etiam ad vinum diserti sint: alia fori vis est, alia triclinij: alia subselliorum ratio, alia lectorum: non idem iudicium, comessatorumque conspectus: lux denique longè alia est solis, & lychnorum. quamobrem excutiemus omnes istorum delicias, omnes ineptias, si prodierint. sed sine me audiant, nauent aliam operam, aliam ineant gratiam, in alijs se rebus ostentent, vigeant apud istam mulierem venustate, dominentur sumtibus, hæreant, iaceant, deseruiant, capiti verò innocentis, & fortunis parcant. At sunt serui illi de cognatorum sententia, nobilissimorum, & clarissimorum hominum, manumissi. tandem aliquid inueniemus, quod ista mulier, de suorum propinquorum, fortissimorum virorum sententia atque auctoritate fecisse dicatur. sed scire cupio, quid habeat argumenti ista manumissio: in qua aut crimen est Cœlio quæsitum, aut quæstio subleuata, aut multarum rerum conscijs seruis cum caussa præmium persolutum. at propinquis placuit. cur non placeret, cùm rem tu ad eos non ab alijs tibi allatam, sed à te ipsa compertam deferre diceres? hîc etiam miramur, si illam commenticiam pyxidem obscœnissima sit fabula consecuta? nihil est, quod in eiusmodi mulierem non cadere videatur,

Equus Troianus, prouerbium.

Testium eleuat fidem à luxuriosa vita.

A differentibus.

Cõclusio per cõmonitionẽ, permissionem, dissolutum, & articulum.

Ex caussis.

Epiphonema.

A rumorib.

dedatur, audita & peruulgata, & percelebrata sermonibus res est. percipitis animis, iudices, iamdudum, quid

Reiectio in alium.

velim, vel potius, quod nolim dicere. quod etiamsi est factum, certè à Cœlio non est factum. quid enim attinebat? est enim ab aliquo fortasse adolescente non tam insulso, quàm non verecundo. sin autem est fictum: non il-

A Clodiæ persona.

lud quidem modestum, sed tamen non est infacetum mendacium. quod profectò nunquam hominum sermo, atque opinio comprobasset, nisi omnia, quæ cum turpitudine aliqua dicerentur, in istam quadrare aptè viderentur. Dicta est à me caussa, iudices, & perorata. iam

Respõdet ad crimẽ de vi, & reprehendit aduersariorũ actionẽ ex trãslationis statu, non hac lege agendum, fuisse.

intelligitis, quantum iudicium sustineatis, quanta res sit commissa vobis, de vi quæritis: quæ lex ad imperium, ad maiestatem, ad statum patriæ, ad salutem omnium pertinet: quam legem Q. Catulus, armata dissensione ciuium, reip. penè extremis temporibus tulit: quæq; lex, sedata illa flamma consulatus mei, fumantis reliquias coniurationis extinxit. hac enim lege, Cœlij adolescentia non ad reip. pœnas, sed ad mulieris libidines, & delicias deposcitur. atque hoc etiam loco M. Camurti, &

Exclamatio cum dubitatione.

Obiurgatio.

Ceserni damnatio prædicatur. ô stultitiam, stultitiámne dicam, an impudentiam singularem? audetísne, cùm ab ea muliere veniatis, facere istorum hominum mentionem? audetísne excitare tanti flagitij memoriam, non extinctam illam quidem, sed repressam vetustate? quo enim illi crimine, peccatoq; perierunt? nempe quòd eiusdem mulieris dolorem & iniuriam, Vectiano nefario sunt stupro persecuti. ergo vt audiretur Vectij nomen in

Alludit ad Afranij comici togatas fabulas.

caussa, vt illa vetus Afranij fabula refricaretur, iccirco Camurti, & Ceserni caussa est renouata? qui quanquã Lege de vi certè nõ tenebantur, eo maleficio tamẽ erant impli-

implicati, vt ex nullius legis laqueis emittendi viderentur. M. verò Cœlius cur in hoc iudicium vocatur? cui neq; proprium quæstionis crimen obijcitur, nec verò aliquid eiusmodi, quod sit à lege seiunctum, & cum vestra seueritate coniunctum. cuius prima ætas dedita disciplinis fuit, vsq; artibus, quibus instruimur ad hūc vsum forensem, ad capessendam rempub. ad honorem, gloriam, dignitatem. ijs autem fuit amicitijs maiorum natu, quorum imitari industriam continentiamq; maximè velit: ijs æqualium studijs, vt eundem, quem optimi ac nobilißimi, petere cursum laudis videretur. cùm autem paulùm iam roboris accessisset ætati, in Africam profectus est, Qu. Pompeio proconsule contubernalis, castissimo viro, atq; omnis officij diligentißimo: in qua prouincia cùm res erant, & possessiones paternæ, tum etiam vsus quidam prouincialis, non sine caussa à maioribus huic ætati tributus. discessit illinc Pompeij iudicio probatißimus, vt ipsius testimonio cognoscetis. voluit vetere instituto, eorum adolescentium exemplo, qui pòst in ciuitate summi viri, & clarißimi ciues extiterunt, industriam suam à populo R. ex aliqua illustri accusatione cognosci. vellem aliò potius eum cupiditas gloriæ detulisset: sed abijt huius tempus querelæ. accusauit C. Antonium collegam meum: cui misero præclari in remp. beneficij memoria nihil profuit, nocuit opinio maleficij cogitati. postea nemini concessit æqualium, plus vt in foro, plus vt in negotijs versaretur, caußisq; amicorum, plus vt valeret inter suos gratia. quæ nisi vigilantes homines, nisi sobrij, nisi industrij, consequi non possunt, omnia labore, & diligentiâ est consecutus. in hoc flexu quasi ætatis (nihil enim occultabo, fretus huma-

Digressio ante perorationem, ad Cœlij commendationem, eius vita breuiter exposita.

Ab antecedentibus siue præcurrentibus.

Metaphora à

curuli certamine. Vide Horatij Ode 1.

A naturæ necessitate.

Correctio, ad extenuandum.

Correctio moralis.

Imago.

Locus communis.

Peroratio per deprecationem.

nitate, ac sapientia vestra) fama adolescentis paulùm hæsit ad metas notitia noua mulieris, & infelici vicinitate, & insolentia voluptatum. quæ cùm inclusæ diutius, & prima ætate compressæ, & constrictæ fuerunt, subitò se nonnunquã profundunt, atq; eijciunt vniuersæ. qua ex vita, vel dicam, quo ex sermone (nequaquam enim tantum erat, quantum homines loquebantur) verùm ex eo, quicquid erat, emersit totumq; se eiecit, atq; extulit: tantumq; abest ab illius familiaritatis infamia vt eiusdem nunc à sese inimicitias, odiumq; propulset, atq; vt iste interpositus sermo deliciarum, desidiæq; moreretur (fecit mehercule inuito, & multum repugnante me, sed tamen fecit) nomen amici mei de ambitu detulit: quem absolutum insequitur, reuocat, nemini nostrûm obtemperat: est violentior, quàm vellem. sed ego non loquor de sapientia: quæ non cadit in hanc ætatem: de impetu animi loquor, de cupiditate vincendi, de ardore mentis ad gloriam, quæ studia in his iam ætatibus nostris contractiora esse debent, in adolescentia verò, tanquã in herbis, significant, quæ virtutis maturitas, & quantæ fruges industriæ sint futuræ. etenim semper magno ingenio adolescentes refrenãdi potius à gloria, quàm incitandi fuerunt: amputanda plura sunt illi ætati (si quidem efflorescit ingenij laudibus) quàm inserenda. quare si cui nimium efferbuisse videtur, huius, vel in suscipiendis, vel in gerendis inimicitijs, ferocitas, pertinacia: si quem etiam minimorum horum aliquid offendit, si purpuræ genus, si amicorũ cateruæ, si splendor, si nitor: iam ista deferbuerint: iam ætas omnia, iam ista dies mitigarit. conseruate igitur reipubl. iudices, ciuem bonarum artium, bonarum partium, bonorum virorum

pro-

promitto hoc vobis, & reipub. spondeo: si modò nos ipsi reipub. satisfecimus, nunquam hunc à nostris rationibus seiunctum fore. quod cùm fretus nostra familiaritate promitto, tum quòd durissimis se ipse legibus iam obligarit. neq; enim potest, qui hominem consularem, quòd ab eo remp. violatam diceret, in iudicium vocarit, ipse esse in repub. ciuis turbulentus: non potest, qui ambitu ne absolutum quidem patitur esse absolutum, ipse impunè vnquam esse largitor. habet à M. Cœlio respub. iudices, duas accusationes vel obsides periculi, vel pignora voluntatis. quare oro, obtestorq;, vos iudices, vt qua in ciuitate paucis his diebus Sext. Clodius absolutus sit: quem vos per biennium aut ministrum seditionis, aut ducem vidistis: qui ædes sacras, qui censum populi R. qui memoriam publicam suis manibus incendit: hominem sine re, sine fide, sine spe, sine fortunis, ore, lingua, manu, vita omni inquinatum: qui Catuli monimentum afflixit, meam domum diruit, mei fratris incendit: qui in Palatio, atq; in vrbis oculis seruitia ad cædem, & inflammandam vrbem incitauit: in ea ciuitate ne patiamini illum absolutum muliebri gratia, M. Cœlium, libidini muliebri condonatum: ne eadem mulier cum suo coniuge & fratre, turpissimum latronem eripuisse, & honestissimum adolescentem oppressisse videatur. Quòd cùm huius vobis adolescentiam proposueritis, constituitote vobis ante oculos huius etiam miseri senectutem, qui hoc vnico filio nititur, in huius spe requiescit, huius vnius casum pertimescit: quem vos supplicem vestræ misericordiæ, seruum potestatis, abiectum non tam ad pedes, quàm ad mores sensusq; vestros, vel recordatione parentum vestrorum, vel liberorum iucun-

Enthymemata ex repugnãtibus.

Absoluendũ esse Cœlium probat exemplo.

Articulus.

Ex contrariis.

A parentum & liberorum charitate.

cunditate sustentate: vt in alterius dolore, vel pietati, vel indulgentiæ vestræ seruiatis. nolite, iudices, aut hunc iam natura ipsa occidentem, velle maturius extingui vulnere vestro, quàm suo fato: aut hunc nunc primum florescentem firmata iam stirpe virtutis, tanquam turbine aliquo, aut subita tempestate peruertere. conseruate parenti filium, parentem filio: ne aut senectutem iam propè desperatam contemsisse, aut adolescentiam plenam spei maximæ, non modò non aluisse vos, sed etiam perculisse, atque afflixisse videamini. quem si vobis, si suis, si reipub. conseruatis: addictum, deditum, obstrictum vobis, ac liberis vestris habebitis: omnium huius neruorum, ac laborum vos potissimùm, iudices, fructus vberes diuturnosque capietis.

Allegoria.

Cõmutatio.

Interpretatio.

Neruorum, i. virium, & est locus ab vtili.

PRO

PRO L. CORNELIO BALBO, ORATIO XXXVI.

I auctoritates patronorum in iudiciis valerent, ab amplißimis viris L. Cornelij caussa defensa est: si vsus, à peritißimis: si ingenia, ab eloquentißimis: si studia, ab amicißimis, & cùm beneficijs cum L. Cornelio, tum maxima familiaritate coniunctis. quæ sunt igitur meæ partes? auctoritatis tantæ, quantam vos in me esse voluistis: vsus mediocris, ingenij minimè voluntate paris. nam ceteris à quibus est defensus, hunc debere plurimùm video: ego, quantum ei debeam, alio loco ostendam. Principio orationis hoc oppono, me omnibus qui amici fuerint saluti meæ, dignitati, si minus referenda gratia satisfacere potuerim, at prædicanda, & habenda certè satis esse facturum. Quæ fuerit hesterno die Cn. Pompeij grauitas in dicendo, iudices, quæ facultas, quæ copia, non opinione tacita vestrorum animorum, sed perspicua admiratione declarari videbatur. nihil enim vnquam audiui, quod mihi de iure subtilius dici videretur: nihil de memoria, de more, de exemplis acutius: nihil peritius de fœderibus: nihil illustriore auctoritate de bellis: nihil de repub. grauius: nihil de ipso modestius: nihil de caussa & crimine ornatius: vt mihi iam verum videatur illud esse, quod nonnulli literati, ac studijs doctrinisq; dediti, quasi quiddam incredibile dicere putabantur, eum, qui omnes animo virtutes penitus comprehendisset, omnia quæ facere vellet facillimè tractare. qua cùm in L. Crasso potuit, homine nato ad dicendi singularem quan-

Status est iuris, An licuerit Pompeio Balbum ciuitate donare: Licuisse ostẽdit Orator. Genus dicendi mediocre. Initio vtitur distributiõe, qua, quæ in patronis requiruntur, enumerat: eisq; tribuit summa omnia qui antè Cornelium defenderãt: sibi verò mediocria. Ex quo sibi modestię conciliat laudem. Quæ patronis generatim attribuit initio, ea nũc amplificat in Pompeii persona.

Amplificat comparatione.

quandam facultatem, si hanc caussam ageret, maior esse vbertas, varietas, copia, quàm fuit in eo, qui tantum potuit impertire huic studio temporis, quantum ipse à pueritia vsque ad hanc ætatem à continuis bellis & victorijs conquieuit? quò mihi difficilior est hic extremus perorandi locus. etenim ei succedo orationi, quæ non præteruecta sit aures vestras, sed in animis omnium penitus insederit: vt plus voluptatis ex recordatione illius orationis, quàm non modò ex mea, sed ex cuiusquam oratione capere possitis: sed mos est gerendus non modò Cornelio, cuius ego voluntati in eius periculis nullo modo deesse possum: sed etiam Cn. Pompeio, qui sui facti, sui iudicij, sui beneficij voluit me esse, vt apud eosdem vos, iudices, nuper in alia caussa fuerim, & prædicatorem, & auctorem. Ac mihi quidem hoc dignum reo videtur, hoc debere huius excellentis viri præstantissimæ gloriæ, hoc proprium esse vestri officij, hoc satis esse caussæ, vt, quod fecisse Cn. Pompeium constet, id omnes & licuisse concedant. nam verius nihil est, quàm quod hesterno die dixit ipse: ita L. Cornelium de fortunis omnibus dimicare, vt nullius in delicti crimen vocarentur. non enim furatus esse ciuitatem, non genus suum ementitus, non aliquo impudenti mendacio delituisse, non irrepsisse in censum dicitur: vnum obijcitur: natum esse Cadibus, quod negat nemo. ceterùm accusator fatetur hunc in Hispania durissimo bello cum Qu. Metello, cum M. Memmio in classe, & in exercitu fuisse. &, vt Pompeius in Hispaniam venerit, Memmiumq; habere quæstorem cœperit, nunquam à Memmio discessisse: Carthaginem esse profectum: acerrimis illis prælijs & maximis, Sucronensi, & Duriensi interfuisse: cum Pompeio

A difficultate.

Susceptæ defensioni caussæ ab honesto.

Propositio, cum repetitione.

Extenuat cõtentione per negationem repetendo.

Narratio breuissima.

peio ad extremum belli tempus fuisse. hæc sunt prælia Cornelij, talis in rempub. nostram labor, aßiduitas, dimicatio, virtus digna summo imperatore, spes pro periculis præmiorum. præmia quidem ipsa non sunt in eius facto, qui adeptus est, sed in eius, qui dedit. donatus igitur est ob eas caussas à Cn. Pompeio ciuitate. id accusator non negat, sed reprehendit: vt in Cornelio caussa ipsius probetur, pœna quæratur, in Pompeio caussa lædatur, pœna sit nulla, sic famam, sic innocentißimi hominis fortunas, præstantißimi imperatoris factum condemnari volunt. ergo in iudicium caput Cornelij factum Pompeij vocatur: hunc enim in ea ciuitate, in qua sit natus, honestißimo loco natum esse concedis, & ab ineunte ætate, relictis rebus suis omnibus, in nostris bellis, nostris cum imperatoribus esse versatum, nullius laboris, nullius obseßionis, nullius prælij expertem fuisse. hæc sunt omnia cùm plena laudis, tum propria Cornelij: nec in his rebus crimen est vllum. vbi igitur est crimen? quòd eum Pompeius ciuitate donauit. huiuscéne crimen? minimè: nisi honos ignominia putanda est. cuius igitur? reuera nullius: actione accusatoris, eius vnius qui donauit. qui si adductus gratia, minus idoneum hominem præmio affecisset: qui etiamsi virum bonum sed non ita meritum, si deniq; aliquid, quod non contrà ac liceret, factum diceretur, sed contrà atque oporteret: tamen esset omnis eiusmodi mali reprehensio à vobis, iudices, repudianda. nunc verò quid dicitur? quid ait iudices, fecisse Pompeium, quod ei facere non licuerit? quod grauius est, quam si id factum ab eo diceret, quod non oportuisset: est enim aliquid, quod non oporteat, etiamsi licet: quidquid verò non licet, certè non oportet.

Epiphonema.

Seiunctio.

Cōmutatio.

Ironia.

Ex cōtrariis.

Ex minore.

Licere & oportere differunt, vt genus & species.

hîc ego nunc coner sic agere, iudices, non esse fas dubitari, quin, quod Cn. Pompeium fecisse constet, id non solùm decuisse, sed etiam debuisse fateamur? quid enim abest huic homini, quod si adesset, iure hoc tribui, & concedi putaremus? vsúsne rerum? qui pueritiæ tempus extremum, principium habuit bellorum, atque imperiorum maximorum: cuius pleriq; æquales minus sæpè castra viderunt, quàm hic triumphauit: qui tot habet triumphos, quot oræ sunt partesq; terrarũ: tot victorias bellicas, quot sunt in rerum natura genera bellorum. an ingenium? cùm etiam ipse casus euentusq; rerum non duces, sed comites eius consiliorum fuerint: in quo vno ita summa fortuna cum summa virtute certauit, vt omniũ iudicio plus, quàm posßit, minus, quàm decet, tribueretur. an pudor, an integritas, an religio in eo, an diligentia vnquam requisita est? quem prouinciæ nostræ, quem liberi populi, quem reges, quem exteræ gentes castiorem, moderatiorem, sanctiorem, non modò viderunt, sed vt sperando vnquã, aut optando cogitauerunt? quid dicam de auctoritate? quæ tanta est, quanta in his tantis virtutibus ac laudibus esse debet. cui senatus populusq; R. amplißimæ dignitatis præmia dedit, non postulanti, imperia verò etiam, recusanti: huius de facto, iudices, ita quæri, vt id agatur, licueritne ei facere, quod facit, an verò, nõ dicam, non licuerit, sed nefas fuerit (contra fœdus enim, id est, contra populi R. religionem & fidẽ fecisse dicitur) non turpe populo Ro. nónne vobis? audiui hoc de parente meo puer, cùm Qu. Metellus L. F. caussam de pecuniis repetundis diceret, ille ille vir, cui patriæ salus dulcior, quàm conspectus fuit, qui de ciuitate decedere, quàm de sententia, maluit: hoc igitur caussam dicente, cùm ipsius tabu-

Vsus.

Ab enumeratione caussarum per subiectionem & comparationem.

Ingenium.

Pudor, & cetera.

Articulus.

Auctoritas.

A turpi.

Ab exẽplis, Val. Max. li. 2. tit. de maiestate.

tabulæ circumferretur inspiciendi nominis causâ, fuisse iudicem ex illis, quitibus Rom. grauissimis viris neminem, quin remouerit oculos & se totum auerteret: ne fortè, quod ille in tabulas publicas retulisset, dubitasse quisquam, verúmne an falsum esset, videretur. nos Cn. Pompeij decretum, iudicium de consilij sententia pronunciatum recognoscemus? cum legibus conferemus? cum fœderibus, quorum acerbißima diligentia est, pertendemus? Athenis aiunt, cùm quidem apud eos qui sanctè grauiterq; vixisset, & testimonium publicè dixisset, &, vt moris Græcorum est, iurandi causâ ad aras accederet, vna voce omnes iudices, ne is iuraret, reclamasse. tùm Græci homines, spectati viri, voluerint religione videri potius, quam veritate fidem esse constrictam, nos etiam in ipsa religione & legum & fœderũ conseruanda, qualis fuerit Cn. Pompeius, dubitabimus? vtrũ enim, inscientem vultis contra fœdera fecisse, an scientem? si scientem: ô nomen nostri imperij, ô populi Rom. excellens dignitas, ô Cn. Pompeij sic latè longeq; diffusa laus, vt eius gloriæ domicilium communis imperij finibus terminetur: ô nationes, vrbes, populi, reges, tetrarchæ, tyranni, testes Cn. Pompeij non solùm virtutis in bello, sed etiam religionis in pace: vos deniq; mutæ regiones imploro, & sola terrarum vltimarum, vos maria, portus, insulæ, littoraq;: quæ est enim ora, quæ sedes, qui locus, in quo non extent huius cùm fortitudinis, tum verò humanitatis, tum animi, tum consilij impressa vestigia? hunc quisquam incredibili quadam atq; inaudita grauitate, virtute, constantia præditum, fœdera scientem neglexisse, violasse, rupisse, dicere audebit? gratificatur mihi gestu accusator: inscientem Cn. Pompeium fecisse

Pertẽdemus pro contendemus, id est quod dixit, conferemus.

Dilemma.

Diluit ex repugnantibus & exaggerat rei indignitatem.

Conformatio poetica & grauis.

Conclusio prioris partis.

Altera pars dilemmatis.

refutatur ex pari & à signis.

fecisse significat. quasi verò leuius sit, cùm in tanta rep. versere, & maximis negotijs præsis, facere aliquid, quod scias non licere, an omnino nescire quid liceat. etenim cùm in Hispania bellum acerrimum & maximum gesserat, quo iure Gaditana ciuitas esset, nesciebat? an cuius linguam populi non esset, interpretationem fœderis non tenebat? id igitur quisquam Cn. Pompeium ignorasse, dicere audebit, quod mediocres homines, quod nullo vsu, nullo studio militari præditi, quòd libralioli denique scire profiteantur? equidem contrà existimo iudices, cùm in omni genere ac varietate artiũ, etiam illarum quæ sine summo ocio nõ facilè discuntur, Cn. Pompeius excellat, tum singularem quandam laudem eius & præstabilẽ esse scientiam in fœderibus, pactionibus, conditionibus populorum, regum, exterarum nationum, in vniuerso denique belli iure ac pacis, nisi fortè, quæ nos libri docent in vmbra, & ocio, ea Cn. Pompeium, neque cùm requiesceret, literæ, neque cùm rem gereret, res ipsæ docere potuerunt. Atque vt ego sentio, iudices, caussa dicta est temporis magis vitio, quàm vllius Cornelij crimine, de quo plura nõ dicam. ego de huius, inquam, genere iudicij plura dicam. est enim huius seculi labes quædam & macula virtuti inuidere, velle ipsum florem dignitatis infringere. etenim si Cn. Pompeius ab hinc annos quingentos fuisset, is vir, à quo senatus adolescentulo atque equite R. sæpè communis salutis auxilium expetisset: cuius res gestæ omnes gentes cum clarissima victoria terra marique peragrassent: cuius tres triumphi testes essent, totum orbem terrarum nostro imperio teneri: quem populus Rom. singularibus honoribus decorasset: si nunc apud vos id, quod is fecisset, contrà fœdus factum diceretur,

Ex minore.

Librarij sunt qui aliena monumenta describunt, quos antiqui etiam amanuenses vocabant.

A facultate.

Digressio in sui seculi mores.

Exemplum hypotheticum.

Pascitur in viuis.

ceretur, quis audiret? nemo profectò: mors enim cùm extinxisset inuidiã, res eius gestæ sempiterni nominis gloria niterentur. cuius igitur audita virtus dubitationi locum non daret, huius præsens, experta, atq; perspecta, obtrectatorum voce lædetur? omittam igitur Pompeium iã oratione mea reliqua: sed vos, iudices, animis ac memoria tenetote. de lege, de fœdere, de exemplis, de perpetua cõsuetudine ciuitatis nostræ, renouabo ea, quæ dicta sunt: nihil enim mihi noui, nihil integri neq; M. Crassus, qui totam caussam & pro facultate, & pro fide sua diligentißimè vobis explicauit: neq; Cn. Pompeius, cuius oratio omnibus ornamentis abundauit, ad dicendũ reliquit. sed quoniã me recusante placuit ambobus adhiberi hunc à me quasi perpoliendi quendã operis extremum laborem: peto à vobis, vt me officij potius quàm dicendi studio, hanc suscepisse operam ac munus putetis. ac prius, quàm aggrediar ad ius caussamq; Cornelij, quiddam de communi conditione omnium nostrûm deprecandæ maleuolentiæ caußâ breuiter commemorandum videtur.

Liuor, post fata quiescit. Ouid. de Pon. libr. 2.

Experta, in patiendi significato.

Transitio cũ propositione, siue expositione capitum, de quibus dicendũ est.

Præmunitio.

Si, quo quisq; loco nostrûm est, iudices, natus, aut si, in qua fortuna est nascendi initio constitutus, hunc vitæ statum vsq; ad senectutem obtineri debet: & si omnes, quos aut fortuna extulit, aut ipsorum illustrauit labor, & industria, pœna sunt afficiendi: nõ grauior L. Cornelio, quàm multis viris bonis atq; fortibus, constitui lex vitæ & conditio videtur. sin autem multorum virtus, ingenium, humanitas ex infimo genere & fortunæ gradu non modò amicitias & rei familiaris copias consecuta est, sed summam laudem, honores, gloriam, dignitatem: nõ intelligo, cur potius inuidia violatura virtutem L. Cornelij, quàm æquitas vestra pudorem eius, adiutu-

Connexum argumẽtum ex pari.

Dissimulatio, siue præteritio.

ra videatur. itaq; quod maximè petendum est, à vobis idcirco non peto iudices, ne de vestra sapientia, atque de vestra humanitate dubitare videar. est autem petendum, ne oderitis ingenium, ne inimici sitis industriæ, ne humanitatem opprimendam, ne virtutem puniendam putetis. illud peto, vt, si caussam ipsam per se firmam esse & stabilem videritis, hominis ipsius ornamenta adiumento caussæ potius, quàm impedimento esse malitis.

Primum caput de Lege.

Nascitur, iudices, caussa Cornelij ex ea lege, quam L. Gellius, Cn. Cornelius, ex senatus sententia tulerunt. qua lege videmus satis esse sanctū, vti ciues R. sint ij, quos Cn. Pompeius de consilij sententia sigillatim ciuitate donauerit. donatum esse L. Cornelium præsens Pompeius dicit, indicāt publicæ tabulæ, accusator fatetur, sed negat ex fœderato populo quenquam potuisse, nisi is populus fundus factus esset, in hanc ciuitatem venire. ô præclarum interpretem iuris, auctorem antiquitatis, correctorem atq; emendatorem nostræ ciuitatis, qui hanc pœnam fœderibus ascribat, vt omnium præmiorum beneficiorumq; nostrorum expertes faciat fœderatos. quid enim potuit dici imperitius, quàm fœderatos populos fieri fundos oportere? nam id non magis est proprium fœderatorum, quàm omnium liberorum. sed totum hoc iudices, in ea fuit positum semper ratione atq; sententia, vt cùm iussisset populus R. aliquid, si id asciuissent socij populi ac Latini, & si ea lex, quam nos haberemus, eadem in populo aliquo tanquam in fundo, resedisset, vt tum lege eadem is populus teneretur: non vt de nostro iure aliquid minueretur: sed vt illi populi aut iure, eo, quod à nobis esset constitutum, aut aliquo commodo, aut beneficio vterentur. tulit apud maiores nostros legem

Ironica exclamatio, qua accusatoris imperitiam, & iniquitatem auget.

Fundus populus, quomodo fieret, id est, feudo, vt hodie dicūt, obstringeretur.

gem C. Furius de testamentis, tulit Q. Voconius de mulierum hæreditatibus: innumerabiles aliæ leges de ciuili iure sunt latæ: quas Latini voluerunt, asciuerunt: ipsa denique Iulia, qua lege ciuitas est socijs & Latinis data, qui fundi populi facti non essent, ciuitatem non haberent, in quo magna contentio Heracliensium & Neapolitanorum fuit, cùm magna pars in ijs ciuitatibus iuris sui libertatem ciuitati anteferret. postremò hæc vis est istius & iuris, & verbi, vt fundi populi beneficio nostro, non suo iure fiant: cùm aliquid populus R. iussit, id si est eiusmodi, vt quibusdam populis siue fœderatis, siue liberis permittendum esse videatur, vt statuant ipsi, non de nostris, sed de suis rebus, quo iure vti velint: tum, vtrum fundi facti sint, an non, quærendũ esse videatur: de nostra verò rep. de nostro imperio, de nostris bellis, de victoria, de salute fundos populos fieri noluerunt. atqui si imperatoribus nostris, si senatui, si populo Rom. non licebit propositis præmijs elicere ex ciuitatibus sociorum, atque amicorum fortissimum atque optimum quenq; ad subeunda pro salute nostra pericula: summa vtilitate, ac maximo sæpè præsidio in periculis, atq; asperis temporibus carendum erit. sed per deos immortales, quæ est ista societas, quæ amicitia, quod fœdus, vt aut nostra ciuitas careat in suis periculis Massiliensi propugnatore, careat Gaditano, careat Saguntino: aut, si quis ex illis populus sit exortus, qui nostros duces auxilio, labore, commeatu, periculo suo iuuerit, qui cum hoste nostro cominus in acie sæpè pugnarit, qui se sæpè telis hostium, qui dimicationi capitis, qui morti obiecerit, nulla conditione huius ciuitatis præmijs affici possit? etenim in populum R. graue est, non posse vti so-

Exemplis contrariis probat.

Ab vtilitate & detrimento.

Acclamatio indignantis.

Iure præmij & meriti.

Expositio.

ciijs excellenti virtute præditis, qui velint cum periculis
nostris sua communicare: in socios verò ipsos, & in eos,
de quibus agimus, fœderatos iniuriosum, & contume-
liosum est, his præmijs & ijs honoribus exclusos esse fide-
Exemplis confirmat. lißimos, & coniunctißimos socios, quæ pateant stipen-
diarijs, pateant hostibus, pateant sæpè seruis. nam & sti-
pendiarios ex Africa, Sicilia, Sardinia, cæteris prouincijs,
multos ciuitate donatos videmus: & qui hostes ad no-
stros imperatores perfugissent, & magno vsui reipub. no-
stræ fuissent, scimus ciuitate esse donatos. seruos denique,
quorum vis & fortunæ conditio infima est, benè de rep.
Patrone, id est, euersor, Ironia. meritos persæpè libertate, id est ciuitate, publicè dona-
ri videbamus. hanc tu igitur patrone, fœderum ac fœ-
deratorum, conditionem statuis Gaditanis tuis ciuibus,
vt, quod ijs, quos Gaditanis adiutoribus armis subegi-
mus, atque in ditionem nostram redegimus, liceat si pop.
R. permiserit, vt à senatu, ab imperatoribus nostris ciui-
Hypotheticum ex minore. tate donentur, id ne liceat ipsis? qui si suis decretis legi-
búsve sanxissent, ne quis suorum ciuium castra impera-
torum populi R. iniret, ne quis se pro nostro imperio in
periculum capitis, atque in vitæ discrimen inferret, Gadi-
tanorum auxilijs, cùm vellemus, vti nobis nõ liceret: pri-
uatim verò ne quis vir & animo, & virtute præcellens
pro nostro imperio periculo suo, dimicaret: grauiter id
Membrum cũ dissoluto. iure ferremus, minui auxilia pop. R. debilitari animos
fortißimorum virorum, alienigenarũ vos hominum stu-
Ex pari. dijs, atque externa virtute priuari. atque nihil interest, iu-
dices, vtrũ hæc fœderati iura cõstituant, vt ne cui liceat
ex his ciuitatib. ad nostrorũ bellorum pericula accedere:
Ex antecedentibus. an, quæ nos eorũ ciuib. virtutis caussa tribuerimus, earu-
ta esse non poßint. nihilò enim magis vteremur his adiu-

toribus,

toribus, sublatis præmijs virtutis, quàm si omnino his versari in nostris bellis non liceret. etenim cùm pro sua patria pauci post genus hominũ natum reperti sint, qui nullis præmijs propositis, vitam suam hostium telis obiecerint: pro aliena rep. quenquam fore putatis, qui se opponat periculis, non modò nullo proposito præmio, sed etiam interdicto?

Ex maiore.

sed cùm est illud imperitissimè dictum de populis fundis, quod commune liberorum est populorum, non propriũ fœderatorum: ex quo intelligi necesse est, aut neminem ex socijs ciuem fieri posse, aut etiam posse ex fœderatis: tum verò ius omne noster iste magister mutandæ ciuitatis ignorat. quod est, iudices, non solùm in legibus publicis positum, sed etiam in priuatorum voluntate.

Proprium refellit ex repugnantibus per disiunctionem.

iure enim nostro neq; mutare ciuitatẽ quisquam inuitus potest, neq;, si velit, mutare non potest, modò asciscatur ab ea ciuitate, cuius esse se ciuitatis velit: vt, si Gaditani sciuerunt nominatim de aliquo ciue R. vt sit is ciuis Gaditanus, magna potestas sit nostro ciui mutandæ ciuitatis, nec fœdere impediatur, quod minus ex ciue R. ciuis Gaditanus possit esse. duarum ciuitatum ciuis esse nostro iure ciuili nemo potest: non esse huius ciuitatis ciuis qui se alij ciuitati dicarit, potest.

Subest argumentum ab enumeratione, leges neque iubent neq; vetant quenquam mutare ciuitatem ergo permittunt.

neque solùm dicatione, quod in calamitate clarissimis viris Qu. Maximo C. Lenati, Q. Philippo Nuceriæ, C. Catoni Tarraconæ, Q. Cepioni, P. Rutilio Smyrnæ, vidimus accidisse, vt earum ciuitatum fierent ciues, hanc antè amittere non potuissent, quàm huius solùm ciuitatis mutatione vertissent:

Exemplis confirmat.

sed etiam postliminio potest ciuitatis fieri mutatio, neque enim sine caussa de C. Publicio Menandro, libertino homine, quem apud maiores legati nostri in Græciam proficiscentes interpretem secum habere

Val. Max. libro 9. tit. de simil. for.

voluerunt, ad populum latum, vt is Publicius. si domum reuenisset, & inde Romam redisset, ne minus ciuis esset. multi etiam superiore memoria ciues Rom. sua voluntate indemnati, & incolumes, his rebus relictis, alias se in ciuitates contulerunt. quòd si ciui Rom. licet esse Gaditanum siue exilio, siue postliminio, siue reiectione huius ciuitatis, (vt iam ad fœdus veniam, quod ad caussam nihil pertinet: de ciuitatis enim iure, non de fœderibus disceptamus) quid est, quamobrem ciui Gaditano in hanc ciuitatem venire non liceat? equidem longè secus sentio. nam cùm ex omnibus ciuitatibus via sit in nostram, cumq; nostris ciuibus pateat iter ad ceteras ciuitates: tum verò, vt quæque nobiscum maximè societate, amicitiâ, sponsione, pactione, fœdere coniuncta est, ita mihi maximè communionem beneficiorum, præmiorum ciuitatis continere videtur. atqui ceteræ ciuitates non dubitarent nostros omnes recipere in suas ciuitates, si idem nos iuris haberemus, quod ceteri: sed nos non possumus & huius esse ciuitatis & cuiusuis præterea: ceteris concessum est. itaque in Græcis ciuitatibus videmus, Athenis Rhodios, Lacedæmonios, ceteros vndique ascribi, multarumq; esse eosdem homines ciuitatum. quo errore ductos vidi egomet nonnullos imperitos homines, nostros ciues, Athenis in numero iudicum, atque Areopagitarum, certa tribu, certo numero: cùm ignorarent, si illam ciuitatem essent adepti, hanc se perdidisse, nisi postliminio recuperassent. peritus verò nostri iuris, ac moris nemo vnquam, qui hanc ciuitatem retinere vellet, in aliam ciuitatem se dicauit. sed hic totus locus disputationis, atque orationis meæ iudices, pertinet ad commune ius mutandarum ciuitatum: nihil

Cõcludit ex pari, & trãsit ad secundã partem, in qua de fœdere agitur.

Fœderum genera.

Ab antecedentibus.

Ciuis Rom. & aliorum discrimen.

Locus docilitatis.

hil habet, quod sit proprium religionis, ac fœderum. defendo enim rem vniuersam, nullam esse gentem ex omni religione terrarum, neque tam dissidentem à populo R. odio quodam atque dissidio, neque tam fide, beneuolentiaq; coniunctam, ex qua nobis interdictum sit, vt ne asciscere ciuem, aut ciuitate donare possimus. ô iura præclara, atque diuinitus iam inde à principio Romani nominis à maioribus nostris comparata: ne quis nostrûm plus quàm vnius ciuitatis esse possit (dissimilitudo enim ciuitatum varietatem iuris habeat, necesse est) ne quis inuitus ciuitate mutetur, néve in ciuitate maneat inuitus: hæc sunt enim fundamenta firmissima nostræ libertatis, sui quenque iuris & retinendi, dimittendi esse dominum. illud verò sine vlla dubitatione maximè nostrum fundauit imperium, & populi R. nomen auxit, quòd princeps ille, creator huius vrbis, Romulus fœdere Sabino docuit, etiam hostibus recipiendis augeri hanc ciuitatem oportere. cuius auctoritate, & exemplo nunquam est intermissa à maioribus nostris largitio & communicatio ciuitatis. itaq; & ex Latio multi, & Tusculani, & Lanuini, & ex ceteris generib. gentes vniuersæ in ciuitatem sunt receptæ, vt Sabinorũ, Volscorum, Hernicorũ, quibus ex ciuitatibus nec coacti essent ciuitatem mutare, si qui noluissent: nec si qui essent ciuitatem nostram beneficio populi R. consecuti, violatum fœdus eorum videretur. at enim quædam fœdera extant, vt Germanorum, Insubrium, Heluetiorum, Iapidum, nonnullorum item ex Gallia barbarorum, quorum in fœderibus exceptum est, ne quis eorũ à nobis ciuis recipiatur. quod si exceptio facit, ne liceat: ibi necesse est licere, vbi nõ est exceptũ. vbi est igitur exceptum fœdere Gaditano, vt ne

Religionem à fœdere distinxit, quia non omnia fœdera sunt sacrosancta, vt pòst dicit. Iura Rom. laudat à vetustate.

A dignitate.

Ab autore & vtilitate.

Qui fœderati in ciuitatẽ Romanam non recipiebantur.

Ex cõtrariis per commutationem.

quem R. populus Gaditanum recipiat ciuitate? nusquam ac sicubi esset, lex id Gellia & Cornelia, quæ definitè potestatem Pompeio ciuitatem donandi dederat, sustulisset, exceptum est, inquit, fœdus siquidem sacrosanctum est. ignosco tibi, si neq; Pœnorum iura calles: reliqueras enim ciuitatem tuam: neq; nostras potuisti leges inspicere: ipsæ enim te à cognitione sua iudicio publico repulerunt. quid fuit in rogatione ea, quæ de Pompeio à Gellio & à Lentulo consulibus lata est, in qua aliquid sacrosanctum videretur? primùm enim sacrosanctum esse nihil potest, nisi quid populus plebs've sanxisset: deinde sanctiones sacrandæ sunt aut genere ipso, aut obtestatione & consecratione legis, aut pœna, cùm caput eius, qui contrà facit, consecratur. quid habes igitur dicere de Gaditano fœdere eiusmodi? vtrum à capitis consecratione, an obtestatione legis, sacrosanctum esse confirmas? nihil omnino vnquā de isto fœdere ad populum nihil ad plebem, neq; legem, neq; pœnam, latum esse dico. de quibus etiamsi latum esset, ne quem ciuem reciperemus: tamen id esset, quod populus postea iußisset, ratum: neq; quicquam illis verbis, SI QVID SACROSANCTVM EST, esse exceptum videretur. de his cùm populus R. nihil vnquam iusserit, quicquā audes dicere, sacrosanctum fuisse? nec verò hæc oratio mea ad infirmandum fœdus Gaditanorum, iudices pertinet: neq; enim est meum, contra ius optimè meritæ ciuitatis, contra opinionem vetustatis, contra auctoritatem senatus dicere, duris enim quondam temporibus reipub. nostræ, cùm præpotens terra mariq; Carthago, nixa duabus Hispanijs, huic imperio immineret: & cùm duo fulmina nostri imperij subitò in Hispania Cn. & P. Scipiones extincti

A definitione, quid sit sacrosanctū, & quomodo fiat.

Ab enumeratione.

Ab auctoritate pop. Ro.

Anteoccupatione medetur & mitigat quòd dixit fœd⁹ Gaditanum nō esse sacrosanctum.

Fulmina imperij translatum.

extincti occidissent: L. Marcius primipili centurio cum Gaditanis fœdus inisse dicitur. quod cùm magis fide illius populi, iustitia vestra, vetustate denique ipsa, quàm aliquo publico vinculo religionis teneretur: sapientes homines, & publici iuris periti, Gaditani, M. Lepido, Qu. Catulo coss. à senatu de fœdere postulauerunt, tum est cum Gaditanis fœdus vel renouatum, vel ictum, de quo fœdere populus R. sententiam non tulit, qui iniussu suo nullo pacto potest religione obligari. ita Gaditana ciuitas, quod beneficiis suis erga remp. nostram consequi potuit, quod imperatorum testimoniis, quod vetustate, quod Qu. Catuli summi viri, auctoritate, quod iudicio senatus, quod fœdere, consecuta est: quod publica religione sancire potuit, id abest: populus enim si nusquam obligauit, neque ideo est Gaditanorum caussa deterior: grauissimis enim & plurimis rebus est fulta. sed isti disputationi certè nihil est loci: sacrosanctum enim nihil potest esse, nisi quod per populum plebémve sancitum est. quòd si hoc fœdus. quod populus Rom. auctore senatu, commendatione, & iudicio vetustatis, voluntate, & sententiis suis comprobat, idem suffragiis comprobasset: quid erat, cur ex ipso fœdere Gaditanum in ciuitatem nostram recipi non liceret? nihil est enim aliud in fœdere, nisi vt pia, & æterna pax sit. quid id ad ciuitatē? Adiunctum illud etiam est, quod non est in omnibus fœderibus: Maiestatem populi Ro. comiter conseruent. id habet hanc vim, vt sit ille in fœdere inferior. primùm, verbi genus hoc conseruandi, quo magis in legibus, quàm in fœderibus vti solemus, imperantis est, non precantis: deinde, cùm alterius populi maiestas conseruare iubetur, de altero siletur: certè ille populus in superiori

Nota de fœderibus, religione & sine religione ictis.

Sententiis, id est, tacito consensu.

A verbi vi. Conseruare quid.

conditione caussaq; ponitur, cuius maiestas fœderis sanctione defenditur. in quo erat accusatoris interpretatio indigna responsione. qui ita dicebat, comiter esse communiter: quasi verò priscum aliquod, aut insolitum verbum interpretaretur. comes. benigni, faciles, suaues homines esse dicuntur, qui erranti comiter monstrant viã, benignè, non grauatè: comiter quidem certè non cõmuniter conuenit. & simul absurda res est, caueri fœdere, vt maiestatem populi R. communiter conseruent: id est, vt populus R. suam maiestatem esse saluam velit. quod si iam ita esset, vt esse non potest: tamen de nostra maiestate, nihil de illorum caueretur. potéstne igitur nostra maiestas à Gaditanis benignè conseruari, si ad eam retinendam Gaditanos præmijs elicere non possumus? potest esse vlla deniq; maiestas, si impedimur, quo minus per pop. R. beneficiorum virtutis caussa tribuendorum potestatem imperatorib. nostris deferamus? sed quid ego disputo, quæ mihi tum, si Gaditani contra me dicerent, verè posse dici viderentur? illis enim repetentibus L. Cornelium, responderem, legem populum R. iußisse de ciuitate tribuenda, hoc genere legum fundos populos fieri non solere. Cn. Pompeium de consilij sentẽtia ciuitatem huic dedisse. nullum populi nostri iussum Gaditanos habere: itaq; nihil esse sacrosanctum, quod lege exceptum videretur: si esset tamen in fœdere, nihil esse cautum præter pacem: additum etiam esse illud, vt maiestatem illi nostram conseruare deberent: quæ certè minueretur, si aut adiutorib. illorũ ciuibus vti in bellis nobis nõ liceret, aut præmij tribuendi potestatẽ nullam haberemus. nunc verò quid ego contra Gaditanos loquar, cùm id, quod defendo, voluntate eorum, auctoritate, legatione ipsa comprobe-

Aduersarij interpretationem irridet, & quid Comiter, qd Comis significet, ostẽdit Ennij etiam auctoritate, de quo in Offic. lib. 1.

Ex caussis.

Præcisio.

Conclusio per fictionẽ quandam, & superiorum enumerationem.

A Gaditanorum voluntate, quam signis multis ostendit.

probetur? qui à principio sui generis ac rempub. ab omni studio sensuq; Pœnorum mentes suas ad nostrum imperium nomenq; flexerunt: quos cùm maxima bella nobis inferrentur, mœnibus excluserunt, classib. insecuti sunt, corporibus, copijs, opibus depulerunt: qui & veterem illam speciem fœderis Marciani semper omni sanctiorem Marte duxerūt, & hoc fœdere Catuli, senatusq; auctoritate se nobiscum coniunctissimos esse arbitrati sunt: quorum mœnia, delubra, agros, vt ipse Hercules itinerū ac laborum suorum, sic maiores nostri imperij ac nominis populi Rom. terminos esse voluerunt. testantur, & mortuos nostros imperatores, quorum viuit immortalis memoria ac gloria, Scipiones, Brutos, Horatios, Cassios, Metellos: & hunc præsentem Cn. Pompeium, quem, procul ab eorum mœnibus acre & magnum bellum gerentem, commeatu pecuniaq; iuuerunt: & hoc tempore ipso populum Roman. quem in caritate annonæ, vt sæpè antè fecerant, frumento suppeditato leuarunt: sed hoc ius esse velle, vt sibi ex literis, si qui eximia virtute fuerint, sit in nostris castris, sit in imperatorum prætorijs, sit denique inter signa atque in acie locus, sit his gradibus ascensus etiam ad ciuitatem, quod si Afris, si Sardis, si Hispanis agris stipendioq; multatis virtute adipisci licet ciuitatem: Gaditanis autem, officijs, vetustate, fide, periculis, fœdere coniunctis, hoc idem non licebit: non fœdus sibi nobiscum, sed iniquissimas leges impositas à nobis esse arbitrabuntur. atque hanc, iudices, non à me fingi orationem, sed me dicere, quæ Gaditani iudicarint, res ipsa declarat. Hospitium multis annis ante hoc tempus cum L. Cornelio Gaditanos fecisse publicè dico. proferam testes: proferam lega-

Testimoniorum conglobatio.

Repetitio.

Ex minore.

Articulus.

A iudicio Gaditanorum, quod etiam probat à signis & argumentis.

legatos excitabo laudatores, quos ad hoc iudicium summos homines ac nobilissimos, deprecatores huius periculi missos videtis. re deniq; multò antè Gadib. iam audita, fore huic, vt ab isto periculum crearetur, grauissima tum in istum ciuem suum Gaditani, senatus consulta fecerunt. potuit magis fundus populus Gaditanus fieri, (quoniam hoc magnopere delectare verbo) si tum sit fundus, cùm scita ac iussa nostra sua sententia comprobat, quàm cùm hospitium fecit, vt & ciuitate illum mutatum esse fateretur, & ius ciuitatis honorem dignissimum iudicaret? potuit certius interponere iudicium voluntatis suæ, quàm cùm etiam accusatorem huius multa & pœna multauit? potuit magis de re iudicare, quàm cùm ad vestrum iudicium ciues amplissimos legauit testes huius iuris, vitæ laudatores, periculi deprecatores? etenim quis est tam demens, quin sentiat ius hoc Gaditanis esse retinendum, ne interseptum sit ijs iter perpetuò ad hoc amplissimum præmium ciuitatis: & magnopere ijs esse lætandum, huius L. Cornelij beneuolentiam erga suos remanere Gadibus, gratiam & facultatem commendandi in hac ciuitate versari? quis enim nostrûm est, cui non illa ciuitas sit huius studio, cura, diligentia commendatior: omitto, quantis ornamentis populum istum C. Cæsar, cùm esset in Hispania prætor, affecerit, controuersias sedarit, iura ipsorum permissu statuerit, inueteratam quandam barbariam ex Gaditanorum moribus disciplinaq; delerit: summa in eam ciuitatem huius rogatu studia & beneficia contulerit. multa prætereo, quæ quotidie labore huius & studio aut omnino, aut certè facilius cõsequuntur. Itaq; & adsunt principes ciuitatis & defendunt, amore vt suum

ciuem

Fundus quis, quo modo fiat.

Ab vtilitate, & cõmodis.

A Cæsaris auctoritate.

Digestio oratoria.

ciuem, testimonio, vt nostrum, officio, vt nobilißimum & sanctißimum hospitem, studio, vt diligentißimum defensorem commodorum suorum. ac ne ipsi Gaditani arbitrentur, quanquam nullo incommodo afficiantur, si liceat eorum ciues virtutis caussa in nostram ciuitatem venire, tamen hoc ipso inferius esse suum fœdus, quàm ceterorum: consolabor & hos præsentes, viros optimos, & illam fidelißimam atq; amicißimam nobis ciuitatem: simul & vos non ignorantes iudices admonebo, quo de iure hoc iudicium constitutum sit, de eo nunquã omnino esse dubitatum. Quos igitur prudentißimos interpretes fœderum, quos peritißimos bellici iuris, quos diligentißimos in exquirendis conditionibus ciuitatum atque caußis esse arbitramur? eos profectò, qui iam imperia ac bella gesserunt.

Tertia pars de exemplis.

*etenim si Qu. Scæuola, ille augur, cùm de iure prædiatorio consuleretur, homo iuris peritißimus consultores suos nonnunquam ad Furium & Casellium prædiatores reijciebat: si nos de aqua nostra Tusculana M. Tugionem potius, quàm C. Aquillium, consulebamus: quòd aßiduus vsus vni rei deditus, & ingenium & artem sæpe vincit: quis dubitet de fœderibus, & de toto iure pacis & belli, omnibus iuris peritißimis imperatores nostros anteferre? poßumus ne igitur tibi probare auctorem exempli atq; facti illius, quod à te reprehenditur, C. Marium? quæris aliquem grauiorem? constantiorem? præstantiorem virtute, prudentiâ, religione, æquitate? is igitur * M. Annium Appium, fortißimum virum, virtute præditum, ciuitate donauit, cùm Camertinum fœdus sanctißimum atq; æquißimum sciret esse. potest igitur iudices, L. Cornelius condemnari, vt non C. Marij factum condemnetur? existat ergo*

A simili prædiatorũ iure, i. prædiorũ, de quo in iure ciuili, li. 8. tit. de seruit. præd. & Val. Max. lib. 8. cap. 13.

* Articulus

Ex pari.

ille

Prosopopœia obliqua, qua cōfirmat Marij exempla & auctoritatem.

ille vir parumper cogitatione vestra, quoniam re non potest, vt conspiciatis eum mentibus, quem oculis non potestis: dicat se non imperitum fœderis, non rudem exemplorum, non ignarum belli fuisse, se P. Africani discipulum ac militem, se stipendijs, se legationibus bellicis eruditum, se, si tanta bella legisset, quanta gessit, & confecit, si tot consulibus meruisset, quoties ipse consul fuisset, omnia iura belli perdiscere ac nosse potuisse sibi non fuisse dubium, quin nullo fœdere à rep. benè gerenda impediretur: ac se ex coniunctissima atq; amicissima ciuitate fortissimum quenq; esse delectum: neq; Fulginatium, neque Camertium fœdere esse exceptum, quo minus eorum ciuibus à populo Rom. præmia virtutis tribuerentur. itaq; cùm paucis annis post hanc ciuitatis donationem, acerrima de ciuitate quæstio Licinia & Mucia lege venisset: num quis eorum, qui de fœderatis ciuitatibus esset ciuitate donatus, in iudicium est vocatus? nam Spoletinus T. Matrinius, tum ex ijs, quos C. Marius ciuitate donasset, dixit caussam ex colonia Latinia in primis firma & illustri. quem cùm disertus homo, L. Antistius accusaret, Spoletinus dixit fundum populum Spoletinum non esse factum: videbat enim populus de suo iure, non de nostro, fundos fieri solere: sed cùm lege Apuleia coloniæ non essent deductæ, qua lege Saturninus C. Mario tulerat, vt in singulas colonias ternos ciues Ro. facere posset: negabat hoc beneficium, re ipsa sublata valere debere. nihil habet similitudinis ista accusatio: sed tamen tanta auctoritas in C. Mario fuit, vt non per L. Crassum, affinem suum, hominem incredibili eloquentia, sed paucis ipse verbis caussam illam grauitate suâ defenderit, & probârit. quis enim esset, iudices,

De hac lege Off. lib. 3.

A dissimili Marij auctoritatem probat.

iudices, qui imperatoribus nostris in bello, in acie, in exercitu delectum virtutis, qui socijs, qui fœderatis in defendenda repub. nostra, spem præmiorum eripi vellet? quod si vultus C. Marij, si vox, si ille imperatorius ardor oculorum, si recentes triumphi, si præsens valuit aspectus: valeat auctoritas, valeant res gestæ, valeat memoria, valeat fortissimi & clarissimi viri nomen æternum: sit hoc discrimen inter gratiosos ciues, atque fortes, vt illi viui fruantur opibus suis, horum etiam mortuorum, (si quisquam huius imperij defensor mori potest) viuat auctoritas immortalis. quid? Cn. Pompeius pater, rebus Italico bello maximis gestis, P. Cesium, equitem R. virum bonum, qui viuit Rauennæ, fœderato ex populo, nónne ciuitate donauit? quid? cohortes duas vniuersas Camertium? quid? Heracliensium legionem P. Crassus, vir amplissimus, ex ea ciuitate quæ cum propè singulare fœdus Pyrrhi temporibus C. Fabricio consule ictum putatur? quid? Massiliensem Aristonem Sylla? quid? quoniam de Gaditanis agimus, idem heros LX. Gaditanos? quid? vir sanctissimus & summa religione ac modestia Qu. Metellus Pius Qu. Fabium Saguntinum? quid? hic, qui adest, à quo hæc quæ ego nunc percurro, subtilissimè sunt omnia perpolita, M. Crassus, non Aletrinensem fœderatum ciuitate donauit, homo tum grauitate & prudentia præstans, tum vel nimirum parcus in largienda ciuitate? Hîc tu Cn. Pompeij beneficium, vel potius iudicium & factum infirmare conaris? qui fecit, quod C. Mariũ fecisse audierat, fecit, quod P. Crassum, quod L. Syllam, quod Q. Metellum quod deniq; domesticum auctorem, patrẽ suum facere viderat. neq; verò in vno Cornelio id fecit: nam & Gaditanũ Hasdrubalem

Euidentia siue effictio.

Ex pari siue ex minore cum repetitione.

Exemplorũ copia, & frequentatio.

Conclusio per enumerationem.

balem ex bello illo Africano, & Mamertinos obuios, & quosdam Vticenses, & Saguntinos fabros ciuitati donauit.

Ab æquo & honesto, vel à iure referendæ gratiæ, cũ optatione.

etenim cùm ceteris præmijs digni sunt, qui suo labore & periculo nostram rempub. defendunt: tum certè dignißimi sunt, qui ciuitate ea donentur, pro qua pericula ac tela subierunt: atq; vtinam, qui vbiq; sunt propugnatores huius imperij, possent in hanc ciuitatem venire, & contrà, oppugnatores reip. de ciuitate exterminari.

Ab Ennij auctoritate.

neq; enim ille summus poëta noster, Annibalis illam magis cohortationem, quàm communem imperatorum voluit esse, Hostem qui feriet, mihi erit Carthaginensis, quisquis erit, cuiatis siet, id habent omnes leue, & semper habuerunt.

Virtutem nõ gentem spectandam.

itaq; ei ciues fortißimos, vndique fortes viros asciuerunt: & hominum ignobilium virtutem persæpè nobilitatis inertiæ prætulerunt.

Quarta pars, de consuetudine iudiciorum.

Habetis imperatorum summorum, & sapientißimorum hominum, clarißimorum virorum interpretationem iuris ac fœderum. dabo etiam iudicum, qui huic quæstioni præfuerunt: dabo vniuersi populi R. dabo sanctißimum etiam iudicium senatus.

A Iudicum sententia.

Iudices, cùm præ se ferrent, palamq; loquerentur, quid essent lege Pappia de M. Crasso Mamertinis repetentibus iudicaturi: Mamertini publicè suscepta caussa destiterunt, multi in ciuitatem recepti ex liberis fœderatisq; populis: nemo vnquã est de ciuitate accusatus, quòd aut populus fundus factus non esset, aut quòd fœdere ciuitatis mutandæ ius impediretur. audebo etiam hoc contendere, nunquam esse condemnatum, quem constaret ab imperatore vestro ciuitate donatum.

A populi voluntate.

Cognoscite nunc populi R. iudiciũ multis rebus interpositũ, atq; in maximis caußis re ipsa atq; vsu comprobatum. Cum Latinis omnibus fœdus ictum Sp. Cassio,

ſio, Poſtumo, Cominio coſſ. quis ignorat? quod quidem nuper in columna ænea meminimus poſt Roſtra inciſum & perſcriptum fuiſſe. quo modo igitur L. Coſsinius Tiburs, pater huius equitis Rom. optimi atq; ornatiſsimi viri, damnato Cœlio: quo modo ex eadem ciuitate T. Coponius, ciuis item ſumma virtute & dignitate, (nepotes T. & C. Coponios noſtis) damnato C. Maſſone ciuis Rom. eſt factus? an linguâ & ingenio pateſieri aditus ad ciuitatem potuit; manu & virtute non potuit? an de nobis trahere ſpolia fœderatis licebit, de hoſtibus non licebit? an, quod adipiſci poterant dicendo, id eis aſſequi pugnando non licebit? an accuſatori maiores noſtri maiora præmia, quàm bellatori, eſſe voluerunt? quòd ſi acerbiſsima lege Seruilia principes viri, ac grauiſsimi & ſapientiſsimi ciues, hanc Latinis, id eſt, fœderatis, viam ad ciuitatem populi iuſſu patere paſsi ſunt: neq; in his eſt hoc reprehenſum Litinia & Mucia lege, cùm præſertim genus ipſum accuſationis, & nomen, & eiuſmodi præmium, quod nemo aſſequi poſsit, niſi ex ſenatoris calamitate, neq; ſenatori, neq; bono cuiquam nimis iucundum eſſe poſſet: dubitandum fuit, quin, quo in genere iudicum præmia rata eſſent, in eodem iudicia imperatorum valerent? num fundos igitur factos populos Latinos arbitramur aut Seruilia lege, aut ceteris, quibus Latinis hominibus erat propoſitum aliqua ex re præmium ciuitatis? Cognoſcite nunc iudicium ſenatus; quod ſemper eſt iudicio populi comprobatum. Sacra Cereris, iudices, ſummâ maiores noſtri religione confici, cæremoniaq; voluerunt. quæ cùm eſſet aſſumpta de Græcia, & per Græcas ſemper curata ſunt ſacerdotes, & Græca omnia nominata. ſed cùm illam, quæ

Enthymemata quatuor ex minore.

Ex pari.

A iudicio ſenatus.

De magna Græcia intelligit, quæ in

Italia est, & regnum Neapolitanum dicitur.

Græcum illud sacrum monstraret, & faceret, ex Græcia deligerent, tamen sacra pro ciuibus ciuem facere voluerunt, vt deos immortales scientia peregrina & externa, mente domestica & ciuili precarentur. has sacerdotes video ferè aut Neapolitanas aut Velienses fuisse, fœderatarum sine dubio ciuitatum. mitto vetera: proxima dico. ante ciuitatem Veliensibus datam, de senatus sententia C. Valerium Flaccum, prætorem vrbanum, nominatim ad populum ea Calliphana Veliense, vt ea ciuis R. esset, tulisse. num igitur aut fundos factos Velienses, aut sacerdotem illam ciuem Rom. factam non esse, aut fœdus & à senatu & à populo R. violatum arbitrabimur? Intelligo iudices, in caussa aperta, minimeque dubia multò & plura & à pluribus peritissimis esse dicta, quàm res postularet: sed id factum est, non vt vobis rem tam perspicuam dicendo probaremus, verùm vt omnium maleuolorum, iniquorum, inuidorum animos frangeremus: quos vt accusator incenderet, vt aliqui sermones hominum, alienis bonis mœrentiū, etiam ad vestras aures permanarent & in iudicio ipso redundarent. idcirco illa, in omni parte orationis suæ arte aspergi videbatis: tum pecuniā L. Cornelij, quæ neque inuidiosa est, & quantacunque est, eiusmodi est, vt cōseruata magis, quàm corrupta esse videatur: tum luxuriam, quæ nō crimine aliquo libidinis, sed cōmuni maledicto notabatur: tum Tusculanū, quod Q. Metelli fuisse meminerat, & L. Crassi: Crassum emisse de libertino homine Soterico Martio, ad Metellum peruenisse de Venonij Vindicis bonis nō tenebat: simul illud nesciebat, prædiorum nullam esse gentem, emptionibus ea solere sæpè ad alienos homines, sæpè ad infimos, non legibus, tanquam tutelas, peruenire. obie-

Val. Max. lib. 1. de cult. deor.

Occupatione delabitur ad quædam extra caussam.

Obiecta refutāda, & inuidiam Cornelio conflatam, extinguendam.

I.

II.

III.

Locus communis.

obiectum est etiam, quòd in tribum Crustuminam per- IV.
uenerit: quo hic assecutus est legis de ambitu præmio,
minus inuidioso, quàm qui legum præmijs, prætoriam
sententiam,& prætextam togam consequuntur.& ado- V.
ptio Theophanis agitata est, per quam Cornelius nihil
est, præterquam propinquorum suorum hæreditates, as-
secutus. quanquam istorū animos, qui ipsi Cornelio in- Digressio, ad inuidię caussas remouendas, translatis ornat verbis.
uident, non est difficillimum mitigare: more hominum
inuident: in conuiuijs rodunt: in circulis vellicant, non
illo inimico, sed hoc maledico dente carpunt. qui amicis
L. Cornelij, aut inimici sunt, aut inuident, hi sunt huic
multò vehementius pertimescendi. nam huic quidē ipsi
quis est vnquā inuentus inimicus? aut quis iure esse po-
tuit? quem bonum non coluit? cuius fortunæ dignitatiq́; C. Cæsarem intelligit.
non concessit? versatus in intima familiaritate hominis
potentissimi, in maximis nostris malis, vestrisq́; discor-
dijs neminem vnquam alterius rationis, ac partis, nō re, Distributio ad extenuandum,
non verbo, non vultu deniq; offendit. fuit hoc siue meū,
siue reip. fatum, vt in me omnis illa inclinatio commu-
nium temporum incumberet. non modò non exultauit
in ruinis nostris, vestrisq́; discordijs Cornelius, sed omni Articulus.
officio, lacrymis, opera, consolatione omnes me absente
meos subleuauit. quorum ego testimonio, ac precibus
munus hoc meritum huic, &, vt à principio dixi, iustam
& debitam gratiam refero: speroq́; iudices, vt eos qui Ex caussis.
principes fuerunt conseruandæ salutis, aut dignitatis
meæ, diligitis, & charos habetis: sic, quæ ab hoc pro fa-
cultate eius, pro loco, facta sunt, & grata esse vobis, &
probata. non igitur à suis, quos nullos habet, sed à suo- Reiicit inuidiæ & odii caussas in alios.
rum, qui & multi & potentes sunt, vrgetur inimicis:
quos quidem hesterno die Cn. Pompeius copiosa oratio-

ne. & graui secum, si vellent, contendere iubebat, ab hoc improbo certamine, atque iniusta contentione auocabat. & erat æqua lex. & nobis iudices, atq; omnibus, qui nostris familiaritatibus implicantur, vehementer vtilis, vt nostras inimicitias ipsi inter nos geramus, amicis nostrorum inimicorum temperemus. ac si mea auctoritas satis apud illos in hac re ponderis haberet; cùm me præsertim rerum varietate, atque vsu ipso iam perdoctum viderent, etiam ab illis eos maioribus discordijs auocarem. id enim contendere mihi videtur è rep. cùm id defendas, quod esse optimum sentias: & id fortium virorum, & magnorum hominum semper putaui: neq; huic vnquam labori, officio, muneri defui: sed contentio tandiu sapiens est, quandiu aut proficit aliquid, aut, si non proficit, non obest ciuitati. voluimus quædam, contendimus, experti sumus: obtenta non sunt: dolorem alij, nos luctum mœroremq; suscepimus: cur ea, quæ mutare non possumus, conuellere malumus, quàm tueri? C. Cæsarem senatus & genere supplicationum amplissimo ornauit, & numero dierum nouo. idem in angustijs ærarij victorem exercitum stipendio affecit, imperatori decem legatos decreuit, lege Sempronia succedendum non censuit. harum ego sententiarum, & princeps & auctor fui, neq; me dissensioni meæ pristinæ putaui potius assentiri, quam præsentibus reipub. temporibus, & concordiæ conuenire. non idem alijs videtur. sunt fortasse in sententia firmiores: reprehendo neminem: sed assentior non omnibus: neq; esse inconstantis puto, sententiam aliquam, tanquam aliquod nauigium, atq; cursum, ex reipublicæ tempestate moderari: sed qui sunt, quibus infinitum sit odium, in quo semel susceptum sit, quos

Ab æquo & honesto.

Moralibus sententiis sibi conciliat auditores.

Dissolutio.

Sententia. De prou. cōs. XV. dierum, ait.

Similitudo elegās & Politica sententia, talis est, famil. ep. lib. 1. periucunda.

video esse nonnullos: cum ducibus ipsis, non cum comitatu, assectatoribusq́; confligant: illam enim fortasse pertinaciam nonnulli, virtutem alij putabant: hanc verò iniquitatem omnes cum aliqua crudelitate cōiunctam.

Distinctio.

sed si certorum hominum mentes nulla ratione placare possumus, iudices, vestros quidem animos certè confidimus non oratione nostra, sed humanitate vestra esse placatos: quid enim est, cur non potius ad summam laudem huic, quàm ad minimam fraudem, Cæsaris familiaritas valere debeat? cognouit adolescens: placuit homini prudentißimo: in summa amicorum copia cum familiarißimis eius est adæquatus: in prætura, in consulatu præfectum fabrûm detulit, consilium hominis probauit, fidem est complexus, officia obseruantiamq́; dilexit. fuit hic multorum illi laborum socius aliquando: est fortasse nunc nonnullorum particeps commodorum. quæ quidem si huic obfuerint apud vos, non intelligo, quod bonum cuiquam sit apud tales viros profuturum.

Peroratio per commiserationem, & enumerationem.

A Cæsaris amicitia.

sed quoniam C. Cæsar abest longißimè, atq; in ijs est nunc locis, quæ * regione orbem terrarum, rebus illius gestis imperium populi Rom. definiunt: nolite per deos immortales, iudices, hunc illi acerbū nuncium velle deferri, vt suum præfectum fabrûm, vt hominem sibi charißimum, & familiarißimum, non ob ipsius aliquod delictum, sed ob suam familiaritatem, vestris oppressum sententijs audiat.

* regiones.

miseremini eius, qui non de suo peccato, sed de huius summi, & clarißimi viri facto, non de aliquo crimine, sed de periculo suo, de publico iure disceptat: quod ius si Cn. Pompeius ignorauit, si M. Crassus, si Qu. Metellus, si Cn. Pompeius pater, si L. Sylla, si L. Crassus, si C. Marius, si senatus, si populus Rom. si qui de re simili iudi-

A Balbi persona.

Enumeratio præcipuorū capitum totius defensionis, ad ius pertinentiū.

iudicarunt, si fœderati populi, si socij, si illi antiqui Latini: videte, ne vtilius vobis & honestius sit, illis ducibus errare, quàm hoc magistro erudiri. sed si de certo, de perspicuo, de vtili, de probato, de iudicato, vobis iure esse constituendum videtis: nolite committere, vt in re tam inueterata quicquam noui sentiatis. simul & illa iudices omnia ante oculos vestros proponite: primùm esse omnes etiam post mortem reos clarißimos illos viros, qui fœderatos ciuitate donarunt: deinde senatum, qui persæpe hoc iudicauit: populum, qui iußit: iudices, qui approbarunt. tum etiam illud cogitatote, sic viuere, ac vixisse Cornelium, vt, cùm omnium peccatorum quæstiones sint, non de vitiorum suorum pœna, sed de virtutis præmio, in iudicium vocetur. accedat etiam illud, vt statuatis hoc iudicio, vtrum posthac amicitias clarorum virorum, calamitati hominibus, an ornamento esse malitis. postremò illud, iudices, fixum in animis vestris tenetote, vos in hac caussa non de maleficio L. Cornelij, sed de beneficio Cn. Pompeij iudicaturos.

Sententia.

A cõsequentibus incommodis.

Ab honesto.

A Pompeii persona.

DE PRO-

DE PROVINCIIS CONSVLARIBVS, ORATIO XXXVII.

SI quis vestrûm P. C. expectat, quas sim prouincias decreturus, consideret ipse secum, qui mihi homines ex prouinciis potissimùm detrahendi sint: non dubitabit, quid me sentire conueniat, eùm, quid mihi sentire necesse sit, cogitarit. ac si princeps eam sententiam dicerem, laudaretis profectò: si solus, certè ignosceretis: etiamsi paulò minus vtilis vobis sententia videretur, veniam tamen aliquam dolori meo tribueretis. nunc verò P. C. non parua afficior voluptate: vel quòd hoc maximè reipublicæ conducit, Syriam Macedoniamq; decerni, vt dolor meus nihil à communi vtilitate dissentiat: vel quòd habeo auctorem P. Seruilium, qui ante me sententiam dixit, virum clarissimum, & cùm in vniuersam rempub. tum etiam erga meam salutem, fide ac beneuolentia singulari. quòd si ille & paulò antè, & quotiescunq; ei locus dicendi, ac potestas fuit, Gabinium, & Pisonem duo reip. portenta, ac penè funera, cùm propter alias caussas, tum maximè propter illud insigne scelus eorum, & importunam in me crudelitatem, non solùm sententia sua, sed etiam verborum grauitate esse notandos putauit: quónam me animo in eos esse oportet, cuius illi salutem pro pignore tradiderunt, ad explendas suas cupiditates? sed ego in hac sententia dicenda non parebo dolori meo, nec iracundiæ seruiam. quo animo vnusquisque vestrûm debet esse in illos, hoc ero. præcipuum illum & proprium sensum doloris

Deliberatio est, status cõiecturæ, figura mediocris dispositio tẽporis & prudentiæ.

A sua & aliorũ persona.

Princeps, id est, primus.

A reip. vtilitate.

A Seruilii & Gab. & Piso. persona, ex minore.

A sua persona conciliat sibi auditores.

ris mei, quem tamen vos communem semper vobis mecum esse duxistis, à sententia dicenda amouebo, ad vlciscendi tempora reseruabo. Quatuor sunt prouinciæ P. C. de quibus adhuc intelligo sententias esse dictas: Galliæ duæ, quas hoc tempore vno imperio videmus esse coniunctas: & Syria, & Macedonia, quas vobis inuitis & oppreßis pestiferi illi consules pro euersæ reipubl. præmijs occupauerunt. decernendæ nobis sunt lege Sempronia duæ. quid est, quod poßimus de Syria Macedoniaq; dubitare? mitto, quòd eas ita partas habent ij, qui nunc obtinent, vt non antè attigerint, quàm hunc ordinem condemnarint, quàm auctoritatem vestram è ciuitate exterminarint, quàm fidem publicam, quàm perpetuam populi R. salutem, quàm me, ac meos omnes fœdißimè crudelißimeq; vexarint. omnia illa domestica, atq; vrbana mitto quæ tanta sunt, vt nunquam Annibal huic vrbi tantum mali optârit, quantum illi effecerint. ad ipsas venio prouincias: quarum Macedonia, quæ erat antea munita plurimorum imperatorum non turribus, sed trophæis, quæ multis victorijs erat iamdiu triumphisq; pacata, sic à barbaris, quibus est propter auaritiam pax erepta, vexatur: vt Thessalonicenses, positi in gremio imperij nostri, relinquere oppidum, & arcem munire cogantur: vt via illa nostra, quæ per Macedoniam est vsque ad Hellespontum militaris, non solùm excursionibus barbarorum sit infesta, sed etiam castris Thracijs distincta, ac notata. ita gentes eæ, quæ, vt pace vterentur, vim argenti dederant præclaro imperatori nostro: vt exhaustas domos replere possent, pro empta pace bellum nobis propè iustum intulerunt. iam verò exercitus ille noster, superbißimo

Partitio per enumerationem.

Præteritio grauis cum repet.

Ex caussis probat Pisonem ex Macedonia euocandum.

Via militaris per Macedoniam, ad Hellespontum.

delectu, & durißima consuetudine collectus, omnis interijt magno hoc dico cum dolore: miserandum in modum milites populi Rom. capti, necati, deserti, dißipati sunt: incuria, fame, morbo, vastitate consumti: vt, quod est indignißimum scelus, is imperator in pœnam exercitus expetitus esse videatur. atq; hanc Macedoniam, domitis iam gentib. finitimis, barbariaq; compreßâ, pacatam ipsam per se, & quietam, tenui præsidio, atq; exigua manu, etiam sine imperio, per legatos, nomine ipso populi Romani tuebamur: quæ nunc consulari imperio, atque exercitu ita vexata est, vix vt se poßit diuturna pace recreare: cùm interea quis vestrûm hoc non audiuit, quis ignorat, Achæos ingentem pecuniam pendere L. Pisoni quotãnis? vectigal, ac portorium Dirrhachinorum totum in huius vnius quæstum esse conuersum? vrbem Byzantiorum, vobis, atq; huic imperio fidelißimam, hostilem in modum esse vexatam? quò illi, postquam nihil exprimere ab egentibus, nihil vlla vi à miseris extorquere potuit, cohortes in hyberna misit: his præposuit quos, putauit fore diligentißimos satellites scelerum, ministros cupiditatum suarum. omitto iurisdictionem in libera ciuitate contra leges, senatusq; consulta: cædes relinquo, libidines prætereo: quarum acerbißimum extat iudicium, & ad insignem memoriam, turpitudinis, & penè ad iustum imperij nostri odium: quòd constat nobilißimas virgines se in puteos abiecisse, & morte voluntaria nefariam turpitudinem depulisse. nec hæc iccirco omitto, quòd non grauißima sint: sed quia nunc sine teste dico. ipsam verò vrbem Byzantiorum fuisse refertißimam, atq; ornatißimam signis, quis ignorat? quæ illi, exhausti sumptibus,

Pathos. Articulus grauis. Præteritio per interpretationem. Pudicitię insigne exemplum.

bellorum maximis, cùm Mithridaticos impetus totumq́; Pontum armatum efferuescentem in Asiam, atq; erumpentem, ægrè repulsum & ceruicibus interclusum suis sustinerent: tum, inquam, Byzantij & postea signa illa & reliqua vrbis ornamenta sanctissimè custodita tenuerunt. te imperatore infelicissimo & teterrimo Cæsonine Caluenti ciuitas libera, & proximis suis beneficijs à senatu & à populo Rom. liberata, sic spoliata atq; nudata est, vt nisi C. Virginius, legatus, vir fortis & innocens, interuenisset, vnum signum Byzantij ex maximo numero nullum haberent. quod fanum est in Achaia, qui locus aut lucus in Græcia tota tàm sanctus fuit, in quo vllum simulachrum, vllum ornamentum reliquum sit? emisti à fœdissimo tribuno pleb. tum in illo naufragio huius vrbis, cùm tu idem, qui gubernare debueras, euerteres: tum, inquam, emisti grandi pecunia, vt tibi de pecunijs creditis, ius in liberos populos contra senatus consultum, & contra legem generi tui dicere liceret. id emptum ita vendidisti, vt aut ius non diceres, aut bonis ciues R. euerteres. quorum ego nihil dico nunc, P. C. hominem ipsum relinquo: de prouincia disputo. itaq; omnia illa, quæ & sæpè audistis & tenetis animis, etiam, si non audiatis, prætermitto: nihil de hac eius vrbana, quam ille præsens in oculis vestris mentibusq́; defixit, audacia loquor: nihil de superbia, nihil de contumacia, nihil de crudelitate disputo: lateãt libidines eius illæ tenebricosæ, quas fronte & supercilio, non pudore & temperantia contegebat: de prouincia, quod agitur, id disputo. huic vos non summittetis? hunc diutius manere patiemini? cuius, vt prouinciam tetigit, sic fortuna cum improbitate certauit, vt nemo posset, vtrum dete-

Vnum nullũ rara copulatio.

Præteritio cum repetitione.

Conclusio.

rior, an infelicior esset, iudicare. An verò in Syria diutius est Semiramis illa retinenda? cuius iter in prouinciam fuit eiusmodi, vt rex Ariobarzanes consulem vestrum ad cædem faciendam, tanquam aliquem Thracem, conduceret. deinde aduentus est in Syriam primus, equitatus habuit interitum: pòst concisæ sunt optimæ cohortes. igitur in Syria, imperatore illo, nihil aliud actum est, nisi pactiones pecuniarum cum tyrannis, decisiones, direptiones, latrocinia, cædes, cùm palàm populi R. imperator instructo exercitu dexteram tendens, non ad laudem milites hortaretur, sed omnia sibi & empta & emenda esse clamaret.

Eodem modo Gabiniũ, quem Semiramim pronominatione vocat, ex prouincia Syria detrahendum ex caussis probat.

Iam verò publicanos miseros (me etiam miserum illorum ita de me meritorum miserijs ac dolore) tradidit in seruitutem Iudæis, & Syris, nationibus natis seruituti. statuit ab initio, & in eo perseuerauit, ius publicano non dicere: pactiones sine vlla iniuria factas rescidit, custodias sustulit, vectigales multos ac stipendiarios liberauit: quo in oppido ipse esset, aut quò veniret, ibi publicanum, aut publicani seruum esse vetuit.

Pathos. Iudæi & Syri ad seruitutem nati.

quid multa? crudelis haberetur, si in hostem animo fuisse eo, quo fuit in ciues R. eius ordinis præsertim, qui est semper dignitate sua, benignitate magistratus sustentatus. itaq; videtis, patres conscripti, non temeritate redemptionis, aut negotij gerendi inscitia, sed auaritia, superbia, crudelitate Gabinij, penè afflictos iam atq; euersos publicanos: quib. quidem vos, in his angustijs ærarij, tamen subueniatis, necesse est: etsi iam multis non potestis, qui propter illum hostem senatus, inimicissimum ordinis equestris, bonorumq; omnium, non solùm bona, sed etiam honestatem miseri deperdiderunt: quos non parsimonia, non continentia, non virtus,

Ex minore.

Amplificatà voluntate.

Repetitio.

non

non labor, non splendor tueri potuit contra illius belluanis & prædonis audaciam. quid? qui se etiam nunc subsidijs patrimonij, aut amicorum liberalitate sustentant, hos perire patiemini? an, si qui frui publico non potuit per hostem, hic tegitur, ipsa lege censoria: quem is frui non sinit, qui est etiamsi non appellatur, hostis, huic ferri

Concludit per ironiam.

auxilium non oportet? retinete igitur in prouincia diutius, eum qui de socijs cum hostibus, de ciuibus cum socijs faciat pactiones: qui hoc etiam se pluris esse, quàm collegam putet, quòd ille vos tristitia vultuq; deceperit, ipse nunquā se minus, quàm erat, nequam esse simularit. Piso autem alio quodam modo gloriatur, se breui tempore

Cōclusio altera vtrunq; de prouincia deducēdum esse docet, à præiudicio senatus.

perfecisse, ne Gabinius vnus omnium nequissimus existimaretur. hos vos de prouincijs si non aliquando deducendi essent, deripiendos non putaretis? & has publicas pestes sociorum, militum clades, publicanorum ruinas, prouinciarum vastitates, imperij maculas teneretis? at ijdem vos anno superiore hos eosdem reuocabitis, cùm in prouincias iam peruenissent. quo tempore si liberum vestrum iudiciū fuisset, nec toties dilata res, nec ad extremum è manibus erepta esset, restituissetis, id quod cupiebatis, vestram auctoritatem, ijs, per quos erat amissa, reuocatis, & ijs ipsis præmiis extortis, quæ erant pro scelere atque euersione patriæ consecuti. quam pœnam si tum

Amplificat ex signo, & Senatus iudicium interpretatur.

aliorum opibus, non suis, inuitissimis vobis euolarunt: at aliam multò maiorem grauioremq;, subierunt: quæ enim homini, in quo aliquis si non famæ pudor, at supplicij timor est, grauior pœna accidere potuit, quàm non credi literis ijs, quæ rem benè gestam in bello nunciarēt? hoc statuit senatus, cùm frequens supplicationē Gabinio denegauit: primū, homini sceleribus, flagitijsq; contamina-

minatißimo nihil eße credendum: deinde, à proditore, atq; eo, quem præsentem hostem reipub. cognoßet, benè rem geri non potuiße: postremò, ne deos quidem immortales velle aperiri sua templa, & sibi supplicari, hominis impurißimi, & sceleratißimi nomine. itaque ille alter aut ipse est homo doctus, & à suis Græcis subtilius eruditus, quibuscum iam in orchestra belluatur, antea post siparium, solebat: aut amicos habet prudentiores, quàm Gabinius, cuius nullæ literæ perferuntur. hosce igitur imperatores habebimus? quorum alter non audet, nos certiores facere * ne imperator appellatur: alterum si tabellarij non cessarint, necesse est, paucis diebus pœniteat audire, cuius amici, si qui sunt, aut si belluæ tam immani, tamq; tetræ possunt vlli esse amici, hac consolatione vtuntur, etiam T. Albutio supplicationē hunc ordinem denegaße. quod est primum dißimile: res in Sardinia cum Mastrucatis latrũculis à proprætore vna cohorte auxilia gesta: & bellũ cum maximis Syriæ gentibus, tyrãnis, consulari exercitu imperioq; confectum: deinde Albutius, quod à senatu petebat, ipse sibi in Sardinia antè decreuerat: constabat enim Græcum hominem ac leuem in ipsa prouincia quasi triumphaße: itaque hanc eius temeritatem senatus supplicatione denegata notauit. sed fruatur sanè hoc solatio, atq; hanc insignem ignominiam, quoniam vni præter se inusta est, putet eße leuiorem: dummodo, cuius exemplo se consolatur, eius exitum expectet: præsertim cùm in Albutio nec Pisonis libidines, nec audacia Gabinij fuerit: hac tamen vna plaga conciderit, ignominia senatus. Atqui duas Gallias decernit consulibus duobus, hos retinet ambos: qui autem alteram Galliam, & aut Syriam, aut

Sipariũ aulæum quod Scenæ prætenditur.

* vt imperator.

A dissimili.

Mastruca, vestis, Sardorũ propria.

Permissio.

De Galliis prouinciis, Cæsari prorogandis.

Mace-

Macedoniam, tamen alterum retinet, & in vtriusq; pari scelere disparem conditionem facit. Faciam, inquit, illas prætorias: vt Pisoni & Gabinio succedatur statim: si hic sinat: tum enim tribunus intercedere poterit: nunc non potest. itaque ego idem, qui nunc consulibus ijs qui designati erunt, Syriam Macedoniamq; decerno, decernam easdem prætorias, vt prætores annuas prouincias habeant, & eos quàm primùm videamus, quos animo æquo videre non possumus. sed mihi credite, nunquam succedetur illis, nisi cum ea lege referetur, qua intercedi de prouincijs non licebit: itaque hoc tempore amisso, annus est integer vobis expectandus: quo interiecto, ciuium calamitas, sociorum ærumna, sceleratißimorum hominum impunitas propagatur. quòd si essent illi optimi viri, tamen ego mea sententia C. Cæsari succedendum nondum putarem. qua de re dicam P.C. quod sentio, atq; illam interpretationem mei familiarißimi, quâ paulò antè interrupta est oratio mea, non pertimescam. Negat me vir optimus inimiciorem Gabinio debere esse, quàm Cæsari: omnem enim illam tempestatem, cui cesserim, Cæsare impulsore atq; adiutore esse excitatam. cui si primùm sic respondeam, me communis vtilitatis habere rationẽ, non doloris mei, poßimne probare, cùm id me facere dicam, quod exemplo fortißimorum & clarißimorum ciuium facere poßim? an Ti. Gracchus (patrem dico, cuius vtinam filij non degenerassent à grauitate paterna) tantam laudem est adeptus, quòd tribunus pleb. solus ex toto illo collegio L. Scipioni auxilio fuit, inimicißimus & ipsius, & fratris eius Africani, iurauitq; in concione, se in gratiam non redijsse, sed alienum sibi videri dignitate imperij, quò

[Margin notes: Propositio. — Diluit obiecta ab vtili & honesto. — Exemplis similibus se tuetur.]

quò

quò duces essent hostium Scipione triumphante ducti, eodem ipsum duci, qui triumphasset? quis plenior inimicorum fuit C. Mario? Crassus, M. Scaurus aliísne inimici? omnes Metelli: at hi non modò illum inimicum ex Gallia sententiis suis non detrahebant, sed & propter rationem Gallici belli, prouinciam extra ordinem decernebant. bellum in Gallia maximum gestum est: domitæ sunt à Cæsare maximæ nationes, sed nondum legibus, nondum iure certo, nondum satis firmâ pace deuinctæ. bellum affectum videmus, &, verè vt dicam, penè confectum: sed ita, vt, si idem extrema persequitur, qui inchoauit, iam omnia perfecta videamus: si succeditur, periculum sit, ne instauratas maximi belli reliquias ac renouatas audiamus.

Affectum inchoatum, vt indicant sequentia.

ergo ego senator, inimicus, si ita vultis homini, amicus esse, sicut semper fui, reip. debeo. quid, si ipsas inimicitias depono reip. caussa, quis me tandem iure deprehendat? præsertim cùm ego omnium meorum consiliorum, atque factorum exempla semper ex summorum hominum factis mihi censuerim petenda?

Ab honesto.

an non M. ille Lepidus, qui bis consul & pontifex maximus fuit, non solùm memoria & testimonio, sed etiam annalium literis & summi poetæ voce laudatus est, quòd cum M. Fuluio collega, quo die censor est factus, homine inimicissimo, in campo statim redijt in gratiam, vt commune officium censuræ, communi animo ac voluntate defenderent? atque vt vetera, quæ sunt innumerabilia, mittam: tuus pater Philippe nónne vno tempore cum suis inimicissimis in gratiam redijt? quibuscum omnibus eadem respublica reconciliauit, quæ alienârat. multa prætereo, quòd intueor coràm hæc lumina atque ornamenta reipublicæ, P. Seruilium,

Ab exemplis Val. Max. lib. 4 cap. 2.

lium,& M. Lucullum (vtinam etiam L. Lucullus ille viueret) quæ fuerunt inimicitiæ grauiores in ciuitate, quàm Lucullorum atq; Seruiliorum? quas in viris fortißimis non solùm extinxit reipub. dignitas, & ipsorum, sed etiam ad amicitiã consuetudinemq; traduxit. quid? Q. Metellus nepos, nónne consul in templo Iouis optimi maximi permotus cùm auctoritate vestra, tum illius P. Seruilij incredibili grauitate dicendi, absens mecum summo suo beneficio redijt in gratiam? an ego possum huic esse inimicus, cuius literis, famâ, nuncijs, celebrantur aures quotidie meæ, nouis nominibus gentium, nationum, locorum? ardeo, mihi credite patres conscripti, (id quod vosmet de me existimatis, & facitis ipsi) incredibili quodam amore patriæ: qui me amor & subuentre olim impendentibus periculis maximis cum dimicatione capitis, & rursum, cùm omnia tela vndique esse intenta in patriam viderem, subire coegit atq; excipere vnum pro vniuersis. hic me meus in rempub. animus pristinus ac perennis cum C. Cæsare reducit, reconciliat, restituit in gratiam. quod volent, denique homines existent: nemini ego esse possum benè de repub. merenti non amicus. etenim si ijs, qui hæc omnia flammâ ac ferro delere voluerunt, non inimicitias solùm, sed etiam bellum indixi, atque intuli: cùm partim mihi illorum familiares, partim etiam me defendente capitis iudicijs essent liberati: cur eadem respub. quæ me in amicos inflammare potuit, inimicis placare non poßit? quod mihi odium cum P. Clodio fuit, nisi quòd perniciosum patriæ ciuem fore putabam, qui turpißimâ libidine incensus, duas res sanctißimas, religionem & pudicitiam, vno scelere violasset? num est igitur dubium ex his rebus

Articulus.

A Cæsaris virtute, & suo in patriã amore.

Interpretatio.

Ex contrariis.

quas is egit, agitq́; quotidie, quin ego in illo oppugnando reipubl. plus quàm otio meo: nonnulli in eodem defendendo suo plus otio, quàm communi, prospexerint? ego me à C. Cæsare in repub. dissensisse fateor, & sensisse vobiscum: sed nunc iisdem vobis assentior, cum quibus antea sentiebam. vos enim, ad quos literas L. Piso de suis rebus nõ audet mittere, qui Gabinij literas insigni quadam nota, atq; ignominia noua condemnastis, C. Cæsari supplicationes decreuistis: numero, vt nemini vllo ex bello: honore, vt omnino nemini. cur igitur expectem hominem aliquem, qui me cum illo in gratiam reducat? reduxit ordo amplissimus, & ordo is, qui est & publici consilij, & meorum omnium consiliorum auctor & princeps. vos sequor, patres conscripti, vobis obtempero, vobis assentior: qui quandiu C. Cæsaris consilia in repub. non maximè diligebatis, me quoq; cum illo minus coniunctum videbatis: posteaquam rebus gestis mentes vestras, voluntatemq́; mutastis, me non solùm comitem esse sententiæ vestræ, sed etim laudatorem vidistis. sed quid est, quòd in hac caussa maximè homines admirentur, & reprehendant meum consilium: cùm ego idem antea multa decreuerim, quæ magis ad hominis dignitatem, quàm ad reip. necessitatem pertinerent? supplicationem quindecim dierum decreui sententia mea. reip. satis erat tot dierum, quot C. Mario, dijs immortalibus non erat exigua eadem gratulatio, quæ ex maximis bellis. ergo ille cumulus dierum hominis est dignitati tributus. in quo ego, quo consule referente primùm decem dierum supplicatio decreta Cn. Pompeio Mithridate interfecto, confectoq́; Mithridatico bello, & cuius sententia primùm duplicata est supplicatio consularis:

Cõmutatio,

Ab auctoritate senatus.

Se antea etiã fauisse Cęsari, probat à signis.

mihi enim estis assensi, cùm eiusdem Pompeij literis recitatis, confectis omnibus maritimis terrestribusq; bellis, supplicationem dierum duodecim decreuistis: sum Cn. Pompeij virtutem & animi magnitudinem admiratus, quòd, cùm ipse ceteris omnibus esset omni honore antelatus, ampliorem honorem alteri tribuebat, quàm ipse erat consecutus: ergo in illa supplicatione, quam ego decreui, res ipsa tributa est dijs immortalibus, & maiorum institutis, & vtilitati Reip. sed dignitas verborum, honos, & nouitas, & numerus dierum Cæsaris ipsius laudi & gloriæ concessus est. relatum est ad nos nuper de stipendio exercitus: non decreui solùm, sed etiam, vt vos decerneretis, laboraui: multa dissentientibus respondi: scribendo affui: tum quoque homini plus tribui, quàm nescio cui necessitati: illum enim arbitrabar etiam sine hoc subsidio pecuniæ retinere exercitum præda antè parta, & bellum conficere posse. sed decus illud, & ornamentum triumphi minuendum nostrâ parsimoniâ non putaui. actum est de decem legatis, quos alij omnino non dabant, alij exempla quærebant, alij tempus differebant: alij sine vllis verborum ornamentis dabant. in ea quoque re sic sum locutus, vt omnes intelligerent, me id, quod Reipubl. caussa sentirem, facere vberius propter ipsius Cæsaris dignitatem. at ego idem nunc in prouincijs decernendis, qui illas omnes res egi silentio, interpellor: cum superioribus caussis hominis ornamenta fuerint, in hac me nihil aliud, nisi ratio belli, nisi summa vtilitas reipublicæ moueat. nam ipse Cæsar, quid est, cur in prouincia commorari velit, nisi vt ea, quæ per eum affecta sunt, perfecta reipub. tradantur? amœnitas eum, credo, locorum vrbium

Digestio.

Secundum signum.

Tertium signum.

Affecta, perfecta, suprà affecta, confectũ dicit.

vrbium pulchritudo, hominum nationumq; illarũ humanitas, & lepos, victoria cupiditas, finium imperij nostri propagatio retinet. quid illis terris asperius? quid incultius oppidis? quid nationibus immanius? quid porrò tot victorijs præstabilius? quid Oceano lõgius inueniri potest? an reditus in patriam habet aliquam offensionẽ? vtrùm apud populum, à quo missus est: an apud senatũ, à quo ornatus est? an dies auget eius desiderium, an magis obliuionem? an laurea illa magnis periculis parta amittit longo interuallo viriditatem? quare? si qui hominem non diligunt: nihil est, quòd eum de prouincia deuocent: ad gloriam deuocant ad triumphum, ad gratulationem, ad summum honorem senatus, equestris ordinis gratiam, populi charitatem. sed si ille hac tam eximia fortuna propter vtilitatem reip. frui non properat, vt omnia illa conficiat: quid ego senator facere debeo, quem etiam, si ille aliud vellet, reip. consulere oporteret? ego verò sic intelligo, patres cõscripti, nos hoc tempore in prouincijs decernendis perpetuæ pacis habere oportere rationem: nam quis hoc tempore non sentit, omnia alia esse nobis vacua ab omni periculo, atq; etiam ab omni suspicione belli? iã diu mare videmus illud immensum, cuius feruore non solùm maritimi cursus, sed vrbes etiã & viæ militares iam tenebantur, virtute Cn. Pompeij sic à populo R. ab Oceano vsq; ad vltimũ Pontum, tanquam vnum aliquem portum, tutum & clausum teneri nationes eas, quæ numero hominum ac multitudine ipsa poterant in prouincias nostras redundare, ita ab eodẽ esse partim recisas, partim repressas, vt Asia, quæ imperium antea nostrũ terminabat, nũc tribus nouis prouincijs ipsa cingatur. possum de omni regione, de

Gallia Cęsaris tempore aspera & inculta.

Ab enumeratione.

Ex cõtrariis euentus.

Ex fine.

omni hostium genere dicere. nulla gens est, quæ non aut ita subacta sit, vt vix est: & aut ita domita, vt quiescat aut ita pacata, vt victoriâ nostrâ, imperioq́; lætetur. bellum Gallicum, patres conscripti, C. Cæsare imperatore gestum est: antea tantummodo repulsum, semper illas nationes nostri imperatores refutandas potius bello, quàm lacessendas putauerunt. ipse ille C. Marius, cuius diuina, atq; eximia virtus magnis populi R. luctibus funeribusq́; subuenit: influentes in Italiam Gallorum maximas copias repreßit, non ipse ad eorum vrbes sedesq́; penetrauit: modo ille meorum laborum, periculorum, consiliorum socius, C. Pontinius, fortißimus vir, ortum repentè bellum Allobrogum, atque hac scelerata coniuratione excitatum prælijs fregit: eosq́; domuit, qui lacessierant: & ea victoria contentus, repub. metu liberata quieuit. C. Cæsaris longè aliam video fuisse rationem: non enim sibi solùm cum ijs, quos iam armatos contra populum R. videbat, bellandum esse duxit, sed totam Galliam in nostrā ditionem esse redigendam: itaq; cum acerrimis nationibus & maximis Germanorum, & Heluetiorum, prælijs felicißimè decertauit: ceteras conterruit, compulit, domuit, imperio populi R. parere assuefecit: & quas regiones, quasq́; gentes nullæ nobis antea literæ, nulla vox, nulla fama notas fecerat, has noster imperator, nosterq́; exercitus, & populi R. arma peragrarunt. semitam tantùm Galliæ tenebamus antea, patres conscripti: ceteræ partes à gentibus, aut inimicis huic imperio, aut infidis, aut incognitis, aut certè immanibus, & barbaris, & bellicosis tenebantur. quas nationes, nemo vnquam fuit, quin non frangi domariq́; cuperet: nemo sapienter de repub. nostra cogitauit iam inde à

A periculo Gallicæ potentiæ, & à C. Cæsaris virtute, per comparationem.

A Germanorū & Heluetiorum virtute.

Articulus.

de à principio huius imperij, quin Galliam maximè timendam huic imperio putaret: sed propter vim, ac multitudinem gentium illarum, nunquam est antea cum omnibus dimicatum. restitimus semper lacessiti: nunc deniq; est perfectum, vt imperij nostri terrarumq; illarum idem esset extremum. alpibus Italiam munierat ante natura, non sine aliquo diuino numine: nam si ille aditus Gallorum immanitati multitudiniq; patuisset, nunquam hæc vrbs summo imperio domicilium ac sedem præbuisset: quæ iam, licet, considant: nihil est enim vltra illam altitudinem montium vsque ad Oceanum, quod sit Italiæ pertimescendum: sed tamen vna, aut altera æstas vel metu, vel spe, vel pœna, vel præmijs, vel armis, vel legibus potest totam Galliam sempiternis vinculis astringere. impolitæ verò res & acerbæ si erunt relictæ, quanquam sunt abscissæ, tamen efferent se aliquando, & ad renouandum bellum reuirescent. quare sit in eius tutela Gallia, cuius virtuti, fidei, felicitati commendata est, etenim si fortunæ muneribus amplissimis ornatus, sæpius eius deæ periculum facere nollet: si in patriam, si ad deos penates, si ad eam dignitatem, quam in ciuitate sibi propositam videt, si ad iucundissimos liberos, si ad clarissimum generum redire properaret: si in Capitolium inuehi victor cum illa insigni laurea gestiret: si denique timeret casum aliquem, qui illi tantum addere iam non potest, quantum auferre: vos tamen oporteret ab eodem illa omnia, à quo profligata sunt, confici velle. cùm verò illæ suæ gloriæ iampridem, reipub. nondum satisfecerit, & malit tamen tardius ad suorum laborum fructus peruenire, quàm non explere susceptum reipublicæ munus: nec impera-

Gallia imperio R. formidabilis.

Cõglobatio caussarum.

Metaphora plantis.

Cõcludit de Gallia Cęsari prorogan-da per enumerationẽ.

Refutatio contrariarũ sententiarũ. torem in censum ad rempublicam benè gerendam reuocare, nec totam Gallici belli rationem propè iam explicatam perturbare, atque impedire debemus. nam illæ sententiæ virorum clarißimorum minimè probandæ

A repugnantibus. sunt, quorum alter vlteriorem Galliam decernit cum Syria, alter citeriorem. qui vlteriorem, omnia illa, de quibus disserui paullò antè, perturbat: simul ostendit eam se sciscere legem, quam esse legem neget, & quæ pars prouinciæ sit, cui non poßit intercedi, hanc se auellere: quæ defensorem habeat, non tangere: simul & illud facit, vt quod illi à populo datum sit, id non violet: quod senatus dederit, id senatus properet auferre. alter belli Gallici rationem habet: fungitur officio boni senatoris: legem, quam non putat, eam quoque seruat: præfinit enim successori diem. qui mihi nihil videtur minus à dignitate disciplinaq; maiorum dißidere, quàm vt, qui consul kal. Ian. habere prouinciam debet, is vt eam desponsam, non decretam habere videatur: fuerit toto in

Ab enumeratione, per subiectionẽ. consulatu sine prouincia, cui fuerit, antequam designatus esset, prouincia decreta. sortietur, annon? nam & non sortiri absurdum est, & quòd sortitus sis, non habere. proficiscitur paludatus? quò? quò peruenire ante certam diem non licebit. Ianuario, Februario prouin-

A turpi. ciam non habebit: Kal. ei denique Martijs nascetur repentè prouincia. attamen his sententijs Piso in prouincia permanebit. quæ cùm grauia sunt, tum nihil grauius illo, quòd multari imperatorem diminutione prouinciæ contumeliosum est: neq; solùm, summo in viro, sed etiam in mediocri homine ne accidat, prouidendum. ego vos intelligo P.C. multos decreuisse honores eximios C. Cæsari, & propè singulares, quòd ita meritus erat:

gratis etiam, vt quàm coniunctißimus huic ordini esset. sapientes, ac diuini fuistis. neminem vnquam est hic ordo complexus honoribus, & beneficijs suis, qui vllam dignitatem præstabiliorem ea, quam per vos esset adeptus, putârit: nemo vnquam hîc potuit esse princeps, qui maluerit esse popularis. sed homines aut propter dignitatem suam diffisi ipsi sibi, aut propter reliquorum obtrectationem ab huius ordinis coniunctione depulsi, sæpè ex hoc portu se in illos fluctus propè necessariò contulerunt. qui si ex illa iactatione cursuq; populari benè gesta rep. referunt aspectum in curiam, atq; huic amplißimæ dignitati commendati esse volunt, non modò non repellendi sunt, verùm etiam expetendi: monemur à fortißimo viro, atque optimo post hominum memoriam consule, vt prouideamus, ne citerior Gallia nobis inuitis alicui decernatur, post eos consules, qui nunc erunt designati, perpetuoq; posthac ab ijs, qui hunc ordinem oppugnent, populari, ac turbulenta ratione teneatur. quam ego plagam etsi non contemno, P. C. præsertim monitus à sapientißimo consule, & diligentißimo custode pacis & ocij, tamen vehementius arbitror pertimescendum, si hominum præclarißimorum, ac potentißimorum, aut honorem minuero, aut studium erga hunc ordinem repudiâro. nam vt C. Iulius omnibus à senatu eximijs, ac nouis rebus ornatus, per manus hanc prouinciam tradat ei, cui minimè vos velitis: per quem ordinem ipse amplißimam sit gloriam consecutus, ei ne libertatem quidem relinquat: adduci ad suspicandum nullo modo possum. postremò quo quisque animo futurus sit, nescio: quid sperem video. præstare hoc senator debeo, quantum possum, ne

Secus tamen is ipse Cæsar fecit.

Prudentissimè hic monebat, sed erat in fatis.

A senatus in Cęsarem beneficiis.

Politica sententia.

quis vir clarus, aut potens huic ordini iure irasci posse videatur. atq; hoc, si inimicissimus essem C. Cæsari, sentirem tamen reip. caussâ. sed non alienum esse arbitror, quo minus sæpe, aut interpeller à nonnullis, aut tacita æstimatione reprehendar, explicare breuiter, quæ mihi sit ratio, & caussa cum Cæsare. ac primùm illud tempus familiaritatis & consuetudinis, quæ mihi cum illo, quæ fratri meo, quæ C. Varroni consobrino nostro, ab omnium nostrûm adolescentiâ fuit, prætermitto. posteaquam sum penitus in rempub. ingressus, ita dissensi ab illo, vt in disiunctione sententiæ, coniuncti tamen amicitiâ maneremus. consul ille egit eas res, quarum participem me esse voluit: quibus ego si minus assentiebar, tamen illius mihi iudicium gratum esse debebat. me ille, vt Quinqueuiratum acciperem, rogauit: me in tribus sibi coniunctissimis consularibus esse voluit: mihi legationem quam vellem, quanto cum honore vellem, detulit. quæ ego omnia non ingrato animo; sed obstinatione quadam sententiæ repudiaui: quàm sapienter, non disputo: multis enim non probabo: constanter quidem, & fortiter certè: qui, cùm me firmissimis opibus contra scelus inimicorum munire, & populares impetus populari præsidio possem propulsare, quamuis excipere fortunam, subire vim atque iniuriam malui, quàm aut à vestris sanctissimis mentibus dissidere, aut de meo statu declinare. sed non is solùm gratus debet esse, qui accipit beneficium, verum etiam is, cui potestas accipiendi fuit. ego illa ornamenta, quibus ille me ornabat, decere me, & conuenire ijs rebus, quas gesseram, non putabam: illum quidem amico animo me habere eodem loco, quo principem, ciuem, suum generum, sentiebam. tradu-

Digressio, qua suas cũ Cæsare rationes explicat.

Sententia moralis.

xit ad plebem inimicum meum: siue iratus mihi, quòd me secum ne beneficijs quidem videbat posse coniungi: siue exoratus, ne hoc quidem fuit iniuria: nam postea me, vt essem legatus, non solùm suasit, verùm etiam rogauit. ne id quidem accepi: non quo alienum mea dignitate arbitarer, sed quòd tantum reip. sceleris impendere à consulibus proximis non suspicabar. ergo adhuc magis est mihi verendum, ne mea superbia in illius liberalitate, quā ne illius iniuria in nostra amicitia reprehendatur. ecce illa tempestas, caligo bonorum, & subita atq; improuisa formido, tenebræ reip. ruina, atque incendium ciuitatis. terror iniectus Cæsari de eius actis, metus cædis bonis omnibus, consulum scelus, cupiditas, egestas, audacia. si non sum adiutus, non debui: si desertus, sibi fortasse prouidit: si etiam oppugnatus, vt quidam aut putant, aut volunt: violata amicitia est, accepi iniuriam, inimicus esse debui: non nego. sed si idem ille tum me saluum esse voluit, cùm vos me, vt charissimum filium, desiderabatis: & si vos ijdem pertinere ad caussam illam putabatis, voluntatem C. Cæsaris à salute mea non abhorrere: & si illius voluntatis generum eius habeo testem, qui idem Italiam in municipijs, populum R. in concione, vos mei semper cupidissimos in Capitolio ad meam salutem incitauit: si deniq; Cn. Pompeius idem mihi testis de voluntate Cæsaris, & sponsor est illi de mea: nónne vobis videor & vltimi temporis recordatione, & proximi memoria medium illud tristissimum tempus debere, si ex rerum natura non possim euellere, ex animo quidem certè excidere? ego verò, si mihi non licet per aliquos ita gloriari, me dolorem, atque inimicitias meas reipub. concessisse, quod ma-

Clodiū Tribunum pleb. fecit Cæsar.

Cōmutationis species.

Allegoria.

Articulus.

Digestio.

Ab honesto.

gni cuiusdam hominis, & persapientis videtur: vtar hoc quod non tam ad laudem adipiscendam, quàm ad vitandam vituperationem valet, hominem me esse gratum: & non modò tantis beneficijs, sed etiam mediocri hominum beneuolentia commoueri. à viris fortißimis & de me optimè meritis quibusdã peto, vt, si ego illos meorum laborum & incommodorum participes esse nolui, ne illi me suarum inimicitiarum socium velint esse, præsertim cùm mihi ijdem illi concesserint, vt etiam acta illa Cæsaris, quæ nihil oppugnaui antea neque defendi, meo iam iure poßim defendere. nam summi ciuitatis viri, quorum ego consilio rempub. conseruaui, & quorum auctoritate illam coniunctionem Cæsaris defugi, Iulias leges, & ceteras illo consule rogatas, iure latas negant. ijdem illam proscriptionem capitis mei, contra salutem reip. sed saluis auspicijs rogatam esse dicebant. itaq; vir summa auctoritate, summa eloquentia, dixit grauiter, casum illum meum funus esse reip. sed funus iustum & indictum est mihi ipsi omnino perhonorificum, discessum meum funus dici Reip. Reliqua non reprehendo, sed mihi ad id, quod sentio, assumo. nam si illud iure rogatũ dicere ausi sunt, quod nullo exemplo fieri potuit, nulla lege licuit, quia nemo de cœlo seruârat: oblitíne erant tum, cũ ille, qui id egerat, plebeius est lege curiata factus: dici de cœlo esse seruatũ? qui si plebeius omnino esse nõ potuit, qui tribunus pl. potuit esse? & cuius tribunatus, si ratus est, nihil est, quod irritũ ex actis Cæsaris poßit esse: eius non solũ tribunatus, sed etiam pernicioßißimæ leges, auspiciorum religione cõseruatæ, iure latæ videbuntur? quare aut vobis statuendum est, legem Aeliam manere, legem Fusiam non esse abrogatam, non omnibus fastis legem

Petitio à pari.

Ex cõsequentibus & coniugatis.

Cõcludit ex repugnantibus, per disiunctionem.

legem ferri licere: cùm lex feratur, de cœlo seruari obnunciari, intercedi licere: censorium iudicium ac notionem & illud morum seuerißimum magisterium non esse nefarijs legib. de ciuitate sublatum: si patricius tribunus pl. fuerit, contra leges sacratas: si plebeius, contra auspicia fuisse: aut mihi concedant homines oportet, aut in rebus bonis non exquirere iura ea, quæ ipsi in perditis non exquirunt, præsertim cùm ab illis aliquoties conditio C. Cæsari lata sit, vt easdem res alio modo ferret: quæ conditione auspicia requirebant, leges comprobabant: aut in Clodio auspiciorum ratio sit eadem, leges omnes sint euersæ ac perditæ ciuitatis. extremum illud est: ego, si essent inimicitiæ mihi cum C. Cæsare, tamen hoc tempore reipub. consulere, inimicitias in aliud tempus reseruare deberem. possem etiam summorum virorum exemplo inimicitias reipub. caussa deponere: sed cùm inimicitiæ fuerint nunquam, opinio iniuriæ beneficio sit extincta: sententia mea P. C. si dignitas agitur C. Cæsaris, homini tribuam: si honos quidam, senatus concordiæ consulam: si auctoritas decretorũ vestrorum, constantiam ordinis in eodem ornando imperatore seruabo: si perpetua ratio Gallici belli, reipub. prouidebo: si aliquod meum priuatum officium, me non ingratum præstabo. atque hoc velim probare omnibus, patres conscripti: sed leuißimè feram, si fortè, aut ijs minus probâro, qui meum inimicum, repugnante vestrâ auctoritate, texerunt: aut ijs, si qui meum cum inimico suo reditum, in gratiam vituperabunt, cùm ipsi & cum meo, & cum suo inimico in gratiam non dubitârint redire.

Peroratio per breuem enumerationem.

IN

IN L. PISONEM, ORATIO XXXIIX.

Deest principium.

Ex Asconij Pediani Commentariis.

Oratio demonstratiui generis, in ampla figura, stat[9] qualitatis, iure merito sum te insectatus. Quod minimum specimen in te ingenij, ingenij autem? imò ingenui hominis ac liberi? qui colore ipso patriam aspernaris, oratione genus, morib. nomen. * Hæc non ad contemnendã Placentiam pertinent, vnde se is ortũ gloriari solet: neq; enim hæc mea natura fert: nec municipij, pręsertim de me optimè meriti, dignitas patitur. * Hic cùm ad Padum Placentiæ forte cõsedisset, paucis post annis in eam ciuitatem (nam tum erat ciuitas) ascendit. prius enim Gallus, dein Gallicanus, extremò semiplacentinus haberi cœptus est. * lautiorem pater tuus socerũ q̃ C. Piso, in illo luctu non ei filiam meam collocaui. quem ego, potestas cùm omniũ fuisset, vnum potissimũ delegissem. * Iam ne vides bellua, iámne sentis, quæ sit hominũ querela frontis tuæ? nemo queritur, Syrũ nescio, quẽ de grege nouitiorũ factum esse consulẽ: non enim nos color iste seruilis, non pilosæ genæ, non dentes putridi deceperunt: oculi, supercilia frõs, vultus deniq; totus, qui sermo quidã tacitus mentis est, hic in errorẽ homines impulit: hic eos, quibus erat ignotus decepit, fefellit, in fraudẽ induxit. pauci ista tua lutulenta vitia noueramus, pauci tarditatẽ ingenij, stuporẽ, debilitatemq; linguæ. nunquã erat audita vox in foro: nunquam periculũ factum consilij: nullum non modò illustre, sed ne notum quidem factum aut militiæ, aut domi obrepsisti ad honores errore hominum, commendatione fumosarum imaginum, quarum simile habes nihil, præter colorem. is mihi etiam gloriabatur, se omnes magistratus sine repulsa assecutum?

Agnominatio elegans.

Digestio.

Correctio siue medela.

Imago.

Denominatio.

Pronominatio.

Effícti.

Interpretatio.

tum. mihi ista licet de me vera cum gloria prædicare: omnes enim honores populus Rom. mihi ipsi, homini nouo, detulit. nam tu cùm quæstor es factus, etiam qui te nunquam viderant, tamen illum honorem nomini mandabant tuo. ædilis es factus: Piso est à pop. Ro. factus, non iste Piso. prætura item maioribus delata est tuis. noti erant illi mortui: te viuum nondum nouerat quisquam. me, cùm quæstorem in primis, ædilem priorem, prætorem primum cunctis suffragijs populus R. faciebat, homini ille honorem, non generi, moribus, non maioribus meis, virtuti perspectæ, nõ auditæ nobilitati deferebat. nam quid ego de consulatu loquar? parto vis an'ne gesto? miserum me, cum hac me peste, atq; labe confero. sed nihil comparandi caussa loquor: ac tamen ea, quæ sunt lõgißimè disiuncta, comprehendam. tu consul es renunciatus, (nihil dicam grauius, quàm quòd omnes fatentur) impeditis reip. temporibus, dißidentibus consulibus Cæsare & Bibulo, cùm hoc non recusares, quin ij, à quibus dicebare consul, te luce dignum non putarent, nisi nequior quàm Gabinius extitisses. me cuncta Italia, me omnes ordines, me vniuersa ciuitas, non prius tabellâ, quàm voce, priorem consule declarauit. sed omitto, vt sit factus vterq; nostrûm, sit sanè sors domina campi. magnificentius est dicere, quemadmodum gesserimus consulatum, quàm quemadmodum cœperimus. ego kal. Ian. senatum & bonos omnes legis Agrariæ maximarumq; largitionum metu liberaui. ego agrum Campanum, si diuidi non oportet, conseruaui, si oportuit, melioribus auctoribus reseruaui. ego in C. Rabirio perduellionis reo XL. annis ante me consulem interpositam senatus auctoritatem sustinui contra inuidiam, atque defendi. ego adolescen-

Piso.i.generi hic honos delatus est, non homini, Mortui viuum antithesis.

A differentibus.

80.

Res à se in consulatu actas breuiter cõmemorat, Ego, nouies repetitum.

tes

tes bonos & fortes, sed vsus ea conditione fortunæ, vt, si essent magistratus adepti, reip. statum conuulsuri viderentur, meis inimicitijs, nulla senatus mala gratia, comitiorum ratione priuaui, ego Antonium collegam, cupidum prouinciæ, multa in remp. molientem, patientiâ atque obsequio meo mitigaui. ego prouinciam Galliam senatus auctoritate, exercitu, & pecunia instructam & ornatam, quam cum Antonio * communicaui, quòd ita existimabam tempora reipub. ferre, in concione deposui, reclamante populo Rom. ego L. Catilinam, cædem senatus, interitum vrbis non obscurè, sed palàm molientem, egredi ex vrbe iussi, vt, à quo legibus non poteramus, mœnibus tuti esse possemus. ego tela extremo mense consulatus mei, intenta iugulis ciuitatis, de coniuratorum nefarijs manibus extorsi. ego faces, iam accensas ad huius vrbis incendium, comprehendi, protuli, extinxi. me Qu. Catulus princeps huius ordinis, & auctor publici consilij, frequentissimo senatu parentem patriæ nominauit. mihi hic vir clarissimus, qui propter te sedet, L. Gellius, his audientibus, ciuicam coronam deberi à rep. dixit. mihi togato senatus, non, vt multis, benè gestæ, sed vt nemini, conseruatæ reip. singulari genere supplicationis, deorum immortalium templa patefecit. ego cùm in concione abiens magistratu, dicere à tribuno pl. prohiberer, quæ constitueram: cumq; is mihi tantummodo, vt iurarē, permitteret: sine vlla dubitatione iuraui. remp. atque hanc vrbem meâ vnius operâ esse saluam. mihi populus R. vniuersus illa in concione non vnius diei gratulationem, sed æternitatem immortalitatemq; donauit, cùm meum iusiurandum tale atq; tantum, iuratus ipse vna voce & consensu approbauit, quo quidem tempore is meus

* cõmutaui.

A testimoniis suas res gestas actaq; confirmat.

meus domum fuit è foro reditus, vt nemo, nisi qui mecum esset, ciuium esse in numero videretur. atq; ita est à me consulatus peractus, vt nihil sine consilio senatus, nihil non approbante populo Rom. egerim, vt semper in Rostris curiam, in senatu populum defenderim, vt multitudinem cum principibus, equestrem ordinem cum senatu coniunxerim. Exposui breuiter consulatum meum. aude nunc, ô furia, de tuo dicere, cuius fuit initium, ludi compitalicij, tum primùm facti post L. Metellum & Qu. Marcium consules contra auctoritatem huius ordinis: quos Qu. Metellus (facio iniuriam fortissimo viro mortuo, qui illum, cuius paucos pares hæc ciuitas tulit, cum hac importuna bellua conferam) sed ille designatus consul, cùm quidam tribunus pleb. suo auxilio magnos ludos contra S. C. facere iußisset, priuatus fieri vetuit: atque id, quod nondum potestate poterat, obtinuit auctoritate. tu, cùm in kalendis Ianuar. compitaliciorum dies incidissent, Sext. Clodium, qui nunquam antea prætextatus fuisset, ludos facere, & prætextatum volitare passus es, hominem impurum, atque non modò facie, sed etiam oculo suo dignißimum. ergo his fundamentis positis consulatus tui, triduo pòst, inspectante & tacente te, à P. Clodio, fatali portento prodigioq; reipubl. lex Aelia & Fusia euersa est, propugnacula muriq; tranquillitatis atq; ocij: collegia, non ea solùm, quæ senatus sustulerat, restituta sunt, sed innumerabilia quædam noua ex omni fece vrbis ac seruitio constituta: ab eodem homine, in stupris inauditis nefarijsq; versato, vetus illa magistra pudoris & modestiæ, seueritas censoria sublata est: cùm tu interim bustum reipub. qui te consulem tum Romæ dicis fuisse, verbo nunquam significaris sent-

11. Pisonis consulatum vituperat, & eum furiam, id est, quod nos dicimus, diabolum appellat.

Clodius fatale portentum prodigiumque.

Censoria lex laudatur.

Magistratus tam peccat permittens aut patiens fieri mala, quàm si ipse faciat.

A tempore.

Collatione auget.

Acclamatio trãslatis verbis figurata.

Proditor templorum.

Interpretatione amplificat.

Hyperbole.

ris sententiam tuam, tantis in naufragijs ciuitatis. nondum, quæ feceris, sed quæ fieri passus sis, dico: neq; verò multum interest, præsertim in consule, vtrum ipse perniciosis legibus, improbis concionibus rempub. vexet, an alios vexare patiatur. an potest vlla esse excusatio, non dicam malè sentienti, sed sedenti, cunctanti, dormienti in maximo reipub. motu consuli? centum propè annos legem Aeliam & Fusiam tenueramus, quadringentos iudicium notionemq; censoriam: quas leges ausus est non nemo improbus, potuit quidem nemo vnquam conuellere: quam potestatem minuere, quo minus de moribus nostris quinto quoque anno iudicaretur, nemo tam effusè petulans conatus est. hæc sunt, ô carnifex in gremio sepulta consulatus tui. persequere connexos his funeribus dies. pro Aurelio tribunali, ne conniuente quidem te, quod ipsum esset scelus, sed etiam hilarioribus oculis, quàm solitus eras, intuente, delectus seruorum habebatur ab eo, qui nihil sibi vnquam nec facere, nec pati turpe duxit. arma in templo Castoris, ô proditor templorum omnium, vidente te constituebantur ab eo latrone, cui templum illud fuit te consule arx ciuium perditorum, receptaculum veterum Catilinæ militum, castellum forensis latrocinij, bustum legum omnium, ac religionum. erat non solùm domus mea, sed totum palatium senatu, equitibus Rom. ciuitate omni, Italia cuncta refertum: cùm tu non modò ad eum Ciceronem (omitto enim domestica, quæ negari possunt: hæc commemoro, quæ sunt palàm) non modo inquam ad eum, cui primam comitijs tuis dederas tabulam prærogatiuæ, quem in senatu sententiam rogabas tertium, nunquam aspirasti, sed omnibus consilijs, quæ ad me opprimendum

mendum

mendum parabantur, non interfuisti solùm, verùm e- Agnominatio cum auxesi.
tiam crudelißimè præfuisti. mihi verò ipsi coram genero
meo, propinquo tuo, quæ dicere ausus es? egere, foris Breuitas.
esse Gabinium, sine prouincia stare non posse, spem ha-
bere à tribuno pl. si tua consilia cum illo coniunxisses, à 82.
senatu quidem desperasse: huius te cupiditati obsequi,
sicuti ego fecissem in collega meo: nihil esse, quòd præ-
sidium consulum implorarem, sibi quenque consulere
oportere. atque hæc dicere vix audeo. vereor, ne qui sit, Pręmunitio.
qui istius insignem nequitiam frontis inuolutam inte-
gumentis nondum cernat: dicam tamen: ipse certè
agnoscet, & cum aliquo dolore flagitiorum suorum, re-
cordabitur. meministíne cœnum, cùm ad te quinta ferè Cœnũ, Metonymia, ꝑ lutulẽto, sordido, & impuro.
hora cum C. Pisone venissem: nescio quo è gurgustio te
prodire, inuoluto capite, soleatum? & cùm isto ore fœ-
tido teterrimam nobis popinam inhalasses, excusatione Effictio.
te vti valetudinis, quòd diceres, vinolentis te quibusdam
medicaminibus solere curari? quam nos caussam cùm
accepissemus, (quid enim facere poteramus?) paulisper
stetimus in illo ganearum tuarum nidore, atque fumo:
vnde tu nos cùm improbißimè respondendo, tum turpis-
simè eructando eiecisti. idem illo ferè biduo productus in
concionem ab eo, cui sic æquatum præbebas consulatum
tuum, cùm esses interrogatus, quid sentires de consulatu
meo, grauis auctor, Calatinus credo aliquis, aut Africa- Ironica sunt.
nus, aut Maximus, & non Cesonius semiplacentinus
Caluentius, respondes altero ad frontem sublato, al- Euidentia.
tero ad mentum depresso supercilio, crudelitatem tibi
non placere. hic te ille, homo dignißimus tuis laudibus, Ironia.
collaudauit. crudelitatis tu furcifer senatum consul in Obiurgatio.
concione condemnas? non enim me, qui senatui parui,

nam relatio illa salutaris, & diligens fuerat consulis, animaduersio quidem & iudicium senatus. quæ cùm reprehendis, ostendis, qualis tu, si ita fortè accidisset, fueris illo tempore consul futurus: stipendio, mehercule, & frumento Catilinam esse putasses iuuandum: quid enim interfuit inter Catilinam & eum, cui tu senatus auctoritatem, salutem ciuitatis, totam rempub. prouinciæ præmio vendidisti? quæ enim L. Catilinam conantem consul prohibui, ea P. Clodium facientem consules adiuuerunt: voluit ille senatum interficere, vos sustulistis: leges incendere, vos abrogastis: interire patriam, vos adiuuistis. quid est vobis consulibus gestum sine armis? incendere illa coniuratorum manus voluit vrbem, vos eius domum, quem propter vrbs incensa non est. ac ne illi quidem, si habuissent vestri similem consulem, de vrbis incendio cogitassent: non enim se tectis priuare voluerunt, sed his stantibus nullum domicilium sceleri suo fore putauerunt. cædem illi ciuium, vos seruitutem expetistis. his vos etiam crudeliores: huic enim populo ita fuerat ante vos consules libertas insita, vt emori potius quàm seruire præstaret. illud verò geminum cõsiliis Catilinæ & Lentuli, quod me domo mea expulistis, Cn. Pompeium domum suam compulistis: neque enim me stante & manente in vrbis vigilia, neq; resistente Cn. Pompeio omnium gentium victore, vnquam se illi rempub. delere posse duxerũt: à me quidem etiam pœnas expetistis, quibus coniuratorum manes mortuorum expiaretis: omne odium inclusum nefariis sensibus impiorum in me profudistis. quorum ego furori nisi cessissem, in Catilinæ busto, vobis ducibus mactatus essem. quòd autem maius indicium expectatis, nihil inter vos & Catilinã interfuisse

A signo præcurrente.

Ex pari.

Collatio personarum, & factorum.

Geminum, i. par & simile.

Pathos.

Signis probat, verbis amplificat.

fuisse, quàm, quòd eandem illam manum ex intermortuis Catilinæ reliquijs concitasti? quòd omnes vndique perditos collegisti? quòd in me carcerem effudisti? quòd coniuratos armasti? quòd eorum ferro meum corpus, atque omnium bonorum vitam obijcere voluisti? sed iam redeo ad præclaram illam concionem tuam. tu es ille, cui crudelitas displicet? cui, cùm senatus luctum, ac dolorem suum vestis mutatione declarandum censuisset, cùm videres mœrere remp. amplißimi ordinis luctu, ô noster misericors quid facis? quod nulla in barbaria quisquam tyrannus. omitto enim illud, cõsulem edicere, vt senatus S.C. ne obtemperet: quo fœdius nec fieri nec cogitari quicquam potest. ad misericordiam redeo eius, cui nimis videtur senatus in conseruanda patria fuisse crudelis. edicere est ausus cum illo suo pari, quem tamen omnibus vitijs superare cupiebat, vt senatus, contra quàm ipse censuisset, ad vestitum rediret. quis hòc fecit vlla in Scythia tyrannus, vt eos quos luctu afficeret, lugere non sineret? mœrorem relinquis, mœroris aufers insignia: eripis lacrymas non consolando, sed minando. quòd si vestem non publico consilio, patres conscripti, sed priuato officio, aut misericordia mutauissent: tamen id ijs non licere per interdicta crudelitatis tuæ, potestatis erat non ferendæ. cùm verò id senatus frequens censuisset, ordines reliqui iam antè fecissent: tu ex tenebricosa popina consul extractus, cum illa saltatrice tonsa, senatum reip. occasum atq; interitum lugere vetuisti. atque quærebat etiam paulò antè de me, quid suo mihi opus fuisset auxilio? cur non meis inimicis, meis copijs restitissem? quasi verò non modò ego, qui multis sæpè auxilio fuissem, quisquam tam inops

& similiter desinentibus exornat.

83.

Ironica appellatio, cũ subiectione.

Antitheton.

Collatio.

Saltatricem, Gabiniũ intelligit, quẽ saltatorem in Orat. pro Plancio, appellauit.

fuerit vnquam, qui isto non modò propugnatore tutio-
Imago ad vituperationē. *rem se, sed aduocato, aut adstipulatore paratiorem fore*
putaret. ego istius pecudis, ac putidæ carnis consilio sci-
licet, aut præsidio niti volebam? ab hoc eiecto cadauere
quicquam mihi, aut opis, aut ornamenti expectabam?
consulem ego tum requirebam, consulem, inquam, non
Animal pro pecude. *illum quidem, quem in hoc animali inuenire non pos-*
sem, qui tantam reipub. caussam grauitate, & consilio
Imago altera. *suo tueretur, sed qui tanquam truncus, atq; stipes, si ste-*
tisset modò, posset sustinere tamen titulum consulatus.
cùm enim esset omnis caussa illa mea consularis, & sena-
Aetiologia. *toria, auxilio mihi opus fuerat, & consulis, & sena-*
tus. quorum alterum etiam ad perniciem meam erat à
vobis consulibus conuersum, alterum reipub. penitus ere-
Pronominatio, Clodium intelligit. *ptum. attamen si consiliū exquiris meum, neq; ego ces-*
sissem, & mea ipsa suo complexu patria tenuisset, si mi-
Ab exēplo. *hi cum illo bustuario gladiatore, & tecum, & cum colle-*
ga tuo decertandum fuisset. alia enim caussa præstan-
tissimi viri Q. Metelli fuit: quem ego ciuem meo iudicio
cum deorum immortalium laude coniungo: qui C. il-
li Mario, fortissimo viro, & consuli, & sextùm consuli, &
eius inuictis legionibus, ne armis confligeret, cedendum
Denominatio. *esse duxit. quod mihi igitur certamen esset huiusmodi?*
cum C. Mario scilicet, aut cum aliquo pari, an cum al-
tero barbato Epicureo, cum altero Catilinæ laternario?
Sunt musica instrumēta, quibus Gabinij molliciē intelligit. *quos nempe hercule ego neq; superciliū tuum, neq; col-*
legæ tui cymbala ac crotala fugi: neq; tam fui timidus,
vt, qui in maximis turbinibus, ac fluctibus reip. nauem
gubernassem, saluamq; in portu collocassem, frontis tuæ
Metaphoræ à nauigatione. *nubeculam tum collegæ tui cōtaminatum spiritū perti-*
mescerem. alios ego vidi ventos: alias prospexi animo pro-

cellas:

cellas: alijs impendentibus tempestatibus non cessi, sed his vnum me pro omnium salute obtuli. itaque discessu tum meo omnes illi nefarij gladij de manibus crudelissimis exciderunt: cùm quidem tu, ô vecors & amens, cùm

Ex caussis & effectis.

Hyperbole.

omnes boni abditi, inclusiq; mœrerent: templa geme- 84.
rent, tecta ipsa vrbis lugerent, complexus es illud funestum animal, ex nefarijs stupris, ex ciuili cruore, ex omnium scelerum importunitate, & flagitiorum impunitate cõcretum, atq; eodem in templo, eodem & loci vestigio & temporis arbitria non mei solùm, sed patriæ funeris abstulisti. quid ego illorum dierum epulas, quid lætitiam, & gratulationem tuam, qui cum tuis sordidissimis gregibus intemperantissimas perpotationes prædicem? quis te illis diebus sobrium, quis agentem aliquid, quod esset libero dignum, quis denique in publico vidit? cùm collegæ tui domus cantu, & cymbalis personaret, cumq; ipse nudus in conuiuio saltaret. in quo ne tum quidem, cùm illum suum saltatorium versaret orbem, fortunæ rotam pertimescebat. hic autem non tam concinnus helluo, nec tam musicus, iacebat in suo Græcorum fœtore, atque vino. quod quidem istius in illis reip. luctibus, quasi aliquod Lapitharum, aut Centaurorum conuiuium ferebatur: in quo nemo potest dicere, vtrum iste plus biberit, an vomerit, an effuderit. tu etiam mentionem facies consulatus tui? aut te fuisse Romæ consulem dicere audebis? quid? tu in lictoribus, in toga, & prætexta esse consulatum putas? quæ ornamenta etiam in Sex. Clodio, te consule, esse voluisti. huius tu Clodiani canis insignibus consulatum declarari putas? animo consulem esse oportet, consilio, fide, grauitate, vigilantia,

Funestũ animal, paulò antè bustuarium gladiatorem Clodium appellauit, Luxuriam aduersariorum describit, ad contemtionem.

Fortunæ rota, i. incõstantia fortunæ.

Rem ante oculos ponit, quo magis fœditas sentiatur.

Locus communis, insignia non facere magistratum, sed virtutes, à definitione.

A relatis, sunt enim cõsul & senatus relata.

lantia, cura, toto denique munere consulatus. ego consulem esse putem, qui senatum esse in repub. non putauit? & sine eo consilio consulem numerem, sine quo Romæ ne reges quidem esse potuerunt? etenim illa iam omitto, cùm seruorum delectus haberetur in foro, arma id templum Castoris, luce & palam comportarentur: id autem templum sublato aditu, reuulsis gradibus, à coniuratorum reliquijs, atque à Catilinæ præuaricatore quondam, tum vltore, armis teneretur: cùm equites Romani relegarentur, viri boni lapidibus è foro pellerentur, senatui nõ solùm iuuare rempub. sed ne lugere quidem liceret: cùm ciuis is, quem hic ordo assentiente Italia, cunctisq; gentibus conseruatorem patriæ iudicârat, nullo iudicio, nulla lege, nullo more, seruitio atq; armis pelleretur, non dicam auxilio vestro, quòd verè licet dicere, sed certè silentio: tum Romæ fuisse consules, quisquam existimabit? qui latrones igitur, siquidem vos consules? qui prædones, qui hostes, qui proditores, qui tyranni nominabuntur? magnum nomen est, magna species, magna dignitas, magna maiestas consulis: non capiunt angustiæ pectoris tui, non recipit leuitas ista, non egestas animi, non infirmitas ingenij sustinet, non insolentia rerum secundarum, tantam personam, tam grauem, tam seueram. Seplasia mehercule, vt dici audiebam, te vt primùm aspexit, Campanum consulem repudiauit. audierat Decios, Magios, & de Taurea illo Iubellio aliquid acceperat: in quibus si moderatio illa, quæ in nostris solet esse consulibus, non fuit, at fuit pompa, fuit species, fuit incessus saltem Seplasia dignus, & Capua. Gabinium denique si vidissent dum-

Præuaricatore, i. Clódio, qui Catilinã repet. accusauit, sed colludẽs.

Enthymemata ex repugnantibus quinq; consulatus dignitatem amplificat interpretationẽ, & repet.

Seplasia, platea siue forũ fuit Capuæ, vnde seplasiarii vnguẽtarii sunt appellati.

duumuirum vestri illi vnguentarij, citius agnouissent. erant illi comti capilli, & madentes cincinnorum fimbriæ, & fluentes cerussataq; buccæ, dignæ Capua, sed illa vetere: nam hæc quidem, quæ nunc est, splendidissimorum hominum, fortissimorum virorum, optimorum ciuium, mihiq; amicissimorum multitudine redundat: quorum Capuæ te prætextatum nemo aspexit, qui non gemeret desiderio mei, cuius consilio cùm vniuersam rempub. tum illam ipsam vrbem meminerant esse seruatam. me inaurata statua donarant: me patronum vnum asciuerant: à me se habere vitam, fortunas, liberos arbitrabantur: me & præsentem, contra latrocinium tuum, suis decretis legatisq; defenderunt, & absentem principe Cn. Pompeio referente, & de corpore reipub. tuorum scelerum tela reuellente, reuocârunt. an tu eras consul, cùm in Palatio mea domus ardebat, non casu aliquo, sed ignibus iniectis, instigante te? écquod in hac vrbe maius vnquam incendium fuit, cui non consul subuenerit? at tu illo ipso tempore, apud socrum tuam, propè à meis ædibus, cuius domum ad meam exhauriendam patefeceras, sedebas non extinctor, sed auctor incendij & ardentes faces furijs Clodianis penè ipse consul ministrabas. an verò reliquo tempore consulem te quisquam duxit? quisquam tibi paruit? quisquam in curiam venienti assurrexit? quisquam consulenti respondendum putauit? numerandus est ille annus deniq; in rep. cùm obmutuisset senatus, iudicia conticuissent, mœrerent boni, vis latrocinij vestri tota vrbe volitaret, neque ciuis vnius ex ciuitate, sed ipsa ciuitas tuo, & Gabinij sceleri furoriq; cessisset? at ne tum quidem emersisti, luculente Cæsonine, ex miserrimis naturæ tuæ sordibus, cùm

Energia siue effictio.

85.

Inaurata statua Ciceronis.

Translata verba.

Ab effectis & signis consulem non fuisse ostendit.

Alia signa profert per interrogationem.

Pompeius. experrecta tandem virtus clarissimi viri celeriter & verum amicum, & optimè meritum ciuem, & suum pristinum morem requisiuit: neque est ille vir passus, in ea repub. quam ipse decorârat, atq; auxerat, diutius vestrorum scelerum pestem morari. cùm tamen ille, qualiscunq; est, qui est ab vno te improbitate victus, Gabinius

Oratio gradatim ascendens. collegit ipse se: vix, sed collegit tamen, & contra suum Clodium primùm simulatè, deinde non libenter, ad extremum tamen pro Cn. Pompeio verè vehementerq; pu-

Similitudo. gnauit, quo quidem in spectaculo mira reipubl. æquitas erat: vter eorum perisset, tanquam lanista, in eiusmodi pari lucrum fieri putabat, immortalem verò quæstum, si vterque cecidisset. sed ille tamen agebat aliquid, tuebatur auctoritatem summi viri: erat ipse sceleratus, erat gladiator, cum scelerato tamen, & cum pari gladiatore pugnabat. tu scilicet homo religiosus & sanctus,

Sororius adulter. i. Clodius. fœdus, quod meo sanguine in pactione prouinciarum iceras, frangere voluisti: cauerat enim sibi ille sororius

Pronominatio. adulter, vt si tibi prouinciam, si exercitum, si pecuniam

Dissolutum. ereptam ex reipub. visceribus dedisset, omnium suorum scelerum socium te, adiutoremq; præberes. itaque in illo tumultu fracti fasces, ictus ipse: quotidie tela, lapides, fugæ: deprehensus deniq; cum ferro ad senatum is, quem ad Cn. Pompeium interimendum collocatum fuisse con-

Relationem, quia referre ad senatum dicitur, vt mox dicet. stabat. ecquis audiuit non modò actionem aliquam, aut relationem, sed vocem omnino, aut querelam tuam? consulem tu te fuisse putas, cuius in imperio, qui remp. senatus auctoritate seruârat, idemq; in Italia qui omnes, omnium gentium partes tribus triumphis deuinxerat, is se in publico tutò statuit esse non posse? an tum eratis consules, cùm quacunque de re verbum facere cœ-

peratis, aut referre ad senatum, cunctus ordo reclamabat, ostendebatq; nihil esse vos acturos, nisi prius de me retulissetis, cùm vos quanquam fœdere obstricti tenebamini, tamen cupere vos diceretis, sed lege impediri? quæ lex priuatis hominibus esse lex non videbatur, inusta per seruos, incisa per vim, imposita per latrociniũ: sublato senatu, pulsis è foro bonis omnibus, capta repub. contra omnes leges, nullo scripto more. hanc qui se metuere dicerent, consules, nõ dicam animi hominum, sed fasti vlli ferre possunt? nam si illam legem non putabatis, quæ erat contra omnes leges, indemnati ciuis, atq; integri capitis, bonorumq; tribunitia proscriptio, ac tamen obstricti pactione tenebamini: quis vos non modò consules, sed liberos fuisse putet, quorum mens fuit oppressa præmio, lingua adstricta mercede? sin illam vos soli legem putabatis, quisquam vos consules tunc fuisse, aut nunc esse consulares putet, qui eius ciuitatis, in qua in principum numero vultis esse, non leges, non instituta, non mores, non iura noritis? an, cùm proficiscebamini paludati in prouincias vel emptas, vel ereptas, consules vos quisquam putauit? itaque credo, si minus frequentia sua vestrum egressum ornando, atque celebrando, at omnibus saltem bonis, vt consules, non tristissimis, vt hostes aut proditores, prosequebantur. túne etiam immanissimum ac fœdissimum monstrum, ausus es meum discessum illum, testem sceleris, & crudelitatis tuæ, maledicti & contumeliæ loco ponere? quo quidem tempore cepi P. C. fructum immortalem vestri in me & amoris, & iudicij, qui non admurmuratione, sed voce, & clamore, abiecti hominis, semiuiui furorem petulantiamq; fregistis. tu luctum senatus, tu desiderium

Legem non fuisse, probat à definitione. Inst. lib. 1. tit. 1. 86.

Dilemmate illaqueat.

Læsio siue execratio, ad crudelitatẽ augendam.

Distributio cum repetitione.

*equestris ordinis, tu squalorem Italiæ, tu curiæ tacitur-
nitatem annuam, tu silentium perpetuum iudiciorum
ac fori, tu cetera illa in maledicti loco pones, quæ meus
discessus reipub. vulnera inflixit? qui si calamitosissimus
fuisset, tamen misericordia dignior, quàm contumelia,
& cum gloria potius esse coniunctus, quàm cum pro-*
Præmunitio. *bro, putaretur. atque ille, dolor meus duntaxat, ve-
strum quidem scelus ac dedecus haberetur. tum verò
(forsitan hoc quod dicturus sum, mirabile auditu esse*
Ab honesto & fine. *videatur, sed certè id dicam, quod sentio) cùm tantis à
vobis P. C. beneficijs affectus sim, tam honoribus, non
modò illam calamitatem esse non duco, sed si quid mi-
hi potest à repub. esse seiunctum, quod vix potest, priua-
tim ad meum nomen augendum, optandam duco mihi*
Communicatio per collationem. *fuisse illam expetendamq́; fortunam. atque vt tuum læ-
tissimum diem cum tristissimo meo conferam, vtrum
tandem bono viro & sapienti optabilius putas, sic exire
à patria vt omnes sui ciues salutem, incolumitatem, re-
ditum precentur, quod mihi accidit: an quod tibi profi-
ciscenti euenit, vt omnes execrarentur, malè precaren-
tur, vnam tibi illam viam & perpetuam esse vellēt? mi-
hi mediusfidius in tanto omnium mortalium odio, iusto*
Ex minore per contentionem. *præsertim & debito, quæuis fuga potius, quàm vlla pro-
uincia, esset optatior. sed perge porrò: nam si illud meum
turbulentissimum tempus profectionis, tuo tranquillis-*
Hyperbole. *simo præstat, quid conferam reliqua, quæ in te dedecoris
plena fuerunt, in me dignitatis? me kalen. Ian. qui dies
post obitum occasumq́; nostrum reipubl. primus illuxit,
frequentissimus senatus, concursu Italiæ, referente cla-
rissimo atq; fortissimo viro, P. Lentulo, consentiente pop.
Rom. atque vna voce reuocauit: me idem senatus exte-*

ris exte-

ris nationibus, me legatis, magistratibusq́, nostris auctoritate sua, consularibus literis, non, vt tu nuper dicere ausus es, orbatum patria, sed, vt senatus illo ipso tempore appellauit, ciuem conseruatorem reipub. commendauit: ad meam vnius salutem senatus auxilium omnium ciuium cuncta ex Italia, qui rempub. saluam esse vellent, consulis voce & literis implorandum putauit: mei capitis seruandi caussa Romam vno tempore, quasi signo dato, Italia tota conuenit: de mea salute, P. Lentuli, præstantißimi viri, atque optimi consulis, Cn. Pompeij clarißimi atque inuictißimi ciuis, ceterorumq́, principum celeberrimæ & grauißimæ conciones fuerunt: de me senatus ita decreuit, Cn. Pompeio auctore, & eius sententiæ principe, vt, si quis impedisset reditum meum, in hostium numero putaretur: ijsq́, verbis ea de me senatus auctoritas declarata est, vt nemini sit triumphus honorificentiùs, quàm mihi salus restitutioq́, perscripta. de me, cùm omnes magistratus promulgassent, præter vnum prætorem, à quo non fuit postulandum, fratrem inimici mei, prætérque duos, de lapide emptos, tribunos plebis: legem comitijs centuriatis tulit P. Lentulus consul, de collegæ Qu. Metelli sententia, quem me cùm eadem respubl. quæ in tribunatu eius disiunxerat, in consulatu virtute optimi ac iustißimi viri sapientiáque coniunxit: quæ lex, quemadmodum accepta sit, quid me attinet dicere? ex vobis audio, nemini ciui vllam, quo minus adesset, iustam excusationem esse visam, nullis comitijs vnquam multitudinem hominum tantam, neque splendorem fuisse. hoc certè video quod indicant tabulæ publicæ, vos rogatores, vos diribitores, vos custodes fuisse tabularum: &, quod in honoribus ve-

27. Inuictissimus, rara vox.

De lapide emptos, prouerbiũ, quasi mancipia voce præconis.

A signis.

bus vestrorum propinquorum non facitis, vel ætatis ex-
Acclamatio per metonymiam. cusatione, vel honoris, id in salute mea nulla rogante, vos vestra sponte fecistis. confer nunc, Epicure noster, ex
Ex hara, prouerbium. hara producte, non ex schola, confer, si audes, absentiam tuam cum mea. obtinuisti prouinciam consularem finibus iis, quos lex cupiditatis tuæ, non quod lex generi tui pepigerat. nam lege Cæsaris iustißima atque optima populi liberi planè & verè erant liberi: lege autem ea, quam nemo legem, præter te & collegam tuum, putauit, omnis erat tibi Achaia, Thessalia, Athenæ, cuncta Græcia addicta. habebas exercitum tantum, quantum tibi non senatus, aut populus Romanus dederat, sed quantum tua libido conscripserat. ærarium exhauseras.
Correctio cũ præteritione grauissima. quas res geßisti in imperio, exercitu, prouincia consulari? quas res gesserit, quæro? qui vt venit statim (nondum commemoro rapinas, nondum exactas pecunias, non captas, non imperatas, non neces sociorum, non cædes hospitum, non perfidiam, non immanitatem, non
Transitio. scelera prædico: mox, si videbitur, vt cum fure, vt cum sacrilego, cum sicario, disputabo: nunc meam spoliatam fortunam conferam cum florente fortuna imperatoris.) quis vnquam prouinciam cum exercitu obtinuit, qui nullas ad senatum literas miserit? tantam verò prouinciam, cum tanto exercitu Macedoniam præsertim, quæ tantis barbarorum gentibus attingitur, vt semper Macedonibus imperatoribus iidem fines prouinciæ fue-
Imago. rint, gladiatorum atque pilorum. ex qua aliquot prætorio imperio, consularis quidem nemo rediit, qui in-
Vulturius, i. Vultur, pro rapace. columis fuerit, qui non triumpharit. est hoc nouum. multò illud magis. appellatus est hic vulturius, illius prouinciæ (si diis placet) imperator. ne tum quidem Pau-

le no-

te noster tabulas Romam cum laurea mittere audebas? misi, inquit. quis vnquam recitauit? quis, vt recitarentur, postulauit? nihil enim mea refert, vtrùm tu conscientia oppressus scelerum tuorum, nihil vnquam ausus sis scribere ad eum ordinem, quem despexeras, quem afflixeras, quem deleueras: an amici tui tabulas abdiderint, ijdemq; silentio suo temeritatem, atq; audaciam tuam condemnarint. atque haud scio, an malim te videri nullo pudore fuisse in literis mittendis, an amicos tuos plus habuisse & pudoris, & consilij, quàm aut te videri prudentiorem fuisse, quàm soles, aut tuum fastum non esse condemnatum iudicio amicorum. quòd si non tuis nefarijs in hunc ordinem contumelijs in perpetuum tibi curiam praeclusisses, quid tandem erat actum aut gestum in illa prouincia, de quo ad senatum cum gratulatione aliqua scribi abs te oportere? vexatio Macedoniae? an oppidorum turpis amissio? an sociorum direptio? an agrorum depopulatio? an munitio Thessalonicae? an obsessio militaris viae? an exercitus nostri interitus, ferro, fame, frigore, pestilentia? tu verò, qui ad senatum nihil scripseris, vt in vrbe nequior inuentus es, quàm Gabinius, sic in prouincia: paullò tamẽ, quàm ille, demissior: nam ille gurges, atq; helluo, natus abdomini suo, non laudi, atq; gloriae, cùm equites R. in prouincia, cùm publicanos nobiscum & voluntate & dignitate coniunctos, omnes fortunis, multos fama, vitaq; priuasset, cùm egisset aliud nihil in illo exercitu, nisi vt vrbes depopularetur, agros vastaret, exhauriret domos, ausus est (quid enim ille non auderet?) à senatu supplicationem per literas postulare. ô dij immortales, tune etiam, atque adeò vos geminae voragines, scopuliq; reip.

Paule noster pronominatio.

33.

Periodus quadrimembris.

Ab enumeratione turpium caussarum, cum vehementi interrogatione.

Denominatio.

Exclamat in rei indignitatem, & denominatione auget.

reip. vos meam fortunam deprimitis, vestram extollitis? cùm de mea S.C. absente facta sint, eæ conciones habitæ, is motus fuerit municipiorum & coloniarum omnium, ea decreta publicanorum, ea collegiorum, ea deniq; generum ordinumq́; omnium, quæ ego non modò optare nunquam auderem, sed cogitare non possem: vos autem sempiternas fœdissimæ turpitudinis notas subieritis.

Digreditur per fictionē in locū communem.

an ego, si te & Gabinium cruci suffixos viderem, maiore afficerer lætitia, ex corporis vestri laceratione, quàm afficior ex infamia?

Sententia.

nullum est supplicium putandum, quo affici casu aliquo, etiam boni fortesq́; possunt. atque hoc quidem etiam isti tui dicunt voluptarij Græci:

Repetitio.

quos vtinam ita audires, vt erant audiendi: nunquam te in tot flagitia ingurgitasses. verùm audis in præsepibus, audis in stupris, audis in cibo & in vino. sed dicunt ipsi, qui mala dolore, bona voluptate definiunt, sapientem, etiamsi in Phalaridis tauro inclusus, succensis ignibus torreatur: dicturum tamen, suaue illud esse seseq́; ne tantulum quidem commoueri.

Virtutū vis, vide Tuscul. lib. 2. Pœnæ & supplicij definitio.

tantam virtutis esse vim voluerunt, vt non posset vnquam esse vir bonus non beatus. quæ est igitur pœna? quod supplicium? id mea sententia, quod accidere nemini potest, nisi nocenti: suscepta fraus, impedita & oppressa mens, conscientia, bonorum omnium odium, nota iusti senatus, amissio dignitatis.

Ab exēplis.

nec mihi ille M. Regulus, quem Carthaginenses, resectis palpebris, illigatum in machina vigilando necauerunt, supplicio videtur affectus: nec C. Marius, quem Italia seruata ab illo demersum in Minturnensium paludibus, Africa deuicta ab eodem expulsum & naufragū vidit: fortunæ enim ista tela sunt, nō culpæ:

Supplicium quid.

suppliciū autem est pœna peccati. neq; verò ego, si nunquam vobis

mala

mala precarer, quòd sæpè feci, in quo dij immortales meas preces audierunt: morbum, aut mortem, aut cruciatum precarer: Thyestea ista execratio est, poetæ vulgi animos, non sapientum mouentis: vt Tu naufragio expulsus vspiam saxis fixus asperis, Euisceratus, latere penderes (vt ait ille) saxa spargens tabo, Sanie, & sanguine atro: non ferrem omninò molestè, si ita accidisset: sed id tamen esset humanum. M. Marcellus, qui ter cōsul fuit, summâ virtute, pietate, gloriâ militari, perijt in mari, qui tamen ob virtutem, gloriâ & laude viuit. infortunia quadam est illa mors, non pœna putanda. quæ est igitur pœna? quod supplicium? quæ saxa? quæ cruces. ecce duos duces in prouincijs pop. R. habere exercitus, appellari imperatores: horum alterum sic fuisse infirmatum conscientia scelerum & fraudum suarum, vt ex ea prouincia, quæ fuerit ex omnibus vna maximè triumphalis, nullas sit ad senatum literas mittere ausus. ex qua prouincia modò vir omni dignitate ornatißimus, L. Torquatus magnis rebus gestis, me referente, absens imperator sit appellatus, vnde his paucis annis, Cn. Dolabellæ, C. Curionis. M. Luculli iustißimos triumphos vidimus, ex ea, te imperatore, nuncius ad senatum allatus est nullus. ab altero allatæ literæ, recitatæ, relatum ad senatum. dij immortales, id ne ego optarem, vt inimicus meus ea, qua nemo vnquam, ignominia notaretur? vt senatus is, qui in eam iam benignitatis consuetudinem venit, vt eos, qui benè rempub. gesserint: nouis honoribus afficiat, & numero dierum, & genere verborum: huius vnius literis nunciantibus non crederet, postulantibus denegaret? his ego rebus pascor, his delector, his perfruor: quòd de vobis hic ordo opinatur non secus, ac de teter-

Prouerbium ex tragœdia. Ennij sunt. Cic. Tusc. 29.

Verum supplicium.

Amplificat collatione dissimilium exemplorū.

Exclamatio, & auget à iudicio senatus.

Expositio per interpretationem de

repetitionē ad odiū inflāmandum. teterrimis hostibus: quòd vos equites R. quòd ceteri ordines, quòd cuncta ciuitas odit: quòd nemo bonus, nemo denique ciuis est, qui modò se ciuem esse meminerit, qui

Digestio. vos non oculis fugiat, auribus respuat, animo aspernetur, recordatione deniq; ipsa consulatus vestri perhorrescat. hæc ego semper de vobis expetiui, hæc optaui, hæc precatus sum: plura etiam acciderunt, quàm vellem.

Locus communis de furiis, & cōscientia, qua de re in Or. pro Sext. R. Am. pro Mil. de leg. lib. 1. nam, vt amitteretis exercitum, nunquam mehercule optaui. illud etiam accidit, præter optatum meum, sed valdè ex voluntate: mihi enim non venerat in mentem, furorem & insaniam optare vobis, in quam incidistis. atqui fuit optandum: me tamen fugerat deorum immortalium has esse in impios & consceleratos pœnas certißimas constitutas. nolite enim putare P. C. vt in scena videtis, homines consceleratos impulsu deorum terreri furiarum tædis ardentibus: sua quenque fraus, suum facinus, suum scelus, sua audacia de sanitate, ac mente deturbat: hæ sunt impiorum furiæ, hæ flammæ, hæ faces. ego te non vecordem, non furiosum, non mente captum, non tragico illo Oreste, aut Athamante dementiorem putem, qui sis ausus primùm facere (nam id est, caput) deinde paullò antè, Torquato grauißimo, & sanctißimo viro, premente confiteri, te prouinciam Mace-

Obiurgatio vehemens. doniam, in quam tantum exercitum transportasses, sine vllo milite reliquisse? mitto de amissa maxima parte exercitus. sit hoc infelicitatis tuæ. dimittendi verò ex-

A definitione. ercitus, quam potes afferre causam? quam potestatem habuisti? quam legem? quod S. Consultum? quod ius?

Furere quid sit. quod exemplum? quid est aliud furere, nisi nō cognoscere homines, non cognoscere leges, non senatum, non ciuitatem? cruentare corpus suum? maior est hæc vita, fa-

ma, sa-

me, salutis suæ vulneratio. si familiam tuam dimisisses, quod ad neminem nisi ad ipsum te, pertineret, amici te tui constringendum putarent: præsidium tu populi R. custodiam prouinciæ, iniussu populi senatusq; dimisisses, si tuæ mentis compos fuisses? Ecce tibi alter effusa iam maxima præda, quam ex fortunis publicanorum, ex agris vrbibusq; sociorum exhauserat, cùm partim eius prædæ profundæ libidines deuorassent, partim noua quædam & inaudita luxuries, partim etiam in illis locis, vt omnia diripuit, emtiones, partim permutationes ad hunc Tusculanum montem extruendum, cùm iam egeret, cùm illa eius immensa & intolerabilis ædificatio constitisset: se ipsum, fasces suos, exercitum populi Rom. numen interdictumq; deorum immortalium, responsa sacerdotum, auctoritatem senatus, iussa populi, nomen ac dignitatem imperij, regi Aegyptio vendidit. cùm fines prouinciæ tantos haberet, quantos voluerat, quantos optauerat, quãtos mei capitis precio periculoq; emerat, his se tenere non potuit, exercitum eduxit ex Syria. quî licuit extra prouinciam? tribuit se mercenarium comitem Regi Alexandrino, quid hoc turpius? in Aegyptum venit, signa contulit cum Alexandrinis. quando hoc bellum aut hic ordo, aut populus susceperat? cepit Alexandrinam. quid aliud expectamus à furore eius, nisi vt ad senatum tantis de rebus gestis literas mittat? hic si mentis esset suæ, nisi pœnas patriæ, dijsq; immortalibus eas, quæ grauissimæ sunt, furore atq; insania penderet, ausus esset (mitto exire de prouincia) educere exercitum, bellum sua sponte gerere, in regnum iniussu populi aut senatus accedere? quæ cùm plurimæ leges veteres tum lex Cornelia maiestatis Iulia de pecunijs repetun-

Ex minore per fictionẽ.

In Gabiniũ inuehitur.

90.

Frequentatione eius scelera amplificat, ad inuidiã conflandam.

Gabinij furerẽ a signis ostendit.

Hodie vtraq; Iulia est. Digest. lib. 28.

dis planißimè vetant. sed hæc omitto. ille si non acerrimè fureret, auderet, quam prouinciam P. Lentulus amicißimus huic ordini, cùm & auctoritate senatus, & sorte haberet interposita religione, sine vlla dubitatione deposuisset, eam sibi tum asciscere, cùm etiamsi religio non impediret, mos maiorum tamen & exempla, & grauißimæ legum pœnæ vetarent? sed quoniam fortunarum contentionem facere cœpimus, de reditu Gabinij omittamus, quem etsi ipse præcedit, ego tamen os vt videam hominis expecto. Tuum, si placet, reditum cum meo conferamus. at meus quidem is fuit, vt a Brundusio vsque Romam agmen perpetuum totius Italiæ viderem: neque enim regio fuit vlla, neq; municipium, neq; præfectura aut colonia, ex qua non publicè ad me venerint gratulatum. quid dicam aduentus meos? quid effusiones hominum ex oppidis? quid concursum ex agris patrumfamiliâs cum coniugibus ac liberis? quid eos dies, qui, quasi deorum immortalium festi ac solennes, sunt aduentu meo reditúq; celebrati? vnus ille dies mihi quidem immortalitatis instar fuit, quo in patriam redij, cùm senatum egressum vidi, populúmq; R. vniuersum, cùm mihi ipsa Roma propè conuulsa sedibus suis ad complectendum conseruatorem suum procedere visa est. quæ me ita accepit, vt non modò omnium generum, ætatum, ordinum omnes viri ac mulieres, omnis fortunæ ac loci, sed etiam mœnia ipsa viderentur, & tecta vrbis, ac templa lætari. me consequentibus diebus in ea ipsa domo, qua tu me expuleras, quam expilaras, quam incenderas, pontifices, consules, prætores collocauerunt, mihiq; quod ante me nemini pecuniâ publicâ ædificandam domum censuerunt. Habes reditum meum. confer

Religionis auspicia.

Reditum Pisonis cũ suo confert, ex adiunctis.

Hæc hyperbolica sunt omnia.

Conformatio.

Agnominatio.

ſer nunc viciſſim tuum: quandoquidem amiſſo exercitu nihil incolume domum, præter os illud priſtinum tuum, retuliſti. qui primùm quà veneris cum laureatis tuis lictoribus, quis ſcit? quos tu Mæandros, dum omnes ſolitudines perſequeris, quæ diuerticula, flexionesq́; quæſiſti? quod te municipium vidit? quis amicus inuitauit? quis hoſpes aſpexit? nónne tibi nox erat pro die? ſolitudo pro frequentia? caupona pro oppido? non tu redire ex Macedonia nobilis imperator, ſed vt mortuus infamis referri videretur. Romam verò ipſam fœdauit aduentus tuus. ô familiæ, non dicam Calpurniæ, ſed Caluentiæ, neq; huius vrbis, ſed Placentini municipij, neq; paterni generis, ſed brachatæ cognationis dedecus, quemadmodum veniſti? quis tibi, non dicam horum, aut ciuium ceterorum, ſed tuorum legatorum obuiam venit? mecum enim tum L. Flaccus, vir tua legatione indigniſſimus, atq; ijs conſilijs, quibus mecum in conſulatu meo coniunctus fuit, ad conſeruandam rempub. dignior, mecum fuit tum, cùm te quidam non longè à porta cum lictoribus errantem viſum eſſe narrabat. ſcio item, virum fortem, in primis belli, ac rei militaris peritum, familiarem meum, Qu. Marcium, quorum tu legatorum prælio imperator appellatus eras, cùm longè abfuiſſes, aduentu iſto tuo domi fuiſſe otioſum. ſed quid ego numero, qui tibi obuiam non venerint? qui dico veniſſe penè neminem, ne de officioſiſſima quidem natione candidatorum: cùm vulgò eſſent & illo ipſo, & multis antè diebus admoniti, & rogati. togulæ lictoribus ad portam præſtò fuerunt: quibus illi acceptis, ſagula reiecerunt, & cateruam imperatori ſuo nouam præbuerunt. ſic iſte, tanto exercitu, tanta prouincia, triennio pòſt Macedo-

Os pro audacia, metonymia.

Contentio. 91.

A genere & patria, vituperat.

A ſignis in contentionem adducit.

Collocationeeius rediti extenuat.

nicus imperator in vrbem se intulit, vt nullius negotiatoris obscurissimi reditus vnquam fuerit desertior. in quo me tamen, qui esset paratus ad se defendendum, reprehendit, cùm ego Cœlimontano porta introisse dixissem, responsione me inimica Esquilina introisset, homo promtissimus, lacessiuit. quasi verò id aut ego scire debuerim, aut vestrûm quispiam audierit, aut ad rem pertineat, qua tu porta introieris, modò ne triumphali, quæ porta Macedonicis semper proconsulibus ante te patuit: tu inuentus es, qui consulari imperio præditus ex Macedonia non triumphares. at audistis P.C. philosophi vocem: negauit, se triumphi cupidum vnquam fuisse.

Occupatio, quam diluit ex caussis & exemplis.

Exclamatio per metonymiam.

ô scelus, ô pestis, ô labes: cùm extinguebas senatum, vendebas auctoritatem huius ordinis, addicebas tribuno pl. consulatum tuum, rempub. euertebas, prodebas caput, & salutem meam vna mercede prouinciæ, si triumphum non cupiebas, cuius tandem rei te cupiditate arsisse defendes? sæpè enim vidi, qui & mihi ceteris cupidiores prouinciæ viderentur, triumphi nomine tegere, atque velare cupiditatem suam. hoc modò D. Sylanus consul in hoc ordine, hoc meus etiam collega dicebat: neque enim quisquam potest exercitum cupere, aperteq́ petere, vt non prætexat cupiditatem triumphi. quòd si te senatus populusq́ R. aut non appetentem, aut etiam recusantem, bellum suscipere, exercitum ducere coëgisset, tamen erat angusti animi atque demissi, triumphi honorem atque dignitatem contemnere. nam vt leuitatis est inanem aucupari rumorem, & omnes vmbras etiam falsæ gloriæ consectari: sic leuis est animi, lucem, splendoremq́ fugientis, iustam gloriam, qui est fructus veræ virtutis honestissimus, repudiare. cùm verò non modò non

Epicherematis propositio.

De studio gloriæ.

Approbatio siue expolitio.

Assumptio cum expolitione.

non postulante atque cogente, sed inuito, atque oppresso senatu, non modò nullo populi R. studio, sed nullo serente suffragium libero, prouincia tibi ista manupretium fuerit non euersæ per te, sed proditæ ciuitatis: cumq; omnium tuorum sceleratum hæc pactio extiterit: vt, si tu totam remp. nefarijs latronibus tradidisses, Macedonia tibi ob eam rem, quibus tu finibus velles, traderetur: cum exhauriebas ærarium: cùm orbabas Italiam iuuentute: cùm mare vastissimum hyeme transibas: si triumphum contemnebas quæ te prædo amentissime, nisi prædæ, ac rapinarum cupiditas tam cæca rapiebat? non est integrum Cn. Pompeio consilio iam vti tuo: errauit enim, non gustarat istam tuam philosophiam. ter iam homo stultus triumphauit. Crasse, pudet me tui: quid est, quòd confecto formidolosissimo bello coronam illam lauream tibi tantopere decerni volueris à senatu? P. Seruili, Q. Metelle, C. Curio, P. Africane, cur non hunc audistis tam doctum hominem, tam eruditum, prius quam in istum errorem induceremini? C. ipsi Pontinio, necessario meo, iam non est integrum: religionibus enim susceptis impeditur. ô stultos Camillos, Curios, Fabricios, Calatinos, Scipiones, Marcellos, Maximos. ô amentem Paullum, rusticum Marium, nullius consilij patres istorum amborum consulum, qui triumpharunt. sed, quoniam præterita mutare non possumus, quid cessat hic homulus, ex argilla & luto fictus Epicureus, dare hæc præclara præcepta sapientiæ, clarissimo & summo imperatori genero suo? fertur ille vir, mihi crede, gloria: flagrat, ardet cupiditate iusti, & magni triumphi: non dicit eadem ista, quæ tu. mitte ad eum libellum.

Manupretiũ id est, merces.

91.

Complexio.

Exẽplis contrariis ostendit gloriam non esse respuendam, sed hæc ironia quadam perpetua condit.

Irridet suauiter hominem & exagitat.

Ironica contentio. Prosopopœia bella, & iucunda.

sed iam, si ipse coràm, congredi poteris, meditare, quibus verbis incensam illius cupiditatem comprimas, atque restinguas. valebis apud hominem volitantem gloriæ cupiditate vir moderatus & constans, apud indoctum eruditus, apud generum socer. dices enim vt es homo facetus, ad persuadendum concinnus, perfectus, politus è schola: Quid est Cæsar, quòd te supplicationes toties decretæ, tot dierum tantopere delectent? in quibus homines errore ducuntur, quas dij negligunt: qui (vt noster ille diuinus dixit Epicurus) neque propicij cuiquam esse solent neque irati. non facies fidem scilicet, cùm hæc disputabis: tibi enim & esse & fuisse deos videbit iratos. vertes te ad alteram scholam: dissères de triumpho, quid tandem habet iste currus? quid vincti ante currum duces? quid simulacra oppidorum? quid aurum? quid argentum? quid legati in equis & tribuni? quid clamor militum? quid tota illa pompa? inania sunt ista, mihi crede, delectamenta penè puerorum, captare plausus, vehi per vrbem, conspici velle, quibus ex rebus nihil est, quod solidum tenere, nihil quod referre ad voluptatem corporis possis. quin tu me vides, qui ex qua prouincia T. Flaminius, L. Paullus, Qu. Metellus, T. Didius, innumerabiles alij leui cupiditate commoti, triumpharunt. ex ea sic redij, vt ad portam Esquilinam Macedoniam lauream conculcarim, ipse cum hominibus quindecim malè vestitis ad portam Cœlimontanam sitiens peruenerim? quo in loco mihi libertus, præclaro imperatori, domum ex hac die biduo antè conduxerat. quæ vacua si non fuisset, in campo Martio mihi tabernaculum collocassem. nummus interea mihi Cæsar, neglectis vehiculis triumphalibus,

Triumphi descriptio.

Ridicula sanè collatio & confessio turpis.

Sordes.

bus, domi manet, & manebit. rationes ad ærarium retulit continuò, sicut tua lex iubebat: neque alia vlla in re legi tuæ parui. quas rationes si cognoris, intelliges nemini plus, quàm mihi, literas profuisse: ita enim sunt perscriptæ scitè & literatè, vt scriba ad ærariũ, qui eas retulit, perscriptis rationibus secum ipse, caput sinistra manu perfricans, commurmuratus sit. Ratio quidem hercle apparet, argentum οἴχεται. hac tu oratione non dubito, quin illum iam ascendentem in currum possis reuocare. ô tenebræ, ô lutum, ô sordes, ô paterni generis oblite, materni vix memor. ita nescio quid istud fractum, humile, demissum, sordidum, inferius etiam est, quàm vt Mediolanensi præcone, auo tuo dignum esse videatur. L. Crassus, homo sapientissimus nostræ ciuitatis, spiculis propè scrutatus est Alpes, vt vbi hostis non erat, ibi triumphi caussam aliquam quæreret. eadem cupiditate vir summo ingenio præditus C. Cotta, nullo certo hoste flagrauit. eorum neuter triumphauit: quòd alteri illum honorem collega, alteri mors ademit. irrisa est abs te paullò antè M. Pisonis cupiditas triumphandi, à qua te longè dixisti abhorrere. qui etiamsi minus magnum bellumque gesserat, vt abs te dictum est: tamen istum honorem contemnendum non putauit. tu eruditior, quàm Piso: prudentior, quàm Cotta: abundantior consilio, ingenio, sapientia, quàm Crassus, ea contemnis, quæ illi idiotæ, vt tu appellas, præclara duxerunt. quòd si reprehendis, quòd cupidi laureæ fuerint, cùm bella aut parua aut nulla gessissent: tu tantis nationibus subactis, tantis rebus gestis, minimè fructum laborum tuorum, præmia periculorum, virtutis insignia contemnere debuisti. neque verò contempsisti, licet Themista sapientior,

93. Argentũ abiit, ex Plauti Trinumno Metonymica exclamatio. Mediolanensis præco.

Expolitio Ironica per comparationem.

Themista sapientior, prouerbium.

sed os tuum ferreum senatus conuicio verberari noluisti. iam vides, quandoquidem ita mihimet fui inimicus, vt me tecum compararem, & digressum meum, & absentiam, & reditum ita longè tuo præstitisse, vt mihi illa omnia immortalem gloriam dederint, tibi sempiternam turpitudinem inflixerint. nunc etiam in hac quotidiana assidua, vrbanaq; vita, splendorē tuum, gratiā, celebritatem domesticam, operam forensem, consilium, auxilium, auctoritatem, sententiam senatoriam nobis, aut, vt verius dicam, cuiquam es infirmissimo ac desperatissimo antelaturus? age, senatus odit te quod eum tu facere iure concedis, afflictorem & proditorē non modò dignitatis & auctoritatis, sed omninò ordinis ac nominis sui: videre equites R. non possunt, quo ex ordine vir præstantissimus, L. Aelius est te consule relegatus: plebs Romana perditum cupit, in cuius tu infamiam ea, quæ per latrones & per seruos de me egeras, contulisti: Italia cuncta execratur, cuius idem tu superbissimè decreta & preces repudiasti. fac huius odij tanti ac vniuersi periculum, si audes. instant post hominum memoriam apparatissimi magnificentissimiq; ludi, quales non modò nunquam fuerunt, sed ne quo modo fieri quidem posthac possint, possum vllo pacto suspicari. da te populo, committe ludis. sibilum metuis? vbi sunt vestræ scholæ? ne acclametur? ne id quidem est curare philosophi, manus tibi ne afferantur, times: dolor enim est malum, vt disputas: existimatio, dedecus, infamia, turpitudo, verba sunt atque ineptiæ. sed de hoc non dubito: non audebit accedere ad ludos. cōuiuium publicum non dignitatis caussa inibit: (nisi fortè, vt cum P. Clodio, hoc est, cum amorib. suis cœnet) sed planè animi sui caussa ludos nobis idiotis relinquet.

Conclusio per enumerationem.

Comparatio reliquæ vitæ per distributionem.

A signis odiū omnium demonstrat.

Subiectio.

Expositio sentētiæ suæ.

Frequẽtatio ad vitia Pisonis exaggeranda.

linquet. solet in disputationibus suis, oculorum & au-
rium delectationi, abdominis voluptates anteferre. nam
quòd vobis iste tantummodo improbus, crudelis, olim fu-
runculus, nunc verò etiam rapax, quòd sordidus, quòd
contumax, quòd superbus, quòd fallax, quòd perfidio-
sus, quòd impudens, quòd audax esse videatur: nihil sci- 94.
tote esse luxuriosius, nihil libidinosius, nihil proteruius,
nihil nequius. luxuriam autem in isto nolite hanc cogi-
tare. est enim quædam, quanquam omnis est vitiosa atq;
turpis, tamen ingenuo ac libero dignior. nihil apud hũc
lautum, nihil elegans, nihil exquisitum (laudabo ini-
micum) ne magnopere quidem quicquam, præter libi-
dines, sumtuosum. toreuma nullum, maximi calices, &
hi, ne contemnere suos videatur, Placentini: extructa
mensa, non conchylijs aut piscibus, sed multa carne sub-
rancida. serui sordidati ministrant, nõnulli etiam senes:
idem coquus, idem atriensis, pistor domi nullus, nulla
cella, panis & vinum a propola atq; decupa, Græci sti-
pati quini in lectulis, sæpe plures, ipse solus, bibitur vsq;
eò, dum de solio ministretur: vbi galli cantum audiuit,
auum suum reuixisse putat, mensam tolli iubet. dicet
aliquis, vnde tibi hæc nota sunt? non mehercule contu-
meliæ caussa describam quenquam, præsertim ingenio-
sum hominem atq; eruditum, cui generi esse ego iratus,
ne si cupiam quidem, possum. est quidam Græcus, qui
cum isto viuit, homo, verè vt dicam (sic enim cognoui)
humanus, sed tandiu, quandiu cum alijs est, aut ipse se-
cum, is cùm istum adolescentem iam tum cum hac dijs
irata fronte vidisset, non fugit eius amicitiam, cùm esset
præsertim appetitus: dedit se in consuetudinem, sic, vt
prorsus vna viueret, nec ferè ab isto vnquam discede-

Sordes Pisonis mira celeritate describit.

Calices Placentini.

Solium, vas vinarium. Locus ex ambiguo.

Philodemus poeta Epicureus illa ætate nobilissimus. Ascon. Ab educatione.

Præmunitio.

ret, non apud indoctos, sed, vt ego arbitror, in hominum eruditissimorum, & humanissimorum cœtu loquor.

Epicureorũ de summo bono sententia.

audistis profectò dici, philosophos Epicureos omnes res, quæ sunt homini expetendæ, voluptate metiri: rectè an secus, nihil ad nos: aut si ad nos, nihil ad hoc tempus. sed tamen lubricum genus orationis, adolescenti non acriter intelligenti, est sæpè præceps. itaq; admissarius iste, simul atque audiuit à philosopho voluptatem tantopere

Imago ab equis, vt mox adhinniit.

laudari, nihil expiscatus est: sic suos sensus voluptarios omnes incitauit, sic ad illius hanc orationem adhinniit, vt non magistrum virtutis, sed auctorem libidinis à se illum inuentum arbitraretur. Græcus primum distinguere atque diuidere illa, quemadmodum

Pilam retinere, prouerb.

dicerentur: iste claudus (quomodo aiunt) pilam retinere: quod acceperat, testificari, tabulas obsignare velle, Epicurum disertum discernere & tamen dictum opinor, se nullum bonum intelligere posse, demtis corporis

Præcisio.

voluptatibus. quid multa? Græcus facilis & valdè venustus, nimis pugnax contra senatorem populi Rom. esse noluit. est autem hic de quo loquor, non philosophia so-

Attende orationis venustatẽ ter ternis membris assonantem, in molli & venusto poeta describendo.

lùm, sed etiam literis, quod ferè cæteros Epicureos negligere dicunt, perpolitus. Poëma porrò facit ita festiuum, ita concinnum, ita elegans, nihil vt fieri possit argutius: in quo reprehendat eum licet, si qui volet, modò leuiter: non vt impurum, non vt improbum, non vt audacem: sed vt Græculum, vt assentatorem, vt poëtam deuenit, aut potius incidit in istum eodem deceptus supercilio Græcus, atq; aduena, quo tam sapiens, & tanta ciuitas se reuocare non poterat, familiaritate implicatus, & simul inconstantiæ famam verebatur: rogatus, inuitatus, coactus, ita multa ad istum de isto scripsit: vt omnes homi-

nis li-

nis libidines, omnia cœnarũ genera, conuiuiorumq́; adulteria eius delicatissimis versibus expresserit, in quibus, si quis velit, possit istius, tanquam in speculo, vitam intueri. ex quibus multa à multis lecta & audita recitarem, nisi vererer, ne hoc ipsum genus orationis, quo nunc vtor, ab huius loci more abhorreret, & simul de ipso, qui scripsit, detrahi nolo. qui si fuisset in discipulo comparando meliore fortuna, fortasse austerior & grauior esse potuisset: sed eum casus in hanc consuetudinem scribendi induxit philosopho valdè indignam: si quidem philosophia, vt fertur, virtutis continet, & officij, & benè viuendi disciplinam: quam qui profitetur, grauissimam mihi sustinere personam videtur. sed idem casus illum, ignarum quid profiteretur, cùm se philosophum esse diceret, istius impurissimæ ac intemperantissimæ pecudis cœno & sordibus inquinauit: qui modò res gestas consulatus mei cùm laudasset (quæ quidem laudatio hominis turpissimi mihi ipsi erat penè turpis) non vlla tibi, inquit, inuidia nocuit, sed versus tui. nimis magna pœna te consule constituta est siue malo poetæ, siue libero: scripsisti enim versus, Cedant arma togæ. quid tum? hæc res tibi fluctus illos excitauit. at hoc nusquam opinor scriptum fuisse in illo elogio, quod te consule in sepulcro reip. incisum est. Velitis, iubeatis, vt, non quòd M. Cicero versum fecerit, sed quòd vindicarit. veruntamen, quoniam te non Aristarchum, sed Phalarim grammaticum habemus, qui non notam apponas ad malum versum, sed poetam armis persequare: scire cupio, quid tandem isto in cursu reprehendas, Cedant arma togæ. tuæ dicis inquit, togæ summum imperatorem esse cessurum. quid nunc te, asine, literas doceam?

Similitudo Terentiana.

Oratoris modestia.

95.

Philosophiæ definitio à materia.

Turpis laus ab homine turpi.

Redit ad inuectiuam Pisonis, cui dialogismo respondit.

Permutatio. Apologia Ciceronis, qua suũ versum defendit & interpretatur. Obiurgatio.

non est opus verbis, sed fustibus. non dixi hanc togam, qua sum amictus: nec arma, scutum, & gladium vnius imperatoris: sed quòd pacis est insigne & otij toga, contra autem arma tumultus atque belli: more poetarum locutus, hoc intelligi volui, bellum ac tumultum paci atque ocio concessurum. quære ex familiari tuo, Græco illo poeta: probabit genus ipsum, & agnoscet: neque te nihil sapere mirabitur. at in illo altero, inquit, hæres concedat laurea linguæ. immò hercule habeo tibi gratiam: hæredem enim, nisi tu me expedisses. nam cùm tu timidus ac tremens tuis ipse furacissimis manibus detractam cruentis fascibus lauream ad portam Esquilinam abiecisti, indicasti non modò amplissimæ, sed etiam minimæ laudi lauream concessisse. atq; ista ratione hoc tamen intelligi, scelerate, vis, Pompeium inimicum mihi isto versu esse factum: vt, si versus mihi nocuerit, ab eo, quem is versus offenderit, videatur mihi pernicies esse quæsita. omitto nihil istum versum pertinuisse ad illum: non fuisse meum, quem, quantum potuissem, multis sæpè orationibus scriptisq; decorassem, hunc vno violare versu. sed sit offensus primo: nónne compensabit cum vno versiculo tot mea volumina laudum suarum? quòd si est commotus, ad perniciémne, non dicam amicissimi, non ita de sua laude meriti, non ita de republ. non consularis, non senatoris, non ciuis, non liberi in hominis caput ille tam crudelis propter versum fuisset? tu quidem, tu apud quos, de quo dicas, intelligis? complecteris amplissimos viros ad tuum & Gabinij scelus: neque id occultè: nam paullò antè dixisti, me cum ijs confligere, quos despicerem: non attingere eos, qui plus possent, quibus iratus esse deberem. quorum quidem (quis enim non

A testimonio.

Inexspectatum.

Ratiocinatio ex caussis.

A repugnantibus.

Concessio.

Repetitio cũ extenuatione, in qua subest argumentum ex minore.

Pisonẽ trahit in inuidiã,

non intelligit, quos dicas?) quanquam non est vna caussa omnium, tamen est omnium mihi probata. me Cn. Pompeius, multis obsistentibus eius erga me studio atque amori, semper dilexit, semper sua coniunctione dignissimum iudicauit, semper non modò incolumem, sed etiam amplissimum atque ornatissimum voluit esse. vestræ fraudes, vestrum scelus, vestræ criminationes insidiarum mearum, illius periculorum nefariæ fictæ, simul eorum, qui familiaritatis licentia, suorum improbissimorum sermonum domicilium in auribus eius impulsu vestro collocauerunt, vestræ cupiditates prouinciarum effecerunt, vt ego excluderer, omnes, qui me, qui illius gloriam, qui rempubl. saluam esse cupiebant, sermone atque aditu prohiberentur. quibus rebus est perfectum, vt illi planè suo stare iudicio non liceret: cùm certi homines non studium eius à me alienassent, sed auxilium retardassent, nónne ad te L. Lentulus, qui tum erat prætor, non Qu. Sanga, non L. Torquatus pater, non M. Lucullus venit? qui omnes ad eum multiq; mortales, oratum in Albanum obsecratumq; venerant, ne meas fortunas desereret cum reipub. salute coniunctas. quos ille ad te & ad tuum collegam remisit, vt caussam publicam susciperetis, vt ad senatum referretis: se contra armatum tribunum pl. sine consilio publico decertare nolle, consulibus ex S.C. rempub. defendentibus, se arma suscepturum. ecquid infelix recordaris, quid responderis? in quo illi omnes quidem, sed Torquatus præter ceteros furebat contumacia responsi tui: te non esse tam fortem, quàm ipse Torquatus in consulatu fuisset, aut ego: nihil opus esse armis, nihil contentione: me posse iterum remp. seruare, si cessissem: infini-

[Margin notes:]
ex eo quòd malè sentiat de magnis viris sermonibus fictis discordias disseminauerit.
96.

A testimoniis.

A Pisonis responso iterũ ei conflat inuidiam.

infinitam cædem fore, si restitissem. deinde ad extremum, neque se, neque generum, neque collegam suum tribuno pl. defuturum. hic tu hostis ac proditor alijs me inimiciorem, quam tibi debere esse dicis? ego C. Cæsarem non eadem de rep. sensisse, quæ me, scio: sed tamen, quod iam de eo his audientibus sæpe dixi, me ille sui totius consulatus, eorumque honorum, quos cum proximis communicauit, socium esse voluit, detulit, inuitauit, rogauit. non sum ego propter nimiam fortasse constantiæ cupiditatem adductus ad caussam: non postulabam, vt ei charissimus essem, cuius ego beneficijs quidem sententiam meam tradidissem. adducta res in certamen te consule putabatur, vtrùm, quæ superiore anno ille gessisset, manerent, an rescinderentur. quid loquar plura? si tantum ille in me esse vno roboris & virtutis putauit, vt ea, quæ ipse gesserat, conciderent, si ego restitissem, cur non ignoscant, si anteposuit, suam salutem meæ? sed præterita omitto. me vt Cn. Pompeius omnibus suis studijs, laboribus, vitæ periculis complexus est, cùm municipia pro me adiret, Italiæ fidem imploraret, P. Lentulo consuli, auctori salutis meæ, frequens aßideret, senatui sententiam præstaret, in concionibus non modò se defensorem salutis meæ, sed etiam supplicem pro me profiteretur: huius voluntatis eum, quem multum posse intelligebat, mihi non inimicum esse cognorat, socium sibi & adiutorem C. Cæsarem adiunxit. iam vides me tibi non inimicum, sed hostem, illis, quos describis non modò non iratum, sed etiam amicum esse debere? quorum alter, id quod meminero semper, aquè mihi fuit amicus, ac sibi alter id, quod obliuiscar aliquando, sibi amicior, quàm mihi, deinde hoc ita fit, vt viri fortes, etiamsi for-

Obiurgatio siue læsio.

Articulus.

A iure naturæ.

A signis animum in se Pompeii ostendit.

Tunica, pallio propior.

si ferro inter se cominus decertarint, tamen illud contentionis odium simul cum ipsa pugna armisq; ponant. atqui me ille odisse nunquam potuit, ne tum quidem, cùm dissidebamus. habet hoc virtus, quam tu ne de facie quidem nosti, vt viros fortes species eius & pulchritudo etiam in hoste posita delectet. equidem dicam ex animo P. C. quod sentio, & quod vobis audientibus sæpè iam dixi. si mihi nunquam amicus C. Cæsar fuisset, sed semper iratus si asperneretur amicitiam meam, seseq; mihi implacabilem, inexpiabilemq; præberet: tamen ei cùm tantas res gessisset, gereretq; quotidie, non amicus esse non possem: cuius ego imperio, non alpium vallum contra ascensum transgressionemq; Gallorum, non Rheni fossam gurgitibus illis redundantem Germanorum immanissimis gentibus obijcio, & oppono: perfecit ille, vt, si montes resedissent, omnes exaruissent, non naturæ præsidio, sed victoria sua rebusq; gestis Italiam munitam haberemus. sed cùm me expetat, diligat, omni laude dignum putet: tu me à tuis inimicitijs ad similitudinem reuocabis? sic tuis sceleribus reipub. præterita facta refricabis? quod quidem tu, qui benè nosses coniunctionem meam & Cæsaris eludebas, cùm à me trementibus omnino labris. sed tamen cur tibi nomen non deferrem, requirebas. quanquam, quod ad me attinet, nunquam istam imminuam curam infitiendo tibi: tamen est mihi considerandum, quantum illi, tantis reip. negotijs, tantoq; bello impedito, ego amicissimus solicitudinis, atq; oneris imponam. nec despero tamen, quanquam languet iuuentus, nec perinde, atq; debeat, in laudis & gloriæ cupiditate versatur, futuros aliquos qui abiectum hoc cadauer consularibus spolijs nudare

Fortium virorum mos.

Virtutis vis.

97.

Moratæ sententię, ad conciliandum.

Rheni fossa, alludit ad vrbium fossas.

Minatur Pisoni iudiciũ repetundarum.

non nolint. præsertim tam afflicto, tam infirmo, tam eneruato reo: qui te ita gesseris, vt timeres, ne indignus beneficio videreris, nisi eius, à quo missus eras, simillimus extitisses. an verò tu parum putas inuestigatas esse à nobis labes imperij tui, stragesq́; prouinciæ? quas quidem nos in vestigijs odorantes ingressus tuos, sed totũ volutationibus corporis, & cubilibus persecuti sumus, notata à nobis sunt, & prima illa scelera in aduentu, cùm acceptâ pecuniâ à Dyrrhachinis, ob necem hospitis tui Platoris, eius ipsius domum euertisti cuius sanguinem addixeras, eumq́; seruis symphoniacis & alijs muneribus acceptis, timentem, & multùm dubitantem confirmasti, & Thessalonicam fide tua venire iussisti. quem ne maiorum quidem more supplicio affecisti, cùm miser ille securibus hospitis sui ceruices subijcere gestiret: sed ei medico, quem tecum eduxeras, imperasti, vt venas hominis incideret. tum quidem tibi etiam accessio fuit ad necem Platoris Pleuratus. eius comes, quem necasti verberibus, summa senectute confectum, idemq́; tu Rabocentum Beßicæ gentis principem cùm te trecentis talentis regi Cotto vendidisses, securi percußisti: cùm ille ad te legatus in castra venisset, & tibi magna præsidia, & auxilia à Beßis peditum equitumq́; polliceretur: neque eum solùm, sed etiam cæteros legatos, qui simul venerant: quorum omnium capita regi Cotto vendidisti. Denseletis, quæ natio semper obediẽs huic imperio, etiam in illa omnium barbarorum defectione Macedonia C. Sextium prætorem tutata est, nefarium bellum & crudele intulisti: eisq́; cum fidelißimis socijs vti posses, hostibus vti acerrimis maluisti. ita perpetuos defensores Macedoniæ, vexatores, ac perditores effecisti.

Allegoria à venatione.

Pisonis scelera enumerat & primò crudelitatem.

Hospitẽ suũ necat Piso.

Legatorũ capita vendit.

Sociis bellũ infert.

vecti-

vectigalia nostra perturbarunt, vrbes ceperunt, vastarunt agros, socios nostros in seruitutem abduxerunt, familias arripuerunt, pecus abegerunt, Thessalonicenses, cùm oppido desperassent, munire arcem coegerunt. à te Iouis Velsuri sanum antiquissimum Barbarorum, sanctissimúmque direptum est. tua scelera dij immortales in nostros milites expiauerunt. qui cùm vno genere morbi affligerentur, neque se recreare quisquam posset, qui semel incidisset: dubitabat nemo, quin violati hospites, legati necati, pacati, atque socij nefario bello lacessiti, fana vexata hanc tantam efficerent vastitatem. cognoscis ex particula parua scelerum, & crudelitatis tuæ genus vniuersum. Quid auaritia, quæ criminibus infinitis implicata est, summam nunc explicem? generatim ea, quæ maximè nota sunt, dicam. nónne sestertiûm centies, & octogies, quod, quasi vasarij nomine, in venditione mei capitis ascripseras, ex ærario tibi attributum Romæ in quæstu reliquisti? nónne, cùm CC. talenta tibi Appolloniatæ Romæ dedissent, ne pecunias creditas soluerent, vltrò Fusidium, equitem R. hominem ornatissimum creditorem debitoribus suis addixisti? nónne hyberna, cùm legato præfectoq; tradidisses, euertisti miseras funditùs ciuitates? quæ non solùm bonis sunt exhaustæ, sed etiam nefarias libidinum contumelias, turpitudinesq; subierunt. qui modus tibi fuit frumenti æstimandi? qui honorarij? siquidem potest vi, & metu extortum, honorarium nominari. quod cùm peræq; omnes, tum acerbissimè Bœotij & Byzantij, Cherronenses, Thessalonica sensit: vnus tu dominus, vnus æstimator, vnus venditor tota in prouincia per triennium frumenti omnis fuisti. Quid ego rerum capitalium

Euentorum cõglobatio, similiter desinentibus suauis.

Sacrilegium.

98.

Epilogus per enumerationem.

Pisonis auaritia, crimina.

I.

II.

III.

IV.

Correctio.

Repetitio.

V.

Præteritione multa crimina congerit.

lium quæstiones, reorum pactiones, redemptiones, acerbißimas damnationes, libidinosißimas liberationes proferam? tantum locum aliquem cùm mihi notum senseris, tecum ipse licebit, quot in eo genere, & quanta sint crimina, recordere. Quid? illam armorum officinam ecquid recordaris? cùm omni totius prouinciæ pecore compulso, pellium nomine omnem quæstum illum domesticum paternumq́ renouasti? videras enim grandis iam puer bello Italico repleri quæstu vestram domum, cùm pater armis faciendis tuus præfuisset. quid? vectigalem prouinciam, singulis rebus, quæcunque venirent, certo portorio imposito, seruis tuis publicanis à te factam esse meministi? quid? centumuiratus palàm venditos? quid? per tuum seruulũ ordines aßignatos? quid? stipendium militibus per omnes annos à ciuibus, mensis palàm propositis esse numeratum? quid illa in Pontum profectio, & conatus tuus? quid debilitatio atq́ abiectio animi tui, Macedonia prætoria nunciata, cùm tu non solùm quòd tibi succederetur, sed quòd Gabinio non succederetur, exsanguis & mortuus concidisti? quid quæstor ædilitius reiectus? præpositus legatorum tuorum turpißimus, optimus abs te quisq́ violatus? tribuni militum non recepti? M. Bœbius, vir fortis, interfectus iussu tuo? quid, quòd tu toties diffidens ac desperans rebus tuis, in sordibus, lamentis, luctuq́ iacuisti? quòd populari illi sacerdoti sexcentos ad bestias amicos sociosq́ misisti? quid, quòd, cùm sustentare vix posses, mœrore tuum doloremq́ deceßionis, Samothraciam te primùm, inde Tharsum cum tuis teneris saltatoribus, & cum Antobulo, Athamante, & Timocle, formosis fratribus, cõtulisti? quid, cùm inde te recipiens in villa Euchadia, quæ fuit

VI. — Patris turpẽ quęstum obiicit. — VII. — Reliqua cumulat auaritiæ crimina. — Pop. facerdoti. Clodio, qui sacra Bonæ deę violarat.

Vxor, exegisti, iacuisti, mœrens aliquot dies, atque inde obsoletus Thessalonicam, omnibus inscientibus, noctuq; venisti? qui cùm cõcursum plorantium, ac tempestatem querelarum ferre non posses, in oppidũ diuinum Beroã perfugisti: quo in oppido cùm tibi spe falsa, quòd Qu. Ancharium non esse successurum putares, animos rumor inflasset, quo te modo ad tuam intemperantiam scelerate innouasti? 99.

Præteritionis alia formula quinquies vsurpata, ad criminum enumerationem variandam.

mitto aurum coronarium, quod te diutissimè torsit. cùm modò velles, modò nolles: lex enim generi tui, & decerni, & te accipere vetabat, nisi decreto triumpho, in quo tu, accepta tamen, & deuorata pecunia Vtinachorum, centum talenta euomere non poteras, vocabula tantùm pecuniarum, & genera mutabas. mitto diplomata tota in prouincia passim data: mitto numerum nauium, summamq; prædæ: mitto rationẽ exacti imperatiq; frumenti: mitto ereptã libertatem populis, ac singulis, qui erant affecti præmijs nominatim: quorum nihil est, quod non sit lege Iulia, ne fieri liceat, sancitum diligenter.

Nationes & vrbes perditæ, ac vastatæ.

Exclamatio interposita ad permouendum.

Aetoliam, quæ procul à barbaris disiuncta gentibus, in sinu pacis posita, medio ferè Græciæ gremio continetur, ô pœna, ô furia sociorum, decedens miseram perdidisti Arsinoan Thracum, Neopactum, vt modò tu te indicasti, nobiles vrbes, atque plenas, fateris ab hostibus esse captas: quibus autem hostibus? nempè ijs, quos tu Ambraciæ sedens, primo tuo aduentu ex oppidis Aggrinarum, atque Dolopum demigrare, & aras, & focos relinquere coegisti. hoc tu in exitu præclare imperator, cùm tibi ad pristinas clades accessio fuisset Aetoliæ repentinus interitus, exercitum dimisisti: neq; vllam pœnam, quæ tanto facinori deberetur, non maluisti subire, quàm numerum tuorum mili-

Amplificat comparatione.

militum reliquiasq́; cognoscere. atq; vt duorum Epicureorum similitudinem in re militari imperioq; videatis: Albutius, cùm in Sardinia triumphasset, Romæ damnatus est: hic, cùm similem exitum spectaret, in Macedonia trophæa posuit: eaq́; quæ bellicæ laudis victoriæq; omnes gentes insignia & monimenta esse voluerunt, noster hic præposterus imperator amissorum oppidorum, cæsarum legionum, prouinciæ præsidio, & reliquis militibus orbatæ, ac sempiternum dedecus sui generis, & nominis, indicia constituit. idemq́;, vt esset, quod in basi trophæorum incidi, inscribiq; posset, Dyrrhachium vt venit decedens, obsessus est ab ijs ipsis militibus, quos paullò antè Torquato respondit, beneficij caussa à se esse dimissos. quibus cùm iuratus affirmasset, se, quæ deberentur, postero die persoluturum, domum se abdidit: inde nocte intempesta, crepidatus, veste seruili, nauem conscendit, Brundusiumq; vitauit, & vltimas Adriani maris oras petiuit: cùm interim Dyrrhachij milites domum, in qua istum esse arbitrabantur, obsidere cœperunt, &, cùm latere hominem putarent, ignes circumdederunt. quo metu commoti Dyrrhachini, profugisse noctu crepidatum imperatorem, indicauerunt. illi autem statuam istius persimilem, quam stare celeberrimo in loco voluerat, ne suauißimi hominis memoria moreretur, deturbant, affligunt, comminuunt, dißipant. sic odium, quod in ipsum attulerant, id in eius imaginē, ac simulacrum profuderunt. quæ cùm ita sint, non dubito, quin, cùm hæc, quæ excellunt, me nosse videas, non existimes, mediam illam partem, & turbam flagitiorum tuorum mihi esse inauditam. nihil est, quòd me hortere, nihil est, quòd inuites: admoneri me satis est: admonebit

Odium militū à signo.

Pisonis turpis fuga,

Verba gradatim ascendentia.

Peroratio vituperationis enumeratione & amplificatione perfecta.

monebit autem nemo alius, nisi reipublicæ tempus: quod mihi quidem magis videtur, quàm tu vnquam arbitratus es, appropinquare. ecquid vides, ecquid sentis, lege iudiciaria lata, quos posthac iudices simus habituri? non æquè legetur, quisquis voluerit: nec, quisquis noluerit, non legetur: nulli conijcientur in illum ordinem, nulli eximentur: non ambitio ad gratiam, non iniquitas ad simulationem conijcietur. iudices iudicabunt ij, quos lex ipsa, non quos hominum libido delegeret. quod cùm ita sit, mihi crede, neminem inuitabis inuitus: res ipsa, & reip. tempus aut me ipsum, quod nolim, aut aliũ quempiam aut inuitabit, aut dehortabitur. equidem, vt paullò antè dixi, non eadem supplicia esse in hominibus existimo, quæ fortasse plerique damnationes, expulsiones, neces: denique nullam mihi pœnam videtur habere id, quod accidere innocenti, quod forti, quod sapienti, quod bono viro, & ciui potest. damnatio ista, quæ in te flagitatur, obtigit P. Rutilio, quòd specimen habuit hæc ciuitas innocentiæ. maior mihi iudicum, & reipub. pœna illa visa est, quàm Rutilij. L. Opimius eiectus est à patria, is, qui prætor & consul maximis remp. periculis liberarat: non in eo, cui facta est iniuria, sed in ijs, qui fecerunt, sceleris, ac conscientiæ pœna remansit. at contrà bis Catilina absolutus: emissus etiam ille auctor tuus prouinciæ, cùm stuprum Bonæ deæ puluinaribus intulisset: quis fuit in tanta ciuitate, qui illum incesto liberatum, non eos, qui ita iudicarunt, pari scelere astrictos arbitraretur? an ego expectem, dum de te quinque & septuaginta tabellæ diribeantur? de quo iampridem omnes mortales omnium generum, ætatum, ordinum iudicauerunt. quis enim te aditu, quis vllo honoris,

100.

Locus communis à supplicij definitione.

Exẽplis contrariis illustrat.

Diribeãtur, id est, distribuãtur, quibus de te iudicium fiat.

Amplificatio per distributionem & interpretationē verborū ad publicas omnium offensiones in vnum congerendas.

noris, quis deniq; communi salutatione dignum putet? omnes memoriam consulatus tui, facta, mores, faciem denique, ac nomen à repub. detestantur, legati, qui vnà fuêre, alienati: tribuni militum inimici: centuriones, & si qui ex tanto exercitu reliqui milites existunt, non dimissi abs te, sed dissipati, te oderunt, tibi pestem exoptant, te execrantur: Achaia exhausta, Thessalia vexata, lacerata Athenæ, Dirrhachium, & Apolonia exinanita, Ambracia direpta, Parthini & Bulienses illusi, Epirus excisa: Locri, Phocij, Bœotij exusti: Acarnania, Amphilochia, Perrhebia, Athamanumq; gens vendita: Macedonia condonata barbaris: Aetolia amissa Dolopes finitimiq; montani oppidis, atq; agris exterminati: ciues Rom. qui in his locis negotiantur, te vnum solùm, suum depeculatorem, vexatorem, prædonem, hostem venisse senserunt. ad horum omnium iudicia tot atq; tanta domesticum iudicium accessit sententiæ damnationis tuæ, occultus aduetus, furtiuum iter per Italiam, introitus in vrbem desertus ab amicis, nullæ ad senatum è prouincia literæ, nulla ex trinis æstiuis gratulatio, nulla triumphi mentio: non modò, quid gesseris, sed ne quibus in locis quidem fueris, dicere audes. ex illo fonte, & seminario triumphorum cùm arida folia laureæ retulisses, cùm ea abiecta ad portam reliquisti, tum tu ipse de te sententiam tulisse videris, tum iudiciū pronunciasti. qui si nihil gesseras dignum honore, vbi exercitus? vbi sumptus? vbi imperium? vbi illa vberrima supplicationibus triumphiq; prouincia? sin autem aliquid sperare volueras, si cogitaras id, quòd imperatoris nomen, quòd laureati fasces, quòd illa trophæa plena dedecoris & risus te commentatum esse declarant: quis te miserior,

Signa conscientiæ.

Metonymia, laurea pro triumpho.

Dilemmate constringit.

miserior, quis te damnatior, qui neq; scribere ad senatũ à te benè rempub. esse gestam, neque præsens dicere ausus es? an tu mihi, cui semper ita persuasum fuerit, non euentis, sed factis cuiusq; fortunam ponderari, neq; in tabellis paucorum iudicum, sed in sententijs omnium ciuium famam nostrã fortunamq; ponderari, te indemnatum videri putas? quem socij, quem veterani, quem liberi populi, quem stipendiarij, quem negotiatores, quem publicani, quem vniuersa ciuitas, quem legati, quem tribuni militares, quem reliqui milites, qui ferrum, qui famem, qui mortem effugerunt, omni cruciatu dignissimum putant: cui non apud senatum, nõ apud vllum ordinem, non apud equites R. non in vrbe, nõ in Italia maximorum scelerum venia vlla ad ignoscendum dari possit? qui seipsum oderit, qui metuat omnes, qui suã caussam nemini cõmittere audeat; qui se ipsum condemnet? nunquam ego sanguinem expetiui tuum: nunquam illud extremum quod posset esse improbis & probis commune supplicium legis ac iudicij: sed abiectum, contemtum, despectum à ceteris, à te ipso desperatum, & relictum circumspectantem omnia, quicquid increpuisset pertimescentem, diffidentem tuis rebus, sine voce, sine libertate, sine auctoritate, sine vlla specie consulari, horrentem, trementem, adulantem omnibus videre te volui: vidi. quare si tibi euenerit, quod metuis ne accidat: equidem non molestè feram, sin id tardius fortè fiet: fruar tamen tua indignitate: nec minus libenter metuentem videbo, ne reus fias, quàm reum: nec minùs lætabor, cùm te semper sordidum, quàm si paulisper sordidatum viderem.

Locus communis. Verbo dilatata oratio, & repetitionibus aucta.

Propriæ improborum pœnæ. Dissolutis, repetitionibus similiter cadentibus & sonantibus verbis auget, & delectat.

PRO T. ANNIO MILONE, ORATIO XXXIX.

Defendit Milonem cædis Clodianæ reũ, Statu iuris absoluti, genere dicendi graui & pleno.

Attentos facit, & metũ suum excusat, ex caussis.

Etsi vereor, iudices, ne turpe sit, pro fortissimo viro dicere incipientem, timere: minimeq; deceat, cùm T. Annius Milo ipse magis de reip. salute, quàm de sua perturbetur, me ad eius caussam parem animi magnitudinem afferre non posse: tamen hæc, noui iudicij, noua forma terret oculos: qui, quocunq; inciderint, veterem consuetudinem fori, & pristinum morem iudiciorum requirunt. non enim coronâ consessus vester cinctus est, vt solebat: non vsitatâ frequentiâ stipati sumus. nam illa præsidia, quæ pro templis omnibus cernitis, etsi contra vim collocata sunt, non afferunt tamen oratori aliquid, vt in foro, & in iudicio, quanquam præsidijs salutaribus, & necessarijs septi sumus, tamen ne non timere quidem sine aliquo timore possimus. quæ si opposita Miloni putarem, cederem tempori, iudices, nec inter tantam vim armorum existimarem oratori locum esse. sed me recreat & reficit Cn. Pompeij sapientissimi & iustissimi viri, consilium: qui profectò nec iustitiæ suæ putaret esse, quem reum sententijs iudicum tradidisset, eundem telis militum dedere: nec sapientiæ, temeritatem concitatæ multitudinis auctoritate publica armare. quamobrem illa arma, centuriones, cohortes non periculum nobis, sed præsidium denunciant: neque solùm vt quieto, sed etiam vt magno animo simus, hortantur: neq; auxilium modò defensioni meæ, verùm etiam silentium pollicentur. reliqua verò multitudo, quæ quidem est ciuium, tota nostra est: neq;

Expolitio.

Correctio ad fauorem conciliandũ.

Concludit non esse metuendum, ab armatorum & spectatorũ persona.

eorum

eorum quisquã, quos vndiq; intuentes hoc ipso loco cernitis, vnde aliqua pars fori aspici potest, & huius exitũ iudicij expectantes, non cùm virtuti Milonis fauet, tum de se, de liberis suis, de patria, de fortunis hodierno die decertari putat. vnum genus est aduersum infestumq; nobis, eorum, quos P. Clodij furor rapinis, & incendijs, & omnibus exitijs publicis pauit. qui hesterna etiam concione incitati sunt, vt vobis voce præiret, quid iudicaretis. quorum clamor, si quis fortè fuerit, admonere vos [illegible]t, vt cùm ciuem retineatis, qui semper genus illud hominum, clamoresq; maximos pro vestra salute neglexit.

Ab aduersariorum persona.

quamobrem adeste animis, iudices, & timorem, si quem habetis, deponite. nam si vnquam de bonis & fortibus viris, si vnquam de benè meritis ciuibus potestas vobis iudicandi fuit: si denique vnquam locus amplißimorum ordinum delectis viris datus est, vbi sua studia erga fortes & bonos ciues, quæ vultu & verbis sæpè significassent, re & sententijs declararent: hoc profecto tempore eam potestatem omnem vos habetis, vt statuatis, vtrùm nos, qui semper vestræ auctoritati dediti fuimus, semper miseri lugeamus: an diu vexati à perditißimis ciuibus, aliquando per vos, ac vestram fidem, virtutẽ, sapientiamq; recreemur.

Iterata conclusio, ad cõfirmãdos iudices & conciliandos.

quid enim nobis duobus, iudices, laboriosius? quid magis solicitum, magis exercitum, dici, aut fingi potest? qui spe amplißimorum præmiorum ad rempub. adducti, metu crudelißimorum exitiorum carere non possumus? Equidem ceteras tempestates & procellas in illis duntaxat fluctibus concionum semper putaui Miloni esse subeundas, quòd semper pro bonis contra improbos senserat. in iudicio verò, & in eo consilio, in quo ex cunctis ordinibus amplißimi

A sua & Milonis persona iudices mouet ad miserationẽ.

viri iudicarunt, nunquam existimaui spem vllam esse habituros Milonis inimicos, ad eius non salutem modò extinguendam sed etiam gloriam per tales viros infringendam. quanquam in hac caussa iudices, T. Annij tribunatu, rebus omnibus pro salute reipub. gestis ad huius criminis defensionem non abutemur, nisi oculis videritis insidias, Miloni à Clodio factas: nec deprecaturi sumus, vt crimen hoc nobis multa propter præclara in rempub. merita condonetis: nec postulaturi, vt si mors P. Clodij salus vestra fuerit, iccirco eam virtuti Milonis potius, quàm populi R. felicitati assignetis: sed si illius insidiæ clariores hac luce fuerint, tum deniq; obsecrabo, obtestaborq; vos iudices, si cetera amisimus, hoc saltem nobis vt relinquatur, ab inimicorum audacia telisq; vitam vt impune liceat defendere. Sed antequam ad eam orationem venio, quæ est propria nostræ quæstionis, videntur ea esse refutanda, quæ in senatu sæpe ab inimicis, ab improbis sæpè iactata sunt, & in concione etiam paullò ante ab accusatoribus: vt, omni errore sublato, rem planè, quæ venit in iudicium, videre possitis. Negāt, intueri lucem fas ei esse, qui à se hominem occisum esse fateatur. in qua tandem vrbe hoc homines stultissimi disputant? nempe in ea, quæ primum iudicum de capite vidit M. Horatij, fortissimi viri: qui nondum libera ciuitate, tamen populi Rom. comitijs liberatus est, cùm sua manu sororem interfectā esse fateretur. an est quisquam qui hoc ignoret, cùm de homine occiso quæratur, aut negari solere omnino esse factum, aut rectè, aut iure factum esse defendi? nisi verò existimetis dementem P. Africanum fuisse, qui cùm à C. Carbone tribuno pleb. in concione seditiosè interrogaretur, qui de T. Gracchi morte

Correctio altera, quæ bonæ caussæ fiduciam præ se fert, & totam caussam informat.

Transitio ab exordio ad præiudiciorum refutationem.

Res quæ venit in iudicium, est iudicatio, periphrasis.

Primum præiudicium refellit exemplis.

m[illegible]cbat, vt [illegible]e casum videri. neq; enim po[illegible] Seruilius, aut P. Nasica, aut L. Opimi[illegible]ut C. Marius, aut me consule senatus non nefari[illegible]i, si sceleratos ciues interfici nefas esset. itaq; hoc[illegible]es, non sine caussa fictis fabulis doctissimi homin[illegible] prodiderunt, eum, qui patris vlciscendi ca[illegible] matrem necauisset, variatis hominum sententiis, non so[illegible]um diuina, sed etiam deæ sapientissimæ sententia liber[illegible]um. quòd si duodecim tabulæ nocturnum furem quo[illegible]o modo, diurnum autem, si se telo defenderit, inter[illegible] impunè v[illegible]luerunt: quis est, qui quoquo modo quis interfectus sit, puniendum putet, cùm videat aliquando gladium nobis ad occidendum hominem ab ipsis porrigi legibus. atqui si tempus est vllum iure hominis necandi, quæ multa sunt, certè illud est non modò iustum, verùm etiam necessarium, cùm vi vis illa defenditur. pudicitiam cùm eriperet militi tribunus milit. in exercitu C. Marij propinquus eius imperatoris, interfectus ab eo est, cui vim afferebat. facere enim probus adolescens periculosè, quàm perpeti turpiter maluit. atq; hunc ille vir summus scelere solutum, periculo liberauit. insidiatori verò & latroni, quæ potest afferri iniusta nex? quid comitatus nostri, quid gladij volunt? quos habere certè non liceret, si vti illis nullo pacto liceret: est enim hæc, iudices, non scripta, sed nata lex, quam non didicimus, accepimus, legimus: verùm ex natura ipsa arripuimus, hausimus, expressimus: ad quam non docti, sed facti: non instituti, sed imbuti sumus: vt si vita nostra in aliquas insidias, si in vim, in tela aut latronum aut inimicorum incidisset, omnis honesta ratio esset expediendæ salutis. silent enim leges inter arma, nec se

expe-

Orestem innuit, qui Palladis sententia absolutus fuit.

A lege per ratiocinationẽ de hac lege Macrob. li. 1. Satur. & Moses Exod. 22.

Ex caussis, vel instrumentis.

A iure naturæ.

Paria parib. relata, & crebra crebris.

Sententia.

expectari iubent, cùm ei, qui exspectare velit, ante iniusta pœna luenda sit, quàm iusta repetenda. Etsi persapienter & quodam modo tacitè dat ipsa lex potestatem defendendi: quæ non modò hominem occidi, sed esse cum telo hominis occidendi caussa vetat: vt, cùm caussa, non telum quæreretur, qui sui defendendi caussa telo esset vsus, non hominis occidendi caussa habuisse telum iudicaretur. quapropter hoc maneat in caussa, iudices: non enim dubito, quin probaturus sim vobis defensionem meam, si id memineritis, quod obliuisci non potestis, insidiatorem iure interfici posse. Sequitur illud, quod à Milonis inimicis sæpißimè dicitur, cæde, qua P. Clodius occisus est, senatum iudicasse contra remp. esse factam: illam verò senatus non sententijs suis solùm, sed etiam studijs comprobauit. quoties enim est illa caussa à nobis acta in senatu? quibus assensionibus vniuersi ordinis? quàm nec tacitis, nec occultis? quādo enim frequentißimo senatu quatuor, ad summum quinque sunt inuenti, qui Milonis caussam non probarent? declarant huius ambusti tribuni pleb. illæ intermortuæ conciones, quibus quotidie meam potentiam inuidiosè criminabatur: cùm diceret senatum, non quod sentiret, sed quod ego vellem, decernere, quæ quidem si potentia est appellanda potiùs, quàm propter magna in remp. merita mediocris in bonis caußis auctoritas, aut propter officiosos labores meos nonnulla apud bonos gratia, appelletur ita sanè, dummodò ea nos vtamur pro salute bonorum, contra amentiam perditorum. hanc verò quæstionem, etsi non est iniqua, nunquam tamen senatus constituendam putauit: erant enim leges, erant quæstiones vel de cæde, vel de vi: nec tantum mœrorem ac luctum senatui mors P. Clodij

Lex Cornel. de Sicar. Inst. lib. 4. Digest. 48.

Preiudicium secundum.

A Clodii dicto.

A definitione per concessionem.

Senatus voluntatem ostendit ex caussis.

Clo[illegible]ebat, vt noua quæstio constitueretur. cuius enim [illegible]atui de illo incesto stupro iudicium decernendi pot[illegible]stas esset erepta, de eius interitu quis potest cred[illegible] senatum iudicium nouum constituendum putasse? c[illegible] igitur incendium curiæ, oppugnationem ædium M. [illegible] cædem hanc ipsam contra senatus factam esse [illegible] quia nulla vis vnquam est in libera ciuitate [illegible]ter ciues non contra rempub. non enim vlla [illegible]im vnquam optanda, sed nonnunquam es[illegible]ut ille dies, in quo Titus Gracchus [illegible], aut ille, quo [illegible]ius, aut quo arma Saturnini [illegible] sunt, etiamsi è rep. rempub. tamen non vulnerarunt. itaque ego ipse decreui, cùm cædem in Appia factam esse constaret, non eum, qui se defendisset, contra rempub. fecisse: sed, cùm inesset in re vis, & insidiæ, [illegible]rimen iudicio reseruaui, rem notaui. quod si per furiosum illum tribunum senatui, quod sentiebat perficere licuisset, nouam quæstionem nunc nullam haberemus: decernebat enim, vt veteribus legibus tantummodo extra ordinem quæreretur. diuisa sententia est, postulante nescio quo: nihil enim necesse est omnium flagitia proferre. sic reliqua auctoritas senatus empta intercessione sublata est. At enim Cn. Pompeius rogatione sua & de re & de caussa iudicauit: tulit enim de cæde, quæ in Appia via facta esset, in qua Pub. Clodius occisus fuit. quid ergo tulit? nempe vt quæreretur. quid porrò quærendum est? factum ne sit? at constat. à quo? at patet. videtur iam in confessione facti, iuris tamen defensionem suscipi posse. quod nisi vidisset posse absolui eum, qui fateretur: cùm videret nos fateri, neq; quæri vnquam iussisset, nec vobis tam salutarem hanc

A repugnantibus.

Occupatio.

A persona, in rē, i. in vim, & ad genus vniuersum transfert: & cōfirmat exemplis, & à sua auctoritate.

Præiudicium tertium.

Disputatio, subiectionis species, de rogationis sententia.

Litera salutaris est, A. i. Absolutio: tristis C. i. cōdemnatio. quod si amplius cognoscendũ erat, duabus literis indicabãt N. L. i. nõ liquere.

in iudicando literam, quàm illam tristem, dedit; [illegible] nihil verò Cn. Pompeius non modò nihil grauius, contr[illegible] Milonem iudicasse, sed etiam statuisse videtur, quid [illegible] in iudicando spectare oporteret. nam qui non pœnam co[illegible] feßioni, sed defensionem dedit, is caussam interitus q[illegible] rendam, non interitũ, [illegible]auit. iam illud dicet [illegible] fectò, quod sua sponte fecit, Publicóne Clodio [illegible] dam putet, an tempori? domi suæ nobilissi[illegible] tus propugnator, atque illis quide[illegible] tronus, auunculus huius [illegible]

Exemplis ostendit legis Pomp. nouitatem.

Catonis, tribuni pleb. M[illegible]ius occisus est. [illegible] eius morte populus consultus, nulla quæstio decre[illegible]a sena-tu est. quantum luctum in hac vrbe fuisse à nostris patribus accepimus, cùm P. Africano domi suæ quiescenti illa nocturna vis esset illata: quis tum non ingem[illegible]it? quis non arsit dolore? quem immortalem, si fieri po[illegible]set, omnes esse cuperent, eiúsne necessariam quidem expectatam esse mortem? num igitur vlla quæstio de Africani morte lata est? certe nulla: quid ita? quia non alio facinore clari homines, alio obscuri necantur. intersit inter vitæ dignitatem summorum, atque infimorum: mors quidem illata per scelus iisdem pœnis teneatur, & legibus. nisi forte magis erit parricida, si quis consularem patrem, quàm si quis humilem necauerit: aut eò mors atrocior erit P. Clodij, quòd is in monimentis maiorum suorum sit interfectus: hoc enim sæpe ab istis dicitur: perinde quasi Appius ille Cæcus viam munierit, non qua populus vteretur, sed vbi impune sui posteri latrocinarentur. itaque in eadem ista Appia via cùm ornatissimum equitem R. Marcorem Papirium occidisset, nõ fuit illud facinus puniendum: homo enim nobilis in suis moni-

Pathos.

Ratiocinatio.

Stoicorũ sententia, paria esse delicta omnia.

Ex caussis, siue ab vsu rerum per ironiam.

monimentis equitem Rom. occiderat. nunc eiusdem Appiæ nomen quantas tragœdias excitat? quæ cruentata antea cæde honesti, atque innocentis viri silebatur, eadem nunc crebro vsurpatur, posteaquam latronis & parricidæ sanguine imbuta est. sed quid ego illa commemoro? comprehensus est in templo Castoris seruus P. Clodij, quem ille ad Cn. Pompeium interficiendum collocarat: extorta est confitenti sica de manibus. caruit foro postea Pompeius, caruit senatu, caruit publico: ianuâ se ac parietibus, non iure legum, iudiciorumque texit. num quæ rogatio lata, num quæ noua quæstio decreta est? atqui si res, si vir, si tempus vllum dignum fuit, certè hæc in illa caussa summa omnia fuerunt. insidiator erat in foro collocatus, atque in vestibulo ipso senatus: ei viro autem mors parabatur, cuius in vita nitebatur salus ciuitatis: eo porrò reipub. tempore quo si vnus ille occidisset, non hæc solùm ciuitas, sed gentes omnes concidissent. nisi forte, quia perfecta res non est, non fuit punienda: perinde quasi exitus rerum, non hominum consilia, legibus vindicentur. minus dolendum fuit re non perfecta, sed puniendum certè nihilo minus. quoties ipse, iudices, ex P. Clodij telis, & ex cruentis eius manibus effugi? ex quibus si me non mea, vel reipub. fortuna seruasset, quis tandem de interitu meo quæstionem tulisset? sed stulti sumus, qui Drusum, qui Africanum, Pompeium, nosmet ipsos cum P. Clodio conferre audeamus. tolerabilia fuerunt illa: P. Clodij mortem æquo animo nemo ferre potest: luget senatus: mœret equester ordo, tota ciuitas confecta senio est: squalent municipia: afflictantur coloniæ: agri denique ipsi tam beneficum, tam salutarem, tam mansuetum ciuem desiderant: non fuit ea caus-

Contendo.

Odium Clodio conflat, & nouam rogationem reprehēdit exemplo, & amplificat ab adiūctis, qua de re habes de iniur. & famos. libel. L. prætor & L. sed est quæstionis.

Lex Cornel. de Sicar. Inst. lib. 4. de pub. iud. eum punit, qui cum telo hominis occidēdi caussa inuentus fuerit.

Epilogus superiorū, per ironicā distributionē, mira varietate verborum conditus.

sa, iudices, non fuit, cur sibi censeret Pompeius quæstionem ferendam: sed homo sapiens, & alta quadam mente præditus, multa vidit: fuisse sibi illum inimicum, familiarem Milonem: in communi omnium lætitia, si etiam ipse gauderet, timuit, nec videretur infirmior fides reconciliatæ gratiæ. multa etiam alia vidit, sed illud maximè: quamuis atrociter ipse tulisset, vos tamen fortiter iudicaturos: itaque delegit è florentissimis ordinibus ipsa lumina: neq; verò, quod nonnulli dictitant, secreuit in iudicibus legendis amicos meos: neq; enim hoc cogitauit vir iustissimus, neq; in bonis viris legendis id assequi potuisset, etiam si cupisset. non enim mea gratia familiaritatibus continetur, quæ latè patere nõ possunt: propterea, quòd consuetudines victus non possunt esse cum multis. sed si quid possumus, ex eo possumus, quod respub. nos coniunxit cum multis. ex quibus ille cùm optimos viros legeret: idq; maximè ad fidem suam pertinere arbitraretur, non potuit legere non studiosos mei. quòd verò te, L. Domiti, huic quæstioni præesse maximè voluit, nihil quæsiuit aliud, nisi iustitiam, grauitatem, humanitatem, fidem: tulit, vt consularem necesse esset: credo, quòd principum munus esse ducebat, resistere & leuitati multitudinis, & perditorum temeritati: ex consularibus te creaui potissimũ: dederas enim, quàm contemneres populares insanias, iam ab adolescentia documenta maxima. quam ob rem, iudices (vt aliquando ad caussam crimenq; veniamus) si neq; omnis confessio facti est inusitata: neq; de caussa quicquam nostra aliter, ac nos vellemus, à senatu iudicatum est: & lator ipse legis, cùm esset controuersia nulla facti, iuris tamen disceptationem esse voluit: & electi iudices, & isti præpositus qua-

Põpeii mentem in lege ferenda interpretatur.

Callidè sibi & Pompeiũ & iudices conciliat.

Ex toto.

Ex caussis, siue à prætoris officio.

Conclusio refutationis per enumerationem.

quæstioni, qui hæc iustè sapienterq; disceptet: reliquum est, iudices, vt nihil iam aliud quærere debeatis, nisi vter vtri insidias fecerit: quod quò faciliùs argumentis perspicere poßitis, rem gestam vobis dum breuiter expono, quæso diligenter attendite. P. Clodius cùm statuisset omni scelere in prætura vexare remp. videretq; ita tracta esse comitia anno superiore, vt non multos menses præturam gerere posset: qui non honoris gradum spectaret, vt cæteri, sed & L. Paullum collegam effugere vellet, singulari virtute ciuem, & annum integrum ad dilacerandam rempub. quæreret, subitò reliquit annum suum, seq; in annum proximum transtulit, non religione aliqua, sed vt haberet, quod ipse dicebat ad præturam gerendam, hoc est ad euertendam remp. plenum annum, atque integrum. occurrebat, mancam ac debilem præturam suam futuram consule Milone: eum porrò summo consensu populi Romani, consulem fieri videbat: contulit se ad eius competitores, sed ita, totam vt petitionem ipse solus, etiam inuitis illis, gubernaret; tota in comitia suis, vt dictitabat, humeris sustineret. conuocabat tribus: se interponebat: coloniam nouam, delectum perditißimorum scribebat ciuium. quantò ille plura miscebat, tantò hic magis in dies conualescebat. vbi vidit homo ad omne facinus paratißimus, fortißimum virum, inimicißimum suum, certißimum consulem, idq; intellexit non solùm sermonibus, sed etiam suffragijs populi Rom. sæpè esse declaratum: palàm agere cœpit, & apertè dicere, occidendum Milonem: seruos agrestes & barbaros, quibus syluas publicas depopulatus erat, Etruriamq; vexârat, ex Apennino deduxerat, quos videbatis. res erat minimè obscura: etenim

Transitio.

Attentio.

Narratio nō solùm necessariis, sed etiam assumptis cōfecta, vt doceat insidias à Clodio factas, & Clodium fuisse perniciosum ciuem.

A Clodii dicto.

A personis.

palàm dictitabat, consulatum Miloni eripi non posse, vitam posse significauit hoc sæpè in senatu, dixit in concione. quinetiam Fauonio, fortissimo viro, quærenti ex eo, qua spe fureret Milone viuo, respondit, triduo illum, ad summum quatriduo periturum: quam vocem eius, ad hunc M. Catonem statim Fauonius detulit. interim cùm sciret Clodius (neque enim erat difficile scire) iter solenne, legitimum, necessarium, ante diem III. kalen. Febr. Miloni esse Lanuuium, ad Flaminem prodendum, quòd erat dictator Lanuuij Milo: Roma subitò ipse profectus pridie est, vt ante suum fundum (quod re intellectum est) Miloni insidias collocaret: atque ita profectus est, vt concionem turbulentam, in qua eius furor desideratus est, quæ illo ipso die habita est, relinqueret: quam, nisi obire facinoris locum tempusq; voluisset, nunquam reliquisset. Milo autem, cùm in senatu fuisset eo die, quoad senatus dimissus est, domum venit: calceos & vestimenta mutauit: paullisper, dum se vxor, vt fit, comparat, commoratus est: deindé profectus est id temporis, cùm iam Clodius, siquidem eo die Romam venturus erat, redire potuisset. obuiam fit ei Clodius expeditus in equo, nulla rheda, nullis impedimentis, nullis Græcis comitibus, vt solebat: sine vxore, quod nunquam ferè: cùm hic insidiator, qui iter illud ad cædem faciendam apparasset, cum vxore veheretur in rheda, penulatus, vulgi magno impedimento, ac muliebri, & delicato ancillarum puerorumq; comitatu. fit obuiam Clodio ante fundũ eius hora fermè vndecima, aut non multò secus. statim complures cum telis in hunc faciunt de loco superiore impetum: aduersi rhedarium occidunt. cùm autẽ hic de rheda, reiecta penula, desiluisset, seq; acri animo defenderet: illi,

A testibus.

Verisimile à tempore.

Ex signo cõsequenti.

Ex vtriusque apparatu vter viri insidias fecerit, intelligi vult.

A loco & tempore.

Pugnæ descriptio.

illi, qui erant cum Clodio, gladijs eductis partim recurrere ad rhedam, vt à tergo Milonē adorirentur: partim, quòd hunc iam interfectum putarent, cædere incipiunt eius seruos, qui pòst erant: ex quibus qui animo fideli in dominū erant, & præsentes fuerunt, partim occisi sunt, partim cùm ad rhedā pugnari viderent & domino succurrere prohiberentur, Milonemq; occisum, etiam ex ipso Clodio audirent, & ita esse putarent: fecerunt id serui Milonis (dicam enim non deriuādi criminis caussa, sed vt factum est) neq; imperante, neq; sciente neq; præsente domino. quod suos quisq; seruos in tali re facere voluisset. hæc, sicut exposui, ita gesta sunt, iudices: insidiator superatus: vi victa vis, vel potius oppressa virtute audacia est. nihil dico, quid resp. consecuta sit: nihil, quid vos, nihil quid omnes boni: nihil sanè id prosit Miloni, qui hoc fato natus est, vt ne se quidem reseruare potuerit, quin vna rempub. vosq; seruaret. si id iure non posset, nihil habeo, quod defendam: sin hoc & ratio doctis, & necessitas barbaris, & mos gentibus, & feris natura ipsa præscripsit, vt omnem semper vim, quacunq; ope possent, a corpore, à capite, à vita sua propulsarent: non potestis hoc facinus improbū iudicare, quin simul iudicetis, omnibus, qui in latrones inciderint, aut illorū telis, aut vestris sententijs esse pereundū. quòd si ita putasset, certe optabilius Miloni fuit dare iugulum P. Clodio, non semel ab illo, neq; tū primùm petitum, quā iugulari à vobis. quia se illi non iugulandum tradidisset, sin hoc nemo vestrûm ita sentit: illud iam in iudiciū venit, non occisúsne sit, quod fatemur: sed iure, an iniuriâ: quod multis antea in caussis iam quæsitum est insidias factas esse constat: & id est, quod senatus contra remp. factum

Exitus rei summo ingenio temperatus.

Præteritio, cum repetitione.

Venusta digestio per adiunctionem.

Ex pari, & ex cõsequentibus.

Pathos.

Status.

A senatus & Pompeii sententia.

iudicauit: ab vtero factæ sint, incertum est: de hoc igitur latum est, vt quæreretur. ita & senatus rem, non hominem, notauit: & Pompeius de iure, non de facto, quæstionem tulit. num quid igitur aliud in iudicium venit, nisi

Cõfirmationis initium.

vter vtri insidias fecerit? profectò nihil. si hic illi, vt ne sit impune: si ille huic, tum nos scelere soluamur. quo

Insidias factas, coniecturis indagandum in quib. caussa principatum obtinet, aut cõmodorum spe, aut incõmodorum euitatione, quæ omnia diligenter inquirit.

nam igitur pacto probari potest, insidias Miloni fecisse Clodium? satis est quidem in illa tam audaci, tam nefaria bellua docere, magnam ei caussam, magnam spem in Milonis morte propositam, magnas vtilitates fuisse. itaque illud Cassianum, Cui bono fuerit, in his personis valeat: etsi boni nullo emolumento impelluntur in fraudem, improbi sæpè paruo. atqui Milone interfecto Clodius hoc assequebatur, non modò vt prætor esset non eo consule, quo sceleris nihil facere posset: sed etiam vt his consulibus prætor esset, quibus, si non adiuuantibus, at conniuentibus certè sperasset, se posse rempub. eludere in illis suis cogitatis furoribus, cuius illi conatus, vt ille ratiocinabatur, nec, si cuperent, reprimere possent, cùm tantum beneficium ei se debere arbitrarentur, &, si vel-

Licentia per interpretationem, nam quater eandem sententiã variauit.

lent, fortasse vix possent frangere hominis sceleratissimi corroboratam iam vetustate audaciam. an verò, iudices, vos soli ignoratis, vos hospites, in hac vrbe versamini, vestræ peregrinantur aures, neque in hoc perua-

Correctio metaphorica ad odium concitandũ.

gato ciuitatis sermone versantur, quas ille leges (si leges nominandæ sunt, ac non faces vrbis, & pestes reip.) fuerit impositurus nobis omnibus, atque inusturus? exhibe quæso, Sexte Clodi, exhibe librarium illud legum vestrarum. quod te aiunt eripuisse e domo, & ex mediis armis, turbaq; nocturna, tanquam Palladium, sustulisse, vt præclarum inde munus, ac instrumentum tribu-

natus

natus ad aliquem, si nactus esses, qui tuo arbitrio tribunatum gereret, deferre posses] & aspexit me quidem illis oculis, quibus tum solebat, cùm omnia omnibus minabatur. mouet me quippe lumen curiæ. quid? tu me iratum, Sexte, putas tibi? cuius tu inimicissimũ multo crudelius etiam punitus es, quàm erat humanitatis meæ postulare? tu P. Clodij cruentum cadauer eiecisti domo, tu in publicum eiecisti, tu spoliatum imaginibus, exequijs, pompa, laudatione, infelicissimis lignis semiustulatum, nocturnis canibus dilaniandũ reliquisti. quam rem etsi necessariò fecisti, tamen, quoniam in meo inimico crudelitatem expromsisti tuam, laudare non possum, irasci certè non debeo. P. Clodij præturam non sine maximo rerum nouarum motu proponi solitam esse videbatis: nisi esset is consul, qui eam auderet, possetq́ue confringere, eum Milonem esse cùm sentiret vniuersus populus R. quis dubitaret suffragio suo se metu, periculo rempubl. liberare? at nunc P. Clodio mortuo vsitatis iam rebus obnitendum est Miloni, vt tueatur dignitatem suam singularis illa huic vni concessa gloria, quæ quotidie augebatur frangendis furoribus Clodianis, iam morte Clodij cecidit. vos adepti estis, ne quem ciuem metueretis: hic exercitationem virtutis, suffragationem cõsulatus: fontem perennem gloriæ suæ perdidit. itaq́ue Milonis consulatus, qui viuo Clodio labefactari non poterat, mortuo deniq́ue tentari cœptus est. non modò igitur nihil prodest, sed obest etiam P. Clodij mors Miloni. at valuit odium, fecit iratus, fecit inimicus, fecit vltor iniuriæ, punitor doloris sui. quid si hæc, non dico maiora fuerunt in Clodio, quàm in Milone, sed in illo maxima, nulla in hoc? quid vultis amplius? quid enim odisset Clodium Milo,

Declinatio breuis à proposito.

Punitus es, pro puniuisti siue vltus.

Repetitio cũ articulo.

Redit ad rẽ.

Collatio cõmodorum, & incommodorum.

A signo.

Conclusio.

Impulsionẽ impulsione validiore repellit.

Oia sunt hominis

segetem, ac materiam suæ gloriæ, præter hoc ciuile odiũ, quo omnes improbos odimus? ille erat, vt odisset primùm defensorem salutis meæ, deinde vexatorem furoris, domitorem armorum suorum, postremò etiam accusatorem suum: reus enim Milonis, lege Plotiâ fuit Clodius, quoad vixit. quo tandem animo hoc tyrannum tulisse creditis? quantum odium illius, & in homine iniusto quàm etiam iustum esse? reliquum est, vt iam illum natura ipsius consuetudóq; defendat, hunc autem hæc eadem coarguunt. nihil per vim vnquam Clodius, omnia per vim Milo. quid ergo iudices? cùm mœrentibus vobis vrbe cessi, non seruos, non arma, non vim intentauit? quæ fuisset igitur caussa restituendi mei, nisi fuisset iniusta eÿciendi? diem mihi, credo dixerat, mulctam irrogarat, actionem perduellionis intenderat. & mihi iudices in caussa aut vestra mala, aut mea nec præclarissima, etiã iudicium timendũ fuit, seruorum, & egentium ciuium, & facinorosorum armis meos ciues, meis consiliÿs periculisq; seruatos, pro me obÿci nolui. vidi enim, vidi hunc ipsum, Qu. Hortensium, lumen, & ornamentum reipub. pene interfici seruorum manu, cùm mihi adesset: qua in turba C. Vibienus senator, vir optimus, cum hoc cùm esset vnà, ita est mulctatus, vt vitam amiserit. itaque quando illius postea sica illa, quam à Catilina acceperat, conquieuit? hæc intentata nobis est: huic ego vos obÿci pro me non sum passus. hæc insidiata Pompeio est: hæc istam Appiam viam, monimentum sui nominis, necè Papiriÿ cruentauit. hæc eadem longo interuallo conuersa rursus est in me: nuper quidem, vt scitis, me ad regiam penè confecit. quid simile Milonis? cuius vis omnis hæc semper fuit, ne P. Clodius,

Ex caussis.

Iam ad personæ locos tractandos accedit, in quibus vita anteacta natura moresq; considerantur.

Repetitio ad amplificandum.

dius, cùm in iudicium detrahi non posset, vi oppressam ciuitatem teneret. quem si interficere voluisset, quantæ, quoties, quot occasiones, quàm præclaræ fuerunt? potuítne, cùm domum ac deos penates suos illo oppugnante defenderet, iure se vlcisci? potuítne ciue egregio, & viro fortissimo, P. Sextio collega suo vulnerato? potuítne Fabricio viro optimo, cùm de reditu meo legem ferret, pulso, crudelissima in foro cæde facta? potuítne L. Cæcilij, iustissimi fortissimíq; prætoris, oppugnata domo? potuítne illo die, cùm est lata lex de me? cùm totius Italiæ concursus, quem mea salus concitârat, facti illius gloriam libens agnouisset, vt, etiamsi id Milo fecisset, cuncta ciuitas eam laudem pro sua vendicaret? atqui erat id temporis clarissimus & fortissimus consul, inimicus Clodio, P. Lentulus, vltor sceleris illius, propugnator senatus, defensor vestræ voluntatis, patronus illius publici consensus, restitutor salutis meæ: septem prætores, octo tribuni pleb. illius aduersarij, defensores mei: Cn. Pompeius auctor & dux mei reditus, illius hostis: cuius sententiam senatus omnis de salute mea grauissimam & ornatiss. secutus est: qui populum R. cohortatus est. qui cùm de me decretum Capuæ fecisset, ipse cunctæ Italiæ cupienti, & eius fidem imploranti signum dedit, vt ad me restituendũ Romam concurrerent. omnia tum demùm in illum odia ciuium ardebãt desiderio mei: quem qui tum interemisset, non de impunitate eius, sed de præmijs cogitaretur. tamen se Milo continuit, & P. Clodium ad iudicium bis, ad vim nunquam vocauit. quid? priuato Milone, & reo ad populum, accusante P. Clodio, cùm in Cn. Pompeium pro Milone dicentem impetus factus est, quæ tum non modò occasio, sed

A facultate.

Repetitio.

Amplificatio facultatum.

Occasio siue facultas ab omniũ odio

 etiam

etiam caussa illius opprimendi fuit? nuper verò, cùm M. Antonius summam spem salutis bonis omnibus attulisset, grauissimamq; adolescens nobilissimus reip. partem fortissimè suscepisset, atq; illam belluam iudicij laqueos declinantem iam irretitã teneret, qui locus, quod tempus illud, dij immortales fuit? cùm se ille fugiens in scalarum tenebris abdidisset, magnũ Miloni fuit, conficere illam pestem, nullâ suâ inuidiâ, Antonij verò maximâ gloriâ? quid? comitijs in campo quoties potestas fuit? cùm ille vi in septa irruisset, gladios distringendos, lapides iaciendos curasset, deinde subito vultu Milonis perterritus, fugeret ad Tiberim, vos & omnes boni vota faceretis, vt Miloni vti virtute sua liberet? quem igitur cum omnium gratia noluit, hunc voluit cum aliquorum querela? quem iure, quem loco, quo tempore, quem impunè non est ausus, hunc iniuria, iniquo loco, alieno tempore, periculo capitis, non dubitauit occidere, præsertim, iudices, cùm honoris amplissimi contemptio, & dies comitiorum subesset. quo quidem tempore (scio enim quàm timida sit ambitio, quantaq; & quàm sollicita cupiditas consulatus) omnia, non modò quæ reprehendi palàm, sed etiam quæ obscurè cogitare possunt, timemus: rumorem, fabulam fictam, falsam perhorrescimus: ora omnium atq; oculos intuemur. nihil enim est tam molle, tam tenerum, tam aut fragile, aut flexibile, quàm voluntas erga nos, sensusq; ciuium: qui non modò improbitati irascuntur candidatorũ, sed etiam in rectè factis sæpè fastidiunt. hunc diem igitur campi speratum atque exoptatum sibi proponens Milo cruentis manibus, scelus & facinus præ se ferens & confitens, ad illa augusta centuriarum auspicia veniebat? quàm hoc non

Allegoria.

Contentio ex minore.

Verisimile à tempore.

Ficta vera esse possunt, falsa nunquam.

Fastidire in aliqua re.

non credibile in hoc? quàm idem in Clodio nō dubitandum? qui se, interfecto Milone, regnaturū putaret, quid? quod caput audaciæ est, iudices, quis ignorat? maximā illecebram esse peccandi impunitatis spem? in utro igitur hæc fuit? in Milone qui etiā nunc reus est facti aut præclari, aut certè necessarij: an in Clodio, qui ita iudicia pœnamq; cōtempserat, vt eum nihil delectaret? quod aut per naturam fas esset, aut per leges liceret? sed quid ego argumentor? quid plura disputo? te Q. Petilli appello optimū & fortissimum ciuem: te Marc. Cato testor, quos mihi diuina quædā sors dedit iudices: vos ex M. Fauonio audistis, Clodiū sibi dixisse, & audistis viuo Clodio periturum Milonem triduo: post diem tertium gesta res est, quam dixerat, cùm ille non dubitaret aperire, quid cogitaret, vos potestis dubitare quid fecerit? quemadmodum igitur eum dies non fefellit? dixi equidē modò, dictatoris Lanuuini statuta sacrificia nosse. negotij nihil erat: vidit necesse esse Miloni proficisci Lanuuiū illo ipso, quo profectus est, die: itaq; anteuertit. at quo die? quo, vt antè dixi, insanissima concio ab ipsius mercenario tribun. pl. est concitata: quem diem ille, quam cōcionem, quos clamores, nisi ad cogitatū facinus approperaret, nunquā reliquisset. ergo illi, ne caussa quidē itineris, etiam caussa manendi: Miloni nulla facultas manendi, exeundi non caussa solùm, sed etiā necessitas fuit. quid, si vt ille sciuit Milonē fore eo die in via, sic Clodiū Milone suspicari quidem potuit? primum quæro, quî scire potuerit? quod vos idem in Clodio quærere non potestis: vt enim neminem alium nisi T. Patinam familiarissimum suū rogasset, scire potuit illo ipso die Lanuuij à Dictatore Milone prodi Flaminē necesse esse: sed erant permulti

A spe impunitatis, per collationē.

A testimoniis.

Ab euentu caussa.

Verisimile à tempore.

Ex caussis.

A scientia siue notitia.

alij, ex quibus id facillimè scire posset: omnes scilicet Lanuuini. Milo de Clodij reditu vnde quæsiuit? quæsierit sane: videte, quid vobis largiar. seruum etiam, vt Arius meus amicus dixit, corruperit. legite testimonia testium vestrorũ. dixit C. Caßinius, cognomento Schola, Interamnis, familiaris meus, & idem Comes P. Clodij, cuius iampridem testimonio Clodius eadem hora Interamnæ fuerat & Romæ, P. Clodium illo die in Albano mansurum fuisse: sed subitò ei esse nunciatum, Cyrum architectum esse mortuum. itaq; Romam repente constituisse proficisci. dixit hoc comes item P. Clodij, C. Clodius. videte, iudices, quanta res his testimonijs sunt confectæ. primùm certè liberatur Milo non eo consilio profectus esse, vt insidiaretur in via Clodio, quippe qui ei obuius futurus omnino non erat. deinde (non enim video, cur non meum agam negotium) scitis, iudices, fuisse, qui in hac rogatione suadenda dicerent, Milonis manu cædem esse factam: consilio verò maioris alicuius, videlicet me latronem ac sicarium abiecti homines, & perditi describebant. iacent suis testibus ij, qui Clodium negant eo die Romam, nisi de Cyro auditum esset, rediturum fuisse. respiraui, liberatus sum: non vereor, ne, quod ne suspicari quidem potuerim, videar id cogitasse. nunc persequar cetera. nam occurrit illud: ne Clodius quidem de insidijs cogitauit, quoniam fuit in Albano mansurus: siquidem exiturus ad cædem è villa non fuisset. video enim illum, qui dicitur de Cyri morte nunciasse, nõ id nunciasse, sed Milonem appropinquare. nam quid de Cyro nunciaret, quem Clodius Roma proficiscens reliquerat morientem? vnà fui, testamentum simul obsignaui cum Clodio: testamentum autem palàm fecerat, & illum

[Margin notes:]
A testimoniis.
Ex dictis testium colligit argumentum.
Declinatio breuis.
Ex repugnãtibus.
Aenigma interpretatur.
Confirmat à tempore, & à suo testimonio.

& illum hæredem & me scripserat. quem pridie hora tertia animam efflantem reliquisset, eum mortuum postridie hora decima denunciabatur? age, sit ita factum:

Concessio.

quæ caussa, cur Romam properaret? cur in noctē se coniiceret? quid afferebat festinationem? quòd hæres erat?

Remouet caussas.

primùm erat nihil, cur properato opus esset: deinde si quid esset, quid tandem erat, quod ea nocte consequi posset? amitteret autem si postridie mane Romam venisset? atque vt illi nocturnus ad vrbem aduentus vitandus potius, quam expetendus fuit: sic Miloni cùm insidiator esset, si illum ad vrbē noctu accessurum sciebat, subsistendum atq; expectandū fuit.

Ab occasione.

noctu, inuidioso & pleno latronum in loco occidisset. nemo ei neganti non credidisset, quem esse omnes saluum etiam confitentem volunt. sustinuisset hoc crimen primùm ipse ille latronum occultator & receptator locus, dum neq; muta solitudo indicasset, neque cæca nox ostendisset Milonem: deinde vbi multi ab illo violati, spoliati, bonis expulsi, multi etiam hæc timentes in suspicionem caderent, tota denique rea citaretur Hetruria.

Ex minore.

Expolitio facultatis à loco tempore, occasione, spe perfruendi, & celādi.

atq; illo die certè Aricia rediēs diuertit Clodius ad Albanum. quòd nisi sciret illum Milo Ariciæ fuisse, suspicari tamen debuit, eum, etiamsi Romam illo die reuerti vellet, ad villam suam, quæ viam tangeret, diuersurum. cur neq; antè occurrit, ne in villa resideret, nec eo in loco subsedit, quo ille noctu venturus esset?

Video adhuc constare omnia iudices: Miloni etiam vtile fuisse Clodiū viuere: illi ad ea, quæ concupierat, optatissimum interitū Milonis fuisse: odium illius in hūc acerbissimum, in illum huius nullum: consuetudinem illius perpetuam in vi inferenda, huius tantùm in repellenda: mortem ab illo denunciatam palam Miloni & præ-

Conclusio superiorum omnium per enumerationem & collationem.

prædictam, nihil vnquam auditum ex Milone, profectionis huius diem illi notum, reditũ illius huic ignotum fuisse: huius iter necessarium, illius etiam potius alienum: hunc præ se tulisse illo die Roma exiturum, illum eo die se dißimulasse rediturum: hunc nullius rei mutasse consilium, illum caussam mutandi consilij finxisse: huic, si insidiaretur, nocte prope vrbem expectandum, illi, etiamsi hunc non timeret, tamen accessum ad vrbem nocturnum fuisse metuendum. Videamus nunc id, quod caput est, locus ad insidias ille ipse, vbi congreßi sunt, vtri tandem fuerit aptior. id verò iudices, etiã dubitandum, & diutius cogitandum est? ante fundum Clodij, quo in fundo propter insanas illas substructiones facilè mille hominum versabatur valentiũ. atqui excelso loco superiorem se fore putabat Milo, & ob eam caussam eum locum ad pugnam potißimùm delegerat. an in eo loco potius expectandum ab eo, qui ipsius loci spe facere impetum cogitarat? res loquitur, iudices, ipsa: quæ semper valet plurimum. si hæc non gesta audiretis, sed picta videretis: tamen appareret, vter esset insidiator, vter nihil cogitaret mali: cùm alter veheretur in rheda penulatus, vnà sederet vxor. quid horum nõ impeditißimum? vestitus, an vehiculum, an comes? quid minus promptum ad pugnam, cùm penula irretitus, rheda impeditus, vxore penè constrictus esset? videte nunc illum, primùm egredientem è villa subitò, cur vesperi? quid necesse est tardè? quid conuenit, præsertim id temporis? diuertit in villam Pompeij, Pompeium vt videret? sciebat in Alsiensi esse, procul inde villam vt perspiceret? millies in ea fuerat. quid ergo erat moræ & tergiuersationis? dum hic veniret, locum relinquere noluit. Age nunc, iter expediti

A loco pugnæ.

Illustri explanatione rem ante oculos ponit, quouis picto re illustrius.

pediti latronis, cum Milonis impedimentis comparate. semper ille antea cum vxore, tum sine ea: nunquam non in rheda, tum in equo: comites Græculi, quocunque ibat, etiam cùm in castra Etrusca properabat: tum nugarum in comitatu nihil. Milo, qui nunquam, tum casu pueros symphoniacos vxoris ducebat, & ancillarum greges. ille, qui semper secum scorta, semper exoletos, semper lupas ducebat, tum neminē, nisi tu virum à viro lectum esse diceres. cur igitur victus est? quia non semper viator à latrone, nonnunquam etiam latro à viatore occiditur: quia quanquam paratus in imperatos Clodius, tamen mulier inciderat in viros. nec verò sic erat vnquam non paratus Milo contra vllum, vt non satis ferè esset paratus, semper ille, & quantum interesset P. Clodij se perire, & quanto illi odio esset, & quantum ille auderet, cogitabat: quamobrem vitam suam, quam maximis præmijs propositam & penè addictam sciebat, nunquam in periculum sine præsidio, & sine custodia prouehebat. adde casus, adde incertos exitus pugnarum, Martemque cōmunem, qui sæpè spoliantem iam & exultantem euertit, & perculit ab abiecto. adde inscitiam pransi, poti, & oscitantis ducis: qui cùm à tergo hostem interclusum reliquisset, nihil de eius extremis comitibus cogitauit: in quos incensos ira, vitamque domini desperantes cùm incidisset, hæsit in ijs pœnis, quas ab eo serui fideles pro domini vita expetiuerunt. cur igitur eos manumisit? metuebat scilicet, ne indicaretur, ne dolorem perferre non possent, ne tormentis cogeretur, occisum esse à seruis Milonis in Appia via P. Clodium, confiteri. quid opus est tortore? quid quæris? occideritne? occidit. iure, an iniuriâ? nibil ad tortorem: facti enim

Collatio apparatus, ad insidias demonstrandas.
I.
Occupatio. Soluit ex caussis, & ab adiunctis.

Mars communis.
Ab imprudentia.
II.
Occupatio.

A statu differentiis.

enim in equuleo quæstio est, iuris in iudicio. quod igitur in caussa quærendum est, id agamus: hoc, quod tormentis inueniri vis, id fatemur. manu verò cur miserit, si id potius quæris, quàm cur parum amplis affecerit præmijs: nescis inimici factum reprehendere: dixit enim hic idem, qui omnia semper constanter & fortiter

Ab auctoritate Catonis & à iure.

M. Cato, dixitq; in turbulenta concione: quæ tamen huius auctoritate placata est, non libertate solùm, sed etiam omnibus præmijs dignissimos fuisse, qui domini caput defendissent.

Amplificatio meritorum.

quod enim præmium satis magnum est tam beneuolis, tam bonis, tam fidelibus seruis, propter quos viuit? etsi id quidem non tanti est, quàm quòd propter eosdem non sanguine & vulneribus suis,

Ironia.

crudelissimi inimici mentem oculosq; satiauit. quos nisi manu misisset, tormentis etiam dedendi fuissent. conseruatores domini, vltores sceleris, defensores necis? hic verò nihil habet in his malis, quod minus molestè ferat, quàm, etiamsi quid ipsi accidat, esse tamen illis meritum præmium persolutum.

III. Occupatio. Sermocinatio. Conuersio. Irrisio ad testimonij fidem eleuandam.

sed quæstiones vrgent Milonem, quæ sunt habitæ nunc in atrio Libertatis. quibúsnam de seruis? rogas? de P. Clodij quis eos postulauit? Appius quis produxit? Appius. vnde? ab Appio. dij boni, quid potest agi seuerius? de seruis nulla quæstio est in dominum, nisi de incestu. vt fuit in Clodium. proximè deos accessit Clodius: propiùs, quàm tum, cùm ad ipsos penetrarat, cuius de morte tanquam de ceremonijs violatis quæritur. sed tamen maiores nostri in dominum de seruo quæri noluerunt, non quia non posset verum inueniri, sed quia videbatur indignum esse & domini morte ipsa tristius. in reum de seruis accusatoris cùm quæritur, verum inueniri potest? age verò

quæ erat, aut qualis quæstio? heus vbi Ruscio, vbi Casca? Mimesis, eodem spectās.
Clodius insidias fecit Miloni? fecit: certa crux. nullas
fecit: sperata libertas. quid hac quæstione certius? subitò
arrepti in quæstionem, tamen separantur à cæteris & in Ironia.
arcas conijciuntur, ne quis cum ijs colloqui possit. hi cen-
tum dies penes accusatorem cùm fuissent, ab eo ipso ac- Transit ad signa quę rem
cusatore producti sunt. quid hac quæstione dici potest ipsam conse
integrius? quid incorruptius? quòd si nondum satis cer- qui solēt, vt
nitis, cùm res ipsa tot, tam claris argumentis signisq́; lu- metus, fuga, titubatio,
ceat pura mente, atq; integra, Milonē nullo scelere im- &c.
butum, nullo metu perterritum, nulla conscientia exa-
nimatum, Romam reuertisse: recordamini per deos im-
mortales, quæ fuerit celeritas reditus eius, qui ingressus
in forum ardente curia. quæ magnitudo animi, qui vul- Gradatio.
tus, quæ oratio. neq; verò se populo solùm, sed etiam sena-
tui tradidit: neq; senatui modò, sed etiam publicis præ- Id est Pōpeii periphrasis.
sidijs & armis: neq; his tantùm, verùm etiā eius potesta-
ti. cui senatus totam remp. omnem Italiæ pubem; cuncta
populi Rom. arma commiserat: cui se nunquam profectò
tradidisset, nisi causæ suæ confideret, præsertim omnia
audienti, magna metuenti, multa suspicanti, nonnulla
credenti. magna vis est conscientiæ, iudices, & magna Expolitio
in vtramque partem, vt neq; timeant, qui nihil commi- per locum cōmunem,
serint: & pœnam semper ante oculos versari putent, de conscientia.
qui peccârint. neque verò sine ratione certa, caussa Mi- A senatus
lonis semper à senatu probata est. videbant enim sapien- auctoritate.
tissimi homines, facti rationem, præsentiam animi, de-
fensionis constantiam, an verò obliti estis, iudices, re- Contra rumores.
centi illo nuncio necis Clodianæ non modò inimico-
rum Milonis sermones, & opiniones, sed nonnullorum
etiam imperitorum, qui negabant eum Romam esse re-

ditu-

Dilemmatica ratiocinatio.

diturum? siue enim illud animo irato, ac percitô fecisset, vt incensus odio trucidaret inimicum: arbitrabantur eum tanti mortem P. Clodij putasse, vt æquo animo patria careret, cùm sanguine inimici explesset odium suum, siue etiam illius morte patriam liberare voluisset: non dubitaturum fortem virum, quin, cùm suo periculo salutem reipub. attulisset, cederet æquo animo legibus, secum auferret gloriam sempiternam, nobis hæc fruenda relinqueret, quæ ipse seruasset. multi etiam Catilinam, atq; illa portenta loquebantur: erumpet, occupabit aliquem locum, bellum patriæ faciet. miseros interdum ciues optimè de repub. meritos: in quibus homines non modò res præclarissimas obliuiscuntur, sed etiam nefarias suspicantur. ergo illa falsa fuerunt: quæ certè vera extitissent, si Milo admisisset aliquid, quid nō posset honestè vereq; defendere. quid, quæ postea sunt in eum congesta, quæ quamuis etiam mediocrium delictorum conscientiam perculissent, vt sustinuit? dij immortales? sustinuit? immò verò vt contemsit, ac pro nihilo putauit? quæ neque maximo animo nocens, neq; innocens, nisi fortissimus vir, negligere potuisset, scutorum gladiorum, frenorum, sparorum, pilorumq; etiam multitudo deprehendi posse indicabatur: nullum in vrbe vicum, nullum angiportum esse dicebant, in quo Miloni non esset conducta domus: arma in villam Otriculanam deuecta Tiberi: domus in cliuo Capitolino scutis referta: plena omnia malleolorum ad vrbis incendia comparatorum. hæc non delata solùm, sed penè credita: nec antè repudiata quàm quæsita. laudabam equidem incredibilem diligentiam Cn. Pompeij, sed dicam vt sentio, iudices. nimis multa audire coguntur, neque

Conclusio per acclamationem.

Correctio. Contra alios rumores.

Licentia.

aliter

aliter facere possunt ij, quibus tota commissa est resp. quinetiam audiendus sit Popa Licinius, nescio quis, de Circo maximo: seruos Milonis apud se ebrios factos, sibi confessos esse de interficiendo Cn. Pompeio coniurasse: deinde postea se gladio percussum esse ab vno de illis, ne indicaret: Pompeio in hortos nunciauit. arcessor in primis. de amicorum sententia rem defert ad senatum.

Ebrium facere i. quòd vulgò dicunt, in ebrietate.

non poteram in illius mei, patriaeq; custodis tanta suspicione nō metu exanimari: sed mirabar tamē credi Popae, ebriosorum confessionem seruorum audiri. vulnus in latere, quod acu pūctum videretur, pro ictu gladiatoris putari.

Extenuat rem, ad fidē eleuandā

verùm etiam, vt intelligo, cauebat magis Pompeius, quàm timebat, non ea solùm, quae timenda erant, sed omnino omnia, ne aliquid vos timeretis. oppugnata domus C. Caesaris, clarissimi & fortissimi viri, per multas noctis horas nūciabatur: nemo audierat tam celebri loco, nemo senserat: tamen audiebatur. nō poteram Cn. Pompeium, praestantissima virtute ciuem, timidum suspicari, diligentiam, tota rep. suscepta, nimiam nullam putabam. frequētissimo senatu nuper in Capitolio senator inuentus est, qui Milonem cum telo esse diceret, nudauit se in sanctissimo templo, quoniā vita talis & ciuis & viri fidem nō faciebat, nisi eo tacente res ipsa loqueretur. omnia falsa atq; insidiosè ficta comperta sunt: cū tamen, si metuitur etiam nunc Milo, non hoc iam Clodianū crimen timemus. sed tuas Cn. Pompeij (te n. iam appello ea voce, vt me audire possis) tuas inquam, suspiciones perhorrescimus. si Milonē times, si hūc de tua vita nefariè, aut tunc cogitare, aut molitum aliquando aliquid putas, si Italiae delectus, vt nōnulli conquisitores tui dictitant: si haec arma, si Capitolinae cohortes, si excubiae, si vi-

Vno penicillo omnes rumores, omnia signa delet, & Pōpeij suspiciones diluit ad Pōpeium Miloni conciliandum. Attende ex verbo dilatatam ora-

tionem cũ repetitione verbi.

*si vigiliæ, si delecta iuuentus, quæ tuum corpus domumq́;
custodit, contra Milonis impetum armata est, atq; illa
omnia in hunc vnum instituta, parata, incita sunt: ma-
gna in hoc certè vis incredibilis animus, & non vnius
viri vires, atq; opes indicantur, siquidem in hunc vnum
& præstantißimus dux electus, & tota resp. armata est,
sed quis non intelligit, omnes tibi reip. partes ægras, &
labantes, vt eas his armis sanares & confirmares, esse
commissas? quòd si Miloni locus datus esset, probasset
profectò tibi ipsi, neminem vnquam hominem homini
chariorem fuisse, quàm te sibi: nullũ se vnquam pericu-
lum pro tua dignitate fugisse, cum illa ipsa teterrima
peste sæpißimè pro tua gloria contendisse: tribunatum
suum ad salutem meam, quæ tibi charißima fuisset, cõ-
silijs tuis gubernatum. se à te postea defensum in peri-
culo capitis, adiutum in petitione præturæ: duos se ha-
bere semper amicißimos sperasse, te tuo beneficio, me
suo. quæ si non probaret, si tibi ita penitus insedisset ista
suspicio, nullo vt euelli modo posset: si deniq; Italia à de-
lectu, vrbs ab armis sine Milonis clade nunquam esset
conquietura: ne iste haud dubitans cessisset patria, is qui
ita natus est, & ita consueuit: te Magne tamen attesta-
retur, quod nunc etiam facit.*

Locus cõmunis de fortunæ inconstantia.

*Vide, quàm sit varia vitæ,
commutabilisq́; ratio, quàm vaga, volubilisq́; fortuna,
quantæ infidelitates in amicis, quàm ad tempus aptæ
simulationes, quantæ in periculis fugæ proximorum,
quantæ timiditates.*

Geminatio.

*erit, erit illud profectò tempus, &
illucescet aliquando ille dies, cùm tu salutaribus, vt spe-
ro, rebus tuis, sed fortasse motu aliquo communium
temporum immutatis, qui quàm crebrò accidat, exper-
ti debemus scire, & amicißimi beneuolentiam, &*

gra-

grauißimi hominis fidem, & vnius post homines natos fortißimi viri magnitudinem animi desideres, quanquam quis hoc credat, Cn. Pompeium, iuris publici, moris maiorum, rei deniq; publicæ peritißimũ, cùm senatus ei commiserit vt videret, ne quid resp. detrimenti caperet, quo vno versiculo satis armati semper consules fuerunt, etiam nullis armis datis: hunc exercitũ, hunc delectu dato iudicium expectaturum fuisse in eius consiliis vindicandis, qui vel iudicia ipsa tolleret? satis iudicatum est à Pompeio falsò ista conferri in Milonem, qui legem tulit, qua, vt ego sentio, Milonem absolui oporteret: vt omnes confitentur, liceret. quòd verò in illo loco, atq; in illis publicorum præsidiorum copiis circumfusus sedet, satis declarat se non terrorem inferre vobis, (quid enim illo minus dignum, quàm cogere, vt vos eum condemnetis, in quem animaduertere ipse, & more maiorum, & suo iure posset?) sed præsidio esse, vt intelligatis contra hesternam concionem illam, licere vobis, quod sentiatis, liberè iudicare: nec verò me, iudices, Clodianũ crimen mouet: nec tam sum demens, tamq; vestri sensus ignarus, atq; expers, vt nesciam, quid de morte Clodii sentiatis. de qua si iam nollem ita diluere crimen, vt dilui, tamen impunè Miloni palàm clamare, atq; mentiri gloriosè liceret: Occidi, occidi, non Sp. Melium, qui annona leuanda, iacturisq; rei familiaris, quia nimis amplecti plebem putabatur, in suspicionem incidit regni appetendi: non T. Gracchum, qui collegæ magistratum per seditionem abrogauit: quorum interfectores implerunt orbem terrarum nominis sui gloria: sed eum, (auderet eum dicere, cùm patriam periculo suo liberasset) cuius nefarium adulterium in puluinaribus

Correctio & tãquam medela ex adiunctis.

A Pomp. lege.

Oportere, Licere.

Occupatio.

sanctißimis, nobilißimæ fœminæ cōprehenderunt: eum, cuius supplicio senatus solennes religiones expiandas sæpè censuit: eum, quem cum sorore germana nefarium stuprum fecisse L. Lucullus iuratus se quæstionibus habitis dixit competisse: eum, qui ciuem, quem senatus, quem populus, quem omnes gentes vrbis ac vitæ ciuium conseruatorem iudicabant, seruorum armis exterminauit: eum, qui regna dedit, ademit, orbem terrarum quibuscum voluit partitus est: eum, qui pluribus cædibus in foro factis singulari virtute & gloria civem, domum vi & armis compulit: eum, cui nihil vnquam nefas fuit nec in facinore, nec in libidine: eum, qui ædem Nympharum incendit, vt memoriam puplicæ recensionis tabulis publicis impressam extingueret: eum deniq; cui iam nulla lex erat, nullum ciuile ius, nulli possessionum termini: qui non calumnia litium, nō iniustis vindicijs ac sacramentis alienos fundos, sed castris, exercitu, signis inferendis petebat: qui non solùm Etruscos, (eos enim penitus contempserat) sed hunc Cn. Pompeium, virum fortißimum, atq; optimum ciuem, iudicem nostrum pellere poßeßionibus, armis castrisq; conatus est: qui cum architectis & decempedis villas multorum, hortosq; peragrabat: qui Ianiculo, & Alpibus spem possessionum terminabat suarum: qui, cùm ab equite Romano splendidißimo, & forti viro, T. Paccanio non impetrasset, vt sibi insulam in lacu Pratio venderet, repentè lintribus in eam insulam materiam, calcem, cæmenta atque arenam conuexit, dominóque trans ripam inspectante non dubitauit ædificium extruere in alieno: qui huic T. Fursanio, cui viro dij immortales? (quid enim de muliercula Sanctia, quid de adolescente Apronio dico?

De se hæc dicit.

Traductio, nulla, nullū nulli.

Decempedis, id est, decem pedatoribus vt Phil. 13. sunt autem qui agros decem peda hasta metiuntur, ergo metonymia est.

*dico? quorum viriq; mortem est minitatus, nisi sibi hortorum possessione cessisset) sed ausus est Furfanio dicere, si sibi pecuniam, quantum poposceret, non dedisset, mortuum se in domum eius illaturum, qua inuidia huic esset tali viro conflagrandum: qui Appium fratrem, hominem mihi coniunctum fidelissima gratia, absentem de possessione fundi deiecit: qui parietem sic per vestibulum sororis instituit ducere, sic agere fundamenta, vt sororem non modò vestibulo priuaret, sed omni aditu & * limine quanquam hæc quidem iam tolerabilia videbantur: etsi æquabiliter in remp. in priuatos, in longinquos, in propinquos, in alienos, in suos irruebat: sed nescio quo modo iam vsu obdurauerit, & percalluerat ciuitatis incredibilis patientia. quæ verò aderant iam, & impendebant, quoniam modo ea aut depellere potuissetis, aut ferre imperium, si id ille nactus esset? omitto socios, exteras nationes, reges, tetrarchas: (vota enim feceratis, vt in eos se potius mitteret, quàm in vestras possessiones, vestra tecta, vestras pecunias) pecunias dico? à liberis mediusfidius, & coniugibus vestris nunquam ille effrenatas suas libidines cohibuisset. fingi hæc putatis, quæ patent, quæ nota omnibus, quæ tenentur? seruorum exercitus illum in vrbe conscripturum fuisse, per quos totã remp. resq; priuatas omnium possideret? quamobrem, si cruentum gladium tenens clamaret T. Annius, Adeste quæso, atq; audite ciues: P. Clodium interfeci: eius furores, quos nullis iam legibus, nullis iudicijs frænare poteramus, hoc ferro, & hac dextra à ceruicibus vestris repuli: per me vnum effectum est, vt ius, æquitas, leges, libertas, pudor, pudicitia in ciuitate manerent: enimuerò, timendum, quonam modo id fa-*

Reuocatio verbi.

Inuidia, i. e. cædis suspicione.

* lumine.

Correctio cum distributione ad amplificandum.

Præteritio ad augendum.

Interpretatio.

Ficta Milonis & gloriosa confessio.

Articulus.

A publicis commodis oratio gradatim ascẽdens.

id factum ferret ciuitas: nunc enim quis est, qui nõ probet? qui non laudet? qui non vnum post hominum memoriam T. Annium plurimùm reip. profuisse, maxima lætitia populũ R. cunctam Italiam, nationes omnes affecisse & dicat, & sentiat? nequeo vetera illa populi R. quanta fuerint gaudia, iudicare: multa tamẽ iam summorum imperatorum clarissimas victorias ætas nostra vidit, quarum nulla neque tam diuturnam attulit lætitiam, nec tantam. mandate hoc memoriæ, iudices. spero multa vos, liberosq́; vestros in rep. bona esse visuros in his singulis ita semper existimabitis, viuo P. Clodio nihil horum vos visuros fuisse. in spem maximam, & quemadmodum confido, verissimam, adducti sumus. hunc ipsum annum, hoc summo viro consule, concussa hominum licentia, cupiditatibus fractis, legibus & iudiciis constitutis, salutarem ciuitati fore. num quis igitur est tam demens, qui hoc P. Clodio viuo contingere potuisse arbitretur? quid? ea, quæ tenetis priuata atque vestra, dominante homine furioso, quod ius perpetuæ possessionis habere potuissent? non timeo iudices, ne odio inimicitiarum mearum inflammatus, libentiùs hæc in illum euomere videar, quàm veriùs. etenim etsi præcipuum esse debebat, tamen ita communis erat omnium ille hostis, vt in communi odio penè æqualiter versaretur odium meum. non potest dici satis: ne cogitari quidem, quantum in illo sceleris, quantum exitii fuerit. quin sic attendite, iudices. nempè hæc est quæstio de interitu P. Clodii. fingite animis: liberæ enim sunt cogitationes nostræ, & quæ volunt, sic intuentur, vt ea cernimus, quæ videmus: fingite igitur cogitatione imaginem huius conditionis meæ, si possim efficere vt Milonem absolua-

Acclamatio.

A priuatis commodis.

Caussam odii Clodiani transfert in tẽp.

Locus est physicus de ea vi animi, quæ phantasia dicitur nobis cogitatio.

soluatis, sed ita si P. Clodius reuixerit. quid vultu extimuistis? quonammodo ille vos viuus affecerat, qui mortuus inani cogitatione percussit? quid? si ipse Cn. Pompeius, qui ea virtute ac fortuna est, vt ea potuerit semper, quæ nemo præter illum: si is, inquam potuisset, vt quæstionem de morte P. Clodij ferre, sic ipsum ab inferis excitare: vtrum putatis facturũ fuisse? etiamsi propter amicitiã vellet illum ab inferis reuocare, propter remp. non fecisset. eius igitur mortis sedetis vltores, cuius vitam si putetis per vos restitui posse, nolitis: & de eius nece lata quæstio est, qui si eadem lege reuiuiscere posset, lata lex nunquam esset. huius ergo interfector non esset etiam confitendo ab ijs impetraturus, ne pœnam timeret, quos liberauisset? Græci homines deorum honores tribuunt ijs viris, qui tyrannos necauerunt. quæ ego vidi Athenis? quæ alijs in vrbibus Græciæ? quas res diuinas talibus institutas viris? quos cantus? quæ carmina? propè ad immortalitatem, & religionem, & memoriã consecrantur. vos tanti conseruatorem populi, tanti sceleris vltorem non modò honoribus nullis afficietis, sed ad supplicium rapi etiam patiemini? confiteretur, confiteretur inquam, si fecisset, & magno animo, & libenter se fecisse libertatis omnium caussa: quod certè ei non confitendum non modò fuisset, verùm etiam prædicandum. etenim si id non negat, ex quo nihil petit, nisi vt ignoscatur: dubitaret id fateri, ex quo etiam præmia laudis essent petenda? nisi verò gratius putat esse vobis sui se capitis quàm vestri ordinis, defensorem esse: cùm præsertim in ea confessione, si grati esse velletis, honores assequeretur amplissimos: si factum vobis non probaretur, (quanquam qui poterat salus sua

Ex minore.

A fictione.

Enthymemata ex cõtrarijs.

Ab exẽplis.

Geminatio

Ex minore.

Correctio.

cuiq; non probari?) sed tamen si minus fortissimi viri virtus ciuibus grata cecidisset, magno animo constantíque cederet ex ingrata ciuitate. nam quid esset ingratius, quàm lætari ceteros, lugere eũ solùm, propter quem cæteri lætarentur? quanquam hoc animo semper omnes fuimus in patriæ proditoribus opprimendis, vt quoniam nostra futura esset gloria, periculum quoq; & inuidiam nostram putaremus. nam quæ mihi contribuenda laus esset ipsi, cùm tantùm in consulatu meo pro vobis, liberis vestris ausus essem, si id, quod conabar, sine maximis dimicationibus meis me esse ausurum arbitrarer? quæ mulier sceleratum ac perniciosum ciuem occidere non auderet, si periculum non timeret? proposita inuidia, morte pœna, qui nihil segnius remp. defendit, is vir verè putandus est. populi grati est præmiis afficere benè meritos de rep. ciues: viri fortis, ne suppliciis quidem moueri, vt fortiter fecisse pœniteat. quamobrem vteretur eadem confessione T. Annius, qua Ahala, qua Nasica, qua Opimius, qua Marius, qua nosmet ipsi, & si grata resp. esset, lætaretur: si ingrata, tamen in graui fortuna conscientia sua niteretur. sed huius beneficii gratiam iudices, fortuna populi R. & vestra felicitas, & dii immortales sibi deberi putant. nec verò quisquam aliter arbitrari potest, nisi qui nullam vim cœlestem existimat, numénue diuinum: quem neq; imperii nostri magnitudo, neq; sol ille, nec cœli, & signorum motus, nec vicissitudines rerum atq; ordines mouent, neq; id, quod maximum est, maiorum sapientia, qui sacra, qui caremonias, qui auspicia & ipsi sanctissimè coluerunt, & nobis suis posteris prodiderunt. est, est profectò illa vis: neque in his corporibus, atque in hac imbecillitate nostra inest quid-

Difficilia quæ pulcra.

Ex differentibus.

Vir fortis qui.

Conclusio per cõmemorationẽ.

Amplificat à fortuna P. R. & à Dei prouidentia.

Ex repugnantib. tertius cõcludendi modus Cicer Top.

quiddam, quod vigeat, & sentiat, & non inest in hoc tanto naturæ tam præclaro motu. nisi fortè iccirco esse non putant, quia non apparet, nec cernitur: perinde quasi nostram ipsam mentem, qua sapimus, qua prouidemus, qua hæc ipsa agimus ac dicimus, videre, aut planè, qualis aut vbi sit, sentire possimus. ea vis, ea est igitur, quæ sæpè incredibiles huic vrbi felicitates, atq; opes attulit, quæ illam perniciem exstinxit, ac sustulit, cui primùm mentem iniecit, vt vi irritare, ferroq; lacessere fortissimum virũ auderet, vinceretúrq; ab eo, quem si vicisset, habiturus esset impunitatem & licentiam sempiternam. non est humano consilio, ne mediocri quidem iudices, deorum immortalium cura res illa perfecta, religiones mehercule ipsæ araq;, cùm illã belluam cadere viderunt, commouisse se videntur, & ius in illo suum retinuisse. vos enim Albani tumuli, atq; luci, vos, inquam, imploro atq; obtestor, vosq; Albanorum obrutæ aræ sacrorum populi R. sociæ & æquales, quas ille præceps amentia, cæsis prostratisq; sanctissimis lucis, substructionem insanis molibus oppresserat, vestræ tum aræ, vestræ religione; viguerunt, vestra vis valuit, quam ille omni scelere polluerat: tuq; ex tuo edito monte Latialis sancte Iupiter, cuius ille lacus, nemora, finesq; sæpè omni nefario stupro & scelere macularat, aliquando ad eum puniendum oculos aperuisti: vobis illæ, vobis vestro in conspectu, seræ, sed iustæ tamen, & debitæ pœnæ solutæ sunt: nisi fortè hoc etiam casu factum esse dicimus, vt ante ipsum sacrarium Bonæ deæ, quod est in fundo T. Sextij Galli, in primis honesti & ornati adolescentis ante ipsam, inquam, Bonam deam cùm præliũ commisisset, primum illud vulnus acceperit, quo teter-

Similitudo præclara.

Vis, id est, prouidentia, numénue diuinũ.

Cõformatio à violatis sacris ꝑ obtestationem.

Valer. Max. de Negl. religione.

A loco.

rimam mortem obiret, vt non absolutus iudicio illo nefario videretur. sed ad hanc insignem pœnam reseruatus. nec verò non eadem ira deorum hanc eius satellitibus iniecit amentiam, vt sine imaginibus, sine cantu, sine ludis, sine exequijs, sine lamentis, sine laudationibus, sine funere, oblitus cruore & luto, spoliatus illius supremi diei celebritate, quam concedere etiam inimici solent, amburer etur etiam abiectus. non fuisse credo fas, clarissimorum virorum formas illi teterrimo parricidæ aliquid decoris afferre, neq; vllo in loco potius mortem eius lacerari, quàm in quo vita esset damnata. dura mihi mediusfidius iam fortuna populi Rom. & crudelis videbatur, quæ tot annos illum in hanc remp. insultare videret, & pateretur. polluerat stupro sanctissimas religiones: senatus grauissima decreta perfregerat: pecuniâ se palàm à iudicibus redimerat: vexârat in tribunatu senatum: omnium ordinum consensu pro salute reip. gesta resciderat: me patriâ expulerat: bona diripuerat: domum incenderat: liberos, coniugem meã vexauerat: Cn. Pompeio nefarium bellum indixerat: magistratuum priuatorumq; cædes effecerat: domum mei fratris incenderat: vastarat Etruriam: multos sedibus, fortunis eiecerat: instabat. vrgebat, capere eius amentiam ciuitas, Italia, prouinciæ, regna non poterant: incidebantur iam domi leges, quæ nos nostris seruis addicerent. nihil erat cuiusquam, quod quidem ille adamasset, quod non hoc anno suum fore putaret: obstabat eius cogitationibus nemo præter illum Milonem ipsum, qui poterat obstare: Cn. Pompeium nouo reditu in gratiam quasi deuinctum arbitrabatur: Cæsaris potentiã, suam potentiam esse dicebat: bonorũ animos etiam in meo

A neglecta pompa funebri, per repetitionẽ & articulũ.

Digressio in fortunã pop. R. per cõmemorationem, & frequentationem scelerum Clodianorũ alio modo quã suprà.

meo casu contempserat: Milo vnus vrgebat. hîc dij immortales, vt suprà dixi, mentem dederunt illi perdito, ac furioso, vt huic faceret insidias. aliter perire pestis illa non potuit. nunquàm illum respub. suo iure esset vlta, senatus credo, prætorem eum circumscripsisset. ne cùm solebat quidem id facere, in priuato eodem hoc, aliquid profecerat an consules in prætore coercendo fortes fuissent? primùm Milone occiso habuisset suos consules: deinde quis in eo prætore consul fortis esset, per quem tribunum virum consularem crudelissimè necatum esse meminisset? omnia possideret, teneret: lege noua, quæ est inuenta apud eum cum reliquis legibus Clodianis, seruos nostros libertos suos fecisset. postremò, nisi eum dij immortales in eam mentem impulissent, vt homo effeminatus fortissimum virũ conaretur occidere, hodiè remp. nullã haberetis. an ille prætor, ille verò consul, si modò hæc templa, atq; ipsa mœnia stare eo viuo tandiu, & consulatum eius expectare potuissent, ille deniq; viuus mali nihil fecisset, qui mortuus, vno ex suis satellitibus Sex. Clodio duce, curiam incenderit? quo quid miserius, quid acerbius, quid luctuosius vidimus? templum sanctitatis, amplitudinis, mentis, consilij publici, caput vrbis, aram sociorum, portum omnium gentium, sedem ab vniuerso populo R. concessam vni ordini inflammari, excindi, funestari, neq; id fieri à multitudine imperita, quanquam esset miserum id ipsum, sed ab vno, qui cùm tantum ausus sit vltor pro mortuo, quid signifer pro viuo non esset ausus? in curiam potissimùm abiecit, vt eam mortuus incenderet, quam vnus euerterat. & sunt qui de via Appia querantur, taceant de curia? ecquando ab eo spirante forum potuisset defendi, cuius

Ex caussis.

Subiectio per Ironiam.

Dissolutio.

Ex minore.

Amplificatio à curiæ descriptione.

Ex minore.

Acclamatio ad indignationem enthymematis

ex minore simul & probat, & mouet
ius nō restiterit cadaueri curia? excitate, excitate eum, si potestis ab inferis, frangetis impetum viui, cuius vix sustinetis furias in sepulti? nisi verò sustinuistis eos, qui cum facibus ad curiā concurrerunt, cum facibus ad Castoris, cum gladijs toto foro volitarunt. cædi vidistis populum R. concionem gladijs disturbari, cùm audiretur silentio. M. Cœlius tribunus pl. vir fortissimus, & in suscepta caussa firmissimus, bonorum voluntati, & auctoritati senatus deditus, & in hac Milonis siue inuidia, siue fortuna singulari, diuina, & incredibili fide. Sed iam satis multa de caussa: extra caussam etiam nimis fortasse multa. quid restat, nisi, vt orem obtesterq; vos iudices, vt eam misericordiā tribuatis fortissimo viro, quam ipse non implorat, ego autem repugnante hoc & imploro, & exposco. nolite, si in nostro omnium fletu nullam lacrymam aspexistis Milonis, si vultū semper eundem, si vocem, si orationem stabilem, ac non mutatam videtis, hoc minus ei parcere. atq; haud scio, an multò etiam sit adiuuandus magis. etenim si in gladiatorijs pugnis, & infimi generis hominum conditione, atque fortuna timidos, & supplices, &, vt viuere liceat, obsecrantes, etiam odisse solemus: fortes, & animosos, & se acriter ipsi morti offerentes, seruare cupimus: eorumq; nos magis miseret, qui nostram misericordiam non requirunt, quàm qui illam efflagitant: quanto hoc magis in fortissimis ciuibus facere debemus? me quidem iudices, exanimant, & interimunt hæ voces Milonis, quas audio assiduè & quibus intersum quotidiè. Valeant, inquit, valeant ciues mei, sint incolumes, sint florentes, sint beati: stet hæc vrbs præclara, mihiq; patria charissima, quoquomodo merita de me erit: tranquilla rep.

Permissio ironica per geminationem.

Concludit superiora omnia & transit ad perorationem, quæ tota in commiseratione siue conquestione cōsumitur.

Similitudo aptissima, ex minore.

Querela ficta ad animos ex Milonis meritis flectendos.

ciues mei (quoniam mihi cum illis nō licet) sine me ipsi, sed per me tamen perfruantur: ego cedam, atq; abibo. si mihi rep. bona frui non licuerit, at carebo mala: & quàm primùm tetigero benè moratam & liberam ciuitatem, in ea conquiescam. ô frustra, inquit, suscepti mei labores, ô spes fallaces, ô cogitationes inanes meæ, ego cùm tribunus pleb. rep. oppressâ, me senatui dedissem, quem exstinctum acceperam: equitibus R. quorum vires erunt debiles, bonis viris, qui omnem auctoritatem Clodianis armis abiecerant: mihi vnquam bonorū præsidium defuturum putarem? ego cùm te (mecum enim sæpissimè loquitur) patriæ reddidissem, mihi non futurum in patria putarem locum? vbi nunc senatus est, quem secuti sumus? vbi equites R. illi, illi, inquit, tui? vbi studia municipiorum? vbi Italiæ voces? vbi deniq; tua M. Tulli, quæ plurimis fuit auxilio, vox, & defensio? mihíne ea soli, qui pro te toties morti me obtuli, nihil potest opitulari? nec verò hæc, iudices, vt ego nunc flens, sed hoc eodem loquitur vultu, quo videtis: negat enim se, negat ingratis ciuibus fecisse, quæ fecit: timidis & omnia circumspicientib. pericula, non negat, plebem & infimam multitudinem, quæ P. Clodio duce fortunis vestris imminebat, eam, quò tutior esset vita vestra, se fecisse commemorat, vt non modò virtute flecteret, sed etiā tribus suis patrimonijs deliniret, nec timet, ne, cùm plebem muneribus placarit, vos non conciliarit meritis in remp. singularib. senatus erga se beneuolentiā temporibus his ipsis sæpè esse perspectam, vestras verò & vestrorum ordinū occursationes, studia, sermones, quemcunq; casum fortuna dederit, secum ablaturū esse dicit. meminit etiā sibi vocē præconis modò defuisse, quā minimè

Milonis cōstātia, quasi alterius Socratis.

nimè desiderarit: populi verò cunctis suffragiis, quod vnum cupierit, se consulem declaratum: nunc deniq; si hæc arma contra se sint futura, sibi facinoris suspicionem, non facti crimen obstare: addit hæc, quæ certè vera sunt: fortes & sapientes viros nõ tam præmia sequi solere rectè factorum, quàm ipsa rectè facta. se nihil in vita, nisi præclarißimè fecisse. siquidem nihil sit præstabilius viro, quàm periculis patriã liberare: beatos esse, quibus ea res honori fuerit à suis ciuibus: nec tamen eos miseros, qui beneficio ciues suos vicerint: sed tamen ex omnibus præmiis virtutis, si esset habenda ratio præmiorum, amplißimum esse præmium gloriam: esse hanc vnam, quæ breuitatem vitæ, posteritatis memoria consolaretur: quæ efficeret, vt absentes adessemus, mortui viueremus: hanc deniq; esse, cuius gradibus etiã homines in cœlum videantur ascendere. de me, inquit, semper populus Romanus, semper omnes gentes loquẽtur, nulla vnquam obmutescet vetustas. quin hoc tempore ipso, cùm omnes à suis inimicis faces inuidiæ meæ subiiciantur, tamen omni in hominum cœtu gratiis agendis, & gratulationibus habendis, & omni sermone celebramur. omitto Etruriæ festos & actos & institutos dies. centesima lex est. hæc ab interitu P. Clodii, & opinor, vltrà quàm fines imperii populi R. sunt, non solùm fama iam de bello, sed etiam lætitia peragrauit. quamobrem, vbi corpus hoc sit, non inquit, laboro. quoniam omnibus in terris & iam versatur, & semper habitabit nominis mei gloria. hæc tu mecum sæpè, his absentibus: sed iisdem audientibus, hæc ego tecum Milo. te quidem, quòd isto animo es, satis laudare non possum: sed quò est ista magis diuina virtus, eò maiore à te dolore

Locus cõmunis, virtutẽ seipsa cõtentã esse, aut vnã gloriã, præmium esse virtutis.

Contentio

Hyperbolicæ sunt.

A suo dolore.

lore diuellor. nec verò, si mihi eripueris, reliqua est illa tamen ad consolandum querela, vt ijs irasci possim, à quibus tantum vulnus accepero. non enim inimici mei te mihi eripient, sed amicissimi, non malè aliquando de me meriti, sed semper optimè. nullum vnquam, iudices. mihi tantum dolorem inuretis, (etsi quis potest esse tãtus?) sed ne hunc quidem ipsum, vt obliuiscar, quanti me semper feceritis. quæ si vos cepit obliuio, aut si in me aliquid offendistis, cur non id meo capite potiùs luitur, quàm Milonis? præclarè enim vixero, si quid mihi acciderit prius, quàm hoc tantum mali videro. nunc me vna consolatio sustentat. quòd tibi ô T. Anni nullum à me amoris, nullum studij, nullũ pietatis officium defuit. ego inimicitias potentium pro te appetiui: ego meum sæpè corpus & vitam obieci armis inimicorum tuorum, ego me plurimis pro te supplicẽ abieci: bona, fortunas meas, ac liberorum meorum in communionem tuorum temporum contuli: hoc denique ipso die, si qua vis est parata, si qua dimicatio capitis futura, deposco. quid iã restat, quid habeo, quod dicam, quod faciã pro tuis in me meritis, nisi vt eam fortunam, quæcunque erit tua, ducam meam? non recuso, non abnuo: vosque obsecro iudices, vt vestra beneficia, quæ in me contulistis, aut in huius salute augeatis, aut in eiusdẽ exitio occasura esse iubeatis. His lacrymis non mouetur Milo: est quodam incredibili robore animi: exilium ibi esse putat, vbi virtuti non sit locus: mortem naturæ finem esse, non pœnam. sit hic ea mente, qua natus est. quid, vos iudices, quo tandem animo eritis? memoriam Milonis retinebitis, ipsum eijcietis, & erit dignior locus in terris vllus, qui hanc virtutem excipiat, quàm hic, qui procreauit? vos, vos appello fortiss-

Translatis verbis distinguit orationem.

Veri amici affectus & signa.

Sententijs præclaris illuminat.

A virtute Milonis.

Geminatio

Apostrophe ad milites qui aderant, conciliandos.

fortissimi viri, qui multum pro rep. sanguinem effudistis, vos in viri, & in ciuis inuicti appello periculo centuriones, vosq; milites: vobis non modò inspectantibus, sed etiam armatis, & huic iudicio præsidentibus, hæc tanta virtus ex hac vrbe expelletur? exterminabitur? eycietur? ô me miserũ: ô infelicem. reuocare tu me in patriã Milo potuisti per hos, ego te in patriã per eosdẽ retinere non potero? quid respondebo liberis meis, qui te parentẽ alterũ putant? quid tibi Q. frater, qui nunc abes, consorti mecũ temporum illorum? me non potuisse Milonis salutem tueri per eosdẽ, per quos nostram ille seruasset? at in qua caussa non potuisse? quæ est grata gentibus, à quibus non potuisse? ab ijs, qui maximè P. Clodij morte acquierunt. quo deprecante? me. quódnam concepi tantum scelus? aut quod in me tantum facinus admisi, iudices, cùm illa iudicia cõmunis exitij indagaui, patefeci, protuli, extinxi? omnes in me, meosq; redundãt ex illo fonte dolores. quid me reducẽ esse voluistis? an vt inspectante me expellerentur ij, per quos essem restitutus? nolite, obsecro vos, pati, mihi acerbiorẽ reditũ esse, quàm fuerit ille ipse discessus. nam qui possum putare, me restitutum esse, si distrahor ab ijs per quos restitutus sum? vtinam dij immortales fecissent, (pace tua patria dixerim: metuo enim, ne sceleratè dicam in te, quod pro Milone dicam piè) vt P. Clodius non modò viueret, sed etiam prætor, consul, dictator esset, antequam hoc spectaculum viderem. ô dij immortales fortem, & à vobis iudices, conseruandum virum. minimè, minimè, inquit: immò verò pœnas ille debitas luerit, nos subeamus, si ita necesse est, non debitas. hiccine vir patriæ natus vsquam, nisi in patria morietur? aut, si fortè pro patria,

Exclamatio pathetica, à Milonis in se meritis.

Subiectio.

Articulus ordinẽ seruans naturalem.

Oratio cũ medela.

Exclamatio Gemmatio sunt verba Milonis.

tria, huius vos animi monimenta retinebitis, corporis in Italia nullum sepulcrum esse patiemini? hunc sua quisquam sententia ex hac vrbe expellet, quem omnes vrbes expulsum à vobis ad se vocabunt? ô terram illam beatam, quæ hunc virum exceperit: hanc ingratam, si eiecerit: miseram, si amiserit. sed finis sit: neq; enim præ lacrymis iam loqui possum, & hic se lacrymis defendi vetat. vos oro obtestorq́;, iudices, vt in sententijs ferendis, quod sentietis, id audeatis. vestram virtutem, iustitiam, fidem, mihi credite, is maximè probabit, qui in iudicibus legendis optimum, & sapientissimum quenq; legit.

Exclamatio cum distributione.

Orat, vt absoluant, à Pompéij voluntate, & à iudicũ persona.

(*,*)

rrr PRO

PRO C. RABIRIO POSTVMO, ORATIO XL.

Status coniecturalis, & repetundarum Figura dicendi grauis.
Moratũ exordium, ad cõciliandũ à sua & rei persona, & à re ipsa.
Sententiæ, ex communi opinione & more, sed, vt ille ait, careas successibus opto Quisquis ab euentu facta notãda putat.
Anthithesis.
Sententiæ, ex repugnãtibus.
Præmunitio narrationis.

I quis est, iudices, qui C. Rabirium, quòd suæ fortunæ, fundatas præsertim atq; optimè constitutas opes potestati regiæ libidiniq; commiserit, reprehendendum putet, adscribat ad iudicium suum non modò meam, sed huius etiam ipsius, qui commisit, sententiam. neq; enim cuiquam eius consilium vehementiùs, quàm ipsi, displicet. quanquam hoc plerunque facimus, vt consilia euentis ponderemus: &, cui benè quid processerit, multùm illum prouidisse, cui secus, nihil sensisse dicamus. si exstitisset in rege fides, nihil sapientius Postumo: quia fefellit rex, nihil hoc amentius dicitur: vt iam nihil esse videatur, nisi diuinare, sapientis. sed tamen si quis est, iudices, qui illum Postumi siue inanem spem siue inconsultam rationem, siue (vt grauißimo verbo vtar) temeritatem vituperandum putet, ego eius opinioni non repugno: illud tamen deprecor, vt cùm ab ipsa fortunâ crudelißimè videat huius consilia esse multata ne quid ad ruinas, quibus hic oppressus est, addendum acerbitatis putet. satis est, homines imprudentia lapsos non erigere: vrgere verò iacentes, aut præcipitantes impellere, certè est inhumanum: præsertim, iudices, cùm sit hoc generi hominum propè naturâ datum, vti quæ in familia laus aliqua fortè floruit, hinc ferè, qui sunt eius stirpis, quòd sermone hominum ad memoriam patrum virtute celebretur, cupidißimè persequantur. siquidem

Ab exẽplis.

non

non modò in gloria rei militaris Paulũ Scipio, aut Maximum filius, sed etiam in deuotione vitæ, & in ipso genere mortis imitatus est P. Decium filius. sint igitur similia, iudices, parua magnis. fuit enim pueris nobis huius pater, C. Curtius, princeps ordinis equestris fortissimus & maximus publicanus: cuius in negotijs gerendis magnitudinem animi nõ tam homines probassent, nisi in eodem benignitas incredibilis fuisset: vt in augẽda re non auaritiæ prædam, sed instrumẽtũ bonitati quærere videretur. hoc ille natus, quamuis patrem suũ nunquam viderat, tamen & natura ipsa duce, quæ plurimũ valet, & assiduis domesticorum sermonibus in paternæ culpæ similitudinem deductus est multa gessit: multa contraxit: magnas partes habuit publicanorum: credidit populis: in pluribus prouincijs eius versata res est: dedit se etiam regibus: huic ipsi Alexandrino grandem iam antea pecuniam credidit: nec interea locupletare amicos vnquam suos destitit, mittere in negotium, dare partes, augere, fide sustentare: quid multa? cùm magnitudine animi, tum liberalitate vitam patris & consuetudinem expresserat. pulsus interea regno Ptolomæus dolosis cõsilijs, (vt dixit Sibylla, sensit Postumus) Romam venit. huic egenti, & rogãti hic infelix pecuniã credidit: nec tum primũ. nam regnanti crediderat absens: nec temerè credere putabat, quòd erat nemini dubium, quin is in regnũ restitueretur à senatu populoq; R. in dando autẽ, & credendo processit lõgiùs: nec suam solùm pecuniam credidit, sed etiam amicorum. stultè: quis negat? aut quis iam non admonet? quod malè cecidit, benè consultum putares. id est difficile, quod cum spe magna sis ingressus, id non exequi vsq; ad extremum. supplex erat

Narratio breuis ad confirmandum.

Amplificatio a multitudine & magnitudine negotiorum.

Sibyllæ testimonio, de quo Lucanus lib 8 Noxia ciuili, &c.

Causæ siue colores.

rex, multa rogabat, omnia pollicebatur: vt iam metuere Postumus cogeretur, ne, quod crediderat, perderet, si credendi constituisset modū. nihil autem erat illo blandius, nihil hoc benignius: vt magis pœniteret cœpisse, quàm liceret desistere.

Hic incipit contentio, ab exclamatione & criminis remotione.

hinc primum exoritur crimen illud: senatum corruptum esse dicunt. ô dij immortales, hæc est illa cooptata iudiciorum seueritas? corruptores nostri caussam dicunt, nos, qui corrupti sumus, nō dicimus. quid ego senatum defendam hoc loco iudices? omni equidem loco debeo. ita de me est meritus ille ordo: sed id nec agitur hoc tempore, nec cum Postumi caussa res ista coniuncta est.

A personis & loco.

quāquam ad sumtum itineris, ad illam magnificentiam apparatus, comitatumq́; regium suppeditata pecunia à Postumo est, factæq; syngraphæ sunt in Albano Cn. Pōpeij, cùm ille Roma profectus esset:

Absoluta defensio iuridicialis. A simili & caussa.

tamen non debuit is, qui dabat, quo ille, qui accipiebat, consumeret, quærere. nō enim latroni, sed regi credidit: nec regi inimico populi R sed ei, cuius reditum consuli datum à senatu videbat, nec ei regi, qui alienus ab hoc imperio esset, sed ei, qui cū fœdus feriri in Capitolio viderat.

Conclusio per remotionem. Defendit Gabinium.

quòd si creditor in culpa sit, non qui improbè credita pecunia vsus: damnetur is, qui fabricatus gladium est, & vendidit: non is, qui illo gladio ciuem aliquem interemit. quamobrem neq; tu C. Memmi hoc facere debes, vt senatum, cuius auctoritati te ab adolescentia dedisti, in tanta infamia versari velis: neq; ego id, quod non agitur, defendere. Postumi enim caussa quæcunq; est, seiuncta à senatu est. quod si item à Gabinio seiunctam ostendero, certè, quòd dicas, nihil habebis. est enim hæc caussa, quò ea pecunia peruenerit, quasi quadam appendicula caussæ iudicatæ, atq; damnatæ.

sunt lites æstimatæ A. Gabinio: nec pedes dati, nec ex eius bonis, quanta summa litium fuisset, à populo recipi lex æqua est. iubet lex Iulia persequi ab ijs, ad quos ea pecunia, quam is ceperit, qui damnatus sit, peruenerit. si est hoc nouũ in lege Iulia, sicuti multa sunt seueriùs scripta, quàm in antiquis legibus, & sanctiùs iudicata: sanè etiam consuetudo huius generis iudiciorum noua sit. sin hoc totidem verbis translatum caput est, quot fuit non modò in Cornelia sed etiam antè in lege Seruilia: per deos immortales, quid agimus, iudices, aut quem hunc morem nouorum iudiciorum in remp. inducimus? erat enim hæc consuetudo nota vobis quidem omnibus. sed si vsus magister est optimus, mihi debet esse notissima. accusaui de pecunijs repetundis, iudex sedi, prætor quæsiui, defendi plurimos: nulla pars, quæ aliquam facultatem dicendi afferre posset: non mea fuit. ita cõtendo, neminẽ vnquã, quò ea pecunia peruenisset, caussam dixisse, qui in æstimandis litib. appellatus non esset: in litib. autem nemo appellabatur, nisi ex testium dictis, aut tabulis priuatorũ aut rationibus ciuitatũ. itaq; in inferendis litib. adesse solebãt, qui aliquid de se verebãtur: & cùm erant appellati, si videbatur, statim contrà dicere solebãt: sin eius temporis recentẽ inuidiam pertimuerant, respondebãt postea: quòd cũ fecissent, permulti sæpè vicerunt. hoc verò nouũ est, ante hoc tempus omninò inauditũ: in litib. Postumi nomen est nusquam: in litib. dico? modò vos idem in A. Gabinium, iudices, sedistis: nũ quis testis Postumũ appellauit? testis autẽ? num accusator? num deniq; toto iudicio Postumi nomen audistis? nõ igitur reus ex ea caussa, quæ iudicata est, redundat Postumus, sed est arreptus vnus eques Ro. de pecunijs repe-

Ad legem Iul. rep. ff. lib. 48.

Admiratio.

Sententia.

Ab enumeratione.

Correctio.

Disputatio tundi reus: quibus tabulis? quæ in iudicio à Gabinio recitatæ non sunt: quo teste? à quo tum appellatus nusquam est: qua appellatione litium? in qua Postumi mẽtio facta nulla est: qua lege? qua non tenetur. hic iam, iudices vestri consilij res est, vestra sapiẽtiæ: quid deceat vos, non quantum liceat vobis, spectare debetis, si enim, quid liceat, quæritis: potestis tollere è ciuitate, quem vultis: tabella est, quæ dat potestatem, occultat eadem libidinem: cuius conscientia nihil est, quod quisquam timeat, si non pertimescat suam. vbi est igitur sapientia, iudices? in hoc, vt non solùm. quid poßit, sed etiam, quid debeat ponderet: nec, quantum sibi permissum, meminerit solùm, sed etiam quatenus commissum sit. datur tibi tabella iudicij: qua lege? Iulia de pecunijs repetundis. quo de reo? de equite R. at iste ordo lege ea non tenetur. illo, inquit, capite, quod erat in Postumum, quòd in Gabiniũ iudex esses, nihil Gabinio datum, cùm in eum lites æstimarentur? at nunc audio. reus igitur Postumus est ea lege, qua nõ modò ipse, sed totus etiam ordo solutus ac liber est. hic ego nunc non vos priùs implorabo equites R. quorum ius iudicio tentatur, quàm vos senatores, quorum agitur fides in hunc ordinem: quæ quidem cùm sæpè antè, tum in hac ipsa caussa nuper est cognita. nam cùm, optimo & præstãtißimo consule, Cn. Pompeio de hac ipsa quæstione referente, existerent nonnullæ, sed perpaucæ, tamen acerbæ sententiæ, quæ censerent, vt tribuni, vt præfecti, vt scribæ, vt comites omnes magistratuum, lege hac tenerentur: vos, vos inquam ipsi & senatus frequens restitit: & quanquam tum propter multorum delicta etiam innocentium periculum tempus illud exarserat: tamen, cùm odium non restinguerentur,

Cõmonitio de iudicis officio, qua de re, de reg. iur. L. 157. & L. 186.

Disputatio

Lege defendit.

Geminatio ab auctoritate senat⁹.

gueretis. huic ordini ignem nouum subijci non siuistis. hoc animo igitur senatus. quid vos equites R. quid tandem estis acturi? Glaucia solebat, homo impurus, sed tamen acutus, populum monere, vt, cùm lex aliqua recitaretur, primùm versum attenderet: si esset dictator, consul, prætor, magister equitum, ne laboraret, sciret nihil ad se pertinere: sin autem, Quicunque post hanc legem: videret ne qua noua quæstione alligaretur. nūc vos, equites Rom. videte. scitis me ortum è vobis, omnia semper sensisse pro vobis: nihil horum sine magna cura, & summa caritate vestri ordinis loquor: alius alios homines & ordines, ego vos semper complexus sum. moneo, & prædico, integra re caußáque denuncio, omnes homines deosq; testor, dum potestis, dum licet, prouidete, ne duriorem vobis conditionem statuatis, ordiniq; vestro, quàm ferre poßit. serpet hoc malum, (mihi credite) longiùs, quàm putatis. potentißimo & nobilißimo tribuno pleb. M. Druso vnam in equestrem ordinem quæstionem ferenti, si quis ob rem iudicatam pecuniam cepisset: apertè equites Roman. restiterunt. quid? hoc licere volebat? minimè: neq; solùm hoc genus pecuniæ capiendæ turpe, sed etiam nefarium arbitrabantur: attamen ita diſputabant, eos teneri legibus oportere, qui suo iudicio essent illam conditionem vitæ secuti. delectat amplißimus ciuitatis gradus, sella curulis, fasces, imperia, prouinciæ, sacerdotia, triumphi, denique imago ipsa ad posteritatis memoriam prodita: est simul etiam solicitudo aliqua, & legum & iudiciorum maior quidam metus. nos ista nunquam contemsimus, (ita enim diſputabant) sed hanc vitam quietam, atque ociosam secuti sumus. quæ quoniam

Ignem nouum, id est, legem, in quo facit hysterologiam, id est, inuersionē.

Excitat & sibi conciliat.

Ab exēplo.

Mimesis p comparationem.

Ex caussis.

Alteratio. niam honore caret, careat etiam molestia. tam es tu iudex, quàm ego senator. ita est, sed tu istud petijsti, ego hoc cogor. quare aut iudici mihi non esse liceat, aut legem lege senatoria non timere. hoc vos equites R. ius à
A periculis. patribus acceptum amittetis? moneo, ne faciatis. rapientur homines in hæc iudicia ex omni non modò inuidia, sed sermone maleuolorum, nisi cauetis. si iam vobis nunciaretur, in senatu sententias dici, vt his legibus te-
Hypothesis. neremini, concurrendũ ad curiam putaretis: si lex ferretur, conuolaretis ad rostra. vos senatus liberos hac le-
Ex minore. ge esse voluit, populus nunquã alligauit: soluti huc conuenistis: ne constricti discedatis, cauete. nam si Postumo fraudi fuerit, qui nec tribunus, nec præfectus, nec ex Italia comes, nec familiaris Gabinij fuit, quonam se modo
Occupatio à signo. defendent posthac, qui vestri ordinis cum magistratibus nostris fuerint his caussis implicati? tu, inquit, Gabinium, vt regem reduceret, impulisti. non patitur mea etiam fides de Gabinio grauius agere: quem enim ex tantis inimicitijs receptum in gratiam summo studio defenderim, hunc afflictum violare non debeo; quo cum stante si me Cn. Pompeij auctoritas in gratiam non reduxisset, nunc iam ipsius fortuna reducet. sed tamen, cùm ita dicis, Postumi impulsu Gabinium profectum Alexandriam: si defensioni Gabinij fidẽ non habes, obli-
A testimonio. uiscerisne etiam accusationis tuæ? Gabinius se id fecisse dicebat reipub. caussa, quòd classem Archelai timeret, quòd mare refertum fore prædonum putaret. lege etiã
A lege. id sibi licuisse dicebat. tu inimicus negas: ignosco, & eò magis, quòd est contra illud iudicatum. redeo igitur ad
Ironica remotio. crimen & accusationem tuam. quid vociferabere decem millia talentûm Gabinio esse promissa? huic vi-

delicet perblandus reperiendus fuit, qui hominem, vt tu vis, auarissimum exoraret, sestertiûm bis millies & quadringenties ne magnopere contemneret. Gabinius illud quoquo consilio fecit. fecit certè suo: quæcunq; mens illa fuit, Gabinij fuit. siue, vt ipse dicebat, gloriam, siue, vt tu vis, pecuniam quæsiuit, quæsiuit sibi. num Gabinij comes, vel sectator? negat: non ad Gabinij, cuius id negotium non erat, sed ad P. Lentuli clarissimi viri auctoritatem, à senatu profectam, & consilio certo, & spe non dubia Romam contenderat. at diœcetes fuit regius: & quidem in custodia etiam fuit regia: & vita eius oblata pœna est. multa præterea, quæ libido regis, quæ necessitas coegit ferre, pertulit. quarum omniũ rerum vna reprehensio est, quòd regnum intrarit, quod potestati se regis commiserit. verum si quærimus, stultè. quid enim stultius, quàm equitem Rom. ex hac vrbe, huius inquam reip. ciuem, quæ est vna maximè, & fuit semper libera, venire in eum locum, vbi parendum alteri, & seruiendum sit? sed ego in hoc tandem Postumo non ignoscam, homini mediocriter docto, qui videã sapientissimos homines esse lapsos? virum vnum totius Græciæ facilè doctissimum Platonem, iniquitate Dionysij Siciliæ tyranni, cui se ille commiserat, in maximis periculis insidijsq; esse versatum accepimus: Castillhenem, doctum hominem, comitem Magni Alexandri, ab Alexandro necatum, Demetrium, & ex repub. Athenis, quàm optimè digesserat, & ex doctrina nobilem & clarum, qui Phalereus vocitatus est in eodem isto Aegypti regno, aspide ad corpus admotâ, vitâ esse priuatum, planè confiteor fieri nihil posse dementius, quàm scientẽ in eum locum venire, vbi libertatem sis perditurus: sed huius istius fa-

Remotio.

Diœcetes, id est, Procurator.

Cõcessio à necessitate.

Purgat exemplis, & simul reprehendit.

Sententia.

ēti stultitiam maior iam superior stultitia defendit, quæ facit, vt hoc stultißimum facinus, quòd in regnū venerit, quòd regi se commiserit, sapienter factum esse videatur: siquidem tam semper stulti, quàm serò sapientis est, cùm stultitia sua impeditus sit, quoquomodo poßit se expedire. quāobrem illud maneat, & fixum sit quod neq; moueri, neque mutari potest. in quo æqui sperasse Postumum dicūt, peccasse iniqui, ipse etiam insanisse se confitetur, quòd suam, quòd pecuniam amicorum regi crediderit cum tanto fortunarum suarum periculo. hoc quidem semel suscepto atq; contracto, perpetienda illa fuerunt, vt se aliquando ad suos vindicaret. itaq; obijcias licet, quàm voles sæpè palliatum fuisse, aliqua habuisse non Romani hominis insignia: quoties eorum quippiam dices, toties vnum dices atque illud, temerè hunc pecuniam regi credidisse, suas fortunas, atque famam libidini regiæ commisisse. fecerat temerè, fateor: mutari factum iam nullo modo poterat. aut pallium sumendum Alexandriæ, vt & Romæ togato esse liceret: aut omnes fortunæ abijciendæ, si togam retinuisset. deliciarum caussa & voluptatis non modò ciues. R. sed & nobiles adolescentes, & quosdam etiam senatores summo loco natos, non in hortis aut suburbanis suis, sed Neapoli in celeberrimo oppido cum mitella sæpè videmus. chlamydatum illum L. Syllam imperatorem, L. verò Scipionis, qui bellum in Asia geßit, Antiochúmque deuicit, non solùm cum chlamyde, sed etiam cum crepidis in Capitolio statuam videtis. quorum impunitas fuit non modò à iudicio, sed etiam à sermone. facilius certè P. Rutilium Rufum neceßitatis excusatio defendet: qui cùm à Mithridate Mitylenis oppreßus esset, crudelita-

Sententia.

Conclusio per distributionem.

Ex antecedentibus, & ex fine.

Disiunctio.

Defensio absoluta ex consuetudine, & exemplis.

delitatem regis in togatos vestitus mutatione vitauit. ergo ille P. Rutilius, qui documentũ fuit hominibus nostris virtutis, antiquitatis, prudentiæ, consularis homo soccos habuit, & pallium: nec verò ideo id homini tum quisquam, sed tempori aßignandum putauit: Postumo crimen vestitus afferret is, in quo spes fuit, posse sese aliquando ad fortunas suas peruenire? nam vt ventum est Alexandriam ad Auleten, iudices, hæc vna ratio à rege proposita Postumo est seruandæ pecuniæ, si curationem & quasi dispensationem regiam suscepisset. id autem facere non poterat nisi diœcetes: hoc enim nomine vtitur, qui à rege esset constitutus. odiosum negotium Postumo videbatur: sed erat nulla omnino recusatio. molestum etiam nomen ipsum: sed res habebat nomen hoc apud illos, nõ hic imposuerat. oderat vestitum etiam illum: sed sine eo nec nomen illud poterat, nec munus tueri. ergo aderat vis, vt ait poeta ille noster, quæ summas frangit infirmatq́ opes. moreretur, inquies: nã id sequitur. fecisset certè si sine maximo dedecore, tam impeditis suis rebus potuisset emori. nolite igitur fortunam cõuertere in culpam, neq; regis iniuriam huius crimen putare: nec consilium ex necesßitate, nec voluntatem ex vi interpretari: nisi fortè eos etiã, qui in hostes: aut in prædones inciderint, si aliter quippiam coacti faciant, quã liberè, vituperandos putes: nemo nostrũ ignorat, etiam si experti non sumus, consuetudinem regiam: regũ autem sunt hæc imperia, Animaduerte, & dicto pare: & Præter rogitatum si querare: & illæ minæ, Si te secundo lumine hic offendero, moriere. quæ non vt delectemur solùm, legere & spectare debemus, sed vt cauere etiam, & effugere discamus. at ex hoc ipso crimen exoritur.

Ex maiore.

A necessitate.

Ennij sententia.

Minus decus à maiore superatur.

Expolitio per contentionem.

A simili.

A regum consuetudine per mimesin.

Lectionis fructus.

ait

ait enim, dum Gabinio pecuniam Postumus cogeret ex
decumis imperatorum, pecuniam sibi coegisse. nõ intel-
Dilemma p ligo, hoc quale sit, vtrùm accessionem decumæ, vt nostri
remotionẽ. facere coactores solent, cẽtesimæ, an decessionẽ de sum-
ma fecerit. si accessionem, vndecim millia talentum ad
Gabinium peruenerunt. at non modò abs te decem mil-
lia obiecta sunt, sed etiam ab his æstimata. addo illud e-
tiam qui tandem conuenit, aut tam graui onere tribu-
torum ad tantam pecuniam cogendam mille talentûm
accessionem esse factam, aut in tanta mercede hominũ,
Aiudiciorũ vt vis, auarißimi, mille talentũ decessionem esse cõces-
more, indi- sam? neq; enim fuit Gabinij, remittere tantum de suo:
gnitatẽ rei nec regis imponere tantum pati suis. aderunt testes le-
ostendit. gati Alexandrini, hi nihil in Gabinium dixerunt: immò
hi Gabinium laudauerunt. vbi ergo ille mos? vbi cõsue-
Cõmutatio tudo iudiciorum? vbi exempla? solétne is dicere in eum,
qui pecuniam redigit, qui in illum, cuius nomine ea pe-
Declinatio cunia redigeretur, non dixerit? age, si is, qui non dixit,
à testib. ad solet: etiámne is solet, qui laudauit? ijsdem testibus, &
suũ officiũ. quidem non productis, sed dictis testium recitatis, quasi
præiudicata res ad his caussas deferri solet, & ait etiam
meus familiaris & necessarius, eãdem caussam Alexan-
drinis fuisse, cur laudarent Gabinium, quæ mihi fuerit,
Moratus cur eundem defenderem mihi C. Memmi caussa defen-
locus. dendi Gabinij fuit reconciliatio gratiæ. neque me verò
pœnitet mortales inimicitias, sempiternas amicitias ha-
Digestio. bere. nam si me inuitum putas, ne Cn. Pompeij animum
offenderem, defendisse: caussam, & illum, & me vehe-
mẽter ignoras. neq; enim Pompeius me sua caussa quic-
quam facere voluisset inuitũ, neq; ego, cui omnium ci-
uiũ libertas charißima fuisset, meam proiecissem. quã-
diu

diu inimicißimus Gabinio fui: non amicißimus mihi non Pompeius fuit: nec, posteaquam illius auctoritate eam dedi veniam, quam debui, quicquam simulaui: ne cum mea perfidia illi etiam ipsi facerem, cui beneficiũ dedissem, iniuriam. nam non redeundo in gratiam cum inimico non violabam Pompeium: si per eum reductus insidiasè redissem, me scilicet maximè, sed proximè illum quoque fefellissem. at de me omittamus.

Expolitio elegans.

Ad Alexandrinos istos reuertamur. quod habent os? quam audaciam? modò vobis inspectantibus in iudicio Gabinij tertio quoque verbo excitabantur, negabant pecuniam Gabinio datam, recitabatur identidem Pompeij testimonium, regem ad se scripsisse, nullam pecuniam Gabinio, nisi in rem militarem, datam. non est, inquit, tum Alexandrinis testibus creditum. quid? postea creditum? non. quamobrem? quia nunc aiunt, quod tum negabant. quid ergo? ista conditio est testium, vt quibus creditum non sit negantibus, ijsdem credatur dicentibus? at si verum, tum cùm verißima fronte dixerunt, nunc mentiuntur. si tunc mentiti sunt, doceant nos verum. quid vultis? sileant. dicere audiebamus, Alexandriam: nũc cognoscimus: illinc, omnes præstigiæ, illinc, inquam omnes fallaciæ, omnia deniq; ab his nummorum argumenta nata sunt. nec mihi longius quicquam est, iudices, quam videre hominum vultus. dixerunt hic modò nobiscum ad hæc subsellia, quibus supercilijs renuentes huic decem millium crimine? iam nostis insulsitatem Græcorum. humeris gestum agebãt: tum temporis credo caussa: nunc scilicet tempus nullum est. vbi semel quis peierauerit, ei credi postea, etiãsi per plures deos iuret, non oportet. præsertim, iudices, cũ in his iudicijs ne locus

Redit ad refutationem testium.

Dialogismo testium inconstantiam arguit & contentione.

Argumẽta, i. fuci & lemnisci.

qui-

A iudiciorum more.

quidem nouo testi soleat esse. ob eamq́; caussam iidē iudices retineantur, qui fuerunt de reo, vt his nota sint omnia, neq; quid fingi noui poßit. lites, Quò ea pecunia peruenerit, non suis proprijs iudicijs, sed in reum factū condemnari solēt. itaq; si aut prædes dediſſet Gabinius, aut tantum ex eius bonis, quanta summa litium fuiſſet, populus recepiſſet: quamuis magna ad Postumum ab eo pecunia perueniſſet, non redigeretur: vt intelligi facilè poßit, quod ex ea pecunia ad quem eorum, qui damnatus est, perueniſſe in illo primo iudicio planum factum sit, id hoc genere iudicij redigi solere. nūc verò quid agitur? vbi terrarum sumus? quid tam insolens, tam peruersum præposterúmue dici aut excogitari potest? accusatur is, qui non abstulit à rege, sicut Gabinius iudicatus est, sed qui maximam regi pecuniam credidit. ergo is Gabinio dedit, qui nōn huic reddidit. iam cedo, cū is, qui pecuniam Postumo debuit, non huic, sed Gabinio dederit condemnato Gabinio, vtrum illi eam pecuniam reddidit: an etiam nunc debet? at habet, & celat: sunt enim qui ita loquuntur. quod genus tandem est istud ostentationis, & gloriæ? si nihil habuiſſet vnquam, tamen si quæsiſſet, cur is dißimularet se habere, caussa non eſſet. qui verò duo lauta, & copiosa patrimonia accepiſſet, remq́; præterea bonis & honestis rationibus auxiſſet: quid eſſet tandem caussæ, cur existimari vellet nihil habere? an cùm credebat inductus vsuris, id agebat, vt haberet, quàm plurimū? posteaquam exegit quòd crediderat, vt existimaretur egere. nouum genus hoc gloriæ concupiscit? dominatus est enim, inquit, Alexandriæ. immò verò in superbißimo dominatu fuit: pertulit ipse custodiam: vidit in vinculis familiares suos, mors

Vociferatio, ad indignitatē iudicij augēdam.

Occupatio Refellit ex caussis.

Ex antecedentib. & repugnantibus.

Antithesis ad cōmiserationem p̄ diſſolutū.

ob oculos sæpè versata est: nudus atque egens ad extremum fugit è regno. At permutata aliquando pecunia est: ductæ naues Postumi Puteolis sunt: audita visæq; merces, fallaces quidem, & fucosæ: chartis, & linteis & vitro celata: quibus cùm multæ naues refertæ fuissent, vna non patuit parua* arctata. plus ille Puteolanus sermo illius temporis, vectorumq; cursus, atque ostentatio. tum subinuisum apud maleuolos Postumi nomẽ propter opinionem pecuniæ nescio quam, æstate vnã complures aures refersit istis sermonibus. verùm autem, iudices si scire vultis, nisi C. Cæsaris summa in omnes, incredibilis in hunc eadem liberalitas extitisset, nos hũc Postumum iampridem in foro non haberemus. ille onera multorũ huius amicorum excepit vnus: quæq; multi homines necessarij secundis Postumi rebus descripta sustinuerunt, nunc eius afflictis fortunis vniuersa sustinet. vmbram equitis Rom. & imaginem videtis, iudices, vnius amici conseruatã auxilio, & fide. nihil huic eripi potest præter hoc simulacrum pristinæ dignitatis, quod Cæsar solus tuetur, & sustinet. quæ quidem in miserrimis rebus, huic tamen tribuenda est maxima. nisi verò hoc mediocri virtute effici potest: vt tantus ille vir tanti ducat hunc, & afflictum præsertim, & absentem, & in tanta fortuna sua, vt aliena respicere magnũ sit: tanta oppugnatione maximarũ rerum, quas gerit, atq; gessit, vt vel obliuisci aliorum non sit mirum, vel, si meminerit, oblitum esse facilè possit probare. multas equidem C. Cæsaris virtutes magnas, incredibilesq; cognoui. sed sunt cetera maiorib. quasi theatris proposita, & penè populares, castris locum capere, exercitũ instruere, expugnare vrbes, aciem hostium profligare, hanc vim frigorũ hyememq;

* inter aphracta plus.

Peroratio ad cõmiserationem.

A Cæsaris persona.

Expolitio per collationem, ad amplificãdum.

memq́; quam nos vix huius vrbis tectis sustinemus, excipere, his ipsis diebus hostem persequi, tum cùm etiam feræ latibulis se tegant, atq; omnia bella iure gentium conquiescant: sunt eà quidem magna: quis negat? sed magnis excitata sunt præmijs, ad memoriam hominum sempiternam. quò minus admirandum est, eum facere illa, qui immortalitatẽ concupiuerit, hæc mira laus est, quæ non poetarũ carminibus, non annalium monimentis celebratur, sed prudentiũ iudicio expenditur. equitem R. veterem amicũ suum, studiosum, amantem, obseruantem sui, non libidine, nõ turpibus impensis cupiditatum, atq; iacturis, sed experientia patrimonij amplificandi, labentem excipit, corruere non siuit, fulsit, & sustinuit re, fortuna, fide, hodieq; sustinet, nec amicum pendentem corruere patitur, nec illius animi aciem perstringit splendor sui nominis, nec mentis quasi luminib. officit altitudo fortunæ, & gloriæ. sint sanè illa magna, quæ reuerà magna sunt: de iudicio animi mei, vt volet, quisq; sentiat: ego enim hanc in tantis opibus, tanta fortuna liberalitatem in suos, memoriã amicitiæ, reliquis virtutibus omnib. antepono. quam quidem vos iudices, in nouo genere bonitatem inusitatã claris, ac præpotentib. viris, non modò non aspernari, ac refutare, sed complecti etiam, & augere debetis: & eò magis, quòd videtis hos quasi sumtos dies ad labefactandam illius dignitatem, ex qua illi nihil detrahi potest: quod non aut fortiter ferat, aut facilè restituat: amicissimum hominem si honestate spoliatũ audierit, nec sine magno dolore feret, nec id amiserit, quod posse speret recuperari. Satis multa hominib. non iniquis hæc esse debent, nimis etiam multa vobis, quos æquissimos esse confidimus. sed

De iure gẽtium, ff. l. 1. & Inst. li. 1.

Beneficentiæ laus.

Articulus. Metaphora ab ædificijs.

Luminib. i. memoriæ & cogitatione.

Omnia geminata.

A Cæsaris dolore.

vt omnium vel suspicioni, vel maleuolentiæ, vel crudelitati satisfiat: occultat pecuniā Postumus, latent regiæ diuitiæ. ecquis est ex tanto populo, qui bona C. Rabirij Postumi nummo sestertio sibi addici velit? sed miserum me, quanto hæc dixi cum dolore? heu Postume, túne es Curij filius, C. Rabirij iudicio, & voluntate filius naturâ sororis filius? túne ille in omnes tuos liberalis? cuius multos bonitas locupletauit, qui nihil profudisti, nihil vllam in libidinem contulisti? tua Postume nummo sestertio à me addicuntur? ô meum miserum acerbumq́; præconium. at hoc etiā optat miser, vt condemnetur à vobis: ita bona veneant, vt solidū suum cuiq; soluatur: nihil iam aliud nisi fidē curat: nec vos huic, si iam obliuisci vestræ mansuetudinis volueritis quicquā præterea potestis eripere. quod, iudices, ne faciatis, oro obtestorq́; vos, atq; eò magis, si aduētitia pecunia petitur ab eo, cui sua non redditur: nā in eum, cui misericordia opitulari debeat, inuidia quæsita est. sed iam, quoniam vt spero, fidem, quā potui, tibi præstiti, Postume, reddam etiā lacrymas, quas debeo, quas quidem ego tuas in meo casu plurimas vidi. versatur ante oculos luctuosa nox meis omnib. cùm tu totū te, cū tuis copijs ad me detulisti. tu comitibus, tu præsidio, tu etiā tanto pondere auri, quantum tempus illud postulabat, discessum illū sustentasti. tu nunquā meis me absente liberis, nunquā cōiugi meæ defuisti. possum excitare multos reductos testes liberalitatis tuæ, quod sæpè audiui patri tuo qui id fecisset, magno adiumento in iudicio capitis fuisse. sed iam omnia timeo: bonitatis ipsius inuidiam reformido. iam indicat tot hominū fletus, quàm sis charus tuis: & me dolor debilitat, includitq; vocē. vos obsecro, iudices, vt huic optimo

Apostrophe ad misericordiā.
A Rabirii bonitate.
A fortunæ commutatione.
A suo dolore, & à Rabirii in se misericordia.
A suorum charitate.
Obsecratio.

Cæsaris, vt hūc aculeū in animis iudicum relinquat.

mo viro, quo nemo melior vnquam fuit, nomen equitis R. & vsuram huius lucis, & vestrum conspectum ne eripiatis. hic vos aliud nihil orat, nisi vt rectis oculis hanc vrbem sibi intueri, atq; in hoc foro vestigium facere liceat: quod ipsum fortuna eripuerat, nisi vnius amici opes subuenissent.

PRO M. MARCELLO, ORATIO XLI.

Iuturni silentij, P. C. quo eram his temporib. vsus, nō timore aliquo, sed partim dolore, partim verecundia, finem hodiernus dies attulit: idemq́ initium, quæ vellem, quæq́ sentirem, meo pristino more dicendi. tātam enim mansuetudinem, tam inusitatam inauditamq́ clementiam, tantùm in summa potestate rerum omnium modum, tam deniq́ incredibilem sapientiā ac penè diuinā, tacitus nullo modo præterire possum. M. enim Marcello vobis P. C. reiq́ pub. reddito, non solùm illius, sed meā etiam vocē & auctoritatem, & vobis, & reip. conseruatam ac restitutā puto. dolebam enim P. C. ac vehementer angebar, cùm viderem virū talem, qui in eadem caussa, in qua ego fuisset, nō in eadē esse fortuna: nec mihi persuadere poterā, nec fas esse ducebam, versari me in vestro veteri curriculo, illo æmulo atq́ imitatore studiorum ac laborum meorum, quasi quodam socio à me & comite distracto. ergo & mihi meæ pristinæ vitæ consuetudinē, Cæsar, interclusam aperuisti, & his omnibus ad benè de omni rep. sperandum, quasi signum aliquod sustulisti, intellectum est enim mihi quidem in multis, & maximè in me ipso, sed paullò antè omnibus, cùm M. Marcellū senatui populoq́ R. & reip. concessisti, commemoratis præsertim etiam offensionibus, te auctoritatem huius ordinis, dignitatemq́ reip. tuis vel doloribus, vel suspicionibus anteferre. ille quidem fructum

Gratias agit Cæsari pro M. Marcello restituto. Exornatio est in amplo genere. Status qualitatis.

Attentos statim facit, à suo officio, & à rei magnitudine.

Beneuolētia à persona.

A Cæsaris persona.

Contentio ex relatis. omnis anteactæ vitæ hodierno die maximum cepit, cùm summo consensu senatus, tum præterea iudicio tuo grauißimo, & maximo. ex quo profectò intelligis, quanta in dato beneficio sit laus, cùm in accepto tanta sit gloria.

Sententia epiphonematica. est verè fortunatus ille, cuius ex salute. non minor penè ad omnes, quàm ad illum ventura sit, lætitia peruenerit. quòd ei quidem meritò, atq; optimo iure contigit. quis enim est illo aut nobilitate aut probitate, aut optimarum artium studio, aut innocentia, aut vllo genere laudis præstantior?

Propositio cum amplificatione. nullius tantum est flumen ingenij, nulla dicendi aut scribendi tanta vis, tantaq; copia, quæ, non dicam exornare, sed enarrare, C. Cæsar, res tuas gestas poßit. tamen hoc affirmo, & hac pace dicam tua, nullam in his esse laudem ampliorem, quàm eam, quam hodierno die consecutus es.

Confirmatio propositionis comparatione & distributione. soleo sæpè ante oculos ponere, idq; libenter crebris vsurpare sermonibus: omnes nostrorum imperatorum, omnes exterarum gentium potentißimorumq; populorum, omnes clarißimorum regum res gestas cum tuis, nec contentionum magnitudine, nec numero præliorum, nec varietate regionum, nec celeritate conficiendi, nec dißimilitudine bellorum posse conferri: nec verò disiunctißimas terras citiùs cuiusquam paßibus potuisse peragrari, quàm tuis, non dicam cursibus, sed victorijs * lustrata sunt. *illustratæ quæ quidem ego nisi ita magna esse fatear, vt ea vix cuiusquam mens aut cogitatio capere poßit, amens sim:

Clementiæ cum bellicis rebus cõparatio ex efficientibus. sed tamen sunt alia maiora. nam bellicas laudes solent quidam extenuare verbis, easq; detrahere ducibus, communicare cum militibus, ne propriæ sint imperatorum: & certè in armis militum virtus, locorum opportunitas, auxilia sociorum, classes, commeatus, multùm iuuant: maximam verò

partem

partem quasi suo iure fortuna sibi vendicat, & quicquid est prosperè gestum, id penè omne ducit suum. at verò huius gloriæ C. Cæsar, quam es paullò antè adeptus, socium habes neminem: totum hoc, quantumcunque est, quod certè maximum est, totum est, inquam, tuum, nihil sibi ex ista laude centurio, nihil præfectus, nihil cohors, nihil turma decerpit: quinetiam illa ipsa rerum humanarũ domina, fortuna, in istius se societatem gloriæ nõ offert: tibi cedit, tuam esse totam, & propriam fatetur: nunquam enim temeritas cum sapientia commiscetur, nec ad consiliũ casus admittitur. domuisti gẽtes immanitate barbaras, multitudine innumerabiles, locis infinitas, omni copiarum genere abũdantes: sed tamen ea vicisti, quæ & naturã & conditionẽ, vt vinci possent habebant: nulla est enim tanta vis, tanta copia, quæ non ferro ac viribus debilitari frangiq; possit. verùm animum vincere, iracundiam cohibere, victoriam temperare, aduersariũ nobilitate, ingenio, virtute præstantem, non modò extollere iacẽtem sed etiam amplificare eius pristinam dignitatem: hæc qui faciat, non ego eum cum summis viris comparo, sed simillimum deo iudico. itaq; C. Cæsar, bellicæ tuæ laudes celebrabuntur illæ quidem non solùm nostris sed penè omnium gentium literis atque linguis: neque vlla vnquam ætas de tuis laudibus conticescet: sed tamen eiusmodi res nescio quo modo, etiam dum audiuntur, aut dum leguntur, obstrepi clamore militum videntur, & tubarũ sono. at verò cùm aliquid clementer, mansuetè, iustè, moderatè, sapienter factum, in iracundia præsertim, quæ est inimica consilio, & in victoria, quæ naturâ insolens, & superba est, aut audimus, aut legimus, quo

Epanalepsis.
Fortuna.
Sententia ex repugnãtibus.
Ex materia fortitudinis & clemẽtiæ.
Sententia.
A difficili.
Conclusio à comparatione bellicæ gloriæ.

studio incendimur non modò in gestis rebus, sed etiam in fictis. vt eos sæpè, quos nunquam vidimus, diligimus? te verò, quem præsentem intuemur, cuius mentem, sensusq; & os cernimus, vt quicquid belli fortuna reliquū resp. fecerit id esse saluum velis. quibus laudibus efferemus? quibus studijs prosequemur? qua beneuolentia cōplectemur? parietes medius fidius, C. Cæsar, vt mihi videtur, huius curiæ tibi gratias agere gestiunt, quòd breui tempore futura sit illa auctoritas in his maiorum suorum & suis sedibus. equidem cùm C. Marcelli, viri optimi, & commemorabili pietate ac virtute præditi, lacrymas modò vobiscum viderem, omnium Marcellorum meorum pectus memoria effodit. quibus tu etiam mortuis, M. Marcello conseruato, dignitatem suam reddidisti nobilissimamq; familiam, iam ad paucos redactam, penè ab interitu vindicasti. hūc tu igitur diem tuis maximis, & innumerabilibus gratulationibus iure antepones: hac enim res vnius est propria Cæsaris: cætera duce te gestæ, magnæ illæ quidem, sed tamen multo magnoq; comitatu: huius autem rei tu idem es & dux, & comes: quæ quidem tanta est, vt trophæis, monimentisq; tuis nulla vnquam allatura sit finem ætas: nihil enim est opere aut manu factum, quod aliquando non conficiat, & consumat vetustas: at verò hæc tua iustitia, & lenitas animi florescet quotidie magis, ita, vt quantum operibus tuis diuturnitas detrahet, tantum afferat laudibus. & ceteros quidem omnes victores bellorum ciuilium iam antè æquitate, & misericordiâ viceras: hodierno verò die te ipsum vicisti. vereor, vt hoc, quod dicam, non perinde intelligi auditu possit, atque ego ipse cogitans sentio.

Ex minore.

Prosopopœia hyperbolica.

Quæ seipsis contenta sunt.

Sententia.

A diuturnitate.

tio. ipsam victoriam vicisse videris, cùm ea ipsa, quæ illa erat adepta, victis remisisti. nam cùm ipsius victoriæ cõditione iure omnes victi occidissemus, clementiæ tuæ iudicio conseruati sumus. rectè igitur vnus inuictus es, à quo etiam ipsius victoriæ conditio visq; deuicta est. atq; hoc C. Cæsaris iudicium P. C. quàm latè pateat, attendite. omnes enim qui ad illa arma fato sumus, nescio quo, reip. misero funestoq; compulsi, & si aliqua culpa tenemur erroris humani, à scelere certè liberati sumus: nam cùm M. Marcellum, deprecantibus vobis, reip. conseruauit: memet mihi, & item reip. nullo deprecante, reliquos amplissimos viros & sibijpsis, & patriæ reddidit. quorum & frequentiam, & dignitatem hoc ipso in consessu videtis: non ille hostes induxit in curiam, sed iudicauit à plerisque ignoratione potiùs, & falso atq; inani metu, quàm cupiditate, aut crudelitate bellum ciuile esse susceptum. quo quidem in bello semper de pace agendum, audiendumq; esse putaui: semperq; dolui, non modò pacem, sed orationem etiam ciuium pacem efflagitantium repudiari. neq; enim ego illa, nec vlla vnquam secutus sum arma ciuilia: semperq; mea consilia pacis & togæ socia, non belli atq; armorum fuerunt. hominem sum secutus priuato officio, non publico: tantumq; apud me grati animi fidelis memoria valuit, vt nulla non modò cupiditate, sed ne spe quidẽ, prudens & sciens tanquam ad interitum ruerem voluntarium. quod quidem meum consilium minimè obscurum fuit: nam & in hoc ordine, integrâ re, multa de pace dixi, & in ipso bello eadem etiam cum capitis mei periculo sensi. ex quo nemo erit tam iniustus rerum æstimator, qui dubitet, quæ Cæsaris voluntas de bello fuerit,

Victoriam vincere.

Extenuat factum à necessitate.

A signis & effectis iudicium Cæsaris ostendit.

Translatio caussæ.

A testimoniis.

A tempore beneficium auget.

rit, cùm pacis auctores conseruandos statim censuerit, ceteris fuerit iratior. atque id minus mirum videretur fortasse tum, cùm esset incertus exitus, & anceps fortuna belli: qui verò victor pacis auctores diligit, is profectò declarat, maluisse se non dimicare, quam vincere. atque huius quidem rei M. Marcello sum testis: nostri enim sensus, vt in pace semper, sic tum etiam in bello congruebant. quoties ego eum, & quanto cum dolore vidi, cùm insolentiam certorum hominum, tum etiam ipsius victoriæ ferocitatem extimescentem? quò gratior tua liberalitas, C. Cæsar, nobis, qui illa vidimus, debet esse: non enim iam caussæ sunt inter se, sed victoriæ comparandæ. vidimus tuam victoriam præliorum exitu terminatam, gladium vagina vacuum in vrbe non vidimus. quos amisimus ciues, eos Martis vis peculit, non ira victoriæ: vt dubitare debeat nemo, quin multos, si fieri posset, C. Cæsar ab inferis excitaret, quoniam ex eadem acie conseruat, quos potest. alterius verò partis nihil amplius eò dicam, quàm id, quod omnes verebamur, nimis iracundam futuram fuisse victoriam. quidam enim non modò armatis, sed interdum etiam ociosis minabantur: nec, quid quisque sensisset, sed vbi fuisset, cogitandum esse dicebant: vt mihi quidem videantur dij immortales, etiam si pœnas à populo Rom. ob aliquod delictum expetiuerunt, qui ciuile bellum tantum, & tam luctuosum excitauerunt, vel placati iam, vel etiam satiati aliquando omnem spem salutis ad clementiam victoris, & sapientiam contulisse. quare gaude tuo isto tam excellenti bono: & fruere cùm fortunâ & gloriâ, tum etiam naturâ & moribus tuis: ex quo quidem maximus est fructus, iucunditasq; sapienti.

Ab euentu & signis.

Enthymema ex consequẽtibus.

A caussa, & deorum voluntate.

Epilogus primę partis per hortationem.

enti. cetera cùm tua recordabere, etsi persapè virtuti, tamen plerunq; felicitati tuæ gratulabere: de nobis, quos in rep. tecum simul saluos esse voluisti, quoties cogitabis, toties de maximis tuis beneficijs, toties de incredibili liberalitate, toties de singulari sapientia tua cogitabis: quæ non modò summa bona, sed nimirum audebo vel sola dicere. tantus est enim splendor in laude vera, tanta in magnitudine animi & consilij dignitas, vt hæc à virtute donata, cetera à fortuna commodata esse videantur. Acclamatio. *noli igitur in conseruandis bonis viris defatigari, non cupiditate præsertim, aut prauitate aliqua lapsis, sed opinione officij, stulta fortasse, certè non improba. & specie quadam reipub. non enim tua vlla culpa est, si te aliqui timuerunt: contraq; summa laus, quòd plerique minimè timendum fuisse senserunt.*

Nunc venio ad grauissimam querelam, & atrocissimam suspicionem tuam: quæ non tibi ipsi magis, quàm cùm omnibus ciuibus, tum maximè nobis, qui à te conseruati sumus, prouidenda est. Refutatio siue purgatio suspicionis. *quam etsi spero esse falsam, nunquã tamen verbis extenuabo. tua enim cautio, nostra cautio est vt, si in alterutro peccandum sit, malim videri nimis timidus, quàm parum prudens. sed quisnam est iste tam demens, qui scilicet sibi insidiaretur? de tuísne? tametsi qui magis sunt tui, quàm quibus tu salutem insperantibus reddidisti? an ex eò numero, qui vnà tecum fuerunt?* Ab enumeratione per subiectionem. *non est credibilis tantus in vllo furor, vt, quo duce omnia summa sit adeptus, huius vitam non anteponat suæ. at si tui nihil cogitant sceleris, cauendum est, ne quid inimici. qui? omnes enim qui fuerunt, aut sua pertinacia vitam amiserunt, aut tua misericordia retinuerunt, vt aut nulli supersint*

Latebræ & recessus, pro dissimulatione, & fraude translatio est.

Locus cõmunis de humana fragilitate.

de inimicis, aut, qui superfuerunt, amicißimi sint. sed tamen cùm in animis hominum tantæ latebræ sint, & tanti recessus, augeamus sanè suspicionem tuam: simul enim augebimus & diligentiam. nam quis est omnium tam ignarus rerum, tam rudis in rep. tam nihil vnquam nec de sua, nec de communi salute cogitans, qui non intelligat tua salute contineri suam, & ex vnius tui, vitam pendere omnium? equidem de te dies noctesq́ue, de te vt debeo, cogitans, casus duntaxat humanos, & incertos euentus valetudinis, & naturæ communis fragilitatem extimesco: doleoq́ue cùm resp. immortalis esse debeat, eam in vnius mortalis anima consistere. si verò ad humanos casus, incertosq́ue euentus valetudinis, sceleris etiam accedat, insidiarumq́ue consensio: quem deum, etiamsi cupiat, opitulari posse reip. credamus? omnia sunt excitanda tibi, C. Cæsar, vni, quæ iacere sentis belli ipsius impetu, quod necesse fuit, perculsa atque prostrata: constituenda iudicia, reuocanda fides, comprimendæ libidines, propaganda soboles: omnia, quæ dilapsa iam fluxerunt, seueris legibus vincienda sunt. non fuit recusandum in tanto ciuili bello, tantoq́ue animorum ardore & armorum, quin quassata respub. quicunque belli euentus fuisset, multa perderet & ornamenta dignitatis, & præsidia stabilitatis suæ, multaq́ue vterque dux faceret armatus, quæ idem togatus fieri prohibuisset. quæ quidem tibi nunc omnia belli vulnera curanda sunt, quibus præter te mederi nemo potest. itaque illam tuam præclarißimam & sapientißimam vocem inuitus audiui, satis te diu vel naturæ vixisse, vel gloriæ: satis si ita vis, naturæ fortasse: addo etiam, si placet, gloriæ: vt, quod maximum est, patriæ certè parum.

Ab officio Cæsaris, & Reip. necessitate.

A necessitate. Agnominatio.

Cæsaris dictum refellit à fine.

quare

quare omitte quæso istam doctorum hominum in contemnenda morte prudentiam: noli nostro periculo sapiens esse: sæpè enim venit ad aures meas, te idem istud nimis crebrò dicere, satis te tibi vixisse. credo: sed tum id audirem, si tibi soli viueres, aut si etiam tibi soli natus esses: nunc cùm omnium salutem ciuium, cunctamq; remp. res tuæ gestæ complexæ sint, tantum abes à perfectione maximorum operum, vt fundamenta, quæ cogitas, nondum ieceris. hîc tu modum tuæ vitæ non salute reip. sed æquitate animi definies? quid si istud ne gloriæ quidem tuæ satis est? cuius te esse auidissimũ, quamuis sis sapiens, non negabis. parúmne igitur, inquies, gloriam magnam relinquemus? imò verò alijs, quamuis multis, satis, tibi vni parum: quicquid enim est, quamuis amplum sit, id certè parum est tum, cùm est aliquid amplius. quòd si rerum tuarum immortalium, C. Cæsar, hic exitus futurus fuit, vt deuictis aduersarijs, remp. in eo statu relinqueres, in quo nunc est: vide quæso, ne tua diuina virtus admirationis plus sit habitura, quàm gloriæ. siquidem gloria est illustris, ac peruagata multorum & magnorum, vel in suos ciues, vel in patriam, vel in omne genus hominum fama meritorum. hæc igitur tibi reliqua pars est, hic restat actus, in hoc elaborandum est, vt remp. constituas, eaq; tu in primis composita summa tranquillitate, & ocio perfruare. tum te, si voles, cùm & patriæ, quod debes, solueris & naturam ipsam expleueris satietate viuendi, satis diu vixisse dicito. quid est enim omnino hoc ipsum diu, in quo est aliquid extremũ, quod cùm venerit, omnia voluptas præterita pro nihilo est, quia postea nulla futura sit? quanquam iste tuus animus nunquam his an-

Alterum Cæsaris dictum refellit, à patriæ pietate & alludit ad Platonis dictum. Nõ solum nobis nati sumus, &c.

Locus communis.

A gloriæ definitione.

Actus, metaphora à Comicis.

Diu nihil est quod finem habet.

Correctio.

his angustiis, quas natura nobis ad viuendum dedit, cōtentus fuit, semperq́; immortalitatis amore flagrauit. nec verò hæc tua vita dicēda est, quæ corpore & spiritu continetur, illa, inquam, illa vita est tua, Cæsar, quæ vigebat memoria sæculorū omnium, quā posteritas alet, quam ipsa æternitas semper intuebitur. huic tu inseruias: huic te ostentes oportet, quæ quidem quæ miretur, iam pridem multa habet. nunc, etiam quæ laudet, expectat. obstupescent posteri certè, imperia, prouincias, Rhenum, Oceanum, Nilum, pugnas innumerabiles, incredibiles victorias, monimenta, munera, triumphos audientes, & legentes tuos. sed nisi hæc vrbs stabilita tuis consilijs & institutis erit, vagabitur modò nomen tuum longè atq; latè, sedem quidem stabilem, & domicilium certum non habebit. erit inter eos etiam qui nascentur, sicut inter nos fuit magna dissensio: cùm alij laudibus ad cœlum res tuas gestas efferent, alij fortasse aliquid requirent, idq́; vel maximum, nisi belli ciuilis incendiū salute patriæ restinxeris: vt illud fati fuisse videatur, hoc consilij. serui igitur ijs etiam iudicibus, qui multis post seculis de te iudicabunt, & quidem haud scio, an incorruptius, quàm nos: nam & sine amore, & sine cupiditate, & rursus sine odio, & sine inuidia iudicabunt. id autem, etiamsi tunc ad te, vt quidam falsò putant, non pertinebit, nūc certè pertinet, te esse talem, vt tuas laudes obscuratura nulla vnquam sit obliuio. diuersæ voluntates ciuium fuerunt, distractæq́; sententiæ. non enim consilijs solùm & studiis, sed armis etiam & castris dissidebamus: erat autem obscuritas quædam, erat certamen inter clarissimos duces: multi dubitabant, quid optimum esset: multi, quid sibi expediret: multi, quid dece-

[Margin notes: A vitę definitione. — Miramur magna, & inusitata: laudamus honesta. — Auget enumeratione. Val. Max. lib. 2. de Cens. nota. — Tacitè hortatur ad deponendam Dictaturam. — Locus communis. Talis est in oratione Cęsaris apud Salust. in Catilinam. Omnes homines, &c. — Excusat bellum ciuile, ab ignorantia & necessitate.]

deceret : nonnulli etiam, quid liceret. perfuncta resp. est, hoc misero fataliq; bello : vicit is, qui non fortunâ inflammaret odium suum, sed bonitate leniret: neq; omnes, quibus iratus esset, eosdem etiam exilio, aut morte dignos iudicaret. arma ab alijs posita, alijs erepta sunt. ingratus est iniustusq; ciuis, qui armorum periculo liberatus: animum tamen retinet* armatorum: vt etiam ille sit melior, qui in acie cecidit, quàm qui in caussa animam non profudit : quæ enim pertinacia quibusdam, eadem alijs constantia videri potest. sed quia iam omnis fracta dissensio est armis, & extincta æquitate victoris: restat, vt omnes vnum velint, qui modò habent aliquid non solùm sapientiæ, sed etiam sanitatis: quia, nisi te C. Cæsar saluo, & ista sentẽtia, qua, cùm antea, tum hodie vel maximè vsus es, manente, salui esse non possumus. quare omnes te, qui hæc salua esse volumus, & hortamur, & obsecramus, vt vitæ, vt saluti tuæ consulas: omnesq; tibi (vt pro alijs etiam loquar, quod de me ipso sentio, quoniam subesse aliquid putas, quod cauendum sit) non modò excubias, & custodias, sed etiam laterum nostrorum oppositus, & corporum pollicemur. Sed vt, vnde est orsa, in eodem terminetur oratio mea: maximas tibi omnes gratias agimus C. Cæsar, maiores etiam habemus: nam omnes idem sentiũt, quod ex omnium precibus, & lacrymis sentire potuisti: sed quia non est astantibus omnibus necesse dicere: à me certè dici volunt: cui necesse est quodam modo, & quod volũt, & quod M. Marcello à te huic ordini populoq; R. & reip. reddito, præcipuè id à me fieri debere intelligo. nam lætari omnes, non vt de vnius solùm, sed vt de communi omnium salute, sentio. quod autem summæ beneuo-

* armatum

Vitia virtutis specie plerunque fallunt.

Redit ad propositũ & perorationem.

beneuolentiæ est, quæ mea erga illum omnibus semper nota fuit, vt vix C. Marcello, optimo, & amantißimo fratri, præter eum quidem cederem nemini: cùm id solicitudine, curâ, labore, tandiu præstiterim, quandiu est de illius salute dubitatum. certè hoc tempore magnis curis, molestijs, doloribus liberatus præstare debeo. itaq; C. Cæsar, sic tibi gratias ago, vt, omnibus me rebus à te non conseruato solùm, sed etiam ornato, tamen ad tua innumerabilia in me vnum merita, quod fieri iam posse non arbitrabar, maximus hoc tuo facto, cumulus accesserit.

Amplificat beneficium à sua persona.

(*.*)

PRO

PRO Q. LIGARIO AD C. CÆSAREM, ORATIO XLII.

Ouum crimē C. Cæsar, & ante hunc diem inauditum, propinquus meus ad te Q. Tubero detulit, Q. Ligarium in Africa fuisse: idq; C. Pansa præstanti vir ingenio, fretus fortasse ea familiaritate, quæ est ei tecum, ausus est confiteri. itaque, quo me vertam nescio: paratus enim veneram, cùm tu id neque per te scires, neque audire aliunde potuisses, vt ignoratione tua ad hominis miseri salutem abuterer: sed quoniam diligentiâ inimici inuestigatum est, quod latebat, confitendum est, vt opinor: præsertim cùm meus necessarius C. Pansa fecerit, vt id iam integrum non esset: omissaq; controuersia, omnis oratio ad misericordiam tuam conferenda est, qua plurimi sunt conseruati, cùm à te non solùm liberationem culpæ, sed errati veniam impetrauissent. habes igitur, Tubero, quod est accusatori maximè optandum, confitentem reum sed tamen ita confitentem, se in ea parte fuisse, qua te Tubero, qua virum omni laude dignum, patrem tuum. itaque priùs de vestro delicto confiteamini, necesse est, quàm Ligarij vllam culpam reprehendatis. Qu. igitur Ligarius, cùm esset adhuc nulla belli suspicio, legatus in Africam cum proconsule, C. Considio profectus est: qua in legatione & ciuibus & socijs ita se probauit, vt decedens Considius prouinciâ, satisfacere hominibus non posset, si quenquam alium prouinciæ præfecisset. itaq; Qu. Ligarius, cùm diu recu-

Status est qualitatis assumtiuæ. character mediocris.
Attentio à rei nouitate sed ego existimo, non sine ironia, qua facti grauitatem remittit.
Dubitatio.
Culpa & erratum differunt.
Relatio criminis.
Narratio breuis, sed inter puncta.

fans

sans nihil profecisset. prouinciam accepit inuitus, cui sic præfuit in pace, vt ciuibus, & socijs gratissima esset eius integritas & fides. bellum subitò exarsit: quod, qui erant in Africa, antè audierunt geri, quàm parari. quo audito, partim cupiditate inconsiderata, partim cæco quodam timore, primò salutis caussa, post etiam studij sui, quærebant aliquem ducem. tum Ligarius domum spectans, & ad suos redire cupiens, nullo se implicari negotio passus est. interim P. Actius Varus, qui prætor Africam obtinuerat, Vticam venit. ad eum statim concursum est: atq; ille nō mediocri cupiditate arripuit imperium, si illud imperium esse potuit, quod ad priuatum, clamore multitudinis imperitæ, nullo publico consilio deferebatur. itaq; Ligarius, qui omne tale negotium cuperet effugere, paullùm aduentu Vari conquieuit, adhuc C. Cæsar, Q. Ligarius omni culpa vacat. domo est egressus non modò nullum ad bellum, sed ne ad minimam quidem suspicionem belli: legatus in pace profectus, in prouincia pacatissima ita se gessit, vt ei pacem esse expediret. profectio certè animum tuum non debet offendere: num igitur remansio? multò minus: nam profectio voluntatem habuit non turpem, remansio etiam necessitatem honestam. ergo hæc duo tempora carent crimine: vnum, cùm est legatus profectus: alterū, cùm efflagitatus à prouincia, præpositus Africæ est. tertium est tempus, quod post aduentū Vari in Africa restitit. quod si est criminosum, necessitatis crimen est, non voluntatis. an ille, si potuisset illinc vllo modo euadere, Vticæ potiùs, quàm Romæ: cum P. Actio, quàm cum concordissimis fratribus: cum alienis esse, quàm cum suis maluisset? cùm ipsa legatio plena desiderij ac solicitudinis

Correctio à definitione Imperij. Commonitio.

Ex caussis per enumerationem.

Concordissimus, rarū.

dinis fuisset propter incredibilem quendā fratrum amorem, hic æquo animo esse potuit belli dißidio distractus à fratribus? nullum igitur habes, Cæs. adhuc in Qu. Ligario signum alienæ à te voluntatis. cuius ego caussam, animaduerte quæso, qua fide defendam, cùm prodo meam. ô clementiam admirabilem, atq; omni laude, prædicatione, literis, monimentisq; decorandam. M Cicero apud te defendit aliū in ea voluntate non fuisse, in qua se ipsum confitetur fu sse: nec tuas tacitas cogitationes extimescit: nec, quid tibi de alio audienti, de se ipso occurrat, reformidat. vide, quàm non reformidem: vide, quanta lux liberalitatis, & sapientia mihi apud te dicenti oboriatur: quantum potero, voce contendam, vt hoc populus R. exaudiat. Suscepto bello, Cæsar, gesto etiam ex magna parte, nullâ vi coactus, iudicio meo, ac voluntate ad ea arma profectus sum, quæ erant sumta contra te. apud quem igitur hoc dico? nempe apud eum, qui, cùm hoc sciret, tamen me, antequā vidit, reip. reddidit: qui ad me ex Aegypto literas misit, vt essem idem, qui fuissem: qui cùm ipse imperator in toto imperio populi Rom. vnus esset, esse me alterum passus est: à quo, hoc ipso C. Pansa mihi nuncium perferente, concessos fasces laureatos tenui, quoad tenendos putaui: qui mihi tum denique salutem putauit reddere, si eam nullis spoliatam ornamentis redderet. vide quæso, Tubero, vt qui de meo facto non dubitem dicere, de Ligarij non audeam confiteri. atque hæc propterea de me dixi, vt mihi Tubero, cùm de se eadem dicerem, ignosceret. cuius ego industriæ gloriæq; faueo, vel propter propinquam cognationem, vel quòd eius ingenio studijsq; delector, vel quòd laudem adolescentis propinqui exi-

Præmunitio.

Constituit caussam, & necessitatē pro iure ponit.

Hoc ponit ad Ligarii factū extenuādum ex maiore.

Præmunitio.

Præmunitio.

stimo etiam ad meum aliquem fructum redundare. sed hoc quæro, quis putet fuisse crimen, esse in Africa Ligarium? nempe is, qui & ipse in eadem Africa esse voluit, & prohibitum se à Ligario queritur, & certè contra ipsum Cæsarem, est congressus armatus. quid enim, Tubero, tuus ille districtus in acie Pharsalica gladius agebat? cuius latus ille mucro petebat? qui sensus erat armorum tuorum? quæ tua mens? oculi? manus? ardor animi? quid cupiebas? quid optabas? nimis vrgeo: commoueri videtur adolescens: ad me reuertar. ijsdem in armis fui. quid autem aliud egimus, Tubero, nisi vt quod hic potest, nos possemus? quorum igitur impunitas, Cæsar, tuæ clementiæ laus est, eorum ipsorum ad crudelitatem te acuet oratio? atq; in hac caussa nonnihil equidem, Tubero, etiam tuam, sed multò magis patris tui prudentiam desidero: quòd homo cùm ingenio, tum etiam doctrina excellens, genus hoc caussæ quod esset, non viderit. nam si vidisset, quouis profectò, quàm isto modo à te agi maluisset. arguis fatentem: non est satis. accusas eum, qui caussam habet, aut, vt ego dico, meliorem, quàm tu, aut vt tu vis, parem. hæc non modò mirabilia sunt, sed prodigijs similia, quæ dicam. non habet eam vim ista accusatio, vt Qu. Ligarius condemnetur, sed vt necetur. hoc egit ciuis R. ante te nemo. externi isti mores vsq; ad sanguinem incitare solent òdium aut leuium Græcorum, aut immanium barbarorum. nam quid aliud agis? vt Romæ ne sit? vt domo careat? ne cum optimis fratribus, ne cum hoc T. Broccho, auunculo suo, ne cum eius filio, consobrino suo, ne nobiscum viuat? ne sit in patria? num in patria est? num potest magis carere his omnibus, quàm caret? Italia prohibetur, exulat. non

> Percũctatio vehemens, interpretatione, articulo, & repetitione, ornata.

> Epiphonema per cõtentionem.

> Reprehendit actionis modum.

> A differentib. cõdemnatio genus est necari species.
> Ab enumeratione.

tu

tu ergo hunc patria priuare, qua caret, sed vita vis. at istud ne apud eum quidem dictatorem, qui omnes quos oderat, morte multabat, quisquam egit isto modo. ipse iubebat occidi, nullo postulante: præmijs etiam inuitabat. quæ tamen crudelitas ab hoc eodem aliquot annis pòst, quem tu nunc crudelem esse vis, vindicata est. ego verò istud non postulo, inquies: ita me hercule existimo Tubero noui enim te, noui patrem tuum, noui domum, nomenq; vestrum: studia deniq; generis ac familiæ vestræ, virtutis, humanitatis, doctrinæ, plurimarum artium atq; optimarum nota sunt mihi omnia: itaq; certò scio, vos nõ petere sanguinem: sed parum attenditis, res enim eò spectat, vt ea pœna, in qua adhuc Qu. Ligarius sit, non videamini esse contenti. quæ est igitur alia præter mortem? si enim in exilio est, sicuti est: quid amplius postulatis? an ne ignoscatur? hoc verò multò acerbius, multoq; est grauius, quod nos domi petimus precibus, & lachrymis prostrati ad pedes, non tam nostræ caussæ fidentes, quàm huius humanitati: id ne impetremus, pugnabis? & in nostrum fletum irrumpes? & nos iacentes ad pedes supplicum voce prohibetis? si, cùm hoc domi faceremus, quod & fecimus, & vt spero, non frustra fecimus, tu derepentè irripuisses, & clamare cœpisses, C. Cæsar, caue credas, caue ignoscas, cauete fratrum pro fratris salute obsecrantium misereat: nónne omnem humanitatem exuisses? quantò hoc durius, quod nos domi petimus, id à te in foro oppugnari, & in tali miseria multorum perfugium misericordia tollere? dicam planè, C. Cæsar, quod sentio. si in hac tanta tua fortuna lenitas tanta non esset, quantam tu per te, per te, inquam, obtines: (intelligo quid lo-

Syllam intelligit.

Concessio ex attributis personarũ cõfirmata.

Ex antecedentibus.

Pathos ad indignationem.

Hypothesis.

Derepentè antiquum.

Iteratio.

Ex maiore ad amplificandā indignitatem.

loquar) acerbißimo luctu redūdaret ista victoria. quàm multi enim essent de victoribus, qui te crudelem esse vellent, cùm etiam de victis reperiantur? quàm multi, qui, cùm à te nemini ignosci vellent, impedirent clementiam tuam, cùm etiam ij, quibus ipse ignouisti, nolint te in alios esse misericordem? quòd si probare Cæsari possemus, in Africa Ligarium omninò non fuisse: si honesto & misericordi mendacio saluti ciuis calamitosi consultum esse vellemus: tamen hominis non esset, in tanto discrimine & periculo ciuis, refellere & coarguere nostrum mendacium: & si esset alicuius, eius certè non esset, qui in eadem caussa & fortuna fuisset: sed tamen aliud est errare Cæsarem nolle, aliud nolle misereri. diceres, caue Cæsar credas: fuit in Africa Ligarius: tulit arma contra te. nunc quid dicis? caue ignoscas. hæc nec hominis, nec ad hominem vox est qua qui apud te, Cæsar, vtetur, suam citius abijciet humanitatem, quàm extorquebit tuam. sat primus aditus, & postulatio Tuberonis hæc, vt opinor, fuit, velle se de Qu. Ligarij scelere dicere. non dubito, quin admiratus sis: vel quòd de nullo alio quisquam: vel quòd is, qui in eadem caussa fuisset, vel quid nam noui facinoris afferret. scelus tu illud vocas, Tubero? cur? isto enim nomine illa adhuc caussa caruit: alij errorem appellant, alij timorem: qui durius spem, cupiditatem, odium, pertinaciam: qui grauißimè, temeritatem: scelus, præter te adhuc nemo. ac mihi quidem, si proprium & verum nomen nostri mali quæratur, fatalis quædam calamitas incidisse videtur, & improuidas hominum mentes occupauisse, vt nemo mirari debeat humana consilia diuina neceßitate esse superata. liceat esse miseros, quanquam hoc victore nō possu-

Hypothetica sunt hæc omnia.

A differentibus.

A coniugatis, vt illud. Homo sum, humani nihil à me alienum puto.

Nominis quęstio definitione Rhetorica explicatur, & à necessitate excusatur.

possumus. sed non loquor de nobis: de illis loquor, qui occiderunt. fuerint cupidi, fuerint irati, fuerint pertinaces: sceleris verò crimine, furoris, parricidij liceat Cn. Pompeio mortuo, liceat multis alijs carere. quando hoc quisquam ex te, Cæsar, audiuit, aut tua quid aliud arma voluerunt, nisi à te contumeliam propulsare? quid egit tuus ille inuictus exercitus, nisi vt suum ius tueretur, & dignitatem tuam? quid? tu cùm pacem esse cupiebas, id ne agebas, vt tibi cum sceleratis, an vt cum bonis ciuibus conueniret? mihi verò, Cæsar, tua in me maxima merita tanta certè non viderentur, si me vt sceleratum à te conseruatum putarem. quomodo autem de rep. benè meritus esses, si tot sceleratos incolumi dignitate esse voluisses? secessionem tu illam existimauisti, Cæsar, initio, non bellum: non hostile odium, sed ciuile dissidium: vtrisq; cupientibus rempub. saluam, sed partim consilijs, partim studijs à communi vtilitate aberrantibus. principum dignitas erat penè par, non par fortasse eorum, qui sequebantur: caussa tum dubia: quòd erat aliquid in vtraq; parte, quod probari posset: nunc melior certè ea iudicanda est, quam etiam dij adiuuerunt. cognita verò clementia tua, quis non eam victoriam probat, in qua occiderit nemo, nisi armatus? sed vt omittam communem caussam, veniamus ad nostram. vtrum tandem existimas facilius fuisse, Tubero, Ligarium ex Africa exire, an vos in Africam non venire? poteramus ne, inquies, cùm senatus censuisset? si me consulis, nullo modo. sed tamen Ligariũ senatus idem legauerat. atq; ille eo tempore paruit, cũ parêre senatui necesse erat: vos tunc paruistis, cùm paruit nemo, qui noluit. reprehendo igitur? minimè verò:

Correctio ad vitandã offensionẽ.

Communicatio.

Ex caussis.

A signo, sic Lucanus Victrix causa diis placuit, sed victa Catoni. Communicatio.

Ex pari & à tempore.

Articulus. Ex repugnantibus. Probabile facit ex adiunctis.

rò: neq; enim licuit aliter vestro generi, nomini, familiæ, disciplinæ. sed hoc non concedo, vt quibus rebus gloriemini in vobis, easdem in aliis reprehendatis. Tuberonis sors cõiecta est ex S.C. cùm ipse non adesset, morbo etiam impediretur: statuerat se excusare. hæc ego noui propter communes necessitudines, quæ mihi sunt cum L. Tuberone: domi vnà eruditi, militiæ contubernales, pòst affines, in omni deniq; vita familiares: magnum etiam vinculum quòd iisdem semper studiis vsi sumus. scio igitur Tuberonẽ domi manere voluisse: sed ita quidam agebant, ita reip. sanctissimum nomen opponebãt, vt, etiamsi aliter sentiret, verborum tamen ipsorum pondus sustinere non posset. cessit auctoritati amplissimi viri, vel potiùs paruit: vnà est profectus cum iis, quorum erat vna caussa: tardiùs iter fecit. itaq; in Africam venit iam occupatam. hinc in Ligarium crimen oritur, vel ira potiùs: nam si crimen est prohibere illum voluisse, non minus magnum est, vos Africam omnium prouinciarum arcem, natam ad bellum contra hanc vrbem gerendum, obtinere voluisse, quàm aliquem se imperatorem esse maluisse. atq; is tamen aliquis Ligarius non fuit. Varus imperium se habere dicebat: fasces certè habebat. sed quoquo modo sese illud habet, hæc querela vestra, Tubero, quid valet? recepti in prouinciã non sumus. quid si essetis? Cæsari ne eam tradituri fuissetis, an contra eum retenturi? vide, q̃d licentiæ Cæsar nobis tua liberalitas det, vel potiùs audacia. si responderit Tubero, Africam, quò senatus eum sorsq; miserat, tibi patrem suum traditurum fuisse: nõ dubitabo apud ipsum te, cuius id eum facere interfuit, grauissimis verbis eius consilium reprehendere: non enim si tibi ea

Correctio ad extenuandum, ex pari.

Ab honesto.

bi ea res grata fuisset, esset etiam probata. sed iam hoc totum omitto, non tam vt ne offendam tuas patientißimas aures, quàm ne Tubero, quod nunquam cogitauit, facturus fuisse videbatur. veniebatis igitur in Africam, prouinciã vnam ex omnib. huic victoriæ maximè infestam, in qua erat rex potentißimus, inimicus huic caussæ, aliena voluntas conuentus firmi atq; magni. quæro, quid facturi fuissetis? quanquam, quid facturi fueritis, non dubitem, cùm videam, quid feceritis prohibiti estis in prouincia vestra pedem ponere, vt perhibetis, summa cum iniuria. quo modo id tulistis? acceptæ iniuriæ querelam ad quem detulistis? nempe ad eum, cuius auctoritatem secuti, in societatem belli veneratis. quòd si Cæsaris caussa in prouinciam veniebatis, ad eum profectò exclusi prouincia venissetis: venistis ad Pompeium: quæ est ergo apud Cæsarem querela, cùm eum accusetis, à quo queramini vos prohibitos contra Cæsarem bellum gerere? atq; in hoc quidem vel cum mendacio, si vultis, gloriari per me licet, vos prouinciam fuisse Cæsari tradituros, etiamsi à Varo & quibusdam aliis prohibiti essetis: ego autem confitebor culpam esse Ligarij, qui vos tantæ laudis occasione priuauerit. sed vide quæso, C. Cæsar, constantiam ornatißimi viri, L. Tuberonis, quam ego, quamuis ipse probarem, vt probo, tamen non commemorarem, nisi à te cognouissem imprimis eam virtutem solere laudari. quæ fuit igitur vnquam in vllo homine tanta constantia? constantiam dico? nescio, an meliùs patientiam possem dicere: quotus enim istud quisq; fecisset, vt à quibus partibus in dissensione ciuili non esset receptus, essetq; etiam cum crudelitate eiectus, ad ipsas rediret? magni cuiusdam animi, atque

Ab antecedentibus.

A signo. Inuersio.

Præmunitio.

Correctio.

Ab effectis.

eius viri est, quem de suscepta caussa, propositaq́; sententia, nulla contumelia, nulla vis, nullũ periculum posset depellere. vt enim cetera paria Tuberoni cum Varo fuisset, honos, nobilitas, splendor, ingenium, quæ nequaquam fuerunt: hoc certè præcipuum Tuberonis fuit, quòd iusto cum imperio ex S.C. in prouinciam suam venerat. hinc prohibitus, non ad Cæsarem, ne iratus, non domum, ne iners, non aliquam in regionem, ne condemnare caussam illam, quam secutus esset, videretur: in Macedoniã, in Cn. Pompeij castra venit, in eam ipsam caussam, à qua erat reiectus cum iniuria. quid? cùm ista res nihil commouisset eius animum, ad quem veneratis: languidiore, credo studio in caussa fuistis. tantummodo in præsidijs eratis animi verò à caussa abhorrebant: an, vt fit in ciuilibus bellis, nec in vobis magis, quàm in reliquis omnes vincendi studio tenebamur? pacis equidem semper auctor fui, sed tum serò erat enim amentis, cùm aciem videres, pacem cogita. omnes, inquam, vincere volebamus: tu certè præcipuè, qui in eum locũ venisses, vbi tibi esset pereundum nisi vicisses: quanquã, vt nunc se res habet, non dubito, quin hanc salutem anteponas illi victoriæ. hæc ego non dicerem, Tubero, si aut vos constantiæ vestræ, aut Cæsarem beneficij sui pœniteret. nunc quæro, vtrum vestras iniurias, an reipubl. persequamini? si reip. quid de vestra in ea caussa perseuerantia respondebitis? si vestras, videte ne erretis, qui Cæsarem vestris inimicis iratum fore putetis, cùm ignouerit suis. itaque num tibi videor Cæsar, in caussã Ligarij occupatus esse? num de eius facto dicere? quicquid dixi, ad vnam summam referri volo, vel humanitatis, vel clementiæ, vel misericordiæ tuæ. caussas Cæsar egi multas,

Margin notes:

Distributio apophatica.

Aliud signum.

Ex consequentibus.

Correctio.

Dilemma siue cõplexio.

Peroratio per enumerationem & commiserationem.

multas. & quidem tecũ, dum te in foro tenuit ratio ho-
norum tuorum: certè nunquam hoc modo ignoscite iu-
dices, errauit, lapsus est, non putauit. si vnquam posthac Reticentia
ad parentem sic agi solet. ad iudices, non fecit, non co-
gitauit. falsi testes, fictum crimen. de te, Cæsar, de fa-
cto Ligarij iudicem esse: quibus in præsidijs fuerit, quæ- Præteritio.
re. taceo. ne hæc quidem colligo, quæ fortasse valerent
etiam apud iudicem: legatus ante bellum profectus, re-
lictus in pace, bello oppressus, in eo non acerbus, tum etiã
fuit totus animo & studio tuus. ad iudicẽ sic agi solet. Conciliat Cęsarem, &
sed ego ad parentem loquor, erraui, temerè feci, pœni- vtitur depre
tet, ad clementiam tuam confugio, delicti veniam peto, catione.
vt ignoscas oro: si nemo impetrauit, arroganter: si plu-
rimi, tu idem fer opem qui spem dedisti. an sperandi
Ligario caussa non sit, cùm mihi apud te sit locus etiam
pro altero deprecandi? quanquam neq; in hac oratione
spes est posita caussæ, nec in eorum studijs, qui à te pro A Cæsaris
Ligario petunt, tui necessarij. vidi enim & cognoui, more.
quid maximè spectares, cùm pro alicuius salute multi
laborarent, caussas apud te rogantium gratiores esse
quàm preces: neq; te spectare, quàm tuus esset necessa-
rius iis, qui te oraret: sed quàm illius, pro quo laboraret. Collatio.
itaq; tribuis tu quidem tuis ita multa, vt mihi beatiores
illi esse videantur interdũ, qui tua liberalitate fruũtur,
quàm tu ipse, qui illis tam multa concedis. sed video ta-
men apud te caussas, vt dixi, rogantiũ valere plus quàm
preces, ab ijsq; te moueri maximè, quorum iustissimum
dolorem videas in petendo. in Q. Ligario conseruando,
multis tu quidem gratum facies necessarijs tuis: sed hoc
quæso considera, quod soles. possum fortissimos viros Sa-
binos, tibi probatissimos, totumq; agrum Sabinum, flo-

rem Italiæ, robur reip. proponere. nosti optimè homines. animaduerte horum omnium mœstitiam, & dolorem.

Commiserationis locus.

huius T. Brocchi, de quo, non dubito, quid existimes, lacrymas, squaloremq́; ipsius, & filij vides quid de fratribus dicam?

A quorum charitate diuellatur: vt Part. ait.

noli Cæsar, putare de vnius capite nos agere: aut tres Ligarij in ciuitate retinendi sunt, aut tres ex ciuitate exterminandi. quoduis exilium his est optatius, quàm patria, quàm domus, quàm dij penates,

Repetitio.

vno illo exulante. si fraternè, si piè, si cũ dolore faciunt, moueant te horũ lacrymæ, moueat pietas, moueat germanitas,

A Cæsaris dicto, de quo Suet. in Cæsarē, vbi ait de eius moderatione.

valeat tua vox illa, quæ vicit: te enim dicere audiebamus, nos omnes aduersarios putare, nisi qui nobiscum essent: te omnes, qui contra te non essent, tuos. vidésne igitur hunc splendorem omnem, hanc Brocchorum domum, hunc L. Marcium, C. Cesetium, L. Cornificium, hosce omnes equites Ro. qui adsunt veste mutata, non solùm notos tibi, verùm etiam ꝓbatos viros, qui tecum fuerunt? atq; his maximè irascebamur, & hos requirebamus, & his nonnulli etiam minabantur.

A Cæsaris amicis.

conserua igitur tuis suos, vt, quemadmodum cetera, quæ dicta sunt à te, sic hoc verißimum reperiatur.

Probabile à coniunctis.

quòd si penitus perspicere posses concordiam Ligariorum: omnes fratres tecum iudicares fuisse. an potest quisquam dubitare, quin, si Q. Ligarius in Italia esse potuisset, in eadem sententia futurus fuerit, in qua fratres fuerunt? quis est qui horum consensum conspirantem, & penè conflatũ, in hac propè æqualitate fraterna non nouerit? qui hoc non sentiat, quiduis priùs futurum fuisse? quàm vt hi fratres diuersas sententias, fortunasq́; sequerentur?

A fortuna & necessitate.

voluntate igitur omnes tecum fuerunt, tempestate abreptus est vnus: qui si consilio id fecisset, esset eorũ similis,

quos

quos tu tamen saluos esse voluisti. sed ierit ad bellum, dissenserit non à te solùm, verùm etiam à fratribus: hi te orant tui. equidem cùm tuis omnibus negotijs interessem, memoria teneo qualis tum T. Ligarius quæstor vrbanus, fuerit erga te & dignitatem tuam. sed parum me est hoc meminisse: spero etiam te, qui obliuisci nihil soles, nisi iniurias, quoniam hoc est animi, quoniam etiam ingenij tui, te aliquid de huius quæstoris officio cogitantem, etiam de alijs quibusdam quæstoribus reminiscentem recordari. hic igitur T. Ligarius, qui tum nihil egit aliud, (neque enim hæc diuinabat) nisi vt tu eum studiosum, & bonum virum iudicares. nunc à te supplex fratris salutem petit. quam huius admonitus officio, cùm vtrisque his dederis, tres fratres optimos, & integerrimos non solùm sibi ipsos, neque his tot, ac talibus viris, neque nobis necessarijs suis, sed etiam reipub. condonaueris. fac igitur, quod de homine nobilissimo, & clarissimo M. Marcello restituto fecisti nuper in curia, nunc idem in foro de optimis, & huic omni frequētiæ probatissimis fratribus. vt concessisti illum senatui, sic da hunc populo, cuius voluntatem charissimam semper habuisti: &, si ille dies tibi gloriosissimus populo R. grauissimus fuit, noli obsecro dubitare, C. Cæsar, similem illi gloriæ laudē, quàm sæpissimè quærere. nihil est enim tam populare, quàm bonitas: nulla de virtutibus tuis plurimis nec gratior, nec admirabilior misericordia est: homines enim ad deos nulla re propius accedunt, quàm salutem hominibus dando. nihil habet nec fortuna tua maius, quàm vt possis: nec natura tua melius, quàm vt velis conseruare quamplurimos. longiorem orationē caussa forsitan postulat, tua certè natura

breuio-

Concessio.

Conciliat Cæsarem.

Dilatat beneficium Cæsaris à personis, in quas confertur.

Ab exēplo.

Ex pari.

Expolitio sententiis munita ad conciliandum.

Concludit à firmissimo totius caussæ loco.

breuiorem. quare cùm vtilius esse arbitrer te ipsum, quàm aut me, aut quenquam, loqui tecum, finem iam faciam: tantùm te admonebo, si illi absenti salutem dederis, præsentibus his omnibus te daturum.

PRO

PRO REGE DEIOTARO, AD C. CÆSAREM,

ORATIO XLIII.

Vm in omnibus cauſis grauioribus, C. Cæſar, initio dicendi, commoueri ſoleam vehementiùs, quàm videretur vel vſus, vel ætas mea poſtulare: tum in hac cauſſa ita me multa perturbant, vt, quantum mea fides ſtudij mihi afferat ad ſalutem regis Deiotari defendendam, tantum facultatis timor detrahat. primùm dico pro capite fortunisq; regis: quod ipſum etſi non iniquum eſt, in tuo duntaxat periculo: tamen eſt ita inuſitatum, regem capitis reũ eſſe, vt ante hoc tempus nõ ſit auditũ. deinde eum regẽ, quem ornare antea cuncto cũ ſenatu ſolebamus ꝓ perpetuis eius in noſtrã remp. meritis, nunc contra atrociſſimum crimen cogor defendere. accedit, vt accuſatorum alterius crudelitate, alterius indignitate perturber. crudelis Caſtor, ne dicam ſceleratum, & impium, qui nepos auum in diſcrimen capitis adduxerit, adoleſcentiæq; ſuæ terrorem intulerit ei, cuius ſenectutem tueri, & tegere debeat: commendationem ineuntis ætatis ab impietate, & ſcelere duxerit: qui ſeruũ corruptũ præmijs ad accuſandum dominũ impulerit, & à legatorũ pedibus abduxerit. fugitiui aũt dominum accuſantis, & dominũ abſentem, & dominum amiciſſimum noſtræ reip. cùm os videbam, cùm verba audiebã, non tam afflictam regiam conditionem dolebam, quàm de fortunis communibus extimeſcebam. nam cùm more maiorum de ſeruo in dominũ ne tormẽtis quidem quæri li-

Deiotarum inſidias Cęſari feciſſe, negat Orator. Status coniecturalis.

A ſuo timore.

A perſona Deiotari regis.

Amplificat ab adiũctis.

Digeſt. lib. 47. tit. de quæſt.

Ex minore.

ri liceat, in qua quæstione dolor veram vocem elicere possit etiam ab inuito: * exortus est seruus, qui quem in equuleo appellare non posset, eum accuset solutus perturbat me, C. Cæsar, etiam illud interdum: quod tamen, cùm te penitus recognoui, timere desino: re enim iniquum est, sed tua sapientia fit æquissimum: nam dicere apud eum de facinore, contra cuius vitam consilium facinoris inisse arguare, si per se ipsum consideres, graue est. nemo enim ferè est, qui si periculi iudex non sibi se æquiorem, quàm reo præbeat: sed tua, C. Cæsar, præstans singularisq́; natura hunc mihi metum minuit: nō enim tam timeo, quid tu de rege Deiotaro, quàm intelligo, quid de te ceteros velis iudicare. moueor etiam loci ipsius insolentia, quòd tantam caussam, quanta nulla vnquam in disceptatione versata est, dico intra domesticos parietes, dico extra conuentū, & eam frequentiā, in qua oratorum studia niti solent: in tuis oculis, in tuo ore, vultuq́; acquiesco: te vnum intueor: ad te vnum omnis mea spectat oratio: quæ mihi ad spem obtinendæ veritatis grauissima sunt, ad motum animi, & omnem impetum dicendi, contentionemq́; leuiora] hanc enim, C. Cæsar, caussam, si in foro dicerem eodem audiēte, & disceptante, quantam mihi alacritatem populi Rom. concursus afferret? quis enim ciuis ei regi non faueret, cuius omnem ætatem in populi Rom. bellis consumtam esse meminisset? spectarem curiam, intuerer forum, cælum denique testarer ipsum. sic, cùm & deorum immortalium, & populi Romani & senatus beneficia in regem Deiotarum recordarer, nullo modo mihi deesse posset oratio. quæ quoniam angustiora parietes faciunt, actioq́; caussæ maximè debilitatur loco: tuum est

*ex ortus.

Sententia.

A Cæsaris persona.

A loco. Quinti. li. 4. cap. 1.

Hypothesis.

Pathos à loco & modo.

Cæsar,

A Cæsaris peritia, fauor, & attētio.

Cæsar, qui pro multis sæpè dixisti, quid nunc mihi animi sit ad te ipsum referre, quò facilius tum æquitas tua, tum audiendi diligentia minuat hanc perturbationem meam. Sed antequam de accusatione ipsa dico, de accusatorū spe pauca dicam.

Præmunitio, ad extenuandas aduersariorū rationes, & mitigandū Cæsaris animum.

qui cùm videantur neq; ingenio, neq; vsu, atq; exercitatione rerum valere, tamen ad hanc caussam non sine aliqua spe, & cogitatione venerunt. iratum te regi Deiotario fuisse, nō erant nescij: affectum illum quibusdam incommodis, & detrimentis, propter offensionem animi tui meminerant: teq; cùm huic iratum, tum sibi amicū cognouerant: cumq; apud ipsum de tuo periculo dicerent, fore putabant, vt in exulcerato animo facilè fictum crimen insideret.

Sententia.

quamobrem hoc nos primùm metu, C. Cæsar, per fidē, & constantiam, & clementiam tuam libera, ne residere in te vllam partem iracundiæ suspicemur.

Exordii epilogus.

Obsecratio.

pro dexteram te istam oro, quam regi Deiotaro hospes hospiti porrexisti: istam, inquam, dexteram, non tam in bellis & in prælijs, quàm in promissis, & fide firmiorem.

Repetitio, cum similiter desinentibus.

tui illius domū inire, tu vetus hospitium renouare voluisti: te eius dij penates acceperunt: te amicum, & placatum Deiotari regis aræ focíq; viderunt. cùm facilè exorari Cæsar, tum semel exorari soles nemo vnquam te placauit inimicus, qui, vllas resedisse in te simulatis reliquias senserit.

Narratio munita caussis.

A Cæsaris voluntate.

quanquam cui sunt inauditæ cum Deiotaro querelæ tuæ? nunquam tu illum accusauisti, vt hostem, sed vt amici officio parum functum, quòd propensior in Cn. Pompeij amicitiā fuisset, quàm in tuam: cui tamen ipsi regi veniam te daturum fuisse dicebas, si cùm auxilia Pompeio, vel si etiam filium misisset, ipse tamē excusatione ætatis vsus esset. itaq; cùm maximis eum rebus libera-

Similiter de finentia. beraret, per paruam amicitiæ culpam relinquebas. itaq; non solùm in eum non animaduertisti, sed omni metu liberauisti, hospitem agnouisti, regem reliquisti: neq;

Purgatio ab ignorantia. enim ille odio tui progressus, sed errore communi lapsus est. is rex quem senatus hoc nomine sæpè honorificentissimis decretis appellauisset, quiq; illum ordinem ab

Ex minore. adolescentia grauissimum sanctissimumq; duxisset, ijsdem rebus est perturbatus, homo longinquus, & alienigena, quibus nos in media rep. nati, semperq; versati. cùm audisset senatus consentientis auctoritate arma

Verisimile ex caussis. sumta, consulibus, prætoribus, tribunis pl. nouis imperatoribus remp. defendendam datam: mouebatur animo, & vir huic imperio amicissimus de salute populi Rom. extimescebat, in qua etiā suam inclusam esse videbat: in summo tamen timore quiescendum sibi esse arbitrabatur. maximè verò perturbatus est, vt audiuit consules ex Italia profugisse, omnesq; consulares, (sic enim nunciabatur) cunctum senatum, totam Italiam esse effusam: talibus enim nuncijs, & rumoribus patebat ad orientem via, nec vlli veri subsequebantur. nihil ille de conditionibus tuis, nihil de studio concordiæ & pacis, nihil de conspiratione audiebat ceterorū hominum contra dignitatem tuam. quæ cùm ita essent, tamen vsque

Geminatio. eò se tenuit, quoad à Cn. Pompeio ad eum legati lite-

A Pompeii auctoritate. raq; venerunt. ignosce, ignosce, Cæsar, si eius viri au-

Expolitio per cōparationem, ad offensionē vitandam. ctoritati rex Deiotarus cessit, quem nos omnes secuti sumus, in quem cùm dij atque homines omnia ornamenta congessissent, tum ipse plurima & maxima: neque enim, si tuæ res gestæ ceterorum laudibus obscuritatem attulerunt, icciro Cn. Pompeij memoriam amisimus, quantum nomen eius fuerit, quanta opes, quanta in

ta in omni genere bellorum gloria, quanti honores po-
puli R. quanti senatus, quanti tui, quis ignorat? tanto
ille superiores vicerat gloria, quanto tu omnibus præ-
stitisti. itaque Cn. Pompeij bella, victorias, triumphos,
consulatus admirantes numerabamus: tuos enumerare
non possumus. ad eum igitur rex Deiotarus venit hoc

Ab honesto.

misero fatalíq; bello, quem antè iustis hostilibusq; bellis
adiuuerat, quo cum erat non hospitio solùm, verùm et-
iam familiaritate coniunctus: & venit vel rogatus, vt

Digestio, propriis verbis cōstans.

amicus: vel accersitus, vt socius: vel euocatus, vt is, qui
senatui parére didicisset: postremò venit vt ad fugien-

A signis.

tem, non vt ad insequentē, id est ad periculi, non ad vi-
ctoriæ societatem. itaq; Pharsalico prælio facto, à Pom-
peio discessit: spem infinitam persequi noluit: vel offi-
cio, si quid debuerat, vel errori, si quid nescierat, satis-
factum esse duxit: domum se contulit: teq; Alexandri-

Distributio per repetitionem.

num bellum gerente, vtilitatibus tuis paruit: ille exerci-
tum Cn. Domitij, amplissimi viri, suis tectis, & copijs
sustentauit: ille Ephesum ad eum, quē tu ex tuis fidelis-
simum, & probatissimum omnibus delegisti, pecuniam
misit: ille iterum, ille tertiò auctionib. factis pecuniam
dedit, qua ad bellum vtereris: ille corpus suum periculo
obiecit, tecumq; in acie cōtra Pharnacem fuit, tuumq;
hostem esse duxit suum. quæ quidem à te in eam partē
accepta sunt, C. Cæsar, vt eum amplissimo regis honore,

A Cæsaris testimonio.

& nomine affeceris. is igitur non modò à te periculo li-
beratus, sed etiam honore amplissimo ornatus, argui-
tur, domi te suæ interficere voluisse: quod tu, nisi eum
furiosissimum iudicas, suspicari profectò non potes. vt
enim omittam, cuius tanti sceleris fuerit, in conspectu
deorum penatium necare hospitem: cuius tanta im-

A repugnātib per præteritionem.

portunitatis, omnium gentium, atque omnis memoriæ clarißimum lumen extinguere: cuius tanta ferocitatis, victorem orbis terrarum non extimescere: cuius tam in- humani, & ingrati animi, à quo rex appellatus esset, in eum tyrannum inueniri. vt hæc omittam cuius tanti furoris fuit, omnes reges, quorum multi erant finitimi, omnes liberos populos, omnes socios, omnes prouincias, omnia deniq; omnium arma contra se vnum excitare? quónam ille modo cum regno, cum domo, cum coniuge, cum charißimo filio distractus esset, tanto scelere non modò perfecto, sed etiam cogitato? at, credo, hæc homo in consultus, & temerarius non videbat. quis considera- tior illo? quis tectior? quis prudentior? quanquam hoc loco Deiotarum non tam ingenio, & prudentia, quàm fide, & religione vita defendendum puto: nota tibi est. C. Cæsar, hominis probitas, noti mores, nota con- stantia. cui porrò? qui modò populi Rom. nomen audi- uit, Deiotari probitas, integritas, grauitas, virtus, fi- des non sit audita? quod igitur facinus, nec in hominem imprudenten cadere posset. propter metum præsentis exitij, nec in facinorosum, nisi esset idem amentißimus id vos & à viro optimo, & ab homine minimè stulto co- gitatum esse confingitis. at quàm nō modò credibiliter, sed ne suspitiosè quidem: cùm, inquit, in castellū Lu- ceium venisses, & domo regis hospitis tui diuertisses, lo- cus erat quidam, in quo erant ea composita, quibus rex te munerare constituerat. huc te è balneo, priùs quàm accumberes, ducere volebat: ibi enim erant armati, qui te interficerent, in eo ipso loco collocati. en crimen, en caussa, cur regem fugitiuus, dominum seruus accuset. ego mehercule, C. Cæsar, initio, cùm est ad me ista causa dela-

Distributio rē auget.

A Deiotari prudentia.

A Deiotari probitate. Articulus.

A repugnā- tibus.

Locus insi- diarum.

Acclama- tio.

delata, Phidippum medicum, seruum regium, qui cum legatis missus esset, ab ipso adolescente existimaui esse corruptum hac suspicione sum perculsus. medicum indicem subornauit, finget videlicet aliquod crimen veneni. etsi è veritate longè tamen à consuetudine criminandi non multùm res abhorrebat. quid ait Medicus? nihil de veneno. at id fieri potuit primò occultiùs in potione, vel in cibo: deinde etiam impunius fit, quod cùm est factum, negari potest. si palàm te interemisset, omnium in se gentium non solùm odia, sed etiam arma conuertisset: si veneno, Iouis illius quidem hospitalis numen nunquam celare potuisset, homines verò fortasse celauisset: quod igitur, & occultius conari, & efficere cautius potuit, id tibi, & medico callido, & seruo, vt putabat, fideli, non credidit: de armis de ferro, de insidijs celare te noluit? at quàm festiuè crimen contexitur. tua te, inquit, eadem quæ semper, fortuna seruauit. negauisti tum te inspicere velle. quid postea? an Deiotarus re illo tempore nō perfecta, cōtinuò dimisit exercitum? nullus erat alius insidiādi locus? at eodem te, cùm cœnauisses, rediturū dixeras: itaq; fecisti. horam vnam aut duas eodem loco armatos, vt collocati fuerant, retinere magnum fuit? cùm in conuiuio comiter & iucundè fuisses, tū illuc iuisti, vt dixeras quo in loco Deiotarum talem erga te cognouisti, qualis rex Attalus in P. Africanum fuit: cui magnificentißima dona, vt scriptū legimus, vsq; ad Numantium misit ex Asia, quæ Africanus inspectante exercitu accepit: quod cùm præsens Deiotarus regio & animo, & more fecisset, tu in cubiculum discessisti. obsecro, C. Cæsar, repete temporis illius memoriam: pone illum ante oculos diem: vultus hominum

Ab occasione meliore, siue à more.

Iupiter hospitalis.

A tempore & loco.

A facultate.

A simili exemplo.

A consecutione siue à signis, siue ab adiūctis.

Ex repugnantibus. *num te intuentium, atq; admirantium recordare. num quæ trepidatio? num qui tumultus? num quid, nisi moderatè, nisi quietè, nisi ex hominis grauißimi & sanctißimi disciplina? quid igitur caussæ excogitari potest, cur te lautum voluerit, cœnatum noluerit occidere? in posterum, inquit, diem distulit. vt cùm in castellũ Luccium ventum esset, ibi cogitata perficeret. non video caussam loci mutandi: sed tamẽ acta res criminosè est. cùm, inquit, vomere post cœnam velle te dixisses, in balneum te ducere cœperunt: ibi enim erant insidiæ. at te*

Execratio, à cōditione. *eadem tua fortuna seruauit: in cubiculum te ire malle*

A facultate. *dixisti. dij te perdant fugitiue: ita non modò nequam, & improb. sed & fatuus, & amens es. quid? ille signa ænea*

A dissentaneis. *in insidijs posuerat, quæ è balneo in cubiculũ transferri non possent? habes crimina insidiarum: nil enim dixit amplius. horum, inquit, eram conscius. quid tum? ita*

Agnominatio. *demens ille erat, vt eum, quem conscium tanti sceleris habeat, à se dimitteret? Romam etiam mitteret, vbi & inimicißimum sciret esse nepotem suum, & C. Cæsarem,*

A repugnātibus. *cui fecisset insidias: præsertim cùm is vnus esset, qui posset de absente se vindicare? & fratres meos, inquit, quòd erant conscij, in vincula coniecit. cùm igitur eos vinciret, quos secum habebat, te solutum Romam mittebat,*

Partitio. *qui eadem scires, quæ illos scire dicis? Reliqua pars accusationis duplex fuit: vna, regem semper in speculis fuisse, cùm à te animo esset alieno: altera, exercitum eum contra te magnum comparasse. de exercitu dicam breuiter, vt cetera.*

A facultate & fine. *nunquam eas copias rex Deiotarus habuit, quibus inferre bellum populo Rom. posset, sed quibus fines suos ab excursionibus hostium & latrocinijs tueretur, & imperatoribus nostris auxilia*

mitte-

mitteret. atq; antea quidem maiores copias alere poterat, nunc exiguas vix tueri potest. admisit ad Cœliũ, nescio quem, sed eos, quos misit, quòd ire noluerunt, in vincula coniecit. non quæro, quàm verisimile sit aut non habuisse regem, quos mitteret: aut eos, quos misisset, non paruisse: aut, qui dicto audientes in tanta re non fuissent, eos vinctos potiùs, quàm necatos fuisse. sed tamen cùm ad Cœlium mittebat, vtrum, caussam illam victam esse nesciebat, an Cœlium istum magnũ hominem putabat? quẽ profectò is, qui optimè nostros homines nouit, vel quia non nosset, vel si nosset, contemneret. addidit etiam illud, equites non optimos misisse tibi, veteres, credo Cæsar: nihil ad tuum equitatum: sed misit ex ijs, quos habuit, electos. ait nescio quẽ ex eo numero seruum iudicatum, non arbitror: non audiui: sed in eo etiam si accidisset, culpam regis nullã fuisse arbitrarer. alieno autem à te animo fuit: quo modo? sperauit, credo difficiles tibi Alexandriæ fore exitus propter regionũ naturam & fluminis. at eo ipso tempore pecuniam dedit, exercitum aluit: quem Asiæ præfeceras, ei nulla in re defuit: tibi victori non solùm ad hospitium, sed ad periculum etiam atq; ad aciem præstò fuit. secutum est bellum Africanum, graues de te rumores sparsi, qui etiam furiosum illum Cœlium excitauerunt. quo tum erga te rex animo fuit, qui auctionatus sit, seseq; & filiũ suum spoliare maluerit, quàm tibi pecuniam nõ subministrare? at eo, inqt, tempore ipso Niceam, Ephesumq; mittebat, qui rumores Africanos exciperent, & celeriter ad se referrent. itaq; cùm esset ei nunciatum, Domitiũ naufragio perijsse, te in castello circumsideri: de Domitio dixit versum Græcum eadem sententia, qua etiam nos ha-

A regia potestate.

Dubitatio per ironiã.

Collatione diluit.

A signis.

Graues .i. non boni, aduersi.

Iterum à signis.

Versus imprecantis. hemus Latinum: Pereant amici, dum vnà inimici intercidant: quod ille, si esset tibi inimicissimus, nunquam tamen dixisset: ipse enim mansuetus, versus immanis. qui autẽ Domitio poterat esse amicus, qui tibi esset inimicus? tibi porrò inimicus cur esset, à quo, cũ vel interfici belli lege potuisset, regem & se & filium suum constitutos esse meminisset? quid deinde furcifer? quò progreditur? ait hac lætitia Deiotarũ elatum, vino se obruisse, in conuiuioq́ nudum saltauisse. quæ crux huic fugitiuo potest satis supplicij afferre? Deiotarum saltantem quisquam, aut ebrium vidit vnquam? omnes sunt in illo regiæ virtutes, quod te, Cæsar, ignorare non arbitror: sed præcipue singularis & admirãda frugalitas. etsi hoc verbo scio laudari reges non solere. frugi hominem dici, non multum habet laudis in rege: fortem, iustum, seuerum, grauem, magnanimum, largum, beneficũ, liberalem, hæ sunt regiæ laudes: illa priuata est. vt volet, quisq́ accipiat. ego tamen frugalitatem, id est, modestiam & temperantiam, virtutem esse maximam iudico. hæc in illo est ab ineunte ætate tum à cuncta Asia, tum à magistratibus legatisq́ nostris, tum ab equitibus R. qui in Asia negotiati sunt, perspecta & cognita. multis ille quidem gradibus officiorum erga rempub. nostram ad hoc regiũ nomen ascendit: sed tamen quicquid à bellis populi R. vacabat, cum hominibus nostris consuetudines, amicitias, res, rationesq́ iungebat: vt non solùm tetracha nobilis, sed optimus paterfamiliâs, & diligentissimus agricola, & pecuarius haberetur. qui igitur adolescens, nondum tanta gloria præditus, nihil vnquam nisi seuerissimè, & grauissimè fecerit, is ea existimatione, eaq́ ætate saltauit? imitari

Ex repugnantibus.

Diluit à Deiotari frugalitate.

Regiæ virtutes.

Frugalitas maxima virtus.

Ab anteacta vita.

A repugnãtibus.

rari potius Castor aui tui mores disciplinamq́; debeas, quàm optimo & clarissimo viro fugitiuo ore maledicere. quòd si saltatorem auum habuisses, neq; eum virũ, vnde pudoris, pudicitiaq́; exempla peterentur: tamen hoc maledictum minimè in illam ætatem conueniret. quibus ille studijs ab ineunte ætate se imbuerat, non saltandi. sed benè vt armis optimè vt equis vteretur ea tamen illũ cuncta iam ætate exacta defecerant. itaq; Deiotarum cùm plures in equũ sustulissent, quòd hærere in eo senex posset, admirari solebamus. hic verò adolescẽs, qui meus in Cilicia miles, in Græcia commilito fuit, cùm in illo nostro exercitu equitaret cum suis delectis equitibus, quos vnà cum eo ad Pompeiũ pater miserat, quos concursus facere solebat? quàm se iactare? quàm se ostentare? quàm nemini in illa caussa studio & cupiditate concedere? cùm verò, exercitu amisso, ego, qui pacis auctor semper fui, post Pharsalicum autem prælium suasor fuissem armorum non deponendorum, sed abijciendorum, hunc ad meam auctoritatem non potui adducere, quòd & ipse ardebat studio ipsius belli, & patri satisfaciendum esse arbitrabatur. [felix ista domus, quæ non impunitatem solùm adepta sit, sed habet etiam accusandi licentiam] calamitosus Deiotarus qui ab eo, qui in ijsdem castris fuerit, non modò apud te, sed etiam à suis accusetur, vos vestra secunda fortuna Castor non potestis sine propinquorũ calamitate esse contenti. sint sanè inimicitiæ, quæ esse non debeant: rex enim Deiotarus vestram familiam abiectam, & obscuram è tenebris in lucem vocauit. quis tuum patrem antea, qui esset, quàm cuius gener esset, audiuit? sed quamuis ingratè & impiè necessitudinis nomen repudiaretis, tamen

Obiurgatio

Ab ætate.

Declinatio breuis ad Castorem criminandum.

A suo testimonio.

Antithesis.

Ab honesto.

Repetitio. men inimicitias hominum more gerere poteratis, non ficto crimine insectari, non expetere vitam, non capitis arcessere. esto, concedatur hæc quoque acerbitatis, & odij
Dissolutũ. magnitudo. adeò ne, vt etiã omnia vitæ, salutisq́ communis, atque etiam humanitatis iura violentur? seruum sollicitare verbis, spe præmijsq́ corrumpere, abducere domum, contra dominũ armare. hoc est non vni propin-
Traductio. quo sed omnibus familijs bellum nefarium indicere. nam ista corruptela serui si non modò impunita fuerit, sed etiam à tanta auctoritate approbata, nulli parietes
Commutatio. nostram salutem, nullæ leges, nulla iura custodient. vbi enim id, quod intus est, atque nostrum, impunè euolare
Exclamatione & exemplo auget inuidiã. potest, contraq́ nos pugnare: fit in dominatu seruitus, in seruitute dominatus. ô tempora, ô mores: Cn. Domitius ille, quem nos pueri consulem, censorem, pontificem maximum vidimus, cùm tribunus pl. M. Scaurum principem ciuitatis, in iudiciũ populi vocauisset, Scaurique seruus ad eum clàm domum venisset, & crimina in
Contentio. dominum delaturum se esse dixisset, comprehendi hominem iußit ad Scaurumq́ deduci. vide, quid intersit: etsi iniquè Castorem cum Domitio comparo: sed tamen ille inimico seruum remisit, tu ab auo adduxisti: ille incorruptum audire noluit, tu corrupisti: ille adiutorem
A signo & à testibus. seruum contra dominum repudiauit, tu etiã accusatorem adhibuisti. at semel iste est corruptus à vobis? nónne, cùm esset productus testis, & cùm tecũ fuisset, refugit ad legatos? nónne etiã ad hunc Cn. Domitiũ venit? nónne audiente hoc Ser. Sulpitio, clarißimo viro, qui tum casu apud Domitium cœnabat, & hoc T. Torquato,
Obiurgatio. optimo adolescente, se à te corruptum, tuis promißis in fraudem impulsum esse confessus est? quæ est ista tam

tam impudens, tam crudelis. tam immoderata in humanitas? iccirco in hanc vrbē venisti, vt huius vrbis iura, & exempla corrumperes, domesticaq; tua in humanitate nostræ ciuitatis humanitatem inquinares? at quàm acutè collecta crimina? Blesamius, inquit (eius enim nomine optimi hominis, nec tibi ignoti, maledicebat tibi) ad regem, inquit, scribere solebat. te inuidiosè tyrannum existimari: statua inter reges posita animos hominum vehementer offensos: plaudi tibi non solere. nónne intelligis, Cæsar, ex vrbanis maleuolorum sermunculis, hæc ab istis esse collecta? Blesamius tyrannum Cæsarem scriberet? multorum enim ciuium capita viderat: multos iussu Cæsaris, vexatos, verberatos, necatos: multas afflictas & euersas domos: armatis militib. refertum forum: quæ semper in ciuili victoria sensimus, ea te victore non vidimus. solus, inquam, es, C. Cæsar, cuius in victoria ceciderit nemo, nisi armatus, & quem nos liberi in summa reip. libertate nati, nō modò non tyrannum, sed etiam clementissimum in victoria videmus ducē, is Blesamio, qui viuit in regno, tyrannus videri potest? nam de statua quis queritur, vna præsertim, cùm tam multas videat? valdè enim inuidendum est eius statuæ, cuius trophæis non inuidemus. nam si locus affert inuidiam, nullus locus est, ad statuam quidem rostris clarior. de plausu autem quid respondeam? qui nec desideratus vnquam à te est, & nonnunquam obstupefactis hominibus ipsa admiratione compressus est, & fortasse eo prætermissus, quia nihil vulgare te dignum videri potest.] Nihil à me arbitror prætermissum, sed aliquid ad extremam caussæ partem reseruatum. id autem aliquid est, te vt planè Deiotaro

Contentio.

Cæsar tyrannus.

Tyranni descriptio ex effectis & signis.

A repugnātibus.

A loco nobiliore.

Transitio.

reconciliet oratio mea: non enim iam metuo, ne tu illi succenseas: illud vereor, ne tibi illum succensere aliquid suspicere. quod abest longißimè mihi crede, Cæsar: quid enim retineat per te meminit, non quid amiserit: neque se à te multatum arbitratur: sed cùm existimaret multis tibi multa esse tribuenda, quò minùs à se, qui in altera parte fuisset, ea sumeres, nō recusauit. etenim si Antiochus, magnus ille rex Asiæ, cùm posteaquam à Scipione deuictus, Taurotenus regnare iussus esset, omnemque hanc Asiam, quæ est nunc nostra prouincia, amisisset, dicere est solitus, benignè sibi à populo Ro. esse factum, quòd nimis magna procuratione leberatus, modicis regni terminis vteretur. potest multò faciliùs se Deiotarus consolari: ille enim furoris multam sustinuerat, hic erroris. omnia tu Deiotaro Cæsar tribuisti, cùm & ipsi & filio nomen regium concesisti. hoc nomine retento, atque conseruato, nullum beneficium populi Rom. nullum iudicium de se senatus imminutum putat. magno animo & erecto est, nec vnquam succumbet inimicis, ne fortunæ quidem. multa se arbitratur & peperisse antea factis, & habere in animo, atque virtute, quæ nullo modo poßit amittere. quæ enim fortuna, aut quis casus, aut quæ tanta poßit iniuria omnium imperatorum de Deiotaro decreta delere? ab omnibus enim est ornatus, qui postquam in castris esse potuit per ætatem, in Asia, Cappadocia, Ponto, Cilicia, Syria bella gesserunt. senatus verò iudicia de illo tam multa, tamque honorifica, quæ publicis populi R. literis monimentisque cōsignata sunt, quæ vnquam vetustas obruet, aut, quæ tanta delebit obliuio? quid de virtute eius dicam? quid de magnitudine animi, grauitate, constantia? quæ omnes docti,

Ab exēplo.

Antiochi dictum.

A dissimili.

Digressio in Deiotari laudem per locum communem.

Virtutem amitti non posse.

A senatus iudicio.

Virtutis laus.

docti, atq; sapientes summa, quidam etiã sola bona esse dixerunt, his non modò ad benè, sed etiam ad beatè viuendum contentam virtutem esse. hæc ille reputans, & dies & noctes cogitans, non modò tibi non succenset, (esset enim non solùm ingratus, sed etiam amens) verùm omnem tranquillitatem, & quietem senectutis acceptam refert clementiæ tuæ. quo quidem animo cùm antea fuerit, tum non dubito, quin tuis literis, quarum exemplum legi, quas ad eum Tarracone huic Blesamio dedisti, se magis etiam erexit, ab omniq; solicitudine abstraxerit: iubes enim eum benè sperare, & bono esse animo: quod scio te non frustra scribere solere: memini enim iisdem ferè verbis ad me te scribere, meq; tuis literis benè sperare non frustra esse iussum.] laboro equidem regis Deiotari causâ, quo cum mihi amicitiam resp. conciliauit, hospitium voluntas vtriusq; coniunxit, familiaritatem cõsuetudo attulit. summam verò necessitudinem magna eius officia in me & in exercitũ meum effecerunt: sed cùm de illo laboro, tũ de multis amplissimis viris, quibus semel esse ignotum à te oportet, nec beneficium tuum in dubium vocari, nec hærere in animis hominum solicitudinem sempiternam, nec accidere, vt quisquam te timere incipiat eorum, qui semel à te sint liberati timore. non debeo C. Cæsar, quod fieri solet in tantis periculis, tentare, quónam modò dicendo misericordiam tuam commouere possim: nihil opus est: occurrere ipsa solet supplicibus & calamitosis nullius oratione euocata. propone tibi duos reges, & id animo contemplare, quod oculis non potes: dabis profectò misericordiæ, quod iracundiæ negauisti. multa sunt tuæ clementiæ monimenta, sed maximè eorum incolumitates.

A Cæsaris clementia.

A sua cum Deiotaro amicitia.

A Cæsaris constantia.

A cõiugatis.

Præteritione misericordiam implorat.

mitates.

mitates, quibus salutem dedisti. quæ si in priuatis glo-
Ex minore: riosa sunt, multò magis commemorabuntur in regibus,
semper regium nomen in hac ciuitate sanctum fuit,
A regis maiestate. sociorum verò regum & amicorum sanctissimum. quod
nomen hi reges ne amitterent, te victore timuerunt: re-
tentum verò, & à te confirmatum, posteris etiam suis
A legatorũ persona. udituros esse confido. corpora verò sua pro salute re-
gum suorum hi legati tibi regij tradunt, Hieras, & Ble-
samius, & Antigonus tibi, nobisq; omnibus iam diu no-
ti: eademq; fide & virtute præditus Dorylaus, qui nuper
cum Hiera legatus est ad te missus, tum regum amicis-
simi, tum tibi etiam, vt spero, probati. Exquire de Blesa-
mio, num quid ad regem contra dignitatem tuam scri-
pserit? Hieras quidem caussam omnem suscipit, & cri-
Ab officio Regis & suorum. minibus illis pro rege se supponit reum: memoriam
tuam implorat, qua vales plurimum: negat vnquam se
à te in Deiotari tetrarchia pedem discessisse: inprimis
finibus tibi se præstò fuisse dicit: vsq; ad vltimos prose-
cutum: cùm è balneo exisses, tecũ se fuisse: cùm illa mu-
nera inspexisses cœnatus, cùm in cubiculo recubuisses:
eandemq; assiduitatem tibi se præbuisse postridie. quã-
obrem, si quid eorum, quæ subiecta sunt, cogitatum sit,
non recusat, quin id facinus suum iudices. Quocirca, C.
Cæsar, velim existimes, hodierno die sententiam tuam
aut cum summo dedecore miserrimam pestem impor-
taturam esse regibus, aut incolumem famam cum sa-
Contentio. lute. quorum alterum optare, illorum crudelitatis
est: alterum conseruare clemen-
tiæ tuæ.

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA PRIMA.

ORATIO XLIV.

Ntè quàm de rep. patres conscripti, dicam ea, quæ dicenda hoc tempore arbitror: exponam vobis breuiter consilium & profectionis, & reuersionis meæ. Ego, cùm sperarem aliquando ad vestrũ consiliũ auctoritatemq́; remp. esse reuocatam, manẽdum mihi statuebam quasi in vigilia quadam cõsulari ac senatoria: nec verò vsquã discedebam, nec à rep. deijciebam oculos ex eo die, quo in ædem Telluris conuocati sumus. in quo templo, quantũ in me fuit, ieci fundamẽta pacis: Atheniensiumq́; renouaui vetus exemplum: Græcum etiam verbũ vsurpaui, quo tum in sedandis discordijs erat vsa ciuitas illa, atq; omnem memoriam discordiarum obliuione sempiterna delendam censui. præclara tum oratio M. Antonij; egregia etiam volũtas: pax deniq; per eum, & per liberos eius cum præstantissimis ciuibus confirmata est, atq; his principijs reliqua consentiebant. ad deliberationes eas, quas habebat domi de rep. principes ciuitatis adhibebat: ad hunc ordinem res optimas deferebat: nihil tum in C. Cæsaris commentarijs, nisi quod erat notum omnibus reperiebatur: summa cum dignitate, constantia ad ea, quæ quæsita erant, respondebat. num qui exules restituti? vnum aiebat, præterea neminem. num immunitates datæ? nulla, respondebat. assentiri etiam nos Ser. Sulpitio, clarissimo viro voluit: ne qua tabula post

Deliberatio est. Status qualitatis, an omnia quę pro Cæsaris actis proferuntur, seruanda sint iure.

A re ipsa statim principium ducit: & partitione dociles, & breuitate, attentos facit: partitioni subiicit expositionẽ.

αμνηστια

Colloquia personarũ ad suauitatem.

Idus

Idib. Mart. interfectus est Cæsar, nimirũ die XV.

Idus Mart. vllius decreti Cæsaris, aut beneficij figeretur. multa prætereo, eaq́; præclara: ad singulare enim M. Antonij factum festinat oratio.] Dictaturam, quæ vim iam regiæ potestatis obsederat, funditùs ex rep. sustulit, de qua ne sententias quidem diximus. scriptum S. C. quod fieri vellet, attulit. quo recitato, auctoritatem eius summo studio secuti sumus, eiq́; amplissimis verbis per S.C. gratias egimus. lux quædam videbatur oblata, non modò regno, quod pertuleramus, sed etiam regni timore sublato: magnumq́; pignus ab eo reip. datum, se liberam ciuitatem esse velle, cùm dictatoris nomen, quod sæpè iustum fuisset, propter perpetuæ dictaturæ recentem memoriam funditùs ex rep. sustulisset.] liberatus cædis periculo paucis pòst diebus senatus: vncus impactus est fugitiuo illi, qui in C. Marij nomen inuaserat. atque hæc omnia communiter cum collega, alia porrò propria Dolabellæ, quæ nisi collega abfuisset, credo eis fuisse futura communia. nam cùm serperet in vrbe infinitum malum: idq́; manaret in dies latius, ijsdemq́; bustum in foro facerent, qui illam insepultam sepulturam effecerant, & quotidie magis magisq́; perditi homines cum sui similibus seruis, tectis ac templis vrbis minarentur: talis animaduersio fuit Dolabellæ cùm in audaces sceleratosq́; seruos, tum in impuros, & nefarios liberos talisq́; euersio illius exsecratæ columnæ, vt mihi mirum videatur, tam valdè reliquum tempus ab illo vno die dissensisse. ecce enim kalendis Iun. quib. vt adessemus, edixerat, mutata omnia: nihil per senatũ, multa & magna per seipsum, & absente populo & inuito. Consules designati se audere negabant in senatum venire: patriæ liberatores vrbe

Lux i. communis lætitia, & regnũ inuidiosè pro Dictatura.

Val. Max. li. 9. cap. 16.

Contrariũ ex priuãtibus.

Columnã hãc paullò antè bustũ appellauit. vide Suet. in Cæsare.

Exitus inopinatus, ad suauitatem.

care-

carebant ea, cuius à ceruicibus iugum seruile deiecerant] quos tamen ipsi consules & in concionibus & in omni sermone laudabant. veterani, qui appellabantur, quibus hic ordo diligentissimè cauerat, non ad conseruationem earum rerum, quas habebant, sed ad spem nouarum prædarũ incitabantur. quæ cùm audire mallem, quàm videre, haberemq́; ius legationis liberum, ea mente discessi, vt adessem kalendis Ian. quod initium senatus cogendi fore videbatur.] Exposui P. C. profectionis consilium: nunc reuersionis, quæ plus admirationis habet, breuiter exponam. Cùm Brundusium, iterq́; illud, quod tritum in Græciam est, non sine caussa vitauissem: Kalendis Sext. veni Syracusas, quòd ab vrbe ea transmissio in Græciam laudabatur. quæ tamen vrbs mihi coniunctissima, plus vna me nocte cupiens retinere non potuit: veritus sum, ne meus repentinus ad meos necessarios aduẽtus suspicionis aliquid afferret: si essem commoratus. cùm autem me ex Sicilia ad Leucopetram, quod est promontorium agri Rhegini, venti detulissent: ab eo loco conscendi, vt transmitterem: nec ita multùm profectus, reiectus Austro sum in eum ipsum locum, vnde conscenderã, cumq́; intempesta nox esset, mansissemq́; in villa P. Valerij comitis, & familiaris mei, postridieq́; apud eundem ventum expectans, manerem, municipes Rhegini complures ad me venerunt, ex his quidam Roma recentes: à quibus primùm accipio M. Antonij concionem, quæ mihi ita placuit, vt ea lecta, de versione primùm cœperim cogitare, nec ita multò pòst edictum Bruti affertur & Caßij, quod quidem mihi fortasse, quòd eos plus etiam reip. quàm familiaritatis gratia diligo, plenum æquitatis videbatur. addebant

Transitio. (margin, beside "Exposui P. C. profectionis")

Antonij concio. (margin, beside "M. Antonij concionem")

Sententia. *bant præterea (fit enim plerumq; , vt ij , qui boni quid*
volunt afferre, affingant aliquid , quò faciant id , quod
nuncianr, lætius) rem conuenturam kalend. Sext. sena-
tum frequentem fore : Antonium, repudiatis malis sua-
soribus, remissis Gallijs prouincijs, ad auctoritatem sena-
Hyperbole. *tus esse rediturũ. tum verò tanta sum cupiditate incen-*
Pathos à Bruti fugâ. *sus ad reditum , vt mihi nulli neq; remi , neq; venti sa-*
tis facerent, non, quò me ad tempus occursurum non pu-
tarem, sed ne tardius quàm cuperem, reip. gratularer.
Atq; ego celeriter Veliam deuectus Brutum vidi, quanto
meo dolore, non dico. turpe mihi ipsi videbatur , in eam
vrbem me audere reuerti , ex qua Brutus excederet: &
ibi velle tutò esse, vbi ille non posset. neq; verò illum si-
militer, atque ipse eram, commotum esse vidi : erectus
enim maximi ac pulcherrimi facti conscientia, nihil de
suo casu , multa de nostro querebatur. ex quo primùm
cognoui , quæ Kalendis Sext. in senatu fuisset L. Pisonis
oratio , qui quanquam parum erat, (id enim ipsum à
Bruto audieram) à quibus debuerat , adiutus tamen &
Bruti testimonio (quo quid potest esse grauius ?) &
omnium prædicatione , quos postea vidi, magnam mihi
Contentio. *videbatur gloriam consecutus. hunc igitur vt sequerer,*
properaui , quem præsentes non sunt secuti: non vt pro-
ficerem aliquid (neq; enim sperabam id, neq; præstare
poteram) sed vt, si quid mi humanitùs accidisset (mul-
Præter naturam, præterq; fatum. est, pia fortuna & mors violenta. *ta autem impendere videbantur, præter naturam, præ-*
terq; fatum) huius diei vocem testem reip. relinque-
rem meæ perpetuæ erga se voluntatis. Quoniam vtrius-
que consilij caussam P. C. probatam vobis esse confido,
priùs quam de rep. dicere incipio , pauca querar de he-
sterna M. Antonij iniuria : cui sum amicus : idq; non
nullo

Digreſsio.

nullo officio me eius debere, etiam præ me ſemper tuli. Quid tandem erat cauſſa, cur in ſenatum heſterno die tam acerbè cogerer? ſolúsne aberam? annon ſæpè minus frequentes fuiſtis? an ea res agebatur, vt etiam ægrotos deferri oporteret? Annibal, credo, erat ad portas, aut de Pyrrhi pace agebatur: ad quam cauſſam etiam Appium illum & cæcum et ſenem delatum eſſe, memoriæ proditum eſt. de ſupplicationibus referabatur: quo in genere ſenatores deeſſe non ſolent: coguntur enim non pignoribus, ſed eorum, quorum de honore agitur, gratia. quod idem fit, cùm de triumpho refertur. ita ſine cura conſules ſunt: vt penè liberum ſit ſenatori non adeſſe. qui cùm mihi mos notus eſſet, cumq; de via languerem, & mihimet diſplicerem: miſi pro amicitia, qui hoc diceret. at ille vobis audientibus, cum fabris ſeſe domum meam venturum eſſe dixit: nimis iracundè hoc quidem, & valdè intemperanter. cuius enim malefici iſta pœna eſt, vt dicere in hoc ordine auderet, ſe publicis operis diſturbaturum publicè ex ſenatus ſententia ædificatam domum? quis autem vnquam tanto damno ſenatorem coegit? aut quid eſt vltra pignus, aut multā? qui ſi ſciſſet, quam ſententiam dicturus eſſem, remiſiſſet aliquid profectò de ſeueritate cogendi. an me cenſetis P.C. quod vos inuiti ſecuti eſtis, decreturum fuiſſe, vt parentalia cum ſupplicationib. miſcerentur? vt inexpiabiles religiones in remp. inducerentur? vt decernerentur ſupplicationes mortuorum? nihil dico cui. fuerit ille L. Brutus, qui & ipſe regio dominatu remp. liberauit, & ad ſimilem virtutem & ſimile factum ſtirpem in propè quingenteſimum annum propagauit: adduci tamen non poſſem, vt quenquam mortuum con-

Ex pari.

Ironica. de hac re Liu. lib. 23.

Amore.

Antonii tyrannicū dictum.

Locus cōmunis, mortuorū ſupplicationes eſſe inexpiabiles religiones, id eſt, deteſtabiles ſuperſtitiones, quæ à Deo magnis

& publicis calamitatib puniuntur. iungerem cum deorum immortalium religione: vt cuius sepulcrum nusquam extet, vbi parentetur, ei publicè supplicetur. ego verò eam sententiam dixissem, patres conscripti, vt me aduersus populum Ro. si quis accidisset grauior reip. casus, si bellum, si morbus, si fames, facilè possem defendere: quæ partim iam sunt, partim timeo ne impendeant. sed hoc ignoscant dij immortales, velim, & populo R. quid non probat: & huic ordini, qui decreuit inuitus. quid de reliquis reip. malis? licetne dicere? mihi verò licet, & semper licebit dignitatem tueri, mortem cōtemnere. potestas modò veniendi in hunc locum sit: dicendi periculum non recuso. atque vtinam P. C. Kal. Sext. adesse potuissem: non quò profici potuerit aliquid, sed ne vnus modò consularis, quòd tum accidit, dignus illo honore, dignis repub. inueniretur. qua quidem ex re magnum accipio dolorem, homines amplissimis populi R. beneficijs vsos L. Pisonem ducem optimæ sententiæ non secutos. iccircóne nos populus R. consules fecit, vt in altissimo gradu dignitatis locati remp. pro nihilo haberemus? non modò voce nemo L. Pisoni consularis, sed ne vultu quidem assensus est. quænam (malum) est ista voluntaria seruitus? fuerit quædam necessaria: nec ego hoc ab omnibus ijs desidero, qui sententiam consulari loco dicunt. alia caussa est eorum, quorum silentio ignosco, alia eorum, quorum vocem requiro. quos quidem doleo in suspicionem populo Rom. venire, non metu, quod ipsum esset turpe, sed aliū alia de caussa deesse dignitati suæ. quare primùm maximas gratias & habeo, & ago L. Pisoni, qui, non quid efficere posset in rep. cogitauit, sed, quid facere ipse deberet: deinde à vobis P. C. peto, vt etiam

Premonitione gradū facit ad caussæ statum.

Parrhisia, id est, licentia.

Exaggerat rei dignitatem, à volūtario.

Epilogus querelæ & præmunitionis, ad benevolentiam & attentionem.

etiamsi sequi minus audebitis orationem atq; auctoritatem meam, benignè me tamen, vt fecistis adhuc, audiatis. Primum igitur acta Cæsaris seruanda censeo: nō quò probem: quis enim id quidem potest? sed quia rationem habendam maximè arbitror pacis, & ocij. vellē, adesset Antonius, modò sine aduocatis. sed, vt opinor, licet ei minus valere: quòd mihi heri per illum non licebat, doceret me, vel potius vos P. C. quemadmodum ipse Cæsaris acta defenderet, an in commentariolis, & chirographis, & libellis se vno auctore prolatis, ac ne prolatis quidem, sed tātummodo dictis, acta Cæsaris firma erunt: quæ ille in æs incidit, in quo populi iussa, perpetuasq; leges esse voluit, pro nihilo habebuntur? equidem sic existimo nihil esse tā in actis Cæsaris, quàm leges Cæsaris. an si cui quod ille promisit, id erit fixum? quod idem facere non potuit: vt multis multa promissa non fecit. quæ tamen multò plura, illo mortuo, reperta sunt, quàm viuo beneficia per omnes annos tributa, & data. sed ea non muto: non moueo: summo etiam studio præclara illius acta defendo. pecunia vtinam ad Opis maneret, cruenta illa quidem, sed his temporibus, cùm ijs, quorum est, non redditur, necessaria. quanquam ea quoq; sit effusa, si ita in actis fuit. ecquid est, quod tam propriè dici poßit actū eius, qui togatus in rep. cùm potestate imperioq; versatus sit, quàm lex? quære acta Gracchi; leges Semproniæ proferuntur: quære Syllæ; Corneliæ. quid? Cn. Pompeij tertius consulatus in quibus actis consistit? nempè in legibus. à Cæsare ipso si quæreres, quidnam egisset in vrbe, & in toga: leges multas responderet se, & præclaras tulisse: chirographa verò aut mutaret, aut non daret, aut, si dedisset,

Propositio cū anteoccupatione.

Ex minore.

Approbatio.

Ex maiore.

Ad Opis, scilicet ædē.

Permißio.

Actū definit ex efficientibus, & exemplis probat.

set, non istas res in actis suis duceret. sed ea ipsa concedo: quibusdam in rebus etiam conniueo: in maximis verò rebus, id est legibus, acta Cæsaris dissolui ferendum non puto. quæ lex melior, vtilior, optima etiam repub. sæpius flagitata, quàm ne prætoriæ prouinciæ plus quàm annum néue plus quàm biennium, consulares obtinerentur? hac lege sublata videntur ne vobis Cæsaris acta seruari? quid? ea lege, quæ promulgata est de tertia decuria iudiciũ, nónne omnes iudiciariæ leges Cæsaris dissoluuntur? & vos acta Cæsaris defenditis, qui leges eius euertitis? nisi forte, si quid memoriæ causâ retulit in libellum, id numerabitur in actis, & quamuis iniquum & inutile sit, defendetur: quod ad populum centuriatis comitijs tulit, id in actis Cæsaris non habebitur. at quæ est ista tertia decuria? centurionũ, inquit. quid? isti ordini iudicatus lege Iulia etiam antè Pompeia, Aurelia non patebat? census præfiniebatur, inquit: nõ centurioni quidẽ solùm, sed equiti etiã R. itaq; viri fortißimi atq; honestißimi, qui ordines duxerunt, res & iudicãt, & iudicauérunt. non quæro, inquit, istos: quicunq; ordinẽ duxit, iudicet. atqui si ferretis, quicunq; equo meruisset, quod est laudatius: nemini probaretis: in iudice enim spectari & fortuna debet, & dignitas. non quæro, inquit, ista: addo etiam, iudices manipulares ex legione Alaudarũ: aliter enim nostri negãt posse se saluos esse. ô contumeliosum honorem ijs, quos ad iudicandum nec opinantes vocatis. hic enim est legis index, vt ij res in tertia decuria iudicẽt, qui liberè iudicare non audeant. in quo quantus est error, dij immortales, eorũ, qui istã legẽ excogitauerunt: vt.n. quisq; sordidißimus videbitur, ita libentißimè seueritate iudicãdi sordes suas eleuat, laborabitq;

Laudat leges vt vituperet Antonium earũ euersorem.

Ironica occupatio.

Disputatio.

In iudice quid spectandum.

De legatione Alaudarum, Suet. in Cæsare.

rabitq́; vt honestis decurijs potiùs dignus videatur, quã in turpes iurè coniectus. Altera promulgata lex est, vt & de vi. & de maiestate damnati, ad populum prouocent, si velint. hæc vtrum tandem lex est an legum omnium dissolutio? quis enim est hodie, cuius intersit istam legem manere? nemo reus est istis legibus: nemo, quem futurũ putemus: armis enim gesta, nunquã profectò in iudiciũ vocabuntur. at res popularis? vtinam quidem aliquid velletis esse populare: omnes enim iam ciues de reip. salute vna & mente & voce consentiunt. quæ est igitur ista cupiditas eius legis ferēdæ, quæ turpitudinem summam habeat, gratiã nullam? quid enim turpius, quàm qui maiestatem populi R. *per vim minuerit, eum damnatum iudicio, ad eam ipsam reuerti, propter quam sit iure damnatus? sed quid plura de lege disputo? quasi verò id agatur, vt quisquam prouocet: id agitur, id fertur, ne quis omnino nunquam istis legibus reus fiat. quis enim aut accusator tam amens reperietur, qui reo condemnato obijci se multitudini conductæ velit? aut iudex, qui reum damnare audeat, vt ipse ad operas mercenarias statim protrahatur? non igitur prouocatio ista lege datur: sed duæ maximè salutares leges, quæstionesq́; tolluntur. quid est aliud igitur adhortari adolescentes, vt turbulenti, vt seditiosi, vt perniciosi ciues velint esse? quam autem ad reipublicæ pestem furor tribunitius impelli non poterit, his duabus quæstionibus de vi, & de maiestate sublatis? quid, quòd his abrogatur legibus Cæsaris, quæ iubent ei qui de vi, itémque ei, qui maiestatis damnatus sit, aqua & igni interdici? quibus cùm prouocatio datur, nonne acta Cæsaris rescinduntur? Quæ quidem*

Populare quid sit.

Legē reprehēdit ab effectis, & à fine.

Ab enumeratione.

Ab effectis.

Iulias leges habes Digest. lib. 48.

ego P. C. qui illa nunquam probaui, ita cõseruandæ cõcordiæ caussâ arbitratus sum, vt non modò, quas viuus Cæsar leges tulisset, infirmandas hoc tempore non putarem, sed ne illas quidem, quas post mortem Cæsaris prolatas esse & fixas videtis. de exilio reducti à mortuo: ciuitas data non solùm singulis, sed etiam nationib. & prouincijs vniuersis à mortuo. ergo hæc vno viro optimo sublata vectigalia à mortuo. ergo hæc vno viro optimo auctore domo prolata, defendimus: eas leges, quas ipse vobis inspectantibus recitauit, pronunciauit, tulit, quibus latis gloriabatur, ijsq́ legibus remp. contineri putabat, de prouincijs, de iudicijs, eas, inquam, Cæsaris leges nos, qui defendimus acta Cæsaris, euertendas putabimus? ac de ijs tamen legibus, quæ promulgatæ sunt, saltem queri possumus: de ijs, quæ iam latæ dicuntur, ne illud quidem licuit: illæ enim nulla promulgatione latæ sunt antè, quàm scriptæ fuerunt, quid sit, cur aut ego aut quisquam vestrûm P.C. bonis tribunis pleb. leges malas metuat. paratos habemus, qui intercedant: paratos, qui remp. religione defendat: vacui metu esse debemus. quas tu mihi, inquit, intercessiones? quas religiones? eas scilicet, quibus reip. salus continetur. negligimus ista, & nimis antiqua, & stulta ducimus, forum sepietur: omnes claudentur aditus: armati in præsidijs, multis in locis collocabuntur. quid tum? quod erit ita gestum, id lex erit, & in æs incidi iubetis? cedo illa legitima, Consules populum iure rogauerunt, (hoc enim à maioribus accepimus ius rogandi) populúsque iure sciuit. qui populus? is ne qui exclusus est? quo iure? an eo, quod vi & armis omne sublatum est? atq; ego hæc dico de futuris: quod est augurami: antè

Conuersio.

Ironia, Viro Opt.i. Antonio, & argumentum ex minore.

Sermocinatio Ex contrariis.

antè dicere ea, quæ vitari possunt: quæ si facta nō erunt, refelletur oratio mea. loquor de legibus promulgatis de quibus est integrum. vobis demonstro vitia: tollite denuncio vim, arma remouete. irasci te quidem mihi Dolabella, pro rep. dicenti non oportebit, quanquā te quidem id facturum non arbitror: noui enim facilitatem tuam. collegā tuum aiunt in hac sua fortuna, quæ bona ipsi videtur: mihi, ne grauius quippiam dicam, auorum & auunculi sui consulatum si imitaretur fortunatior videretur: sed eum iracundū audio factum. video autem, quàm sit odiosum habere iratum eundem, & armatum, cùm tanta præsertim gladiorum sit impunitas. sed proponam ius, vt opinor æquum, quòd M. Antonium non arbitror repudiaturū. ego, si quid in vitam eius, aut in mores cum contumelia dixero: quò minus mihi inimicißimus sit, non recusabo. si consuetudinem meam, quam in rep. semper habui, tenuero, id est, si liberè, quæ sentiam, de rep. dixero primùm deprecor, ne irascatur: deinde, si hoc nō impetro, peto, vt sic irascatur, vt quib. armis vtatur, si ita necesse est vt dicit, sui defendendi caussa, ijs, qui pro rep. quæ ipsis visa erunt, dixerunt, ista arma ne noceāt. quid hac postulatione dici potest æquius. quòd si, vt mihi à quibusdam eius familiaribus dictū est, omnis eum, quæ habetur contra voluntatem eius, oratio, grauiter offendit, etiamsi nulla inest contumelia: feremus amici naturam. sed ijdem illi ita mecū: Non idem tibi aduersario Cæsaris, licebit, quod Pisoni socero & simul admonent quiddam, quod cauebimus: nec erit iustior P. C. in senatum non veniendi morbi caussa, quàm mortis. Sed per deos immortales: te enim intuens, Dolobella, qui es mihi carißimus, non possum

Augurum munus.

Præmunitio ad sequentem commonitionem & hortationē.

Sententia.

Petitio.

Amici mores ferendi

Obtestatio ad rei grauitatem.

de vtriusq; vestrûm errore reticere: credo enim vos homines, nobiles, magna quædã spectantes, non pecuniã, vt quidam nimis creduli suspicantur, quæ semper ab amplissimo quoq; clarissimoq; contemta est: non opes violentas, & populo R. minimè ferendã potentiam, sed charitatem ciuium & gloriam concupisse: ea autem est gloria, laus rectè factorum, magnorumq; in remp. fama meritorum, quæ cùm optimi cuiusq;, tum etiam multitudinis testimonio comprobatur.

Gloriæ definitio.

dicerem, Dolabella, qui rectè factorum fructus esset, nisi te paulisper esse expertũ viderem.

A gloriæ fructu.

quẽ potes recordari in vita tibi illuxisse diem lætiorem, quàm cùm, expiato foro, dissipato concursu impiorum, principibus scelerũ pœna affectis, vrbe incendio, & cædis metu liberata, te domũ recepisti? cuius ordinis, cuius generis, cuius deniq; fortunæ studia tũ laudi, & gratulationi tuæ se nõ obtulerunt? quin mihi etiam, quo auctore te in ijs rebus vti arbitrabantur, & gratias boni viri agebant, & tuo nomine gratulabantur.

Acclamatio cum repet.

recordare quæso, Dolabella, consensum illũ theatri, cùm omnes earũ rerum obliti, propter quas tibi fuerant offensi, significauerunt se nouo beneficio memoriã veteris doloris abiecisse. hanc tu P. Dolabella (magno loquor cum dolore) hanc tu, inquã, potuisti æquo animo tantã dignitatem deponere?

Adhibet motum à suo dolore.

Te aũt, M. Antoni, absentẽ appello: vnum illũ diem, quo in æde Telluris senatus fuit, non omnibus ijs mensibus, quibus te quidam multùm à me dissentientes beatũ putant, anteponis? quæ fuit oratio tua de concordia? quanto metu veterani, quanta solicitudine ciuitas tum à te liberata est? tuum collegam depositis inimicitijs, oblitus auspiciorum, auguria te ipso augure nunciante, illo primùm die collegam tibi

Antonium hortatur cõmemoratione, rectè factorũ.

esse

esse voluisti: reip. charissimus tuus paruulus filius in Capitolium à te missus pacis obses fuit. quo senatus die lætior? quo populus Ro. qui quidem nulla in concione vnquam frequentior fuit. tum denique liberati per viros fortissimos videbamur: quia, vt illi voluerant, libertatē pax consequebatur. proximo, altero, tertio, reliquis cōsecutis diebus non intermittebas, quasi donum aliquod quotidie afferre reip. maximum autem illud, quòd dictatura nomē sustulisti. hæc inusta est à te, à te inquam mortuo Cæsari nota ad ignominiam sempiternam. vt enim propter vnius M. Manlij scelus, decreto gentis Mãliæ neminem patricium M. Manlium vocari licet: sic tu propter vnius dictatoris odium, nomen dictatoris funditùs sustulisti. num huiusce, cùm pro salute reip. tanta gessisses, fortunæ te, num amplitudinis, num claritatis, num gloriæ pœnitebat? vnde igitur subitò tanta ista mutatio? non possum adduci, vt suspicer, te pecuniâ captum licet, quod cuiq; libet, loquatur: credere non est necesse: nihil enim vnquã in te sordidũ, nihil humile cognoui: quanquã nihil est tam sanctũ, quod non soleant domestici deprauare nonnunquã: sed noui firmitatem tuam. atq; vtinam, vt culpam, sic etiã suspicionem vitare potuisses. illud magis vereor, ne ignorans verũ iter gloriæ, gloriosum putes plus te vnũ posse, quàm omnes: & metui à ciuibus tuis, quàm diligi malis. quod si ita putas, totam ignoras viam gloriæ. charum esse ciuem, benè de rep. mereri, laudari, coli, diligi, gloriosum est: metui verò, & odio esse, inuidiosum, detestabile, imbecillum, caducum. quod videmus etiã in fabulis ipsi illi, qui, Oderint dum metuant, dixerit, perniciosum fuisse. Vtinam, Antoni, auum tuum meminisses: de quo tamen

A simili exemplo Liuius lib. 6.

Causas mutationis inquirit enumeratione.

Sentētia in malos suasores, per correctionem.

Locus communis de gloria ex efficientibus per contentionem.

Tyrannica vox ex Accij Tragœdia.

...eo, &c. de Off. li. 1. Seneca de Clem. lib. 2. Sententia per distributionem.

men multa audisti ex me sæpissimè. putásne illum immortalitatem mereri voluisse, vt propter armorum habendorum licentiam metueretur? illa erat vita, illa secunda fortuna, libertate esse parem cum ceteris, principem dignitate. itaque, vt omittam res aui tui prosperas, acerbissimum eius diē supremum malim, quàm L. Cinnæ dominatum, à quo ille crudelissimè est interfectus. Sed quid oratione te flectam. si enim exitus C. Cæsaris, efficere nō potest, vt malis charus esse, quàm metui: nihil cuiusquā proficiet, nec valebit oratio. quem qui beatum fuisse putant, miserrimi ipsi sunt. beatus est nemo, qui ea lege viuit, vt non modò impunè, sed etiam cum summa interfectoris gloria interfici possit. quare flecte te, quæso, & maiores tuos respice, atque guberna rempub. vt natum esse te ciues tui gaudeant: sine quo nec beatus, nec clarus esse quisquam potest. & populi quidem Rom. iudicia multa ambo habetis: quibus vos non satis moueri, permolestè fero: quid enim gladiatoribus clamores innumerabilium ciuium? quid populi concursus? quid Pompeij statuæ, plausus infiniti? quid ijs tribunis pleb. qui vobis aduersantur? parúmne hæc significant, incredibiliter consentientem populi Roman. vniuersi voluntatem? quid? Apollinaribus ludis plausus, vel testimonia potiùs, & iudicia populi Rom. vobis parua videbantur? Iô beatos illos, qui, cùm adesse ipsis propter vim armorum non licebat, aderant tamen, & in medullis populi Roman. ac visceribus hærebant. nisi fortè Accio tum plaudi, & sexagesimo pòst anno palmam dari putabatis, non Bruto, qui suis ludis ita caruit, vt illo apparatissimo spectaculo studium populus Romanus tribuerit absenti, desiderium

Aui exemplo, tum ex minore Locus cōmunis, nullum Tyrannum esse beatū.

Epilogus cohortationis à maiorum exemplis & populi R. iudicio.

Exclamatio ad laudem liberatorū patriæ.

libe-

libertatoris sui perpetuo plausu & clamore lenierit] equidem is sum, qui istos plausus, cùm à popularibus ciuibus tribuerentur, semper contemserim: idemq́, cùm à summis, medijs, infimis, cùm deniq; ab vniuersis hoc idē fit, cumq́; ij, qui antè sequi populi consensum solebant, fugiunt, non plausum illum, sed iudicium puto. sin hæc leuiora vobis videntur, quæ sunt grauissima: num etiam hoc contemnitis, quod sensistis tam charā populo R. vitam A. Hircij fuisse? satis enim erat, probatum illum esse populo R. vt est: iucundum amicis, in quo vincit omnes: charum suis, quibus est charissimus: tantam tamen solicitudinem bonorum, tantum timorem omnium, in quo meminimus? certè in nullo. q. d igitur? hoc vos, per deos immortales, quale sit, non interpretamini? quid eos de vestra vita cogitare censetis, quibus eorum, quos sperant reip. consulturos, vita tam chara sit? Cepi fructum P. C. reuersionis meæ: quoniam ea dixi, vt, quicunq; casus cōsecutus esset, extaret conscientiæ meæ testimonium: & sum à vobis benignè ac diligenter auditus. quæ potestas si mihi sæpius sine meo vestroq; periculo fiet, vtar: si minus, quantum potero non tam mihi me, quàm reip. reseruabo. mihi ferè satis est, quòd vixi, vel ad ætatem, vel ad gloriam. huc si quid accesserit, non tam mihi, quàm vobis, reiq; publicæ accesserit.

A signis.

A pop. Rō. erga Hirciū studio.

Sibi ipsi respondet.

Ex minore.

Peroratio breuis vt in deliberationib. à suo in P. R. studio.

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA SECVNDA,

In genere demõstratiuo, Vituperatio, qua respondet Antonii maledicæ orationi.
Status qualitatis, iure ne agat Antonius, quæ agit in reip. administratione.
Forma dicendi concitata & grauis.
Orditur à querela ad fauorem cõciliandum, & attentionem, à rei nouitate.
Comparatione Antonii amplificat improbitatem.
Enumeratione per subiectionẽ veram odii caussam in se colligit.

ORATIO XLV.

Vonam meo fato P.C. fieri dicam, vt nemo his annis viginti reip. hostis fuerit, qui non bellum eodem tempore mihi quoq; indixerit? nec verò necesse est à me quenquam nominari vobiscum ipsi recordemini. mihi pœnarum illi plus, quàm optarem, dederunt. te miror, Antoni, quorum facta imittere, eorum exitus non perhorrescere. atque hoc in alijs minus mirabar. nemo illorum mihi inimicus voluntarius: omnes à me reip. caussa lacessiti. tu ne verbo quidem violatus, vt audacior quàm L. Catilina furiosior quàm P. Clodius, viderêre, vltrò maledictis me lacessisti, tuamq; à me alienationem, commendationem tibi ad impios ciues fore putauisti. quid putem? contemtúmne me? non video, nec in vita, nec in gratia, nec in rebus gestis, nec in hac mea mediocritate ingenij, quid despicere possit Antonius. an in senatu facilè de me detrahi posse credidit? qui ordo clarissimis ciuibus bene gestæ reip. testimonium multis, mihi vni conseruatæ dedit? an decertare mecum voluit contentione dicendi? hoc quidem beneficium est. quid enim plenius, quid vberius, quàm mihi & pro me, & contra Antonium dicere? illud profectò est. non existimauit sui similibus probari posse, se esse hostem patriæ, nisi mihi esset inimicus. qui priùs, quàm de ceteris rebus respondeo, de amicitia, quam à me violatam esse criminatus est, quod ego grauissimum

crimen indico, pauca dicamus. Cõtra rem suam me nescio quando, venisse questus est. an ego non venirem cõtra alienum pro familiari, & necessario meo? nõ venirem contra gratiam, non virtutis specie, sed ætatis flore collectam? non venirem contra iniuriam? quam iste intercessoris iniquißimi beneficio obtinuit, non iure prætorio? sed hoc idcirco commemoratum à te puto, vt te infirmo ordini cõmendares, cùm te omnes recordarentur libertini generũ, & liberos tuos, nepotes Q. Fastidij libertini hominis fuisse. At enim te in disciplinam meã tradideras (nam ita dixisti) domum meam venditaras. ne tu, si id fecisses, melius famæ, melius pudicitiæ tuæ consuluisses. sed nec fecisti, nec si cuperes, tibi id per C. Curionem facere licuisset. Auguratus petitionem mihi te concessisse dixisti. ô incredibilem audaciam: ô impudentiam prædicandam: quo enim tempore me augurem à toto collegio expetitum Cn. Pompeius, & Qu. Hortensius nominauerunt (neq; enim licebat à pluribus nominari) tu nec soluendo eras, nec te vllo modo, nisi euersa rep. incolumem fore putabas. poteras autem eo tempore auguratum petere, cùm in Italia Curio nõ esset? aut tum, cùm es factus, vnam tribum sine Curione ferre potuisses? cuius etiam familiares de vi condemnati sunt, quòd tui nimis studiosi fuissent. At beneficio sum vsus tuo. quo? quanquam illud ipsum, quod commemoras, semper præ me tuli. malui me tibi debere confiteri, quã cuiquam minus prudenti nõ satis gratus videri. sed quo beneficio? quòd me Brundusij non occideris? quem ipse victor, qui tibi, vt tute gloriari solebas, detulerat ex latronibus suis principatu, saluum esse voluisset, in Italiam ire iussisset, eũ tu occideres? fac potuisse. quod est

alind

Propositio ad criminũ refutationem.

Ab honesto.

Negatione diluit, à cõsequentib. signis.

Ex caussa.

A repugnãtibus.

Sentẽtia bimembris.

Permissio quã simili-

tudine odiosa refellit.

aliud P. C. beneficium latronum, nisi vt commemorari possint, ijs se dedisse vitam, quibus non ademerint? quod si esset beneficium, nunquam ij, qui illum interfecerũt, à quo erant seruati, quos tu ipse clarissimos viros appellare soles, tantam essent gloriam consecuti. quale autem beneficium est, quòd te abstinueris nefario scelere? qua in re non tam iucundum videri mihi debuit, me nõ interfectum à te: quàm miserum, te id impunè facere potuisse. sed sit beneficiũ: quandoquidem maius accipi à latrone nullum potuit. in quo potes me dicere ingratum? an de interitu reipub. queri non debui, ne in te ingratus viderer? Nam in illa querela, misera quidem, & luctuosa, sed mihi pro hoc gradu, in quo me senatus populusq; Rom. collocauit, necessaria. quid est dictum à me cum contumelia? quid non moderatè, quid nõ amicè? quod quidem cuius temperantiæ fuit, de M. Antonio querentem abstinere maledicto? præsertim cùm tu reliquias respubl. dissipauisses? cùm domi tua turpissimo mercatu omnia essent venalia: cùm leges eas, quæ nunquam promulgatæ essent, & de te, & à te latas confitere? cùm auspicia augur, intercessionem consul sustulisses? cùm esses fœdissimè stipatus armatis: cùm omnes impuritates pudica in domo quotidiè susciperes, vino lustrisq; confectus? at ego, tanquam mihi cum M. Crasso contentio esset, quo cum multa, & magna fuerunt, non cũ vno gladiatore nequissimo, de rep. grauiter querens, de homine nihil dixi. itaq; * hoc perficiam; vt intelligat quantum tum à me beneficium acceperit. at etiam literas, quas me sibi misisse diceret, recitauit, homo & humanitatis expers, & vitæ communis ignarus. quis enim vnquam, qui paululũ modò bonorũ consuetudinẽ nosset,

Ex consequẽtibus.

Ex differẽtibus & cõtrariis.

concessio odiosa.

Frequentatio cum repetitione.

Comparatione auget.

* hodie

Refellit ab honesto.

nosset, literas ad se ab amico missas, offensione aliqua interposita in mediū protulit, palamq́ recitauit? quid est aliud, tollere è vita vitæ societatem? tollere amicorum colloquia absentium? quàm multa ioca solent esse in epistolis, quæ prolata si sint, inepta esse videantur? quàm multa seria, neq́ tamen vllo modo diuulganda? sit hoc inhumanitatis tuæ: stultitiam incredibilem videte. quid habes, quod mihi opponas homo diserte? vt Mustellæ Tamisio, & Tyroni Numisio videris? qui cùm hoc ipso tempore stent cum gladijs in conspectu senatus, ego quoque te disertum putabo: si ostenderis quomodo sis eos inter sicarios defensurus. sed quid opponas tandem, si negem me vnquam istas literas ad te misisse? quo me teste conuinces? chirographo? in quo habes scientiam quæstuosam. qui possis? sunt enim librarij manu. iam inuideo magistro tuo, qui te tanta mercede, quantam iam proferam, nihil sapere docuit. quid enim est minus, non dico oratoris, sed hominis, quàm id obijcere aduersario, quod ille si verbo negarit, longiùs progredi non possit. qui obiecerit? at ego non nego, teq́ in isto ipso conuinco non inhumanitatis solùm, sed etiam amentiæ quod enim verbum in istis literis est non plenum humanitatis, officij, beneuolentiæ? omne autem crimen tuum est, quòd de te in his literis non malè existimem, quòd scribam tanquam ad ciuem, tanquam ad bonum virum, non tanquam ad sceleratum & latronem. at ego tuas literas, etsi iure poteram à te lacessitus, tamen non proferam: quibus petis, vt tibi per me liceat quendam de exilio reducere, adiurasq́ id te inuito me non esse facturum: idq́ à me impetras. quid enim me interponerē audaciæ tuæ, quam neq́ auctori-

Ex effectis.

Ab honesto.

Declinatio breuis.

Hypothesis

Repugnās, vel adynaton.

Absoluta defensio.

Moratum hoc.

Ex maiore.

tas

Ex repugnantibus. tas huius ordinis, neque existimatio populi R. neque leges vllæ possent coercere? veruntamen quid erat, quod me rogares, si erat is, de quo rogabas, Cæsaris lege reductus? sed videlicet meam gratiam voluit esse: in quo ne ipsius quidem vlla poterat esse, lege lata. Sed cùm mihi P.C. & pro me aliquid, & in M. Antonium multa dicenda sint: alterum ipse efficiam, vt, contra illum cùm benignè: alterum ipse efficiam, vt, contra illum cùm dicam, attentè audiatis simul illud oro: si meam cùm in omni vita, tum in dicendo moderationem, modestiamq; cognostis, ne me hodie, cùm isti, vt prouocauit, respondebo, oblitum esse putetis mei. non tractabo vt consulem: ne ille quidem me vt consularem. etsi ille nullo modo consul, vel quòd ita viuit, vel quòd ita remp. gerit, vel quòd ita factus est consul: ego sine vlla controuersia consularis. vt igitur intelligeretis, qualem ipse se consulem profiteretur, obiecit mihi con ulatum meum. qui consulatus verbo meus, P.C. re vester fuit: quid enim ego constitui, quid gessi, nisi ex huius ordinis consilio, auctoritate, sententia? hæc tu homo sapiens, non solùm eloquens, apud eos, quorum consilio, sapientiaq; gesta sunt, ausus es vituperare? quis autem meum consulatum, præter P. Clodium, qui vituperaret, inuentus est? cuius quidem te fatum, sicuti C. Curionem manet: quoniam id domi tuæ est, quod fuit illorum vtrique fatale. non placet M. Antonio consulatus meus: at placuit P. Seruilio: vt eum primum nominem ex illius temporis consularibus, qui proximè est mortuus: placuit Qu. Lutatio Catulo: cuius semper in hac rep. viuet auctoritas: placuit duobus Lucullis, M. Crasso, Qu. Hortensio, C. Curioni, M. Lep. C. Pisoni, M. Glabrioni,

[Marginal notes: Trãsitio ad attentionẽ cũ præmunitione. — Relatio ex pari. Correctio ex caussis. — Articulus. Ironia conflat odium Antonino. — Ex caussis A testibus.]

brioni, L. Volcatio. C. Figulo, D. Silano, L. Murenæ, qui tunc erant consules designati: placuit idem, quod consularibus, M. Catoni: qui cùm multa, vita excedens, prouidit, tum, quòd te consulē non vidit. maximè verò consulatum meum Cn. Pompeius probauit: qui, vt me primùm decedens ex Syria vidit, complexus & gratulans, meo beneficio patriam se visurum esse dixit. sed quid singulos commemoro? frequentissimo senatui sic placuit, vt esset nemo, qui mihi non parenti gratias ageret, qui non mihi vitam suam, fortunas, liberos, rempub. referret acceptam. sed quoniam illis, quos nominaui, tot & talibus viris, resp. orbata est: veniamus ad viuos, qui duo è consulari numero reliqui sunt. L. Cotta, vir summo ingenio summaq; prudentiâ, rebus istis gestis, quas tu reprehendis, supplicationem decreuit verbis amplissimis, eiq; illi ipsi, quos modò nominaui, consulares, senatusq; cunctus assensus est. qui honos post conditam hanc vrbem habitus est togato ante me nemini. L. Cæsar, auunculus tuus, qua oratione, qua constantia, qua grauitate sententiam dixit in sororis suæ virum, vitricum tuum? hunc tu cùm auctorem & præceptorem omnium consiliorum, totiusq; vitæ debuisses habere, vitrici te similem, quàm auunculi, esse maluisti. huius ego consilijs alienis consul vsus sum: tu, sororis filius, ecquid ad eum vnquam de republ. retulisti? ad quos refert, dij immortales? ad eos scilicet, quorum nobis etiam dies natales audiendi sunt. hodie non descendit Antonius: cur? dat natalicia in hortis: cui? neminem nominabo. putate tum Phormioni alicui, tum Gnathoni, tum Ballioni. ô fœditatem hominis flagitiosam: ô impudentiam: nequitiam, libidinem

Agnominatio.

A iudicio Senatus.

Amplificat à nouitate.

Lentulum Surram.

Contentio. Sermocinatio ad Antonii mores exprimendos, ad quod etiā facit exclamatio.

non ferendam. tu, cùm principem senatorem, ciuem singularem, tam propinquum habeas, ad eum de rep. nihil refers, ad eos refers, qui domum suam nullam habent, tuam exhauriunt? tuus videlicet salutaris consulatus, perniciosus meus? adeóne pudorem cum pudicitia perdidisti, vt hoc in eo templo dicere ausus sis, in quo ego senatum illum, qui quondam florens orbi terrarum præsidebat, consulebam, tu homines perdidißimos cum gladijs collocasti? At etiam ausus es (quid autem est, quod tu non audeas) cliuum Capitolinum dicere me consule plenum seruorum amatorum fuisse. vt illa, credo, nefaria S. C. tum fierent, vim afferebam senatui. ô miserum, siue illa tibi nota non sunt, (nihil enim boni nosti) siue sunt, qui apud tales viros tam impudenter loquare. quis enim eques R. quis præter te adolescens nobilis, quis vllius ordinis, qui se ciuem meminisset, cùm senatus in hoc templo esset, in cliuo Capitolino non fuit? quis nomen non dedit? quanquam nec scribæ sufficere, ne tabulæ nomina illorum capere potuerunt. etenim cùm homines nefarij de patriæ parricidio confiterentur, consciorum indicijs, sua manu, voce penè literarum coacti, se vrbem inflammare, ciues trucidare, vastare Italiam, delere rempubl. consensisse: quis esset, qui ad salutem communem defendendam non excitaretur? præsertim cùm senatus populusq; Romanus haberet ducem, qualis si qui nunc esset, tibi idem, quod illi accidit, contigisset. Ad sepulturam corpus vitrici sui negat à me datum. hoc verò ne P. quidem Clodius dixit vnquam. quem, quia iurè ei fui inimicus, doleo à te iam omnibus vitijs esse superatum. Quî autem tibi venit in mentem, redigere in me-

Ironica cõtentio.

Obiurgatio grauis.

Exclamatio dilẽmatica.

Cõcedit, tãquam iure factum.

Callidè hoc neq; negat, neq; concedit, sed ei alia obiecit.

memoriam nostram. te domi P. Lentuli esse educatum? an verebare, ne non putaremus naturâ te potuisse tam improbum euadere, nisi accessisset etiam disciplina?

Locus cōmunis de mala educatione: & attende disciplinam in malum accipi.

tam autem eras excors, vt tota in oratione tecum ipse pugnares: vt non modò non cohærentia inter se diceres, sed maximè disiuncta, atq; contraria? vt non tanta mecum, quanta tecum tibi esset contentio? Vitricum tuum fuisse in tanto scelere fatebare, pœna affectum querebare. ita quod propriè meum est, laudasti: quod totius senatus est, reprehendisti. nam cùm comprehensio sontium, mea: animaduersio, senatus fuerit: homo disertus nō intelligit eum, quē cōtra dicit, laudari à se: eos, apud quos dicit, vituperari.

Bimembres sentētiæ ex cōtrariis, cū similiter desinentibus.

iam illud cuius est, nō dico audaciæ (cupit enim se audacē dici) sed, quod minimè vult, stultitiæ, qua vincit omnes, cliui Capitolini mentionem facere? cùm inter subsellia nostra versentur armati: cū in hac cella Concordiæ (ô dij immortales) in qua me consule salutares sententiæ dictæ sunt, quibus ad hanc diem viximus, cùm gladijs homines collocati stent? accusa senatum: accusa equestrem ordinem, qui tum cùm senatu copulatus fuit: accusa omnes ordines, omnes ciues, dum confiteare hunc ordinem hoc ipso tempore ab Ithyreis circumsideri.

Amplificat à loco, & exclamatione.

hæc tu non propter audaciam dicis tam impudenter, sed qui tantam rerum repugnantiam non videas. nihil profectò sapis: quid est enim dementius, quàm cùm ipsa contra remp. perniciosa arma ceperis, obijcere alteri salutaria?

Enthymema ex contrariis.

At etiam quodā loco facetus esse voluisti. quàm id (dij boni) non decebat: in quo est tua culpa nonnulla: aliquid enim salis ab vxore mima trahere potuisti. Cedant arma togæ. quid tum? nónne cesserunt? at postea tuis armis cessit toga.

Salsè hominē irridet.

Diluit ex contrariis. Versum interpretatus est in Pisonem.

quaeramus igitur, vtrum melius fuerit, libertati populi Rom. sceleratorum arma, an libertatem nostram armis tuis cedere. nec verò tibi de versibus respondebo: tantum dicam breuiter, neque illos, neque vllas te omnino literas nosse, me nec reip. nec amicis vnquam defuisse, & tamen omni genere monimentorum meorum perfecisse operis subseciuis, vt meae vigiliae, meaeq; literae & iuuentuti vtilitatis, & nomini R. laudis aliquid afferrent. sed haec non huius temporis. ad maiora veniamus.

Criminis relatio.

P. Clodium meo consilio interfectum esse dixisti. quidnam homines putarent, si tum occisus esset, cùm tu illum in foro, inspectante populo R. gladio stricto insecutus es, negotiumq; transegisses, nisi ille se sub scalas taberna librariae coniecisset, hisq; oppilatis impetum tuũ compreßisset? sed quid? ego fauisse me tibi fateor,

Distinctione soluit.

suasisse, ne tu quidem dicis. at Miloni ne fauere quidem potui, prius enim rem transegit, quàm quisquam suspicaretur id eum facturũ esse. at ego suasi: scilicet is animus erat Milonis, vt prodesse reipub. sine suasore non posset. at laetatus sum. quid ergo? in tanta laetitia cunctae ciuitatis me vnum tristem esse oportebat? quanquã de morte P. Clodij fuit quaestio non satis prudenter illa quidem constituta: quid enim attinebat noua lege quaeri de eo, qui hominem occidisset, cùm esset legibus quaestio constituta? quaesitum est tamen. quod ergo, cùm res agebatur, nemo in me dixit, id tot annis pòst, tu es inuentus, qui diceres? Quod verò dicere ausus es, idq; multis verbis, operâ meâ Pompeium à Caesaris amicitia esse disiunctum, ob eamq; caussam meâ culpâ ciuile bellum esse natum, in eo non tu quidem tota re, sed, quod maximum est, temporibus errasti. ego M. Bibulo,

Ex definitione.

Diluit signũ tanquã cõmune & aequum.

Ex maiore, siue à tempore.

Diluit à tẽpore.

prae-

præstantissimo ciue, consule nihil prætermisit, quantum facere, enitiq́ potui, quin Pompeium à Cæsaris coniunctione auocarem, in quo Cæsar fuit felicior: ipse enim Pompeium à mea familiaritate disiunxit. postea verò quàm se totum Pompeius Cæsari tradidit, quid ego illum ab eo distrahere conarer? stulti erat sperare, suadere impudentis. duo tamen tempora inciderunt, quibus aliquid contra Cæsarem Pompeio suaserim: ea velim reprehendas, si potes: vnam, ne quinquennij imperium Cæsari prorogaretur: alterum, ne pateretur ferri, vt absentis eius ratio haberetur. quorum si vtrumuis persuasissem, in has miserias nunquam incidissemus, atque idem, cùm iam omnes opes & suas, & populi Rom. Pompeius ad Cæsarem detulisset, seroq́ ea sentire cœpisset, quæ ego multò antè prouideram, inferriq́ patriæ bellum nefarium viderem, pacis, concordiæ, compositionis auctor esse non destiti: meaq́ illa vox est nota multis, Vtinam Cn. Pompei cum Cæsare societatem aut nũquam coisses, aut nunquam diremisses. fuit alterum grauitatis, alterum prudentiæ tuæ. hæc mea, M. Antoni, semper & de Pompeio, & de rep. consilia fuerunt. quæ si valuissent, resp. staret, vt tuis flagitiis, egestate, infamia concidisses. sed hæc vetera, illud verò recens, Cæsarem meo consilio interfectum. iam vereor P. C. ne, quod turpissimum est, præuaricatorem mihi apposuisse videar, qui me non solùm meis laudibus ornaret, sed etiam oneraret alienis. quis enim meum in istius societate glorisissimi facti nomen audiuit? cuius autem, qui in eo numero fuisset, nomen est occultatum? occultatũ dico? cuius non statim diuulgatum? citius dixerim iactasse se aliquos, vt fuisse in ista societate viderentur, qui

Digestio. Ab honesto.

Optatio prudens. Digestio.

Articulus.

Refellit à signis & iure factum ostendit, quia tyrannum interficere, laudabile.

qui socij non fuissent: quàm vt quisquam celare vellet. quàm veri simile porrò est, in tot hominibus partim obscuris, partim adolescentibus, neminem occultantibus meum nomen latere potuisse? etenim si auctores ad liberandam patriam desideraremur illis auctoribus, Brutos ego impellerem? quorũ vterq; L. Bruti imaginẽ quotidie videret, alter etiam Ahalæ. his igitur maioribus orti, ab alienis potius consilium peterẽt, quàm à suis? & foris potiùs, quàm domo? quid? C. Caßius in ea familia natus, quæ non modò dominatũ, sed ne potentiã quidem cuiusquam ferre potuit, me auctorẽ, credo, desiderauit: qui etiam sine his clarißimis viris hãc rem in Cilicia ad ostium fluminis Cydni confecisset, si ille ad eam ripam, ad quam constituerat, non ad contrariam nauim appulisset. Cn. Domitium non patris interitus, clarißimi viri, non auunculi mors, non spoliatio dignitatis ad recuperandam libertatem, sed mea auctoritas excitauit? an C. Trebonio persuasi, cui ne suadere quidem ausus essem? quo etiam maiorem ei resp. gratiam debet, qui libertatem populi Romani vnius amicitiæ præposuit: depulsorq; dominatus, quàm particeps esse maluit. an L. Tullius Cimber me est auctorem secutus? quem ego magis fecisse istam rem sum admiratus, quàm facturũ putaui: admiratus sum autem ob eam caussam, quòd immemor beneficiorum, memor patriæ fuisset. quid duos Seruilios, Cascas dicam, an Ahalas? & hos auctoritate mea censetis excitatos potiùs, quàm charitate reip.? longum est persequi ceteros: idq; reip. præclarum, fuisse tam multos, ipsis gloriosus est. at quemadmodum me coarguerit homo acutus, recordamini. Cæsare interfecto, inquit, statim cruentum altè extollẽs M. Brutus

Impulsionẽ tractat enumeratione.

Epilogus.

tus pugionem, Ciceronem nominatim exclamauit, atq; ei recuperatam libertatem est gratulatus. cur mihi potissimum? quòd sciebam? vide ne illa caussa fuerit appelandi me, quòd cùm rem gessisset consimilem rebus ijs, quas ipse gesseram, me potissimum testatus est, se æmulum mearum laudum extitisse. tu autem omnium stultissime non intelligis, si id, quod me arguis, voluisse interfici Cæsarem, crimen sit: etiam lætatum esse morte Cæsaris, crimen esse? quid enim interest inter suasorem facti, & probatorem? aut quid refert, vtrum voluerim fieri, an gaudeam factum? ecquis est igitur, te excepto, qui illum regnare gaudebas, qui illud aut fieri noluerit aut factum improbarit? omnes enim in culpa: etenim omnes boni, quantum in ipsis fuit, Cæsarem occiderunt: alijs consilium, alijs animus, alijs occasio defuit, voluntas nemini. sed stuporem hominis, vel dicam pecudis, attendite: sic enim dixit: M. Brutus, quē ego honoris caussa nomino, cruentum pugionem tenens, Ciceronem exclamauit: ex quo intelligi debet eum conscium fuisse. ergo ego sceleratus appellor à te, quem suspicatum aliquid suspicaris: ille, qui stillantem per se pugionem tulit, is à te honoris caussa nominatur? esto: sit in verbis tuis hic stupor: quantò in rebus sententijsq; maior? constitue hoc consul aliquando, Brutorum, C. Caßij, Cn. Domitij, C. Trebonij, reliquorum quam velis esse caussam: edormi crapulam, inquā, & exhala. an faces admouendæ sunt, quæ te excitent tantæ caussæ indormientem? nunquámne intelligis statuendū tibi esse, vtrū illi, qui istam rem gesserunt, homicidij rei sint, an vindices libertatis? attende animū paulisper, cogitationemq; sobrij hominis ad punctum temporis suscipe. Etenim ego, qui

Diluit ex caussis.

Ex pari.

Ab omniū honorum voluntate.

Trāsitio & correctio odiosa.

Ostēdit argumenti vitium.

Concessio amara ex minore, cū increpatione.

Quintus cō cludendi ex disiunctione modus, Cic. Top. Ex quo plura mala, Cic. A consequentibus.

qui sum illorũ, vt ipse fateor, familiaris, vt à te arguo socius, nego quicquam esse medium: confiteor eos, nisi liberatores populi R. conseruatoresq; reip. sint, plus quàm sicarios, plus quàm homicidas, plus etiam quàm parricidas esse: siquidem est atrocius patriæ parentem, quàm suum occidere. tu homo sapiens & considerate quid dicis? si parricidæ, cur honoris caussâ à te sunt & in hoc ordine, & apud populum Ro. semper appellati? cur M. Brutus te referente legibus est solutus, si vrbe plus quàm decem dies abfuisset? cur ludi Apollinares incredibili M. Bruti honore celebrati? cur prouinciæ Cassio & Bruto datæ? cur quæstores additi? cur legatorum numerus auctus? atque hæc acta per te. non igitur homicidæ.

Locus communis dialecticus, Cic. Top. Ex consequentibus.

Sequitur, vt liberatores tuo iudicio sint: quandoquidem tertium nihil potest esse. quid est? num conturbo te? non enim fortasse satis quæ distinctius dicuntur, intelligis. sed tamen hæc est summa conclusionis meæ, quoniam scelere à te liberati sunt, ab eodem te amplissimis præmijs dignissimos iudicatos. itaq; iam retexo orationem meam: scribam ad illos, vt si qui fortè, quod à te mihi obiectum est, quærent, sítne verùm, ne cui negent. etenim vereor, ne aut celatum me ab ipsis, illis non honestum, aut, inuitatum refugisse, mihi sit turpissimum: quæ enim res vnquam (prô sancte Iupiter) non modò in hac vrbe, sed in omnibus terris est gesta maior? quæ gloriosior? quæ commendatior hominum memoriæ sempiternæ? in huius me consilij societatem, tanquam in equum Troianum, includi cum principibus non recuso. ago etiam gratias quoquo animo facis: tanta enim res est, vt inuidiam istam, quam tu in me vis concitare, cum laude non comparem. quid

Dilemma.

Amplificatio facinoris à re ipsa.

Cōparatio illustris personarum.

enim

enim beatius illis, quos tu expulsos à te prædicas, & relegatos? qui locus est aut tam desertus, aut tam inhumanus, qui illos, quo accesserunt, non affari, atq; appetere videatur? qui homines tam agrestes, qui se, cùm eos aspexerint, non maximum cepisse vitæ fructum putent? quæ verò tam immemor posteritas, quæ tam ingratæ literæ reperientur, quæ eorum gloriam non immortalitatis memoria prosequantur? tu verò ascribe me talem in numerum. sed vnam rem, vereor, ne non probes: si enim fuissem, non solùm regem, sed regnum etiam de rep. sustulissem: & meus stylus ille fuisset, vt dicitur, mihi crede, non solùm vnum actum, sed totam fabulam confecissem. quanquā si, interfici Cæsarem voluisse, crimē est: vide quæso, Antoni, quid tibi futurum sit, quem & Narbone hoc consilium cum C. Trebonio cepisse notißimum est, & ob eius consilij societatem, cùm interficeretur Cæsar, tum te à Trebonio vidimus seuocari. ego aūt (vide quàm tecum agam non inimicè) quòd bene cogitasti aliquando, laudo: quòd non indicasti, gratias ago: quòd non fecisti, ignosco. virum res illa quærebat. quòd si te in iudicium quis adducat, vsurpetq; illud Caßianum: Cui bono fuerit: vide quæso, ne hæreas. quanquā illud quidem fuit, vt tu dicebas, omnibus bono, qui vni seruire nolebant: tibi tamen præcipuè, qui non modò non seruis, sed etiam regnas, qui maximo te ære alieno ad ædem Opis liberasti, qui per easdem tabulas, innumerabilem pecuniam dißipauisti, ad quem è domo Cæsaris tam multa delata sunt, cuius domus quæstuosißima est falsorum commentariorum, & chirographorū officina, agrorum oppidorum, immunitatum, vectigalium flagitiosißimæ nundinæ. etenim quæ res egestati, & æri

A locorum attributis, & hominum conditione.

A posteritatis memoria.

Metaphora ex ambiguo, stylus, pro pugione.

Conscium Cæsaris necis fuisse Antonium probat à signo.

Distributio

A collatione auspicio.

Cōſecutio qua cōſciētiam arguit ex ſignis quæ tamen cōuertit in Antonii deriſionem.

& æri alieno tuo, præter mortem Cæſaris ſubuenire potuiſſet? neſcio quid conturbatus mihi eſſe videris. nunquid ſubtimes, ne ad te hoc crimen pertinere videatur? libero te metu. nemo credet vnquam. non eſt tuum de rep. benè mereri, habet iſtius pulcherrimi facti clariſſimos viros reſp. auctores. ego te tantum gaudere dico, feciſſe non arguo. reſpondi maximis criminibus: nunc etiam reliquis reſpondendum eſt. Caſtra mihi Pompeij, atq; illud omne tempus obiecisti. quo quidem tempore, ſi vt dixi, meum conſiliū, auctoritasq́; valuiſſet, tu hodie egeres, nos liberi eſſemus. reſp. non tot duces & exercitus amiſiſſet. fateor enim me, cùm ea, quæ acciderunt, prouiderem futura, tanta in mœſtitia fuiſſe, quanta ceteri optimi ciues, ſi idem prouidiſſent, fuiſſent. dolebā,

Geminatio.

dolebam P. C. remp. veſtris quondam meisq́; conſilijs

Ante occupatio, per locum cōmunem.

conſeruatam, breui tempore eſſe perituram: neq; verò eram tam indoctus, ignarusq́; rerum, vt frangerer animo propter vitæ cupiditatem, quæ me manens conficeret angoribus, demiſſa moleſtijs omnibus liberaſſet. illos

Pathos ex cauſſis.

ego præſtantiſſimos viros, lumina reip. viuere volebam, tot conſulares, tot prætorios, tot honeſtiſſimos ſenatores,

Sententia.

omnem præterea florem nobilitatis, ac iuuentutis, tum optimorum ciuium exercitus: qui ſi viuerent quamuis iniqua conditione pacis (mihi enim omnis pax cum ci-

Acclamatio ad terrēdū Antonium.

uibus bello ciuili vtilior videbatur) remp. hodie teneremus. quæ ſententia ſi valuiſſet, ac non ij maximè mihi, quorum ego vitæ conſulebam, ſpe victoriæ elati obſtitiſſent: vt alia omittam, tu certè nunquam in hoc or-

Refellit à ſignis.

dine, vel potiùs nunquam in hac vrbe manſiſſes. At verò Cn. Pompeij voluntatem à me abalienabat oratio mea. an ille quenquā plus dilexit? cum vllo aut ſermones, aut

consilia contulit sæpius? quod quidem erat magnum de summa re dissidentes, in eadem consuetudine amicitiæ permanere sed & ego quid ille; & contrà ille, quid & ego sentirem & spectarem, videbat. ego incolumitati ciuium primùm, & postea dignitati: ille præsenti dignitati potiùs cõsulebat. quòd autem habebat vterq; quod sequeretur, iccirco tolerabilior erat nostra dissensio. quid verò ille consularis vir, ac penè diuinus de me senserit, sciunt, qui eum de Pharsalica fuga Paphum prosecuti sunt. nunquam ab eo mentio de me, nisi honorifica, nisi plena amicissimi desiderij: cùm me vidisse plus fateretur, se sperauisse meliora. & eius viri nomine me insectare audes, cuius me amicum, te sectorem esse fateare? sed omittatur bellum illud, in quo tu nimium felix fuisti. Ne iocis quidem respondebo, quibus me in castris vsum esse dixisti. erant illa quidem castra plena curæ: veruntamen homines, quamuis in turbidis rebus sint, tamen si modò homines sunt, interdum animis relaxantur. quòd autem idem mæstitiam meam reprehendit, idem iocos: magno argumento est, me in vtroq; fuisse moderatum. Hæreditates mihi negasti venire. vtinam hoc verũ * crimen esset: plures amici mei, & necessarij viuerent sed quî istuc tibi venit in mentẽ? ego enim amplius H-S ducenties acceptum hæreditatibus retuli. quanquam in hoc genere fateor feliciorem esse te. me nemo, nisi amicus fecit hæredem: vt cum illo commodo, si quod erat, animi quidam dolor iungeretur: te is, quem nunquam vidisti, L. Rubrius Cassinas fecit heredem & quidem vide, quàm te amarit is, qui albus aterne fueris ignorans, fratris filium præterijt: Q. Furij, honestissimi equitis Rom. suiq; amicissimi, quem palàm

Commutatio.

A testimoniis.

A differentibus.
A necessitate & moderatione.

* vnum.
Optatione amica diluit.

Dolo malo Antonium inuasisse hæreditates probat ex caussis.

palàm hæredem semper factitarat, ne nomen quidem perscripsit: quem nunquam viderat, ac nunquam salutauerat, fecit hæredem. velim mihi dicas, nisi molestum est, L Turselius qua facie fuerit? qua statura? quo municipio? qua tribu? nihil scio, inquies, nisi quæ prædia habuerit. igitur fratrem exhæredans, te faciebat hæredem. in multas præterea pecunias alienißimorum hominum, eiectis veris hæredibus, tanquam hæres esset, inuasit. quanquam hoc maximè admiratus sum, mentionem te hæreditatum ausum esse facere, cùm ipse hæreditatē patris non adisses. hæc vt colligeres, homo amentißime, tot dies in aliena villa declamasti? quãquam tu quidem, (vt tui familiarißimi dictitant) vim exhalãdi, non ingenij acuendi caussa declamitas. & verò adhibes ioci caussa magistrum suffragio tuo, & compotorum tuorum rhetorem cui conceßisti, vt non modò in te, quæ vellet, sed in quem vellet diceret. falsum omnino hominem: sed materia facilis, in te & in tuos dicta dicere, vide autem, inter te, & auum tuum quid intersit. ille sensim dicebat, quod causæ prodesset: tu cursim dicis aliena at quanta merces rhetori data est? audite P.C. & cognoscite reip. vulnera: duo millia iugerū cãpi Leontini Sex. Clodio rhetori aßignasti: & quidem immunia, vt pro tanta mercede nihil sapere disceres. num etiam, homo audacißime, ex Cæsaris commentarijs? sed dicam alio loco & de Leontino agro, & de Campano: quos iste agros ereptos reip. turpißimis possessoribus inquinauit. Iam enim, quoniã criminibus eius satis respondi, de ipso emendatore, & correctore nostro quædam dicēda sunt: nec enim omnia effundam: vt si sæpius decertandum sit, vt erit, semper nouus veniam: quam facultatem mihi multitu

Incredibile ostendit & turpiter cōfitentem inducit.

Correctio ad vituperationem.

Epilogus cum digressione, qua Antonium suauiter irridet.

Materia ioci & risus, est turpitudo.

Rhetoris merces.

Adynaton ex cōtrariis.

Adhuc respōdit maledictis Antonii, nunc transit ad eius vituperationem, quam tēporum ordine persequitur.

multitudo istius vitiorum, peccatorumq́; largitur. vísne
igitur, te inspiciamus à puero? sic opinor, à principio or-
diamur. Tenésne memoria prætextatum te decoxisse? Pueritia.
patris, inquies. ista culpa est. concedo: etenim est pie- Concessio Ironica.
tatis plena defensio: illud tamē audaciæ tuæ, quòd sedi-
sti in quatuordecim ordinibus; cùm esset lege Roscia
decoctoribus certus locus cōstitutus, quamuis quis fortu- Adolescentia turpiter acta.
næ vitio, nō suo decoxisset. sumsisti virilem togam, quā
statim muliebrem stolam reddidisti, primò vulgare scor-
tum, certa flagitij merces, nec ea parua: sed citò Curio
interuenit, qui te à meretricio quæstu abduxit, & tan-
quam stolam dedisset, in matrimonio stabili, & certo Verg. Aen. 2 Amplificat collatione, & ex adiūctis.
locauit. nemo vnquam puer emtus libidinis caussa tam
fuit in domini potestate, quàm tu in Curionis. quoties
te pater eius, domo sua eiecit? quoties custodes posuit, ne
limen intrares? cùm tamē tu nocte socia, hortante libi-
dine, cogente mercede, per tegulas demitterere. quæ fla-
gitia domus illa diutius ferre nō potuit. scísne me de re- Terent. Eunu.
bus mihi notissimis dicere? recordare tempus illud, cùm Pathos.
pater Curio mœrens iacebat in lecto, filius se ad pedes
meos prosternens, lacrymans te mihi cōmendabat, ora-
bat, vt te contra suum patrem, si sestertiū sexagies pe-
teret, defenderem: tātum enim se pro te intercessisse di- Intercessisse, i. e. spopondisse.
cebat. ipse autē amore ardens, confirmabat, quòd desi-
derium tui dissidij ferre non posset. se in exiliū esse itu-
rum. quo ego tempore tanta mala florentissimæ familiæ Prudens consilium.
sedaui, vel potius sustuli: patri persuasi, vt æs alienum
filij dissolueret, redimeret adolescentem summa spe, &
animi & ingenij præditum, rei familiaris facultatibus, Acclamatio per indignationem.
eumq́; à tua non modò familiaritate, sed etiam con-
gressione, patrio iure, & potestate prohiberet. hæc tu

cùm

cùm per me acta meminiſſes, niſi illis quos vidimus, gladijs conſideres, maledictis me prouocare auſus eſſes? ſed iam ſtupra, & flagitia omittam. ſunt quædam, quæ honeſtè non poſſum dicere, tu autem eò liberior, quòd ea in te admiſiſti, quæ à verecundo inimico audire nō poſſes ſed reliquum curſum vitæ videte. quem quidem celeriter perſtringam: ad hæc enim, quæ in ciuili bello in maximis reip. miſeriis fecit, & ea, quæ quotidie facit, feſtinat animus. quæ peto, vt quanquam multa notiora vobis, quàm mihi ſunt: tamen, vt facitis, attentè audiatis: debet enim talibus in rebus excitare animos non cognitio ſolùm rerum, ſed etiam recordatio: tametſi incidamus oportet media, ne nimis ſerò ad extrema veniamus. Intimus erat in tribunatu Clodio, qui ſua erga me beneficia commemorat, eius omnium incendiorum fax: cuius etiam domi quiddam iam tum molitus eſt. quid dicam, ipſe optimè intelligit. inde iter Alexandriam, contra ſenatus auctoritatem, contra religiones ſed habebat ducem Gabinium, qui cum quiduis rectiſſimè facere poſſet. qui tum inde reditus aut qualis? priùs in vltimam Galliam ex Aegypto, quàm domum. quæ autem erat domus? ſuam enim quiſq; domum tum obtinebat, neq; erat vſquam tua. domum dico? quid erat in terris, vbi in tuto pedem poneres? præter vnum Miſenum, quod cum ſocijs tanquam Siſaponem tenebas? veniſti è Gallia ad quæſturam petendam. aude dicere, te priùs ad patrem tuum veniſſe, quàm ad me: acceperam enim iam antè Cæſaris literas, vt mihi ſatiſfieri paterer à te: itaque ne loqui quidem ſum te paſſus de gratia. poſtea cultus ſum à te, tu à me obſeruatus in petitione quæſturæ. quo quidem tempore P. Clodium approban-

Præciſio.

Tertius ætatis gradus.

Locus attētionis.

Reticentia.

Ironica excuſatio.

Correctio ad vituperationem.

Prouerbiū.

A ſua lenitate, & à recōciliata gratiā.

probante populo R. in foro es conatus occidere. cumq; eam rem tua sponte conarere, non impulsu meo, tamen ita prædicabas, te non existimare, nisi illum interfecisses, vnquam mihi pro tuis in me iniurijs satis esse facturum. in quo demiror, cur Milonem impulsu meo rem illam egisse dicas, cùm te vltrò mihi idem illud deferentem nunquam sim adhortatus. quanquam, si in eo perseueres, ad tuam gloriam rem illam referri malebam, quàm ad meam gratiam. quæstor es factus. deinde cõtinuo sine S. Consulto, sine sorte, sine lege ad Cæsarem cucurristi: id enim vnum in terris egestatis, æris alieni, nequitiæ, perditis vitæ rationibus perfugium esse ducebas. ibi te cùm & illius largitionibus, & tuis rapinis expleuisses (si hoc est explere, quod statim effundas) aduolas egens tribunatum, vt in eo magistratu, si posses, viri tui similis esses. accipite nunc quæso non ea, quæ ipse in se, atq; in domesticum dedecus impurè, atq; intemperanter, sed quæ in nos, fortunasq; nostras, id est, in vniuersam remp. impiè ac nefariè fecerit: ab huius enim scelere omnium malorum principium natum reperietis. Nam cùm, L. Lentulo, C. Marcello Consulibus, Kalend. Ian. labentem, & propè cadentem remp. fulcire cuperetis. ipsiq; C. Cæsari si sana mente esset, consulere velletis: tum iste venditum atq; emancipatum tribunatum, consilijs vestris opposuit, ceruicesq; suas ei subiecit securi, qua multi in minoribus peccatis occiderunt. in te autem M. Antonij id decreuit senatus, & quidem incolumis, nondum tot luminibus extinctis, quod in hostem togatum decerni est solitũ more maiorum. & tu apud patres conscriptos cõtra me dicere ausus es, cùm ab hoc ordine ego conseruator essem tu hostis

Ab Antonii dicto.

Refellit à signo.

Antonii quæstura.

Dissolutũ.

Correctio.

Viri tui, scilicet Curionis, falsũ est.

Renouat attentionem, & transit ad publica Antonii crimina.

Lumina Reip. trãslatio, pro viris clarissimis.

reip

Amplificatio ſceleris à tempore. *reip. iudicatus? commemoratio illius tui ſceleris inter-*
miſſa eſt, non memoria deleta. dumq; genus hominum,
dum populi Ro. nomen extabit, (quod quidem erit, ſi
per te licuerit, ſempiternam) tua illa peſtifera inter-
ceſsio nominabitur. quid cupidè à ſenatu, quid temerè
fiebat, cùm tu, vnus adoleſcens, vniuerſum ordinem de-
Defenſio abſoluta. *cernere de ſalute reip. prohibuiſti, neque, id ſemel, ſed*
ſæpius, neq; tu tecum de ſenatus auctoritate agi paſſus
Cōmoratio & ſimiliter deſinēs. *es? quid autē agebatur, niſi ne delere & euertere remp.*
funditus velles? cùm te neq; principes ciuitatis rogan-
do, neq; maiores natu monendo, neq; frequens ſenatus
agendo, de vendita atq; addicta ſententia mouere po-
tuit? tum illud, multis rebus antè tentatis, neceſſariò tibi
Ab atroci ſenatus decreto. *vulnus inflictū. quod paucis ante te, quorum incolumis*
fuit nemo. tum contra te dedit arma hic ordo conſuli-
Geminatio. *bus, reliquisq; imperijs, & poteſtatibus. quæ non effu-*
giſſes, niſi te ad arma Cæſaris contuliſſes. tu, tu, inquam,
M. Antoni, princeps C. Cæſari, omnia perturbare cupi-
enti, cauſſam belli contra patriam inferendi dediſti.
Diſſolutio. *quid enim aliud ille dicebat, quam cauſſam dementiſsi-*
mi ſui conſilij, & facti afferebat, niſi quod interceſsio
Sententia. *neglecta, ius tribunitium ſublatum, circumſcriptus à*
ſenatu eſſet Antonius? omitto, quàm hæc falſa, quàm
leuia, præſertim cùm omnino nulla cauſſa iuſta cuiquā
eſſe poſsit, contra patriam arma capiendi. ſed nihil de
Cæſare: tibi certè confitendum eſt, cauſſam pernicio-
Exclamatio dilēmatica cum auxeſi. *ſiſsimi belli in perſona tua conſtitiſſe. ô miſerū te, ſi in-*
telligis: miſeriorē, ſi non intelligis, hoc literis mandari,
hoc memoriæ prodi, huius rei ne poſteritatem quidem
omnium ſeculorum vnquam immemorem fore. conſu-
les ex Italia expulſos, cumq; his Cn. Pompeium, qui
imperij

imperij populi R. decus, ac lumen fuit: omnes consulares, qui per valetudinem exequi cladem illam, fugamq́ potuissent: prætores, prætorios, tribunos pleb. magnam partem senatus, omnem sobolem iuuentutis, vnoq; verbo remp. expulsam, atq; exterminatam suis sedibus. vt igitur in seminibus est caussa arborum, & stirpium: sic huius luctuosissimi belli semen tu fuisti. doletis tres exercitus populi R. interfectos? interfecit Antonius. desideratis clarissimos ciues? eos quoque eripuit vobis Antonius. auctoritas huius ordinis afflicta est? afflixit Antonius. omnia deniq;, quæ postea vidimus (quid autem mali non vidimus?) si rectè ratiocinabimur, vni accepta referemus Antonio. vt Helena Troianis, sic iste huic reip. caussa belli, caussa pestis atq; exitij fuit. Reliquæ partes tribunatus principio similes. omnia perfecit, quæ senatus salua rep. ne fieri possent, perfecerat. cuius tamē scelus in scelere cognoscite. restituebat multos calamitosos. in his patrui nulla mentio. si seuerus, cur non in omnes? si misericors, cur non in suos? sed omitto ceteros. Licinium Lenticulam de alea condemnatum, collusorem suum, restituit: quasi verò ludere cum condemnato non liceret: sed vt, quod in alea perdiderat, beneficio legis dissolueret. quam attulisti rationem populo R. cur eum restitui oporteret? absentem credo in reos relatum, rem indictâ caussâ iudicatam, nullum fuisse de alea lege iudicium, vi oppressum & armis. postremò quod de patruo tuo dicebatur, pecunia iudicium esse corruptum, nihil horum. at vir bonus, & republ. dignus. nihil id quidem ad rem: & ego tamen, quoniam condemnatum esse pro nihilo est, si ita esset, ignoscerem. hominem omnium nequissimum, qui non du-

Similitudo à natura.

Conuersio elegans.

Similitudo ab historia.

Dilemma.

Irrisio.

Ironica sunt.

Aleæ ludus vituperatur de quo Digest. lib. 11. & Cod. 3. tit 15.

dubitaret, vel in foro alea laudere, lege quæ est de alea condemnatum, qui in integrum restituit, is non apertissimè studium suum ipse profitetur? in eodem verò tribunatu, cùm Cæsar in Hispaniam proficiscens, huic conculcandam Italiam tradidisset: quæ fuit eius peragratio itinerum? lustratio municipiorum? scio me in rebus celebratissimis sermone omniũ versari: eaq; quæ dico, dicturusq; sum, notiora omnibus esse, qui in Italia tum fuére quàm mihi, qui non fui: notabo tamẽ singulas res: etsi nullo modo poterit oratio mea satisfacere vestræ scientiæ. ecquod enim vnquam in terris tantum flagitium exstitisse auditũ est? tantam turpitudinem? tantum dedecus? vehebatur in essedo tribunus pl. lictores laureati antecedebant: inter quos aperta lectica mima portabatur: quam ex oppidis municipales homines honesti obuiam necessariò prodeuntes, non noto illo, & mimico nomine, sed Volumniam consultabant. sequebatur rheda cum lenonibus, comites nequissimi: reiecta mater amicam impuri filij, tanquam nurum, sequebatur. ô miseræ mulieris fœcunditatem calamitosam. horum flagitiorum iste vestigijs omnia municipia, præfecturas, colonias, totam deniq; Italiã impressit. Reliquorum factorum eius P.C. difficilis est sanè reprehensio, & lubrica. versatus in bello est: saturauit se sanguine dissimillimorũ sui ciuiũ: fuit felix si potest vlla esse in scelere felicitas. sed quoniam veteranis cautum esse voluimus, quanquam dissimilis est militum caussa, & tua: illi secuti sunt, tu quæsisti ducem: tamen, ne apud illos me in inuidiam voces, nihil de belli genere dicam. victor è Thessalia Brundusiam cum legionibus reuertisti: ibi me non occidisti magnum beneficium: potuisse enim fateor,

Premunitio ad probabilitatem.

Amplificat illustri explanatione.

Pathos à matris calamitate.

A crudelitate.

Ironia.

fateor, quanquam nemo erat eorum, qui tum tecū fuerunt, qui mihi non censeret parci oportere. tanta enim est claritas patriæ, vt vestris etiam legionibus sanctus essem, quòd eam à me seruatam esse meminissent. sed fac id te dedisse mihi, quod non ademisti: meq; à te habere vitā, quia à te non sit erepta. licuit ne mihi per tuas cōtumelias hoc beneficium sic tueri, vt tuebar, præsertim cùm te hæc auditurum videret? venisti Brundusium, in sinum quidem & in complexum tuæ mimulæ, quid est? num mentior? quàm miserum est, id negare non posse, quod sit turpissimum confiteri si te municipiorum non pudebat, ne veterani quidem exercitus? quis enim miles fuit, qui Brundusii illam non viderit? quis, qui nescierit venisse eam tibi tot dierum viam gratulatum? quis qui non indoluerit tam serò se, quem hominem secutus esset, cognoscere? Italiæ rursus percursatio, eâdem comite mima: in oppida, militum crudelis, & misera deductio: in vrbe auri, argenti, maximeq; vini fœda direptio. accessit, vt Cæsare ignaro, cùm ille esset Alexandriæ, beneficio amicorum magister equitum constitueretur. tum existimauit se suo iure cum Hippia viuere, & equos vectigales Sergio mimo tradere. quid ego istius decreta, quid rapinas, quid hæreditatum possessiones datas, quid ereptas proferam? cogebat egestas: quò se verteret, non habebat: nondum ei tanta à L. Rubrio, non à L. Tursecio hæreditas venerat: nondum in Cn. Pompeij locum, multorumq; aliorum, qui aberant, repentinus hæres successerat: erat ei viuendum latronū ritu: vt tantum haberet, quantū rapere potuisset. sed hæc quæ robustioris improbitatis sunt, omittamus: loquamur potius de nequissimo genere leuitatis. Tu istis faucibus

Epiphonema.

Sententia per exclamationem, qua Antonij nequitia notatur.

Antonius magister equitū irridetur.

Antonii rapinæ.

Transitio.

Amplificatio nequit.

tiç Antonii. ex tacita ratiocinatione, ducta per omnes amplificandi locos & attributa omnia diligenter expendenda.

cibus, istis lateribus, ista gladiatoria totius corporis firmitate, tantum vini in Hippæ nuptijs exhauseras, vt tibi necesse esset in populi R. conspectu vomere postridie. ô rem non modò visu fœdam, sed etiam auditu. si inter cœnam, in tuis immanibus illis poculis hoc tibi accidisset, quis non turpe diceret? in cœtu verò populi Ro. negotium publicum gerens, magister equitum, cui ructare turpe esset, is fomens fructis esculentis, vinum redolentibus, gremium suum, & totum tribunal impleuit. sed hoc ipse fatetur esse in suis sordibus: veniamus ad splendida. Cæsar Alexandriam se recepit, felix vt sibi quidem videbatur: mea autem sententia, nisi qui reip. sit felix, felix esse nemo potest. hasta posita pro æde Iouis Statoris, bona (miserum me: consumtis enim lacrymis, tamen infixus animo hæret dolor) bona, inquam Cn. Pompeij Magni voci acerbissimæ subiecta præconis, vna in illa re seruitutis oblita ciuitas ingemuit: seruientibusq́ animis, gemitus tamen populi R. liber fuit. expectantibus omnibus, quisnam esset tam impius, tam demens, tam dijs hominibusq́ hostis, qui ad illud scelus sectionis auderet accedere, inuentus est nemo, præter Antonium: præsertim cùm tot essent circa hastam illam, qui alia omnia auderent. vnus inuentus est, qui id auderet, quod omnium fugisset & formidasset audacia. tantus igitur te stupor oppressit, vel, vt verius dicam, tantus furor, vt primùm, cùm sector sis, isto loco natus, deinde cùm Pompeij sector, non te execrandum populo Romano, non detestabilem, non omnes tibi deos, omnes homines & esse inimicos, & futuros scias? at quàm insolenter statim helluo inuasit in eius viri fortunas, cuius virtute terribilior erat populus R. exte-

Sententia politica

Pathos, à rei dignitate, &c.

Collatione augeat.

Expolitio per cōmorationem.

A Pompeii persona.

ris

rũ gentibus, iustitia charior? in eius igitur copias cùm se subitò ingurgitauisset, exultabat gaudio persona de mimo, modò egens repentè diues. sed, vt est apud poëtam, nescio quem, Malè parta malè dilabuntur. incredibile ac simile portenti est, quonam modo illa tam multa, quàm paucis, non dico mensibus, sed diebus effuderit. maximus vini numerus fuit. permagnum optimi pondus argenti, precisio vestis, multa & lauta supellex & magnifica multis locis, non illa quidem luxuriosi hominis, sed tamen abundantis. horũ paucis diebus nihil erat. quæ Charybdis tam vorax? Charybdin dico? quæ si fuit, fuit animal vnũ. Oceanus, medius fidius, vix videtur tot res, tam dißipatas, tam distantibus in locis positas, tam citò absorbere potuisse. nihil erat clausum, nihil obsignatum, nihil scriptum: apotheca tota nequißimis hominibus condonabantur: alia mimi rapiebant, alia mimæ: domus erat aleatoribus referta, plena ebriorum: totos dies potabatur, atq; id locis pluribus: suggerebantur etiam sæpè (non enim semper iste felix) damna aleatoria: conchyliatis Cn. Pompeij peristromatis, seruorũ in cellis lectos stratos videres. quamobrem desinite mirari, hæc tam celeriter esse consumta. non modo vnius patrimonium, quamuis amplum, vt illud fuit, sed vrbes, & regna tanta nequitia deuorare potuisset. at eiusdem ædes etiam & hortos. ô audaciam immanem. tu ingredi illam domum ausus es? tu illud sanctißimum limen intrare? tu illarum ædium dijs penatibus os importunißimum ostendere? quam domum aliquandiu nemo aspicere poterat, nemo sine lachrymis præterire, hac te in domo tam diu diuersari non pudet? in qua, quamuis nihil sapias, tamẽ nihil ti-

Iniurgitate. Neuii est, auctore Sex. Pomp. hæc sententia.

Similibus hyperbolicis rem in immensum attollit.

Epilogus cũ amplificatione Antonianæ luxuriæ.

Indignationis plena reprehensio, repetitione & varietate expolita.

Traductio. Mira fictio furentis Antonii.

bi potest esse iucundum. an tu, illa vestibula, rostra spolia cum aspexisti, domum tuam te introire putas? fieri non potest. quamuis enim sine mente, sine sensu sis, vt es: tamen & te & tua, & nos nosti. nec vero te vnquam neq; vigilantem, neq; in somnis credo mente posse consistere necesse est quamuis sis, vt es, violentus, & furens, cum tibi obiecta sit species singularis viri, perterritum de somno excitari, furere etiam sapè vigilantẽ, me quidem miseret parietum ipsorum, atq; tectorũ: quid enim vnquam domus illa viderat. nisi pudicũ, nisi ex optimo more, & sanctissima disciplina? fuit enim ille vir P. C. sicut scitis, cum foris clarus, tum domi admirandus: neq; rebus externis magnis laudandus, quàm institutis domesticis. huius in sedibus pro cubiculis stabula, pro triclinijs popinæ sunt. etsi iam negat, nolite, nolite quærere. frugi factus est. minam illam suam suas res sibi habere iussit: ex duodecim tabulis claues ademit, exegit. quàm porrò spectatus ciuis, quàm probatus, cuius ex omni vita nihil est honestius, quàm quòd cum mima fecit diuortium? At quàm crebrò vsurpat, & consul, & Antonius? hoc est dicere, & consul, & impudicissimus, & consul, & homo nequissimus. quid enim est aliud Antonius? nam si dignitas significaretur in nomine, dixisset aliquãndo, credo, auus tuus & cõsul, & Antonius. nũquam dixit dixisset etiã collega meus, patruus tuus. nisi tu solus es Antonius. sed omitto ea peccata quæ non sunt earũ partium propria, quib. tu remp. vexauisti: ad ipsas tuas partes redeo, id est, ad ciuile bellũ: quod natũ, conflatũ, susceptum operâ tuâ est. cur ei bello tũ propter timiditatem tuam, tum propter libidines defuisti? gustaras ciuilem sanguinem, vel potius exsorbueras: fueras in acie

Pathosà domus calamitate prosopopœia quadam, & comparatione.

Geminatio cum ironia

Ineptum scribendi more vituperat & interpretatur.

Vituperat ex causis.

A crudelitate.

acie Pharsalicæ antesignanus: L. Domitium, nobilissimum & clarissimum virum, occideras: multos, qui de prælio effugerant, quorum Cæsar nonnullos fortasse seruasset, crudelissimè persecutus trucidaras. quibus rebus tantis talibus gestis, quid fuit caussæ, cur in Africam Cæsarem nõ sequerere, cùm præsertim belli pars tanta restaret? itaq; quem locum apud ipsum Cæsarem post eius ex Africa reditum obtinuisti? quo numero fuisti? cuius tu imperatoris quæstor fueras, dictatoris magister equitum, belli princeps, crudelitatis auctor, prædæ socius, testamẽti, vt ipse dicebas, filius, appellatus es de pecunia, quam pro domo, pro hortis, pro sectione debebas. primò respondisti planè ferociter: &, ne omnia videar contra te, propemodum æqua & iusta dicebas. à me C. Cæsar pecuniam? cur potius, quàm ego ab illo? an ille sine me vicit? at ne potuit quidem. ego ad illum belli ciuilis caussam attuli: ego leges perniciosas rogaui: ego arma contra consules, imperatoresq; populi Rom. contra senatum populumq; Ro. contra deos patrios, arasq; & focos, contra patriam tuli. num sibi soli vicit? quorum facinus commune, cur non sit eorum præda communis? ius postulabas: sed quid ad rem? plus ille poterat. itaque excussis tuis vocibus, & ad te, & ad prædes tuos milites misit: cùm repentè à te præclara illa tabula prolata, qui risus hominum de te erat? tantam esse tabulam, tam varias, tam multas possessiones, ex quibus, præter partem Miseni, nihil erat, quod is, qui auctionaretur, posset suum dicere. auctionis verò miserabilis aspectus, vestis Pompeij non multa: eaq; maculosa, eiusdem quædam argentea vasa collisa, sordidata mancipia, vt doleremus quicquam esse ex illis reliquijs, quod videre possemus.

Frequentatio cũ dissoluto.

Mimesis dialogica ad vituperationem, cum repetitione

Sententia.

Contemnis Antonium Cæsar, cum tum in contemtionem vocat orator, ex auctione bonorũ Pumpeii.

semus. hanc tamen auctionem hæredes L. Rubrij decreto Cæsaris prohibuerunt. hærebat nebulo: quò se verteret non habebat: quippe in his ipsis temporibus domi Cæsaris percussor ab isto missus deprehensus dicebatur esse cum sica. de quo Cæsar in senatu apertè in te inuehens, questus est. proficiscitur in Hispaniam Cæsar, paucis tibi ad soluendum, propter inopiam tuam, prorogatis diebus. ne tum quidem sequeris. tam bonus gladiator rudem tam citò accepisti? hunc igitur quisquam, qui in suis partibus, id est, in suis fortunis tam timidus fuerit, pertimescat? profectus est tandem aliquando in Hispaniam: sed tutò, vt ait, peruenire non potuit. quonam modo igitur Dolabella peruenit? aut non suscipienda fuit ista caussa, Antoni, aut, cùm suscepisses, defendenda vsq; ad extremum. ter depugnauit Cæsar cũ ciuibus in Thessalia, Africa, Hispania. omnibus affuit his pugnis Dolabella: in Hispaniensi etiam vulnus accepit. si de meo iudicio quæris, nollem: sed tamen consilium à primo reprehendendum, laudanda constantia. tu verò quid censes? Cn. Pompeij liberi primum patriam repetebant. esto, fuerit hæc caussa communis. repetebant præterea deos penates, patrios, aras, focos, larem suum familiarem, in quæ tu inuaseras. hæc cùm repeterent armis ij, quorum erant legibus: etsi in rebus iniquissimis quid potest esse æqui? tamen erat æquissimum contra Cn. Pompeij liberos. Cn. Pompeij pugnare sectorem. an, tu Narbone in mensas hospitum cùm vomeres, Dolabella pro te in Hispania dimicaret? qui verò Narbone reditus? & tamen quærebat, cur ego ex ipso cursu tam subitò reuertissem. exposui nuper P. C. caussam reditus mei. volui, si possem, etiam ante kalend. Ian. prodesse

Odiosum reddit Cæsari.

Denominatio.

Ex minore.

Argumentũ ex disiunctione.

Communicatio.

Concessio.

Hypallage, qua domus significatur

reipub. nam quòd quærebas, quomodo rediissem: primùm luce, non tenebris: deinde cum calceis, & toga, nullis nec gallicis, nec lacerna. at etiam aspicis me, & quidem, vt videris, iratus. næ tu iam mecum in gratiam redeas, si scias, quàm me pudeat nequitiæ tuæ, cuius teipsum non pudet. ex omnibus omnium flagitiis nullum turpius vidi, nullum audiui. qui magister equitum fuisse tibi viderere, in proximum annum consulatum peteres, vel potiùs rogares, is per municipia, coloniasq́ue Galliæ, à qua, cùm consulatus noster petebatur, petere consulatum solebamus, cum gallicis & lacerna cucurristi. at videte leuitatem. cùm hora diei decima ferè ad Saxa Rubra venisset, delituit in quadam cauponula, atque ibi se occultans perpotauit ad vesperum, inde Cisio celeriter ad vrbem aduectus, domum venit capite inuoluto. ianitor, Quis tu? à Marco tabellarius. confestim ad eam, cuius caussa venerat, deducitur, eiq́ue epistolam tradidit. quam cùm illa legeret flens (erat enim amatoriè scripta: caput autem literarum sibi cum illa mima posthac nihil futurum, omnem se amorem abiecisse illinc, atque in hanc transfudisse) cùm mulier fleret vberius, homo misericors ferre non potuit, caput aperuit, in collum inuasit. ô hominem nequam (quid enim aliud dicam? magis propriè nihil possum dicere) ergo, vt te, catamitum, neque opinatò cùm ostendisses, præter spem mulier aspiceret, iccirco vrbem terrore nocturno, Italiam multorum dierum metu perturbasti? & domi quidem caussam amoris habuisti, foris etiam turpiorem, ne L. Plancus prædes tuos venderet. productus autem in concionem à trib. pl. cùm respondisses, te rei tuæ causâ venisse, populũ etiã dica-

Cõparatio vtrius in vrbẽ reditus, ad Antonii nequitiam exaggerandam.

A vestitu.
A tempore & loco.

Sermocinatio, ad suauitatem.

Epanalepsis.

Exclamat & amplificat.

Ex caussis.

Præcisio venusta cum trãsitione. cem in te reddidisti. sed nimis multa de nugis. ad maiora veniamus. Cæsari ex Hispania redeunti obuiam longissimè processisti celeriter isti, & redisti, vt cognosceret te si minus fortem, attamẽ strenuum. factus es ei rursus nescio quo modo familiaris. habebat hoc omnino Cæsar: quem planè perditũ ære alieno, egentemq́; si eundem nequam hominẽ audacemq́; cognouerat, hunc in familiaritatem libentissimè recipiebat. his igitur rebus præclarè commendatus, iussus est renunciari consul, & quidem cum ipso. nihil queror de Dolabella, qui tum est impulsus, inductus, elusus. qua in re quanta fuerit vtriusq; vestrûm perfidia in Dolabellam, quis ignorat? ille induxit vt peteret: promissum, & receptum interuertit, ad seq; transtulit. tu eius perfidiæ voluntatẽ tuam adscripsisti. venient Kal. Ian. cogimur in senatum: inuectus est copiosius multò in istum, & paratius Dolabella, quàm nuc ego. hic autem iratus quæ dixit, dij boni! cùm primùm Cæsar ostendisset, se prius, quàm proficisceretur, Dolabellam consulem esse iussurum: quem negant regem. qui & faceret semper eiusmodi aliquid, & diceret, sed eum Cæsar ita dixisset, tam hic bonus augur eo se sacerdotio præditum esse dixit, vt comitia auspicijs vel impedire, vel vitiare posset: idq́; se facturum esse asseuerauit. in quo primum incredibilem stupiditatem hominis cognoscite, quid enim? istuc, quod te sacerdotij iure facere posse dixisti, si augur non esses, & consul esses, minus facere potuisses? vide, ne etiam faciliùs: nos enim nunciationem solùm habemus, consules, & reliqui magistratus etiam spectionem. esto, hos imperitè (nec enim ab homine nunquam sobrio postulanda prudentia) sed videte impudentiam. multis ante mensi-

A Cæsaris natura & more.

Antonius quomodo cõsul fact⁹.

Cæsaris & Antonii pfidia.

Declinatiuncula in regnum Cęsaris, à signo.

Spectio, p inspectione Sententia.

mensibus in senatu dixit, se Dolabellæ comitia aut pro- A tempore.
hibiturum auspicijs, aut id facturũ esse, quod fecit: quis-
quam ne diu n: e p test, quid vitij in auspicijs futurũ
sit, nisi qui de cœlo seruare cõstituit? quod neq; licet co-
mitijs per leges: & si quis seruauit, non habitis comitijs,
sed priùs, quàm habeantur, debet nunciare. verùm im- Sententia.
plicata inscitia, impudentia est: si nec scit, quod Augu-
rem, nec facit, quod pudentem decet. atq; ex illo die re-
cordamini eius vsq; ad idus Mart. consulatum. quis vn- Antonii cõ
quam apparitor tam humilis, tam abiectus? nihil ipse sulatum re-
poterat: omnia rogabat: caput in aduersam lecticam prehendit.
inserens, beneficia, quæ venderet, à collega petebat. ec- Breuitas.
ce Dolabellæ comitiorum dies, sortitio prærogatiuæ: qui- Ironica cõ-
escit. renunciatur. tacet. prima classis vocatur, renun- paratio.
ciatur: deinde, vt assolet, suffragia. tum secunda classis:
quæ omnia citius sunt facta, quàm dixi. confecto nego-
tio bonus augur (Lælium diceres) alio die inquit. ô im- A præcur-
pudentiam singularem. quid videras? quid senseras? q̃d rentibus.
audieras? nec enim te de cœlo seruasse dixisti, neq; ho-
die dicis. igitur obuenit vitium, quod tu iam Kalend.
Ian. futurum esse prauideras, & tantò antè prædixe-
ras. ergo hercle magna, vt spero, tua potiùs, quàm rei-
publ. calamitate ementitus es auspicia, obstrinxisti po-
pulum Rom. religione. augur augurі, consul consuli ob-
nunciauisti. nolo plura: ne acta Dolabellæ videar con-
uellere: quæ necesse est aliquando ad nostrum collegi-
um deferantur. sed arrogantiam hominũ insolentiam-
que cognoscite. quandiu tu voles, vitiosus consul Do-
labella: rursus, cùm voles, saluis auspicijs creatus si ni- Dilemma
hil est, cùm augur his verbis nunciat, quibus nunciasti:
confitere te, cùm, alio die, dixeris, sobrium non fuisse:
sin est

sin est aliqua vis in istis verbis: ea quæ sit, augur à collega regro. sed ne fortè ex multis rebus gestis M. Antonij, rem vnam pulcherrimam transiliat oratio, ad Lupercalia veniamus. non dißimulat P. C. apparet esse commotum: sudat, pallet. quidlibet, modò ne nauseet, faciat, quod in portico Minucia fecit quæ potest esse turpitudinis tanta defensio? cupio audire: vt videam, vbi rhetoris tanta merces, vbi campus Leontinus appareat. sedebat in Rostris collega tuus, amictus toga purpurea, in sella aurea, coronatus: ascendis, accedis ad sellam: (ita eras Lupercus, vt te esse consulem meminisse deberes) diadema ostendis: gemitus toto foro. Vnde diadema? non enim abiectum sustuleras, sed attuleras domo mediatum, & cogitatum scelus. tu diadema imponebas cum plangore populi, ille cum plausit reijciebat. tu ergo vnus scelerate inuentus es, qui cùm auctor regni esses, eum, quem collegam regni habebas, dominum habere velles, & idem tentares, quid populus Romanus ferre & pati posset. at etiam misericordiam captabas, supplex te ad pedes abijciebas: quid petens? vt seruires? tibi vni peteres, qui ita à puero vixeras, vt omnia paterere, vt facilè seruires: à nobis populoq; Romano mandatum id certè non habebas. ô præclaram illam eloquentiam tuam, cùm es nudus concionatus. quid hoc turpius? quid fœdius? quid supplicijs omnibus dignius? num expectas, dum te stimulis fodiam? hæc te, si vllam partem habes sensus, lacerat, hæc cruentat oratio. vereor, ne imminuam summorum virorum gloriam: dicam tamen dolore commotus. nónne indignum est viuere eum, qui imposuerit diadema, cùm omnes fateantur iure interfectum esse, qui abiecerit? at etiam inscribi

Trâsitione attentionē renouat.

A signis cū amara irrisione.

Illustri explanatione rem ante oculos ponit. quo sit inuidiosior.

Contentio. Amplificat factum ad augendam inuidiam.

Subiectio inuidiosa.

Exclamatione, & interrogatione auget flagitium.

Enthymema ex minore.

scribi iußit in fastis ad Lupercalia, C. Cæsari, dictatori perpetuo, M. Antonium, consulem populi iussu regnum detulisse, Cæsarem vti noluisse. iamiam minimè miror te ocium perturbare, non modò vrbem odisse, sed etiam lucem, cum perditißimis latronibus non solùm de die, sed etiam in diem viuere: vbi enim tu in pace consistes? qui locus tibi in legibus & in iudicijs esse potest, quæ tu, quantum in te fuit, dominatu regio sustulisti? idcóne L. Tarquinius exactus? S. Caßius, Sp. Melius, M. Manlius necati, vt multũ pòst sæculũ à M. Antonio, quod fas non est, rex Romæ constitueretur? sed ad auspicia redeamus. de quibus rebus idibus Mart: fuit in senatu Cæsar acturus, quæro, tum tu quid egisses? audiebam quidem te paratum venisse, quòd me de ementitis auspicijs, quibus tamen parêre necesse erat, putares esse dicturum: sustulit illum diem fortuna populi Rom. num etiam tuum de auspicijs iudicium interitus Cæsaris sustulit? sed incidi in id tempus, quod ijs de rebus, in quas egressa erat oratio, prætereundum non sit. quæ tua fuga? quæ formido illo die? quæ propter conscientiam scelerum, desperatio vitæ? cùm ex illa fuga beneficio eorum, qui te, si sanus esses, saluum esse voluerunt, clam te domum recepisti? ô mea frustra semper verißima auguria rerum futurarum. dicebam illis in Capitolio liberatoribus nostris, cùm me ad te ire vellent, vt ad defendendam rempub. te adhortarer: quoad metueres, omnia te promissurum, simul ac timere desisses, similem te futurum tui. itaque cùm ceteri consulares irent, redirent, in sententia mansi, neq; te illo die, neq; postero vidi, neq; vllam societatem optimis ciuibus cum importunißimo hoste fœdere vllo confirmari posse credi-

Increpat, & maiestatis reum ostẽdit, vita indignum.

Exemplis cõfirmat.

Attentio.

A fuga metum, à metu cõnscientia arguit.

Auguria i. indicia Ciceronis de Antonio.

Terẽt. And.

A signo.

Amplificat ab euentu.

credidi post diem tertiũ veni in ædem Telluris, & quidem inuitus, cùm omnes aditus armati obsiderent. qui tibi ille dies M. Antoni fuit? quanquã mihi subitò inimicus extitisti: tamen me tui miseret, quòd tibi inuideris, qui tu vir, dÿ immortales, quantus fuisses, si illius diei mentem seruare potuisses? pacem haberemus, quæ erat facta per obsidem puerum nobilem, M. Antonÿ filium, M. Bambalionis nepotem: quanquam te bonũ timor faciebat, non diuturni magister officÿ: improbum fecit ea, quæ, dum timor abest, à te non discedit, audacia. etsi tum, cùm optimum te putabant, me quidẽ dissentiente, funeri tyranni illius sceleratissimi præfuisti. tua illa pulchra laudatio, tua miseratio, tua cohortatio. tu, tu illas faces incendisti, & eas, quibus semiustulatus ille est: & eas, quibus incensa L. Bellieni domus deflagrauit. tu illos impetus perditorum hominum, & ex maxima parte seruorum, quos nos vi, manuq; repulimus, in nostras domos immisisti, idem tamen, quasi fuligine abstersa, reliquis diebus in Capitolio præclara S. C. fecisti, ne qua post idus Mart. immunitatis tabula, neue cuiusquam beneficÿ figeretur. meministi ipse, de exulibus: scis, de immunitate quid dixeris optimum verò, quòd dictatura nomen in perpetuum de rep. sustulisti. quo quidem facto, tantum te cepisse odium regni videbatur, vt eius omnem, propter proximum dictatorem tolleres metum. constituta resp. videbatur alÿs, mihi verò nullo modo, qui omnia te gubernante naufragia metuebam. num igitur me fefellit? aut num diutius potuit sui esse dissimilis? inspectantibus vobis toto Capitolio tabulæ figebantur: neque solum singulis veniebant immunitates, sed etiam populis

Sententia per correctionem & cõtentionem:

A signo.

Hæc oratio habetur integra apud Dionẽ historiarum lib. 44.

Antonii Cos. præclara decreta.

Allegoria sumta de naui.

Antithesis.

vniuersis. ciuitas non tum singilatim, sed prouincijs totis dabatur. itaque si hæc manent, quæ stante rep. manere non possunt, prouincias vniuersas P.C. perdidistis, neque vectigalia solùm, sed etiam imperium populi Roman. huius domesticis nundinis diminutum est. vbi est septies millies sestertiûm? quod in tabulis, quæ sunt ad Opis patebat: funestæ illius quidem pecuniæ, sed tamen, si ijs, quorũ erant, non redderentur, quæ nos à tributis posset vindicare. tu autem sestertiûm quæ ringẽties, quod idibus Mart. debuisti, quónam modo ante Kal. Apr. debere desiisti? quid ego de commentarijs infinitis, quid de innumerabilibus chirographis loquar? sunt ea quidem innumerabilia, quæ à diuersis emebantur, non inscientie te: sed vnum egregium de rege Deiotaro populi Rom. amicissimo decretum in Capitolio fixum. quo proposito nemo erat, qui in ipso dolore risum posset continere: quis enim cuiquam inimicior, quàm Deiotaro Cæsar? æquè, atque huic ordini, vt equestri, vt Massiliensibus, vt omnibus, quibus rempub. populi Rom. caram esse sentiebat. is igitur, à quo viuo nec præsens, nec absens, quicquam æqui boni impetrauit, apud mortuum factus est gratiosus. * compellarat hospitem præsens: computarat: pecuniam imperarat, in eius tetrarchiam ex Græcis comitibus suis collocarat: Armeniam abstulerat à senatu datam. hæc viuus eripuit, reddidit mortuus: at quibus verbis? modò æquum sibi videri, modò non iniquum mira verborum complexio. atque ille nunquam (semper enim absenti affui Deiotaro) quicquam sibi, quod nos pro illo postularemus, æquum dixit videri. syngrapha H-S centies per legatos viros bonos, sed timidos, & imperitos, sine Sextij, sine reliquorũ hospitum

Arepugnantibus, ab vtili & damno.

Periphrasis Amplificat detrimenta

Enthymema ex repugnantibus, non sine ironia.

Similiter definens, cum dissoluto.

* cõpilarat.

A loco. *ſpitum regis ſententia, facta in Gynecæo. quo in loco*
Gynecæum coclaue eſt mulierum. *plurimæ res veniêre, & veniunt. quæ ex ſyngrapha quid ſis acturus, meditere cenſeo: rex enim ipſe ſua ſponte nullis commentarijs Cæſaris, ſimulatq; audiuit eius interitum, ſuo Marte res ſuas recuperauit.*
Metonymia. i. ſuo iure. *ſciebat, homo ſapiens, ius ſemper hoc fuiſſe, vt, quæ tyranni eripuiſſent, ea tyrannis interfectis, ij, quibus erepta eſſent, recuperarent.*
Ius gentiũ, de quo Digeſt. libro primo. *nemo igitur iureconſultus, ne iſte quidem, qui tibi vni eſt iure conſultus, per quem hæc agis, ex iſta ſyngrapha deberi dicit pro ijs rebus, quæ erant ante ſyngrapham recuperatæ: non enim à te emit, ſed priùs, quàm tu ſuum ſibi venderes, ipſe poſſedit.*
Licentia, & locus ex repugnantib. *ille vir fuit, nos quidem contemnendi, qui auctorem odimus, acta defendimus.*
Cõmoratio ad agendã inuidiam. *quid ego de commentarijs infinitis, quid de innumerabilibus chirographis loquar? quorum etiam imitatores ſunt, qui ea tanquam gladiatorum libellos, palàm venditent.*
Similitudo aptiſſima. *itaq; tanti acerui numerorum apud iſtum conſtruuntur, vt iam apprehendantur, non numerentur pecuniæ. at quàm cæca auaritia eſt? nuper fixa tabula eſt, qua ciuitates locupletiſſimæ Cretenſium liberantur, ſtatuiturq;, ne poſt M. Brutum proconſulem ſit Creta prouincia. tu mentis es compos? tu non conſtringendus?*
A detrimẽto. *an Cæſaris decreto Creta poſt M. Bruti deceſſum potuit liberari, cùm Creta nihil ad Brutum Cæſare viuo pertineret? at huius venditione decreti (ne nihil actum putetis) prouinciam Cretam perdidiſtis.*
A relatis. *omnino nemo vllius rei fuit emptor, cui defuerit hic venditor. & de exulibus legem, quam finxiſti, Cæſar tulit?*
*æquatos
A differentibus. *nullius inſector calamitatem; tantùm queror, primùm eorum reditus * inquinatos, quorũ cauſſam diſsimilem Cæſar iudicauerit: deinde, neſcio, cur reliquis idem non*

tribuas:

tribuas: neq; enim plus quàm tres, aut quatuor reliqui sunt, qui simili calamitate fuerint. cur tua misericordia simili non fruuntur? cur eos habes in loco patrui? quo ferre, cùm de reliquis ferres, noluisti: quem etiam ad censuram petendam impulisti, eamq; petitionē comparasti, quæ & risus hominum, & querelas moueret. cur autem ea comitia non habuisti? an quia tribunus pleb. fulmen sinistrum nunciabat? tua quid interest? nulla auspicia sunt tuorū, cùm sit religiosus. quid? eundē in septemuiratu nónne destituisti? interuenit enim. quid? metuisti credo, ne saluo capite negare non posses. omnibus eum contumeliis onerasti, quem, patris loco, si vlla pietas esset, colere debebas. filiam eius, sororem tuam eiecisti, alia conditione quæsita, & antè perspecta. non est satis: probri insimulasti pudicißimam feminam. quid est, quod addi poßit? contentus eo non fuisti. frequentißimo senatu Kalendis Ian. sedente patruo, hanc tibi esse cum Dolabella odij caussam ausus es dicere, quod ab eo sorori, & vxori tuæ stuprum oblatum esse comperisses. quis interpretari potest, impudentiórne, qui in senatu an improbior, qui in Dolabellam: an impurior, qui patre audiente: an crudelior, qui in illam miseram tam spurcè, tam impiè dixeris? sed ad chirographa redeamus. quæ fuit tua cognitio? acta enim Cæsaris pacis caussa confirmata sunt à senatu, quæ quidem Cæsar egisset, non ea, quæ Cæsarem egisse dixisset Antonius. vnde ista erumpunt? quo auctore prof runtur? si sunt falsa, cur probantur? si vera, cur veneunt? ac si placuerat, vt ex Kalendis Iun. de Cæsaris actis cum consilio cognosceretis. quod fuit consilium? quem vnquam aduocasti? quas Kalendas Iun. expectasti? an eas, ad quas

Ex pari.

Antonij in patruum perfidia.

Religiosus id est, Augur.

Sororem, sui licet patruelem, quæ Antonij vxor erat.

Digestione Antonij flagitia exaggerat.

Dilemmate constringit.

te, peragratis veteranorum coloniis stipatum armis retulisti? ô præclaram illam percursationem tuam mense Aprili atque Maio, tum, cùm etiam Capuam deducere conatus es. quemadmodum illam adieris, vel potiùs penè non adieris, scimus, cui tu vrbi minitaris, vtinam conêre, vt aliquando illud penè tollatur: at quàm nobilis tua illa peregrinatio? quid prandiorum apparatus? quid furiosam vinolentiam tuam proferam? tua ista detrimenta sunt: illa nostra agrum Campanum, qui cùm de vectigalibus eximebatur, vt militibus daretur, tamen infligi magnum reipub. vulnus putabamus: hunc tu compransoribus tuis, & collusoribus diuidebas. mimos dico, & mimas in agro P. C. Campano collocatos, quid iam querar de agro Leontino? quandoquidem hæ quondam arationes in populi Romani patrimonio glandiferæ & fluctuosæ ferebantur. medico tria millia iugerûm, quasi te sanum fecisset: rhetori duo, quasi disertum facere potuisset. sed ad iter, Italiámque redeamus. deduxisti coloniam Casilinum, quò Cæsar antè deduxerat. consuluisti me per literas de Capua, tu quidem, sed idem de Casilino respondissem, possésne, vbi colonia esset, eò coloniam nouam iure deducere? negaui in eam coloniam, quæ esset auspicatò deducta, dum esset incolumis, coloniam nouam iure deduci: colonos nouos ascribi posse, rescripsi. tu autem insolentia elatus, omni auspiciorum iure turbato, Casilinum coloniam deduxisti, quòd erat paucis annis antè deducta, vt vexillum videres, & aratrum circumduceres: cuius quidem vomere portam Capuæ penè perstrinxisti, vt florentis coloniæ territorium minueretur. ab hac religionum perturbatio-

Ironica exclamatio.

Optatio ex ambiguo.

Diuisio.

Amplificat detrimenta ex adiunctis.

Compransoribus, verbum cõiunctione factum.

Ex coniugatis, festiuum.

Refellit ab auspiciorũ & coloniarum iure.

batione aduolas in M. Varronis, sanctißimi atque integerrimi viri fundum Caßianatem: quo iure? quo ore? eodem, inquies, quo in hæredum L. Rubrij, quo in hæredum L. Tursecij prædia, quo in reliquas innumerabiles possesßiones. & si ab hasta, valeant tabulæ, modò Cæsaris, non tuæ, quibus debuisti, non quibus tute liberauisti. Varronis quidem Caßinatem fundum quis veniisse dicit? quis hastam istius venditionis vidit? quis vocem præconis audiuit? misisse te dicis Alexandriam, qui emeret à Cæsare. ipsum enim exspectare magnum fuit. quis vero audiuit vnquam (nullius autem salus curæ pluribus fuit) de fortunis Varronis rem vllam esse detractam? quod si etiam scripsit ad te Cæsar, vt redderes: quid satis potest dici de tanta impudentia? remoue gladios illos parumper, quos videmus: iam intelliges aliam caussam esse hastæ Cæsaris, aliam confidentiæ & temeritatis tuæ: non enim te dominum modò illis sedibus, sed quiuis amicus, vicinus, hospes, procurator, arcebit. at quàm multos dies in ea villa turpißimè es perbacchatus? ab hora tertia bibebatur, vomebatur, ludebatur. ô tecta ipsa misera: quàm dispari domino: quanquam quo modo iste dominus? sed tamen quàm à dispari tenebantur. studiorum enim suorum M. Varro voluit esse illud, non libidinum, diuersorum. quæ in illa villa antè dicebantur? quæ cogitabantur? quæ literis mandabantur? iure populi Romani, monumenta maiorum. omnis sapientiæ ratio, omnisq; doctrina. at verò te in inquilino (non enim domino) personabant omnia vocibus ebriorum, natabant pauimenta vino, madebant parietes: ingenui pueri cum meritoriis, scorta inter matresfamiliâs versabantur. Caßino salutatum

Iniuriam iniuria defendit, quæ nulla defensio est.

Refellit à signis.

Ex contrario.

A differentibus.

Antonij perditam luxuriam insectatur.

Similiter desinens.

Exclamatio contentione exaggerata ad motum animorum.

Euidentia.

statum veniebant, Aquino, Interamna: admissus est nemo: iure id quidem: in homine enim turpissimo obsolescebant dignitatis insignia. cum inde Romã proficiscens ad Aquinum accederet, obuiam ei processit, (vt est frequēs municipium) magna sanè multitudo at iste operta lectica latus est per oppidum, vt mortuus. stultè Aquinates: sed tamen in via habitabant. quid Anagnini? qui cùm essent deuij, obuiam ei descenderunt, vt istum, tanquam si esset consul, salutarent. incredibile dictu: sed tamen inter omnes cōstabat, neminem esset resalutatum, præsertim cùm duos secum Anagninos haberet, Mustelã & Laconem: quorum alter gladiatorum est Princeps, alter poculorum. quid ego illas istius minas, contumeliasq́ commemorem quibus inuectus est in Sidonio? vexauit Puteolanos, quòd C. Cassium, quòd Brutos patronos adoptassent, magno quidem iudicio, studio, beneuolentia, caritate: non, vt te, vt Basillum, vi & armis, & alios vestri similes, quos clientes nemo habere velit, non modò esse illorum cliens. interea dum tu abes, qui dies ille collegæ tui, cùm illud, quòd tu venerari solebas, bustum in foro euertit? qua re tibi nunciatâ, vt constabat inter eos, qui vnà fuerunt, concidisti. quid euenerit postea, nescio. metum credo valuisse, & arma. collegam quidem de cœlo detraxisti, effecistiq́ non tu quidem etiam nunc, vt sit similis tui. sed certè vt dissimilis esset sui. qui verò reditus inde Romam? quæ perturbatio totius vrbis? memineramus Cinnam nimis potentem: Syllam postea dominantem: modò Cæsarem regnantem videramus. erant fortasse gladij, sed tamen ij absconditi, nec ita multi: ista verò quæ & tanta barbaria est? agmine quadrato cum gladiis sequuntur scutati milites:

Imago odiosa.

Arrogantiam hominis notat.

Facetum.

Articulus.

A signo.

Hyperbole. Exemplis. Antonij tyrannidem amplificat, & similiter cadentibus.

tes: scutorum delictas portari videmus. atq; his quidem iam inueteratis P. C. consuetudine obduruimus: Kal. Iun. cùm in senatum, vt erat constitutum, venire vellemus, motu perterriti repentè diffugimus. at iste, qui senatu non egeret, neq; desiderauit quenquam, & potiùs discessu vestro lætatus est, statimq́; illa mirabilia facinora effecit: qui chirographa Cæsaris defendisset lucri sui caussa, is leges Cæsaris, easq; præclaras, vt remp. concutere posset, euertit: numerũ annorum prouinciis prorogauit: idemq;, cùm actorum Cæsaris defensor esse deberet, & in publicis, & in priuatis rebus acta Cæsaris rescidit. in publicis actis nihil est lege grauius: in priuatis firmißimum est testamẽtum. leges alias sine promulgatione sustulit: alias vt tolleret, promulgauit: testamentum irritum fecit: quod etiam infimis ciuibus semper obtentum est. signa, tabulas, quas populo Cæsar vnà cũ hortis legauit, eas hic partim in hortos Pompeij deportauit, partim in villã Scipionis. & tu in Cæsaris memoria diligens? tu illum, tu illũ amas mortuum? quem is maiorem honorem cõsecutus erat, quàm haberet puluinar, simulacrũ, fastigium, flaminem? est ergo flamẽ, vt Ioui, vt Marti, vt Quirino, sic diuo Iulio M. Antonius. quid igitur cessas? cur non inaugurare? sume diem: vide qui te inauguret: collegæ sumus, nemo negabit. ô detestabilem hominem, siue quòd tyranni sacerdos es, siue quòd mortui. quæro deinceps, num, hodiernum dies qui sit, ignores? nescis heri quartum in circo diem ludorum Romanorum fuisse? te autem ipsum ad populum tulisse, vt quintus præterea dies Cæsari tribueretur? cur nõ sumus prætextati? cur honorem Cæsaris tua lege datum deseri patimur? an supplicationes addendo, diem contami-

A metu senatus.

Enumeratione exaggerat.

Acclamatio cum geminatione.

Ironia acerba hominem irridet, & vexat.

Execratione soluit ironiam.

Ex disiunctione.

taminari passus, puluinaria noluisti? aut vndique reli-
gionē tolle, aut vsquequaq; conserua. quæres, placeátne
mihi puluinar esse, fastigium, flaminem? mihi verò ni-
hil istorum placet. sed tu, qui acta Cæsaris defendis,
quid potes dicere, cur alia defendas, alia non cures? nisi
fortè vis fateri, te omnia quæstu tuo, non illius dignita-

Antonij inconstantiam notat.

te metiri. Quid adhæc tandem? expecto enim eloquen-
tiam tuam. disertissimum cognoui auum tuum, at te

Collatio faceta ad vituperationem.

etiam apertiorem in dicendo. ille nunquam nudus est
concionatus: tuum hominis simplicis pectus vidimus. re-
spondebísne ad hæc, aut omnino hiscere audebis? ecquid
reperies ex tam longa oratione mea, cui te respondere
posse confidas? sed præterita omittamus. hunc vnū diem
hunc vnum, inquam, hodiernum diem, hoc punctū tem-
poris, quo loquor, defende, si potes. cur armatorū coronâ

Paria mēbra.

senatus septus est? cur me tui satellites cum gladiis au-

A signo tyrannidem ostendit.

diunt? cur valuæ Cōcordiæ non patent? cur homines o-
mnium gentiū, maximè barbaros Ithyreos, cum sagittis
deducis in forum? præsidij sui caussa se facere dicit.
nónne igitur millies perire est melius, quàm in sua ci-

Sententia.

uitate sine armorum præsidio non posse viuere? sed nul-

Ex caussis.

lum est istuc, mihi crede, præsidium. caritate, & beneuo-

Malus est custos diuturnitatis metus.

lentia ciuiū septū oportet esse, non armis. eripiet, extor-
quebit tibi ista populus Ro. vtinā saluis nobis: sed quoquo
modo nobiscum egeris: dum istis cōsiliis vteris, non potes

Pensionem tertiam, allegoria est i. tertij mariti incertum. nam duo iā interfecti.

esse, crede mihi, diuturnus: etenim ista tua minimè aua-
ra coniunx. quam ego sine contumelia describo, nimiū
debet diu populo Rom. pensionem tertiam. habet populus
Rom. ad quos gubernacula reip. deferat: qui vbicunque
terrarum sunt, ibi est omne reipub. præsidium, vel potius
ipsa respub. quæ se adhuc tantummodo vlta est, nondum
recupe-

*recuperauit. habet quidem certè resp. adolescentes nobilißimos, paratos defensores quàm volent, illi cedant, ocio consulentes: tamen à rep. reuocabuntur. & nomen pacis dulce est, & ipsa res salutaris. sed inter pacem & seruitutem plurimum interest. pax est tranquilla libertas: seruitus, postremum malorum omnium, non modò bello, sed morte etiam repellendum. quòd si se ipsos illi nostri liberatores è conspectu nostro abstulerunt: at exemplum facti reliquerunt, illi quod nemo fecerat fecerunt. Tarquiniũ Brutus bello est persecutus: qui tamen rex fuit, cùm esse Romæ regẽ licebat. Sp. Caßius, Sp. Melius, M. Manlius propter suspicionem regni appetendi sunt necati. hi primi cum gladiis non regnum appetentem, sed in regnantem impetum fecerunt. quòd cùm ipsum factum per se præclarũ, atq; diuinum est, tum expositũ ad imitandum: præsertim cùm illi eam gloriam cõsecuti sint, quæ vix cœlo capi posse videatur: etsi enim satis in ipsa conscientia pulcherrimi facti fructus erat, tamen immortalitatẽ non arbitror contemnendam. recordare illum, M. Antoni, diem, quo dictaturam sustulisti: pone ante oculos lætitiam senatus populiq; Rom. confer cum * nummatione tua tuorumq;: tum intelliges, quantum inter laudem & lucrum intersit. sed nimirum, vt quidam, morbo aliquo & sensus stupore suauitatem cibi non sentiunt: sic libidinosi, auari, facinorosi veræ laudis gustum non habent. sed si te laus allicere ad rectè faciendum non potest, ne metus quidem à fœdißimis factis potest auocare: iudicia non metuis. si propter innocentiam, laudo: si propter vim, non intelligis, ei, qui isto modo iudicia non timeat, quid timendum sit? quòd si non metuis viros fortes, egregiosq;*

fuerãt, Clodius & Curio.

Pacis & seruitutis definitiones Rhethoricæ.

Similiter desinentia.

Exemplorum collatione amplificat.

Superlatio.

Immortalitatẽ i. gloriam.

Peroratio, per adhortationem.

Ab honesto, à nundinatione.

Similitudo elegans.

A pœnarum metu.

 ciues,

A suorum metu.

Cæsaris & Antonij comparatio ex maiore.

Articulus.

Ter idem variauit dissolutione.

Ratiocinatio, ex caussis.

Ex minore.

A patrię caritate & iure naturæ.

A sua in remp. fide & charitate, terret Antonium.

ciues, quòd à corpore tuo prohibentur armis: tui te, mihi crede, diutius non ferent. quæ est autem vita, dies & noctes timeri à suis? nisi verò aut maioribus habes beneficiis obligatos, quàm ille quosdam habuit ex iis, à quibus est interfectus: aut tu es vlla re cum eo comparandus. fuit in illo ingeniũ, ratio, memoria, literatura, cogitatio, diligentia: res bello gesserat, quamuis reip. calamitosas, attamen magnas: multos annos regnare est meditatus. magno labore, magnis periculis, quod cogitarat, effecerat muneribus, monumentis, congiariis, epulis multitudinem imperitã lenierat: suos præmiis, aduersarios clementiæ specie deuinxerat. quid multa? attulerat iam liberæ ciuitati partim metu, partim patientia consuetudinem seruiẽdi. cum illo ego te dominandi cupiditate conferre possum: ceteris verò rebus nullo modo es comparandus. sed ex plurimis malis, quæ ab illo reip. sunt inusta, hoc tamen boni est, quòd didicit iam populus R. quantum cuique crederet, quibus se committeret, à quibus caueret. hæc igitur non cogitas? nec intelligis satis esse viris fortibus, didicisse, quàm sit pulcrum, beneficio gratum, fama gloriosum, tyrannum occidere? an, cùm illum homines non tulerint, te ferent? certatim posthac, mihi crede, ad hoc opus curretur, nec occasionis tarditas expectabitur. respice quæso aliquando rempub. M. Antoni: quibus ortus sis, non quibuscum viuas, considera. mecum, vt voles: cum rep. redii in gratiam. sed de te tu ipse videris: ego de me ipso profitebor. defendi rempub. adolescens, non deseram senex. contempsi Catilinæ gladios, non pertimescam tuos. quin etiam corpus libenter obtulerim, si repræsentari morte mea libertas ciuitatis potest: vt aliquando dolor populi Romani pa-

riat

riat, quod iamdiu parturit. etenim si adhinc annos propè viginti hoc ipso in templo negaui posse mortem immaturam esse consulari: quantò verius nunc negabo seni? mihi verò P. C. iam etiam optanda mors est, perfuncto rebus eis, quas adeptus sum, quasq; gessi. duo modò hæc opto: vnum, vt moriens populum R. liberum relinquam: hoc mihi maius á diis immortalibus dari nihil potest: alterum, vt ita cuiq; eueniat, vt de repub. quisque mereatur.

Ex maiore. in Catil. Orat. 4.

Votum plenum pietatis ad animos impellendos & conciliandos.

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA TERTIA,

ORATIO XLVI.

Suasoria Iuridicialis. Agitur enim de premiis & pœnis character mediocris.
Ex caussis, i. Reip. periculis, & beuolentiā & attentionem comparat.
Ab Antonij & Bruti persona.
Sententiis illuminat.
Occasio præceps, inquit Hippocrates.
A differentibus.
Ex efficientibus caussis.

Erius omninò P. C. quàm tempus reipub. postulauit, aliquando tamen, conuocati sumus, quod flagitabā equitē quotidie: quippe cùm bellum nefariū contra aras, & focos, contra vitam, fortunasq; nostras ab homine profligato: ac perdito nō comparari, sed geri iam viderem. expectantur Kalendæ Ianuarij: quas nō exspectat Antonius, qui in prouinciā D. Bruti summi & singularis viri, cum exercitu impetum facere conatur: ex qua se instructum, & paratum ad vrbem venturum esse minitatur. quæ est igitur expectatio, aut quæ vel minima dilatio temporis? quanquam enim adsunt Kalendæ Ianuarij: tamen breue tempus longum est imparatis. dies enim affert, & hora potius, nisi prouisum est, magnas sæpè clades. certus autem dies non vt sacrificij, sic consilij exspectari solet. quòd si aut Kalendæ Ianuarij fuissent eo die, quo primum ex vrbe fugit Antonius: aut hæ non essent expectatæ: bellum iam nullum haberemus: auctoritate enim senatus consensuq; populi Romani facilè hominis amentis fregissemus audaciam: quod confido equidem consules designatos, simul ac magistratum inierint, esse facturos: sunt enim optimo animo, summo consilio, singulari concordia, mea autem festinatio, non victoriæ solùm auida est, sed etiam celeritatis. quousque enim tantum bellum, tam crudele, tam nefarium priuatis consiliis propulsabitur? cur non quamprimùm publica accedit auctoritas? C. Cæsar

Propositio.

ade-

adolescens, penè potius puer, incredibili, ac diuina quadam mente, atq; virtute, tum, cùm maximè furor arderet Antonij, cumque eius à Brundusio crudelis & pestifer reditus timeretur, nec postulantibus, nec cogitantibus, nec opinantibus quidem nobis (quia fieri posse non videbatur) firmißimum exercitum inuicto genere veteranorum militum cõparauit, patrimoniumq; suum effudit. quanquam non sumus vsi eo verbo, quo decuit: non enim effudit: sed in salute reipub. collocauit. cui quanquam gratia referri tanta non potest, quanta debetur: habenda tamen tanta est, quantã maximã animi nostri capere possunt. quis enim est tam ignarus rerũ, tam nihil de republ. cogitans, qui non intelligat, si M. Antonius à Brundusio cum iis copiis, quas se habiturum putauerat, Romam, vt minabatur, venire potuisset, nullum genus crudelitatis eum præteriturum fuisse? quippe qui in hospitiis tectis Brundusij fortißimos viros, ciues optimos iugulari iußit: quorum ante pedes eius morientium sanguine os vxoris respersum esse constabat. hac ille crudelitate imbutus, cùm multò bonis omnibus veniret iratior, quàm illis fuerat, quos trucidarat: cui tandem vestrûm, aut cui omninò bono pepercisset? qua peste rempub. priuato consilio (nec enim fieri potuit aliter) Cæsar liberauit? qui nisi in hac rep. natus esset, rempub. scelere Antonij nullam haberemus. sic enim perspicio, sic iudico nisi vnus adolescens illius furentis impetus, crudelißimosq; conatus cohibuisset, remp. funditus interituram fuisse. cui quidẽ hodierno die P.C. (nunc enim primùm ita conuenimus, vt de illius beneficio possemus quæ sentiremus, liberè dicere) tribuenda est auctoritas, vt remp. nõ modò à se susceptam, sed etiam à nobis com-

A Cæsaris Octauij virtute.

A Cæsaris liberalitate, quam correctione amplificat.

A periculi magnitudine Cæsaris auget beneficium.

Rem ante oculos ponit vt moueat.

Commoratio.

Conclusio.

commendatam poßit defendere. Nec verò de legione Martia (quoniam longo interuallo loqui nobis de rep. licet) sileri potest: quis enim vnus fortior, ac amicior vnquam reipub. fuit, quàm legio Martia vniuersa? quæ cùm hostem populi Romani M. Antonium iudicasset, comes eius esse amentiæ noluit: reliquit consulem. quod profectò non fecisset, si eum consulem iudicauisset: quem nihil aliud agere, nihil moliri, nisi cædem ciuium, atque interitum ciuitatis, videret. atque ea legio consedit Albæ. quam potuit vrbem eligere, aut oportuniorem ad res gerendas, aut fideliorem, aut fortiorum virorum, aut amicorum populo R. ciuium? huiusce legionis virtutem imitata quarta legio, duce L. Egnatuleio quæstore, ciue optimo & fortißimo, Cæsaris auctoritatem, atq; exercitum persecuta est. faciendum est igitur nobis P. C. vt ea, quæ sua sponte clarißimus adolescens atque omnium præstantißimus & geßit, & gerit, hæc auctoritate nostrâ cõprobentur: veteranorumq; fortißimorum virorum, tum legionis Martiæ, quartæq; mirabilis consensus ad rempub. recuperandam, laude & testimonio nostro confirmetur: eorumq; commoda, honores, præmia, cùm consules designati magistratum inierint, curæ nobis fore, hodierno die spondeamus. Atque ea quidem, quæ dixi de Cæsare, deq; eius exercitu, tamdiu nota sunt nobis: virtute enim admirabili Cæsaris, constantiaq; militum veteranorum, legionumq; earum optimo iudicio, quæ auctoritatem nostram, libertatémque populi Romani, virtutem C. Cæsaris secutæ sunt, à ceruicibus nostris est depulsus Antonius. sed, vt dixi, hæc superiora. hoc verò recens edictum D. Bruti, quod paulò antè propositum est, certè silentio nõ potest præteriri:

Laudato Cæsare, eius quoque Legiones laudat.

A militum iudicio.

A loco.

Concludit sententiam suam.

Expolitio.

Transitio ad Brutum commendandum.

polli

pollicetur enim ſe prouinciam Galliam retenturum in ſenatus populiq; Rom. poteſtate. ô ciuem natum reipub. memorem ſui nominis, imitatoremq́; maiorum: neque enim Tarquinio expulſo, maioribus noſtris tam fuit optata libertas, quàm eſt, repulſo Antonio, retinenda nobis. illi regibus parêre iam à condita vrbe didicerant: nos poſt reges exactos ſeruitutis obliuio ceperat. atque ille Tarquinium, quem maiores noſtri nõ tulerunt, non crudelis, non impius, ſed ſuperbus habitus eſt, & dictus. quod nos vitium in priuatis ſæpè tulimus, id maiores noſtri ne in rege quidem ferre potuerunt. L. Brutus regem ſuperbum non tulit: D. Brutus ſceleratum, atq; impium regnare patietur? quid Tarquinius tale, qualia innumerabilia & fecit & facit Antonius? ſenatum etiam reges habebant: nec tamen, vt Antonio ſenatum habente, in conſilio regis verſabantur barbari armati. ſeruabant auſpicia reges, quæ hic conſul augurq; neglexit: neque ſolum legibus contra auſpicia ferendis, ſed etiam collega vnâ referente, quem ipſe ementitis auſpiciis vitioſum fecerat. quis autem rex vnquam fuit tam inſigniter impudens, vt haberet omnia commoda, beneficia iura regni venalia? quam hic immunitatem, quam ciuitatem, quod præmium non vel ſingulis hominibus, vel ciuitatibus, vel vniuerſis prouinciis vendidit? nihil humile de Tarquinio, nihil ſordidum accepimus: at verò huius domi inter quaſilla pendebatur aurum, * numerabatur pecunia: vna in domo omnes, quorum intererat, notum imperium populi Romani nundinabantur. ſupplicia verò in ciues Romanos nulla Tarquinij accepimus: at hic & Sueſſæ iugulauit eos, quos in cuſtodiam dederat: & Brunduſij trecentos fortiſſimos

Exclamatione excitat admirationem, & amplificat contentione exemplorum.

Ex minore.

Contentione factorũ Antonij tyrannidem auget.

** non numerabatur.*

Antonij crudelitas.

mos viros ciuesque optimos trucidauit. Postremo Tarquinius pro populo R. bellum gerebat tum, cum expulsus est: Antonius contra populum R exercitum adducebat tum, cum à legionibus, relictus, nomen Cæsaris exercitumque pertimuit: neglectisq́; sacrificiis solennibus, ante lucem ea vota, quæ nunquam solueret, nuncupauit: & hoc tempore in prouinciam populi R. conatur inuadere. maius igitur à D. Bruto beneficium populus R. & habet, & exspectat, quam maiores nostri acceperunt à L. Bruto. principe huius maxime conseruandi generis, & nominis. cum autem omnis seruitus est misera: tum vero intolerabile est seruire impuro, impudico, effeminato, nunquam ne in metu quidem, sobrio. hunc igitur, qui Gallia prohibet, priuato præsertim consilio, iudicat, verißimeque iudicat, non esse consulem. faciendum est igitur P. C. nobis, vt D. Bruti priuatum consilium auctoritate publica comprobemus. nec vero M. Antonium consulem post Lupercalia putare debuistis: quo enim ille die populo R. inspectante nudus, vnctus, ebrius concionatus est: & id egit, vt collegæ diadema imponeret: eo die, non modo consulatu, sed etiam libertate se abdicauit: esset enim ipsi certe statim seruiendum, si Cæsar ab eo regni insigne accipere voluisset. hunc igitur ego consulem, hunc ciuem R. hunc liberum, hunc denique hominem putem, qui fœdo illo, & flagitioso die, & quid pati Cæsare viuo posset, & quid eo mortuo consequi ipse cuperet, ostendit? nec vero de virtute, constantia, grauitate prouinciæ Galliæ taceri potest. est enim ille flos Italiæ, illud firmamentum imperij populi R. illud ornamentum dignitatis: tantus autem est consensus municipiorum, coloniarumque prouinciæ Galliæ, vt

Margin notes: Conclusio contentionis. — A seruitutis genere. — Sentētiam suam claudit. — Ab effectis. — Conclusio cum incremento. — Galliæ quæ Longobardia dicitur studio, & ab honesto.

liæ, vt omnes ad auctoritatẽ huius ordinis, maiestatemq; populi Rom. defendendam conspiraſſe videantur. quamobrem tribuni pl. quanquam vos nihil aliud, niſi de præſidio, vt ſenatum tutò conſules Kalendis Ianuar. habere poſſent, retuliſtis: tamen mihi videmini magno conſilio, atq; optima mente poteſtatem nobis de tota rep. feciſſe dicendi. cùm enim tutò ſenatum haberi ſine præſidio non poſſe iudicauiſtis, illud etiã ſtatuiſtis, intra muros Antonij ſcelus audaciamq; verſari. quamobrẽ omnia meâ ſententiâ complectar, vobis, vt intelligo, non inuitis: vt & præſtantiſſimis ducibus à nobis detur auctoritas: fortiſſimis militibus ſpes oſtendatur præmiorum: & iudicetur non verbo, ſed re non modò non conſul, ſed etiam hoſtis Antonius. nam ſi ille conſul, fuſtuarium meruerunt legiones, quæ conſulem reliquerunt: ſceleratus Cæſar, Brutus nefarius, qui contra conſulem priuato conſilio exercitus comparauerunt. ſin autem militibus exquirendi ſunt honores noui, propter eorum diuinum atq; immortale meritum, ducibus autem ne referri quidem poteſt gratia: quis eſt, qui eum non hoſtem exiſtimet, quem qui armis perſequuntur, conſeruatores reipub. iudicantur? at quàm contumelioſus in edictis? quàm barbarus? quàm rudis? primùm in Cæſarem maledicta congeſſit, depromta ex recordatione impudicitiæ, & ſtuprorum ſuorum. quis enim hoc adoleſcente caſtior? quis modeſtior? quod in iuuentute habemus illuſtrius exemplum veteris ſanctitatis? quis autem illo maledico impurior? ignobilitatem obiicit C. Cæſaris filio cuius etiam naturalis pater, ſi vitam ſuppeditaſſet, conſul factus eſſet. Aricina mater. Trallianam, aut Epheſiam putes dicere. videte, quàm deſpicamur omnes, qui

A Tribunorum pl. præiudicio.

Colligit capita ſententiæ ſuæ.

Ex conſequentibus.

Antonij edicta reprehendit, & Octauiũ defendit.

Transfert partem ad totum, ad inuidiam, cõflandam Antonio, & Aricinum municipiũ laudat ab adiunctis. Ex pari. Ab hoc Atio Atia mater August. appellata est. A notatione.

qui sumus è municipiis, id est, omnes planè: quotus enim quisq; non est? quod autem municipium non contemnit is, qui Aricinum tantopere despicit, vetustate antiquißimum, iure fœderatum, propinquitate penè finitimum, splendore municipum honestißimum? hinc Voconiæ, hinc Scatiniæ leges: hinc multæ sellæ curules & patrum memoria, & nostra: hinc equites Rom. lautißimi plurimi, & honestißimi. sed si Aricinam vxorẽ non probas, cur probas Tusculanam? quanquam huius sanctißimæ feminæ, atque optimæ pater M. Atius Balbus inprimis honestus, prætorius fuit. tuæ coniugis, bonæ feminæ, locupletis quidem certè, Bambalio quidem pater, homo nullo numero. nihil illo contemtius, qui propter hæsitantiam linguæ, stuporemq; cordis cognomen ex contumelia traxerit. at auus nobilis, Tuditanus nempè ille, qui cum palla, & cothurnis nummos populo de Rostris spargere solebat. vellem, hanc contemtionem pecuniæ suis reliquisset: haberetis nobilitatem generis gloriosam. qui autem conuenit, vt Iulia natus, ignobilis videatur, cùm tu, eodem materno genere, soleas gloriari? quæ porrò amentia est, eum dicere aliquid de vxorum ignobilitate, cuius pater Numitoriam Fregellanam proditoris filiam habuerit vxorem, ipse ex libertini filia susceperit liberos? sed hoc clarißimi viri viderint, L. Philippus, qui habet Aricinam vxorem: C. Marcellus, qui Aricinæ filiam: quos certò scio dignitatis optimarum feminarum non pœnitere. Idem etiam Qu. Ciceronem fratris mei filium compellat edicto: nec sentit amens commendationem esse compellationem suam: quid enim accidere huic adolescenti potuit optatius, quam cognosci ab hominibus Cæsaris consiliorum

Opponit exempla ad inuidiam augendam.

Ab honesto.

esse

esse socium, Antonii furoris inimicum? at etiam gladiator ausus est scribere, hunc de patris & patrui parricidio cogitasse. ô admirabilem impudentiam, audaciam, temeritatem. in eum adolescentem hæc scribere audere, quem ego & frater meus, propter eius suauissimos atque optimos mores, præstantissimumque ingenium, certatim amamus, omnibusque horis, oculis, auribus, complexu tenemus. Nam me iisdem edictis, nescit, lædat, an laudet. cum idem supplicium minatur optimis ciuibus, quod ego de sceleratissimis sumserim: laudare videtur, quasi imitari velit. cum autem illam pulcherrimi facti memoriam refricat: tum à sui similibus inuidiam aliquam in me commoueri putat. sed ipse quid fecit? cum tot edicta proposuit, edixit, vt adesset senatus frequens ad VIII. Kal. Dec. eo die ipso non affuit. at quo modo edixit? hæc sunt, opinor, verba in extremo: Si quis non affuerit, hunc omnes existimare potuerunt & interitus mei & perditissimorum consiliorum auctorem fuisse. Quæ sunt perdita consilia? an ea, quæ pertinent ad libertatem populi Rom. recuperandam? quorum consiliorum Cæsari me auctorem & hortatorem & esse & fuisse fateor: quanquam ille non eguit consilio cuiusquam: sed tamen, vt dicitur, currentem incitaui. nam interitus quidem tui quis bonus esset auctor, cum in eo salus, & vita optimi cuiusque, & libertas populi Rom. dignitasque consisteret? sed cum tam atroci edicto nos concitauisset, cur ipse non affuit? num putatis aliqua re tristi ac seuera? vino, & epulis retentus & alea est: si epulæ potius, quam popinæ nominandæ sunt. diem edicti obire neglexit: in ante diem IV. Kalend. Decemb. distulit: adesse in Capitolio iussit: quod in templum ipse, nescio quit

Exclamatio loco negationis, & diluit à signis, & caussis.

Antonii edictum cōtra Antonium interpretur.

Defensio absoluta.

Prouerbiū.

Ex turpi caussa.

Colligit conſcientię ſigna, vt in contemtionem adducat.

qua, per Gallorum cuniculum aſcendit. conuenerunt corrogati, & quidem ampli quidam homines, ſed immemores dignitatis ſuæ: is enim erat dies, ea fama, is, qui ſenatum vocarat, vt turpi ſenatori eſſet, nihil temerè. ad eos tamen ipſos, qui conuenerant, ne verbum quidem auſus eſt facere de Cæſare, cùm de eo conſtituiſſet ad ſenatum referre, ſcriptam attulerat conſularis quidam ſententiam. quid eſt aliud, ſe ipſum hoſtem iudicare, niſi de eo referre non audere, qui contra ſe conſulem exercitum duceret? neceſſe enim erat alterum eſſe hoſtem: nec poterat aliter de aduerſariis ducibus iudicari.

Dilemma ex repugnãtibus.

ſi igitur C. Cæſar hoſtis, cur conſul nihil refert ad ſenatum? ſin ille à ſenatu notandus non fuit, quid poteſt dicere, quin, cùm de illo tacuerit, ſe hoſtem eſſe conf.ſſus ſit?

Ineptias edicti Ant. in contemtionem adducit.

quem in edictis Spartacum appellat, hunc in ſenatu ne improbum quidem dicere audet. at in rebus triſtiſſimis quantos excitat riſus? ſentẽtiolas edicti cuiusdam memoriæ mandaui: quas videtur ille peracutas putare.

Ambiguũ.

ego autẽ, qui intelligeret, quid dicere vellet, adhuc neminem inueni. NVLLA CONTVMELIA EST, QVAM FACIT DIGNVS. *primum quid eſt,* DIGNVS? *nam etiam mala digni multi, ſicut ipſe. an quam facit is, qui cum dignitate eſt? quæ aũt poteſt eſſe maior?*

Inuſitatũ, facere contumeliam.

quid eſt porrò facere contumeliã: quis ſi loquitur?

Abſurdum.

deinde, NEC TIMOR, QVEM DENVNCIAT INIMICVS. *quid ergo? ab amico timor denunciari ſolet?*

Iocoſa agnominatio.

horum ſimilia deinceps, nónne ſatius eſt mutum eſſe, quàm quod nemo intelligat, dicere? en, cur magiſter eius ex oratore arator factus ſit. poſſideat in agro publico populi R. campi Leontini duo millia iugerum immunia, vt hominẽ ſtultũ magis etiam infatuet mercede publi-

Signa conſcientiæ.

publica. ſed hæc leuiora fortaſſe. illud quæro, cur tam ſubitò manſuetus in ſenatu fuerit, cùm in edictis tam fuiſſet ferus? quid autem attinuerit, L. Caßio, tribuno pl. fortißimo, & conſtantißimo ciui mortem denunciare, ſi in ſenatum veniſſet? D. Carſulenum, benè de rep. ſentientem, à ſenatu vi & minis mortis expellere? Ti. Canutium, à quo erat honeſtißimis contentionibus & ſæpè, & iure vexatus, non templo ſolùm, verùm etiam aditu prohibere Capitolij? cui S. C. ne intercederent, verebatur? de ſupplicatione credo M. Lepidi, clarißimi viri: atque id erat periculum, de cuius honore extraordinario quotidie aliquid cogitabamus, ne eius vſitatus honos impediretur. ac ne ſine cauſſa videretur edixiſſe, vt ſenatus adeſſet: cùm de repub. relaturus fuiſſet, allato nuncio de legione quarta, mente concidit, effugere feſtinans, S. C. de ſupplicatione per diſceßionem fecit, cùm id factum eſſet antea nunquam. quæ verò profecto poſtea? quod iter paludati? quæ vitatio oculorum, lucis, vrbis, fori? quàm miſera fuga? quàm fœda? quàm turpis? præclara tum S. C. ille ipſo die veſpertina, prouinciarum religioſa ſortitio: diuina verò oportunitas, vt, quæ cuique apta eſſent, ea cuique obueniret. præclarè igitur facitis tribuni pl. qui de præſidio conſulum. ſenatuſque referatis: meritóque veſtro maximas vobis gratias omnes & agere, & habere debemus: quî enim carere metu, & periculo poſſumus, in tanta hominum cupiditate & audacia? ille autem, homo afflictus & perditus, quæ de ſe exſpectat iudicia grauiora, quàm amicorum ſuorum? familiarißimus eius, mihi homo coniunctus L. Lentulus, & P. Naſo, omnis carens cupiditate, nullam ſe habere prouin-

Ironia. Ex minore.

Alia ſigna timoris colligit.

Cõſecutio per frequẽtationem, & interrogationem. Ironica ſunt.

Ex cauſſis.

Ab amicorum Antonij iudicio. & attende

præiudiciorum sine testimoniorum in tractando varietatem.

ciam, nullam Antonij sortitionem fuisse iudicauerunt: quod idem fecit L. Philippus, vir auo, patre maioribusq; suis dignissimus. in eadem sententia fuit, homo summâ integritate, atq; innocentiâ, M. Turranius. idem facit Sp. Oppius. ipse etiam, qui amicitiam M. Antonij veriti, plus ei tribuerunt, quàm fortasse vellent, M. Piso, & meus necessarius, & vir & ciuis egregius, pariq; innocentiâ, M. Velleius, senatus auctoritati obtemperaturos esse dixerunt. quid ego de L. Cinna loquar? cuius spectata multis magnisq; rebus singularis integritas minus admirabilem facit huius honestissimi facti gloriam: qui omninò prouinciam neglexit: quàm item magno animo & constanti C. Cæsetius repudiauit. qui sunt igitur reliqui, quos sors diuina delectet? L. Antonius, & M. Antonius. ô felicem vtrunq;: nihil enim mutauerunt. C. Antonius Macedoniam. hunc quoq; felicem: hanc enim semper habebat in ore prouinciam. C. Caluisius Africam. nihil felicius: modò ex Africa decesserat, &, quasi diuinans se rediturum, duos legatos Vticæ reliquerat. deinde M. Iccius Siciliam, Qu. Cassius Hispaniam. non habeo, quid suspicer. duarum credo prouinciarum sortes minus diuinas fuisse. ô C. Cæsar, (adolescentem appello) quam tu salutem reipubl. attulisti? quàm improuisam? quàm repentinam? qui enim hæc fugiens fecerit, quid faceret insequens? etenim in concione dixerat, se custodem futurum vrbis: vsq; ad Kal. Maias ad vrbem exercitum habiturum. ô præclarum custodem ouium (vt aiunt) lupum. custos ne vrbis, an direptor, & vexator esset Antonius? & quidem se introiturum in vrbem dixit, exiturumq; cùm vellet. quid illud? nónne audiente populo sedens pro æde Castoris dixit,

Antithesis

Per ironiā.

Singulis vitiosam subiicit caussam.

Exclamat ad periculū exaggerandum, & ob id Cæsaris beneficiū.

Ex minore.

Prouerbiū. Ouem lupo com misisti.

Atrox dictum, ex quo odiū.

dixit, nisi qui vicisset, victurum neminem? hodierno die primùm P. C. longo interuallo in possessionem libertatis pedem ponimus: cuius quidem ego, quoad potui, non modò defensor, sed etiam conseruator fui. cùm autem id facere non possem, quieui, nec abiectè, nec sine aliqua dignitate casum illorum temporum & dolorem tuli. hanc verò teterrimam belluam quis ferre posset, aut quomodo? quid est in Antonio, præter libidinem, crudelitatem, petulantiam, audaciam? ex his totus conglutinatus est. nihil apparet in eo ingenuum, nihil moderatum, nihil pudens, nihil pudicum. Quapropter, quoniam res in id discrimen adducta est, vtrum ille pœnas reipub. luat, an nos seruiamus: aliquando per deos immortales P. C. patrium animum, virtutemq; capiamus: vt aut libertatem propriam Romanis generis, & nominis recuperemus, aut mortem seruituti anteponamus. multa, quæ in libera ciuitate ferenda non essent, tulimus, & perpessi sumus, alij spe recuperandæ libertatis, alij viuendi nimia cupiditate. sed si illa tulimus. quæ nos necessitas ferre coëgit, quæ vis quædam penè fatalis, quæ tamen ipsa non tulimus: etiámne huius impuri latronis feremus teterrimum, crudelissimumq; dominatum? quid hic faciat, si potuerit, iratus, qui, cùm succensere nemini posset, omnibus bonis fuerit inimicus? quid hic victor non audebit, qui nullam adeptus victoriam, tanta scelera post Cæsaris interitum fecerit, refertam eius domum exhauserit, hortos compilarit, ad se omnia ex his ornamenta transtulerit, cædis & incendiorum caussam quæsierit ex funere? duobus aut tribus. S. C. benè & è republicis factis, reliquas res ad lucrum prædamq; reuocarit? vendiderit immunitates?

Amplificatio ad motum animorum.

Peroratio per cohortationem ad libertatem tuendam.

Excusat à necessitate.

Correctio.

Ex minore.

Cum enumeratione ad amplificandum, mira orationis celeritate, longissima cõtinuatione verborum.

ciuitates liberauerit? prouincias vniuersas ex imperij populi R. iure sustulerit? exules reduxerit? falsas leges C. Cæsaris nomine, & falsa decreta in æs incidenda, & in Capitolio figenda curauerit, earumq; rerum omnium domesticum mercatum instituerit? populo Ro. leges imposuerit? armis & præsidiis & populum & magistratus foro excluserit? senatum stipauerit armatis? armatos in cella Concordiæ, cùm senatum haberet, incluserit? ad legiones Brundusium incurrerit? ex his optimè sentientes centuriones iugulauerit? cum exercitu Romam sit ad interitum nostrum, & ad disperditionem vrbis venire conatus? atq; is ab hoc impetu abstractus consilio & copiis Cæsaris, consensu veteranorum, virtute legionum, ne fortuna quidem fractus minuit audaciam: nec ruere demens, nec furere desinit, in Galliam mutilatum ducit exercitum: cum vna legione, & ea vacillante, L. fratrem exspectat: quo neminem reperire potest sui similiorem. ille autem ex myrmillione dux, ex gladiatore Imperator, quas fecit strages, vbicunque posuit vestigia? cædit greges armentorum, reliqui pecoris quodcunq; nactus est: epulantur milites: ipse autē se, vt fratrem imitetur, obruit vino: vastantur agri: diripiuntur villæ, matresfamiliâs, virgines, pueri ingenui abripiuntur, militibus traduntur. hæc eadem, quacunq; exercitum duxit, fecit M. Antonius. his vos teterrimis fratribus portas aperietis? hos vnquam in vrbē recipietis? nō tempore oblato, ducibus paratis, animis militum incitatis, populo Rom. conspirante, Italia tota ad libertatem recuperandam excitata, deorum immortalium beneficio vtemini? nullum erit tempus hoc amisso. à tergo, à fronte, à lateribus tenetur. si in Galliam venerit,

Frequentatio scelerū ad odium inflammādum. Similiter desinentia.

Indignationem mouet & facultates enumerat. Distributione & verbi dilatatione exaggerat.

non

non ille armis solùm, sed etiam nostris decretis vrgendus est. magna vis est, magnum nomen, vnum & idem sentientis senatus, videtis refertum forum? populum R. ad spem recuperandæ libertatis erectum? qui longo interuallo cùm frequentes hic vidit nos, tum sperat etiam liberos conuenisse.

A consensu omnium ordinum.

hunc ego diem exspectans, M. Antonij scelerata arma vitaui, tùm, cùm ille in me absentem inuehens, non intelligebat ad quod tempus me, & meas vires reseruarem.

Prudens consilium ex fine.

si enim illi, tum cædis initium à me quærenti, respondere voluissem; nunc reipub. consulere non possem.

Subiecta ratio.

hanc verò nactus facultatem, nullum tempus P. C. dimittam neq; diurnum, neq; nocturnum, qui de libertate populi R. de dignitate vestra, quod cogitandum sit, cogitem: quod agendum, atq; faciendum, idem non modò non recusem, sed appetam etiam, atque deposcam. hoc feci semper, dum licuit: intermisi, quoad non licuit;

A suo in remp. studio.

iam non solùm licet, sed necesse est etiam: nisi seruire malumus, quàm, ne seruiamus, animis armisq; decernere.

A necessitate cum adiunctione.

dij immortales nobis hæc præsidia dederunt, vrbi Cæsarem, Brutum Galliæ. si enim ille vrbem opprimere potuisset statim, si Galliam tenere paullò pòst optimo cuique pereundum, reliquis esset seruiendum.

A Dei fauore.

hanc igitur occasionem oblatam tenete per deos immortales P.C. & amplissimi orbis terræ consilij principes vos esse, aliquando recordamini. signum date populo Rom. consilium vestrum non deesse reipubl. quoniam ille virtutem suam non defuturam esse profitetur.

Hortatur ab officio.
Translatio à bello.
Dat signum specula Misenus ab alio Aere cauo. Æne. 3.

nihil est, quod moneam: nemo est tam stultus, qui non intelligat, si indormierimus huic tempori, non modò crudelem superbamque dominationem nobis, sed ignominiosam etiam & flagitiosam esse ferendam: nostis insolen-

A fine turpi.

Repetitio. Sententia cum articulo. Deprecatio. Simile ex minore. Sententia aurea. Ex fine. Iterum à facultatibus.

ſolentiam Antonij, noſtis amicos, noſtis totam domum libidinoſis, petulantibus, impuris, impudicis, aleatoribus, ebriis ſeruire, ea eſt ſumma miſeria, ſummo dedecori coniuncta. quòd ſi iam (quod dij omen auertant) fatum extremum reipub. venit: quod gladiatores nobiles faciunt, vt honeſtè decumbant: facimus nos principes orbis terrarum gẽtiumq; omnium, vt cum dignitate potiùs cadamus, quàm cum ignomia ſeruiamus. nihil eſt deteſtabilius dedecore, nihil fœdius ſeruitute. ad decus, & libertatem nati ſumus. aut hæc teneamus, aut cum dignitate moriamur. nimium diu teximus, quid ſentiremus: nunc iam apertum eſt: omnes iam patefecerunt, in vtramq; partẽ quid ſentiant, quid velint. ſunt impij ciues, pro charitate reip. nimiùm multi: pro multitudine benè ſentientiũ, admodum pauci. quorum opprimendorum dij immortales incredibilẽ reipub. poteſtatem, & fortunam dederunt: ad ea enim præſidia, quæ habemus, iam accedunt conſules ſummâ prudentiâ, virtute, concordiâ, multos menſes de populi Rom. libertate commentati, atque meditati. his auctoribus, & ducibus, diis iuuantibus, nobis vigilantibus, & multùm in poſterum prouidentibus, populo Rom. conſentiente, erimus profectò liberi breui tempore. iucundiorem autem faciet libertatem ſeruitutis recordatio. quas ob res, quòd tribuni pl. verba fecerunt, vt ſenatus Kalend. Ian. tutò haberi, ſententiæq; de ſumma reipub. liberè dici poſſint: de ea re ita cenſeo, vt C. Panſa, A. Hirtius, conſules deſignati, dent operam, vt ſenatus Kalend. Ian. tutò haberi poſſit: quodq; edictũ D. Bruti Imperatoris, conſulis deſignati, optimè de repub. meriti, propoſitum ſit, ſenatum exiſtimare, D. Brutum Imperatorem, conſulem de-

A Dei prouidentia.

Concludit enumeratione.

Sententia à Iucundo.

Permotis animis, ſuam de rep. ſententiam dicit, & S. C. formam deſcribit.

ſigna-

signatum, optimè de rep. promereri, cùm senatus auctoritatem, populiq́ Ro. libertatem, imperiumq́ defendat: quodq Galliam prouinciam citeriorem optimorum & fortissimorum virorum, amicissimorumq́ populo Ro. ciuiũ, exercitumq́ in senatus potestate retineat, id eum, exercitumq́ eius municipia, colonias prouinciæ Galliæ rectè, atque ordine, exq repub. fecisse, & facere: senatum ad summam reipub. pertinere arbitrari, à D. Bruto & à L. Planco imperatoribus consulibus designatis, itemq à ceteris qui prouincias obtinent, obtineri ex lege Iulia, quoad ex S. C. cuiq eorum successum sit: eosq́ dare operam, vt eæ prouinciæ, Galliæq exercitus in senatus populiq Ro. potestate, præsidioq reip. sint: cumq opera, virtute, consilio C. Cæsaris, summoq consensu militum veteranorum, qui eius auctoritatẽ secuti, reip. præsidio sunt, & fuerunt, & à grauissimis periculis populus R. defensus sit, & hoc tempore defendatur: cumq́ legio Martia Albæ constiterit, in municipio fidelissimo, & fortissimo, seseq ad senatus auctoritatem populiq Rom. libertatem contulerit: quòd pari consilio eademq virtute legio quarta vsa, L. Egnatuleio duce, ciui egregio, senatus auctoritatem populiq Rom. libertatem defendat, ac defenderit: senatui magnæ curæ esse, ac fore, vt pro tantis eorum in remp. meritis, honores eis habeantur, gratiaq referantur: senatui placere, vt C. Pansa, A. Hircius consules designati, cùm magistratum inierint: si eis videbitur, primo quoq tempore de his rebus ad hunc ordinem referant, vti è rep. fideq sua censerint.

Lege Iulia, qua Iul. Cæsar Bruto & Planco prouincias assignauerat.

Si eis videbitur, nota est consularis auctoritatis.

IN M. ANTONIVM AD QVIRITES PHILIPPICA QVARTA, ORATIO XLVII.

Hoc oratio tertiæ compendium est pulcerrimum: A pop. Ro. studio, & frequentia. A suo officio & volũtate. Narrationis propositio, quà & attentos & dociles facit. Hoc populus acclamatione dictum oratoris comprobauit.

Requentia vestrûm incredibilis, Quirites, cõcioq; tanta, quantã meminisse nõ videor, & alacritatẽ mihi summã affert reip. defendendæ, & spem recuperandæ libertatis. quanquã animus quidẽ mihi nunquã defuit, tempora defuerunt. quæ simul ac primũ aliquid lucis ostendere visa sunt, princeps vestræ libertatis defendendæ fui. q si antè facere conatus essem, nunc facere non possem. hodierno enim die, Quirites, ne adhuc mediocrem rem actam arbitremini, fundamenta sunt iacta reliquarũ actionum: nam est hostis, à senatu nondũ verbo appellatus, sed re iam iudicatus Antonius. nunc verò multò sum erectior, quòd vos quoque hostem illum esse, tanto consensu, tantoq; clamore approbauistis: nec enim fieri potest, vt nõ aut ij sint impij, qui contra consulem exercitum comparauerunt: aut ille hostis, contra quem iure arma sumta sunt. hanc igitur dubitationem, quanquam nulla erat, tamen ne qua posset esse, senatus hodierno die sustulit. C. Cæsar, qui rempub. libertatem vestram suo studio, consilio, patrimonio deniq; tutatus est, & tutatur, maximis senatus laudibus ornatus est.

Acclamatio populi. II. Digestio. Repetitio.

laudo, laudo vos, Quirites, cùm grauissimis animis prosequimini nomen clarissimi adolescentis, vel pueri potiùs: sunt enim facta eius immortalitatis, nomen ætatis. multa memini: multa audiui: multa legi: nihil ex omni seculorũ memoria tale cognoui. qui, cùm seruitute preme-

mere-

meremur, & in dies malum cresceret, præsidij nihil haberemus, capitalem, & pestiferum Brundusio M. Antonij reditum timeremus: hoc inspiratum omnibus consilium, incognitum certè ceperit, vt exercitum inuictum ex veteranis militibus conduceret, Antoniiq. furorem, crudelißimis consiliis incitatum, à pernicie reip. auerteret. quis enim, qui hoc non intelligat, nisi Cæsar exercitum parauisset, non sine exitio nostro futurum Antonij reditũ fuisse? ita enim se recipiebat ardens odio vestri, cruentus sanguine ciuium, quos Suessæ, quos Brundusij occiderat, vt nihil nisi de reip. pernicie cogitaret. quod autem erat præsidium salutis, libertatisq. vestræ, si C. Cæsaris, fortißimorumq. sui patris militum exercitus non fuisset? cuius de laudibus & honoribus, qui ei pro diuinis, & immortalibus meritis diuini immortalesq. debentur, mihi senatus assensus paullò antè decreuit, vt primo quoque tempore referretur. quo decreto quis non perspicit Antonium hostem esse iudicatum? quem enim appellare possumus, eum, contra quem qui exercitus ducunt, iis senatus arbitratur singulares exquirendos honores? quid legio Martia? quæ mihi videtur diuinitus ab eo deo traxisse nomen, à quo populum Ro. generatum accepimus nónne ipsa suis decretis priùs quàm senatus, hostem iudicauit Antonium? nam ille si non hostis: qui consulem reliquerunt, hostes, necesse est, iudicemus. præclara & luculenta reclamatione vestra factum pulcerrimum Martialium comprobauistis, qui se ad senatus auctoritatem, ad libertatem vestram, ad vniuersam rempubl. contulerunt, hostem illum, & latronem, & parricidam patriæ reliquerunt: nec solùm id animosè & fortiter, sed consideratè etiam,

sapien-

Amplificat Cæsaris factum à periculi magnitudine.

Ab Antonij odio.

Hyperbole.

A senatusconsulto.

A signo.

A notatione.

Ex repugnantibus & consequentibus.

Acclamatio.

III.

Parricida patriæ, auxesis à coniugatis.

sapienterq́ fecerunt: Albæ constituerunt, in vrbe opportuna, munita, propinqua. fortißimorum virorum fidelißimorum ciuium, atq; optimorum. huius Martiæ legionis legio quarta imitata virtutem, duce L. Egnatuleio, quem senatus meritò paullò antè laudauit, C. Cæsaris exercitum prosecuta est quæ exspectas M. Antoni iudicia grauiora? Cæsar fertur in cœlū qui contra te exercitum cōparauit. laudantur exquisitißimis verbis legiones, quæ te reliquerunt, quæ à te accersitæ sunt: quæ tuæ essent si te consulem, quàm hostem maluisses: quarum legionum fortißimum, verißimumq́; iudicium confirmat senatus, comprobat vniuersus populus Rom. nisi fortè vos Quirites consulem, non hostem iudicatis Antonium. sic arbitrabar vos iudicare, vt ostenditis. municipia, colonias præfecturas, num aliter iudicare censetis? omnes mortales vna mente consentiunt, omnia arma eorum, qui hæc salua velint, contra illam pestem esse capienda, quid D. Bruti iudicium, Quirites? quod ex hodierno eius edicto perspicere potuistis: num cui tandem contemnendum videtur? rectè & verè negastis, Quirites: est enim quasi deorum immortalium beneficio & munere datum reipubl. Brutorum genus, & nomen ad libertatem populi Ro. vel constituendam, vel recuperandum. quid igitur D. Brutus de M. Antonio iudicauit? exclusit prouincia: exercitu obstitit: Galliam totam hortatur ad bellum, ipsam sua sponte, suoq́; iudicio excitatam. si consul Antonius: Brutus hostis. si conseruator reip. Brutus: hostis Antonius. num igitur, vtrū horū sit, dubitare possumus? atqui, vt vos vna mente vnaq́; voce dubitare vos negatis si modò decreuit senatus, D. Brutum optimè de rep. mereri, cùm senatus auctoritatem,

Concludit enumeratione, cum Apostrophe.

Acclamatio. IV.

A Bruti iudicio. Acclamatio. V.

Connexum contrariis. Acclamatio. VI.

tatem, populiq; R. libertatem, imperiumq; defenderit. [à quo defenderit? nempe ab hoste. quæ est enim alia laudanda defensio? deinde laudatur prouincia Gallia, meritóque ornatur verbis amplißimis à senatu, quòd resistat Antonio. quem si consulem illa prouincia putaret, neque eum reciperet, magno scelere se astringeret: omnes enim sub consulis iure, & imperio debent esse prouinciæ. negat hoc D. Brutus Imperator, consul designatus, natus reip. ciuis, negat Gallia, negat cuncta italia, negat senatus, negatis vos.] quis igitur illum consulem, nisi latrones putant? quanquam ne ij quidem ipsi, quod loquuntur, id sentiunt, nec à iudicio omniũ mortalium, quamuis impij nefariiq; sint, sicut sunt, dissentire possunt. sed spes rapiendi, atque prædandi cæcat animos eorum: quos non bonorum donatio, non agrorum aßignatio, non illa infinita Pompeij hasta satiauit: qui sibi vrbem, qui bona, & fortunas ciuium ad prædam proposuerunt: qui dum sit, quod rapiant, quod auferant, nihil sibi defuturum arbitrantur.] quibus M. Antonius (ô dij immortales auertite, & detestamini quæso hoc omen) vrbẽ se diuisurum esse promisit. ita verò ei, vt precamini, eueniat, quo huius amentiæ pœna in ipsum familiamq; eius recidat. quod ita futurũ esse confido. iam enim non solùm homines, sed etiam deos immortales ad remp. conseruandam arbitror consensisse. siue enim prodigiis, atque portentis dij immortales nobis futura prædicunt: ita sunt apertè denunciata, vt & illi pœna, & libertas nobis appropinquet:] siue tantus consensus omnium sine impulsu deorum esse non potuit: quid est, quòd de voluntate cœlestium dubitare poßimus? Reliquum est, Quirites, vt vos in ista sententia, quam præ vo-

Dialogismus. A definitione. Ratio à cõsulis potestate.

Repetitio.

Correctio.

Ratiocinatio ex caussis.

Execratio.

Quod omẽ dij priùs in ipsum conuertant caput. Æn 2.

A diuinis testimoniis.

Peroratio. Similitudo aptissima. Vobis fertis, perseueretis. faciam igitur, vt imperatores instructa acie solent, quanquam paratissimos milites ad præliandum videant, vt eos tamen adhortentur: sic ego vos ardentes, & erectos ad libertatem recuperandam cohortabor. non est, non est vobis, Quirites, cum eo hoste certamen, quo cum aliqua pacis conditio esse possit: neque enim ille seruitutem vestram, vt antea, sed iam iratus sanguinem concupiscit. nullus ei ludus videtur esse iucundior, quàm cruor, quàm cædes, quàm ante oculos trucidatio ciuium. non est vobis, Quirites, res cum scelerato homine, atque nefario, sed cum immani tetraque bellua. quæ quoniam in foueam incidit, obruatur: si enim illinc emerserit, nullius supplicij crudelitas erit recusanda, sed tenetur, premitur, vrgetur nunc iis copiis, quas iam habemus: mox iis, quas paucis diebus noui consules comparabunt: incumbite in caussam, Quirites, vt facitis. nunquam vester consensus maior in vlla caussa fuit: nunquam tam vehementer cum senatu consociati fuistis. nec mirum: agitur enim, non qua conditione victuri, sed victurine simus, an cum supplicio ignominiaque perituri. quanquam mortem omnibus natura proposuit: crudelitatem mortis, & dedecus virtus propulsare solet: quæ propria est Romani generis, & seminis. hanc retinete quæso, Quirites, quam vobis tanquam hæreditatem maiores vestri reliquerunt. quanquam omnia alia incerta sunt, caduca, mobilia: virtus est vna altissimis defixa radicibus: quæ nunquam vna vi labefactari potest, nunquam dimoueri loco. hac maiores nostri primùm vniuersam Italiam deuicerunt, deinde Carthaginem exciderunt, Numantiam euerterunt, potentissimos reges, bellicosissimas gentes, in ditionem

Geminatio. Expolitio ad amplificandum. Allegoria. Interpretatio cum articulo. A consensu ordinum. A periculo. Correctio, per locum communem. Ab honesto & laude, sententias Sal. in Catil. Nam diuitiarum & formæ gloria, fluxa & fragilis est, Virtus clara, æternaque habetur. Ab exẽplo maiorum. Similiter desinentia.

tionem huius imperij redegerunt. ac maioribus quidem vestris, Quirites, cum eo hoste res erat, qui haberet remp. curiam, ærarium, consensum, & concordiã ciuium, rationem, aliquam, si ita res tulisset, pacis & fœderis: hic vester hostis vestram remp. oppugnat, ipse habet nullam: senatum, id est, orbis terræ consilium, delere gestit, ipse consiliũ publicum nullum habet: ærarium vestrum exhausit, suum non habet: nam concordiam ciuium qui habere potest, nullam qui habeat ciuitatem? pacis verò quæ potest cum eo esse ratio, in quo est incredibilis crudelitas, fides nulla est igitur Quirites, populo Ro. victori omnium gentium, omne certamen cum excursore, cum latrone, cum Spartaco. nam quòd se similem Catilinæ esse gloriari solet: scelere par est, belli industria inferior. ille cùm exercitum nullum haberet, repentè conflauit: hic eum ipsum exercitum, quem accepit, amisit. vt igitur Catilinam diligentia mea, senatus auctoritate, vestro studio, & virtute fregistis: sic Antonij nefariũ latrocinium vestra cum senatu concordia tanta, quanta nunquam fuit, felicitate & virtute exercituum, ducumque vestrorum breui tempore oppressum audietis. equidem, quantum curâ, labore, vigiliis, auctoritate, consilio eniti atq; efficere potero, nihil prætermittam, quod ad libertatem vestram pertinere arbitrabor: neq; enim id pro vestris amplissimis in me beneficiis sine scelere facere possum. hodierno autem die primum, referente viro fortissimo, vobisq; amicissimo, M. hoc Seruilio, collegisq; eius, ornatissimis viris, optimis ciuibus, longo interuallo, me auctore, & principe, ad spem libertatis exarsimus.

Comparatio.

Ex caussis & adiũctis.

Pronominatio.

Alia contentio.

A suo in remp. studio.

A signo.

Exarsimus, verbũ graue, translatum: pro erecti & concitati sumus.

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA QVINTA,

ORATIO XLVIII.

Deliberatio, An recta ad Antonium legati decernantur. Status iuris. Ampla figura. Exordium à longa exspectatione & à suo studio, ad attentionem & beuolentiam. A cõsulum persona. A senatus potestate. Explicatio, siue cõmoratio. Diuisio à necessitate.

Ihil vnquam longius his Kal. Ian. mihi visum est, patres conscripti, quod idem intelligebam per hos dies vnicuiq; vestrûm videri. qui enim bellum cum rep. gerunt, hunc diem non exspectant: nos autem tum, cùm maximè consilio vestro subuenire communi saluti oporteret, in senatum non vocabamur. sed querelam præteritorum dierum sustulit oratio consulum: qui ita locuti sunt, vt magis exoptatæ Kalend. Ianuar. quàm seræ, esse videantur. atque vt oratio consulum animum meum erexit, spemq; attulit non modò salutis conseruandæ, verùm etiam dignitatis pristinæ recuperandæ: sic me perturbasset eius sententia, qui primus rogatus est, nisi vestræ virtuti, constantiæq; confiderem. hic enim vobis P. C. dies illuxit, hæc potestas data est vt, quantum virtutis, quantum constantiæ, quantum grauitatis in huius ordinis consilio esset, populoq; Romano declarare possetis. recordamini qui dies nudius tertius decimus fuerit, quantus consensus vestrûm, quanta virtus, quanta constantia: quantam sitis à populo Rom. laudem, quantam gratiam consecuti. atque illo die P. C. ea constituistis, vt nobis nihil tam sit integrum, nisi aut honesta pax, aut bellum necessarium. pacem vult M. Antonius? arma ponat, roget, deprecetur: neminem æquiorem me reperiet: cui quidẽ, dum se ciuib. impiis commendat, inimicus esse, quàm amicus mauult. nihil est profectò quod

dari

dari poßit bellum gerenti: erit fortasse aliquid, quod concedi poßit roganti. Legatos vero ad eum mittere, de quo grauißimum iudiciũ nudius tertius decimus feceritis, non iam leuitatis est, sed, vt, quod sentio, dicam dementiæ. Primùm enim eos duces laudauistis, qui contra illum priuato consilio bellum suscepissent: deinde milites veteranos: qui, cùm ab Antonio in colonias essent deducti, illius beneficio libertatem populi Rom. anteposuerunt. quid legio Martia? quid quarta? cur laudantur? si enim consulem suum reliquerunt, vituperandi sunt: si inimicum populi Rom. iure laudantur. atqui cùm consules nondum haberetis, decreuistis, vt & de præmiis militum, & de honoribus Imperatorum primo quoque tempore referretur. placet eodem tempore præmia constituere iis qui contra Antonium arma ceperunt, & legatos ad Antonium mittere? vt iam pudendum sit, honestiora decreta esse legionum, quàm senatus: siquidem legiones decreuerunt senatum defendere contra M. Antonium, senatus decreuit legatos ad Antonium. Vtrum hoc est confirmare militum animos, an debilitare virtutem? hoc dies duodecim perfecerunt, vt, quem, nemo præter Cotylam tum inuentus sit, qui defenderet, is habeat iam patronos etiam consulares? Qui vtinam omnes ante me sententiam rogarentur: (Quanquam suspicor, quid dicturi sint quidam eorum, qui post me rogabuntur) facilius contradicerem, si quid videretur: est enim opinio, decreturum aliquem M. Antonio illam vltimam Galliam, quam Plancus obtinet. Quid est aliud, omnia ad bellum ciuile hosti arma largiri? primum neruos belli pecuniam infinitam, qua nunc eget, deinde equitatum, quantum velit: equitatum dico?

Expolitio, cum similiter cadentibus.

Dissuadet legationem ab honesto, & à præiudiciis.

A repugnantibus.

Licentia.

Contentio.

Optatio.

Correctio.

per verbi reuocationem. dubitabit credo gentes barbaras secum adducere. Hoc qui non videt, excors: qui, cùm videt, decernit, impius.

Ironia. Tu ciuem sceleratum, & perditum, Gallorum, & Ger-

T. L. Pisonē castigat. manorum exercitu, pecunia, peditatu, equitatu, copiis instrues? nullæ istæ excusationes sunt: Meus amicus est.

Mimesis, per subiectionem. sit patria priùs. Meus cognatus. an potest cognatio vlla propior esse, quàm patriæ, in qua parentes etiam continentur? Mihi pecuniam attribuit. cupio videre, qui

Propositio per expositionem criminosam. id audeat dicere. Quid autem agatur, cum aperuero, facilè erit statuere, quam sententiam dicatis, aut quam sequamini. Agitur, vtrum M. Antonio facultas detur opprimendæ reipubl. cædis faciendæ, bonorum diripiendorum, vrbis, agrorum suis latronibus condonandi, populi Romani seruitute opprimendi: an horum nihil facere ei liceat, dubitatis? an non cadunt hæc in An-

Legem reprehendit. quod inutilis, quod contra auspicia. tonium? Hoc ne Catyla quidem dicere auderet quid enim in eum non cadit, qui, cuius acta se defendere dicit, eius leges peruertit, quas maximè laudare poteramus? ille paludes siccare voluit: hic omnem Italiam moderato homini, L. Antonio diuidendam dedit. Quid? hanc legem populus Romanus accepit? per auspicia ferre potuit? sed augur verecundus sine collegis de auspiciis. Quanquam illa auspicia non egent interpretatione augurum: Ioue enim tonante cum populo agi non esse fas, quis ignorat? tribuni pleb. tulerunt de prouinciis contra acta Cæsaris, ille biennij, iste sexennij. Num etiam hanc legem populus Romanus accepit? quid? pro-

A more ferendarum legum. mulgata fuit? quid? nónne antè lata, quàm scripta? nónne antè factam vidimus, quàm futuram quisquam est suspicatus? vbi lex Cæcilia, & Didia? vbi promulgatio trinundinum? vbi pœnæ recenti

lge

lege Iunia, & Licinia? possuntne hæ leges ratæ esse sine interitu legum reliquarum? eccui potestas in forum introeundi fuit? quæ porrò illa tonitrua? quæ tempestas? aut si auspicia M. Antonium non mouerent, sustinere tamen, ac ferre posse tantam vim tempestatis, imbris, ac turbinum, mirum videretur. quã legem igitur se augur dicit tulisse non modò tonante Ioue, sed propè cœlesti clamore prohibente, hanc dubitabit contra auspicia latam confiteri? quid? quod cum eo collega tulit, quem ipse fecit sua nunciatione vitiosum: nihilne ad auspicia bonus augur arbitratus est pertinere? sed auspiciorum nos fortasse erimus interpretes, qui sumus eius collegæ: num etiam armorum interpretes, quærimus? primùm omnes fori aditus ita septi, vt, etiamsi nemo obstaret armatus, tamen, nisi septis reuulsis, introiri in forum nullo modo posset. Sic verò erant disposita præsidia, re quomodo aditus hostium prohibentur, ita castellis, & operibus ab ingreßione fori populum tribunosq́; pl. propulsari videres. quibus de caußis eas leges, quas M. Antonius tulisse dicitur, omnes censeo per vim, & contra auspicia latas, iisq́; legibus populum non teneri. Si quam legem de actis Cæsaris confirmandis, déue dictatura in perpetuum tollenda, deue colonis in agros deducendis tulisse M. Antonius dicitur, easdem leges de integro, vt populum teneant, saluis auspiciis ferre placet. Quamuis ergo bonas leges vitiosè, per vimque tulerit, tamen hæ leges non sunt habendæ, omnisque audacia gladiatoris amentis auctoritate nostra repudianda est. Illa verò dißipatio pecuniæ publicæ ferenda nullo modo est, per quam septies millies sestertiûm falsis perscriptionibus, donationibusque auertit: vt portenti simile videa-

Ab intercedente.

Ironia.

A vi armata.

Conclusio.

Ex maiore.

A detrimẽtis.

tur, tantam pecuniam populi Rom. tam breui tempore reperire potuisse. quid illi immanes quæstus? ferendíne? quos M. Antonij tota exhausit domus. decreta falsa vendebat: regna, ciuitates, immunitates in æs, acceptâ pecuniâ, iubebat incidi. Hæc se ex commentariis Cæsaris, quorum ipse auctor erat, agere dicebat. In interiore ædium parte totius reipubl. nundinæ: mulier sibi felicior, quàm viro, auctionē prouinciarū, regnorumq; faciebat: restituebantur exules quasi lege, sine lege. Quæ nisi auctoritate senatus rescindūtur, quoniam ingressi in spem reipub. recuperandæ sumus: imago nulla liberæ ciuitatis relinquetur. neq; solùm commētariis commenticiis, chirographisque venalibus innumerabilis pecunia congesta in illam domum est, cùm, quæ vendebat Antonius, ea se ex actis Cæsaris agere diceret: sed senatus etiam consulta, pecuniâ acceptâ, falsa referebat: syngraphæ obsignabantur: S. C. tanquam facta ad ærarium referebantur. Huius turpitudinis testes erant etiam exteræ nationes. fœdera interea facta: regna data: populi prouinciæq; liberatæ: earumq; rerum falsæ tabulæ, gemente populo Romano toto Capitolio figebantur. quibus rebus tanta pecunia vna in domo coaceruata est, vt, si hoc genus in vnum redigatur, non sit pecunia populo Romano defutura. Is etiam legem iudiciariam tulit, homo castus, atque integer, iudiciorum & iuris auctor. in quo nos fefellit. Antesignanos, & manipulares, & alaudas iudices se constituisse dicebat. At ille legit aleatores: legit exules, legit Græcos. ô consessum iudicum præclarum: ô dignitatem consilij admirandam. pauet animus, apud illud consilium pro reo dicere. Cydam Cretensem portentum insulæ, hominem audacissimū, & perditissimum.

In Gynecæo.
A sexu vituperatio.
Ex consequentibus.

Falsi arguit Antonium.

Inuidiam conflat Antonio.

Ironia.

Exclamatio ironica.

mum. sed fac ita non esse. num Latinè scit? num ex iudicum genere, & forma? num leges nostras morésue nouit? num denique homines? est enim vobis Creta notior, quàm Roma Cydæ. delectus autē, & notatio iudicum etiam in nostris ciuib. haberi solet, Cortynium verò iudicem quis nouit? aut quis nosse potuit? nam Lysiadem Atheniēsem plerinq; nouimus. Est enim Phædri, Philosophi nobilis, filius: quo nemo præterea magis festiuus: vt ei cum M. Curio, consessore eodem & collusore facillimè poßit conuenire. quæro igitur, si Isiades citatus iudex non responderit, excuseturq; Areopagites esse, nec debere eodem tempore Romæ, & Athenis res iudicare: accipiétne excusationem is, qui quæstioni præerit, Græculi iudicis, modò palliati, modò togati? an Atheniensiū antiquißimas leges negliget? qui porrò ille consessus, dij boni? Cretensis iudex, isq; nequißimus, quem adhuc reus alleget? quomodo accedat? dura natio est. at Athenienses misericordes. Puto ne Curium quidem esse crudelem qui quotidie periculum fortunæ faciat. sunt item lecti iudices: qui fortasse excusabuntur: habent enim legitimam excusationem, exilii caussa solùm vertisse, nec esse postea restitutos. Hos ille demens iudices legisset, horum nomina ad ærarium detulisset, his magnam partem reipubl. credidisset, si vllam speciem reip. cogitauisset? atque ego de notis iudicibus dixi. quos minus nostis. nolui nominare, saltatores, citharistas, totum denique comeßationis Antonianæ chorum, in tertiam decuriam iudicum scitote esse collectum. Hæc caussa cur lex tam egregia, tamque præclara, maximo imbri, tempestate, ventis, procellis, turbinibus, inter fulmina, & tonitrua. ferretur, vt eos iudices haberemus, quos so-

Reticentia.
Iudices Antonij vitupe rat ab atributis personarū, ex quo quales debeant esse iudices intelligamus.

Palliati, Græco more: togati, Romano.
Cretenses semper mēdaces, malæ bestiæ, ventres pigri, vt Epimenides dixit.

An ara Ironia, ad amplificandum.
Ex minore.

cios ad epulas habere hospites nemo velit. Scelerum magnitudo, conscientia maleficiorum, direptio eius pecuniæ, cuius ratio in æde Opis confecta est, hanc tertiam decuriam excogitauit: nec antè turpes iudices quæsiti, quàm honestis iudicibus nocentium salus desperata est. Se illud os, illam impuritatem * fecissent, vt hoc iudices legere auderet, quorum lectione duplex imprimeretur reip. dedecus: vnum, quòd tam turpes iudices essent: alterum, quòd patefactum esset, quàm multos in ciuitate turpes haberemus. Hanc ego & reliquas eiusmodi leges, etiamsi sine vi saluis auspiciis essent rogatæ, censerem tamen abrogandas: nunc non abrogandas censeam, quas iudico non rogatas: an illa non grauissimis ignominiis, monimentisque huius ordinis ad posteritatis memoriam sunt notanda, quòd vnus M. Antonius in hac vrbe palam secum habuerit armatos? quod neque reges fecerunt, neque ij, qui, regibus exactis, regnum occupare voluerunt. Cinnam memini: vidi Syllam, modò Cæsarem: hi enim tres post ciuitatem à L. Bruto liberatam, plus potuerunt, quàm vniuersa resp. non possum affirmare nullis telis eos stipatos fuisse: hoc dico, nec multis, & occultis. at hanc pestem agmen armatorum sequebatur: Classitius, Mustella, Tyro, gladios ostentantes, sui similes greges ducebant per forum: certum agminis locum tenebant barbari sagittarij. Cùm autem erat ventum ad ædem Concordiæ, gradus complebantur, lecticæ collocabantur: non quòd ille scuta occulta esse vellet, sed ne familiares, si scuta ipsi ferrent, laborarent. Illud verò teterrimum auditu, non modo aspectu, in cella Concordiæ collocari armatos latro-

Ex caussis.

* cœni fecisse, vt, vt sit aposiopesis.

Ex maiore.

Amplificat scelus Antonij tyrannorum cõparatione. Compar.

Denominatio.

Euidentia inuidiosa.

Epolitio ad amplificandum è loco.

trones, sicarios, è templo carcerem fieri, opertis valuis Concordiæ, cùm inter subsellia senatus versarentur latrones, patres conscriptos sententias dicere. Huc etiam nisi venirem Kalend. Sep. fabros se missurum, & domum meam disturbaturum esse dixit. magna res, credo, agebatur. de supplicatione referebatur. veni postridie: ipse non venit. locutus sum de republ. minus equidem liberè, quàm mea consuetudo, liberiùs tamen, quàm pericula, minæq́; postulabant. at ille, homo vehemens, & violentus, qui hanc consuetudinem liberè dicendi excluderet (fecerat enim hoc idem maxima cum laude L. Piso 30. diebus ante me) inimicitias mihi denunciauit: adesse in senatu iußit ad 13. Kalend. Octobr. ipse interea decem & septem dies de me in Tyburtino Scipionis declamauit, sitim quærens: hæc enim ei caussa esse solet declamandi, cum is dies, quo me adesse iusserat, venisset: tum verò agmine quadrato in ædem Concordiæ venit: atq; in me absentem orationē ore impurißimo euomit. quo die, si per amicos mihi cupienti in senatum venire licuisset, cædis initium fecisset à me: sic enim statuerat. cùm autem semel gladium scelere imbuisset, nulla res ei finem cædendi, nisi defatigatio, & satietas attulisset. etenim aderat Lucius frater, gladiator Asiaticus, qui myrmillo Mylasis depugnaret: sanguinem nostrum sitiebat, suum illa gladiatoria pugna multum profuderat. Hic pecunias nostras æstimabat: possеßiones notabat, & vrbanas, & rusticas: huius mendicitas auiditate coniuncta in fortunas nostras imminebat: diuidebat agros quibus & quos volebat: nullus aditus erat priuato, nulla æquitatis deprecatio: tantum quisq; habebat pos-

De his etiā in prima Philippica.

Ab exemplo. Vrbanum.

Odij & indignationis locus grauissimus, comparibus membris & similiter desinentibus suauis.

sessor, quantum reliquerat diuisor Antonius. quæ quanquam, si leges irritas feceritis, rata esse non possunt: tamen separatim suo nomine notanda censeo, iudicandumq́; nullos septemuiros fuisse: nihil placere ratum esse, quod ei egissent, aut quod ab iis actum diceretur. M. verò Antonium, quis est, qui ciuem possit iudicare potiùs, quàm teterrimum & crudelissimum hostem, qui pro æde Castoris sedens, audiente populo Ro. dixerit, nisi victorem victurum neminem? num putatis P. C. dixisse eum minacius, quàm facturum fuisse? quid verò quòd in concione dicere ausus est, se, cùm magistratu abisset, ad vrbem venturum cum exercitu, introiturum quotiescunq; vellet: quid erat aliud, nisi denunciare populo R. seruitutem? quod autem eius iter Brundusium? quæ festinatio? quæ spes? nisi ad vrbem ocyus exercitũ maximum adduceret? qui autem delectus centurionum? quæ effrænatio impotentis animi? cùm eius promissis legiones fortissimæ reclamassent, domum aduenire iussit centuriones, quos benè de rep. sentire cognouerat, eosq́; ante pedes suos vxorisq́; suæ, quàm secum grauis Imperator ad exercitum duxerat, iugulari coëgit. quo animo hunc futurum fuisse censetis in nos, quos oderat, cùm in eos, quos nunquam viderat, tam crudelis fuisset? & quàm auidum in pecuniis locupletum, qui pauperum sanguinem concupisset? quorum ipsorum bona quantacunq; erant, statim suis comitibus, compotoribusq; descripsit. atque ille furens infesta iam patriæ signa Brundusio inferebat: cùm Cæsar deorum immortalium beneficio, diuini animi, ingenij, consilij magnitudine, cùm sua sponte eximiaq; virtute, tum approbatione auctoritatis meæ colonias patrias adiit, veteranos

[Margin notes:]
Ei, pro hi vel ij.
Ab Antonij dicto, cum agnominatione.
De his in tertia Philippica.
Vxorem in castris habere non licebat.
Ex minore.
Descripsit, id est, distribuit.
Articulus.

nos milites conuocauit, paucis diebus exercitum fecit, incitatos latronis impetus retardauit. Postea verò quàm legio Martia ducem præstantissimum vidit, nihil egit aliud nisi vt aliquando liberi essemus. quam est imitata quarta legio. quo ille nuncio audito, cùm senatum vocasset, adhibuissetque consularem, quia sua sententia C. Cæsarem hostem iudicaret, repentè concidit. Pòst autem neque sacrificiis solennibus factis, neque votis nuncupatis non profectus est, sed profugit paludatus. at quò? in prouinciam firmissimorum & fortissimorũ ciuium? qui illum, ne si ita quidem venisset, vt nullum bellum inferret, ferre potuissent, impotentem, iracundum, contumeliosum, superbum, semper poscentem, semper rapientem, semper ebrium. at ille, cuius ne pacatam quidem nequitiam quisquam ferre posset, bellum intulit prouinciæ Galliæ: circumsedit Mutinam, firmissimam & splendidissimam populi Rom. coloniam: oppugnat D. Brutum Imperatorem, consulem designatum, ciuem nõ sibi, sed nobis & reip. natum. Ergo Hannibal hostis, ciuis Antonius? quid ille fecit hostiliter, quod hic aut non fecerit, aut faciat, aut non moliatur, & cogitet? totum iter Antonij quid habuit, nisi depopulationes, vastationes, cædes, rapinas? quæ non faciebat Hannibal, quia multa ad vsum reseruabat: hæc ij, qui horam viuerent, non modò de fortunis, & de bonis ciuium, sed de vtilitate quidem sua cogitauerunt. Ad hunc (dij boni) Legatos mitti placet? norunt isti homines formam reipub. iura belli, exempla maiorum? cogitant, quid populi Romani maiestas, quid senatus seueritas postulet? legatos decernitis: si vt deprecentur, contemnet: si vt imperetis, non audiet. denique quamuis seuera legatis

Et hæc omnia intertia.

Frequentatio cum similiter cadentibus.

Ex repugnantibus.

Exclamatio indignantis. Complexio.

 man-

mandata dederimus, nomen ipsum legatorum hunc, quem vidimus, populi Ro. restinguet ardorē, municipiorum atq; Italiæ franget animos. vt omittā hæc, quæ magna sunt: certè ista legatio moram & tarditatem affert bello, quamuis dicant quod quosdam audio dicturos, legati proficiscantur, bellū nihilominus paretur: tamen legatorum nomen ipsum & animos molliet, & belli celeritatem morabitur. minimis momentis P. C. maximè inclinationes temporum fiunt, cùm in omni casu reip. tum in bello, & maximè ciuili, quòd opinione plerunque & fama gubernatur. Nemo quæret, quibus cum mandatis legatos miserimus: nomen ipsum legationis vltrò missæ timoris esse signum videbitur. Recedat à Mutina, desinat oppugnare Brutum, decedat ex Gallia: non est verbis rogandus: cogendus est armis: non enim ad Annibalem mittimus, vt à Sagunto recedat, ad quē miserat olim senatus P. Valerium Flaccum, & Q. Bebium Pamphilum: qui si Annibal non parêret, Carthaginem ire iussi sunt. nostros legatos quò iubebimus ire, nisi paruerit Antonius? ad nostrū ciuem mittimus, ne imperatorem, ne coloniam populi R. oppugnet, itáne verò per legatos rogandus est? quid interest, per deos immortales, vtrum hanc vrbem oppugnet, an huius vrbis propugnaculum, coloniamq; populi Ro. præsidij caussa collocatam? belli Punici secundi, quod contra maiores nostros Annibal gessit, caussa fuit Sagunti oppugnatio. rectè ad eum legati missi. Mittebantur ad Pœnum, mittebantur pro Annibalis hostibus, nostris etiam sociis. quid simile tandem? nos ad ciuem mittemus, ne Imperatorem populi Romani, ne exercitum, ne coloniam circumsedeat, ne oppugnet, ne agros depopuletur, ne sit hostis? age si paruerit,

Ab incommod s.

Commoratio.

Locus cōmunis de rerum humanarum inconstantia. idem habet initio tertiæ.

Membra comparia.

Ex pari.

Liu. lib. 21.

A dissimili exemplo.

ruerit, hoc ciue vti aut volumus, aut possumus? ante A senatus
diem 13. Kalend. Ian. decretis vestris eum concidistis: decretis.
constituistis, vt hæc ad vos Kalend. Ianuar. referrentur,
referri videtis, de honoribus & præmiis benè de repub.
meritorum & merentium: quorum principem iudica-
uistis eum, qui fuit, C. Cæsarem: qui M. Antonij impe-
tus nefarios ab vrbe in Galliam auertit: deinde milites Superlatio.
veteranos, qui primi Cæsarem secuti sunt: item illas
cœlestes, diuinasque legiones Martiam, & quartam: qui- Similiter
bus, cùm consulem suum non modò reliquissent, sed bel- desinens.
lo etiam persequerentur, honores & præmia spopon-
distis: eodémque die D. Bruti, præstantissimi ciuis, edi-
cto allato, atque proposito, factum eius collaudauistis:
quodque ille bellum priuato consilio susceperat, id vos
auctoritate publica comprobastis. Quid igitur illo die Communi-
aliud egistis, nisi vt re hostem iudicaretis Antonium? catio.
his vestris decretis, aut ille vos æquo animo aspicere po-
terit, aut vos illum sine dolore summo videbitis? exclu-
sit illum, à republ. distraxit, segregauit, non solùm sce- Ex caussis.
lus illius, sed etiam, vt mihi videtur, fortuna quædam A futuro
reipub. qui si legatis paruerit, Romamque redierit, num periculo.
quando perditis ciuibus vexillum, quo concurrant, de-
futurum putatis? sed hoc minùs vereor. Sunt alia, ob Coniectura
quæ magis nunquam parebit ille legatis. Noui hominis ex persona
insaniam, arrogantiam: noui pedita consilia amico- & studiis,
rum, quibus ille est deditus. Lucius quidem frater e- & à malis
ius, vtpote qui peregre depugnauit, familiam ducit. sit consultori-
per se ipse sanus, quod nunquam erit: per hos esse ei ta- bus.
men non licebit. teretur interea tempus: belli apparatus Commora-
refrigescet. vnde est adhuc bellum, nisi ex retardatione tio.
& mora? vt primum post discessum latronis, vel potius
despera-

desperatam fugam liberè senatus haberi potuit, semper flagitaui, vt conuocaremur. quo die primùm conuocati sumus, cùm designati consules non adessent: ieci, sententiâ mea maximo vestro consensu, fundamenta reip. serius omninò, quàm decuit: nec enim antè potui: sed tamen si ex eo tempore dies nullus intermissus esset, bellum profectò nullum haberemus. Omne malum nascens facilè opprimitur: inueteratum fit plerunq; robustius. Sed tum expectabantur Kalendæ Ianuarij, fortasse non rectè: verùm præterita omittamus. Etiámne hanc moram afferemus, dum proficiscantur legati? dum reuertantur? quorum expectatio dubitationem belli afferet. bello autem dubio, quod potest studium esse delectus? quamobrem P. C. legatorum mentionem nullam censeo faciendam: rem administrandam arbitror sine vlla mora, & confestim gerendam censeo: tumultum decerni, iudicium indici, saga sumi, dico oportere, delectum haberi sublatis vocationibus in vrbe, & in Italia, * præter Galliam totam. quæ si erunt facta, opinio ipsa & fama vestræ seueritatis obruet sceleritati gladiatoris amentiam: sentiet sibi bellum cum rep. esse susceptum: experietur consentientis senatus neruos, atq; vires. nam nunc quidem partium contentionem esse dictitat. quarum partium? alteri victi sunt: alteri sunt è mediis C. Cæsaris partibus. nisi fortè Cæsaris partes à Pansa & Hirtio consulibus, & à filio C. Cæsaris oppugnari putamus. Hoc verò bellum non ex dissensione partium, sed ex nefaria spe perditissimorum ciuium excitatum: quibus bona, fortunæq; nostræ notatæ sunt, & iam ad cuiusq; opinionem distributæ. legi epistolam Antonij, quam ad quendam septemuirum, capitalem hominem, collegam

Initio Philip. tertiæ.

Sententia. Principiis obsta, sero medicina paratur. Ouid. de Ponto, li 1.

Conuersio & verborũ comminatio elegans eiusdem sententiæ.

* praterea. Galliatota.

Ex repugnantibus.

Ex caussis.

A testimonijs.

gam suum miserat. Quid concupiscas, tu videris: quod concupiueris certè habebis. Hem, ad quem legatos mittamus: cui bellum moremur inferre. Qui ne sorti quidem fortunas nostris destinauit, sed libidini cuiusq; nos ita addixit, vt ne sibi quidem quicquam integrum, quod non alicui promissum iam sit, reliquerit. Cum hoc P.C. bello, bello, inquã decertãdum est, idq; cõfestim: legatorum tarditas repudianda est. Quapropter ne multa nobis quotidie decernenda sint, consulibus totam rempub. committendam censeo, hisq; permittendum, vt rempub. defendant, prouideantq;, ne quid resp. detrimẽti accipiat: censeoq;, vt iis, qui in exercitu Antonij sunt, ne sit ea res fraudi, si ante Kal. Feb. ab eo discesserint. Hæc si censueritis, patres conscripti, breui tempore libertatem populi R. auctoritatemq; vestram recuperabitis. sin autem lenius agetis, tamen eadem, sed fortasse serius, decernetis. De rep. quoad retulistis, satis decreuisse videor. Altera res est de hominibus: de quibus deinceps intelligo esse dicendum. Sed qui ordo in sententiis rogandis seruari solet, eundem tenebo in viris fortibus honorãdis. à Bruto igitur consule designato more maiorum capiamus exordiũ. cuius, vt superiora omittam, quæ sunt maxima illa quidẽ, sed adhuc hominũ magis iudiciis, quam publicè laudata, quibúsnã verbis eius laudes huius ipsius temporis consequi possumus? neq; enim vllam mercedem tanta virtus, præter hanc laudis gloriæque desiderat: qua etiamsi careat, tamen sit se ipsa contenta: atque in memoria gratorum ciuium, tanquam in luce, posita lætetur. Laus igitur iudicij, testimonijque vestri tribuenda Bruto est. Quamobrem his verbis, patres conscripti, S. C. faciendum censeo: Cùm D. Brutus imp. consul designa-

Indignationem mouet.

Geminatio.

Concludit sententiam suam.

Transitio.

Virtutis merces gloria.

gnatus, prouinciam Galliam in senatus populiq; Rom. potestate teneat: cumq; exercitum tantum, tam breui tempore, summo studio municipiorum, coloniarumq; prouinciæ Galliæ, optimè de rep. meritæ, merentisq; conscripserit, comparari: id eum rectè & ordine, exq; rep. fecisse, idq; D. Bruti præstantißimum meritum in remp. senatui populoq; Rom. gratum esse, & fore. itaq; senatum populumq; Rom. existimare, D. Bruti imperatoris consulis designati opera, consilio, virtute, incredibiliq; studio, & consensu prouinciæ Galliæ, reipub. difficillimo tempore esse subuentum. Huic tanto merito Bruti P. C. tantoq; in rempub. beneficio, quis est tantus honos, qui non debeatur? Nam si M. Antonio potuisset Gallia: si, oppreßis municipiis, & coloniis imparatis, in illam vltimam Galliam penetrare potuisset: quantus reip. terror impẽderet? dubitaret, credo, homo amẽtißimus, atq; omnibus consiliis præceps, & deuius, non solùm cum exercitu suo, sed etiam cum omni immanitate barbariæ bellum inferre nobis, vt eius furorem ne Alpium quidẽ muro cohibere possemus. Hæc igitur habenda gratia est D. Bruto, qui illum, nondum interposita auctoritate vestra suo consilio, atque iudicio, non, vt consulem recepit, sed, vt hostem, arcuit Gallia. seq; obsideri, quàm hanc vrbẽ, maluit. habeat ergo huius tanti facti, tamq; præclari decreto vestro testimonium sempiternum: Galliaq;, quæ semper præsidet, atque præsedit huic imperio, libertatiq; communi, merito ureq; laudetur, quod se suasq; vires non tradidit, sed opposuit Antonio. atq; etiam M. Lepido pro eius egregiis in rempub. meritis decernendos honores quàm amplißimos censeo. Semper ille populum Romanum liberum voluit. maximumq; signum illo

Meriti amplificatio à periculi magnitudine.

Abusio.
Expolitio.

Gallia hæc est in Italia.

A signo.

die

die dedit voluntatis, & iudicij sui, cùm Antonio diadema Cæsari imponente, se auertit gemituq́; & mœstitia declarauit, quantum haberet odium seruitutis, quàm populum Rom. liberum cuperet: quàm illa, quæ tulerat, temporum magis necessitate, quã iudicio tulisset, quanta verò is moderatione vsus sit in illo tempore ciuitatis, quod post mortem Cæsaris consecutum est, quis nostrûm obliuisci potest? Magna hæc, sed ad maiora properat oratio. quid enim, ô dij immortales, admirabilius omni- Exclamatione auget.
bus gentibus, quid optatius populo Romano accidere potuit, quàm, cùm bellum ciuile maximum esset, cuius belli exitum omnes timeremus, sapientia etiam id potius extingui, quàm armis & ferro rem in discrimen adducere? quòd si eadem ratio Cæsaris fuisset in illo tetro miseroq́; bello, vt omittam patrem, duos Cn. Pom- A pietate filiorũ Pompej.
peij, summi & singularis viri, filios incolumes haberemus quibus certè pietas fraudi esse non debet. Vtinam omnes M. Lepidus seruare potuisset: facturum fuisse A signo.
declarauit in eo, quod potuit, cùm Sex. Pompeium restituit ciuitati, maximum ornamentum reipubl. clarissimum monimentum clementiæ suæ. Grauis illa fortuna populi Rom. graue fatum: Pompeio enim patre, quod imperij populi Ro. lumen fuit, exstincto, interfectus est patris similimus filius. Sed omnia mihi facta videntur A Dei prouidentia.
deorum immortalium iudicio, & pietate, Sex. Pompeio reipub. conseruato. quam ob caussam iustam, atque magnam, & quòd periculosissimum ciuile bellum maximumq́; humanitate & sapientia sua, M. Lepidus ad pacem concordiamq́; conuertit, S. Consultum his verbis Decreti formula secunda.
censeo perscribendum: Cùm à M. Lepido Imp. Pontifice Max. sæpenumero respublica & bene, & feliciter gesta sit,

sit, populusq́ R. intellexerit, ei dominatum regiũ maximè displicere, cumq́ eius opera, virtute, consilio, singularíq́ clementia, & mansuetudine bellũ acerbissimum ciuile sit restinctum, Sextusq́ Pompeius Cn. F. Magnus huius ordinis auctoritate ab armis discesserit, & à M. Lepido Imp. Pont. Max. summâ senatus populiq́ Ro. voluntate ciuitati restitutus sit: senatum populumq́ Rom. pro maximis plurimisq́ in remp. M. Lepidi meritis magnam spem in eius virtute, auctoritate, felicitate reponere ocij, pacis, concordiæ, libertatis: eiusq́ in rempubl. meritorum senatum populumq́ Ro. memorem fore: eiq́ statuam equestrem inauratam in rostris, aut quo alio loco in foro vellet, ex huius ordinis sententia statui placere. Qui honos P. C. mihi maximus videtur: primum quia iustus est. Nõ enim solùm datur propter spem temporum reliquorum, sed pro amplissimis meritis redditur. Nec verò cuiquam possumus commemorare hunc honorem à senatu tributum iudicio senatus soluto, & libero. Venio ad C. Cæsarem P. C. qui nisi fuisset, quis nostrûm esse potuisset? Aduolabat ad vrbem à Brundusio homo impotentissimus, ardens odio, animo hostili in omnes bonos, cum exercitu, Antonius. Quid huius audaciæ & sceleri poterat opponi? Nondum vllos duces habebamus, non copias, nullum erat consilium publicum, nulla libertas: dandæ ceruices erant crudelitati nefariæ: fugam quærebamus omnes: quæ ipsa exitum non habebat. quis tum nobis, quis populo R. obtulit hunc diuinum adolescentem D[e]us? qui, cùm omnia ad perniciem nostram pestifera illi ciui paterent, subitò præter spem omnium exortus, prius confecit exercitum, quem furori M. Antonij opponeret, quam quisquam hoc eum

Articulus. Status decernitur Lepido.

Amplificat ex caussis.

A nouitate.

Amplificat Octauij meritum.

cogi-

cogitare suspicaretur. magni honores habiti Cn. Pompeio, cùm esset adolescens: & quidem iure: subuenit enim reip. sed ætate multo robustior, & militem ducem quærentium studio paratior, & in alio genere belli: non enim omnibus Syllæ caussa grata: declarat multitudo proscriptorum, tot municipiorum maximæ calamitates. Cæsar autem annis multis minor veteranos cupientes iam requiescere armauit: eam complexus est caussam, quæ esset senatui, quæ populo, quæ cunctæ Italiæ, quæ diis omnibus gratissima. & Pompeius L. Syllæ maximum imperium, victoremque exercitum accessit: Cæsar se ad neminem adiunxit: ipse Princeps exercitus faciendi & præsidij comparandi fuit. ille aduersariorum partibus agrum Picenum habuit inimicum. hic ex Antonij amicis, sed amicioribus libertati, contra Antonium confecit exercitum. illius opibus Sylla regnauit: huius præsidio Antonij dominatus oppressus est. demus igitur Imperium Cæsari, sine quo res militaris administrari, teneri exercitus, bellum geri non potest: sit pro prætore eo iure, quo qui optimo. qui honos, quanquam est magnus illi ætati, tamen ad necessitatem rerum gerendarum, non solùm ad dignitatem valet. itaque illa quæramus, quæ vix hodierno die consequemur. sed sæpe spero fore huius adolescentis ornandi honorandique & nobis & populo Romano, potestatem hoc autem tempore ita censeo decernendum: Quòd C. Cæsar C. F. pont. proprætor, summo reipub. tempore milites veteranos ad libertatem populi Romani cohortatus sit eosq; conscripserit: quodque legio Martia, quartáque summo studio, optimóque in rempub. consensu, C. Cæsare duce & auctore rempublicam, libertatem populi Romani

Ab ætate, & per comparationẽ minoris cũ maiore.

Distributione auget.

Imperij vis, locus communis.

Agnominatio.

Decreti formula tertia.

defendant, defenderint: & quòd C. Cæsar pro prætore Galliæ prouinciæ cum exercitu subsidio profectus sit, equites sagittarios, elephantos in suam populiq́ue Rom. potestatem redegerit, difficillimoq́ue reipub. tempore saluti dignitatiq́ue populi Rom. subuenerit: ob eas caussas senatui placere, C. Cæsarem C. F. Pont. Prop. senatorem esse, sententiamq́ue loco prætorio dicere: eiusq́ue rationem quacunq́ue appetet, ita haberi, prout haberi lege liceret, si anno superiore quæstor fuisset. quid est enim P. C. cur eum non quamprimùm amplissimos honores capere cupiamus? legibus enim annalibus cùm grandiorem ætatem ad consulatum constituebant, adolescentiæ temeritatem verebantur. C. Cæsar ineunte ætate docuit, ab excellenti eximiaq́ue virtute progressum ætatis expectari non oportere. itaq́ue maiores nostri, veteres illi admodum antiqui, leges annales non habebant: quas multis post annis attulit ambitio, vt gradus essent petionis inter æquales. ita sæpè magna indoles virtutis, priùs quàm reipub. prodesse potuisset, exstincta fuit. at verò apud antiquos Rulli, Decij, Coruini, multiq́ue alij, recentiore autem memoria superior Africanus, T. Flaminius admodum adolescentes consules facti, tantas res gesserunt, vt populi R. Imperium auxerint, nomen ornarint. quid Macedo Alexander? cùm ab ineunte ætate res maximas gerere cœpisset, nonne tertio & trigesimo anno mortem obiit? quæ est ætas nostris legibus decem annis minor, quàm consularis. ex quo iudicari potest, virtutis esse, quàm ætatis, cursum celeriorem. Nam quòd ij, qui Cæsari inuident, simulant se timere: ne verendum quidem est, vt tenere se possit, vt moderari, ne honoribus nostris elatus intemperantius suis opibus vtatur. ea natura

Legem annalium interpretatur.

A maiorum more.

Ab exemplis.

Alexandri Magni mors.

Sententia.

Occupatio.

tura rerum est P. C. vt, qui sensum veræ gloriæ ceperit, quiq; se à senatu, ab equitibus R. populoq; Rom. vniuerso senserit ciuem charum haberi, salutaremque reip. nihil cum hac gloria comparandum putet. vtinam C. Cæsari, patri dico, contigisset adolescenti, vt esset senatui, atque optimo cuique charissimus. quod cùm consequi neglexisset, omnem vim ingenij, quæ summa fuit in illo, in populari leuitate consumsit: itaq; cum respectum ad senatum, & ad bonos non haberet, eam sibi viam ipse patefecit ad opes suas amplificandas, quam virtus liberi populi ferre non posset. eius autem filij longißime diuersa ratio: qui cùm omnibus est, tum optimo cuiq; carissimus, in hoc spes libertatis posita est: ab hoc accepta iam salus: huic summi honores & exquiruntur, & parari sunt. cuius igitur singularem prudentiam admiramur, eius stultitiam timemus? quid enim stultius, quàm inutilem potentiam, inuidiosas opes, cupiditatem dominandi præcipitem, & lubricam anteferre veræ, graui, solidæ gloriæ? an hoc vidit puer: si ætate processerit, non videbit? at est quibusdam inimicus clarißimis atque optimis ciuibus. nullus iste timor esse debet, omnes Cæsar inimicitias reipub. condonauit: hanc sibi iudicem constituit, hanc moderatricem omnium factorum: ita enim ad rempub. acceßit, vt eam confirmaret, non vt euerteret. omnes habeo cognitos sensus adolescentis: nihil est illi repub. carius, nihil vestrâ auctoritate grauius, nihil bonorum virorum iudicio optatius, nihil verâ gloriâ dulcius. quamobrem ab eo non modò nihil timere sed maiora & meliora expectare debetis: neque in eo, qui ad D. Brutum obsidione liberandum profectus sit, timere, ne memoria maneat domestici doloris,

Optatio.

Respectum habere, notãda phrasis.

A repugnãtibus.

Ex minore.

A suo testimonio, sed falsus est bonus vir, senex à puero.

quæ plus apud eum poßit, quàm salus ciuitatis. audebo etiam obligare fidem meam P. C. vobis, populoq; Rom. quod profecto, cum me nulla vis cogeret, facere non auderem, pertimesceremque in re maxima periculosam

Interpretatio, cum incremento.

opinionem temeritatis promitto, recipio, spondeo, patres conscripti, C. Cæsarem talem semper fore ciuem, qualis hodie sit, qualemque eum maxime velle, & optare debemus. quæ cum ita sint, de Cæsare satis hoc tempore dictum habeo. Nec verò de L. Egnatuleio, fortißimo & constantißimo ciue, amicißimoq; reip. silendum arbitror. sed tribuendum testimoniũ virtutis egregiæ, quod is legionem quartam ad Cæsarẽ adduxerit, quæ præsi-

Articulus.

dio consulibus, senatui populoq; Rom. reiq; pub. esset: ob eam caussam placere, vti L. Egnatuleio triennium ante legitimum tempus magistratus petere, capere, gerere liceat. in quo P.C. nõ tam cõmodum attribuitur L. Egnatuleio, quam honos: in tali enim re satis est nominari.

Senatuscõsultum de Cæsaris exercitu.

De exercitu autem C. Cæsaris ita censeo decernendum: senatui placere, militibus veteranis, qui Cæsaris pontificis, auctoritatemq; huius ordinis defenderint, atque defendant, his liberisque eorum militiæ vacationem esse: vtique C. Pansa, A. Hirtius consules, alter, ambove cognoscerent, qui ager colonis esset, quo milites veterani deducti essent, qui contra legem Iuliam poßideretur, vt is militibus veteranis diuideretur: de agro Campano separatim cognoscerent, inirentq; rationem de commodis militum veteranorum augendis, legionique Martiæ, & legioni quartæ, & iis militibus, qui de legione secunda, trigesimaquinta ad C. Pansam, A. Hirtium consules venissent, suaq; nomina dedissent, quod his senatus populiq; Rom. libertas carißima sit, & fuerit, Vacationem

mili-

militiæ ipsis, liberisq; eorum esse placere, extra tumultū Gallicum, Italicumq́; eas legiones bello confecto missas fieri, placere: quantamq; pecuniam militibus earū legionum in singulos C. Cæsar Pontifex pro prætore pollicitus sit, tantum dari placere: vtiq; C. Pansa, A. Hirtius consules, alter ambóve rationem agri habeant, qui sine iniuria priuatorum diuidi poßit, isq́; militibus legionis Martiæ & legionis quartæ ita daretur, aßignaretur, vt quibus militibus amplißimè dati aßignati essent. Dixi ad ea omnia consules, de quibus retulistis: quo sine mora, matureq́; decreta, eò facilius apparabitis ea, quæ tempus & neceßitas flagitat. celeritate autem opus est, qua si essemus vsi, bellum, vt sæpè dixi, nullum haberemus.

Vacatio militiæ extra tumultum.

Pro prætore & pro consule dicebant veteres quod nos pro prętor procōsul.

Celeritas in bello.

IN M. ANTONIVM AD QVIRITES PHILIPPICA SEXTA, ORATIO XLIX.

Quid de senatu actum & decretũ sit exponit, & P. Ro. ad libertatem tuendam hortatur. Exorditur à re ipsa, qua intelligetes facit & attentos. Narratio ordine actorum dilucida. Demulcet populi animum dulci & populari oratione.

Vdita vobis esse arbitror, Quirites, quæ sint acta in senatu, q̃ fuerit cuiusq; sententia: res enim ex Kal. Ianuarij agitata, paulo ante confecta est, minus quidẽ illa seuere, quàm decuit, non tamen omnia dissolute. mora est allata bello, non caussa sublata. quamobrem quod quæsiuit à me P. Appuleius, homo, & multis officiis mihi, & summâ familiaritate cõiunctus, & vobis amicissimus: ita respondebo, vt ea, quibus non interfuistis, nosse possitis. Causa fortissimis optimisq; cõsulibus Kal. Ian. de rep. primũ referendi fuit, ex eo, quod XIII. Kal. Ian. senatus me auctore decreuit. eo die primùm, Quirites, fundamenta iacta sunt reip. fuit enim longo interuallo ita liber senatus, vt vos aliquando liberi essetis. quo quidem tempore. etiamsi ille dies vitæ finem mihi allaturus esset, satis magnum ceperam fructum, cùm vos vniuersi vna mente, atque voce iterum à me conseruatam esse rempubl. conclamastis. hoc vestro iudicio tanto tamque præclaro excitatus, ita Kalendis Ian. veni in senatum, vt meminissem, quam personam impositam à vobis sustinerem. itaque bellum nefarium illatum reip. cùm viderem, nullam moram interponendam insequendi Marcum Antonium putaui: hominemq; audacissimum, qui multis nefariis rebus ante commissis, hoc tempore Imperatorem populi Rom. oppugnaret, coloniam vestram fidissimam, fortissimamque obsideret, bello censui persequendum. tumultum esse decerni,

Translatio à scenicis personis.

cerni, iustitiũ indici, saga sumi, dixi placere quo omnes acrius, grauiusq; incumberent ad vlciscendas reip. iniurias, si omnia grauissimi belli insignia suscepta à senatu, viderent. itaq; hæc sententia sic per triduũ valuit, vt quanquã discessio facta non esset, tamen, præter paucos, omnes mihi assensuri viderētur. hodierno autem die nescio qua obiectâ re, remissior senatus fuit: nam plures eam sententiam secuti sunt, vt, quantũ senatus auctoritas, vesterq; consensus apud Antoniũ valiturus esset, per legatos experiremur. intelligo, Quirites, à vobis hanc sententiam repudiari; neq; iniuriâ: ad quem enim legatos? ad eúmne, qui pecunia publica dissipata atq; effusa, per vim, & contra auspicia impositis reip. legibus fugata concione, obsesso senatu ad opprimendam remp. Brundusio legiones accersierit? ab his relictus, cum latronũ manu in Galliam irruperit? Brutum oppugnet? Mutinam circumsideat? quæ vobis potest cum hoc gladiatore conditionis, æquitatis, largitionis esse communitas? quanquã, Quirites, non est illa legatio, sed denunciatio belli, nisi paruerit: ita enim est decretum, vt si legati ad Annibalem mitterentur: mittuntur enim, qui nuncient, ne oppugnet consulem designatum, ne Mutinam obsideat, ne prouinciã depopuletur, ne delectus habeat, sit in senatus populiq; Rom. potestate, facilè verò huic denunciationi parebit, vt in patrum conscriptorũ, atq; in vestra potestate sit, qui in sua nunquam fuerit? quid enim ille vnquam arbitrio suo fecit. semper eò tractus, quò libido rapuit, quò leuitas, quò furor, quò vinolentia? semper eũ duo dissimilia genera tenuerunt, lenonum, & latronũ: ita domesticis stupris, forēsibus parricidiis delectatur, vt mulieri citius auarissimæ paruerit,

Hic concio reclamauit.

Scelera Antonij summatim perstringit ad inflammãdum populi odium.

Correctio.

Ex minore. per ironiã.

Ab anteacta vita, siue ex caussis.

rit, quam senatui, populoq; Rom. itaq; quod paulò ant[è] feci in senatu, faciam apud vos. testificor, denuncio, antè prædico, nihil M. Antonium eorum, quæ sunt legati[s] mandata, facturum, vastaturum agros, Mutinam obsessurum, delectus, qua poßit, habiturum: is est enim ille, qui semper senatus iudicium & auctoritatem, semper voluntatem vestram, potestatemq; contemserit. an ille id faciat, quod paulò antè decretum est, vt exercitũ citra flumen Rubiconẽ, qui finis est Galliæ, educeret, dum ne propius vrbem Romam CC. mil. admoueret? huic denunciationi ille pareat? ille se fluuio Rubicone CC. mil. circumscriptum esse patiatur? non is est Antonius: nam si esset, nõ commisisset, vt ei senatus, tanquam Annibali initio belli Punici, denunciaret, ne oppugnaret Saguntum. quòd verò ita auocatur à Mutina, vt ab vrbe tanquam pestifera flamma arceatur: quam habet ignominiam? quod iudicium senatus? quid? quòd à senatu dantur mandata legatis, vt D. Brutũ, militesq; eius adeant, his demonstrent, sua in remp. merita, beneficiaq; eorum grata esse senatui populoq; Rom. hisq; eam rem magnæ laudi, magnoq; honori fore? passurumne censetis Antonium, introire Mutinam legatos? exire inde tuto? nnuquam patietur, mihi credite. noui violentiam: noui impudentiam: noui audaciam. nec vero de illo sicut de homine aliquo debemus, sed vt de importunißima bellua cogitare. quæ cùm ita sint, non omnino dissolutum est, quod decreuit senatus. habet atrocitatis aliquid legatio, vtinam nihil haberet moræ. nam cum plerũque in rebus gerendis tarditas, & procrastinatio odiosa est: tum hoc bellum indiget celeritatis. succurrendum est D. Bruto: omnes vndique copiæ colligendæ: horam

Interpretatio cum dissolutione.

Rubico Galliæ finis.

Probat à signo & amplificat exemplo.

A decreti seueritate.

Ab Antonij moribus cũ repet. & similiter cad.

Locus communis de tarditate & celeritate.

Ex politio.

horam eximere nullam in tali ciue liberando sine scelere non possumus. an ille non potuit, si Antonium consulem, si Galliam Antonij prouinciam iudicasset, legiones Antonio, & prouinciam tradere? domum redire? triumphare? primus in hoc ordine esse, quoad magistratum iniret? quid negotij fuit? sed cum se Brutum esse meminisset, vestræq; libertati natũ: quid egit aliud, nisi vt penè corpore suo Gallia prohiberet Antonium? ad hunc verum legatos an legiones ire oportebat? sed præterita omittamus. properent, quod video esse facturos. vos saga parate: est enim ita decretum, vt, si ille auctoritati senatus non paruisset, ad saga iretur. ibitur: non parebit nos amissos tot dies rei gerendæ queremur. non metuo, Quirites, ne cùm audierit Antonius, me hoc in senatu, & in concione confirmare, nunquam illum futurum in senatus potestate: refellendi mei caussâ, vt ego nihil vidisse videar, vertat se, senatui pareat: nunquam faciet: non inuidebit huic meæ gloriæ: mallet me sapientem à vobis, quàm se modestum existimari. quid? ipse si velit, num etiam L. fratrem passurum arbitramur? nuper quidem dicitur ad Tybur, vt opinor, cùm ei labare M. Antonius videretur, mortem fratri esse minitatus. etiámne ab hoc mirmillone Asiatico senatus mandata, legatorum verba audirentur? nec enim secerni à fratre poterit, tanta præsertim auctoritate: nam hic inter illos Africanus est, pluris habetur, quàm L. Tribellius, pluris quàm T. Plancus adolescens nobilis: qui omnibus sententiis maximo vestro plausu condemnatus, nescio quomodo se coniecit in turbam, atque ita mœstus rediit, vt retractus, non reuersus videretur: sic contemnit, tanquam si illi aqua & igni interdictũ sit. aliquando negat

Emphasis.

Occupatio: quam diluit a moribus Antonij.

Alia caussa ex fratris persona.

Mirmillo i. gladiator.

Africanus, ironica ꝓnominatio.

Hęc ad sua uitatē me- runtur, per digressionē.

ei locum esse oportere in curia, qui incenderit curiam. nam Trebellium valde iam diligit: oderat tum, cùm ille tabulis nouis aduersabatur: iam fert oculis, postquam ipsum Trebellium vidit sine tabulis nouis saluū esse non posse. audisse enim vos arbitror, Quirites, quod etiam videre potuistis, quotidie sponsores, & creditores L. Trebellij conuenire. ô fides. (hoc enim puto Trebelliū sumsisse cognomen) quæ potest esse maior fides, quàm fraudare creditores? domo profugere? propter æs alienum venire ad arma? vbi plausus ille in triumpho est spe ludi? vbi ædilitas delata summo studio bonorum? quis est, hunc nē casu existimet rectè fecisse? nequitia est: scelus est. redeo ad amores, deliciasq́ʒ nostras, L. Antonium, qui vos omnes in fidem suam recepit. negatis? num quispiā est vestrûm, qui tribum non habeat? certè nemo. atqui illum quinqʒ & triginta tribus patronum adoptarunt. rursus reclamatis aspicite à sinistra illam equestrem statuam inauratā: in qua quid inscriptū est? QVINQVE ET TRIGINTA TRIBVS PATRONO POPVLI ROM. igitur est patronus L. Antonius? malam quidem illi pestem: clamori enim vestro assentior. non modò hic latro, quem cliētem habere nemo velit. sed quis vnquam tantis opibus, tantis rebus gestis fuit, qui se populi Rom. victoris, dominiq́ʒ omnium gentium, tutorē dicere auderet? in foro L. Antonij statuā videmus, sicut illam *Qu. Trebellij, qui Hernicos deuicit, ante Castoris. ô impudentiam incredibilem, tantúmne sibi sumpsit, quia Mylasis myrmillo Thracem iugulauit familiarem suum? quónam modo istum ferre possemus, si in hoc foro spectantibus vobis depugnasset? sed hæc vna statua. altera ab equitibus Roman. equo publico: qui item adscribunt*

*Hinc Ironia.

Nam virtus est constans & firma animi affectio.

Ex toto.

A signo & testimonio.

Execratio.

Ex maiore.

*Qu. Marcij Trimuli habent Liui. & Plin. ni mendum sit.

bunt, PATRONO. *quem vnquam iste ordo patronum adoptauit? si quēquam, debuit me. sed me omitto: quem censorem? quem imperatorem? agrum his diuisit. ô sordidos, qui acceperunt: improbum, qui dederit. statuerūt etiam tribum militares, qui in exercitibus Cæsaris duobus fuerunt. quis est iste ordo? multi fuerunt multis in legionibus per tot annos: his quoque diuisit Semurium. campus Martius restabat, nisi priùs cum fratre fugisset. sed hæc agrorum assignatio paulò ante, Quirites L. Cæsaris, clarissimi viri, & præstantissimi senatoris sententiâ dissoluta est: huic enim assensi. septemuirum acta sustulimus. iacent beneficia Nuculæ: friget patronus Antonius nam possessores animo æquiore discedunt: nullā impensam fecerant: nondum instruxerant, partim quia non confidebant, partim quia non habebant. sed illa statua palmaris, de qua, si meliora tempora essent, non possem sine risu dicere:* L. ANTONIO, IANI MEDII PATRONO. *itáne? Ianus medius in L. Antonij clientela sit? quis vnquam in illo Iano inuentus est, qui L. Antonio mille nummûm ferret impensum? sed nimis multa de nugis: ad caussam bellumq́ redeamus: quanquam non alienum fuit, personas quasdam à vobis recognosci, vt, quibuscū bellū gereretur, possitis taciti cogitare. Ego aūt vos hortor, Quirites vt, etiāsi melius aliud fuit, tamen legatorum reditum expectetis animo æquo. celeritas detracta de caussa est: boni tamen aliquid accessit ad caussam: cùm enim legati renunciarint, quod certe renunciabunt, non in vestra potestate, non in senatus esse Antonium: quis erit tam improbus ciuis, qui illū ciuem habendum putet? nunc enim sunt pauci illi quidem, sed tamen plures, quàm repub. dignum est, qui ita loquan-*

Refellit à more, & ab enumeratione. Distributio ex relatis. Compar bimembre. Amara ironia. Refellit à signo. Reditus ad rem. Peroratio. Ex effectis, siue à signo.

loquantur: ne legatos quidem expectabimus? istam certè vocem. simulationemque clementiæ, extorquebit hæc res ipsa publica, quo etiam, vt confitear vobis, Quirites, minus hodierno die contendi, minus laboraui, vt mihi senatus assentiens tumultum decerneret, saga sumi iuberet. malui viginti diebus post sententiam meam laudari ab omnibus, quàm à paucis hodie vituperari. quapropter Quirites, expectate legatorum reditum, & paucorum dierum molestiam deuorate. qui cùm redierint: si pacem afferent, cupidum me: si bellum, prouidum iudicatote. an ego non prouideam meis ciuibus? non dies noctesq; de vestra libertate, de reip. salute cogitē? quid enim non debeo vobis, Quirites, quem vos à se ortum, hominibus nobilissimis omnibus honoribus prætulistis? an ingratus sum? qui minus? qui, partis honoribus eosdem gessi in foro labores, quos in petendis. rudis in republica? quis exercitatior? qui, viginti iam annos bellum geram cum improbis ciuibus? quamobrem, Quirites, cōsilio quantum potero, labore plus penè, quam potero, excubabo, vigilaboq; pro vobis. etenim quis est ciuis, præsertim hoc gradu, quo me vos esse voluistis, tam oblitus beneficij vestri, tam immemor patriæ, tam inimicus dignitatis suæ, quem non excitet, non inflammet tantus vester iste consensus? multas, magnasq; habui consul conciones multis interfui: nullam vnquam vidi tātam, quanta nunc vestra est vnum sentitis omnes, vnum studetis, M. Antonij conatum auertere, à rep. furorem extinguere, opprimere audaciam. idem volunt omnes ordines, eodem incumbunt municipia, coloniæ, cūcta Italia: itaque senatum sua sponte benè firmum, firmiorem vestrâ auctoritate fecistis. venit tempus, Quirites, serius omni-

Contentio.

Bona trāslatio ab ingratis cibis.

Morata oratio ad cōcitandos animos.

A se ortum, id est nouū, & ignobilem.

Amplificatio ex minore, per repetitionem.

Hortatur à facultatibus amplificat repetitionibus verborum, varietate & similiter desinentibus.

omninò, quàm dignum populo Rom. fuit: sed tamen ita maturum, vt differri iam hora non poßit. fuit aliquis fatalis casus, vt ita dicam, quem tulimus: quomodo ferendus fuit. nunc, si quis erit, erit voluntarius. populum Ro. seruire fas non est, quem dij immortales omnib. gentibus imperare voluerunt. res in extremum est adducta discrimen: de libertate decernitur; aut vincatis oportet, Quirites, quod profectò & pietate vestrâ, & tantâ concordiâ consequemini: aut quidvis potiùs quàm seruiatis. alienæ nationes seruitutem pati possunt: populi R. est propria libertas.

À Dei volũtate.

Ab honesto, & comparatione acclamatoria.

IN M.

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA SEPTIMA,

ORATIO I.

Suasurus bellum, insinuatione quadam vtitur, status qualitatis.

Insinuationis occasio ad attentionem.

Paruis de rebus, sed fortasse necessariis consulimur, patres conscripti: de Appia via & de Moneta, consul de Lupercis tribunus pl. refert. quarum rerum etsi facilis explicatio videtur, tamen animus aberrat à sententia suspensus curis maioribus: adducta est enim P. C. res in maximum periculum, & extremum penè discrimen. non sine caussa legatorum istam missionem semper timui, nunquam probaui: quorum reditus quid sit alaturus, ignoro: expectatio quidem quantum afferat languoris animis, quis non videt? non enim se tenent ij, qui senatũ dolent ad auctoritatis pristinæ spem reuiuiscere, coniunctum huic ordini populum Rom. conspirantem Italiam, paratos exercitus, expeditos duces. iam nunc fingunt Antonij responsa, eaq; defendunt. alij postulare illum, vt omnes exercitus dimittantur. scilicet legatos ad eum misimus, non vt pareret, & dicto audiens esset huic ordini, sed vt conditiones ferret, reserare nos exteris gentibus Italiam iuberet: se præsertim incolumi, à quo maius periculum, quàm ab vllis nationibus extimescendum est. alij remittere eum nobis Galliam citeriorem, illam vltimam postulare. præclarè: ex qua non legiones solùm, sed etiam nationes ad vrbem conetur addducere. alij, nihil eum iam nisi modesti postulare. Macedoniam suam vocat omninò: quoniam C. frater est

Translatio à mortuis.

Articulus.

Ironia cum indignatione.

Galliæ duç, cis vna, vltra Alpes altera.

ter est inde reuocatus. sed quæ prouincia est, quæ illa fax excitare non posset incendium? itaque, quasi prouidi ciues, & senatores diligentes bellicum me cecinisse dicunt: suscipiunt partis patrocinium, qui sic disputāt, irritari Antonium non oportuit: nequam est homo ille, atque confidens, multi præterea improbi (quos quidem à se primum numerare possunt, qui hæc loquuntur) eos cauendos esse denunciant. vtrum igitur, in nefariis ciuibus vlciscendis, cùm possis, an pertimescendis, diligentior est cautio? atque hæc illi loquuntur, qui quondam propter leuitatem populares appellabantur. ex quo intelligi potest, animo illos abhorruisse semper ab optimo ciuitatis statu, non voluntate fuisse populares. qui enim conuenit, vt, qui in rebus improbis populares fuerint, iidem in re vna maximè populari, quòd eadem salutaris populo Romano sit, improbos se, quàm populares, esse malint? me quidem, semper (vt scitis) aduersatum multitudinis temeritati, hæc fecit præclarissima caussa popularem. & quidem dicuntur, vel potius iidem ipsi se dicunt, consulares. quo nomine dignus est nemo, nisi qui tanti honoris nomen potest sustinere. faueas tu hosti? literas tibi ille mittat de sua spe rerum secūdarum? eas tu lætas proferas? recites? describendas etiam des improbis ciuibus? eorum augeas animos? bonorum spem virtutemq; debilites, & te consularem, aut senatorem, aut denique ciuem putes, accipiet in optimam partem C. Pansa fortissimus consul, atque optimus: etenim dicam animo amicissimo hunc ipsum, mihi hominem familiarissimum, nisi talis consul esset, vt omnes vigilias, curas, cogitationes in reip. salute configeret, consulem non putarem. quanquam nos ab ineunte illius ætate

Epiphonema allegoricum.

Prouerbiū.

Mimesis.

Dubitatio.

Disputatio politica de populari statu, & optimatum, ab vtriusq; descriptione.

Consularis qui.

A contrariis signis, siue effectis.

Præmunitio.

Cōsul qui.

Commoratio.

te vsus, consuetudo, studiorum etiam honestißimorũ societas, similitudoq; coniunxit: eiusdemq; curam incredibilem in asperrimis belli ciuilis periculis perspexi, non modo salutis, sed etiam dignitatis meæ: tamen eundem, vt dixi, nisi talis consul esset, negare esse consulem auderem. idem non modo consulem esse dico, sed etiam memoria mea præstantißimum, atq; optimum consulem: non quia non pari virtute, & voluntate alii fuerint: sed tantã caussam non habuerunt, in qua & virtutẽ, & voluntatem suam declararent. huius magnitudini animi, grauitati, sapientiæ, tempestas est oblata formidolosissimi temporis. tum autẽ illustratur consulatus, cum gubernat remp. si non optabili, at necessario tempore. magis autem necessarium P. C. nullum tempus vnquam fuit. itaque ego ille, qui semper pacis auctor fui, cuique pax, præsertim ciuilis, quanquam omnibus bonis, mihi tamen inprimis fuit optabilis: omne enim curriculum industriæ nostræ in foro, in curia, in amicorum periculis propulsandis elaboratum est: hinc honores amplissimos, hinc mediocres opes, hinc dignitatem, si quam habemus, consecuti sumus: ego itaq; pacis, vt ita dicam, alumnus, qui quantuscunque sum (nihil enim mihi arrogo) sine pace ciuili certe non fuissem: (periculose dico: quemadmodum accepturi P. C. sitis, horreo: sed pro mea perpetua cupiditate vestræ dignitatis retinendæ & augendæ quæso oroque vos P. C. vt primo, si erit vel acerbum auditu, vel incredibile à M. Cicerone esse dictum, accipiatis sine offensione, quod dixero, neve id prius, quàm, quale sit, explicauero, repudietis,) ego ille, dicam sæpius, pacis semper laudator, semper auctor, pacem cum Antonio esse nolo. magna spe ingredior in reliquam

Correctio sine medela.

Materia cõmendat artificem.

Præmunitione sensim & trepidè sese insinuauit in caussam odiosam.

Reuocatio superioris verbi.

Epanalepsis altera, cum propositione.

quam orationem P. C. quoniam periculosissimum locum silentio sum præteruectus. Cur igitur pacem nolo? quia turpis est, quia periculosa, quia esse non potest: quæ tria dum explico, peto à vobis P. C. vt eadem benignitate, qua soletis, verba mea audiatis. Quid est inconstantia, mobilitate, leuitate cùm singulis hominibus, tum verò vniuerso senatui turpius? quid porrò inconstantius, quàm, quem modò hostem non verbo, sed re, multis decretis iudicauistis, cum hoc subitò pace velle coniungi? quasi verò, cùm C. Cæsari, meritos quidem illos honores & debitos, sed tamen singulares, & immortales, decreuistis, vnam ob caussam, quod contra M. Antonium exercitum comparauisset, non hostem Antonium iudicaueritis nec tum hostis est à vobis iudicatus Antonius, cum laudati auctoritate vestra veterani milites, qua Cæsarem secuti essent: nec tum hostem Antonium iudicauistis, cùm fortissimis legionibus, quòd illum, qui consul appellabatur, cum esset hostis, reliquissent, vacationes, pecunias, agros spopondistis. quid? cum Brutum omne quodam illius generis & nominis natum ad remp. liberandam, exercitumq; eius pro libertate populi Rom. bellum gerentem cum Antonio prouinciamq; fidelissimam atq; optimam, Galliam laudibus amplissimis affecistis, tum non hostem iudicastis Antonium? quid? cùm decreuistis, vt consul alter, ambove ad bellum proficiscerentur: quod erat bellum, si hostis Antonius non erat? quo igitur profectus est vir fortissimus, meus collega, & familiaris, A. Hirtius consul? at qua imbecillitate? qua macie? sed animi vires corporis infirmitas non retardauit. æquum, credo, putauit, vitam, quam populi Rom. votis retinuisset, pro libertate populi Rom. in discrimen

Translatio à nauigantibus.
Partitio.
A turpi.
A Cæsaris honoribus.
A militum laude.
A Bruti laude.
Ex consequentibus.

A belli apparatu, id est, ex adiunctis & signis.

addacere. quid? cùm delectus haberi tota Italia iussistis, cùm vacationes omnes sustulistis, tum ille hostis non est iudicatus? armorum officinas in vrbe videtis: milites cũ gladiis sequuntur consulem: præsidio sunt specie consuli, re & veritate nobis: omnes sine vlla recusatione, summo etiam cum studio nomina dant, parent auctoritati vestræ non est iudicatus hostis Antonius? at legatos misimus.

Pathos, ad leniendam reprehensionem senatus.

Heu me miserum, cur senatum cogor, quem laudaui semper, reprehendere? quid? vos censetis P.C. legatorum missionem populum Rom. probauisse? non intelligitis, non auditis, meam sententiam flagitari? cui cùm pridie frequentes essetis assensi, postridie ad spem estis inanem pacis deuoluti. Quàm turpe porrò est legiones ad senatum legatos mittere, senatum ad Antonium? quanquam illa legatio non est: denunciatio est paratum illi exitium, nisi paruerit huic ordini. quid refert? tamen opinio est grauior: missos enim legatos omnes vident, decreti vestri omnes verba nouerunt.

Licentia cũ articulo, & simul locus communis de senatus officio.

retinenda est igitur vobis constantia, grauitas, perseueratia: repetenda est vetus illa seueritas, siquidem auctoritas senatus, decus, honestatem, laudem, dignitatem desiderat: quibus hic ordo nimiùm caruit diu. sed erat tunc excusatio oppressis, misera illa quidem, sed tamen iusta: nunc nulla est, liberati iam regio dominatu. Vrgebamur armis domesticis: ea ipsa depulimus: nũc quidem vi extorquenda sunt.

Interpetatio.

Ab Antonij persona, cuius facinora contra remp. frequentatione enumerat.

Quod si non possumus facere (dicam, quod dignum est senatore & Romano homine) moriamur. quanta enim erit illa reipublicæ turpitudo, quantum dedecus, quanta labes, dicere in hoc ordine sententiam M. Antonium consulari loco? cuius vt omittam innumerabilia scelera vrbani consulatus, in

quo

quo pecuniam publicam maximam dißipauit, exules sine lege restituit, vectigalia vendidit, prouincias de populi Rom. imperio sustulit, regna addixit pecunia, leges ciuitati per vim imposuit, armis obsedit, aut exclusit senatum: vt hæc, inquam, omittam, ne hoc quidem cogitatis, eum, qui Mutinam, coloniam populi Ro. consulem designatum obsederit, depopulatus agros sit, hũc in eum ordinem recipi, à quo toties ob has ipsas caussas hostis iudicatus sit. quàm fœdum flagitiosumq; sit, videtis. satis multa de turpitudine. Dicam deinceps, vt proposui, de periculo: quod etsi minus est fugiendum, quàm turpitudo. tamen offendit animos maiores partis hominum magis. Poteritis igitur exploratam habere pacem, cum in ciuitate Antonium videatis, vel potiùs Antonios? nisi fortè contemnitis Lucium. ego ne Caium quidem. sed, vt video, dominabitur Lucius: est enim patronus XXXV. tribuum, quarum sua lege, qua cum C. Cæsare magistratus partitus est, suffragium sustulit: patronus centuriarum equitum, Romanorum quas idem sine suffragio esse voluit: patronus eorum, qui tribuni militares fuerunt: patronus Iani medij, ô dij quis huius potentiam potuit sustinere? præsertim, cùm eosdem in agros etiam deduxerit. quis vnquam omnes tribus? quis equites Romanos? quis tribunos militares? Gracchorum potentiam maiorem fuisse arbitramini, quàm huius gladiatoris futura sit? quem gladiatorem non ita appellaui, vt interdum etiam M. Antonius gladiator appellari solet: sed vt appellant ij, qui planè, & Latinè loquuntur. Myrmillo in Asia depugnauit: cùm ornasset Thredicis comitem & familiarem suum, illum miserum fugientem iugulauit: luculentam tamen ipse plagam

Transitio. Secunda pars de periculo.

Ab Antoniorum potentia.

Comparatione auget.

Planè & Latinè, i. simpliciter & propriè, nõ denominatione aliqua.

Ex minore. *accepit, vt declarat cicatrix. qui familiarem iugularit, quid hic occasione data faciet inimico? & qui illud animi caussa fecerit, hunc prædæ caussa quid facturum putatis? non rursus improbos decuriabit? nõ sociabit rursus agrarios? non quæret expulsos? M. verò Antonius non is erit, ad quem omni motu concursus fiat ciuium perditorum? vt nemo sit alius, nisi illi, qui vnà sunt: & hi, qui hîc ei nunc apertè fauent: parúmne erant multi? præsertim cùm boni iam præsidiis cesserint, illi parati sint ad nutũ futuri? ego verò metuo, si hoc tempore cõsilio lapsi erimus, ne illi breui tempore nimis multi nobis esse videantur: nec ego pacem nolo, sed pacis nomine bellum inuolutũ reformido. quare si pace frui volumus, bellum gerendum est. Si bellum omittemus, pace nunquam fruemur. est autem vestri consilij P.C. in posterum quàm longißimè prouidere: iccirco in hac custodia tanquam in specula collocati sumus, vt vacuum metu populum Ro. nostra vigilia, & prouidentia redderemus. turpe est, summo consilio orbis terræ, præsertim in re tam perspicua, consilium intelligendi defuisse. Eos consules habemus, eam populi Romani alacritatem, eum consensum Italiæ, eos duces, eos exercitus, vt nullam calamitatem respublic. accipere poßit sine culpa senatus. equidem non deero, monebo, prædicabo, denunciabo, & testabor semper deos, hominesq́ue quid sentiam: nec solùm fidem meam, quod fortasse videtur satis esse, sed in principe ciui non est satis, curam, consilium, vigilantiamq́ue præstabo. Dixi de periculo: docebo, ne coagmentari quidem posse pacem. De tribus enim, quæ proposui, hoc extremum est. Quæ potest esse pax M. Antonio primùm cum senatu? quo ore ille vos poterit, quibus vicißim*

Decuriabit, id est, in militiam describet.

Expositio sententiæ suæ.

Ex fine, nã belli finis est pax & ab officio senatus.

A facultatibus & copiis.

Promissio.

Transit ad tertiam partem.

cißim vos illum oculis intueri? quis vestrûm illũ, quem ille vestrûm non oderit? age, vos ille solùm, & vos illum? quid ij, qui Mutinam circumsident? qui in Gallia delectus habent? qui in vestras fortunas imminent? amici vobis vnquam erunt, aut vos illis? an equites Rom. amplectemur? occulta enim fuit eorum voluntas iudiciumq́ de M. Antonio: qui frequentissimi in gradibus Concordiæ steterunt: qui vos ad libertatem recuperandam incitauerunt: arma, saga, bellum flagitauerunt: me vnà cum populo R. in concionem vocauerunt. Hi Antonium diligent? cum his pacẽ seruabit Antonius? nam quid ego de vniuerso populo Ro. dicam? qui pleno, ac referto foro, bis me vna mente, atq́ voce in cõcionem vocauit, declarauitq́ maximã libertatis recuperandæ cupiditatem. itaq́, quod erat optabile, antea vt populum Romanum comitem haberemus: nunc habemus ducem. quæ est igitur spes, qui Mutinam circumsident, imperatorem populi Ro. exercitumq́ oppugnantes, pacem cum populo Rom. habere posse? an cum municipiis pax erit? quorum tanta studia cognoscuntur in decretis faciendis, militibus dandis, pecuniis pollicendis, vt in singulis oppidis curiam populi Romani non desideretis? laudandi sunt ex huius ordinis sententia Firmani, qui principes pecuniæ pollicendæ fuerunt. Respondendum honorificè est Marrucinis, qui ignominia notandos censuerunt eos, qui militiam subterfugissent. Hæc iam tota Italia fiunt. magna pax Antonio cum eisdem, his cum illo? quæ potest maior esse discordia? in discordia autem pax ciuilis vllo pacto esse potest? vt omittam multitudinem. L. Nasidio, equiti Romano homini inprimis ornato, atque honesto, ciuiq́ semper egregio, cu-

Ab omniũ ordinum odio & voluntate enumeratione.

Articulus & similiter desinens.

Similiter cadentia.

Commutatio per Ironiam.

Ex contrariis.

ius ego excubias, & custodias mei capitis cognoui in cõsulatu meo: qui vicinos suos non cohortatus est solùm, vt milites fierent, sed etiam facultatibus suis subleuauit: huic, inquam, tali viro, quem nos S. C. collaudauimus, poterítne esse pacatus Antonius? quid Cæsari, qui illum vrbe: quid D. Bruto, qui Gallia prohibuit? iam verò ipse se placabit, & leniet prouinciæ Galliæ, à qua exclusus & repudiatus est? omnia videbitis P. C. nisi prospicitis, plena odiorum, plena discordiarum, ex quibus oriuntur bella ciuilia. Nolite igitur id velle, quod fieri non potest: & cauete per deos immortales P. C. ne spe præsentis pacis perpetuam pacem amittatis. Quorsum hæc omnis spectat oratio? quid enim legati egerint, nondum scimus. At verò erecti, citati, parati, armati animis iam esse debemus, ne blanda, aut supplici oratione, aut æquitatis simulatione fallamur. Omnia fecerit oportet, quæ interdicta, & denũciata sunt, priùs, quàm aliquid postulet: Brutum exercitumque eius oppugnare, vrbes & agros prouinciæ Galliæ populari destiterit: ad Brutum adeundi legatis potestatem fecerit? exercitum citra flumen Rubiconem eduxerit: nec propius vrbem milia passuum ducenta admouerit: fuerit in senatus populiq; Ro potestate: si hæc fecerit, erit integra potestas nobis deliberandi: si senatui non paruerit, non illi senatus. sed ille populo Rom. bellum indixerit. sed vos moneo P.C. libertas agitur populi Romani, quæ est commendata vobis: vita & fortuna optimi cuiusq;, quò cupiditatem infinitam cum immani crudelitate iam pridem intendit Antonius: auctoritas vestra, quam nullam habebitis, nisi nunc retinueritis. Terram & pestiferam belluam ne inclusam & constrictam dimittatis, cauete.

A Cæsaris Bruti offensione.

Ex caussis.

Tertiæ partis epilogus.

Peroratio.

Amplificatio per cõmonitionem.

Imago allegorica.

teipsum

te ipsum moneo Pansa quanquam non eges consilio, quo quo vales plurimùm: tamen etiam summi gubernatores in magnis tempestatibus à victoribus admoneri solent) hunc tuum tantum apparatum, tamque praeclarum, ne ad nihilum recidere patiare. tempus habes tale, quale nemo habuit vnquam: hac grauitate senatus, hoc studio equestris ordinis, hoc ardore populi Ro. potes in perpetuum remp. metu, & periculo liberare.

Correctio per comparationem.

Ab opportunitate, & facultatibus.

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA OCTAVA,

ORATIO LI.

Quod de persequendo Antonio decernebat senatus, bellumne an tumultus appellandum.
Status definitionis.
A consulis reprehensione attentos facit, & à re ipsa.
Correctio.
A. L. Cæsaris voluntate.
Salsa obiurgatio.
Proponit controuersiã nominis.
Distinctio per cõmutationem.
Ex notatione.
Confirmat exemplis.

Onfusius hesterno die est acta res, C. Pansa, quàm postulabat institutum consulatus tui. parũ mihi visus es eos, quibus cedere non soles, sustinere. nam cũ senatus ea virtus fuisset, quæ solet: & cùm re viderent omnes esse bellũ, quidamq; id verbũ remouendũ arbitrarentur: tua voluntas discessione fuit ad lenitatẽ propensior. victa igitur est propter asperitatem te auctore nostra sententia: vicit L. Cæsar, amplissimus vir, qui verbi atrocitate demtâ, oratione fuit, quã sententia, lenior. quanquam is quidẽ, antequam sententiam diceret, propinquitatẽ excusauit. Idem fecerat me consule in sororis viro, quod hoc tempore in sororis filio: vt & luctu sororis moueretur, & saluti reip. prouideret. atq; ipse tamẽ Cæsar præcepit vobis quodã modo P.C. ne sibi assentiremini, cùm ita dixit: aliam sententiam se dicturum fuisse, eamque se ac republ. dignam, nisi propinquitate impediretur. ergo ille auunculus. num etiam vos auunculi, qui illi assensi estis? at in quo fuit controuersia? belli nomen ponendum in sententia quidam non putabant: tumultum appellare malebant. ignari non modò rerum, sed etiam verborum. potest enim esse bellum sine tumultu, tumultus esse sine bello non potest. quid enim est aliud tumultus, nisi perturbatio tanta, vt maior timor oriatur? vnde etiam nomen ductum est tumultus. Itaque maiores nostri tumultum Italicum,

quòd

quòd erat domesticus: tumultum Gallicum, quòd erat Italiæ finitimus: præterea nullum tumultum nominabant. grauius autem esse tumultum, quàm bellum. Hinc intelligi licet, quòd bello Gallico vacationes valent, tumultu non valent. Ita fit, quemadmodum dixi, vt bellum sine tumultu possit, tumultus sine bello esse non possit, etenim cùm inter bellum & pacem medium nihil sit, necesse est tumultum, si belli non sit, pacis esse. quo quid absurdũ dici, aut existimari potest? sed nimis multa de verbo, rem potiùs videamus, patres conscripti: quam quidem intelligo verbo fieri interdum deteriorem solere. Nolumus hoc bellum videri. quàm igitur municipiis & coloniis, ad excludendum Antonium, auctoritatem damus? quàm, vt milites fiant sine vi, sine tumultu, studio & voluntate? quàm, vt pecunias in remp. polliceantur? si enim belli nomen tollitur, municipiorum studia tolluntur: consensus populi Rom. qui iam descẽdit in caussam, si nos languescimus debilitemur necesse est. sed quid plura? D. Brutus oppugnatur: non est bellum? Mutina obsidetur: ne hoc quidem bellum est? Gallia vastatur: quæ potest pax esse certior? illud quis verò potest bellum esse dicere, quò fortissimum virum cum exercitu misimus? qui cùm esset infirmus ex graui diuturnoque morbo, nullam sibi putauit excusationem esse oportere, cùm ad reipubl. præsidium vocaretur. C. quidem Cæsar non exspectauit nostra decreta, præsertim cùm esset illius ætatis: bellum contra Antonium sua sponte suscepit. decernendi enim tempus nondum venerat: belli autem gerendi tempus si prætermisisset, videbat, repub. oppressâ, nihil decerni posse. Ergo illi nunc, & eorum exercitus in pace versantur, non est hostis, cuius præsidium

A signo. Ex genere concludit nõ species, sed ex specie genus.

Ex caussa.

Ex adiunctis & signis bellum esse probat, & ornat conuersione.

Locus Demosthenis Philip. 3.

A temporis distinctione.

Ironia ad absurdum vrget. adiectis aliis belli signis.

Claterna deiecit Hirtius: non est hostis, qui armatus consulem designatum oppugnat: nec illa hostilia verba, nec bellica, quæ paullò antè ex collegæ literis Pansa recitauit: DEIECI PRÆSIDIVM: CLATERNA POTIVS SVM: FVGAVI EQVITES: PRÆLIVM COMMISSVM: OCCISI ALIQVOT. Quæ pax potest esse maior? delectus tota Italia decreti sublatis vacationibus: saga cras sumentur: consul se cum præsidio descensurum dixit. vtrum hoc bellum non est? an etiam tantum bellum, quantum nunquam fuit? ceteris enim bellis, maximeq́ue ciuilibus contentionem reip. caussa faciebat. Sylla cum Sulpicio de iure legum, quas per vim latas Sylla dicebat: Cinna cum Octauio de nouorum ciuium suffragiis: rursus cum Mario & Carbone Sylla, ne dominarentur indigni, & vt clarißimorum hominum crudelißimam puniretur necem. Horum omnium bellorum caussæ ex reip. contentione natæ sunt. De proximo bello ciuili nō libet dicere: ignoro caussam, detestor exitum. hoc bellū quintū ciuile geritur: atque omnia in nostram ætatē inciderunt: primum non modò in dissensione, & discordia ciuium, sed in maxima consensione, incredibiliq́ue concordiæ, omnes idem volunt, idem defendunt, idem sentiunt, cùm omnes dico, eos excipio, quos nemo ciuitate dignos putat. quæ est igitur in medio belli caussa posita? nos deorū immortaliū templa, nos muros, nos domicilia, sedesq́ue populi Ro. aras, focos, sepulcra maiorū, nos leges, iudicia, libertatem, coniuges, liberos, patriam defendimus. contrà M. Antonius id molitur, id pugnat, vt hæc omnia perturbet, euertat, prædam reip. causā belli putet, fortūas nostras partim dißipet, partim dispertiat parricidis. in hac tā disparitatione belli miserri-

Bellum esse ostendit nunc maximum esse, ciuiliū bellorum cōparatione.

Omnes, de bonis tantum.

Antithesis.

ferrimum illud est, quòd ille latronibus suis pollicetur primùm domos: vrbem enim se diuisurum confirmat, deinde omnibus portis, quò velit, deducturum. Omnes Caphones, omnes Saxæ ceteræq; pestes, quæ sequuntur Antonium, ædes sibi optimas, hortos, Tusculana, Albana definiunt: atque etiam homines agrestes, si homines sunt illi potiùs, quàm pecudes, inani spe ad aquas vsque Puteolanas prouehuntur. Ergo habet Antonius, quod suis polliceatur. quid nos? nunquid tale habemus? dij meliora: id enim ipsum agimus, ne quis posthac eiusmodi quicquam poßit polliceri. Inuitus dico, sed dicendum est. Hasta Cæsaris P.C. multis improbis & spem affert, & audaciam. Viderunt enim ex mendicis fieri repentè diuites: itaque hastam semper videre cupiunt ij, qui nostris bonis imminent, quibus omnia pollicetur Antonius. Quid nos nostris exercitibus; quid pollicemur? multò meliora, atq; maiora. scelerum enim promißio & iis, qui expectant, perniciosa est: & iis, qui promittunt. nos nostris militibus libertatem, iura, leges, iudicia, imperium orbis terræ, dignitatem, pacem, otium pollicemur. Antonij igitur promissa cruenta, tetra, scelerata, diis hominibusq; inuita, nec diuturna, neque salutaria: nostra contrà, honesta, integra gloriosa, plena lætitiæ, plena pietatis. Hîc mihi etiam Qu. Fusius, vir fortis, ac strenuus amicus meus, pacis cõmoda commemorat. quasi verò, si laudanda pax esset, ego idem facere commodè non possem: semel enim pacem defendi, non semper otio studui: quod cùm omnibus bonis vtile est, tum præcipuè mihi. Quem enim cursum industria mea tenere potuissêt forensibus caußis, sine legibus, sine iudiciis? quæ esse non possunt, ciuili pace sublata.

Aget indignitatem belli à personis.

Execratio. Declinatio breuis.

Reditus, siue reuocatio verbi. Sententia.

Contentio articulis & dissolutis venustior.

sed

Quæstio nominis. *sed, quæso, Calene, quid? tu seruitutem pacem vocas? maiores quidem nostri, non modò vt liberi essent, sed etiam vt imperarent, arma cupiebant. at arma abiicienda censes, vt seruiamus. quæ caussa iustior est belli gerendi, quàm seruitutis depulsio? in qua etiamsi non sit molestus dominus, tamen est miserrimum posse, si velit. immò alia caussa iusta, ac necessaria est. nisi fortè ad te hoc non putas pertinere, quod te socium fore speras dominationis Antonij. In quo bis falleris: primùm, quòd tuas rationes communibus anteponis: deinde, quòd quicquam stabile in regno, aut iucundum putas. non, si tibi antea profuit, semper proderit. quin etiam de illo homine queri solebas: quid te facturũ de bellua putas? atqui is es, qui semper pacem optaris, semper omnes ciues saluos volueris. honesta oratio. sed ita, si bonos, & vtiles reip. ciues: sin eos, qui naturâ ciues sunt, voluntate hostes, saluos velis, quid tandem interest inter te, & illos? pater quidem tuus, quo vtebar sene auctore adolescens, homo seuerus, & prudens, non primas omnium ciuium P. Nasicæ, qui T. Gracchum interfecit, dare solebat? eius virtute, cõsilio, magnitudine animi liberatam rempub. arbitrabatur. quid? à patribus num aliter accepimus? ergo is tibi ciuis, si temporibus illis fuisses, non probaretur, quia nõ omnes saluos esse voluisset? quòd L. Opimius consul verba fecit de rep. de ea re ita censuerunt, vti Opimius consul rempub. defenderet. senatus hæc verbis, Opimius armis. num igitur eum, si tum esses, temerarium ciuem, aut crudelem putares? Aut Qu. Metellum, cuius quatuor filij consulares? aut P. Lentulum, principem senatus? complures alios summos viros, qui cum L. Opimio consule armati Gracchum in Auentinum persecuti*

Demosthenem imitatur in 4. Philippica.

Amarum & criminosum.

Sententiæ politicæ.

Ex minore.

Terentij in Andria.

A differentibus.

Ab exemplis veteribus.

cuti sunt? quo in prælio Lentulus graue vulnus accepit,
interfectus est Gracchus & M. Fuluius consularis, eiusq;
duo adulescentuli filij. Illi igitur viri vituperandi? non
enim ciues omnes saluos esse noluerunt. ad propiora ve-
niamus. C. Mario, L. Valerio consulibus senatus rempub. Exempla recentiora.
defendendam dedit: L. Saturninus tribunus pl. Glaucia
prætor est interfectus, omnes illo die Scauri, Metelli,
Claudij, Catuli, Scæuolæ, Crassi arma sumserunt: num
aut consules illos, aut clarissimos viros vituperandos A dissimili.
putas? ego Catilinam perire volui. num tu, qui omnes
vis, Catilinam saluum esse voluisti? hoc interest, Cale-
ne, inter meam sententiam & tuam. Ego nolo quen-
quam ciuem committere, vt morte multandus sit: tu, Similitudo
etiamsi commiserit, conseruandum putas. In corpore si aptissima.
quid eiusmodi est, quod reliquo corpori noceat, vri, se-
caríque patimur, vt aliquid membrorum potiùs, quàm
totum corpus intereat. sic in reip. corpore, vt totum sal-
uum sit, quicquid est pestiferum, amputetur. dura vox, Ironia.
multò illa durior: salui sint improbi, scelerati, impij:
deleantur innocentes, honesti, boni, tota respublica. vno Contentio.
in homine Qu. Fusi fateor te vidisse plus, quàm me. Ego
P. Clodium arbitrabar perniciosum ciuem, sceleratum, Ironica cõ-
libidinosum, impium, audacemq;, facinorosum: tu con- cessio.
tra sanctum, temperantem, innocentem, modestum, re-
tinendum ciuem & optandum. in hoc vno te plurimum A differen-
vidisse, multùm me errasse concedo. Nam me tecum tibus.
iracundè agere dixisti solere. non est ita: vehementer
me agere fateor, iracundè nego. Omninò irasci amicis
non temerè soleo, ne si merentur quidem. itaq; sine ver-
borum contumelia à te dissentire possum, sine animi
summo dolore irasci non possum: parua est enim mihi

tecum

Ex contrariis. | *parua est enim mihi tecum, aut parua de re dissensio? ego huic videlicet faueo, tu illi? immò verò ego D. Bruto faueo, vt M. Antonio: ego conseruare coloniam populi Ro. cupio. tum expugnare studes. an hoc negare potes,*

A signis. | *qui omnes moras interponis, quibus infirmetur Brutus, melior fiat Antonius? quousque enim dicis pacem velle te? res geritur: conductæ vineæ sunt: pugnatur acerrimè: qui intercurrerent, misimus tres principes ciuitatis:*

Amara ironia. | *hoc contempsit, reiecit, repudiauit Antonius, tu tamen permanes, constantißimus defensor Antonij. & quidem quò melior senator videatur, negat se illi amicum esse debere, cum suo magno beneficio venisse eũ contra se.*

Obiurgat & ostendit inimicum esse reip. ex signo. | *vide, quãta caritas sit patriæ. cùm homini sit iratus, tamen reip. caussa defendit Antonium. Ego te, cùm in Maßilienses tam sis acerbus, Fusi, nõ animo æquo audio: quousque enim Maßiliam oppugnabis? ne triumphus quidem finem fecit belli, per quem sublata est vrbs ea, sine qua nunquam ex transalpinis gentibus maiores*

Amplificat collatione. | *nostri triumpharunt. quo quidem tempore populus Ro. ingemuit. quanquam proprios dolores suarum rerum omnes habebant: tamen huius ciuitatis fidelißimæ miserias, nemo erat ciuis, qui à se alienas arbitraretur. Cæsar ipse, qui illis fuerat iratißimus, tamen propter sin-*

Ex differentibus. | *gularem eius ciuitatis grauitatem, & fidem, quotidie aliquid iracundiæ remittebat: te nulla sua calamitate ciuitas satiare tã fidelis potest? rursus me iam irasci fortasse dices. ego aũt sine iracundia dico, vt omnia, nec tamẽ sine dolore. neminem illi ciuitati inimicum esse arbitror, qui amicus sit huic ciuitati. excogitare, quæ tua ratio sit, Calene, nõ possum. antea deterrere te, ne popula-*

Caleni incõstantiam notat. | *ris esses, nõ poteramus: nunc, vt sis popularis, exorare nõ possu-*

possumus. satis multa cum Fusio, ac sine odio omnia, nihil sine dolore. credo autem, qui generi querelam moderatè ferat, æquo animo laturum amici. Venio nunc ad reliquos consulares: quorum est nemo, (iure meo hoc dico) qui non mecum habeat aliquam coniunctionem gratiæ: alij maximam, alij mediocrem, nemo nullam.

Ex maiore. Præmunitio, ad consularium reprehensionem.

quàm hesternus dies nobis, consularibus dico, turpis illuxit? iterũ legatos? quid? ille vt faceret inducias? ante consules, oculosq; legatorum tormentis Mutinam verberauit: opus ostendebat, munitionemq; legatis: ne punctum quidem temporis, cùm legati adessent, oppugnatio respirauit. ad hunc legatos? cur? an vt in eorum reditu vehementius pertimescatis? equidem cùm antea legatos decerni non censuissem, hoc me tamen consolabar. Quòd cùm illi ab Antonio contemti & reiecti reuertissent, dixissentque senatui, non modò illum è Gallia non discessisse, vt censuimus, sed ne à Mutina quidem recessisse: potestatem sibi D. Bruti conueniendi non fuisse: putabã fore, vt omnes inflammati odio, excitati dolore, armis, equis, viris, D. Bruto subueniremus, nos etiã languidiores facti sumus, postquam Antonij non solùm audaciam, & scelus, sed etiam insolentiam superbiamque perspeximus vtinam L. Cæsar valeret, Ser. Sulpitius viueret. multò meliùs hæc caussa ageretur à tribus, quàm nunc agitur ab vno. dolenter hoc dicam potiùs, quàm contumeliosè. deserti, deserti inquã, sumus P. C. à principibus: sed, vt iam sæpè dixi, omnes in tanto periculo, qui rectè & fortiter sentient, erunt consulares. animum nobis afferre legati debuerunt, timorem attulerunt: quanquam mihi quidem nullum vnquam timorem: quamuis illi de illo, ad quem missi sunt: benè existimẽt,

Indignatio subiectione tractata.

Prouerbiũ, id est, omnibus viribus & copiis.

Geminatio.

Consulares qui.

Exclamatio tragica. Exemplum antiquæ seueritatis, de quo Val. Max. lib. 6. cap. 4. Liuius 24.

Ex repugnantibus.

Interpretatio cum breui declinatione.

Correctio ad ignominiam. Epanalepsis qua redit ad Antonij mandata.

Refellit ex minore.

à quo etiam mandata acceperũt prô dij immortales, vbi est ille mos, virtusq; maiorum? C. Popillius apud maiores nostros, cùm ad Antiochum regẽ legatus missus esset, & verbis senatus denunciasset, vt ab Alexandria discederet, quam obsidebat. cùm tempus ille differret, virgula stantem circumscripsit, dixitq; se nõ antè renunciaturũ senatui, nisi priùs sibi respondisset, quid facturus esset, quàm ex illa circumscriptione excederet. præclarè: senatus enim faciem secum attulerat, auctoritatem reip. cui qui non paret, non ab eo mandato accipienda sunt, sed ipse est totus repudiandus. An ego ab eo mandata acciperem, qui senatus mandata contemneret? aut ei cum senatu quicquam commune iudicarẽ, qui imperatorem populi R. senatu prohibente obsideret? at quæ mandata? qua arrogantia? quo stupore? quo spiritu? cur autem ea legatis nostris dabat? cùm ad nos Cotylam mitteret, ornamentum, atq; arcem amicorum suorum, hominum ædilium? si verò tum fuit ædilis, cùm eum iussu Antonij in conuiuio serui publici loris ceciderunt. at quàm molesta mandata fert? ij sumus P. C. qui quicquam huic negemus? VTRANQVE PROVINCIAM, inquit, REMITTO: EXERCITVM DEPONO: PRIVATVS ESSE NON RECVSO. Hæc sunt enim verba. redire ad se videtur. OMNIA OBLIVISCOR: IN GRATIAM REDEO. Sed quid adiungit? SI LEGIONIBVS MEIS, ET SI EQVITIBVS, ET SI COHORTI PRÆTORIÆ PRÆDAM, AGRVMQVE DEDERITIS. His etiam præmia postulat: quibus vt ignoscatur, si postulet, impudentissimus iudicetur. addit præterea, quos ipse cum Dolabella dederit agros, teneant, ij quibus dati sunt. Hic est Campanus ager & Leontinus: qua

quæ duo maiores nostri annonæ perfugia ducebant. cauet minus, aleatorib. lenonibus Caphoni etiam & Saxæ cauet, quos centuriones pugnaces, & lacertosos, inter mimorũ, & mimarũ greges collocauit. postulabat præterea, vt chirographorũ & cõmentariorũ sua, collegæq; sui decreta maneãt. quid laborat? vt habeat, quod quisque mercatus est: si quid accepit, habeat qui vendidit: & ne tangantur rationes ad Opis, id est, ne sestertiûm septies millies recuperetur: ne fraudi sit septemuiris, qui egissent. Nucula hoc credo admouit. verebatur fortasse, ne amitteret tantas clientelas. caueri etiam vult iis, qui secũ sunt, quicquid contra legẽ commiserunt. Mustellæ, & Tyroni prospicit: de se nihil laborat. quid enim commisit vnquam? num aut pecuniã publicam attigit, aut hominem accidit, aut secum habuit armatos? sed quid est, quod de iis laboret? postulat enim ne sua iudiciaria lex abrogetur. quo impetrato, quid est, quod metuat? an, ne suorũ aliquis à Cyda, Lysiade Curio cõdemnetur? neq; tamen nos vrget mandatis pluribus: remittit aliquantũ, & relaxat. GALLIAM, *inquit*, TOGATAM REMITTO, COMATAM POSTVLO, OTIOSVS VIDELICET ESSE MALO. *Cum sex legionibus, inquit, iisq; suppletis ex D. Bruti exercitu, non modò ex delectu suo. Tamdiuq; vt obtineat, quandiu M. Brutus, C. Cassius consules, próue consules prouincias obtinebunt. Huius comitiis C. frater, eius est enim annus, iam repulsam tulit.* VT QVINQVENNIVM, *inquit*, OBTINEAM. *at istud vetat lex Cæsaris, & tua. Hæc tu mandata L. Piso, & tu L. Philippe, princeps ciuitatis, nõ dico animo ferre, verùm auribus accipere potuistis? sed, vt suspicor, terror erat quidem: nec vos vt legati apud*

Condupli-catio.

Subiectione interpretatur Antonij postulata, & refellit ab iniquo.

Ironica sunt.

Ex caussis.

Gallia togata in Italia, altera trans Alpeis.

Refellit à lege.

Ita excusat vt reprehẽdat magis.

illum fuistis, nec vt consulares: nec vestram, nec reip. dignitatẽ tenere potuistis: & tamen, nescio quo pacto, sapientia quadam credo, quod ego non possum, non nimis irati reuertistis. vobis M. Antonius nihil tribuit, clarissimis viris, legatis populi Ro. nos quid non legato Antonij Cotylæ concessimus? cui portas huius vrbis patere ius nõ fuit, huic hoc templum patuit, huic aditus in senatũ fuit, hic hesterno die sententias nostas in codicillos, & omnia verba referebat, huic se etiam summis honoribus vsi contra dignitatem suam venditabant. ô dij immortales, quàm magnum est personam in rep. tueri principis: quæ non animis solùm debet, sed etiam oculis seruire ciuium, domum recipere legatum hostium, in cubiculum admittere, etiam reducere, hominis est nihil de dignitate, nimium de periculo cogitantis. quod autem est periculum? nam si maximum in discrimen venitur, aut libertas parata est victori, aut mors exposita victo. quorum alterum optabile est, alterum effugere nemo potest: turpis autem fuga mortis omni est morte peior. nam illuc quidem, non adducor, vt credem, esse quosdã, qui inuidiant alicuius constantiæ, qui laboribus, qui eius perpetuam in rep. adiuuanda voluntatem & à senatu, & populo Rom. probari moleste ferant. omnes id quidem facere debebamus, eaq; erat non modò apud maiores nostros, sed etiam nuper summa laus consularium, vigilare, cogitare, adesse animo, semper aliquid pro republ. aut facere, aut dicere. ego Q. Scæuolam augurem, memoria teneo, bello Marsico, cùm esset summa senectute, & perdita valetudine, quotidie, simulatque lucеret. facere omnibus conueniendi sui potestatem: neque eum quisquam illo bello vidit in lecto: senexque, & debilis

Ironia.
Contentio.
Ex minore, exaggerat.
Exclamat in re indignitatem.
Locus cõmunis de magistratus dignitate tuenda.
Dilemmate ostendit, frustra periculum timeri in causa reip.
Digressio.
Ab exemplo, per expolitionẽ.

Peroratio ab honesto.

bilis primus veniebat in curiam. Huius industriam, maximè equidem vellem, vt imitarentur ij, quos oportebat: secundò aũt loco, ne alterius labori inuiderent. Etenim P.C. cùm in spem libertatis sexennio pòst simus ingressi, diutiusq; seruitutem perpessi, quàm captiui frugi & diligentes solent: quas vigilias, quas solicitudines, quos labores liberandi populi Rom. caussa recusare debemus? equidem P.C. quanquam hoc honore vsi, togati solent esse, cùm est in sagis ciuitas: statui tamen à vobis ceterisq; ciuibus in tanta atrocitate temporis, tantaq; perturbatione populi Ro. non differre vestitu. non enim ita gerimus nos hoc bello consulares, vt æquo animo populus Ro. visurus sit nostri honoris insignia: cùm partim è nobis ita timidi sint, vt omnem ij populi Ro. beneficiorum memoriam abiecerint: partim ita à rep. auersi, vt huic se hosti fauere præ se ferant, legatos nostros ab Antonio despectos esse & irrisos facilè patiantur, legatum Antonij subleuatum velint: huic enim reditum ad Antonium prohiberi negabant oportere: & in eodem excipiendo sententiam meam corrigebant: quibus morem geram. redeat ad imperatorem suum Varius, sed ea lege, ne vnquam Romam reuertatur. ceteris autem, si errorẽ suum deposuerint, & in reipub. gratiam redierint, veniam, & impunitatem dandam puto. quas ob res ita censeo, eorũ, qui cum M. Antonio sunt, qui ab armis discesserint, & aut ad Pansum, aut ad Hirtium consules, aut ad D. Brutum Imperatorem, consulem designatum, aut ad C. Cæsarem proprætorem, ante Idus Mart. adierint, eis fraudi ne sit, quòd cum M. Antonio fuerint: si quis eorum, qui cum M. Antonio sunt, fecerit: quo honore, præmióue quis dignus esse videatur, vt C. Pansa, A. Hirtius

A suo in remp. studio, à tempore, & à populi inuidia.

Varius cognomento Cotyla.

Sententia de Antonij militib. recipiendis.

tius consules, alter, ambóue si eis videatur, de eius honore, præmióue, primo quoq; die ad senatum referant: si quis post hoc ad Antonium profectus fuerit, præter L. Varium, senatum existimaturum eum contra rempublicam. fecisse.

IN

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA NONA,

ORATIO LII.

Ellem, dij immortales fecissent P.C. vt viuo potiùs Ser. Sulpicio gratias ageremus, quā mortuo honores quæreremus: nec verò dubito, quin si ille legationē renunciare potuisset, reditus eius & vobis gratus fuerit & reip. salutaris futurus: non quo L. Philippo, & L. Pisoni, aut cura fuerit in tanto officio, tantoq; munere: sed cū Ser. Sulpicius ætate illis anteiret, sapientia omnibus, subitò ereptus è caussa totam legationem orbam, & debilitatam reliquit. Quòd si cuiquam iustus honos habitus est in morte legato, in nullo iustior, quàm in Seru. Sulpicio reperietur. ceteri, qui in legatione mortem obierunt ad incertum vitæ periculum sine vllo mortis metu profecti sunt: Seru. Sulpicius cum aliqua perueniendi ad M. Antonium spe profectus est, nulla reuertendi. Qui cùm ita affectus esset, vt, si ad grauem valetudinem labor viæ accessisset, sibi ipsi diffideret, non recusauit, quo minus vel in extremo spiritu, si quam opem reip. ferre posset, experiretur. itaq; non illum vis hyemis, non niues, non longitudo itineris non asperitas viarum, nō morbus ingrauescens retardauit: cumq; iā ad congressum, colloquiumq; eius peruenisset, ad quē erat missus, in ipsa cura, & meditatione obeundi sui muneris excessit è vita. vt igitur alia, si hoc Pāsa præclarè, q; nos ad ornandū Ser. Sulpiciū cohortatus es, & ipse multa copiosè de illius laude dixisti. quibus à te dictis, nihil præter sententiam dicerē, nisi

Cōsultatio, an cum lex sit vt in legatione interfectis statua ponatur, Sulpitio morbo in legatione Antoniana absumpto, sit statua ponenda. Status est legitimus scripti & sentētiæ.

Exorditur à sui doloris significatione, quem optatione indicat, ita à sua & Sulpicij persona conciliat auditores. Propositio narrationis.

Amplificat enumeratione incommodorum, & repetitione.

Propositio confirmationis, & caussæ constitutio, à legis sententia.

A specie comparationis, quæ propter se, Cic. Top.

Exempla interpretatur, de Larte Liu. li. 4.

De Octauio, Plin. lib. 34. c. 6.

Similiter desinens.

Vt supra nō genus mortis, sed caussa quærenda: Nam nō sanguis, sed caussa martyrem facit.

P. Seruilio respondendum putarem: qui hunc honorem statuæ nemini tribuendum censuit, nisi qui ferro esset in legatione interfectus. Ego autem P.C. sic interpretor sensisse maiores nostros, vt caussam mortis censuerint, non genus esse quærendum. etenim cui legatio ipsa morti fuisset, eius monimentum exstare voluerunt, vt in bellis periculosis obirent homines legationis munus audacius. Non igitur exempla maiorum quærenda, sed consilium est eorum, à quo ipsa exempla nata sunt, explicandum. L. Lartes Tolumnius, rex Veientium, quatuor legatos populi Romani Fidenis interemit: quorum statuæ in Rostris steterunt vsque ad nostram memoriam. Iustus honos: iis enim maiores nostri, qui ob remp. mortem obierant, pro breui vita diuturnā memoriam reddiderunt. Cn. Octauij, clari & magni viri, qui primus in eam familiam, quæ postea viris fortissimis floruit, attulit consulatum, statuam videmus in Rostris: nemo enim tum nouitati inuidebat, nemo virtutem non honorabat. at ea fuit legatio Octauij, in qua periculi suspicio non subesset. nam cùm esset missus à senatu ad animos regum perspiciendos, liberorumq; populorum, maximeq; vt nepotem Antiochi regis, eius, qui cum maioribus nostris bellum gesserat, classes habere, elephantos alere prohiberet: Laodiceæ in gymnasio à quodam Leptine est interfectus. reddita est ei tum à maioribus statua pro vita, quæ multos per annos progeniem eius honestaret, nunc ad tantæ familiæ memoriā sola restaret. atqui & huic, & Tullo Cluuio & L. Roscio, & Sp. Antio, & C. Fulcinio, qui à Veientium rege cæsi sunt, non sanguis, qui est profusus in morte, sed ipsa mors ob rempub. obita, honori fuit. itaq; P.C. si Ser. Sulpicio casus mortem attulisse, dolerem

lerem

lerem equidem tanto reipub. vulnere, mortem verò eius non monimentis, sed luctu publico esse honorandam putarem. nunc autem quis dubitat, quin ei vitam abstulerit ipsa legatio? secum enim ille mortem extulit: quam, si nobiscum remansisset, sua cura, optimi filij, fidelissimæ coniugis diligentia vitare potuisset. at ille, cùm videret, si vestræ auctoritati non paruisset, dissimilem se futurum sui, sed munus sibi illud pro rep. susceptum vitæ finem allaturum: maluit in maximo populi Ro. discrimine mori, quàm minùs, quàm potuisset, videre reip. profuisse. multis illi in vrbibus. quà iter faciebat, reficiendi se, & curandi potestas fuit: aderat & hospitum inuitatio liberalis pro dignitate summi viri, & eorum hortatio, qui vnà erant missi ad requiescendum, & vitæ suæ consulendum. at ille properans, festinansque mandata nostra conficere cupiens, in hac constantia morbo aduersante perseuerauit. Cuius cùm aduentu maximè perturbatus esset Antonius quòd ea, quæ sibi iussu nostro denunciarentur, auctoritate erant, & sententia Seru. Sulpicij constituta: declarauit, quàm odisset senatum, cùm, auctorem senatus exstinctum, lætè, atq; insolenter tulit. non igitur magis Octauium Leptines, nec Veientium rex eos, quos modò nominaui, quàm Seru. Sulpicium occidit Antonius. is enim profectò mortem attulit, qui caussa mortis fuit. quocirca ad posteritatis etiam memoriam pertinere arbitror exstare quod fuerit de hoc bello iudicium senatus. Erit enim statua ipsa testis, bellum tam graue fuisse, vt legati interitus honoris memoriam consecutus sit. Quòd si excusationem Seru. Sulpicij P. C. legationis obeundæ recordari volueritis, nulla dubitatio relinquetur, quin honore

Honesta vtilibus, & publica priuatis anteponenda.

Ex pari.

Ex definitione. Fabius lib. 7. Digest. 9. ad L. Aquiliã.

Ratiocinatio à fine.

Ex æquo & bono.

mortuo, quàm viuo iniuriam fecimus, sarciamus. vos enim P. C. (graue dictu est, sed dicendum tamen) vos, inquam, Seru. Sulpicium vita priuastis. quem cùm videretis se magis morbo, quàm oratione excusantem, non vos quidem crudeles fuistis (quid enim minùs in hunc ordinē conuenit?) (sed cùm speraretis nihil esse, quod non illius auctoritate, & sapientiâ effici posset: vehementius excusationi obstitistis, atq; eum, qui semper vestrū consensum grauissimum iudicauisset, de sententia deiecistis. vt verò Pansæ consulis accessit cohortatio grauior, quàm aures Seru. Sulpicij ferre didicissent, tum filium, neq; item seduxit, atq; ita locutus est, vt auctoritatem vestram vitæ suæ se diceret anteferre. Cuius nos virtutem admirati, non ausi sumus eius aduersari voluntati. mouebatur singulari pietate filius, non multum eius perturbationi meus dolor concedebat: sed vterque nostrûm cedere cogebatur magnitudini, orationisq; grauitati: cùm quidem ille maxima laude, & gratulatione omnium vestrûm pollicitus est, se, quod velletis, esse facturum. neq; eius sententiæ periculum vitaturum, cuius ipse auctor fuisset. quem exequi mandata vestra properantem mane postridie prosecuti sumus. qui quidem discedens mecum ita locutus est, vt eius oratio omen fati videretur. reddite igitur P. C. ei vitā, cui ademistis: vita enim mortuorum, in memoria viuorū est posita. perficite, vt is, quem vos ad mortem inscij misistis, immortalitatem habeat à vobis: cui si statuam in Rostris decreto vestro statueritis, nulla eius legationē posteritatis inobscurabit obliuio. Nam reliqua Seru. Sulpicij vita multis erit præclarisq; monimentis ad omnē memoriam commendata. semper illius grauitatē, constātiam, fidē, præstan-

Licentia.

Correctione dictum lenit.

Meq; item, i. meque simul.

Commiserationem mouet à Sulpicij dictis.

A Sulpicij præsagio.

Expositio sententiæ suæ: neque enim aliam vitam, aliāue immortalitatem dare possūt homines, quam alicuius memoriæ, seu monimenti.

Digressio in

stantiam, in rep. tuenda curā, atq; prudentiam omnium mortalium fama celebrabit. nec verò silebitur admirabilis quædam, & incredibilis, & penè diuina eius in legibus interpretandis, æquitate explicandâ, scientia omnes ex omni ætate, qui hac in ciuitate intelligentiam iuris habuerunt, si vnum in locum conferantur, cum Seru. Sulpicio non sunt comparandi. Neque enim ille magis Iurisconsultus, quàm iustitiæ fuit. Itaq; quæ proficiscebantur à legibus, & à iure ciuili, semper ad facilitatem, æquitatemq; referebat. neq; constituere litium actiones malebat, quàm controuersias tollere. Ergo hoc statuæ monimento non egit: habet alia maiora: hæc enim statua mortis honestæ testis erit: illa memoria vitæ gloriosæ: vt hoc magis monimentum grati senatus, quàm clari viri futurum sit. Multùm etiam valuisse ad patris honorem pietas filij videbitur: qui quanquam afflictus luctu non adest, tamen sic animati esse debetis. vt ille si adesset. est autem ita affectus, vt nemo vnquam vnici filij mortem magis doluerit, quàm ille mœret patris. equidem etiam ad famam Ser. Sulpicij filij arbitror attinere, vt videatur honorem debitum patri præstitisse. Quanquam nullum monimentum clarius Seru. Sulpicius relinquere potuit, quàm effigiem morum suorum, virtutis, constantiæ, pietatis, ingenij, filium: cuius luctus aut honore vestro, aut nullo solatio leuari potest. mihi autem recordanti Seru. Sulpicij multos in nostra familiaritate sermones, gratior illi videtur, si quis est sensus in morte, ænea statua futura, & ea pedestris magis, quàm inaurata equestris: qualis est L. Syllæ prima statua. magnificè enim Seru. Sulpicius maiorum continentiam diligebat, huius sæculi insolentiam vituperabat.

Sulpicij laudes, ab animi bonis.

Ius ad sciētiam, iustitia ad vsum æquitatis refertur.

Reditus ad propositū, cum distributione.

A luctu filij.

Ab honesto.

Correctio per locum communē, de parētum imagine in filiis.

Articulus. De statuæ forma, & ornatu.

A Sulpicij voluntate.

bat. vt igitur, si ipsum cõsulam quid velit, sic pedestrem ex ære statuam tanquam ex eius auctoritate, & voluntate decerno: quæ quidem magnum ciuium dolorem, & desiderium honore monimenti minuet, & leniet. atque hanc meam sententiam P. C. P. Seruilij sententia probari necesse est, qui sepulcrum publicè decernendum Seru. Sulpicio censuit, statuam non censuit. nam si mors legati sine cæde, atque ferro nullum honorem desiderat: cur decernit honorem sepulturæ, qui maximus haberi potest mortuo? sin id tribuit Seru. Sulpicio, quod non est datum C. Octauio: cur, quod huic datum est, huic dandum esse non censet? maiores quidẽ nostri statuas multis decreuerunt, sepulcra paucis. Sed statuæ intereunt tempestate, vi, vetustate: sepulcrorum autem sanctitas in ipso solo est, quod nulla vi moueri, neque deleri potest. atq; vt cetera exstinguuntur, sic sepulcra fiunt sanctiora vetustate. Augeatur igitur isto etiam honore is vir, cui nullus honor tribui non debitus potest: grati simus in eius morte decoranda, cui nullam aliam gratiam referre iam possumus. notetur etiam Antonij, nefarium bellum gerentis, scelerata audacia: his enim honoribus habitis Seru. Sulpicio, repudiatæ, reiectæq; legationis ab Antonio manebit testificatio sempiterna. Quas ob res ita censeo. Cùm Seru. Sulpicius Qu. F. L. Lemonia Rufus difficillimo reipubl. tempore, graui, periculosoq; morbo affectus, auctoritatem senatus, salutemq; pop. Rom. vitæ suæ præposuerit, contraq; vim, grauitatemq; morbi contenderit, vt ad castra Antonij, quò senatus eum miserat, perueniret, isq; cùm iam prope castra venisset, vi morbi oppressus vitam amiserit in maximo reipub. munere: eiusq; mors consentanea vitæ fuerit, sanctißime hone-

Ex genere.

Ex maiore.

Rara vulgaribus, diuturniora breuioribus.

A meritis, & à necessitate.

A fine.

Peroratio, Decretum senatus de Sulpicij honore cõplexa.

Mors vitæ consentanea, locus communis.

honestißimeq́; actæ, in qua sæpè magno vsui reipub. Ser. Sulpicius & priuatus, & in magistratib. fuerit: cùm talis vir ob remp. in legatione mortem obierit, senatui placere, Ser. Sulpicio statuam pedestrem æneam in Rostris ex huius ordinis sententia statui, circumq; eam statuam locum gladiatoribus, ludisq; liberos, posterosq́; eius quoquò versus pedes quinq; habere, quòd is ob remp. mortem obierit, eamq; causam in basi inscribi: vtiq; C. Pansa. A. Hirtius consules, alter ambóue, si eis videbitur, Quæstoribus vrbanis imperent, vt eam basim statuamq́; faciendam, & in Rostris statuẽdam locent: quantiq́; locarint, tantam pecuniam redemtori soluendam attribuẽdamq́; curent: cumq́; antea senatus auctoritatem in virorum fortium funeribus ornamentisq́; ostenderit, placere, eum quàm amplißimè supremo die suo efferri: & cùm Ser. Sulpicius Q. F. Lemonia Rufus ita de repub. meritus sit, vt his ornamentis decorari debeat, senatum censere, atq; è rep. existimare, Ædiles curules edictum, quod de funeribus habeant. Seru. Sulpicij Q. F. Lemonia Rufi funeri mittere, vtiq; locum sepulchro in campo Æsquilino C. Pansa consul, seu quo in loco videtur, pedes triginta quoquò versus aßignet, quo Ser. Sulpicius inferatur, quod sepulcrum ipsius, liberorum, posterorumq́; eius sit, vti quod optimo iure sepulchrum publicè datum est.

Lemonia scilicet tribu.

De sepulcrorum iure Digest. tit. De religiosis. Item C. tit. eodẽ, lib. 3.

IN M.

PHILIPPICA DECIMA,

ORATIO LIII.

An M. Bruto prouincia Macedonia mandata sit qđ eius potentia metuenda videatur.

Coniecturę status.

A consulis diligentia, & à sua & senatus persona, fauorem comparat.

Aximas tibi, Pansa gratias omnes, & habere, & agere debere debemus: qui, cum hodierno die senatum te habiturum non arbitraremur: vt M. Bruti, præstantissimi ciuis, literas accepisti, ne minimam quidem moram interposuisti, quin quamprimùm maximo gaudio & gratulatione frueremur. cùm factum tuum gratum omnibus debet esset, tum verò oratio, qua recitatis literis vsus es: declarasti enim verum esse id, quod ego semper sensi, neminem alterius, qui suæ confideret, virtuti inuidere. itaq; mihi, qui plurimis officiis sum cum Bruto, & maximâ familiaritate coniunctus, minus multa de illo dicenda sunt: quas enim partes mihi ipsi sumseram, eas praeoccupauit oratio tua. Sed mihi P. C. necessitatem attulit paulò plura dicendi sententia eius, qui rogatus est ante me: à quo ita sæpè dissentio, vt iam verear, ne id quod minimè fieri debet, minuere amicitiam nostram videatur, perpetua dissensio. Quæ est enim ista tua ratio, Calene? quæ mens? qui nunquam post Kal. Ian. idem senseris, quod is, qui te sententiam primùm rogat? cur nunquam tam frequens senatus fuit vt vnus aliquis tuam sententiam secutus sit? cur semper tui dissimiles defendis? cur cũ te & vita, & fortuna tua ad otium & ad dignitatem inuitet, ea probas, ea decernis, ea sentis, quæ sunt inimica & otio communi, & dignitati tuæ? nam vt superiora omittam, hoc certè, quod mihi maximã admiratione moues, non tacebo.

Sententia verissima.

Præmunitio ad Fusij Caleni reprehensionem.

bo. quod est tibi cum Brutis bellum? cur eos, quos omnes penè venerari debemus, solus oppugnas? alterũ circumsideri non molestè fers, alterum tua sententia spoliat iis copiis, quas ipse suo labore, & periculo ad reipub. non ad suum præsidium, per se, nullo adiuuante confecit. Quis est iste tuus sensus, quæ cogitatio, Brutos vt non probes, Antonios probes? quos omnes chariſsimos habent, tu oderis? quos acerbiſsimè omnes oderunt, tu cõstantiſsimè diligas? ampliſsimæ tibi fortunæ sunt, summus honoris gradus, filius, vt & audio, & spero, natus ad laudem: cui cùm reip. caussa faueo, tum etiam tua. quæro igitur, eum Brutíne similem malis, an Antonij? ac permitto, vt de tribus Antoniis eligas, quem velis. D. Brutus melior est, inquies. cur igitur nõ iis faues, eos laudas, quorum similem filium tuum esse vis? simul enim reipub. consulis, & proponis illi exempla ad imitandum. Hoc verò Qu. Fusi copiosius sine offensione nostræ amicitiæ, sic tecũ, vt à te dissentiens senator, quæro. ita enim dixisti, & quidem de scripto. nam te inopia verbi lapsum putarem, nisi tuam in dicendo facultatem nossem: literas Bruti rectè & ordine scriptas videri. quod quid est aliud, quàm librariũ Bruti laudare, non Brutum? vsum in rep. Calene, magnum iam habere & debes, & potes: quando ita decerni vidisti? aut quod S.C. huius generis (sunt enim innumerabilia) benè scriptas literas, decretum à senatu? quod verbũ tibi non excidit, vt sæpè fit, fortuitò: scriptũ, meditatum, cogitatum attulisti. Hanc tibi consuetudinem plerisque in rebus bonis obtrectandi si quis detraxerit, qui tibi velit obtrectare, non relinquetur. quamobrem collige te, placaque animum aliquando, & mi-

tiga-

Ex contrariis.

A contrariis negantibus.

Ex contrariis aduersis.

Moralis disputatio de imitatione & educatione.

A signo.

Librarius, qui & amanuensis.

Exagegerat à voluntate & proposito.

Morata oratio.

Quid est seipsum colligere, nisi dissitas

animi partes rursum in suum locum cogere.

Tus.4.

Ab honesto.

Ab iniquo. Collatio.

Ironia ex repugnantibus.

A Bruti moderatione, & in patriã caritate, & est reticentia cum admiratione ad amplificandum,

A populi R. iudicio.

tiga: audi viros bonos quibus vteris multum: loquere cum sapientissimo homine, genero tuo, sæpius, quàm tu ipse tecum: tum denique amplissimi honoris nomen obtinebis. An verò hoc pro nihilo putas (in quo equidem pro amicitia tuam vicem dolere soleo) efferri hæc foras, & ad populi Rom. aures peruenire, ei, qui priùs sententiam dixerit, neminem assensum? quod etiam hodie futurum arbitror. legiones abducis à Bruto: quas? nempe eas, quas ille ab Antonij scelere auertit, & ad remp. sua auctoritate traduxit. rursus igitur vis nudatum illum, atque solùm à repub. relegatum videri. vos autem P.C. si M. Brutum deserueritis, & prodideritis, quem tandem ciuem vnquam ornabitis? cui fauebitis? nisi forte eos, qui diadema imposuerint, conseruandos eos, qui nomen regis sustulerint, deserendos putatis. ac de hac quidem diuina atque immortali laude Bruti silebo; quæ grauissima memoria omnium ciuium inclusa, nondum publica auctoritate testata est. Tantámne patientiam dij boni, tantam moderationem, tãtam in iniuria tranquillitatem & modestiam? qui cùm prætor vrbanus esset, vrbe caruit, ius non dixit, cùm omne ius populi Rom. recuperasset: cúmque concursu quotidiano bonorum omnium, qui admirabilis ad eum fieri solebat, præsidióque Italiæ cunctæ septus posset esse, absens iudicio bonorum defensus esse maluit, quàm præsens manu: qui ne Apollinares quidem ludos, pro sua populíq; Rom. dignitate apparatos præsens fecit, ne quam viam patefaceret sceleratorum hominum audaciæ. quanquam qui vnquam aut ludi, aut dies lætiores fuerunt, quã cùm in singulis versibus populus Rom. maximo clamore & plausu Bruti memoriam prosequebatur? corpus aberat libe-

rato-

uatoris: libertatis memoria aderat: in qua Bruti imago cerni videbatur. at hunc his ipsis ludorum diebus videbam in insula clarissimi adolescentis, Luculli, propinqui sui, nihil nisi de pace & concordia ciuium cogitantem. eundem vidi postea Veliæ cedentem Italia, ne qua

Contentio cum similiter desinentibus & cõiugatis.

oriretur belli ciuilis caussa propter se. ô spectaculum illud non modò hominibus, sed vndis ipsis, & littoribus luctuosum, cedere è patria seruatorem eius, manere in patria proditores. Cassij classis paucis pòst diebus consequebatur: vt me puderet P. C. in eam vrbem redire, ex qua illi abirent. sed, quo consilio redierim, initio audistis, pòst estis experti. expectatum igitur tempus à

Exclamatio ad animos permouendos, & conformatio penè poetica, & contentio.

Bruto est. nam quo ad vos omnia pati vidit, vsus est ipse incredibili patientia: posteaquam vos ad libertatem sensit erectos, præsidia vestræ libertati parauit. at cui pesti, quæntaq; restituit? si enim C. Antonius, quod animo intenderat, perficere potuisset (potuisset autem,

A periculo & damno.

nisi eius sceleri virtus M. Bruti obstitisset) Macedoniam, Illyricum, Græciam perdidissimus: esset vel receptaculum pulso Antonio, vel agger oppugnandæ Italiæ Græcia: quæ quidem nunc M. Bruti imperio, auctoritate, copiis, non instructa solùm, sed etiam ornata tendit dextram Italiæ, suumq; ei præsidium pollicetur. Quod qui ab illo abducit, exercitum pulcerrimum, & præsidium firmissimum adimit reipubl. equidem cupio hæc quamprimum Antonium audire, vt intelligat, non Brutum, quem vallo circumsidet, sed se ipsum obsideri. tria tenet oppida toto in orbe terrarum: habet inimicissimam Galliam, eos etiam, quibus confidebat, alienissimos Transpadanos: Italia omnis infecta est: exteræ nationes, à prima ora Græciæ vsque ad Ægyptum, optimo-

Ex Xenophontis Cyro lib. 5.

Antonij extenuat vires.

rum

rum & fortissimorum ciuium imperiis, & præsidiis tenentur. Erat ei spes vna in C. Antonio, qui duorum fratrum ætatibus medius interiectus, vitiis cum vtroque certabat: qui, tanquam extruderetur à senatu in Macedoniam, & non contrà prohiberetur proficisci, ita cucurrit. Quæ tempestas, dij immortales, quæ flamma, quæ vastitas, quæ pestis Græciæ fuisset, nisi in redibilis ac diuina virtus furentis hominis conatum atque audaciam compressisset? quæ celeritas illa Bruti? quæ cura? quæ virtus? etsi ne illa quidem Antonij celeritas contemnenda est: quem nisi in via caducæ hæreditates retardassent, violasse eum, inaniter fecisse diceres. Alios ad negotium publicum ire cùm cupimus, vix solemus extrudere. Hunc retinentes exclusimus. at quid ei cum Apollonia? quid cum Dyrrhachio? quid cum Illyrico? quid cum P. Vatinij Imperatoris exercitu? succedebat, vt ipse dicebat, Hortensio. Certi fines Macedoniæ, certa conditio: certissimo modo erat etiam illius exercitus: cum Illyrico verò, & cum Vatinij legionibus quid erat Antonio? at ne Bruto quidem. id enim fortasse quispiam improbus dixerit. Omnes legiones, omnes copiæ, quæ vbique sunt populi Romani sunt: neque enim legiones, quæ Antonium reliquerunt, Antonij potiùs, quàm reipub. fuisse dicuntur. Omne enim exercitus & imperij ius amittit is, qui eo imperio & exercitu remp. oppugnat. quòd si ipsa resp. iudicaret, aut si omne ius decretis eius statueretur: Antoniòne an Bruto legiones populi Romani adiudicaret: alter aduolaret subitò ad direptionem pestemq́ sociorum, & quacunque iret, omnia vastaret, diriperet, auferret, exercitu populi Romani contra ipsum populum Roman. vteretur. Alter verò eam si-

A periculo. A Bruti virtute.

Iustin. C. de caducis. lib. 6.

Ex præcurrentibus, & signis.

Occupatio. Ex toto.

Ex consequentibus.

A reip. voluntate.

Contentio ad Bruti laudem.

bi legem statuerat, vt quocunque venisset, lux venisse quædam & spes salutis videretur. denique alter ad euertendam rempub. præsidia quærebat: alter ad conseruandam. Nec verò nos hoc magis videamus, quàm ipsi milites: à quibus tanta in iudicando prudentia non erat postulanda. cum VII. cohortibus isse Apolloniam scribit Antonium. Qui iam aut captus est (quod dij dent) aut certè homo verecundus in Macedoniam non accedit, ne contra senatum fecisse videatur. Delectus habitus in Macedonia est summo Q. Hortensij studio & industria, cuius animum egregium dignumq; & ipso, & maioribus suis, ex Bruti literis perspicere potuistis. legio, quam L. Piso ducebat, legatus Antonij, Ciceroni se filio meo tradidit: equitatus, qui in Syriam ducebatur bipartitò, alter eum, à quo ducebatur, reliquit in Thessalia, seseq; ad Brutum contulit: alterum in Macedonia Cn. Domitius adolescens summa virtute & cõstantia à legato Syriaco abduxit. P. autem Vatinius, qui & antea iure laudatus à nobis, & hoc tempore meritò laudandus est, aperuit Dyrrhachij portas Bruto, & exercitum tradidit. tenet igitur populus Rom. Macedoniam, tenet Illyricum, tuetur Græciam: nostræ sunt legiones, nostra leuis armatura, noster equitatus, maximeq; noster est Brutus, semperq; noster cum sua excellentißima virtute reip. natus, tum fato quodam paterni materniq; generis, & nominis. ab hoc igitur quisquam bellum timet, qui antequam nos id coacti suscepimus, in pace iacere, quam in bello vigere maluit? quãquam ille quidẽ nunquam iacuit, nec hoc cadere verbum in tantam virtutis præstantiam potest: erat enim in desiderio ciuitatis, in ore, in sermone omnium. tantũ autem aberat à bello, vt,

A militum iudicio.

Optatio ad vtendos aduersarios.

Cicero F. in bello strenuus.

A facultatũ enumeratione. Traditio.

Concludit. Bruti potẽtiam nihil timendam. Ex repugnantibus.

Ex repugnantibus. cùm cupiditate libertatis Italia arderet, defuerit ciuium studiis potiùs, quàm eos in armorum discrimen adduceret. itaq; illi ipsi, si qui sunt, qui tarditatem Bruti reprehendant, tamẽ iidem moderationem patientiamq; mirantur. sed iam video, quid loquantur: neq; enim id occultè faciunt. timere se dicunt, quo modo ferant veterani, exercitum Brutum habere. quasi verò quicquã interfit inter A. Hirtij, C. Pansæ, D. Bruti, C. Cæsaris, & hunc exercitum M. Bruti. nam si quatuor exercitus ij, de quibus dixi, propterea laudantur, quòd pro populi R. libertate arma ceperunt: quid est, cur M. Bruti exercitus non in eadem caussa reponatur? at enim veteranis suspectum est nomen M. Bruti magis, quàm Decimi. equidem non arbitror. etsi est enim Brutorum commune factum, & laudis societas æqua: D. tamen Bruto iratiores ij, qui id factum dolebant, quo minus ab illo rem illã dicebant fieri decuisse. quid ergo nunc agunt tot exercitus, nisi vt obsidione D. Brutus liberetur? qui autem hos exercitus ducunt? ij credo, qui Cæsaris res actas euerti, qui caussam veteranorum prodi volunt. Si ipse viueret Cæsar, acrius, credo, acta sua defenderet, quàm vir fortissimus defendit Hirtius: aut amicior caussæ quisquam inueniri potest, quàm filius? at eorum alter nondum ex longinquitate grauissimi morbi recreatus, quicquid habuit virium, id in eorum libertatem defendendam contulit quorum votis iudicauit se à morte reuocatum: alter virtutis, robore firmior, quàm ætatis, cum istis ipsis veteranis ad D. Brutum liberãdum profectus est. igitur illi certissimi, iidemq; acerrimi Cæsaris actorum patroni pro D. Bruti salute bellum gerunt: quos veterani sequuntur. de libertate enim populi Rom. non de suis commodis

Ab aduersariorum testimonio.

Ex pari.

Ex maiore.

A signo.

Ironia.

A signo.

Ex maiore.

modis armis decernendum videt. quid est igitur, cur iis, qui D. Brutum omnibus copiis conseruatum velint, M. Bruti sit suspectus exercitus? an verò, si quid esset, quod à M. Bruto timendum videretur, Pansa id non videret? aut, si videret, non laboraret? quis aut sapiētior ad coniecturam rerum futurarum aut ad propulsandum metum diligentior? atque huius animum erga M. Brutum studiumq; vidistis. præcepit oratione sua, quid decernere nos de Bruto, quid sentire oporteret: tantumq; abfuit, vt periculosum reip. M. Bruti putaret exercitū, vt in eo firmißimum reip. præsidium & grauißimum poneret. scilicet hæc Pansa, aut non videt, (hebeti enim ingenio est) aut negliget: quæ enim Cæsar egit, ea rata esse non curat: de quibus confirmandis & sanciendis legē comitiis centuriatis ex auctoritate nostra laturus est. desinant igitur aut ij, qui non timent, simulare se timere, se prospicere reipub. aut ij, qui omnia verentur, nimium esse timidi: ne illarum simulatio, horum sit ignauia. quæ (malum) est ista ratio, semper optimis causis veteranorum nomine opponere? quorum etiam si amplecterer virtutem, vt facio: tamen, si essent arrogantes, non possem ferre fastidium. An nos conantes seruitutis vincula rumpere impediet, si quis veteranos id nolle dixerit? non sunt enim, credo, innumerabiles, qui pro communi libertate arma capiant: nemo est, præter veteranos milites, vir, qui ad seruitutem propulsandam ingenuo dolore excitetur. Potest igitur stare respub. freta veteranis sine magno subsidio iuuentutis? quos quidem vos libertatis adiutores complecti debetis: seruitutis auctores sequi non debetis. Postremò (erumpat enim aliquando vera & me digna vox) si veteranorum

A Pansæ prudentia, & in remp. studio.

A testimonio.

Commoratio per ironiam.

Epilogus per distributionem.

Indignantur.

A facultatibus per ironiam.

Digressio pulcerrima, in locum communē de seruitute & libertate.

nutu mentes huius ordinis gubernantur, omniaq; ad eorum voluntatem dicta factaq; nostra referũtur: optanda mors est, quæ ciuibus R. semper fuit seruitute potior. omnis est enim misera seruitus: sed fuerit quædam necessaria: ecquodnam principium putatis libertatis capessendæ? an cùm illum necessarium, & fatalem penè casum non tulerimus, hunc feremus voluntarium? tota Italia desiderio libertatis exarsit? seruire diutiùs non potest ciuitas: seriùs populo R. hunc vestitum, atq; arma dedimus, quàm ab eo flagitati sumus. magna nos quidem spe, & probè explorata, libertatis caussam suscepimus: sed vt concedam incertos exitus esse belli, inartemq; communem: tamen pro libertate, vitæ periculo decernendũ est: non enim in spiritu vita est, sed ea nulla est omnino seruienti. omnes nationes seruitutem ferre possunt: nostra ciuitas non potest. nec vllam aliam ob caussam, nisi quòd illæ laborem doloremq; fugiunt: quibus vt careant, omnia perpeti possunt: nos ita à maioribus instituti, atque imbuti sumus, vt omnia consilia atque facta ad virtutem & dignitatem referamus. Ita præclara est recuperatio libertatis, vt ne mors quidem sit in repetenda libertate fugienda. quòd si immortalitas consequeretur præsentis periculi fugam, tamen eò magis ea fugienda videretur, quò diuturnior esset seruitus. Cùm verò dies & noctes omnia nos vndique fata circumstent, non est nostrũm, nominisque Romani, dubitare, eum spiritum, quem naturæ quis debeat, patriæ reddere. Concurritur vndique ad commune incendium restinguendum: veteraniq; primi Cæsaris auctoritatem secuti, conatum Antonij repulerunt: post eiusdem furorem Martia legio fregit, quarta afflixit: sic à suis legio-

Sententia. Ex minore.

Amplificat comparatione.

Mars communis.

Ab honesto.

Expolitio.

Breuiora mala diuturnioribus anteponenda.

A facultatibus.

gionibus cōdemnatus irrupit in Galliam, quam sibi armis animisq; infestam inimicamque cognouit. Hunc A. Hirtij, C. Cæsaris exercitus insecuti sunt: pòst Pansæ delectus vrbem totamq; Italiam erexit. vnus est omnium hostis. quanquam habet secum L. fratrem, charißimum populo Ro. ciuem: cuius desiderium ciuitas ferre diutius non potest. quid illa tetrius bellua? quid immanius? qui ob eam caussam natus videtur, ne omnium mortalium turpißimus esset M. Antonius. est vnà Trebellius, qui iam cum tabulis nouis redit in gratiā: T. Plancus, ceteri pares, qui id pugnant, id agunt, vt cōtra remp. restituti esse videantur: solicitant homines imperitos Saxa, & Caphones, ipsi rustici, atq; agrestes, qui hanc rem ne viderunt vnquam, nec videre constitutam volunt: qui non Cæsaris, sed Antonij acta defendunt: quos auertit agri Campani infinita possessio: cuius eos non pudore miror, cùm videant se mimos, & mimas habere vicinos ad has pestes opprimendas, quid est, cur molestè feramus, quòd M. Bruti accessit exercitus? immoderati, credo, hominis, & turbulenti. vide ne nimium penè patientis: & si in illius viri consilijs, atque factis nihil nec nimium nec parum fuit vnquam. Omnis voluntas M. Bruti P. C. omnis cogitatio, tota mens auctoritatem senatus, libertatem populi Rom. intuetur. hæc habet proposita, hæc tueri vult tentauit quid patientia proficere posset: nihil cùm proficeret, contra vim vi experiendum putauit. cui quidem P. C. vos idem tribuere hoc tempore debetis, quod ad 13. Kalend. Ian. D. Bruto, & C. Cæsari me auctore tribuistis. quorum priuatum de rep. consilium & factū auctoritate vestræ est cōprobatum, atq; laudatum: quod idem in M. Bruto facere debetis, à quo insperatū, &

Sarcasmos. Copias Antonij criminose describit, ad inflāmandum odium & vt contemnēdas esse ostendat.

Reditus ad caussam.

Virtus mediocritas.

Ex pari.

& repentinum reip. præsidium legionum, equitatus, auxiliorum magnæ & firmæ copiæ comparatæ sunt: adiungendusq́; est Hortensius: qui, cùm Macedoniam obtineat, adiutorem se Bruto ad comparãdum exercitum fidelissimum, & constantissimum præbuit. nam de M. Apuleio separatim censeo referendum: cui testis est per literas Brutus, eum principem fuisse ad conatum exercitus comparandi. quæ cùm ita sint: Quòd C. Pansa consul verba fecit de literis, quæ à Q. Cæpione Bruto procõsule allatæ & huic ordini recitatæ sunt: de ea re ita censeo: Cùm Q. Cæpionis Bruti procons. opera, consilio, industria, & virtute, difficillimo reip. tempore prouincia Macedonia, Illyricum, cuncta Græcia, legiones, exercitus, equitatus in consulum, senatus, populiq́; Ro. potestate sint: id Q. Cæpionem Brutum procons. benè, & è Rep. & pro sua, maiorumq́; suorum dignitate consuetudineq́; reip. benè gerendæ fecisse, eamq́; rem senatui populoq́; R. gratam esse, & fore: vtiq́; Q. Cæpio Brutus procons. prouinciam Macedoniam, Illyricum, totamq́; Græciam tueatur, defendat, custodiat, incolumemq́; conseruet: eique exercitui, quem ipse constituit, comparauit, præsit: pecuniaq́; ad rem militarem, si qua opus sit, quæ publica sit, & exigi possit, vtatur, exigatq́;: à quibus videatur, ad rem militarem mutuam sumat, & frumentum imperet. operamq́; det, vt cum suis copiis quàm proximè Italiam sit: cumq́; ex literis Qu. Cæpionis Bruti procons. intellectum sit, Qu. Hortensij procons. opera & virtute vehementer remp. adiutam, omniaq́; eius consilia cum consiliis Qu. Cæpionis Bruti procons. coniuncta fuisse, eamq́; rem magno vsui reipub. fuisse, Qu. Hortensium procons. rectè & ordine exq́; reipub. fecisse: senatuiq́;

Peroratione sententiam suam complectitur, vt in eã fiat S.C. qd[r] vna periodica comprehensione fieri cõsueuit.

Interpretatio, nam quatuor verbis idem significantibus idem dixit.

tuiq; placere, Q. Hortensium procons. cum Qu. Cæpione procons. & legatis suis Macedoniam prouinciam obtinere, quoad ei ex S.C. successum sit.

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA VNDECIMA,

ORATIO LIV.

Condemnato Dolabella, qui in Asia hostilia arma circumferebat, agitur de imperatore deligendo.

Quęstio est qualitatis.

A suæ & Trebonij persona auditores cõparat, & auget correctione.

Nam dolor est ægritudo crucias, mœror ægritudo flebilis Tus. 4.

A Dolabellæ & Antonij persona, quorum crudelitatem cõparatione amplificat.

Agno in dolore sum P. C. vel mœrore potius, quę ex crudeli & miserabili morte C. Trebonij, optimi ciuis, moderatissimiq; hominis accepimus. Inest tamen aliquid, quod reip. profuturum putem: perspeximus enim, quanta in his, qui contra patriam scelerata arma ceperunt, inesset immanitas: nam duo hæc capita nata sunt post homines natos teterrima, & spurcissima, Dolabella, & Antonius: quorum alter effecit, quod optabat: de altero patefactum est, quid cogitaret. L. Cinna crudelis: C. Martius in iracundia perseuerans: L. Sylla vehemens: neq; vllius horũ in vlciscendo acerbitas progressa vltra mortem est. Quæ tamen pœna in ciues nimis crudelis putabatur. ecce tibi geminum in scelere par, inusitatum, inauditum, ferum, barbarum. Itaque quorum summum quondam inter ipsos odium, bellumq; meministis, eosdem postea singulari inter se cõsensu & amore deuinxit impurissimæ naturæ & turpissimæ vitæ similitudo. Ergo id, quod fecit Dolabella in quo potuit, multis idem minatur Antonius. Sed ille cum procul abesset à consulibus, exercitibusque nostris, nec dum senatum cum populo Romano conspirasse sensisset, fretus Antonij copiis ea scelera suscepit, quæ Romæ suscepta arbitrabatur à socio furoris sui. Quid ergo hunc aliud moliri, quid optare censetis? aut quam omnino caussam esse belli? omnes, qui liberè de repub. sensimus, qui

Articulus epithetis quinque constans.

qui dignas nobis sententias diximus, qui populum Rom. liberum esse volumus, statuit ille quidem non inimicos, sed hostes: maiora in nos quam in hostem, supplicia meditatur: mortem naturæ pœnam putat esse, iracundiæ tormenta, atq; cruciatum. Qualis igitur hostis habendus est is, à quo victore si cruciatus absit, mors in beneficij parte numeretur? quamobrem P. C. quanquam hortatore non egetis, (ipsi enim vestra sponte exarsistis ad libertatis recuperandæ cupiditatem) tamen eo maiore animo studioq; libertatem defendite, quo maiora proposita victis supplicia seruitutis videtis. In Galliam inuasit Antonius, in Asiam Dolabella, in alienam vterq; prouinciam. Alteri se Brutus obiecit, impetumq; furentis, atq; omnia diuexare ac diripere cupientis, vitæ suæ periculo colligauit, à progressu arcuit, à reditu refrenauit: obsideri se passus, ex vtraq; parte constrinxit Antoniũ. Alter in Asiam irrupit cursim, vt in Syriam patebat via certa, neq; longa, quid opus fuit? cùm legione præmisso Marso nescio quo Octauio, scelerato latrone, atque egente, qui popularetur agros, vexaret vrbes, non ad spem constituendæ rei familiaris, quam tenere eum posse negant, qui norunt: (mihi enim hic senator ignotus est) sed ad præsentem pastum mendicitatis suæ. Consecutus est Dolabella nulla suspicione belli: quis enim id putaret? secutæ collocutiones familiarissimæ cum Trebonio, cõplexusq; summæ beneuolentiæ. falsi indices extiterunt in amore simulato: dextræ, quæ fidei testes esse solebant, perfidia sunt & scelere violatæ. Qui nocturnus introitus Smyrnam? quasi in hostium vrbem, quæ est fidelissimorum antiquissimorumq; sociorum: oppressus Trebonius si vt ab eo, qui apertè hostis esset, incautus: sin vt ab eo,

In odium rapit subiectione.
Distributio.
Epiphonema.
A suppliciorum acerbitate.
Narratio criminosa ad Trebonij necem exaggerandam.
A conditione & fortuna.
A præcurrentibus.
Contentio.
A tempore.
Dilemma.

qui ciuis etiam tum speciem haberet, miser. ex quo nimirum documentũ nos capere fortuna voluit, quid esset victis extimescendum. consularem hominem, consulari imperio prouinciam Asiam obtinentem, Samario exsuli tradidit: interficere statim captum noluit, ne nimis, credo, in victoriis liberalis videretur: cùm verborũ contumeliis optimũ virum incesto ore lacerasset, tum verberibus, ac tormentis quæstionem habuit pecuniæ publicæ, idq; per biduum: post à ceruibus caput abscidit, idq; fixum gestari iussit in pilo: reliquum corpus tractum, atq; laceratum abiecit in mare. Cum hoc hoste bellandum est, cuius teterrima crudelitate omnis barbaria superata est. quid loquar de cæde ciuium Rom. de direptione fanorum? quis est, qui pro rerum atrocitate deplorare tantas calamitates queat? & nunc tota Asia vagatur, volitat vt rex, nos alio bello detineri putat. quasi verò non vnum idemq; bellum sit contra hoc iugum impiorum nefarium. imaginem M. Antonij crudelitatis in Dolabella cernitis. Ex hoc illa effecta est: ab hoc illa Dolabellæ scelerum præcepta sunt tradita: nunc leniorem, quàm in Asia Dolabella fuit, in Italia, si liceat, fore putatis Antonium? mihi quidem & ille peruenisse videtur, quoad progredi potuerit fieri hominis amentia: neque Antonius vllius supplicij adhibendi, si potestatem habeat, vllam partem est relicturus. ponite igitur ante oculos P. C. miseram quidem illam, & flebilem speciem, sed ad incitandos animos vestros necessariam. nocturnum impetum in vrbem Asiæ clarissimam, irruptionem armorum in Trebonij domum: cùm ille miser priùs latronum gladios videret, quàm, quæ res esset, audisset: furentis introitum Dolabellæ. vocem impuram,

Amplificat à personis.
Samario exsul. prouerbium.
A modo, & ab adiunctis.
Ante rem.
Post rem.
Barbaria, pro barbaris.
Hypallage.
Imago.
Iugum, supra dixit geminum par.
Ex pari.
Illustri explanatione rem ante oculos ponit.

puram, atq; os illud infame: vincula, verbera equuleum carnificem, tortoremque Samarium. quæ tulisse illum fortiter, & patienter ferunt. magna laus, meoq; iudicio omnium maxima: est enim sapientis, quicquid homini accidere possit, id præmeditari ferendum esse modicè, si euenerit. maioris est omnino consilij prouidere, ne quid tale accidat: sed animi nõ minoris. fortiter ferre, si euenerit. ac Dolabella quidem tam fuit immemor humanitatis, quanquam eius nunquam particeps fuerit, vt suam insatiabilem crudelitatem exercuerit non solùm in viuo, sed etiã in mortuo: ac in eius corpore lacerando, atq; vexando, cùm animum satiare non posset, oculos pauerit suos. ô multò miserior Dolabella, quàm ille, quem tu miserrimum esse voluisti. Dolores Trebonius pertulit magnos: multi ex morbi grauitate maiores: quos tamen non miseros. sed laboriosos dicere solemus. longus fuit dolor bidui: at compluribus hominibus annorum sæpè multorum. nec verò grauiora sunt carnificum tormenta, quàm interdum cruciamenta morborum: alia sunt, alia, inquam, ô perditissimi homines & amẽtissimi, multò miseriora: nam quò maior vis est animi, quàm corporis, hoc sunt grauiora ea, quæ concipiuntur animo, quàm illa, quæ corpore. miserior igitur, qui suscipit in se scelus, quàm is, qui alterius facinus subire cogitur. cruciatus est à Dolabella Trebonius, & quidem à Chartaginensibus Regulus. In qua re cùm crudelissimi Pœni iudicati sint in hoste, quid in ciue Dolabella iudicandus est? an verò hoc cõferendum est? an dubitandum, vter miserior: isne cuius mortem senatus populusq; Rom. vlciscetur: an is, qui cuncti senatus sententia hostis est iudicatus? nam ceteris quidem vitæ partibus,

Samarius tortor, prouerb.

Expolitio per locum communẽ, ex Tus. 3.

Exclamatio ad animos permouendos per locum cõmunem, quem tractat subiectione.

Miseri & laboriosi, locus à differentibus. A proportione vide Arist. Eth. lib. 5. & Plato de Iusto. Ex minore. A iudicio S.P.Q.R.

bus, quis est, qui poßit sine Trebonij maxima contumelia conferre vitam Trebonij cum Dolabellæ? alterius consilium, ingenium, humanitatem, innocentiam, magnitudinem animi in patria liberanda quis ignorat? alteri à puero pro delitiis crudelitas fuit. deinde ea libidinum turpitudo, vt in hoc sit semper lætatus, quòd ea faceret, quæ sibi obiici ne ab inimico quidem possent verecundo. & hic, dij immortales, aliquando fuit meus amicus: occulta enim erant vitia non inquirenti. neque nunc fortasse alienus ab eo essem, nisi ille vobis, nisi mœnibus patriæ, nisi huic vrbi, nisi diis penatibus, nisi aris, & focis omnium nostrûm, nisi denique naturæ, & humanitati inuentus esset inimicus. à quo admoniti, diligentius & vigilantius caueamus Antonium: etenim Dolabella non ita multos secum habuit notos, ac insignes latrones: at videtis, quos & quàm multos habeat Antonius: primùm L. fratrem, quam facem dij immortales? quod facinus? quod scelus? quem gurgitem? quam voraginem? quid eum nō sorbere animo, quid non haurire cogitatione, cuius sanguinem non bibere cēsetis? in cuius possessiones atq; fortunas non impudentißimos oculos spe & mente defigere? quid Censorinum: qui se verbo prætorem esse vrbanum cupere dicebat, re certè noluit. quid Bestiam? qui se consulatum in Bruti locum petere profitetur? atq; hoc quidem detestabile omen auertat Iupiter. Quàm absurdum autem, qui prætor fieri non potuerit, eum petere consulatum? nisi fortè damnationem pro prætura putat. Alter Cæsar, Vopiscus ille, homo summo ingenio, summa potentia, qui ex ædilitate consulatum petit, soluatur legibus. quanquam leges eum nō tenent. credo, dignitate. at hic me defendente quin-

te quin-

Vitam vtriusque confert ad odiū inflammādum.

Amplificat enumeratione, & ex verbo dilatat orationem.

A facultatibus cum amplificatione, nam translatis, & superlatis ornat, & interrogando admirationē mouet.

Execratio. Ex minore. Salsum.

Irridet criminose & acerbè.

te quinquies absolutus est. Sexta palma vrbana etiam in gladiatore difficilis, sed hæc iudicum culpa, non mea est: ego defendi fide optima: illi debuerunt clarissimũ, & præstantissimum senatorem in ciuitate retinere. qui tamen nunc nihil aliud agere videtur, nisi vt intelligamus illos iudices, quorum res iudicatas irritas fecimus, bene, & è rep. iudicauisse. neque hoc in hoc vno est, sunt alij in eiusdem castris honestè condemnati, turpiter restituti. quod horum consilium, qui omnibus bonis hostes sunt, nisi crudelissimum putatis fore? accedit Saxa nescio quis: quem nobis Cæsar ex vltima Celtiberia tribunum pl. dedit: castrorum ante metator, nunc, vt sperat, vrbis: à qua cùm sit alienus, suo capiti saluis nobis dominetur. Cum hoc veteranus Capho: quo neminem veterani peius oderunt. His, quasi præter dotem, quam in ciuilibus malis acceperant, agrum Campanum est largitus Antonius, vt haberent reliquorum nutriculas prædiorum. quibus vtinam contenti essent: ferremus: etsi tolerabile non erat: sed quiduis patiendum fuit, vt hoc teterrimum bellum non haberemus. quid illa castrorum M. Antonij lumina, nónne ante oculos proponitis? primùm duos collegas Antoniorum, & Dolabellæ, Nuculam, & Lentonem, Italiæ diuisores, lege ea, quam senatus per vim latam iudicauit. quorum alter cõmentatus est mimos, alter egit tragœdiam. quid dicam de Apulo Domitio? cuius bona modò proscripta vidimus: tanta procuratorum est negligentia. at hic nuper sororis filio infudit venenum, non dedit. sed non possunt non prodigè viuere, qui nostra bona sperant, cùm effundunt sua. videte etiam P. Decij auctionem, clarissimi viri: qui maiorum suorum exempla persequens, pro

Remotio ironica.
Ex consequentibus.
Contentio.
A patria & gente.
Execratio.
Dotem, id est, prædã, translatio.
Locus cõmunis.
Lumina translatum & ironicũ.
Vituperatio à scenica arte.
Sententia.
Ridiculum ab expectato.

pro alieno se ære deuouit emtori. Emtor tamen in ea au-ctione inuentus est nemo. hominem ridiculum, qui se exire ære alieno putaret posse, cùm venderet aliena. nam quid ego de Trebellio dicam? quem vltæ videntur Furiæ debitorum: vindicis enim tabularum nouarum, nouam tabulam vidimus. quid de L. Planco? quem præstantissimus ciuis Aquila Pollentia expulit, & quidem crure fracto. Quod vtinam antè illi accidisset, ne hoc redire potuisset. lumẽ & decus illius exercitus pænè præterij, Caninium Cimbrum, Lysidici filiũ. Lysidicum ipsum Græco, verbo, qui omnia iura dissoluit: nisi fortè iure Germanum Cimber occidit. cùm hanc, & huius generis copiam tantam habeat Antonius, quod scelus omittet, cùm Dolabella tãtis se obstrinxerit parricidiis, nequaquam pari latronum manu & copia? quapropter vt inuitus sæpè dissensi à Q. Fusio, ita sum eius sententiæ libenter assensus. ex quo iudicare debetis, me non cum homine solere, sed cum caussa dissidere. itaque non assentior solùm, sed etiam gratias ago Qu. Fusio: dixit enim seueram, grauem, rep. dignam sententiam, iudicauit hostẽ Dolabellam: bona eius censuit publicè possidenda. quo cùm addi nihil posset (quid enim atrocius potuit, quid seuerius decernere?) dixit tamen. si quis eorũ, qui post se rogati essent. grauiorem sententiam dixisset, in eam se iturum. quam seueritatem quis potest nõ laudare? nunc quoniam iudicatus est hostis Dolabella. bello est persequẽdus, neq; enim quiescit. habet legationem, habet fugitiuos, habet sceleratam impiorum manum: est ipse cõfidens, impotens, gladiatorio generi mortis addictus? quamobrem quoniam cum Dolabella hesterno die hoste decreto bellum gerendum est, imperator est deligendus, duæ dictæ sunt

Furiæ debitorum.

A notatione, locus ex ambiguo. Concludit ex minore.

Ex caussa ab adiunctis.

De imperatore diligendo.

sunt sententiæ: quarum neutram probo: alteram, quia semper, nisi, cùm est necesse, periculosam arbitror: alteram, quia alienam his temporibus existimo. nam extraordinarium semper imperium populare atq; ventosum est, minimè vestræ grauitatis, minimè huius ordinis. bello Antiochi magno, & graui, cùm L. Scipioni, P. F. obuenisset Asia, parumque in eo putaretur esse animi, parum roboris, senatusque ad collegam eius C. Lælium huius sapientis patrem negotium deferret: surrexit P. Africanus, frater maior L. Scipionis, & illam ignominiam familiæ deprecatus est: dixitq; & in fratre suo summam virtutem esse, summumq; consilium, neque se ei legatum id ætatis iisq; rebus gestis defuturum. quod cùm ab eo esset dictum, nihil est de Scipionis prouincia commutatum, nec plus extraordinarium imperium ad id bellum quæsitum, quàm duobus antea maximis Punicis bellis, quæ à consulibus, aut à dictatoribus gesta & confecta sunt: aut quàm Pyrrhi, quàm Philippi, quàm pòst Achaico bello, quàm Punico tertio: ad quod populus Romanus, ita sibi ipse delegit idoneum ducem P. Scipionem, vt eum tamen bellum gerere consulem vellet. cum Aristonico bellum gerendum fuit L. Valerio, P. Licinio coss. rogatus populus, quem id bellum gerere placeret: Crassus consul, Pontifex maximus Flacco collegæ flamini Martiali multam dixit, si à sacris discessisset quam multam populus remisit, pontifici tamen flaminem parere iussit. sed ne tum quidem populus Romanus ad priuatum detulit bellum. quanquam erat Africanus, qui anno antè de Numantinis triumphauerat: qui cùm longè omnes belli gloria & virtute superaret, duas tantùm

Seiunctio. Quare periculosè, ab honesto, & ab exemplis.

Ab ætate & rebus gestis.

Ferre tribum, id est, eius suffragia obtineri.

tribus

tribus tulit: ita populus Ro. consuli potius Crasso, quàm priuato Africano bellum gerendum dedit. De Cn. Pompeij imperiis, summi viri, atque omnium principis, tribuni pleb. turbulenti tulerunt. nam Sertorianum bellum à senatu priuato datum est, quia consules recusabant, cùm L. Philippus pro consulibus se eum mittere dixit, non pro consule. quæ igitur hæc comitia? aut quam ambitionem constantissimus & grauissimus ciuis L. Cæsar in senatum introduxit? clarissimo viro atque innocentissimo decreuit imperium, priuato tamen. in quo maximum nobis onus imposuit. assensero: ambitionem induxero, in curiã. negauero: videbor suffragio meo tanquam comitiis, honorem homini amicissimo denegauisse, quòd si comitia placet in senatu habere, petamus, ambiamus: modò tabella detur nobis, sicut populo data est. Cur comitiis Cæsar? ita, vt aut præstantissimus vir, si tibi non sit assensum, repulsam tulisse videatur: aut vnusquisque nostrûm præteritus si, cùm pari dignitate simus, eodem honore digni non putemur. at enim? (nam id exaudio) C. Cæsari adolescentulo imperium extraordinarium mea sententia dedi. Ille enim mihi præsidium extraordinarium dederat. cùm dico mihi, senatui dico populoque Ro. à quo resp. præsidiũ ne cogitatum quidem tantum haberet, vt sine eo salua esse non posset: extraordinarium imperium non darent? aut exercitus adimendus, aut imperium dandum fuit. quæ est enim ratio? aut quî potest fieri, vt sine imperio teneatur exercitus? non igitur, quòd ereptum non est, est id existimandum esse datum. eripuissetis C. Cæsari P. C. imperium, nisi dedissetis. milites veterani, qui illius auctoritatem, imperium, nomen secuti, pro repub. arma cepe-

Excusat à necessitate.

Dilemma per concessionem, & assensero, pro si assensero.

Concessio ironica.

Commoratio.

Ab honesto & meritis. Octauij Cæs.

Ex disiunctione.

A relatis.

A differentibus.

A veterano[rum] volũtate

ceperant, volebant sibi ab illo imperari: legio Martia, & quarta ita se contulerat ad auctoritatem senatus, populiq; Rom. dignitatem, vt eum deposcerent imperatorem, & ducem. Cæsari bellum necessitas, fasces senatus dedit. otioso verò, nihil agēdi, priuato, obsecro te L. Cæsar (cum peritissimo homine mihi res est) quando imperium senatus dedit? sed de hoc quidem hactenus, ne refragari homini amicissimo, ac de me optimè-merito videar: etsi, quis potest refragari non modò non potenti, verùm etiam recusanti?

A necessitate.

Præuisio.

Correctio.

Illa verò P. C. aliena consulum dignitate, aliena temporum grauitate sententia est, vt consules Dolabellæ persequendi caussa Asiam & Syriam sortiantur. dicam, cur inutile reipub. sed priùs, quàm turpe consulibus sit, videte. Cùm consul designatus obsideatur, in eoq; liberando salus sit posita reipub. cumq; à repub. pestiferi ciues, parricidæq; desciuerint: cumq; id bellum geramus, quo bello de dignitate, de libertate, de vita decernamus, &, si in potestatem quis Antonij venerit, proposita sint tormenta atque cruciatus: cumque harum rerum omnium decertatio consulibus optimis & fortissimis commissa & commendata sit: Asiæ & Syriæ mentio fiet? vt aut suspicioni crimen, aut inuidiæ materiam dedisse videamur. at verò ita decernunt, vt liberato Bruto. id enim restabat, vt relicto, deserto, prodito. ego verò mentionem omninò prouinciarum factam dico alienissimo tempore. quamuis enim intentus animus tum sit C. Pansa, sicut est, ad fortissimum virum, & omnium clarissimum liberandum: tamen rerum natura cogit te necessariò referre animum aliquando ad Dolabellam persequendum, & partem aliquam in Asiam,

Alteram sententiam refellit à turpi.

Dilemma ex caussis.

Occupationi ironicè respondet.

A rerum negotiorumq; natura.

& Syriam deriuare curæ, & cogitationis tuæ. si autem fieri posset, vel plures te animos habere vellem, quos omnes ad Mutinam intenderes. quod quoniam fieri non potest, istoc animo, quem habes præstantissimum, atque optimum, nihil te volumus nisi de Bruto cogitare. facis tu id quidem, & eò maximè incumbis: duas tamen res, magnas præsertim, non modò agere vno tempore, sed ne cogitando quidem explicare quisquam potest. incitare, & inflammare tuum istuc præstantissimum studium, nō ad aliam vlla ex parte curam transferre debemus adde istuc sermones hominum, adde suspiciones, adde inuidiam. imitare me, quem tu semper laudasti, qui instructam, ornatamq; à senatu prouinciam deposui, vt incendium patriæ omissa omni cogitatione restinguerem, nemo erit, præter vnum me, qui cum profectò, si quid interesse putasses tua, pro summa familiaritate nostra communicauisses, qui credat te inuito prouinciam tibi esse decretam. hanc quæso pro tua singulari sapientia reprime famam: effice, ne id, quod non curas, cupere videare. quòd quidem vehementiùs eo tibi laborandum est, quia in eandem cadere suspicionem collega, vir clarissimus, non potest. nihil horum scit: nihil suspicatur: bellum gerit: in acie stat: de sanguine, & de spiritu decertat: antè prouinciam sibi decretam audiet, quàm potuerit tempus ei rei datum suspicari, vereor, ne exercitus quoque nostri, qui non delectus necessitate, sed voluntariis studiis se ad rempub. cōtulerunt, tardentur animis, si quicquam aliud nobis, nisi de instanti bello, cogitatum putabunt. quòd si prouinciæ consulibus expetendæ videntur, sicut sæpè multis clarissimis viris expetitæ sunt: reddite priùs nobis Brutum, lumen, & decus

Locus physicus, de quo Arist. lib. de sensu.

Ab honesto.

A suo exemplo.

A collegæ constantia.

Membratim dicit, & confirmat signis & à tempore.

Cur. reip. inutile.

Occupat ac diluit ab intempestiuo & amplificat illustri cōparatione Palladii, de quo Virg.

decus ciuitatis: qui ita conseruandus est, vt id signum, quod de cœlo delapsum Vestæ custodiis continetur: quo saluo, salui sumus futuri: tunc in cœlum vos, si fieri poterit, humeris nostris tollemus: prouincias certè dignissimas vobis deligemus. nunc, quod agitur, agamus: agitur autem, liberíne viuamus, an mortem obeamus: quæ certè seruituti anteponenda est. quid si etiam affert tarditatem ista sententia ad Dolabellam persequendum? quando enim veniret consul? an id expectamus, quo ne vestigium quidem Asiæ ciuitatum, atque vrbium relinquatur? at mittent aliquem de suo numero. valde mihi probari potest, qui paulò antè clarissimo viro priuato imperium extra ordinem non dedi. at hominem dignum mittent. num P. Seruilio digniorem? at eum quidem ciuitas non habet. quod ergo ipse nemini putat dandum, ne à senatu quidem, id ego vnius iudicio delatum comprobarem? expedito nobis homine, & parato P.C. opus est, & eo, qui imperium legitimum habeat, qui præterea auctoritatem, nomen, exercitum, perspectum animum in republic. liberanda. quis igitur is est? aut M. Brutus, aut C. Cassius, aut vterque. decernerem planè, sicut multi, consulem alterum, ambósue, ni Brutum colligassemus in Græcia: & eius auxilium ad Italiam vergere, quàm ad Asiam, maluissemus: non vt eò ex acie respectum haberemus, sed vt ipsa acies subsidium haberet etiam transmarinum. præterea P.C.M. Brutum retinet etiam nunc C. Antonius: qui tenet Apolloniam magnam vrbem, & grauem: tenet, opinor, Byllidem: tenet Amantiam: instat Epiro: vrget Illyricum, habet aliquot cohortes, habet equitatum. Hinc si Brutus erit traductus ad aliud bellum,

Æneid. 2. & Ouid. Fast. 6.

Hyperbole.

Dialogismo incommoda huius sententiæ ostendit.

Ex maiore.

Maior syllogismi per enumerationem.

Minor.

Respectum habere.

A periculo & necessitate.

Repetitio.

Correctio ad vires C. Antonij extenuandas.

Græciam certè amiserimus. est autem etiam de Brundusio, atq; illa ora Italiæ prouidendum. quanquam miror tamdiu morari Antoniũ: solet enim accipere ipse manicas, nec diutius obsidio metum sustinere. quòd si conſecerit Brutus, & intellexerit, plus se reip. profuturum, si

A necessitate.

Dolabellam persequatur, quàm si in Græcia maneat: aget ipse per sese, vt adhuc quoq; fecit: neq; in tot incendiis, quibus confestim succurrendum est, exspectabit senatum: nam & Brutus & Cassius multis iam in rebus ipse sibi senatus fuit. necesse est enim, in tanta cõuersio-

Agnominatio.

ne, & perturbatione omnium rerum, temporibus potius

A definitione.

parêre, quã moribus: nec enim nũc primùm aut Brutus, aut Cassius salutẽ libertatẽq; patriæ, legẽ sanctissimam,

Magni & iusti viri legibus non tenentur.

& morem optimũ iudicauit. itaq; si ad nos nihil referretur de Dolabella persequendo, tamen ego pro decreto putarẽ, cum essent tales virtute, auctoritate, nobilitate summi viri quorum alterius iam notus nobis est exercitus, alterius auditus. non igitur Brutus exspectauit decreta nostra, cũ studia nosset: neq; enim est in prouinciã suam Cretam profectus, in Macedoniã alienam aduolauit. omnia sua putauit, quæ vos vestra esse velletis: legio-

Ex consequentibus.

nes conscripsit nouas, excepit veteres: equitatum ad se abduxit Dolabellæ, atq; eum nondũ tãto parricidio oblitum hostẽ sua sententia iudicauit. nam ni ita esset, quo iure equitatũ à consule abduceret? quid C. Cassius, pari

Lex alma Iouis reip. salus.

magnitudine animi & consilij præditus, nónne eo ex Italia consilio profectus est, vt prohiberet Syria Dolabellam? qua lege? quo iure? eo, quod Iupiter ipse san-

A definitione legis naturæ, De leg. lib. 1.

xit: vt omnia, quæ reip. salutaria essent, legitima & iusta haberentur est enim lex nihil aliud, nisi recta, & à numine deorum tracta ratio, imperans honesta, pro-

hibens

Distinctio.

bibens contraria. huic igitur legi paruit Caßius, cùm est in Syriam profectus, alienam prouinciam, si homines legibus scriptis vterẽtur: his verò oppreßis, suam, lege naturæ. sed vt ea vestra quoque auctoritate firmetur: cen-

Sententia qua imperium Cassio decernit.

seo: Cùm P. Dolabella, quiq; eius crudelißimi & teterrimi facinoris ministri, socij, adiutores fuerunt, hostes populi Ro. à senatu iudicati sint: eumq; senatus P. Dolabellam bello persequendum censuerit: vt is, qui omnia deorũ, hominumq́; iura nouo, inaudito, inexpiabili scelere polluerit, nefarioq; patriæ se parricidio obstrinxerit, pœnas dijs hominibusq́; meritas debitas persoluat: senatui placere, C. Caßium proconſ. prouinciam Syriam obtinere, vti qui eam optimo iure prouinciam obtinuerit, eumq; à Qu. Martio Crispo proconsule, L. Statio Marco proconsule, A. Alieno legato exercitus accipere, eosq; ei tradere, cumq́; his copijs, & si quas præterea parauerit, bello P. Dolabellam terrâ mariq; persequi: eius belli gerendi caussa, quibus ei videatur, naues, nautas, pecuniam, ceteraq; quæ ad id bellum gerendum pertineant, vt imperandi in Syria, Asia, Bithynia, Ponto ius potestatemq; habeat: vtq; quamcunq; in prouinciam, eius belli gerendi caussa, aduenerit, ibi maius imperium C. Caßij proconſ. sit, quàm eius erit, qui eam prouinciam tum obtinebit, cùm C. Caßius proconſ. in eam prouinciam venerit: regem Deiotarum patrem & regem Deiotarum filium si, vt multis bellis sæpenumerò, imperiũ populi Rom. iuuerint, item C. Caßium proconsulem copijs suis opibusq; iuuissent, senatui populoq; Rom. gratum esse facturos: itemq; si ceteri reges, tetrarchæ, dynastæq; fecissent, S. P. Q. R. eorum officij non immemorem futurum: vtq; C. Pansa, A. Hirtius consules, al-

De obligationibus quæ ex delicto nascũtur. Inst. lib. 4. & Dig. lib. 44. De Act. & oblig. L. 4.

Attende Cassij potestatem.

Reges integrum regni, Tetrarchæ quartæ partis: Dynastæ, ceteri principes, qui reges nõ sunt.

Ex caussis & coniugatis.

A facultatibus.

Deiotari regis commendatio. A testibus.

Ornatè ad orationem, honorificè ad existimationem, grauiter ad veritatem atq; sententias.

Dilemma.

ter, ambóue si eis videretur, rep. recuparata de prouinciis consularibus, prætoriis ad hunc ordinem primo quoque tempore referant. interea prouinciæ ab his, quibus obtinentur, obtineantur, quoad cuiq; ex S.C. successum sit. ad hoc S. C. ardentem inflammabitis, & armatum armabitis Caßium: nec enim animum eius potestis ignorare, nec copias. animus is est. quem videtis: copiæ, quas audistis fortis & cõstantis viri, qui ne viuo quidem Trebonio Dolabellæ latrocinium in Syriam penetrare siuisset. Allienus, familiaris & necessarius meus, post interitum Trebonij profectus, ne dici quidem se legatũ Dolabellæ volet. est Qu. Cæcilij Baßi, priuati illius quidem, sed fortis & præclari viri, robustus & victor exercitus: Deiotari regis & patris & filij & magnus, & nostro more instructus exercitus: summa in filio spes, summa ingenij indoles, summaq; virtus. quid de patre dicam? cuius beneuolentia in populum Ro. est ipsius æqualis ætati: qui non solùm socius imperatorum nostrorum fuit in bellis, verùm etiam dux copiarum suarum. quæ de illo viro Sylla, quæ Murena, quæ Seruilius, quæ Lucullus, quàm ornatè, quàm honorificè, quàm grauiter sæpè in senatu prædicauerunt? quid de Cn. Pompeio loquar? qui vnum Deiotarum in toto orbe terrarum ex animo amicum vereq; beneuolum, vnum fidelem populo Ro. iudicauit. fuimus imperatores ego & M. Bibulus in propinquis finitimisq; prouinciis: ab eodem rege adiuti sumus, & equitatu, & pedestribus copiis secutum est hoc acerbißimum & calamitosißimum ciuile bellum, in quo quid faciendum Deiotaro? quid omnino rectius fuerit dicere non est necesse, præsertim cùm contrà, ac Deiotarus sensit, victoria belli iudicarit. quo in bello

si fuit

si fuit error, communis ei fuit cum senatu: sin recta sententia, nec victa quidem causa vituperanda est. ad has copias accedunt alij reges etiam delectus accedent: neque verò classes deerunt: tanti Tyrij Caßium faciunt: tantum eius in Syria nomen. atque Phœnice est. paratum habet imperatorem C. Caßium P.C. resp. contra Dolabellam, nec paratum solùm, sed peritum atque fortem. magnas ille res geßit ante Bibuli, summi viri, aduentum, cùm Parthorum nobilißimos duces, maximasque copias fudit, Syramque immani Parthorum impetu liberauit. maximam eius & singularē laudem prætermitto. cuius enim prædicatio nōdum omnibus grata est, hanc memoriæ potius, quàm vobis testimonio conseruemus. animaduerti P.C dici iam à quibusdam, exornari etiam nimiū à me Brutum, nimium Caßium ornari. Caßio verò sententiâ meâ dominatum & principatum dari. quos ego orno? nempe eos, qui ipsi sunt ornamenta reip, quid? D. Brutum nonne omnibus sententiis semper ornaui? num igitur reprehenditis? an Antonios potiùs ornarem, non modò suarum familiarum, sed Romani nominis probra, atque dedecora? an Censorinum ornem, in bello hostem, in pace sectorem? an cetera ex eodem latrocinio naufragia colligam? ego verò istos otij, concordiæ, legum, iudiciorum, libertatis inimicos, tantum abest, vt ornem, vt effici non poßit, quin eos tam oderim, quàm remp diligo. vide, inquit, ne veteranos offendas: hoc enim vel maximè exaudio. ego autem veteranos tueri debeo: sed hos, quibus sanitas est, certè timere non debeo: eos verò veteranos, qui pro rep. arma ceperunt, secutique sunt C. Cæsarem auctoritate beneficiorum paternorum, hodiéque remp. defendunt cū magno periculo, nō tueri solùm, sed

Alias facultates enumerat.

Agnominatio elegans.

Necem Cęsaris intelligit.

Similiter desinens.

A coniugatis.

Contentione personarum diluit.

Denominatio.

Articulus.

Ex contrariis.

Distinctione soluit.

etiam commodis augere debeo. qui autem quiescunt, vt VI. & VII. legio, in magna gloria, & laude ponendos puto. comites verò Antonij, qui postquam beneficia Cæsaris comederunt, consulem designatum obsident, huic vrbi ferrum, ignemq; minitantur, Saxæ se & Caphoni tradiderunt, ad facinus prædámque natis: num quis est, qui tuendos putet? ergo aut boni sunt, quos etiam ornare: aut quieti, quos conseruare debemus: aut impij, quorum contra furorem, & bellum & iusta arma cepimus. quorum igitur veteratorum animos ne offendamus, veremur? eorúmne, qui D. Brutum obsidione cupiunt liberare? quibus, cùm Bruti salus chara sit, quî possunt Caßij nomē odisse? an eorum, qui vtriusq; armis vacāt? non vereor, ne acerbus ciuis quisquam istorum sit, qui otio delectantur. tertio verò generi non militum veteranorum, sed importunißimorum hostium cupio quàm acerbißimum dolorem inurere. quanquam P. C. quousque dicemus sententias, veteranorum arbitratu? quod eorum tantum fastidium est, quæ tanta arrogantia, vt ad arbitrium illorum, imperatores etiam deligamus? ego autem (dicendum est enim P. C. quod sentio) non tam veteranos intuendos nobis arbitror, quàm quid tyrones milites, flos Italiæ, quid nouæ legiones ad liberandam patriam paratißimæ, quid cuncta Italia de vestra grauitate sentiat: nihil enim semper floret: ætas succedit ætati. diu legiones Cæsaris viguerunt, nunc vigent Pansæ: vigent Hirtij, vigent Cæsaris filij, vigent Planci: vincunt numero, vincunt ætatibus: nimirum etiam auctoritate vincunt: id enim bellum gerunt, quod ab omnibus gentibus comprobatur. itaque his promissa sunt præmia: illis persoluta. fruantur his illi: persoluantur

Ab enumeratione.

Expolitio per ratiocinationem.

Ex pari, & ex repub.

Correctio ab auctoritate senat9.

Locus cōmunis de rerum humanarum inconstantia, & vicissitudine.

Confirmat exemplis.

Distributio.

tur his, quæ spopondimus: id enim deos immortales spero æquissimum iudicare. Quæ cùm ita sint, eam, quam dixi sententiam, vobis P.C. censeo comprobandam.

Conclusio orationis breuissima.

Hhh 5 IN

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA DVODECIMA ORATIO LV.

Tsi minimè decere videtur P.C. falli, decipi, errare eum, cui vos maximis sæpe de rebus assentiamini: consolor me tamen, quoniam vobiscum pariter & vnà cum sapientissimo consule erraui. nam cùm duo consulares spem honestæ pacis nobis attulissent, quòd familiares M. Antonij, quòd domestici, nosse aliquod eius vulnus, quod nobis ignotum esset, videbantur. apud alterum vxor, liberi: alter quotidie literas mittere, accipere, apertè fauere Antonio. Hi subitò hortari ad pacem, quod iam diu non fecissent, non sine caussa videbantur. accessit consul hortator: at qui consul? si prudentiam quærimus, qui minimè falli posset: si virtutem, qui nullam pacem probaret, nisi Antonio cedente, atque victo: si magnitudinem animi, qui præferret mortem seruituti. vos autem P.C. non tam immemores vestrorum grauissimorum decretorum videbamini, quàm spe allata deditionis, quam amici pacem appellare mallent, de imponendis, non de accipiendis legibus cogitare: auxerat autem meam quidem spem, credo item vestram, quòd domum Antonij afflictam mæstitia audiebam, lamentari vxorem. hic etiam fautores Antonij, quorum in vultu habitant oculi mei, tristiores videbam. quod si non ita est, cur à Pisone & à Caleno potissimùm, cur hoc tempore, cur tam improuiso, cur tam repentè pacis est facta mentio? negat Piso scire se, negat audisse quicquam: negat Calenus, rem vllam

An iterum ad Antoniũ legati.

Status qualitatis, vt in quinta Philippica.

A rei nouitate attentio.

Est enim nouum & inusitatum errare sapientem.

Remotione se tuetur.

Mittere, &c. promittebant.

Extenuat errorem suum à persona consulis per distributionem.

Commiseratio.

Periphrasis.

Ab adiunctis.

nouam allatam esse: atque id nunc negant, posteaquam nos pacificatoria legatione implicatos putant. quid ergo opus est nouo consilio, si in re nihil omnino noui est? decepti, decepti inquam sumus P. C. Antonij acta est caussa ab amicis eius, non publica. quod videbam equidem, sed quasi per caliginem perstrinxerat aciem animi D. Bruti salus. quòd in bello dari vicarij solerent, libenter me, vt D. Brutus emitteretur, pro illo includi paterer. atq; hac voce Q. Fusij capti sumus: ne si à Mutina quidem recesserit, audiemus Antonium? ne si in senatus quidem potestate futurum se dixerit? durum videbatur: itaq; fracti sumus, cessimus. recedit igitur à Mutina? nescio. paret senatui? credo, inquit Calenus? sed ita vt teneat dignitatem. valde vobis hercule laborandũ est P.C. vt vestram dignitatem amittatis, quæ maxima est Antonij, quæ neq; est vlla, neq; esse potest. retineatis: vt eam per vos recuperet, quam per se perdidit. si iacens id nobiscum ageret, audirem fortasse: quanquam (sed hoc malo dicere) audirem. stanti resistendum est, aut concedenda vnà cum dignitate libertas. at nõ integrum constituta legatio est. quid autem integrum non est sapienti, quod restitui potest? cuiusuis hominis est errare: nullius, nisi insipientis, in errore perseuerare: posteriores enim cogitationes (vt aiunt) sapientiores solent esse. discussa est illa caligo, quã paullò antè dixi. diluxit, patet, videmus omnia, neque per nos solùm, sed admonemur à nostris: attendistis paullò antè præstantissimi viri, quæ esset oratio. mœstam, inquit, domum offendi, coniugem, liberos. admirabantur boni viri, accusabãt amici, quòd spe pacis legationem suscepissem. nec mirum P. Seruili: tuis enim verissimis, grauissimisq; sententiis omni est, non

A caussæ remotione.
Geminatio.
Simile.
A sua in Brutum caritate.
Mimesis.
Dialogismus.
Ironia per contentionem.
Reticentia per correctionem.
Sententiis illuminat.
Allegoria.
Ex repugnantibus.

dico dignitate, sed etiam spe salutis spoliatus Antonius, ad eum te ire legatum, quis non miraretur? de me experior: cuius idem cõsilium, quod tuum, sentio quàm reprehendatur. nos reprehẽdimur soli? quid? vir fortißimus Pansa sine caussa tam accuratè paullò antè locutus est tamdiu? quid egit, nisi vti falsam à se suspicionem depelleret? vnde autẽ ista suspicio? ex pacis patrocinio repentino, quod subitò suscepit, eodem captus errore, quo nos. quod si est erratum P.C. spe falsa, atque fallaci, redeamus in viam. optimus est portus pœnitenti mutatio consilij. quid enim per deos immortales potest reipub. prodesse nostra legatio? prodesse dico? quid, si etiam obfutura est? obfutura? quid si iam obfuit? an vos acerrimam illam & fortißimam populi Ro. libertatis recuperandæ cupiditatem, non immunitam ac debilitatam putatis legatione pacis auditâ? quid municipia censetis? quid colonias? quid cunctam Italiam? futuram eodem studio, quo contra commune incendium exarserat? an non putamus fore, vt eos pœniteat professos esse, & præ se tulisse odium in Antonium, qui pecunias polliciti sunt, qui arma, qui se totos & animis, & corporibus in salutem reip. contulerunt? quemadmodum vestrum consilium Capua probabit? quæ temporibus his Roma altera est? illa impios ciues iudicauit, eiecit, exclusit. illi, illi, inquam, vrbi fortißimæ conanti è manibus est ereptus Antonius. quid? legionum nostrarum neruos, nónne his consiliis incidimus? quis est enim, qui ad bellum inflammato animo sit futurus, spe pacis oblatâ? ipsa illa Martia cœlestis & diuina legio hoc nuncio languescet, & mollietur, atq; illud pulcherrimum Martiũ nomen amittet? excident gladij, fluent arma de manibus:

Attendens sex particulas tam paucis verbis sine cõiunctione.
A signo.
Sententia.
Hactenus errorem excusauit, nunc legationem reprehendit, & primum quod inutilis.
Capua. altera Roma.
Articulus.
Geminatio.
Translatio elegans.
Hyperbole.
A notatione,
Euidentia.

bus: senatum enim secuta, non arbitrabitur se grauiori odio in Antonium esse debere, quàm senatum. pudet huius legionis, pudet quartæ, quæ pari virtute nostram auctoritatem probans, non vt consulem, & imperatorem suum, sed vt hostem, & oppugnatorem patriæ reliquit Antonium: pudet optimi exercitus, qui coniunctus est, ex duobus: qui iam lustratus, qui profectus ad Mutinam est: qui si pacis, id est, timoris nostri, nomen audiuerit, vt non referat pedem, insistet certè: quis enim reuocante, & receptui canente senatu properet dimicare? quid autem hoc iustius, quàm nos insciẽtibus iis, qui bellum gerunt, de pace decernere? nec solùm inscientibus, sed etiam inuitis? an vos A. Hirtium, præclarissimum consulem, C. Cæsarem deorum beneficio natum ad hæc tempora, quorum epistolas spem victoriæ declarantes in manu teneo pacem velle censetis? vincere illi expetunt pacisq; dulcissimum & pulcherrimum nomen non pactione, sed victoriâ cõcupiuerunt. quid? Galliam, quo tandem animo hanc rem audituram putatis? illa enim huius belli propulsandi, administrandi, sustinendi, principatum tenet. Gallia D. Bruti nutum ipsum, ne dicam imperium secuta armis, viris, pecuniâ belli principia firmauit. eadem crudelitati M. Antonij suum totum corpus obiecit: exhauritur, vastatur, vritur: omnes æquo animo belli patitur iniurias, dummodo repellat periculum seruitutis. & vt omittam reliquas partes Galliæ (nam sunt omnes partes) Patauini alios excluserunt, alios eiecerunt missos ab Antonio: pecuniâ militibus, & , quod maximè deerat, armis nostros duces adiuuerunt. fecerunt idem reliqui, qui quondam in eadem caussa erant, & propter multorum annorum iniurias alie-

Ab honesto cum repetitione.

Correctio. Ab auctoritate, & exemplo.

Ab imperatorum voluntate.

Ab honesto.

A Galliæ togatæ animo & meritis.

A Patauinorum studio.

Ex minore.

alienati à senatu putabantur. quos minimè mirum est, communi atq; cum his republ. fideles esse, qui etiam expertes eius fidem, suam semper præstiterunt. his igitur omnibus victoriam sperantibus pacis nomen afferemus, id est, desperationem victoriæ?

Correctio indignãtis.

Ab eo qđ fieri nõ potest quem locum tractauit etiã Phil. 7.

quid si ne potest quidem vlla esse pax? quæ enim est conditio pacis, in qua ei, cum quo pacem facias, nihil cõcedi potest? multis rebus à nobis est inuitatus ad pacem Antonius: bellũ tamen maluit. missi legati repugnante me, sed tamen missi. delata mandata: non paruit.

Confirmat à signis.

denunciatum est, ne Brutum obsideret: à Mutina discederet: oppugnauit etiam vehementiùs. & ad eum legatos de pace mittemus, qui pacis nũcios repudiauit? verecundiorémne coràm putamus, in postulãdo fore, quàm fuerit tum, cum misit mandata ad senatum? atqui tum ea postulabat,

Concidere iudiciis & ignominiis

quæ videbantur improba omnino, sed tamen aliquo modo posse concedi: nondum erat vestris tam grauissimis, tamq; multis iudiciis, ignominiisq; concisus.

Ab honesto.

A senatus decretis.

nunc ea petit, quæ dare nullo modo possumus, nisi priùs volumus vos bello victos confiteri. S. C. falsa delata ab eo iudicamus: nũ ea vera possumus iudicare? leges statuimus per vim, & contra auspicia latas: iisq; populum, nec plebem teneri: num eas restitui posse censetis? sestertiûm septies millies auertisse Antonium pecuniæ publicæ iudicauistis. num fraude poterit carere peculatus? immunitates ab eo, ciuitates, sacerdotia, regna venierunt: num figentur rursus eæ tabulæ, quas vos decretis vestris refixistis?

A posteritatis memoria.

quòd si ea, quæ decreuimus, obruere volumus, num etiam memoriam rerum delere possumus? quando enim obliuiscetur vlla posteritas, cuius scelere in

hac

hac vestitus fœditate fuerimus? vt centurionum legio-
nis Martiæ Brundusi profusus sanguis eluatur, num elui — A belli monimentis.
prædicatio crudelitatis poterit? vt media præteream,
quæ vetustas tollet operum circa Mutinam terra moni-
menta, sceleris indicia, latrociniiq́; vestigia? huic igi-
tur importuno atque impuro parricidæ, quid habe-
mus per deos immortales, quod remittamus? An Gal- — Gradatio.
liam vltimam & exercitum? quid est aliud non pacem
facere, sed differre bellum? nec solùm prorogare bel-
lum, sed concedere etiam victoriam? an ille non vice-
rit, quacunq; conditione in hanc vrbem cum suis armis — A periculo.
venerit? nunc omnia tenemus: auctoritate valemus
plurimùm: absunt tot perditi ciues nefarium secuti
ducem: tamen eorum ora, sermones, qui ex eo numero — Ex minore.
in vrbe relicti sunt, ferre non possumus. quid censetis,
cùm tot vno tempore irruperint? nos arma posuerimus, — Demõstratio.
illi non posuerint? nonne nos nostris consiliis victos in
perpetuum fore? ponite ante oculos M. Antonium con- — A personis.
sularem: sperantem consulatum Lucium adiungite:
supplete ceteros, neque nostri ordinis solùm honores, &
imperia meditantes: nolite ne Tirones quidem Numi-
sios, & Mustellas, Saxásue contemnere. cum his facta — Agnominatio.
pax, non erit pax, sed pactio seruitutis. L. Pisonis, am — A.L.Pisonis dicto.
plissimi viri, præclara vox à te non solùm in hoc ordine
Pansa, sed etiam in concione iure laudata est. excessu-
rum se ex Italia dixit, deos penates & sedes patrias re-
licturum, si (quod dij omen auerterent) remp. oppres-
sisset Antonius. quæro igitur à te, Piso, nónne oppres-
sam rempub. putes, si tot, tam impij, tam audaces, tam — Ex minore.
facinorosi recepti sint? quos nondum tantis parrici-
diis contaminatos vix ferebamus, hoc nunc omni sce-

Distinctione periculū ostendit ex antecedentibus.

lere coopertos, tolerabiles censes ciuitati fore? aut isto tuo mihi crede, consilio erit vtendum vt cedamus, abeamus, vitam inopem vagamq́; persequamur: aut ceruices latronibus dandæ, atq; in patria cadendum est. vbi sunt C. Pansa illæ cohortationes pulcerrimæ tuæ, quibus à te excitatus senatus, inflammatus populus Rom. non solùm audiuit, sed etiam didicit, nihil esse homini Rom. fœdius seruitute? iccircóne saga sumsimus, arma cepimus, iuuentutem omnem ex tota Italia exciuimus, vt de exercitu florentissimo & maximo, legati ad pacem mitterentur? si postulandam, quid timemus? si accipiendam, cur non rogemur? in hac ego legatione sim, aut ad id consilium admiscear, in quo, ne si dissensero quidem à ceteris, sciturus populus Rom. sit? ita fiet, vt, si quid remissum aut concessum sit, meo periculo peccet Antonius, cùm ei peccandi potestas à me concessa videatur. quòd si habenda cum Antonij latrocinio pacis ratio fuit, mea tamen persona ad istam pacem conciliandam minimè fuit diligenda. ego nunquam legatos mittendos censui: ego ante legatorum reditum ausus sum dicere: pacem ipsam si afferrent, quoniam sub nomine pacis bellum lateret, repudiandam: ego princeps sagorum, ego semper illum hostem appellaui, cùm alij aduersarium: semper hoc bellum, cùm alij tumultum: nec hæc in senatu solùm eadem ad populum semper egi: nec solùm in ipsum, sed in eius socios, facinorum ministros & præsentes, & eos, qui vnà sunt, in totam denique M. Antonij domum sum semper inuectus. itaque vt alacres, & læti spe pacis oblata inter se imperij ciues, quasi vicissent, gratulabantur: sic me iniquum eiurabant, de me querebantur, diffidebant etiam Seruilio:

Dilemma.

Ex consequentibus.

A sua persona.

Repetitio.
Coniunctio.
Ab aduersariorum iudicio & spe.

lio:

lio: meminerant, eius sententiis confixum Antonium: L. Cæsarem, fortem quidem illum, & constãtem senatorem, auunculum tamen: Calenum procuratorem: Pisonem familiarem: te ipsum Pansa vehementissimum & fortissimum consulem, factum iam putant leniorem: non quo ita sit, aut esse possit: sed mentio à te facta pacis, suspicionem multis attulit immutatæ voluntatis:

A signo.

inter has personas me interiectum, amici Antonij molestè ferunt.

Ironia.

quibus gerendus mos est, quoniam semel liberales esse cœpimus. proficiscantur legati optimis ó-minibus, sed ij, in quibus non offendatur Antonius. quòd si de Antonio non laboratis nihil certè P. C. consulere debetis.

A suo pudore, ac dolore.

parcite oculis saltem meis, & aliquam veniam iusto dolori date. quo enim aspectu videre potero (mitto hostem patriæ, ex quo mihi odium in illum commune vobiscum est.) Quomodo aspiciam mihi vni crudelissimum hostem, vt declarant eius de me acerbissimæ conciones?

Non est Stoicus Cicero.

adeóne me ferreum putatis, vt cùm eo congredi, aut illum aspicere possim?

Allegoria.

qui nuper cùm in concione donaret eos, qui ei de parricidis audacissimi videbantur: mea bona donare se dixit Petissio Vrbinati, qui ex naufragio luculenti patrimonij ad hæc Antoniana saxa proiectus est? an L. Antonium aspicere potero? cuius ego crudelitatem effugere non potuissem, nisi me mœnibus, & portis, studio municipij mei defendissem.

Ab aduersariorum iniuriis, id est, ex caussis L. Antonij descriptio.

atque idem hic myrmillo Asiaticus, latro Italiæ, collega Lentonis, & Nuculæ, cùm Aquilæ primipili nummos aureos daret, de meis bonis se dare dixit: si enim de suis dixisset, ne Aquilam quidem ipsam credituram putauit. non ferent, inquam, oculi Saxam, Caphonem, non duos prætores, non tribunum plebis, non duos

Ex ambiguo: nam Aquila, & virum & auem significat, quæ Homonyma dicuntur.

designatos tribunos, non Bestiam, non Trebellium, non
Remotio. *Plancum, non possum animo æquo videre tot, tam im-*
portunos, tam sceleratos hostes: nec id fastidio meo, sed
charitate reipubl. sed vincam animum, mihique im-
perabo: dolorem iustissimum, si non potuero frangere,
A suo periculo, i. à lege naturæ. *occultabo. quid? vitæ censetisne P. C. habendam mihi*
aliquam esse rationem? quæ mihi quidem minimè ca-
ra est, præsertim cùm Dolabella fecerit, vt optanda
mors esset, modò sine cruciatu atque tormentis. vobis
tamen, & populo vilis esse spiritus meus non debet: is
enim sum, nisi fortè me fallo, qui vigiliis, curis, senten-
tiis, periculis etiam, quæ plurima adij propter acerbis-
simum omnium in me odium impiorum, perfecerim,
vt non obstarent reipubl. ne quid arrogantius videar
dicere. quod cùm ita sit, nihílne mihi de periculo meo
Ex minore. *cogitandum putatis? hic, cùm in vrbe essem. ac domi:*
Declinatio breuis. *tamen multa sæpè tentata sunt, vbi me non solùm*
amicorum fidelitas, sed etiam vniuersæ ciuitatis ocu-
li custodiunt: quid censetis, cùm iter ingressus ero, lon-
gum præsertim: nullásne insidias pertimescendas? tres
Epanalesis, i. reuocatio verbi, & argumentum ab enumeratione. *viæ sunt ad Mutinam, quo festinat animus, vt quam-*
primùm illud pignus libertatis populi Romani D. Bru-
tum aspicere possim: cuius in complexu libenter extre-
mum vitæ spiritum ediderim, cùm omnes actiones bo-
norum, omnes sententiæ meæ peruenerint ad eum exi-
tum qui mihi fuit propositus. Tres ergo, vt dixi, viæ: à
Tres Roma in Galliam viæ, & in his quæ sibi pericula timenda sint. *supero mari, Flaminia: ab infero Aurelia, media Cassia.*
nunc quæso attendite, num aberret à coniectura suspi-
cio periculi mei. Etruriam discriminat Cassia. scimús-
ne igitur Pansa, quibus in locis nunc sit Lentonis Cese-
nij septemuiralis auctoritas? nobiscum nec animo certè
est,

est, nec corpore. Si autem aut domi est, aut non longè à domo: certè in Etruria est, id est, in via. Quis igitur mihi præstat, Lentonem, vno capite esse contentum? dic mihi præterea Pansa, Ventidius vbi sit. Cui fui semper amicus: antequam ille reipubl. bonisq; omnibus tam apertè est factus inimicus. Possum Caßiam vitare, tenere Flaminiam. quid si Anconam, vt dicitur, Ventidius venerit? poterône Ariminum tutò accedere? restat Aurelia. hic quidem etiam præsidia habeo: possessiones enim sunt P. Clodij: tota familia occurret: hospitio inuitabit propter familiaritatem notißimam. hisce ego me viis committam, qui Terminalibus nuper in suburbium, vt eodem die reuerterer, ire non ausus sim? domesticis me parietibus vix tueor, sine amicorum custodiis. itaq; in vrbe maneo: si licebit, manebo. hæc mea sedes est, hæc vigilia, hæc custodia, hoc præsidium statiuum. Teneant alij castra, regna, res bellicas, oderint hostem: nos, vt dicimus semperque fecimus, vrbem & res vrbanas vobiscum pariter tuebimur neq; verò recuso munus hoc: quanquam populum Roman. video pro me recusare. nemo minùs timidus, nemo cautior. res declarat. vigesimus annus est, cùm omnes scelerati me vnum petunt. Itaque ipsi, ne dicam mihi, reipubl. pœnas dederunt: me saluum adhuc respubl. conseruauit sibi. Timidè hoc dicam: scio enim quiduis homini accidere posse. Veruntamen semel circumsessus lectis valentißimorum hominum viribus cecidi sciens, vt honestißimè exurgere possem. possúmne igitur satis videri cautus, satis prouidus, si me huic itineri tam infesto, tamq; periculoso commisero? gloriam in morte debent ij, qui in repub. versantur, non culpæ reprehensionem. & stultitiæ vituperationem re-

Vno capite, Ænigma, id est, suo capite, quia meum quoque velit.

Ironia ad leuandum tædium.

Ex maiore.

Translata à re castrensi, cum repet. & interpret.

Correctio ad vitandã arrogantię, & timiditatis suspicionem.

Ab honesto.

Sententia ex consequentibus.

Ab exemplo. *linquere. quis bonus non luget mortem Trebonij? quis non dolet interitum talis & ciuis & viri? at sunt, qui dicant, (durè illi quidem, sed tamen dicunt) minus dolendum, quòd ab homine impuro, nefarioque non cauerit: etenim qui multorum custodem se profiteatur. eum sapientes sui primùm capitis aiunt custodem esse oportere. Cùm septus sis legibus, & iudiciorum metu, non sunt omnia timenda, neque ad omnes insidias præsidia quærenda: quis enim audeat luci, quis in militari via, quis bene comitatum, quis illustrem aggredi? hæc neque hoc tempore, neq; in me valent: non modò enim pœnam non extimescet, qui mihi vim attulerit: sed etiam gloriam sperabit à latronum gregibus, & præmia. Hæc ego in vrbe præuideo: facilis est circumspectus, vnde exeam, quò progrediar, quid ad dextram, quid ad sinistram sit. num idem in Appennini tramitibus facere potero? in quibus etiamsi non erunt insidiæ, quæ facillimè esse poterunt, animus tamen erit sollicitus, vt nihil possit de officiis legationis attendere. Sed effugi insidias: perrupi Appenninum. nempe in Antonij congressum, colloquiumque veniendum est. quinam locus capietur? si extra castra: ceteri viderint: ego mortem actutum futuram puto. noui hominis furorem, noui effrænatam violentiam. cuius acerbitas morum, immanitasq; naturæ ne vino quidem permistâ temperari solet: hic ira, dementiaq; inflammatus, adhibito fratre Lucio, teterrima bellua, nunquam profecto à me sacrilegas manus, atq; impias abstinebit. memini colloquia, & cũ acerrimis hostibus, & cum grauissimè dissentientibus ciuibus. C. Pompeius, Sexti filius, consul me præsente, cùm essem tyro in eius exercitu, cum P. Victio Catone, duce Marsorum inter*

Sententia politica. Anteoccupatio, ab adiunctis. Solutio, à tempore & à persona. A loci natura. Ab animi affectione. Dilemma inchoatum. Ab Antonij audacia. Viuo modicè sumto naturæ impetus temperari. Amplificat dissimilibus exemplis.

ter bina castra collocutus est. quo quidem memini Sex. Pompeius fratrem consulis, ad colloquium ipsum Roma venire, doctum virum, atque sapientem. quem Cato cùm salutasset: Quem te appellem, inquit? at ille voluntate hospitem, necessitate hostem.

Apophthegma agnominatione venustum.

Erat in illo colloquio æquitas: nullus timor, nulla suberat suspicio, mediocre etiam odium: non enim, vt eriperent nobis socij ciuitatem, sed vt in eam recuperentur petebāt.

Plutarchus in Sylla.

Sylla cum Scipione inter Cales, & Teanum, cùm alter nobilitatis florem, alter belli socios adhibuisset, de auctoritate senatus, de suffragiis populi, & de iure ciuitatis legis inter se conditiones contulerunt. Non tenuit omnino colloquium illud fidem, à vi tamen periculoq; abfuit.

Dissimilitudinem ostendit.

possumusq; igitur in Antonij latrocinio æquè esse tuti? non possumus: aut si ceteri possunt, me posse diffido.

Altera pars dilemmatis.

Quòd si non extra castra congrediemur. quæ ad colloquium castra sumentur? in nostra ille nunquā veniet, multò minus nos in illius. reliquum est, vt & accipiantur, & remittantur postulata per literas.

A superuacaneo.

Ergo erimus in castris. mea ad omnia postulata vna sententia: qui cùm hic vobis audientibus dixero, isse & redisse me putatote. legationem confecero: omnia ad senatum mea sententia reiiciam, quæcunq; postulabit Antonius:

A decreto senatus.

neq; enim licet aliter, neque permissum est nobis ab hoc ordine, vt bellis confectis decem legatis permitti solet more maiorum: neq; vlla omnino à senatu mandata accepimus.

A militum suspicione.

quæ cum agam in consilio, nonnullis, vt arbitror, repugnantibus, nónne metuendum est, ne imperita militum multitudo per me pacem distineri putet? facite hoc meum consilium legiones nouas non improbare: nam Martiam, & quartam nihil præter dignitatem, & decus

probaturas esse, certè scio. quid? veteranos non veremur? nam timeri se nę ipsi quidem volunt. sed quónam modo accipient seueritatem meam? multa enim falsa de me audierunt: multa ad eos improbi detulerunt. quorum commoda, vt vos optimè testes estis, semper ego sententia, auctoritate, oratione firmaui. sed credunt improbis, credunt turbulentis, credunt suis. sunt autem fortes illi quidem, sed propter memoriam rerum, quas gesserũt, pro populi Rom. libertate, & salute reip. nimis feroces, & ad suam vim omnia nostra consilia reuocantes. horum ego cogitationes non vereor, impetum pertimesco. hæc quoq; pericula tanta si effugero, satísne tutum reditum putatis fore? cùm enim & vestra auctoritate, & meo me more defendero, & meam fidem reip. constantiamq́; præstitero: tum erunt mihi non hi solùm, qui me oderunt, sed illi etiam, qui inuident, extimescendi. custodiatur igitur mea vita reip. eaq́; quoad vel dignitas, vel natura patietur, patriæ reseruetur. mors autem necessitatem habeat fati, aut, si antè oppetenda est, oppetatur cũ gloria. hæc cùm ita sint, & si hanc legationẽ respub. vt leuissimè dicam, non desiderat: tamen, si tutò licebit ire, proficiscar. omnino P.C. totum huiusce rei consilium non periculo meo, sed vtilitate reip. metiar. de qua mihi, quoniam liberum est spatium, multum etiam, atque etiam considerandum puto, idq́; potissimum faciendum, quod maximè interesse reip. iudicauero.

Vereri est verecundiæ, timere seruitutis, & periculi.

Ab hominũ odio & inuidia.

A fine, & ab honesto.

Conclusio totius caussæ.

IN M.

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA DECIMA, TERTIA,

ORATIO LVI.

Rrincipio huius belli P. C. quod cum impiis ciuibus sceleratisq́; suscepimus, timui, ne conditio insidiosa pacis, libertatis recuperandæ studia restingueret. dulce enim nomen est pacis, res verò ipsa cùm iucunda, tum salutaris. nam nec priuatos focos, nec publicas leges videtur, nec liberttatis iura cara habere, quem discordiæ, quem cædes ciuium, quem bellum ciuile delectat: eumq́; ex numero hominum eijciendum, ex finibus humanæ naturæ exterminandum puto. itaque siue Sylla siue Martius, siue vterque, siue Octauius, siue Cinna, siue iterum Sylla siue alter Martius, & Carbo, siue quis alius ciuile b. llum optauit, eum detestabilem ciuem reipub. natum iudico. nam quid ego de proximo dicam? cuius acta defendimus, cùm ipsum iure cæsum fateamur? nihil igitur hoc ciue, nihil hoc homine tetrius: si aut homo habendus est, qui ciuile bellum concupis. it. sed hoc primùm videndum est P. C. cum omnibúsne pax esse poßit, an sit aliquod bellum expiabile, in quo pactio pacis, lex sit seruitutis. pacem cum Scipione Sylla faciebat: non erat desperandum, si conuenissent, fore aliquem tolerabilem statum ciuitatis. Cinna si concordiam cum Octauio confirmare voluisset: omnino in republ. sanitas remanere potuisset. Proximo bello si aliquid de summa grauitate Pompeius, multùm

Sitne tuta pax cũ Anton. futura? coniecturæ Status.

Exordium est ab insinuatione. Nam cum pacem dissuadere velit, & bellũ ciuile geri, pacem initio laudat & bellum ciuile detestatur.

Tria tribus relata.

Quæstionẽ ponit, cuius negantem partẽ probat.

Pactio pacis, notatio est quædã, & definitio.

Exemplis dissimilib. sibi viam munit.

Altera pars collationis, qua dissimilitudinem exemplorum ostendit.

de cupiditate Cæsar dimisisset: & pacem stabilem, & aliquam remp. nobis habere licuisset. Hoc verò quid est? cum Antoniis pax potest esse? cum Censorino, Ventidio, Trebellio, Bestia, Nucula, Munatio, Lentone, Saxa? exempli caussa paucos nominaui: genus infinitum, immanitatemq; ipsi cernitis reliquorũ. addite illa naufragia Cæsaris amicorum, Barbas, Cassios, Barbatios, Polliones: addite Antonij collusores, & sodales, Eutrapelum, Melam, Cœlium, Pontiũ, Crassicium, Tyronem, Mustellam, Petissimum: comitatũ relinquo, & duces nomino. Huc accedunt Alaudæ, ceteriq; veterani, seminariũ iudicium tertiæ decuriæ. Qui suis rebus exhaustis, beneficiis Cæsaris deuoratis, fortunas nostras concupierunt. ô fidã dexteram Antonij, qua ille plurimos ciues trucidauit. ô ratum religiosumq; fœdus, quod cum his fecerimus. hoc si M. Antonius violare conabitur, Lucij eum sanctitas à scelere reuocabit. Illis locus si in hac vrbe fuerit, vrbi ipsi locus non erit. ora vobis eorum ponite P. C. ante oculos, & maximè Antoniorum, incessum, aspectum, vultum, spiritũ, latera tegentes alios, sequentes alios, alios prægredientes amicos. quem vini anhelitum, quas contumelias fore censetis, minasq; verborum? nisi fortè eos pax ipsa leniet, maximeque cùm in hunc ordinem venerint: salutabunt benignè: comiter appellabunt vnumquemq; nostrûm. non recordamini per deos immortales, quas in eos sententias dixeritis? acta Antonij rescidistis, leges refixistis: per vim, & contra auspicia latas decreuistis: totius Italiæ delectus excitastis: collegã & sociũ scelerum omnium, hostem iudicauistis, cum hoc, quæ pax esse potest? si esset externus hostis, tamẽ id ipsum vix talibus factis posset aliquo modo. sed si maria, montes, regionum

Seminariũ, translatio à re rustica.

Exclamationes ironicæ Antoniorum exaggerandã.

Epiphonema ex repugnantibus.

Demonstratio ad odium & inuidiam conflãdam ex insolentia, articulis & dissolutis ornata.

Ex caussis, quibus est irritatus Anton.

Ex minore.

gionum magnitudines intereſſent, odiſſes eum, quē non videres. hi in oculis hærebunt, &, cùm licebit, in faucibus. quibus enim ſeptis tam immanes belluas continebimus? at incertus exitus belli eſt. eſt omnino fortium virorum, quales vos eſſe debetis, virtute præſtare tantum, vt poſſint fortunæ culpam nō extimeſcere: ſed quoniam ab hoc ordine nō fortitudo ſolùm, verùm etiam ſapientia poſtulatur: quanquam videntur hæc non poſſe ſeiungi, ſeiungamus tamen. fortitudo dimicare iubet, iuſtum odium incendit, ad confligendum impellit, vocat ad periculum. quid ſapientia? cautioribus vtitur conſiliis, in poſterum prouidet, eſt omni ratione protectior. quid igitur cenſet? parendum eſt enim, atq; id optimum iudicandum, quod ſit ſapientiſſimè conſtitutum. Si hoc præcipit, ne quid ita exiſtimem antiquius, ne decernam capitis periculo, fugiam omne diſcrimen: quæram ex ea, etiamne fuerit, cùm id fecero, ſeruiendum. ſi annuerit: næ ego iſtā ſapientiam, quamuis ſit erudita, non audiā: ſin reſponderit, Tu vitam corpusq; ſeruato, ita fortunas, ita rem familiarem, vt hæc poſteriora libertate ducas. itaque his vti velis, ſi liberare remp. poſſis: nec pro his libertatē, ſed pro libertate hæc proiicias tanquā pignora iniuriæ: tum ſapientiæ vocem audire videar, eiq; vti deo paream. itaq; ſi receptis illis, poſſumus eſſe liberi, vincamus odium, pacemq; potiamur. ſin liber viuis his, incolumibusq; eſſe nullus poteſt: lætemur decertandi oblatā eſſe fortunam: aut enim victis his fruemur victrice rep. aut oppreſſi (quod omen auertat Iupiter) ſi non ſpiritu, at virtutis laude viuemus. at enim nos M. Lepidus Imperator iterum, Pont. Max. optimè proximo ciuili bello de repub. meritus ad pacem adhortatur. nullius apud me

Epiphonema per allegoriam.

Locus cōmunis, de officio ſenatus.

Fortitudinis & prudētiæ munera.

Locus eſt ex efficientibus.

Proſopopœia.

Ciuilis prudentiæ oratio.

Concluſio hypothetica potiri pacem vt in Tuſ. potiri vrbem & Terent. Adel. potiri commoda.

Ab vtili & honeſto.

Præmunitio, ad Lepidi refutationem.

P.C. auctoritas maior est, quam M. Lepidi, vel propter ipsius virtutem, vel propter familiæ dignitatem. accedunt eôdem multa priuata, magna eius in me merita, ac mea quædam in illum. Maximum verò eius beneficium numero, quòd hoc animo in rempubl. est: quæ mihi vita mea semper fuit carior. nam cùm Magnum Pompeium, clarißimum adolescentem, præstantißimi viri filium, auctoritate adduxit ad pacem, remq́ publicam sine armis maximo ciuilis belli periculo liberauit: tum me eius beneficio plus quàm pro virili parte obligatum puto. itaque ei & honores decreui, quàm potui amplißimos. in quibus vos mihi estis assensi: nec vnquam de illo & sperare optimè & loqui destiti. magnis & multis pignoribus M. Lepidum respub. obligatum tenet. Summa nobilitas est, omnes honores, amplißimum sacerdotium, plurima vobis ornamenta, ipsius fratris, maiorumq́ monimenta. probatißima vxor, optatißimi liberi, res familiaris cũ ampla, tum castra à cruore ciuili. nemo ab eo ciuis violatus: multi beneficio & misericordia liberati. Talis igitur vir & ciuis opinione labi potest, voluntate à republ. dißidere nullo pacto potest. Pacem vult M. Lepidus. præclarè. si talem potest efficere, qualem nuper effecit. qua pace Cn. Pompeij filium respub. aspiciet, suoq́ sinu complexuq́ recipiet: neque solùm illum, sed cum illo seipsam sibi restitutam putabit. hæc caussa fuit, cur decerneretis statuam in Rostris cum inscriptione præclara, cur absenti triumphum: quanquam enim magnas res bellicas gesserat, & triumpho dignas, non erat tamen ei tribuendum, quod nec L. Æmilio, nec Æmiliano Scipioni, nec superiori Africano, nec Mario, nec Pompeio, qui maiora bella gesserunt: sed

Lepidi laus.

Repetit propositionem vt refellat.

Honoris amplificatio per contionem.

sed quòd silentio ciuile bellum confecerat, cùm primùm licuit, honores in eum maximos contulistis. existimásne igitur L. Lepide, qualem Pompeium respub. habitura sit ciuem, tales futuros Antonios? in altero pudor, grauitas, moderatio, integritas: in illis (& cùm hos compello, prætereo omnino ex grege latrocinij neminem) libidines, scelera, ad omne facinus immanis audacia. Deinde obsecro vos P. C. quis hoc vestrûm non videt, quod Fortuna ipsa, quæ dicitur cæca, vidit? saluis enim actis Cæsaris, quæ concordiæ caussa defendimus, Pompeio sua domus patebit: eamq́; non minoris, quàm emit Antonius, redimet: redimet inquam, Cn. Pompeij domum filius. ô rem acerbam. Sed hæc satis diu multumq́; defleta sunt. decreuistis tantam pecuniam Pompeio, quantam ex bonis patriis in prædæ dissipatione inimicus victor redegisset. Sed hanc mihi dispensationem pro paterna necessitudine & coniunctione deposco. redimet hortos, ædes, vrbana quædam, quæ possidet Antonius. nam argentum, vestem, supellectilem, vinum amittet æquo animo, quæ ille helluo dissipauit. Albanum, Firmanam à Dolabella recuperabit, etiam ab Antonio Tusculanum: hiq́;, qui nunc Mutinam oppugnant, D. Brutum obsident, de Falerno anseres depellentur. sunt alij plures fortasse: sed mea memoria dilabuntur. Ego etiam eos dico, qui hostium numero non sunt, Pompeianas possessiones, quanti emerint, filio reddituros. satis inconsiderati fuit, ne dicam audacis, rem vllam ex illis attingere: retinere verò quis poterit, clarissimo domino restituto? an is non reddet, qui domini patrimonium circumplexus, quasi thesaurum draco, Pompeij seruus, libertus Cæsaris, agri Lucani possessio-

Pompeij & Antoniorũ contentio.

Comparatio poetica ex maiore.

Pathos.

Cõmemoratio ad inuidiam Antonio conflandam.

Allegoria, id est, qui Falernum Pompeij villam tenet.

Is Demetrius fuit Plut. in Pomp.

sessiones occupauit? atque illud septies millies, quod adolescenti P.C. spopondistis, ita describite, vt videatur à vobis Cn. Pompeij filius in patrimonio suo collocatus. hæc senatus. reliqua populus Ro. in ea familia, quam vidit amplissimam persequetur. Inprimis paternum auguratus locum: in quem ego eum, vt, quòd à patre accepi, filio reddam, mea nominatione cooptabo. vtrum igitur augurem Iouis optimi maximi, cuius interpretes internunciiq; constituti sumus, vtrum populus Rom. libenter sanciet, Pompeium, Antonium? mihi quidem numine deorum immortalium videtur hoc fortuna voluisse, vt actis Cæsaris firmis ac ratis, Cn. Pompeij filius posset & dignitatem & fortunas patrias recuperare. ac ne illud quidē silentio P.C. prætereundum puto, quòd clarissimi viri, legati. L. Paulus. Q. Thermus, C. Pannius, quorū habetis cognitam voluntatem in remp. eamq; perpetuam, atq; constantem, nunciant, se Pompeij conueniendi caussa diuertisse Massiliam, eumque cognouisse paratissimo animo, vt cum suis copiis iret ad Mutinam, ni vereretur veteranorum animos offendere. Est verò eius patris filius, qui sapienter faciebat non minùs multa, quàm fortiter. itaque intelligitis & animum ei præsto fuisse, nec consilium defuisse. itaque etiam hoc M. Lepido prouidendum est, ne quid arrogantius, quàm eius mores ferunt, facere videatur, si enim nos exercitu terret, non meminit illum exercitum senatus populique Romani atq; vniuersæ reip. esse, non suum. at vti potest pro suo. quid tum? omniane viris bonis, quæ facere possunt, facienda sunt? etiamne, si turpia, si, perniciosa erunt? si facere omnino non licebit? quid autem turpius, aut fœdius, aut quod minus deceat, quàm cōtra senatum

Comparatio inuidiosa ab Hesperidum fabula.

A populi R. iudicio.

A Dei prouidentia.

A Pompeij in remp. volunta,

Agnominatio.

Lepidi arrogantiam reprimit.

Locus communis, de moderatione potentiæ.

natum, contra ciues, contra patriam exercitũ ducere? quid verò magis vituperandum, quàm id facere, quod non liceat? licet autem nemini contra patriam ducere exercitum: siquidem licere id dicimus, quod legibus, quod more maiorum, institutisq; conceditur: neq; enim quod quisque potest, id ei licet: neq; si non obstatur, propterea etiam permittitur. tibi enim exercitum, Lepide, tanquam maioribus tuis, patria pro se dedit. Hoc tu arcebis hostem, fines imperij propugnabis, senatui populoq; Romano parebis, si quam ad aliam rem te fortè traduxerit. Hæc si cogitas, es M. Lepide, Pontifex maximus, M. Lepidi, Pontificis maximi pronepos. Sin hominibus tantum licere iudicas, quantum possunt: vide, ne alienis exemplis, hisq; recentibus vti, quàm & antiquis & domesticis malle videare. Quòd si auctoritatem interponis sine armis, magis quidem laudo: sed vide ne hoc ipsum non sit necesse. quanquam enim est tanta in te auctoritas, quanta debet in homine nobilissimo: tamen senatus se ipse non contemnit: nec verò fuit vnquam grauior, constantior, fortior. incensi omnes rapimur ad libertatem recuperandam. non potest vllius auctoritate tantus senatus populiq; Rom. ardor exstingui: odimus: irati pugnamus: extorqueri de manibus arma non possunt: receptui signum, aut reuocationem à bello audire non possumus: speramus optima: pati vel difficillima malumus, quàm seruire. Cæsar confecit inuictum exercitum: duo fortissimi consules adsunt cum copiis: L. Planci, consulis designati, varia & magna auxilia non desunt: de D. Bruti salute certatur: vnus furiosus gladiator cum teterrimorum latronum manu, & contra patriam, cõtra deos penates, cõtra aras, & focos, contra quatuor consu-

Licere quid dicatur.

Ex caussis.

A superuacaneo.

A senatus auctoritate.

Obliquè ad bellum gerendum accendit.

Indignationem mouet. les gerit bellum. Huic cedamus? huius conditiones audiamus? cùm pacem fieri posse credamus? at periculum

A periculo terret Lepidum. est ne ab hoc opprimamur. non metuo, ne is, qui suis amplißimis fortunis, nisi bonis saluis frui non potest, prodat

Sententia ex caussis. salutem suam. Bonos ciues primùm natura efficit, adiuuat deinde fortuna: omnibus enim bonis expedit saluam esse remp. sed in iis, qui fortunati sunt, magis id ap-

Lepidum demulcere studet. paret. quis fortunatior Lepido, vt antè dixi? quis eodem sanior? vidit eius mœstitiam, atque lacrymas populus Romanus Lupercalibus: vidit, quàm abiectus, quàm confectus esset, cùm Cæsari diadema imponens Antonius, seruum se illius, quàm collegam esse malebat. qui si reliquis flagitiis, & sceleribus se abstinere potuisset, tamen

In odium & contemtionem vocat Antonium. vnum ob hoc factum dignum illum omni pœna putarem: nam si ipse seruire poterat, nobis dominum cur imponebat? &, si eius pueritia pertulerat libidines eorum, qui erant in eum tyranni, etiámne in nostros liberos dominum, & tyrannum comparabat? itaque illo interfecto,

Amplificat comparatione. qualem eum in vos esse voluit, talis ipse in ceteros exstitit: qua enim in barbaria quisquam tam teter, tam crudelis tyrannus, quàm in hac vrbe armis barbarorum stipatus Antonius? Cæsare dominante veniebamus in senatum. Si non liberè, attamen tutò: hoc archipirata (quid enim dicam tyranno?) hæc subsellia ab Ithyreis occupabantur. prorupit subitò Brundusium, vt in-

Facinorum Antonij contra rép. illustris expositio, ad odium inflammandum. de agmine quadrato ad vrbem accederet: lautißimum oppidum, nunc municipium, honestißimorum quondam colonorum, Suessam fortißimorum militum sanguine impleuit: Brundusij in sinu non modò auarißimæ ac crudelißimæ vxoris delectos Martiæ legionis centuriones trucidauit: inde se quo furore, quo ardore ad

vrbem

vrbem, id est, ad cædem optimi cuiusque rapiebat? quo tempore dij immortales ipsi præsidium improuisum nec opinantibus nobis obtulerunt. Cæsaris enim incredibilis ac diuina virtus, latronis impetus crudeles ac furibundos retardauit, quem tum ille demens lædere se putabat edictis, ignorans, quæcunque falsò is diceret in sanctissimum adolescentem, ea verò recidere in memoriam pueritiæ suæ. Ingressus vrbem est, quo comitatu, vel potiùs agmine? cùm, dextra, sinistra, gemente populo Romano minaretur dominis, notaret domos, diuisurum se vrbem palam suis polliceretur. rediit ad milites. vbi pestifera illa Tiburti concio. Inde ad vrbem cursus: senatus in Capitolium: parata de circumscribendo adolescente sententia consularis: cùm repentè (nam Martiam legionem Albæ consedisse sciebat) affertur ei de quarta nuncius quo perculsus. abiecit consilium referendi ad senatum de Cæsare, egressus est non viis, sed tramitibus paludatus: eoque ipso die innumerabilia S. C. fecit: quæ quidem omnia citiùs deleta, quàm scripta sunt: ex eo non iter, sed cursus, & fuga in Galliam. Cæsarem sequi arbitrabatur cum legione Martia, cum quarta, cum veteranis: quorum ille nomen præ metu ferre non poterat: eius in Galliam penetranti D. se Brutus obiecit, qui se totius belli fluctibus circumiri, quàm illum aut regredi, aut progredi maluit, Mutinamque illi exsultanti tanquam frenos furoris iniecit. quam cùm operibus munitionibusque sepsisset, nec eum florentissimæ coloniæ dignitas, neque Consulis designati maiestas à parricidio deterreret: tum me (testor & vos, & populum Romanum, & omnes deos, qui huic vrbi præsident) inuito, & repugnante, legati missi

Breuitas.

Amplificat Antonij contumaciam & ex insolentia odium. Simile ab equis.

tres consulares ad latronem M. Antonium gladiatorum ducem. quis tam barbarus vnquam? tam immanis? tam ferus non audiuit: non respondit: neque eos solum præsentes. sed multò magis nos, à quibus illi erant missi, spreuit, & pro nihilo putauit. postea quod scelus, quod facinus parricida non edidit? circumsedit colonos vestros, exercitum populi Romani Imperatorem, consulem designatum: agros diuexerat ciuium optimorum: hostis teterrimus omnibus bonis cruces. ac tormenta minitatur: cum hoc M. Lepide pax esse quæ potest, cuius ne supplicio quidem vllo satiari videtur posse poulus Romanus, quòd si quis adhuc dubitare potuit, quin nulla societas huic ordini populoq; Romano cum illa importunissima bellua poßit esse desinat profectò dubitare, his cognitis literis, quas mihi missas ab Hirtio consule modò accepi. Eas dum recito, dumq; de singulis sententiis breuiter disputo, velim P. C. vt adhuc fecistis me attentè audiatis. ANTONIVS HIRTIO ET CÆSARI. neque se Imperatorem, neque Hirtium consulem, nec pro prætore Cæsarem. satis hoc quidem scitè. deponere alienum nomen ipse maluit, quam illius suum reddere. COGNITA MORTE C. TREBONII, NON PLVS GAVISVS SVM, QVAM DOLVI. videte, quid se gauisum, quid doluisse dicat: faciliùs de pace deliberabitis. DEDISSE POENAS SCELERATVM CINERI ATQVE OSSIBVS CLARISSIMI VIRI, ET APPARVISSE NVMEN DEORVM INTRA FINEM ANNI VERTENTIS, AVT IAM SOLVTO SVPPLICIO PARRICIDII, AVT IMPENDENTE, LÆTANDVM EST, ô Spartace, quem

Conclusio per indignationē.

Attentionem renouat ab Antonij literis.

In Antonij literas, notæ, siue annotationes, & obseruationes acutissimæ.

Spartanus fugitiuorū.

quem enim te potius appellem? cuius propter nefanda scelera tolerabilis fuisse videtur Catilina: lætandum esse, ausus es scribere; Trebonium dedisse pœnas? sceleratum Trebonium? quo scelere, nisi quòd te Idibus Martiis à debita tibi peste seduxit. Age, hoc lætaris. videamus, quid molestè feras. HOSTEM IVDICATVM HOC TEMPORE DOLABELLAM, EO, QVOD SICARIVM OCCIDERIT, ET VIDERI CARIOREM POPVLO ROMANO FILIVM SCVRRÆ QVAM C. CÆSAREM PATRIÆ PARENTEM, INGEMISCENDVN EST. Quid ingemiscis hostem Dolabellam iudicatum? quid? te non intelligis, delectu tota Italia habito, consulibus missis: Cæsare ornato, sagis denique sumptis hostem iudicatum? quid est autem scelerate, quòd gemas, hostem Dolabella iudicatum à senatu? quem tu ordinem omninò esse nullum putas. Sed eam tibi caussam belli gerendi proponis, vt senatum funditus deleas: reliqui boni, & locupletes omnes summum ordinem subsequantur. at scurræ filium appellat: quasi verò ignotus nobis fuerit splendidus eques Romanus Trebonij pater. Is autem humilitatem despicere audet cuiusquam, qui ex Fadia sustulerit liberos? ACERBISSIMVM VERO EST, TE, A. HIRTI, ORNATVM ESSE BENEFICIIS CÆSARIS, ET TALEM AB EO RELICTVM, QVALEM IPSE MIRARIS. Equidem negare non possum, à Cæsare Hirtium ornatum: sed illa omnia ornamenta in virtute, & industria posita lucent. Tu verò, qui te ab eodem Cæsare ornatum negare non potes, quid esses, si tibi illi non tam multa tribuisset?

Seruorum Dux, Pronominatio est.

Ex adiunctis & signis.

A fine.

Relatio.

Diluit ex caussis.
Ex pari.

Articulus. *buisset? ecquò te tua virtus prouexisset? ecquò genius in lustris, popinis, alea, vino tempus ætatis omne con-*
Agnominatio. *sumsisses, vt faciebas, cùm in gremiis mimarum mẽtum*
Soluit distinctione. *mentemq́ deponeres.* ET TE, Ô PVER. *Puerum appellat, quem non modò virum, sed etiam virum fortissimum sensit & sentiet. Est istud quidem nomen ætatis, sed ab eo minimè vsurpandum, qui suam amentiam pueri*
Ex pari. *huic præbet ad gloriam.* QVI OMNIA EIVS NOMINI DEBES. *Debet verò, soluitq́ præclarè. Si enim ille patriæ parens est, vt tu appellas (ego, quid sentiam, videro) cur non hic parens verior, à quo certè vitam habemus è tuis facinorosißimis manibus ereptam?*
Ironia. ID AGERE, VT IVRE DAMNATVS SIT DOLABELLA? *Turpem verò actionem, qua defenditur amplißimi auctoritas ordinis contra crudelißimi gladiatoris amentiam.* ET VT VENEFICA HÆC LIBERETVR OBSIDIONE? *Veneficam audes appellare*
Relatio criminis. *eum virum, qui tuis veneficiis remedia inuenit? quem*
Pronominatio. *ita obsides noue Annibal, aut si quis acutior Imperator fuit: vt te ipse obsideas, neque te istinc, si cupias, possis*
Ex notatione. *explicare. recesseris: vndique omnes insequentur. manseris: hærebis. nimirum rectè veneficam appellas, à quo tibi præsentem pestem vides comparatam.* VT QVVM POTENTISSIMVS SIT CASSIVS, ATQVE BRV-
A meritis. TVS? *Putes Censorinum dicere, aut Ventidium, aut etiam ipsos Antonios. Cur autem nolint potentes esse non modo optimos, & nobilißimos viros, sed secum etiam in reipubl. defensione coniunctos?* NIMIRVM EODEM MODO HÆC ASPICITIS, VT PRIORA. QVÆ TANDEM? CASTRA POMPEII

SENA-

Diluit collatione castrorum Antonij & Pompeij in qua iucundissima est Antonianorum comitum descriptio.

SENATVM APPELLATIS? *An verò tua castra senatum appellaremus? in quibus tu es videlicet consularis, cuius totus consulatus est, ex omni monimentorum memoria reuulsus: duo prætores sine caussa diffisi se aliquid habituros: nos enim Cæsaris beneficia defendimus. Prætorij Philadelphus Annius, & innocens Gallius: ædilitij Coricus laternum, & vocis meæ Bestia, & fidei patronus: fraudator creditorum, Trebellius, & homo dirutus diruptusque Qu. Cœlius, columenq; amicorum Antonij, Cotula Varius: quem Antonius deliciarum caussa loris in conuiuio cædi iubebat è seruis publicis: septemuiralis Lento, Nucula, tum delitiæ, atque amores populi Romani L. Antonius: tribunitij primùm duo designati, Tullius Hostilius, qui suo iure in porta nomen inscripsit: qui cùm prodere Imperatorem suum non posset, reliquit. Alter est designatus, Viseius nescio quis, fortis (vt aiunt) latro, quem tamen temperantem fuisse ferunt Isauri balneatorem. Sequuntur alij tribunitij, T. Plancus inprimis: qui si senatum dilexisset, nũquam curiã incendisset: quo scelere damnatus, in eam vrbem rediit armis, à qua excesserat legibus. Sed hoc ei commune cũ plurimis dissimillimis. illud tamen verum, quod in hoc Planco prouerbij loco dici solet, perire eum non posse, nisi ei crura fracta essent. fracta sunt, & viuit. hoc tamen, vt alia multa, Aquilæ fertur acceptũ. est etiã ibi Decius, ab illis, vt opinor, Muribus Deciis: itaq; Cæsaris munere Deciorum quidem multo interuallo per hũc præclarum virũ memoria renouata est. Saxam verò Decidium præterire, quî possum, hominem deductum ex vltimis gentibus? vt eum tribunum pl. videremus, quem*

Ironia.

A signo.

Hoc prouerbio & ænigmate significat latronem fuisse, & cruce dignum.

Saxa è Celibera fuit.

Repugnás.

ciuem nunquam videramus? est quidem A. Saserna, sed omnes tamen tantam habent similitudinem inter se, vt in eorum prænominibus errem. nec verò Exitius, Philadelphi frater, quæstor, præmittendus est, ne, si de clarißimo adolescente siluero, inuidisse videar Antonio. est etiam Asinius quidam, senator voluntarius, lectus ipse à se. apertam curiam vidit post Cæsaris mortem: mutauit calceos: pater conscriptus repentè factus est. Non noui Sex. Albedium: sed tamen neminem tam maledicum offendi, qui illum negaret dignum Antonij senatu arbitror me aliquos prateriisse: de his tamen, qui occurrebant, tacere non potui: hoc igitur fretus senatu. Pompeianum senatum despicit: in quo decem fuimus consulares: qui si omnes viuerent, bellum omnino hoc non fuisset: auctoritati ceßisset audacia. Sed quantum præsidij fuerit in ceteris, hinc intelligi potest, quòd ego vnus relictus è multis, contudi & fregi, adiuuantibus vobis, exultantis prædonis audaciam. Quòd si fortuna nobis modò non eripuisset Seru. Sulpicium, eiusq; collegam ante M. Marcellum, quos ciues? quos viros? si duos consules amicißimos patriæ simul ex Italia eiectos si L. Africanum summum ducem, si P. Lentulum, ciuem cùm in ceteris rebus, tum in salute mea singularem: si Bibulum, cuius est in rempubl. meritò semper laudata constantia: si L. Domitium, præstantißimum ciuem, si Ap. Claudium pari nobilitate, & voluntate præditum, si P. Scipionem, clarißimum virum maiorumque suorum simillimum respubl. tenere potuisset: certè his consularibus non esset Pompeianus despiciendus senatus. Vtrum igitur æquius, vtrum melius reipublic. fuit,

Nam senatores diuersos ab aliis calceos habebant.

Pompeij senatus.

Ex minore.

Attende laudum & meritorum in singulis, varietatem.

Cn. Pom-

Cn. Pompeium, an sectorem Cn. Pompeij, viuere Antonium? Qui verò prætorij? quorum Princeps M. Cato, idemq; omnium gentium virtute Princeps. quid reliquos clarißimos viros commemorem? nostis omnes.

Breuissima reliquorum notatio.

Magis vereor, ne longum me in enumerando, quàm ne ingratum in prætereundo putetis. qui ædilitij qui tribunitij? qui quæstorij? quid multa? talis senatorum & dignitas & multitudo fuit, vt magnâ excusatione opus iis sit, qui illa in castra non venerunt. nunc reliqua attendite. VICTVM CICERONEM DVCEM HABVISTIS.

Vertit in suam laudē.

Eò libentius ducem audio, quod certè ille dicit inuitus.

Concessio inuidiosa.

nam de victo nihil laboro: fatum enim meum est sine republ. nec vinci posse, nec vincere. MACEDONIAM MVNITIS EXERCITIBVS. *& quid fratri tuo, qui à vobis nihil degenerat, extorsimus.*

Intempestiuum hoc dicit.

AFRICAM COMMISISTIS VARO BIS CATO. *Hic cum C. fratre putat se litigare.* IN SYRIAM CASSIVM MISISTIS. *Non igitur sentis, huic caussæ orbem terræ patere, te extra munitiones tuas, vestigium vbi imprimas, non habere?*

Et hæc concessio inuidiosa.

CASCAM TRIBVNATVM GERERE PASSI ESTIS:

A meritis.

Quid ergo? vt M. Marullum, vt Cæsetium, à republ. remoueremus eum, per quem, vt neque idem hoc post hac, neque multa huiusmodi accidere possent, consecuti sumus? VECTIGALIA IVLIANA LVPERCIS ADEMISTIS.

Diluit, obiecto grauiore crimine.

Lupercorum mentionem facere audet? neque illius diei memoriam perhorrescit, quo ausus est obrutus vino, vnguentis oblitus, nudus gementem populum Romanum ad seruitutem cohortari? VETERANORVM COLONIAS DEDVCTAS LEGE, ET SENATVS CONSVL-

Negat, & contrarium ponit.

TO SVSTVLISTIS. *Nos sustulimus, an contra lege comitiis centuriatis lata sanximus? vide, ne tu veterano, tamen eos, qui erant perditi, perdideris, in eumque locum deduxeris, ex quo ipsi iam sentiunt se nunquam exituros.* MASSILIENSIBVS IVRE BELLI ADEMTO REDDITVROS VOS POLLICEMINI. *Nihil disputo de iure belli, magis facilis disputatio est, quàm necessaria. Illud tamen animaduertite P.C. quàm sit huic reipublicæ natus hostis Antonius, qui tantopere eam ciuitatem oderit, quam scit huic reipubl. semper fuisse amicissimam.* NEMINEM POMPEIANVM, QVI VIVAT, TENERE LEGE HIRTIA DIGNITATES? *Qui quæso iam legis Hirtiæ mentionem facit? cuius non minùs arbitror latorem ipsum, quàm eos, de quibus lata est, pœnitere. Omnino mea quidem sententia legem illam appellare fas non est: &, vt sit lex, non debemus illam Hirtij legem putare.* APVLEIANA PECVNIA BRVTVM SVBORNASTIS. *Quid, si omnibus suis copiis excellentem virum respublica amasset, quem tandem bonum pœniteret? nec enim sine pecunia exercitum alere, nec sine exercitu fratrem tuum capere potuisset.* SECVRI PERCVSSOS PÆTVM ET MENEDEMVM CIVITATE DONATOS ET HOSPITES CÆSARIS LAVDASTIS. *Non laudamus, quod ne audiuimus quidem. Valde enim nobis in tanta perturbatione reipubl. de duobus nequissimis Græculis cogitandum fuit.* THEOPOMPVM NVDVM EXPVLVM A TREBONIO

Reiectio.

Ex pari, & à signo.

Concedit, & legem vituperat.

A meritis.

Ex caussis, sed non sine aculeo.

Ex caussa. Ironia.

CON-

CONFVGERE ALEXANDRIAM NEGLEXISTIS. *Magnum crimen senatus: de Theopompo summo homine neglex imus: qui vrbi terrarum sit, quid agat, viuat denique, an mortuus sit, quis aut scit, aut curat?* SER. GALBAM EODEM PVGIONE SVCCINCTVM IN CASTRIS VIDETIS. *Nihil tibi de de Galba respondeo, fortissimo & præstantissimo ciue: coràm aderit: præsens tibi & ipse, & ille, quem insimulas, pugio respondebit.* MILITES AVT MEOS, AVT VETERANOS CONTRAXISTIS, TANQVAM AD EXITIVM EORVM, QVI CÆSAREM OCCIDERANT: ET EOSDEM NEC OPINANTES AD QVÆSTORIS SVI, AVT IMPERATORIS, AVT COMILITONVM SVORVM PERICVLA IMPVLISTIS. *Scilicet verba dedimus, accepimus: ignorabat legio Martia, quarta, ignorabant veterani quid ageretur, non illi senatus auctoritatem, ad libertatem populi Romani sequebantur? Cæsaris mortem vlcisci volebant, quam omnes fatalem fuisse arbitrabantur: te videlicet saluum, beatum, florentem esse cupiebant? ô miser cùm re, tum hoc ipso, quòd non sentis, quàm miser sis. Sed maximum crimen audite.* DENIQVE QVID NON AVT PROBAVISTIS, AVT FECISTIS? QVID FACIAT, SI REVIVISCAT? *quis? credo enim afferet aliquod scelerati hominis exemplum:* CN. POMPEIVS IPSE? *ô nos turpes, si quidem Cn. Pompeium imitaturi sumus:* AVT FILIVS EIVS SI DOMI POSSIT, POTERIT, MIHI CREDE: *Nam paucis diebus, & in domum*

Ironia.

Sarcasmus.

A militum voluntate, & senatus autoritate, per ironiam.

Exclamatio ironica.

Concessio amara.

mum, & in hortos paternos immigrabit. POSTREMO NEGATIS PACEM POSSE FIERI, NISI AVT EMISERO BRVTVM AVT FRVMENTO IVVERO. *Alij istud negant: ego verò, ne si ista quidem feceris, vnquam tecum pacem huic ciuitati futurum puto.* QVID? HOC PLACET NE VETERANIS ISTIS? QVIBVS ADHVC OMNIA INTEGRA SVNT. *Nihil vidi tam integrum, quàm vt oppugnare Imperatorem incipiant, quem tanto studio consensuq; offenderint.* QVONIAM VOS ASSENTATIONIBVS, ET VENENATIS MVNERIBVS VENISTIS. *Deprauati, aut corrupti sunt, quibus persuasum est. fœdissimum hostem iustissimo bello persequi.* AT MILITIBVS INCLVSIS OPEM FERTIS: NIHIL MOROR EOS SALVOS ESSE, ET IRE QVO LVBET: SI TANTVMMODO PATIVNTVR PERIRE EVM, QVI MERVIT. *Quàm benignè: itaque vsi libertate Antonij milites Imperatorem reliquerunt, & se ad hostem metu perterriti contulerunt: per quos si non stetisset, non Dolabella prius Imperatori suo, quàm Antonius etiam collegæ parentasset.* CONCORDIÆ FACTAM ESSE MENTIONEM SCRIBIS IN SENATV, ET LEGATOS ESSE CONSVLARES QVINQVE. DIFFICILE EST CREDERE EOS, QVI ME PRÆCIPITEM EGERIMT, ÆQVISSIMAS CONDITIONES FERENTEM, ET TAMEN EX HIS ALIQVID REMITTERE COGITANTEM, PVTARE ALIQVID MODERATE AVT HVMANE ESSE FACTVROS. VIX ETIAM VERISI-

Concedit plusquam velit.

Integrum Ambiguum vertit in Antonium. A iure per ironiam. Irridet, vexat, exagitat.

Collegæ parentasset, id est, Cæsari Brutum mactasset. Ex repugnantibus. Vrget Orator Antonij confessionē ad odium augendum.

MILE

MILE EST, QVI IVDICAVERINT HOSTEM DOLABELLAM OB RECTISSIMVM FACINVS, EOSDEM NOBIS PARCERE POSSE IDEM SENTIENTIBVS. *Parúmne videtur omnium facinorum sibi cum Dolabella societatem initam confiteri? nónne cernitis ex vno fonte omnia scelera manare? ipse denique fatetur, hoc quidem satis acutè, non posse eos, qui hostẽ Dolabellam iudicauerint ob rectißimum facinus (ita videtur Antonio) sibi parcere idem sentienti quid enim huic facias, qui hæc literis, memoriáq; mandarit, ita sibi conuenisse cum Dolabella, vt ille Trebonium, &, si posset, etiam Brutum, Caßium discruciatos necaret, eademq; adhiberet supplicia nobis? conseruandus ciuis cum tam pio iustoq; fœdere. Is etiam queritur conditiones suas repudiatas, æquas quidem & verecundas, vt haberet Galliam vltimam aptißimam ad bellum instruendum, renouandumque prouinciam: vt Alaudæ in tertia decuria iudicarent, id est, vt perfugium scelerum esset cum turpißimis reipubl. sordibus: vt acta sua rata essent, cuius nullum remanet consulatus vestigium. Cauebat etiam L. Antonio: qui fuerat æquißimus agri priuati & publici decempedator, Nucula & Lentone collega.* QVAMOBREM VOS POTIVS ANIMADVERTITE, VTRVM SIT ELEGANTIVS, ET PARTIBVS VTILIVS, TREBONII MORTEM PERSEQVI, AN CÆSARIS: ET VTRVM SIT ÆQVIVS, CONCVRRERE NOS, QVO FACILIVS REVIVISCAT POMPEIANORVM CAVSSA TOTIES IVGVLATA: AN CONSENTIRE, NE LVDIBRIO SIMVS INIMICIS. *Si esset iugulata. nunquam exsurgeret:*

Ironia.
Refelit ex caussis.

Decempedator, i. diuisor à decempeda, decempedũ mensura.

Ex antecedentibus. Elegantius pro honestius abusio est, vt & partibus nam Reip. dicere debuit, aut aliquid huiusmodi.

geret: quod tibi tuisq; contingat. VTRVM, *inquit,* ELEGANTIVS. *Atqui hoc bello de elegantia quæritur.* ET PARTIBVS VTILIVS. *Partes furiosè dicuntur in foro, in curia. bellum contra patriam nefarium suscepisti: oppugnas Mutinam: circumsides consulem designatum: bellum contra te duo consules gerant, cumq; his pro prætore Cæsar: cuncta contra te Italia armata est: istas tu partes potiùs, quàm à populo Romano defectionem vocas? potiùs M. Treboniј mortem, quàm Cæsaris persequamur? Treboniј satis persecuti sumus, hoste iudicato Dolabella: Cæsaris mors facillimè defenditur obliuione & silentio. Sed videte, quid moliatur: cùm mortem Cæsaris vlciscendam putat, mortem proponit non iis solùm, qui illam rem gesserunt, sed iis etiam, qui non molestè tulerunt.* QVIBVS, VTRI NOSTRVM CECIDERINT, LVCRO FVTVRVM EST. QVOD SPECTACVLVM ADHVC IPSA FORTVNA VITAVIT, NE VIDERET VNIVS CORPORIS DVAS ACIES LANISTA CICERONE DIMICANTES: QVI VSQVE EO FELIX EST, VT IISDEM ORNAMENTIS DECEPERIT VOS, QVIBVS DECEPTVM CÆSAREM GLORIATVS EST.

Inustum translatũ, à seruis stigmate notis.
Pathos ab Antonij crudelitate.

Pergit in mea maledicta. quasi verò ei pulcherrimè priora processerint: quem ego inustum verissimis maledictorum notis tradam hominum memoriæ sempiternæ. ego lanista? & quidem non insipiens: deteriores enim iugulare cupio, meliores vincere. vtri ceciderint, scribit lucro nobis futurum. ô præclarum lucrum, quo te victore, quod dij omen auertant, beata mors eorum

rum futura sit, qui è vita excesserint sine tormentis. à me deceptos ait eisdem ornamentis Hirtium, & Cæsarem. Quod quæso adhuc à me est tributum Hirtio ornamentum? nam Cæsari plura, & maiora debentur. deceptum autem patrem à me Cæsarem dicere audes? tu, tu, inquam illum occidisti Lupercalibus: cuius homo ingratißime Flaminium cur reliquisti? sed iam videte magni & clari viri admirabilem grauitatem, atque constantiam. MIHI QVIDEM CONSTAT, NEC MEAM CONTVMELIAM, NEC MEORVM FERRE, NEC DESERERE PARTES, QVAS POMPEIVS ODIVIT, NEC VETERANOS SEDIBVS SVOS MOVERI PATI, NEC SINGVLOS AD CRVCIATVM TRAHI, NEC FALLERE FIDEM, QVAM DEDI DOLABELLÆ: *Omitto alia: fidem Dolabellæ, sanctißimi viri, deserere homo pius non potest. quam fidem? an optimi cuiusque cædis, vrbis, & Italiæ partitionis, suis dandarum diripiendarumq; prouinciarum? nam quid erat aliud, quod inter Antonium & Dolabellam, impurißimos, parricidas, fœdere, ac fide sanciretur?* NEC LEPIDI SOCIETATEM VIOLARE, PIISSIMI HOMINIS: *tibi cum Lepido societas? aut cum illo, non dicam bono ciue, sicut ille est, sed homine sano? Id agis, vt Lepidum aut impium, aut insanum existimari velis. nihil agis quanquam affirmare de altero, difficile est, de Lepido præsertim, quem ego metuam nunquam, benè sperabo, dum licebit. reuocare te à furore Lepidus voluit, non adiutor esse dementiæ. Tu porrò ne*

Geminatio.

Occidisti, i. caussam necis præbuisti.

Flaminiũ, Flammi munus, i. est Sacerdotium.

Odiuit, rarum.

Ironia.

Interpretatio criminosa ad odiũ inflammandum.

Obiurgatio, à repugnantibus.

Ex contrario, Piissimus nouũ & insolens verbum.

pios quidem, sed piissimos quæris: & quod verbum omnino nullum in lingua Latina est, id propter tuam diuinam pietatem nouum inducis, NEC PLANCVM PRODERE PARTICIPEM CONSILIORVM. *Plancum participem? cuius memorabilis ac diuina virtus lucem affert reipubl. nisi fortè subsidio tibi venire arbitraris cum fortissimis legionibus, magno equitatu, peditatúque Gallorum: quique nisi ante eius aduentum reipubl. pœnas dederis, ille huius belli feret principatum, quanquam enim prima præsidia vtiliora reipubl. sunt, tamen extrema sunt gratiora, sed iam se colligit, & ad extremum incipit philosophari.* SI ME RECTIS SENSIBVS EVNTEM DII IMMORTALES, VT SPERO, ADIVVERINT, VIVAM LIBENTER. SIN AVTEM ALIVD ME FATVM MANET, PRÆCIPIO GAVDIA SVPPLICIORVM VESTRORVM: NAMQVE SI VICTI POMPEIANI TAM INSOLENTES SVNT: VICTORES, QVALES FVTVRI SINT, VOS POTIVS EXPERIEMINI. *Præcipias licet gaudia. non enim tibi cum* POMPEIANIS, *sed cum vniuersa republ. bellum est. Omnes te dij, homines, summi, medij, infimi, ciues, peregrini, viri, mulieres, liberi, serui oderunt. Sensimus hoc nuper falso nuncio, vero propediem sentiemus. quæ si tecum ipse recolis, æquiore animo & maiore consolatione moriere.* DENIQVE SVMMA IVDICII MEI SPECTAT HVC, VT MEORVM INIVRIAS FERRE POSSIM, SI AVT OBLIVISCI VELINT IPSI FECISSE, AVT

Ex contrariis.

Philosophatur Antonius.

Ex minore.

Distributione elegantissima amplificat.

A signo.

Ironia.

VLCISCI PARATI SINT VNA NOBISCVM CÆSARIS MORTEM. *Hac Antonij sententia cognitâ, dubitaturósne A. Hirtium, C. Pansam consules putatis, quin ad Antonium transeant? Brutum obsideant? Mutinam expugnare cupiant? quid de Pansa & Hirtio loquar? Cæsar, singulari pietate adolescens, poterítne se tenere, quin D. Bruti sanguine pœnas patrias persequatur? itaque fecerunt, vti his literis lectis, ad munitiones propius accederent. Quò maior adolescens, Cæsar, maioréque deorum immortalium beneficio reipubl. natus est, qui nulla specie paterni nominis, nec pietate abductus vnquam est. Intelligit maximam pietatem conseruatione patriæ contineri. Quòd si partium certamen esset, quarum omnino nomen extinctum est: Antoniúsne potiùs, & Ventidius partes Cæsaris defenderet, quamprimùm Cæsar, adolescens summa pietate, & memoria parentes sui? Deinde Pansa, & Hirtius, qui quasi cornua duo tenuerunt Cæsaris, tum cùm illæ verè partes vocabantur? hæ verò quæ sunt partes, cùm alteris senatus auctoritas, populi Romani libertas, reipubl. salus proposita sit: alteris cædes bonorum, vrbis, Italiæque partitio? veniamus aliquando ad clausulam.* LEGATOS VENIRE NON CREDO *benè me vouit.* BELLVM QVO VENIAT. *Proposito præsertim exemplo Dolabellæ sanctiores erunt. Credo iure legat, quàm duo consules, contra quos arma fert: quàm Cæsar, cuius patris flamen est: quàm consul designatus, quem oppugnat: quàm Mutina, quam obsidet: quàm patria, cui ignem ferrumque minatur.* CVM VENERINT: QVÆ PO-

STV-

Iam serio loquitur.

Sententia politica.

Ex caussis.

Clausula est breuis conclusio.

Ex minore per Ironiã.

Execratio.

Allegoria. STVLENT COGNOSCAM. *Quin tu abis in malam pestem, malúmque cruciatum? ad te quisquam veniat, nisi Ventidij? Oriens incendium, qui restinguerent, summos viros misimus, repudiasti: nunc in tantam flammam támque inueteratam mittamus, cùm locum tibi reliquum non modò ad pacem, sed ne ad deditionem quidem feceris?* Hanc ego Epistolam P. C. non quo illum dignum putarem, recitaui: sed vt confessionibus ipsius omnia patefacta eius parricidia videretis. Cum hoc pacem M. Lepidus, vir ornatissimus omnibus & virtutis & fortunæ bonis, si hæc videret, denique aut vellet, aut fieri posse arbitraretur? prius vndis flamma, vt ait poëta nescio quis: priùs denique omnia, quàm aut cum Antoniis respub. aut cum repub. Antonij redeant in gratiam. Monstra quædam sunt ista, & portenta, & prodigia reipubl. moueri sedibus suis huic vrbi melius est, atque in alias, si fieri possit, terras demigrare, vnde Antoniorum nec facta, nec nomen audiat, quàm illos, Cæsaris virtute eiectos, Bruti retentos, intra hæc mœnia videre. Optatissimum est vincere: secundum est, nullum casum pro dignitate, & libertate patriæ non ferendum putare: quod reliquum est, non est tertium, sed postremum omnium, maximam turpitudinem suscipere vitæ cupiditate. Quæ cùm ita sint, de mandatis literisq; M. Lepidi, viri clarissimi, Seruilio assentior & hoc amplius censeo: Magnum Pompeium Cn. F. pro fratris maiorumque suorum animo studioq; in rempub. suaq; pristina virtute, industria, voluntate fecisse, quòd suam eorumq;, quos secum haberet, operam, senatui populoq; Romano pollicitus esset: eamque rem

Marginal notes:

Epilogus notarum in Ant. epistolam.

Similibus contra naturam, difficultatem auget.

Expolitio per comparationem.

Sententia Demosthenis contra Phippum.

Peroratio.

Articulus.

rem senatui populoq; Romano gratam acceptamq; esse, eiq; honori dignitatiq; eam rem fore. Hoc vel coniungi cum hoc S.C. licet, vel seiungi potest, separatimq; perscribi, vt proprio S.C. Pompeius collaudatus esse videatur.

IN

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA DECIMA, QVARTA,

ORATIO LVII.

Cùm pugnatum ad Mutinam eſſet, & fugatus Antonius, quęritur, an ſaga ſint retinenda: & an victores eſſent imperatores, victi hoſtes appellandi. Status abſolutę qualitatis. Exorditur à re ipſa, id eſt, ab aduerſariorū ſententia, & à Bruti perſona. Partitio. Ex cauſſis.

I, vt ex literis, quæ recitatæ ſunt P. C. ſceleratiſsimorum hoſtiū exercitum caſum fuſumq; cognoui, ſic id ꝙ & omnes maximè optamus, & ex ea victoria, quæ parta eſt, conſecutā arbitramur, D. Brutū egreſſum iam Mutina eſſe cognouiſſem: propter cuius periculū ad ſaga iſſemus, propter eiuſdē ſalutem redeundum ad priſtinū veſtitum ſine vlla dubitatione cēſerem. antè verò quàm ſit ea res, quàm auidiſsimè ciuitas exſpectat, allata: lætitiæ vſus ſatis eſt maximæ præclariſsimæq; pugnæ: reditū ad veſtitum cōfectæ victoriæ reſeruate. confectio autem belli eſt D. Bruti ſalus. quæ autem eſt iſta ſententia, vt in hodiernum diem veſtitus mutetur, inde cras ſagati prodeamus? nos verò, cùm ſemel ad eum, quem cupimus optamusq;, veſtitum redierimus: id agam vt eum in perpetuum retineamus: nam hoc quidē cùm turpe eſt, tum ne diis quidē immortalibus gratum ab eorum aris, ad quas togati adierimus, ad ſaga ſumenda diſcedere. atque animaduerto P.C. quoſdam huic fauere ſententiæ: quorum ea mens, idq; conſilium eſt, vt, cùm videant illum glorioſiſsimum D. Bruto futurum diem, quo die propter eius ſalutem redierimus ad veſtitum, hūc ei fructum eripere cupiant, ne memoriæ poſteritatiq; prodatur, propter vnius ciuis periculum populum Roman. ad ſaga iuiſſe: propter eiuſdem ſalutem rediſſe

diſſe

disse ad togas. tollite hanc, nullam tam prauæ sententiæ caussam reperietis. vos verò P. C. conseruatæ auctoritatem vestram: manete in sententia: tenete vestrâ memoriâ, quòd sæpè ostendistis, huius totius belli in vnius viri fortissimi & maximi vita positum esse discrimen. ad D. Brutum liberandum legati missi principes ciuitatis, qui illi hosti ac parricidæ denunciarent, vt à Mutina discederet: eiusdem D. Bruti conseruandi gratia consules sortiti: ad bellum profectus A. Hirtius: cuius imbecillitatem valetudinis animi virtus & spes victoriæ confirmauit: C. Cæsar, cum exercitu per se comparato cùm primis pestibus rempubl. liberasset, ne quid postea sceleris oriretur, profectus est ad eundem Brutum liberandum, vicitq; dolorem aliquem domesticum patriæ charitate. quid C. Pansa egit aliud delectibus habendis, pecuniis comparandis, S.C. faciendis grauissimis in Antonium, nobis cohortandis, populo Romano ad caussam libertatis vocando, nisi vt D. Brutus liberaretur? à quo populus Romanus frequens ita salutem D Bruti vna voce deposcet, vt eam non solùm commodis suis, sed etiam necessitati victus anteferret. quod sperare nos quidem debemus P. C. aut inibi esse, aut iam confectum: sed spei fructum rei conuenit, & euentui reseruari, ne aut deorum immortalium beneficium festinatione præripuisse, aut vim fortunæ stultitia cõtempsisse videamur. sed quoniam significatio vestra satis declarat, quid hac de re sentiatis: ad literas veniam, quæ sunt à consulibus, & à proprætore missæ: si pauca antè, quæ ad ipsas literas pertineant, dixero. Imbuti sanguine gladij P. C. legionum, exercituumq; nostrorum, vel madefacti potius duobus consulum, tertio Cæsaris prælio. si hostium

Inuidiam intelligit. Ab honesto.

Ab antecedentibus & caussis.

Similiter cadentibus suauitas quæritur.

Inibi, id est, propè, vel propemodum, concludit per distributionem. Trãsitio ad secũdum caput caussæ.

Connexum ex consequentibus.

Cōnnexū ex consequentibus. Poeticè sensum dat gladiis. Ex repugnantibus. Inserit nominis quæstionem, & definitione refellit. Audaces qui.

Argumentis, & signis hostes esse demōstrat, ex quibus hostis descriptio colligi potest.

* Aut propudium legēdum est, aut quod malim, ꝓdigium. Nam proxima oratione Antonios, mō

*fuit ille sanguis, summa militum pietas: nefarium scelus, si ciuium. quousq; igitur is, qui omnes hostes scelere superauit, nomine hostis carebit? nisi mucrones etiam nostrûm militum tremere vultis, & dubitare, vtrum in ciue, an in hoste figantur. Supplicationem decernitis: hostem non appellatis grata verò nostræ diis immortalibus gratulationes erunt, gratæ victimæ, cùm interfecta sit ciuium multitudo? de improbis, inquit, & audacibus. nam sic eos appellat clarissimus vir: quæ sunt vrbanarum maledicta litium, non inustæ belli internecini notæ. Testamenta, credo, subiiciunt, aut eiiciunt vicinos, aut adolescentulos circumscribunt. His enim vitiis affectos, & talibus, malos & audaces appellare consuetudo solet. Bellum inexpiabile infert quatuor consulibus omnium latronum teterrimus, gerit idem bellum cum senatu populoq; Rom. omnibus, quanquam ruit ipse suis cladibus, pestem, vastitatem, cruciatum, tormenta denunciat, Dolabellæ ferum & immane facinus, quod nulla barbaria posset agnoscere, id suo consilio factum esse testatur: quæq; esset facturus in hac vrbe, nisi eum hic ipse Iupiter ab hoc templo, atque mœnibus repulisset, declarauit in Parmensium calamitate, quos, optimos viros, honestissimosq; homines, maximè cum auctoritate huius ordinis, populique Romani dignitate coniunctos, crudelissimis exemplis interemit, * proludium illud, & portentum, L. Antonius, insigne odium omnium hominum, vel, si etiam dij oderint, quos oportet, omnium deorum. refugit animus P. C. eaq; formidat dicere, quæ L. Antonius in Parmensium liberis, & coniugibus effecerit. Quas enim turpitudines Antonij libenter subierunt, easdem per vim lætantur aliis se intulisse.*

lisse. sed vis calamitosa est, quam illis intulerunt: libido flagitiosæ, qua Antoniorum oblita est vita. est igitur quisquam, qui hostes appellare non audeat, quorum scelere crudelitatem Charthaginensium victam esse fateatur? qua enim in vrbe tam immanis Annibal capta, quam in Parma surrepta Antonius? nisi forte huius coloniæ & ceterarum, in quas eodem est animo, non est hostis Antonius putandus. si vero coloniarum, & municipiorum sine vlla dubitatione hostis est, quid tundem huius censetis vrbis? quam ille ad * expiandas egestates latrocinij sui concupiuit? quam iam pridem metator & callidus, decempeda sua Saxa diuiserat? recordamini per deos immortales P. C. quid hoc biduo timuerimus, à domesticis hostibus, id est, qui intra mœnia hostes sunt, rumoribus improbißimis, dißipatis. quis liberos, quis coniugem aspicere poterat sine fletu? quis domum? quis tecta? quis larem familiarem? iam aut fœdißimam mortem omnes, aut miserabilem fugam cogitabant. hæc à quibus timebantur, eos hostes appellare dubitamus? grauius si quis attulerit, nomen libenter assentiar: hoc vulgari contentus vix sum, leuiore non vtar. itaque cum supplicationes iustißimas ex ijs literis, quæ recitatæ sunt, decernere debeamus, Seruiliusque decreuerit: augebo omnino numerum dierum, præsertim cum communiter tribus ducibus sint decernendæ. sed hoc primum faciam, vt imperatores appellem eos, quorum virtute, consilio, felicitate maximis periculis seruitutis, atq; interitus liberati sumus. etenim cui viginti his annis supplicatio decreta est, vt non imperator appellaretur, aut minimis rebus gestis, aut plerunq; nullis? quãobrẽ aut supplicatio ab eo, q̃ ante dixit, decernẽda nõ fuit: aut vsitatus honos peruulga-

stra, portenta, & prodigia appellauit.

Amplificat à suo pudore & à personis. A necessitate & voluntate.

Conclusio ex minore.

Agnominatio.

Ex Pari.

* explẽdas.

Metator & decempedator Ciceronis Colũ. & Plin. Mẽsor.

A signo, per distributionem.

Ex maiore.

De supplicationibus.

A definitione.

A more & consequentibus.

Ex minore. *tusq; tribuendas iis, quibus etiam noui & singulares debetur, at si quis Hispanorum, aut Gallorum, aut Thracum mille, aut duo millia occidisset, nō cum hac consuetudine, quæ increbuit, imperatorem appellaret senatus?*
Iteratio. *tot legionibus cæsis, tāta multitudine interfecta, hostiū dico, ita, inquam, hostium, quamuis hoc isti hostes domestici nolint, clarißimis ducibus supplicationum hono-*
Articulus. *rem tribuimus, imperatorum nomen adimemus? quan-*
Ex minore. *to enim honore, lætitia, gratulatione in hoc templum ingredi debent, illi ipsi huius vrbis liberatores, cùm hesterno die propter eorum res gestas me ouantem & propè triumphantem populus Rom. in Capitolium domo tulerit, domum inde reduxerit? is enim demum est, mea quidem sententia, iustus triumphus ac verus, cùm benè de rep. meritis testimonium à consensu ciuitatis datur. nam siue in communi gaudio populi Ro. vni gratulabantur, magnum iudicium: siue gratias agebant, eò maius: siue vtrunq;, nihil magnificentius excogitari potest. Tu igitur ipse de te, dixerit quispiam, & quidem inuitus: sed iniuriæ dolor facit me præter consuetudinem gloriosum. Nónne satis est ab hominibus virtutis ignaris gratiam benè mærentib. non referri? etiam in eos, qui omnes suas curas in reip. salute defigunt, crimen inuidiaq; quæretur? scitis enim per hos dies creberrimū fuisse sermonem, per Idus Quin. qui dies hodie est, cum fascibus descensurum. aliquémne imperatorem * credo hoc in gladiatorem, aut latronem, aut Catilinam esse confictum: non in eum, qui, ne quid tale in repub. fieri posset, effecerit. An vt ego, qui Catilinam hæc molientem sustulerim, euerterim, afflixerim, ipse existerem repentè Catilina? quibus auspiciis istos fasces augur accipe-*

Expolitio per triumphi definitionem.
Amplificat digestione, tribus gradibus constante.
Translatione se tuetur.
Digreßio.
* crimen inuidia quæritur, credo.
Ex repugnantibus.
A facultatibus.

ciperem? quatenus habere͂? cui traderem? quenquamne fuisse tam sceleratum, qui hoc fingeret? tam furiosum, qui crederet? vnde igitur ista suspicio, vel potiùs iste sermo? cùm, vt scitis, hoc triduo tristis à Mutina fama manaret? inflati lætitia atque insolentia impij ciues, vnum se in locum ad illam curiam viribus potiùs suis, quàm reip. infelicem congregabant: ibi cùm consilium inirent de cæde nostra, partirenturq́ inter se, qui Capitolium, *qui ostia, qui vrbis portas occuparent: ad me concursum futurum ciuitatis putabant. Quod, cùm inuidiâ meâ fieret. & cum vitæ etiam periculo, famam istam fascium dissipauerunt: fasces ipsi ad me delaturi fuerunt. quod cùm esset quasi mea voluntate factum, tum in me impetus conductorum hominum, quasi in tyrannum parabatur: ex quo cædes esset omnium vestrum consecuta. quæ res patescit* P. C. *sed suo tempore totius huius sceleris fons aperietur. itaque P. Apuleius, tribunus pl. meorum omnium consiliorũ periculorumq́ iam inde à consulatu meo testis, conscius, adiutor, dolorem ferre non potuit: doloris mei concionem habuit maximam, populo Romano vnum atq́ idem sentiente. In qua concione, cùm me pro summa nostra coniunctione & familiaritate liberare suspicione fascium vellet, vna voce cuncta concio declarauit, nihil esse à me vnquam de rep. nisi optimè cogitatum. post hanc habitam cõcionem duabus tribúsne horis optatissimi nuncij & literæ venerunt, vt idem dies non modò me iniquissima inuidia liberarit, sed etiam celeberrima populi Romani gratulatione auxerit. Hæc interposui P.C. non tam, vt pro me dicerem, (malè enim mecum ageretur, si parum vobis essem*

Vicissim inuidiam cõflat maleuolis suis, eorum patefactis cõsiliis.

A testimonio.

A populi testimonio.

Exitus inopinatus.

Digressionis caussa & finis.

essem sine defensione purgatus) quàm vt quosdam nimis ieiuno animo & angusto monerem, id quod semper ipse fecissem, vti excellentiũ ciuium virtutẽ, imitatione dignam, non inuidia putarent. magna est in repub. campus, vt sapienter dicere Crassus solebat: multis apertus cursus ad laudem. vtinam quidem illi principes viuerẽt, qui me post meũ cõsulatum, cùm iis ipse cederem, principem non inuiti videbant. Hoc verò tempore in tanta inopia constantium, & fortium consularium, quo me dolore affici creditis: cùm alios malè sentire, alios nihil omnino curare videam, alios parum constanter in suscepta caussa permanere, sententiamq́ suam non semper vtilitate reipub. sed cùm spe tum timore moderari? quòd si quis de contentione principatus laborat, quæ nulla esse debet, stultißimè facit, si vitiis cum virtute contendit: vt enim cursu cursus, sic in viris fortibus virtus virtute superatur. vt si ego de rep. optimè sentiam, vt me vincas, ipse peßimè senties? aut si ad me bonorum concursum fieri videbis, ad te improbos inuitabis? nollem primùm reipub. caussa, deinde etiam dignitatis tuæ. Sed si principatus ageretur, quem nunquam expetiui: quid tandẽ mihi esset optatius? ego enim malis sententiis vinci non possum, bonis forsitan possum, & libenter. hæc populũ R. videre, animaduertere, iudicare, quidam molestè ferunt. poterátne fieri, vt non perinde homines quoq́, vt quisq́ mereretur, iudicarẽt? vt enim de vniuerso senatu populus Rom. verißimè iudicat, nullis reip. temporibus hunc ordinem firmiorem, atque fortiorem fuisse: sic de vnoquoq́ nostrûm, & maxime, qui hoc loco sententias dicimus, sciscitantur omnes: auent audire, quid quisq́ senserit: ita de vnoquoq́, vt quemq́ meri-

Sententia. Crassi sapienter dictũ per translationem, à ludis Circensibus.

Optatio pathetica.

Distributio.

Simile elegans à coniugatis siue casibus.

Apostrophe per cõtentionem.

Expositio sententiæ suæ.

Ab honesto per concessionem.

Obiurgatio.

A populi R. iudicio terret.

meritum arbitrantur, existimant, memoria tenent, me ante diem 13. Kalend. Ian. principem reuocandæ libertatis fuisse: me ex Kalend. Ian. ad hanc horam inuigilasse: reipubl. meam domum, measq; aures dies & noctes omnium præceptis monitisq; patuisse: meis literis, meis nunciis, meis cohortationibus omnes, qui vbique essent, ad patriæ præsidium excitatos: meis sententiis à Kalen. Ian. nunquam legatos ad Antonium, semper illum hostem, semper hoc bellum: vt ego, qui omni tempore veræ pacis auctor fuissem, huic essem nomini pestiferæ pacis inimicus. idem Ventidium, cùm alij tribunum pleb. voluissent, non ego semper hostem? has in sententias meas si consules designati discessionem facere voluissent, omnibus istis latronibus auctoritate ipse senatus iam pridem de manibus arma cecidissent. sed quod tum licuit P. C. id hoc tempore non solùm licet, verùm etiam necesse est: eos, qui re sunt hostes, verbis notari, sententiis nostris hostes iudicari. antea cùm hostem, aut bellum nominassem semel, & sæpius sententiam meam de numero sententiarum sustulerunt. quod in hac caussa iam fieri non potest: ex literis enim C. Pansæ, A. Hirtij consulum. C. Cæsaris proprætore, de honore diis immortalibus habendo sententias diximus. supplicationem modò, qui decreuit, idem imprudens hostes iudicauit. nunquam enim in ciuili bello supplicatio decreta est: decretam dico? ne victoris quidem literis postulata est. ciuile bellum consul Sylla gessit: legionibus in vrbem adductis, quos voluit, expulit: quos potuit, occidit: supplicationis mentio nulla. Graue bellum Octauianum insecutum est: supplicatio Cinnæ nulla victoris. Cinnæ victoriã imperator vltus est Sylla: nulla supplicatio decreta

Actorum suorum breui expositione cõfirmatio.

Redit ad caussam.

Ex consequentibus. Propositio.

Exemplis confirmat.

Antithesis exemplorum.

creta à senatu. ad te ipsum P. Seruili num misit vllas collega literas, de illa calamitosa pugna Pharsaliæ? num te de supplicatione voluit referre? profectò noluit. at

A suo exemplo.

emisit postea de Alexandria, de Pharnace: Pharsalicæ verò pugnæ ne triumphum quidem egit: eos enim ciues pugna illa sustulerat, quibus non modò victoribus, sed etiam viuis, & incolumis & florens ciuitas esse posset.

Disiunctione concludit ex contraria.

quod idem contigerat superioribus bellis ciuilibus. nam mihi consuli supplicatio nullis armis sumtis, non ob cædem hostium, sed ob cõseruationem ciuium, nouo & inaudito genere decreta est.

Ex consequentibus.

quamobrem aut supplicati ob rempubl. pulcerrimè gestam postulantibus vestris imperatoribus deneganda est, quod præter Gabinium contigit nemini: aut supplicatione decernenda, hostes eos, de quibus decernitis, iudicetis necesse est. Quod ergo illi re, id ego etiam verbo. cùm imperatores eos appello, hoc ipso nomine, & eos, qui iam deuicti sunt, & eos, qui supersunt, hostes iudico, cùm victores appello imperatores:

Amplificat à meritis.

quo modo enim potiùs Pansam appellem? etsi habet honoris amplissimi nomen: quo Hirtium?

Digestio.

est ille quidem consul: sed alterum nomen beneficij est populi Ro. alterum virtutis atq; victoriæ. quid? Cæsarẽ deorum

Pugnæ descriptio.

beneficio reip. procreatũ: dubitémne appellare imperatorem? qui primus Antonij immanem & fœdam crudelitatem, non solùm à iugulis nostris, sed etiam à mem-

Pansæ virtus.

bris, & visceribus auertit. vnius autẽ diei quot & quan-

Commutatio.

tæ virtutes, dij immortales, fuerunt? Principes enim omnium Pansa prælij faciendi, & cum Antonio confligendi fuit, dignus Imperator legione Martia, digna legio Imperatore. Cuius si acerrimum impetum cohibere potuisset, vno prælio confecta res esset. Sed cùm li-

ber

bertatis auida legio effrenatius in aciem hostium irrupisset, ipseq́; inprimis Pansa pugnaret, duobus periculosis vulneribus acceptis sublatus è prælio, reipubl. vitam reseruauit. Ego verò hunc non solùm imperatorem, sed etiam clarißimum imperatorem iudico, qui cùm aut morte, aut victoriâ se satis facturum reipub. spopondisset, alterum fecit, alterius dij immortales omen auertant. quid dicam de Hirtio? qui, re auditâ è castris duas legiones eduxit incredibili studio atq; virtute, quartam illam, quæ relicto Antonio se olim cum Martia legione coniunxit: & septimam, quæ constituta ex veteranis docuit illo prælio, militibus iis, qui Cæsaris beneficia seruassent, senatus populiq́; Romani charum nomen esse. his viginti cohortibus, nullo equitatu, Hirtius ipse Aquilam quartæ legionis cùm inferret, qua nullius pulcriorem speciem imperatoris accepimus, cum tribus Antonij legionibus equitatuq́; conflixit, hostesq́; nefarios, huic Ioui maximo, ceterisq́; deorum immortalium templis, vrbibus tectis, libertati populi Rom. nostræ vitæ sanguiniq́; imminentes, prostrauit, fudit, occidit, & cum admodum paucis, tectus, metu perterritus, Princeps latronum duxq́; fugerit. ô solem ipsum beatißimum, qui, antequam se abderet, stratis cadaueribus parracidarum, cum paucis fugientem vidit Antonium. an verò quisquam dubitabit appellare Cæsarem imperatorem? ætas eius certè ab hac sententia neminē deterrebit, quandoquidem virtute superauit ætatem. ac mihi semper eo maiora beneficia C. Cæsaris visa sunt, quo minùs erant ab ætate illa postulanda. cui cùm imperium, eodem tempore etiam spem nominis eius deferebamus, quod cùm est secutus auctoritatem nostri decreti, rebus gestis suis

Hirtij fortitudo.

Amplificatio periculi per enumerationem. Articulus.

Exclamatio poetica, ad victoriā amplificandam.

Octauij Cæsaris laus.

comprobauit. Hic ergo adolescens maximi animi, vt verissimè scribit Hirtius, castra multarum legionum paucis cohortibus tutatus est, secundumq́ prælium fecit. ita trium imperatorũ virtute, consilio, felicitate vno die locis pluribus respub. est conseruata. decerno igitur eorum trium nomine L. dierum supplicationes, quas, vt honorificentißimis verbis ipse consequi potero, complectar ipsa sententia. est autem fidei pietatisq́ nostræ, declarare fortißimis militibus, quàm memores simus, quamq́ grati. quamobrem promissa nostra, atque ea, quæ legionibus bello confecto tributaros nos spopondimus, hodierno S.C. renouãda censeo. æquum est enim, militum, talium præsertim, honorem coniungi. atq; vtinam P.C. ciuibus omnibus soluere nobis præmia liceret. quãquam nos ea, quæ promisimus, studiosè, quanquam multa, reddemus. sed id quidem restat, vt spero, victoribus: quibus senatus fides præstatur: quam quidem cum difficillimo reip. tempore secuti sunt: eos nunquam oportebit consilij sui pœnitere. Sed facilè est benè agere cum his, à quibus etiam tacentibus flagitari videmur. illud admirabilius, & maius, maximeq́ proprium senatus sapientis est, grata eorum virtutem memoria prosequi, qui pro patria vitam profuderunt. quorum de honore vtinam mihi plura in mentem venirent: duo certè nõ præteribo, quæ maximè occurrunt: quorum alterum pertinet ad virorum fortißimorum gloriam sempiternam, alterum ad leniendum mœrorem, & luctum proximorum. Placet igitur mihi P. C. legionis Martiæ militibus, & eis, qui vnà pugnantes occiderunt, monimentum fieri, quàm amplißimum. Magna atq; incredibilia sunt in remp. huius merita legionis. hæc se prima latrocinio abru-

Clausula per acclamationem, cum articulo.

De præmiis militum ab honesto.

Laus militum Rom. qui contra Antonium pugnantes ad Mutinã occubuerunt.

Partitio.

abrupit Antonij, hæc tenuit Albam, hæc se ad Cæsarem contulit: hanc imitata quarta legio parem virtutis gloriam consecuta est. Quarta victrix desiderat neminem: ex Martia nonnulli in ipsa victoria conciderunt. ô fortunata mors, quæ naturæ debita, pro patria est potissimum reddita. Vos verò patriæ natos iudico: quorum etiam nomen à Marte est: vt idem Deus vrbem hanc gentibus, vos huic vrbi genuisse videatur. In fuga fœda mors est, in victoria gloriosa. etenim Mars ipse ex acie fortissimum quemque pignerari solet. Illi igitur impij, quos cecidistis, etiam ad inferos pœnas parricidij luent: vos verò, qui extremum spiritum in victoria effudistis, piorum estis sedem, & locũ consecuti. Breuis autem vobis vita data est: at memoria benè redditæ vitæ sempiterna, quæ si non esset longior, quàm hæc vita: quis esset tam amens, qui maximis laboribus & periculis ad summam laudẽ gloriamq; contenderet? actũ igitur præclarè vobiscum fortissimi, dũ vixistis, nũc verò etiã sanctissimi milites, quòd vestra virtus ne obliuione eorum, qui nunc sunt, nec reticentia posterorum insepulta esse poterit, cùm vobis immortale monimentũ suis penè manibus senatus populusq; Rom. exstruxerit. multi sæpe exercitus Punicis, Gallicis, Italicis bellis clari, & magni fuerunt: nec tamen vllis tale genus honoris tributum est. atq; vtinam maiora possemus: quãdoquidẽ à vobis maxima accepimus, vos ab vrbe furentem Antoniũ auertistis, vos redire molientem repulistis. erit igitur exstructa moles operæ magnifico, incisæq; literæ diuinæ virtutis testes sempiternæ. nunquamq; de vobis eorũ, qui aut videbũt vestrum monimentũ, aut audiẽt. grauissimus sermo cõticescet. ita pro mortali cõditione vitæ, immortali-

tatem

Martiæ & quartæ legionis merita.
Sententia per exclamationem cum similiter cad.
Notatio.
Sententia per contẽtionem.
A pœnis & præmiis.
A spe immortalitatis, ad præclara facinora hortatur.
A fortitudine, & sepulturæ monimento.
Amplificat collatione, ex eo loco rara vulgaribus.
A monimẽti genere & forma.
Epiphonema à præmio.

Altera pars funebris orationis pulcerrima consolatio per distributionem.

tatem estis consecuti. Sed quoniam P. C. gloriæ munus optimis & fortissimis ciuibus monimenti honore persoluitur, consolemur eorum proximos, quibus optima est hæc quidem consolatio, parentibus, quòd tanta reip. præsidia genuerunt: liberis, quòd habebunt domestica exempla virtutis: coniugibus, quòd iis viris carebunt, quos laudare quam lugere præstabat: fratribusq; quòd in se, vt corporum, sic virtutum similitudinem esse confident.

Optatio ad Senatum permouendū, & mortuorum ꝓpinquos consolandos.

atque vtinam his omnibus abstergere fletum sententiis nostris, consultisq; possemus, vel aliqua talis his adhiberi publicè posset oratio, qua deponerent mœrorem, atq; luctum, gauderentq; potius, cùm multa & varia impenderent hominibus genera mortis, id genus, quod esset pulcherrimum, suis obtigisse, eosq; nec inhumatos esse, nec desertos, (quod tamen ipsum pro patria non miserandum putatur) nec dispersis bustis humili sepultura crematos, sed contectos publicis operibus, atque muneribus, eaq; exstructione, quæ sit ad memoriam æternitatis, ara virtutis.

A mortis genere.

A sepulturę genere.

Conclusio per distributionem, siue enumerationem.

quamobrem maximum quidem solatiū erit propinquorum eodem monimento declarari & virtutem suorum, & pietatem, & senatus fidem, & crudelissimi memoriam belli. in quo nisi tanta militum virtus exstitisset, parricidio M. Antonij nomen populi R. occidisset.

Virtutis amplificatio.

Consolatio à præmiis.

atq; etiam censeo P. C. quæ præmia militibus promisimus, nos rep. recuperata tributuros, ea viuis, victoribusq; cumulatè, cùm tempus venerit, persoluenda. qui autē ex iis, quibus illa promissa sunt, pro patria occiderunt: eorum parentibus, liberis, coniugibus, fratribus eadem tribuenda censeo,

Peroratio, qua sententiam nam & S.C.

sed, vt aliquando sententia cōplectar, ita censeo. Cùm C. Pansa, consul, imp. initium cum hostibus confligendi fecerit, quo prælio legio Mar-

tia admirabili, incredibiliq; virtute libertati populi Ro. defenderit, quod idem legiones tyronum fecerint: ipseq; C. Pansa, consul, imper. cum inter media hostiũ tela versaretur, vulnera acceperit: cumq; A. Hirtius cõsul, imp. prælio audito, & cognito, fortissimo, præstantissimoq; animo exercitum castris eduxerit, impetumq; in M. Antoniũ, exercitumq; hostiũ fecerit, eiusq; copias occidione occiderit suo exercitu ita incolumi, vt non vnũ quidem militẽ desiderauerit, cũq; C. Cæsar propr. imp. consilio diligentiaq; sua castra feliciter defenderit, copiasq; hostium, quæ ad castra accesserant, profligarit, occiderit. ob eas res senatũ existimare & iudicare, eorũ trium imperatorum virtute, imperio, consilio, grauitate, constantia, magnitudine animi, felicitate, populum Ro. fœdissimâ crudelissimaq; seruitute liberatũ. cumq; ẽp. vrbem, templa deorum immortalium, bona fortunasq; omnium, liberosq; conseruauerint dimicatione & periculo vitæ suæ: vti ob eas res benè fortiter, feliciterq; gestas C. Pansa, A. Hirtius consules, imperatores, alter ambóue, aut, si aberint, M. Cornutus, præt. vrbanus supplicationes per dies L. ad omnia puluinaria constituat: cumq; virtus legionum digna clarissimis imperatoribus extiterit: senatum, quæ si antea pollicitus legionibus, exercitibusq; nostris, ea summo studio repub. recuperata persoluturum. cumq; legio Martia Princeps cum hostibus conflixerit, atque ita cum maiore numero hostium contenderit, vt plurimos cæderent, caperent nonnullos, cumque sine vlla retractatione pro patria vitam profuderint, cumq; simili virtute reliquarum legionum milites pro salute & libertate populi Rom. mortem oppetiuerint: senatui placere, vt C. Pansa, A. Hirtius consules, impe-

forma longissima, cõtentatio vna, complectitur.

Articulus.

Ad omnia puluin. ad omnes aras & templa.

Sine retrac. i. sine hæsitatione ac tergiuersatione.

imperatores, alter ambóue, si his videatur, iis qui sanguinem pro vita, libertate, fortunisq́ populi Ro. pro vrbe, templisq́ deorum immortalium profudissent, monimentum quàm amplißimum locandum, faciendumq́ curent, ad eam rem pecuniam dare, attribuere, soluere iubeant, vt exstet ad memoriam posteritatis sempiternam, ad scelus crudelißimorum hostium, militumq́ diuinam virtutē: vtq́, quæ præmia senatus militibus antè constituit, ea soluantur eorum, qui hoc bello pro patria occiderunt, parentibus, liberis, coniugibus, fratribus, iisq́ tribuantur, quæ militibus ipsis tribui oporteret, si illi vixissent, qui morte vicerunt.

A fine.

Articulus.

M. T. CICERONIS

ORATIO DE PACE, IN ÆDE Telluris, quo M. Antonius Cos. Senatum conuocauerat, postridie quàm Cæsar est interfectus, habita: cuius & ipse Cicero initio Philippicæ primæ mentionem facit, eo Dionis historiarum libro XLIV.

Semper existimaui, P. C. rectum esse, vt qui sententiam hoc loco dicturi sunt, ij neque odio, neque gratia, moueantur: sed quod optimum Reipubl. quisque iudicat, id in mediũ afferre studeat. Nam si ab imperatoribus & consulibus, consilio gerenda esse omnia ducimus: eosdemq; si quid commiserint iudiciorum seueritati, etiam in iis, quæ casus aut forma affert, subiectos esse putamus: indignum sit in dando consilio, in quo animum mentémque nostram in nostra potestate habemus, priuata commoda publicis anteferre. Ego P. C. semper ea mente fui, vt quæ vtilia æquaque viderentur consilia de republ. afferrem: quod quidem & hoc præsertim tempore facturus sum: in quo si concordiam abiecta contentione & fastidio inter nos confirmabimus, & ipsi incolumes erimus, & alios vel inuitos conseruare poterimus. Ac metuo ne malè. sed nolo initio orationis meæ malè quicquam ominari: nam non dudum est, cùm qui arma in manibus habebant, ij non rarò dominatum in ciuitate tenebant: ita vt vobis quæ fieri vellent, vt statueritis, imperarent: vos autẽ nihil statuebatis eorum, quæ ab ipsis fieri velletis. Nunc ve-

Suasoria. Suadet enim pacem atq; cõcordiam inter ciues Romanos.

Status est qualitatis.

Exordia ducit à senatoris officio, in quo attentos facit.

Similitudine confirmat & expolit ex minore.

A suo in remp. merito.

Reticentia.

rò res

Ab opportunitate.

rò res eo loco ſunt, vt veſtro arbitrio liceat vobis conſtituere quid placeat: in veſtra enim poteſtate eſt, aut cõcordiam vnà cum libertate amplecti, aut ſeditionẽ bellumq́ ciuile ſuſcipere quo fiet, vt poſtea tyranno ſeruiatis: atque in eo, quod hodie à vobis decretum fuerit, reliqui omnes mortales conſentient.

Propoſitio & totius ſuaſionis caput.

Quæ cùm ità ſint P. C. neceſſarium arbitror, vt diſcordias atque inimicitias omnes, quæ inter vos fuerunt, deponatis: & ad illam antiquam pacem concordiamq́ redeatis:

Ab honeſto & vtili.

illud ſaltem vobiſcum reputantes, quamdiu illi in hac ciuitate viguerunt, gloriam, opes, vrbes, ſocios acceßiſſe. Poſtea verò quam dißidere inter nos armis cœpimus, non modò non potentiores, ſed longè debiliores, nos indies factos eſſe.

Ab occaſione.

Equidem P. C. vſque adeò nulla ratione hoc rerum ſtatu poſſe conſeruari ciuitatem iudico, vt ſi hodierno die ſtatim bonum ceperimus conſilium, eã poſt erigere ac releuare non poßimus.

Morbum demõſtrat, vt medicinam admittant.

Cogitate quàm verum ſit, quod dico, tùm præſentia cernentes, tum vetera memoriâ repetentes. Quid agatur vos ipſi videtis. Pop. Rom. iterum diſtrahitur atq́ diſcerpitur: hi vnam, illi aliam partem ſequuti.

Similitudine auget. Exemplis confirmat.

In duas partes abiêre: duo exercitus in vrbe ſunt. pars Capitolium cepêre, tanquam vrbe à Gallis capta, pars forum obſidere parant, tanquam ſint Carthaginenſes, non Romani. Annon audiuiſtis ſeceßionem in hac vrbe factam ſæpenumero fuiſſe, adeò vt alij Auentinum, alij Capitoliũ, pars montem ſacrum occuparint? Quoties in concordiam aut æquis conditionibus, aut alij aliis de ſuo iure nonnihil remittentes redierunt, ſtatimq́ odia depoſuerunt, reliquum tempus in tanta pace in tantaq́ concordia permanſerũt, vt multis & magnis victoriis communiter potirentur. Quoties verò cunque

in se conuersis armis mutuam cladem atque perniciem procurauerunt, alteri vt eos, qui priores arma cepissent, vlciscerentur : alteri ne quo modo inferiores esse viderentur, ex eo nullum commodũ est consequutum. Quid enim apud vos P. C. qui optime nostis, plura dicam, de Valerio, de Horatio, de Saturnino, & Glaucia, de Gracchis quorum exempla & ea non externa, sed domestica, partim imitari, partim fugere omni contentione debetis? ac tanquam re ipsa finem earum rerum, de quibus deliberatis ante perspectum habueritis, nequaquã existimare, me hac oratione verba tantũ fundere: sed vetera cum præsentibus conferre, vt quantũ intersit reip. mature prospicere, intelligatis. Ita fiet vt non opinione incerta ducti, spes inanes sequamini, sed rationum firmitate nixi, tutissima consilia capiatis.

Præteritione alia profert exẽpla.
Exẽplorum vtilitas.

Nam nec ipse exemplis externis vti volui, quamuis innumeris vti potuissem. Vnum tamẽ illius præstantissimæ atq; antiquissimæ ciuitatis commemorabo, è qua maiores nostri leges nonnullas petere nõ dubitauerunt. Turpe namq; fuerit, si cum & potentia & sapientia multo superiores Atheniensib. simus, deteriora illis consilia ceperimus. Itaq; hi cum inter se valde dissiderent, ac non modo intestinis malis, verum etiã Lacedamoniorũ armis subacti essent, ab his miseriis se antè liberare nõ potuerunt, quã in concordiam redierunt, & decretum fecerunt, vt quamuis inter eos multæ res indignæ intercessissent, ἀμνηστίᾳ tamen illa salutari, obliuioneque sempiterna abolerentur: nec vllo modo quisquam vindictam aduersus alterum moliretur. Hac moderatione, leuissimoq; decreto, non modò se à seditione & tyrannide asseruerunt, verum etiam ceteris rebus omnibus floruerunt: ciuitatem recupe-

Præmonitio.

Ab Atheniẽsiũ exẽplo, de quo Xenophon rerum Græcarum, &c. li. 2. & Val. Max. lib. 4. cap. 1.

Amnestia, id est, obliuio. Similiter desinens insigne,

cuperarunt: Græciæ imperium obtinuerunt: ac deniq; Lacedæmonios Thebanosq;, vt, vel conseruarent vel euerterent, sæpè in sua potestate habuerunt. Quòd si qui Phylen occupauerunt, & è Piræo in vrbem ab exsilio redierant, vlcisci eos propter iniurias acceptas, qui in vrbe remanserant, voluissent, non temerè fortasse fecisse viderentur: multorum tamen malorum caussas, & dedissent, & accepissent. Vt enim aduersariis superiores præter spem fuerant, sic forsan pòst inferiores exstitissent. Nihil in huiusmodi rebus stabile, nihil firmum est, ne tum quidem, cùm maximè fortuna blanditur: multiq;, qui ea confusi sunt, pòst ceciderunt: multi quoque vindictam dè suis aduersariis sumere volentes, tantum abest, vt vlti sint, vt potiùs ipsi perierint. Neq; enim si cui facta iniuria est, iccirco superior est: nec qui patientia superior est, idem statim victoria: sed vterq; humanæ inconstantiæ fortunæq; temeritati subiectus est, & sæpenumero non eum exitum habent res, quem homines sperant, sed quem fortunæ temeritas affert. Cùm his de caussis, tum contentionis studio quodam homines fiunt audaces (qui enim iniuria affectus est, aut qui se affectum existimat, in furorem agitur) sæpeq; supra vires res periculosas aggrediuntur, sperantes sè, aut superiores fore, aut certè non sine inimici sanguine, inferiores. Idem quoq; nunc victores, nunc victi: nunc viribus superiores, nunc inferiores: hi funditus pereunt, illi Cadmea victoria potiuntur: ac progressu temporis, cùm mala, quæ secuta sunt, corrigi nequeunt, se tum demum malo vsos consilio vident: quod quidem vos reipsa discere potuistis: & nunc id ipsum in nostrorum hominum exemplis attendite. Marium in discordia ciuili, ad tempus poten-

Marginalia: Ratio hypothetica. — Sententia. A rerum humanarum inconstantia. — Cadmea victoria, Prouerbium, id est, sanguinolenta.

potentem vidimus. Qui cùm vrbe profligatus esset, alterum exercitum post comparasset, quantas clades dederit, vos optimè meministis: & vt Cinnam, Strabonem, atque alios taceam, qui medio tempore exstiterunt, Sylla cùm initio potens fuisset, nónne post ipse inferior fuit? qui cum iterum creuisset, nullum genus crudelitatis sibi reliquum fecit. Quid de altero Mario, deque eodem Cinna, de Carbone, de Lepido, qui nouos primùm motus excitauit, ac totam ferè Italiam perturbauit? Postea verò quam ab hoc tandem liberati fuimus, quis vestrûm ignorat, quot & quanta mala à Sertorio atque ab aliis, qui cum eo eiusdem fugæ comites fuerunt, sustinuerimus? Quid de Pompeio, & hoc ipso Cæsare dicam (vt omittam Catilinam & Clodium) nónne contemta affinitate, qua iuncti fuerant, infestis signis in pugnam descenderunt? Post non modò ciuitatem nostram, & reliquam Italiam, verùm etiam terrarum orbem vniuersum, infinitis miseriis & calamitatibus impleuerunt. Sed dicat aliquis, post Pompeÿ necem & tantam ciuium cladem, requies quædam ac tranquillitas sequuta est. Quonam modo? Longè enim à pace abfuimus. Testis est Africa, Testis est Hispania, quæ tot ciuium Romanorum corpora gremio suo exceperunt. At post has clades pacati fuimus. Quid ita? Postquam Cæsar trucidatus, credo, hoc modo iacet: & Capitolium occupatum est: & forum armatis refertum est: & tota fermè ciuitas trepidat. Atque ita fieri solet, vt cum discordiæ inter aliquos exardescunt: hiq; semper vim vi opponere conantur, ignari vim omnem æquitatis & humanitatis expertem esse, omniaq; ex libi-

Exemplorũ conglobatio.

Subiectio.

Ratiocinatur ex caussis.

recens est malum: nec dum multi conuenêre. Et qui commoti sunt, partim spe victoriæ elati, partim imperiũ detrectantes, etiam contra priuatæ vtilitatis rationem temerè in discrimen sese coniiciunt. Vos igitur hæc omnia sine labore, sine periculo, sine sumtu, sine hominum cædibus ad exitum optatum deducetis, si modo S. C. feceritis, vt mutuæ iniuriæ, perpetua obliuione deleantur: Quod si à quibusdam peccatum est, nunc tamen tempus non est vel curiosius indagandi, vel coarguendi, vel vlciscendi. neq; enim nunc nobis propositum est iudicia seuera facere, aut diligentius in quemquam inquirere. Illud potius videndum, qua ratione res præsentes in tutum collocari possint: quod quidem efficere non poteritis, nisi aliqua in parte cesseritis, feceritisq;, quod patres erga filios solent, quorum non omnia delicta pro suo iure castigant, in plerisque vel necessario conniuentes. Nam mediocria peccata nõ sunt acriore pœna animaduertenda, sed potiùs moderatè corrigenda. Iam igitur nos, qui verè & reipsa, non sola appellatione populi Ro. communes patres sumus: omnia exquisitius perquirere haud decet, ne simul conficiamur. Possent Cæsari multa obiici, quibus iure cæsus videri posset: multa quoq; iis, qui eum occiderunt, quibus pœna digni fortè viderentur: verùm id esset eorum, qui denuò rem in certamen vellet adducere. Itaq; qui bonum & vtile consilium volunt capere, eos summo iure agere non oportet, quòd eis incommodare possit, sed potiùs æquitate retinenda studere debent se ipsi conseruare. Quæ cùm ita sint P. C. præterita obliuione obruite, quasi tẽpestate, aut alluuione aliqua ciderint, atq; inter nos sit summa consensio, vtpote inter proximos, vt inter ciues, vt propinquos. Ac ne quis

[Margin notes:]
A facili.
Dissimulanda interdũ hominum delicta, propter pacem.
Simile à parentum more.
Sententia.
Magistratus populi parentes sunt.
Concessio, ad conciliandum apta.
Summo iure agẽdum non esse.
Peroratio à necessitate & æquitate.
Remouet à se suspicionem partiũ.

ſed contra ſuos ciues, contra patriam, pugnantes ipſi quoq; perierunt. Ac de ijs, qui in acie acciderunt, etſi queri poſſumus non tamen quantum de alijs, qui extra pugnam interfecti ſunt: quod hi volentes depugnarunt (ſi volentes dici poſſunt, qui metu compulſi ſunt) qui quanquam non merita morte affecti ſunt, tamen fortiter in communi Marte *occubuerunt: ac dum* Martis *euentum expectant, vt vel vincerent, vel vincerentur, ſine metu ceciderunt. Sed quis pro merito eos deplorare poßit, qui miſerabiliter, in vijs, in foro, in ſenatu, in Capitolio, non modò viri, ſed etiam mulieres: nec iuuenes tantùm, verùm etiam ſenes & pueri necati ſunt? Tantis enim nos mutuò affecimus malis, quanta ab hoſtibus noſtris nunquam paßi ſumus: quantaq; illi à nobis nunquam ſuſtinuerunt. nec dum tamen ingemiſcimus: nec dum nos fortiter à tantis malis vindicare contendimus: verùm lætamur, & dies feſtos agitamus, eosq;, qui horum auctores malorum extiterunt, beneficos (ſi diis placet,) appellamus. Equidem hanc barbariem belluarum potiùs, quæ ſe mutuò conficiunt, eſſe exiſtimo, quàm hominum. Sed quoniam præterita mutare non poſſumus, de iis, quæ facta ſunt, iam queri deſinamus: & ad ea potiùs, quæ futura ſunt, animum intēdamus. Iccirco enim præteritorum mentionem feci, vt ex illis futura prouideremus, non vt communes noſtras miſerias enumerarem: (quæ vtinam nunquam eueniſſent) ſed vt eorum commemoratione exemplorum efficerem, vt, quæ reliqua ſunt. poſſetis conſeruare. Is etenim ſolus ex malorum commemoratione fructus percipi poteſt, vt caueamus in poſterum, ne in eadem mala rurſum incidamus. At nos* P.C. *hoc tempore idipſum facere præclarè poſſumus, dum recens*

metōnymiam. nam Curtios, & Decios, & alios pro clariſſimis ducibus ſubmutauit.

Bellorum ciuilium calamitatē exaggerat ab adiunctis, i. à loco, ſexu, & ætate.

Epiphonema.

Reprehenſio ad animos excitandos.

Tranſitio ſententioſa.

Sententia.

A tempore

recens est malum: nec dum multi conuenêre. Et qui commoti sunt, partim spe victoriæ elati, partim imperiũ detrectantes, etiam contra priuatæ vtilitatis rationem temerè in discrimen sese coniiciunt. Vos igitur hæc omnia sine labore, sine periculo, sine sumtu, sine hominum cædibus ad exitum optatum deducetis, si modo S. C. feceritis, vt mutuæ iniuriæ, perpetua obliuione deleantur: Quod si à quibusdam peccatum est, nunc tamen tempus non est vel curiosius indagandi, vel coarguendi, vel vlciscendi. neq; enim nunc nobis propositum est iudicia seuera facere, aut diligentius in quemquam inquirere. Illud potius videndum, qua ratione res præsentes in tutum collocari poßint: quod quidem efficere non poteritis, nisi aliqua in parte cesseritis, feceritisq;, quod patres erga filios solent, quorum non omnia delicta pro suo iure castigant, in plerisque vel necessario conniuentes. Nam mediocria peccata nõ sunt acriore pœna animaduertenda, sed potiùs moderatè corrigenda. Iam igitur nos, qui verè & reipsa, non sola appellatione populi Ro. communes patres sumus: omnia exquisitius perquirere haud decet, ne simul conficiamur. Poßent Cæsari multa obiici, quibus iure cæsus videri poßet: multa quoq; iis. qui eum occiderunt, quibus pœna digni fortè viderentur: verùm id eßet eorum, qui denuò rem in certamen vellẽt adducere. Itaq; qui bonum & vtile consilium volunt capere, eos summo iure agere non oportet, quòd eis incommodare poßit, sed potiùs æquitate retinenda studere debent se ipsi conseruare. Quæ cùm ita sint P. C. præterita obliuione obruite, quasi tẽpestate, aut alluuione aliqua ciciderint, atq; inter nos sit summa consensio. vt potè inter proximos, vt inter ciues, vt propinquos. Ac ne

A facili.

Dissimulanda interdũ hominum delicta, propter pacem.

Simile à parentum more.

Sententia.

Magistratus populi parentes sunt.

Concessio, ad conciliandum apta.

Summo iure agẽdum non esse.

Peroratio à necessitate & æquitate.

Remouet à se suspicionem partiũ.

quis

quis existimet, me iis, qui Cæsarem interfecerunt grati-ficari velle, quod partes Pompeij sequutus fuerim, vnum modo verbum dicam (nam omnino vos omnes ita de me persuasos arbitror, vt me nunquam mea caussa quen-quam vel amasse, vel odisse, sed vestra tantum ac com-munis concordiæ & libertatis, sentiatis) illud, inquam, vnum, dicam: à me tantum abesse, vt in alium finem hæc verba faciam, quam ad communem salutem, vt cen-seam à vobis reliquis Cæsaris amicis non solùm ea con-donari debere, quæ præter consuetudinem Cæsare freti admiserunt, verumetiam honores, beneficia, magistra-tus, quæ ab illo acceperunt conseruari: quanquam eo-rum quædam mihi non probentur. Neq; enim auctor vo-bis sim, vt huiusmodi nunc decernatis: verum quando ea sic ceciderunt, vtilius esse censeo, vos non nimium seue-ros earum rerum iudices agere. Detrimenta enim quæ ab hoc, vel illo accipietis, qui plus habent, quàm æquum, quanquā merita eorum postulare videantur, non erunt tanta, quanta erunt commoda, quæ ex concordia conse-quentur, si neq; metum, neq; contentionem inter eos ex-citabitis, qui aliquando potentes exstiterunt. Hæc ad præsentis temporis necessitatem, mihi, quæ dicerem, in mentem venerunt. Cum vero res compositæ fue-rint, tunc de reliquis delibe-randum erit.

Epānalepsis.

A Concordiæ commodis per collationē.

Clausula, qua breuitatem orationis excusat à temporis necessitate.

DECLAMATIO

NESCIO CVIVS IN M. TVLlium, Salluſtij nomine.

Vituperatio eſt demonſtratiui genis: Status qualitatis.
A re ipſa & ab aduerſarii perſona.
Contentio.
Dubitatio cum ſubiectione.
Inuidiã conflat.
Propoſitio.
A pueritia.
Eloquentia in ſuſpicionẽ trahit.
A domeſticis.
Inuidioſum.
Conſulatum vituperat.

Rauiter, & iniquo animo maledicta tua paterer M. T. ſi te ſcirẽ iudicio magis, q̃ morbo animi, petulãtia iſta vti, ſed cum in te neq; modũ, neq; modeſtiã vllam animaduerto, reſpõdebo tibi: vt, ſi quam voluptatẽ maledicendo cepiſti, eam malè audiendo amittas. vbi querar: quos implorẽ P. C. diripi remp. atq; audaciſſimo cuiq; eſſe perfidiæ locũ? apud pop. R. qui ita largitionibus corruptus eſt, vt ſeſe, ac fortunas ſuas venales habeat? an apud nos P. C. quorũ auctoritas turpiſſimo cuiq; & ſceleratiſſimo ludibrio eſt: vbi M. T. leges, iudicia pop. R. defendit, atq; in hoc ordine ita moderatur, quaſi vnus reliquus ex familia viri clariſſimi, Scipionis Africani, ac nõ repetitus, accitus, & paullò antè inſitus huic vrbi ciuis. an verò M. T. facta ac dicta tua obſcura ſunt? annõ ita à pueritia vixiſti, vt nihil flagitioſum corpori tuo putares, qđ alteri collibuiſſet: an ſcilicet iſtam immoderatam eloquentiam apud M. Piſonem nõ pudicitiæ iactura perdidiciſti? itaq; minimè mirandum eſt, ſi eam flagitioſè venditas, quam turpiſſimè paraſti. verum, vt opinor, ſplendor domeſticus tibi animos tollit. vxor ſacrilega, ac periuriis delibuta: filia matris pellex, tibi iucundior atq; obſequentior, quam parenti par eſt, domum ipſam tuam vi, & rapinis funeſtam tibi ac tuis comparaſti. videlicet vt nos commonefacias. quam conuerſa ſit reſp. cum in ea domo habitares, homo flagitioſiſſime, quæ P. Craſſi viri conſularis fuit. atque hæc cum ita ſint, tamen ſe Cicero dicit in concilio deorum immortalium fuiſſe, inde miſſum huic vrbi ciuibusq; cuſtodem, abſq; carnificis nomine, qui ciuitatis incommodum in gloriam ſuam ponit. quaſi verò non illius coniurationis cauſſa fuerit cõſulatus tuus, & iccirco reſp. diſiecta eo tempore, quo te cuſtodẽ habebat. ſed, vt opinor, illa te magis extollunt, quæ poſt conſulatum cum Terentia vxore de rep. con-

ſului-

Vxorius Cicero.

fuluisti, cū legis Planciȩ iudicia domi faciebatis, ex coniuratis, alios morte, alios pecunia condemnabas, cū tibi alius Tusc. alius Pompei. villam ædificabat, alius domū emebat. qui verò nihil poterat, is erat calūniæ ꝓximus: is aut domum tuam oppugnatū venerat, aut insidias senatui fecerat: deniq; de eo tibi cōpertum erat. quæ si tibi falsa obiicio, redde rationem, quantum patrimonij acceperis. quid tibi litibus accreuerit, qua ex pecunia domum paraueris, Tusculanum, & Pompeianum infinito sumtu ædificaueris: aut si retices, cui potest esse dubium, quin opulentiam istam ex sanguine, & miseriis ciuium parauerìs: verùm, vt opinor, homo nouus Arpinas ex M. Crassi familia eius virtutem imitatur, contemnit simultatem hominum nobiliū, remp. caram habet, neq; terrore, neq; gratia commouetur. illud verò amicitiæ tantum, hoc virtutis est animi? imò vero homo leuissimus, supplex inimicis, cōtumeliosus, modo harū, modo illarum partium, nemini fidus, leuissimus senator, mercenarius patronus, cuius nulla pars corporis à turpitudine vacat, lingua vana, manus rapacissimæ, gula immensa, pedes fugaces, quæ honeste nominari non possunt, inhonestissima. atq; is cùm eiusmodi sit, tamen audes dicere: ô fortunatam natam me consule Romā: te consule fortunatam. Cicero? immo vero infelicem, & miseram, quæ crudelissimam proscriptionem perpessa est, cum tu turbata rep. metu perculsos omnes bonos parêre crudelitati tuæ cogebas: cum omnia iudicia, omnes leges in tua libidine erant: cùm tu, sublata lege Porcia, erepta libertate, nostrorum omnium vitæ necisque potestatē ad te vnum reuocaueras. atq; parum est, quod impunè fecisti: verumetiam commemorando exprobras, neq; licet obliuisci seruitutis suæ egeris, oro te Cicero, perfeceris, quod libet: satis est perpessos esse: etiamne aures nostras onerabis tuo odio: etiamne molestissimis verbis insectabere? Cedant arma togæ, cedant laurea linguæ. quasi vero togatus, & non armatus ea, quæ gloriaris, confeceris: atq; inter te Syllamq; dictatorem, prȩter nomen imperij quicquam interfuerit.

Ab auaritia. — *A signo.* — *Ironia.* — *Ab inconstantia & animi abiectione.* — *Digestio.* — *Versiculum Ciceronis exagitat.* — *Concessio inuidiosa & amara.* — *Versiculus Ciceronis.* — *Comparatio inuidiosa.*

Pronominatio & compatio ironicu. sed quid ego plura de tua insolentia commemorem? quem Minerua omnes artes edocuit, Iupiter optimus Max. in cõcilio deorum admisit, Italia exsulem humeris suis reportauit. oro te, Romule Arpinas, qui egregia tua virtute omnes Paulos, Scipiones, Fabios superasti, quem tandem locum in hac ciuitate obtines? quæ tibi partes reip. placent? quem amicum, quem inimicum habes? cui insidias in ciuitate fecisti, ancillaris? quo iure, cùm de exilio tuo Dyrrhachio rediisti, eum sequeris? quos tyrannos appellabas, eorum nunc potentiæ faues? qui tibi ante optimates videbantur, eosdem nunc dementes, ac furiosos vocas? Vatinij causam agis? de Sextio male existimas? Bibulum petulantissimis verbis lædis? laudas Cæsarem? quem maximè odisti, & maximè obsequeris? aliud stans, aliud sedens, de rep. sentis? his maledicis, illos odisti leuissime transfuga, neq; in hac, neque illa parte fidem habens.

Vrget interrogando, atq; eius fastidiũ & incõstantiam notat.

Prouerbium in homines leues.

EIVS-

EIVSDEM VT VIDETVR, IN C. SALLVSTIVM Crispum responsio, Ciceronis nomine.

A demũ magna voluptas est, Crispe Salusti, æqualem, ac parem verbis vitam agere : neq; quicquam tam obscœnũ dicere, cui ab initio pueritiæ omni genere facinoris ætas tua respondeat, vt omnis oratio moribus consonet : neque enim, qui ita viuit, vt tu, aliter, ac tu loqui potest : neque, qui tam illoto sermone vtitur vita honestior est. Quo me vertam, Patres conscripti ? vnde initium sumam ? maius enim mihi dicendi onus imponitur, quo notior est vterque nostrum : quod aut si de mea vita, atq; actibus huic cõuiciatori respondero, inuidiam gloria sequatur: aut, si huius facta, mores, omnem ætatem nudauero, in idem vitium incidam procacitatis, quod huic obiicio. id vos, si forte offendimini, iustius huic, quam mihi succẽsere debetis, qui initium introduxerit. Ego dabo operam, vt & pro me minimo cum fastidio respondeam, & in hunc minime mentitus esse videar. Scio me P.C. respondendo non habere magnam expectationem, quòd nullum vos sciatis nouum crimen in Sallustium audituros, sed omnia vetera recognituros, queis & meæ & vestræ iam, & ipsius aures calent. verum eo magis odisse debetis hominem, qui ne incipiens quidem peccare, minimis rebus posuit rudimentum: sed ita ingressus est, vt neque ab alio vinci possit, neque ipse se omnino reliqua ætate præterire. itaque nihil aliud studet, nisi vt lutulentus sus cum quouis volutari. longè verò fallitur opinione : non enim procacitate linguæ vitæ sordes eluuntur, sed est quædam calumnia, quam vnusquisq; nostrum testante animo suo fert de eo, qui falsum crimen bonis obiectat. Quòd si vita istius memoriam vicerit

Facit hic quisquis ille fuerit, quod apud Terent. quidã monet Par pari referto, quod eum remordeat, nisi quod plenius hic aliquãto omnia refert quam ille.

Attẽtos statim facit à rei magnitudine Preuertium.

A dubitatione attentio.

Odiũ in aduersarium transfert, ac sibi ex eo fauorem conciliat.

Imago.

Ratio sententiosa.

a illam
Attentio à breuitate & vtilitate.
Ex caussis vnde nobilitas.

a aliam P.C. non exoratione, sed suis ex moribus spectare deberis. iam dabo operam, quam maximè potero, vt breue id faciam. neq; hęc altercatio nostra vobis inutilis erit, P.C. plerunq; enim resp. primuatis erescit inimicitiis: vbi nemo ciuis, qualis sit vir, potest latêre. primum igitur, quoniam omnium maiores Crispus Sallustius ad vnum exemplum & regulam quęrit, velim mihi respõdeat, nunquid hi, quos protulit, Scipiones, & Metellos, & Fabios, ante fuerint aut opinionis, aut gloriæ, quam eos res gestæ suæ, & vita innocentissimè acta cõmendauit? quod si hoc fuit illis initium nominis, & dignitatis: cur nõ æquè de nobis existimetur, cuius & res gestæ illustres, & vita integerrimè acta: quasi vero tu sis ab illis viris, Sallusti, ortus. quod si esses, nonnullos iam tuæ turpitudinis pigeret, ego meis maioribus virtute mea præluxi, vt, si priùs noti non fuerint, à me accipiant initium memoriæ suæ: tu tuis vitæ, quam turpiter egisti magnas offudisti tenebras: vt, etiamsi fuerint egregij ciues, certè venerint in obliuionẽ. quare noli mihi antiquos viros obiectare: satius est enim me meis rebus gestis florere, quàm maiorũ opinione niti: & ita viuere, vt ego sim posteris meis nobilitatis initium, & virtutis exemplum. neq; mecum iis conferri decet, P.C. qui iam decesserunt, omniq́; odio carẽt, & inuidia: sed cum eis, qui mecum vnà in Rep. versati sunt. Sed si fuerim, aut in honoribus petendis nimis ambitiosus (non hanc dico popularem ambitionem, cuius me principem cõfiteor: sed illam perniciosam contra leges: cuius primos ordines Sallustius duxit) aut in gerendis magistratibus, aut in vindicandis maleficiis tam seuerus, aut in tuẽda rep. tam vigilans, quam tu proscriptionem vocas, credo. q̃d non omnes tui similes incolumes in hac vrbe vixissent. at quanto meliore loco resp. staret, si tu, par ac similis scelestorum ciuium, vna cum illis adnumeratus esses? an ego tunc falso scripsi, Cedant arma togæ, qui togatus armatos, & pace bellum oppressi? an illud mentitus sum, ô fortunatam me cõsule Romam: qui tantum intestinum bellum ac domesticum vrbis incendium extinxi?

Ex pari.
Ex effectis.
Cõclusio per locum communem.
A distinctione ambitionis siue ex differẽtibus.
Ex turpi caussa.
Suos versiculos defendit.
Leuitatem notat, & dilemmate cõstringit.

ſtinxi? neq; te tui piget, homo leuiſſime, cum ea culpas, quæ in hiſtoriis gloriæ mihi ducis: an turpius eſt P. C. ſcribentem mentiri, quàm illum palàm hoc ordine dicentem? Nam quod meam ætatem increpuiſti tantum me abeſſe puto ab impudicitia, quantum tu à pudicitia. ſed quid ego de te plura querar? quid enim mentiri turpè duces, qui mihi auſus ſis eloquentiam vt vitium obiicere, cuius ſemper nocens eguiſti patrocinio? an vllum exiſtimas poſſe ciuem egregium, qui non his artibus, & diſciplinis, ſit eruditus? an vlla putas eſſe rudimenta, & incunabula virtutis quibus animi ad gloriæ cupiditatẽ aluntur? ſed minimè mirum eſt P. C. ſi homo, qui deſidiæ, ac luxuriæ plenus ſit, hæc noua, atq; inuſitata miratur. Nam quod iſta inuſitata rabie petulanter in vxorem, & in filiam meam inuaſiſti, quæ faciliùs mulieres, ſe à viris abſtinuerunt, quam tu vir à viris ſatis doctè, ac peritè feciſti: nõ enim me ſperaſti mutuam tibi gratiam relaturum, vt viciſſim tuos compellarem: vnus enim ſatis es materiæ habens: neq; quicquam domi tuæ turpius eſt, quàm tu. Multum vero te opinio fallit, qui mihi parare putaſti inuidiã ex mea re familiari. quæ mihi multo minor eſt, quam habere dignus ſim. atque vtinam ne tanta quidem eſſet, quanta eſt: vt potiùs amici mei viuerent, quam ego teſtamentis eorum locupletior eſſem. ego fugax, Criſpe Salluſti? furori tribuni pl. ceſſi: vtilius duxi, quamuis fortunam vnus experiri, quam vniuerſo populo Ro. ciuilis eſſem diſſenſionis cauſſa qui poſteaquam ille ſuum annum in rep. perbacchatus eſt, omniaq; quę commouerat, pace & otio reſederunt: hoc ordine reuocante, atq; ipſa rep. manu trahente me, reuerti. qui mihi dies, ſi cum omni reliqua vita conferatur, animo meo quidem ſuperet, cùm vos, populusque Ro. frequens aduentu meo gratulatus eſt: tanti me fugacem, mercenarium patronum hi æſtimauerunt. Neq; hercule mirum eſt, ſi ego ſemper iuſtas omnium amicitias exiſtimaui. non enim vni priuatim ancillatus ſum, neq; me addixi: ſed quantum quiſq; reip. ſtuduit, mihi tantum fuit aut amicus, aut inimicus. ego nihil plus

Contentio.
Eloquentiæ laus, ab honeſto.
Collatione auget.
Ironia.
A merito ſuo.
Optatio pia.
Ab vtili.
Ille, id eſt.
Clodius.
A iudicio ſenatus.
Epiphonema
Locus politicus, ab honeſto.

voluì

volui valere, quam pacem: multi priuatorum audaciam *nutrierunt, ego nihil timui nisi leges: multi arma sua timeri voluerunt, ego nunquam volui quicquam posse, nisi pro nobis multi ex vobis potētia freti, in vos suis viribus abusi sunt. itaq; non est mirū. si nullius amicitia vsus sum, qui nō perpetuo reip. amicus fuit, neq; me pœnitet, si aut petenti Vatinio reo patrocinium pollicitus sum, aut Sextij insolentiam repressi, aut Bibuli patientiam culpaui, aut virtutibus Cæsaris faui. Hæ laudes egregij ciuis, & vnicæ sunt. quæ si tu mihi vt vitia obiicias, temeritas tua reprehendetur, nō mea vitia culpabuntur, plura dicerē, si apud alios mihi esset dicendū P. C. nō apud vos, quos ego habui omnium mearū actionū monitores, sed vbi rerū testimonia adsunt, quid opus est verbis? Nunc vt ad te reuertar, Sallusti, patremq; tuum prætereàm: qui si nunquam in vita peccauit, tamen maiorē iniuriam reip. facere non potuit, quam qd' te talē filiū genuit: neq; tu si qua in pueritia peccasti, exequar, ne parentem tuū accusare videar, qui eo tempora summam tui potestatē habuit, sed qualem adolescentiam egeris: hac. n. demonstrata, facile intelligetur, quam petulanti pueritia tam impudicus & procax adoleueris. posteaquā immensæ gulæ impudicissimi corporis quæstus sufficere non potuit, & ætas tua iam ad ea patiēda, quæ alteri facere collibuisset, exoleuerat: cupiditatibus infinitis efferebaris, vt. quæ ipse corpori tua turpia non duxisses, in aliis experieris. ita non est facile reputare P. C. verū in honestioribus corporis partibus rem quæsierit, an amiserit. domū paternam viuo patre turpissimè venalem habuit, vendidit. & cuiquam dubiū potest esse, quin mori eum coegerit, quo hic nondum mortuo pro hærede gesserit omnia? neq; pudet eum à me quærere, quis in P. C. domo habitet, cū ipse respondere nō queat, quis in ipsius habitet, paterna domo. at hercule lapsus ætatis tyrocinio, postea se correxit. nō ita est. sed abit in sodalitium sacrilegij Nigidiani: bis ad iudicis subsellia attractus, extrema fortuna stetit, & ita discessit, vt non hic innocens esse, sed iudices peierasse existimarentur.

Marginal notes:

**enetuerunt.*

Contentio cū similiter desinente.

Ex honestis caussis.

Sententia, ex vi comparationis, quæ se ipsis contenta sunt.

Hactenus refutauit obiecta: nunc vitā Sallustij vicissim insectatur.

Adolescentiam vituperat.

Dubitatio criminosa.

Is occidit, qui caussam mortis dedit.

Capitalia obiicit crimina.

Senatus mo-us Sall.

primum honorem in quæstura adeptus, hunc locum & ordinem deseruit despectus, cuius aditus sibi quoq; sordidissimo homini patuisset itaq; timens, ne facinora eius clam vos essent, cùm omnibus matribus familiarum opprobrio esset, confessus est vobis audientibus adulteriũ, neq; erubuit ora vestra. dixeris, vt libet, Sallusti: egeris. quæ volueris: satis sit, vnũ te tuorum scelerum conscium esse: noli nobis languorem & soporem nimiũ exprobrare sumus diligẽtes in tuenda pudicitia nostrarum vxorum: sed ita experrecti non sumus, vt a te cauere possimus: audacia tua vincit studia nostra. ecquod hunc mouere possit P.C. factum ac dictum turpe, quem non puduit palam vobis audientibus adulterium confiteri? quod si tibi nihil per me respondere voluissem, sed illud censoriũ elogium Ap. Claudij, & L. Pisonis integerrimorum virorum, quo vsus est quisq; eorũ, pro lege palam vniuersis recitarem: nónne tibi viderer æternas inurere maculas, quas reliqua vita tua eluere non possit? neq; post illum delectũ senatus vnquam te vidimus: nisi forte in ea te castra coniecisti, quo omnis sententia reip. construxerat. at idem Sallustius, qui in pace ne senator quidẽ manserat: posteaquam resp. armis oppressa est, & idem a victores, qui exules reduxit, in senatum post quæsturam est reductus. quẽ honorem ita gessit, vt nihil in eo nõ venale habuerit, cuius aliquis emtor fuerit. ita igitur egit, vt nihil non æquũ, ac verum duxerit, quod ipsi facere collibuisset: neq; aliter vexauit, ac debuit, si quis prædæ loco magistratum accepisset. peracta quæstura, posteaquam magna pignora eis dederat, cũ quibus similitudine vitæ se coniunxerat, vnus iam ex illo grege videbatur: eius. n partis erat exemplar Sallustius, quo tanquam in vnam voraginem cœtus omnium virorum excesserat. quicquid impudicorum, cylonum parricidarũ. sacrilegorum, debitorũ fuit in vrbe, municipiis, colonis, Italia tota, sicut in fretis subsederãt, nominis perditi, ac notissimi, nulla in parte castris apti, nisi licẽtia vitiorum, & cupiditate rerũ nouarũ. ac posteaquam prætor est factus, modestè se gessit & abstinenter,

Concessio criminosa.
Ab insigni impudentia & libidine.
A censoria nota.
A signo.
Translatum à naui.
a *à victore.*
Quæsturam Sall. vituperat.
Imago.
Articulus.
Occupatio ironica.

nonne

Præturam quomodo gesserit.
Causam scilicet repetādarum.
A signis.
Tanquam somnio beatus, prouerbium; &
Horti Sallustiani, pro amœnis, à scriptoribus
Ex minore.
Commutatio.
A differentibus.
Sententia.
Periphrasis parasiti.
Repetitio trimembris.
Antithesis.
Peroratio sententiosa.

nonne ita prouinciam vastauit; vt nihil neq; passi sint neq; exspectarint grauius in bello socij nostri quam experti sunt in pace, hoc Africam interiorē obtinente? vnde tantū hic exhausit, quantū potuit aut fide nominum traiici, aut in naues cōtrudi. tantū, inquam P. C. exhausit, quantū voluit, nec causam diceret, sestertiū duodecies cum Cęsare paciscitur. qđ si quippiam eorū falsum est, his palam repelle, vnde tu, qui modo nē paternam quidē domū redimere potueris, repentè, tanquam somnio beatus, hortos preciosissimos, villā, Tiburti C. Cæsaris reliquas possessiones parauer is. neq; piguit quærere, cur ego P. Crassi domū emissem, cùm tu veteris villæ dominus sis, cuius paulo ante fuerat Cæsar, modo, inquam, patrimonio non comeso, sed deuorato, quibus rationibus repente factus es tam affluēs, & tam beatus: nam quis te faceret hæredem, quem ne amicū quidem suum satis honestum quisquam sibi ducit, nisi similis ac par tui? At hercule egregia facta maiorum tuorū extollunt, quorū siue tu similis es, siue illi tui, nihil ad omniū scelus, ac nequitiam addi potest. Verū, vt opinor, honores tui te faciunt insolentem, tu C. Sallusti, tantidem putas esse bis senatorem, & bis quæstionem fieri, quanti bis consularē & bis triumphalem, carere debet omni vitio, qui in alterū paratus est dicere, is demū maledicit, qui non potest verum ab altero audire. sed in omnium mensarum assecla, omnium cubiculorum in ætate pellex, & idem postea adulter, omnis ordinis turpitudo es, & ciuilis belli memoria: quid enim grauius pati potuimus, quàm qđ te incolumem in hoc ordine videamus? desine bonos petulantissima consectari lingua: desine morbo procacitatis isto vti: desine vnumquemq; moribus tuis æstimare: his moribus amicum tibi facere non potes, videris velle inimicum habere. Finem dicendi P. C. faciam: sępe enim grauius vidi offendere animos auditorum eos, qui aliena flagitia apertè dixerunt: quam eos, qui commiserunt. mihi quidem ratio habenda est, non quid Sallustius merito debeat audire, sed vt ea dicam, si qua ego honestè effari possum.

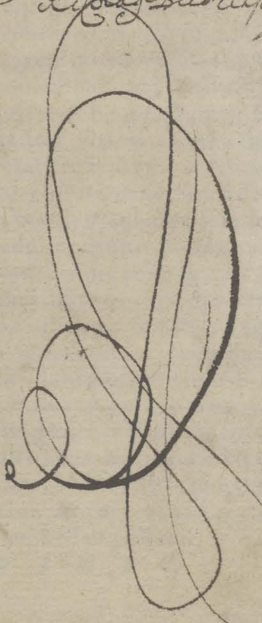
FINIS.

1

Illustrissimo

Sancty dominy deus

Ego sum Possessor huius libri
Nicolay Budruski
Anni.

Alexander Kotarski

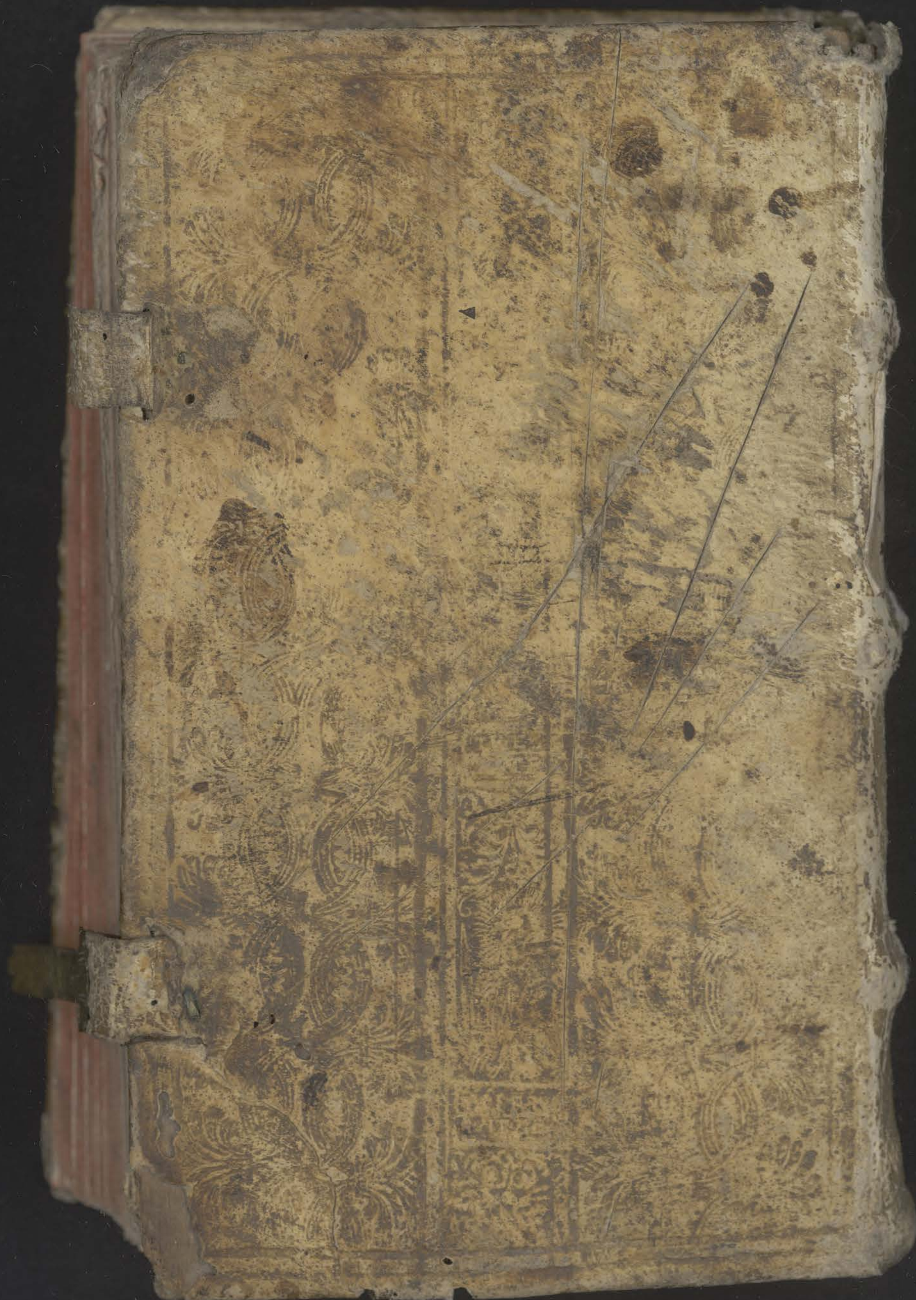
Illustrissime princeps

Sancty Dominy &c

Illustrissimo

Illustrissimo & Illustrissimo Principi &

ubi genitum famili

S.
Schol. Lat.
ad Nro 21